

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

BABA OTORİTESİNİN YENİDEN ÜRETİMİ:
BABA DESTEK PROGRAMI (BADEP)

MEHMET FATİH GÜLOĞLU

2502110465

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. YUSUF ADIGÜZEL

İSTANBUL 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Mehmet Fatih GÜLOĞLU Numarası : 2502110465
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Sosyoloji Anabilim Dalı Danışmanı : Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL
Tez Savunma Tarihi : 08.06.2017 Saati : 10.30
Tez Başlığı : Baba Otoritesinin Yeniden Üretimi: Baba Destek Programı (BADEP)

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. İsmail COŞKUN		Kabul
2-Prof. Dr. Yücel BULUT		Kabul
3- Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL		Kabul
4- Doç. Dr. Bülent ŞEN		Kabul
5- Doç. Dr. İsmail HİRA		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Tayfun AMMAN		
2- Doç. Dr. Enes KABAKCI		

ÖZ

BABA OTORİTESİNİN YENİDEN ÜRETİMİ:

BABA DESTEK PROGRAMI (BADEP)

MEHMET FATİH GÜLOĞLU

Günümüz dünyasında ailenin dönüşümü sonucunda babalık icrasında değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler aile eğitimleri kapsamında yürütülen Baba Destek Programı (BADEP) örneklemini üzerinden bu çalışmada ele alınacaktır. Özellikle baba otoritesine odaklanarak, günümüz dünyasında baba otoritesindeki dönüşüm ortaya konulacaktır. Temel olarak aile, baba ve otorite kavramlarının soruşturulacağı bu çalışma şu şekilde tasarlanmıştır: İlk olarak aile, babalık vasfının edinildiği ve otoritenin ete kemiğe büründüğü bir ilişki uzamı olarak ele alınacaktır. İkinci olarak, baba olmak, sınırları kültür tarafından çizilen pratikleri icra etmek olarak görülüp aile içinde bir pozisyon olduğu vurgulanacaktır. Son olarak otorite, tüm ilişkilerin kurulabilmesi için kategorik bir ilke olarak tanımlanıp otoritenin nitelikleri tartışılacaktır. Böyle bir kurgudan hareket eden bu çalışma, yaşanan tüm değişimlere rağmen babaların otoritelerini yeniden üretmeye devam ettiklerini iddia etmektedir. Bu çerçevede BADEP'e katılmış 22 baba ile mülakat yapılarak bu iddianın geçerliliği araştırılacaktır. Mülakatlar, etnometodoloji ve sembolik etkileşimci yaklaşımların analiz birimi olarak kullanılmasıyla yorumlanacaktır. Böylece babaların kullandıkları otorite üretici strateji ve teknikler tespit edilecektir. Ayrıca günümüz babaları için aile ve baba olmanın anlamı ile otoritenin babalar için nasıl bir anlam taşıdığı görünür kılacaktır. Çalışma günümüz babalarının farklı stratejiler – örtük ve açık otorite stratejisi- kullanarak otorite üretimine devam ettikleri gösterecektir. Özellikle günümüz babalarının örtük otorite stratejisini yaygın bir şekilde kullanarak aile üyeleri üzerinde otorite üretmeye devam edip babalık pozisyonlarını korudukları açığa çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile Olmak, Baba Olmak, Baba Destek Programı (BADEP), Otorite, Örtük Otorite Stratejisi, Açık otorite Stratejisi

ABSTRACT

RE-PRODUCTION OF FATHER’S AUTHORITY: FATHER SUPPORTING PROGRAM (FASUP)

MEHMET FATİH GÜLOĞLU

The changes within the practice of fatherhood is occurred in consequence of the transformation of family in contemporary world. These changes will be addressed in this study through the sample of the Father Supporting Program (FASUP), which is a part of Family Trainings. Focusing on father’s authority in particular, the transformation in father’s authority will be revealed in contemporary world. Basically, this study, in which the concepts of family, father and authority are investigated, is designed as follows: First, the family will be analyzed as the relational space in which fatherhood is acquired and the authority is concretized. Secondly, being a father will be emphasized as being a position within the family that is viewed as practicing the practices drawn by culture. Finally, authority will be defined as a categorical principle for maintaining all relations within the family and the qualities of authority will be discussed. With the help of such an outline this study will assert that in spite of variety of changes occur within family, fathers succeed to sustain their authorities. In this frame, interviews with 22 fathers who participated in the FASUP will be conducted to investigate the validity of this claim. The study that takes ethnomethodological and symbolic interactional approaches as the analytical units, will demonstrate both the re-productional strategies and techniques that are used by fathers and the meanings of being a family and father side by side with authority for contemporary fathers. Moreover, for today's fathers, the meaning of being a father and a father makes the authority appear to have a meaning for the father. The study will be seen that contemporary fathers prevail to reproduction of authority with different -some latent, some manifest- strategies. In particular, today's fathers will widely use the implicit authority strategy to continue to produce authority over family members and to protect their paternity positions.

Keywords: Being a Family, Fatherhood, Father Supporting Program, Authority, Latent Authority Strategy, Manifest Authority Strategy.

ÖNSÖZ

Uzun bir arayışın ürünü olan bu çalışmada beni besleyen, söylenen ya da yazılan şeyler ile gerçeklik arasında daima bir eksikliğin olduğu ve her yorumun gerçekliği çarpıtan dünyayı yeniden tasarlama girişimi olduğu düşüncesidir. Bu düşünsel kaynak, inceleme nesnemi ele alırken, ona radikal bir şüphe ile yaklaşmam gerektiği konusunda zihnimi diri tutmuştur. Araştırmanın konusunu teşkil eden ailenin değişimi sonucunda baba otoritesinin dönüşümü böyle bir düşünsel arka planda inşa edilmiştir. Günümüz modern ailelerinde baba otoritesinin gerilediği söylemi üretim rejiminde yaşanan dönüşümler, orta sınıflaşma eğilimi, bireyselleşmenin aşırılığı, tüketim anlayışının yaygınlaşması, eşitlik fikri etrafında aile örgütlenmesi ideali gibi yaklaşımlarla dile getirilmektedir. İfade edilen düşünsel kaynak, ‘bu söylemlerin ardında acaba başka bir şeyler olabilir mi?’ sorusunu doğurmaktadır. Bu araştırma, en basit ifadeyle bu sorunun peşinde koşmaktadır.

Sosyoloji disiplini ile tanışmam, bu disiplinin çalışma ve araştırma pratiklerini öğrenmem ve bu birikimlerin üzerine bu alanda bir ürün vermem oldukça uzun bir zaman almıştır. Kısacası bu çalışma uzun yılların -yaklaşık 15 yıllık bir birikimin- ürünüdür. Sosyoloji disiplini, insanın merak arzunu kamçılayan ve meraklısının merakını daha da körükleyen, hararetin yüksek olduğu ve meraklısının aklına şüphe tohumlarının ekildiği bir ocaktır – ocak kelimesini hem ateşin bir amaç için yakıldığı yer hem de etrafında toplanılan kutsal yer olarak ele alıyorum. Bu çalışma, uzun yıllar boyunca alınan eğitimin ve çok sayıda tecrübeler neticesinde bir disipline tabi olmanın göstergesidir. Her bir tecrübe hem disiplinli olmanın anlamını öğretir hem de tecrübe etme devam ettiği için şüphenin diri tutulmasını sağlar. Şüphe ettikçe, bir disipline tabi olmanın disipline edici yol ve yöntemlerinin farklı özellikleri ile tanışma olanağı ortaya çıkar. Böylelikle bu çalışma tam olarak atalarının mirasını reddetmenin –geleneğin reddinin- bir yanılsama olduğu göstermeye çalışmaktadır. Çünkü ataların mirası yeni tarzlarda süreklilik sergilemektedirler. Çalışma alınan mirasın babalık icrasında ortaya çıkan otorite kavramı üzerinde nesneleştirmiştir. Böylece, bir disipline tabi olmanın gerektirdiği şüphe, baba otoritesinin halen devam ve yeni yol ve yöntemlerle kendini ifade ettiği yönünde kişisel ilgimi diri tutmuştur.

Böyle bir çalışmanın ortaya çıkması sürecinde adlarını minnetle anmaktan onur duyacağım o kadar çok dost var ki. Öncelikle ‘ocağı tanıma’ fırsatı verdiği ve bir şeyler tecrübe edebilmem için çok çabaladığını bildiğim değerli hocam Prof. Dr. İsmail Coşkun’a şükranlarımı sunarım. Akabinde hem akademik gelişimimde sormuş olduğu sorular hem yapmış olduğu yorumlar ve ayrıca uzun sohbetleriyle ufkumu daima genişleten çok sevdiğim Prof. Dr. Yücel Bulut’a sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca çok değerli dostum ve kardeşim Arş. Gör. Mehmet Emin Balcı’ya güzel muhabbetleri için teşekkürü bir borç bilirim. Takıldığım konularda yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel, Doç. Dr. Bülent Şen, Doç. Dr. Enes Kabakçı’ya ve Arş. Gör. Mehmet Ali Akyurt, Arş. Gör. Hamza Kurtkapan, Arş. Gör. Rukiye Kaya’ya yapmış oldukları tüm değerli katkılar için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm bunların yanında maddi ve manevi yükümü çekmiş bulunan babam Cahit Güloğlu’na saygılarımı sunmak isterim. Çok sevdiğim ve yıllarca oğul hasreti yaşattığım annem Neda Güloğlu’na yaptığı bütün fedakarlıklar için müteşekkirim. Son olarak bu tezin en büyük kahrını çektirdiğim ve çoğu zaman bu tez nedeniyle yalnızlığa mahkum ettiğim eşim Esmâ Güloğlu’dan hem özür diler hem de çok ama çok teşekkür ederim.

Mehmet Fatih GÜLOĞLU

Vefa, Mayıs 2017

İÇİNDEKİLER

İçindekiler

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BABA OLMAK VE OTORİTE	10
1.1. Aile	10
1.1.1. Ailenin Tarihsel Dönüşümü	22
1.1.1.1. Ailenin Tarihsel Dönüşümünde Ekonominin Etkisi	28
1.1.1.1.1. Fordist Ekonominin Aileye Etkisi	31
1.1.1.1.2. Post-fordist Ekonominin Aileye Etkisi	35
1.1.2. Türkiye’de Ailenin Tarihsel Dönüşümü	40
1.1.2.1. Türkiye’de Ailenin Tarihsel Dönüşümünde Ekonominin Etkisi	54
1.2. Baba	62
1.2.1. Ataerkillik	63
1.2.2. Baba Olmak	68
1.2.2.1. Babanın Sorumlulukları	73
1.2.3. Babalığın Tarihsel Dönüşümü	78
1.3. Aile Eğitimi	84
1.3.1. Baba Destek Programı (BADEP)	92
1.4. Otorite	98

1.4.1. Güven.....	114
1.4.2. Korku	131
1.4.3. Disiplin	148
1.4.4. Yargılama Gücü.....	164

İKİNCİ BÖLÜM

BABA OTORİTESİNİN YENİDEN ÜRETİMİNİ ARAŞTIRMANIN İMKÂNI.. 181

2.1. Problem.....	181
2.2. Model	181
2.3. Yöntem	183
2.4. Analiz.....	186
2.4.1. Etnometodoloji.....	186
2.4.2. Sembolik Etkileşimcilik	190
2.5. Evren Ve Örneklem	193
2.6. Örneklem Yapısı.....	194

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİDEN ÜRETİLEN BABA OTORİTESİ..... 197

3.1. Babaların Aileye ve BADEP'e Yönelik Kanaatleri	197
3.1.1 Aile Olmak.....	197
3.1.2. Baba Olmak	208
3.1.3. BADEP'e Katılma Nedenleri.....	217
3.1.4. BADEP'in Faydaları.....	225
3.2. Günümüz Babalarının Otorite Anlayışı.....	238
3.2. 1. Güven.....	251
3.2.2. Korku	264
3.2.3. Disiplin	275
3.2.4. Yargılama Gücü.....	285
3.3. Otorite Stratejileri.....	294
3.3.1. Örtük Otorite Stratejisi	294
3.3.1. Örtük Otorite Stratejisi Teknikleri	303
3.3.1.1. İçsel Disiplin	303
3.3.1.2. Kurucu Korku	311

3.3.1.3. Ölçütsel Yargılama Gücü.....	320
3.3.2. Diğer Örtük Otorite Stratejisi Teknikleri	327
3.3.2.1. Önlem Almak	327
3.3.2.2. Siyaset Yapma.....	330
3.3.2.3. İkna Etmek	333
3.3.2.4. Empati Yapma.....	340
3.3.2.5. Kaliteli Zaman Geçirme.....	345
3.3.2.6. Gözetim	350
3.4. Açık Otorite Stratejisi	353
3.4.1. Açık Otorite Stratejisi Teknikleri.....	358
3.4.1.1. Babalarının Mirası.....	359
3.4.1.2. Kurumsal Disiplin	364
3.4.1.3. Felç Edici Korku	369
3.4.1.4. Görüsel Yargılama	373
SONUÇ	
OTORİTE ÜRETİMİNİN LİSANSLI YOLU	377
KAYNAKÇA.....	394
ÖZGEÇMİŞ	428

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Fordizm ve Post-Fordizm Arasındaki Farklar	39
Tablo 2: Hane Halkı Tipleri	46
Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Tek Kişilik Hane Halkları	47
Tablo 4: Yıllara göre tek ebeveynli aileler (2006-2012).....	48
Tablo 5: Evlenmeler Sayıları ve Oranları	49
Tablo 6: Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı	50
Tablo 7: 18 yaşından küçük evlenmelerin oranı	51
Tablo 8: Çocuk nüfus ve oranı	51
Tablo 9: Boşanma İstatistikleri	52
Tablo 10: Ülkelere göre Boşanma hızı değişim oranları	53
Tablo 11: İşgücüne katılım oranları (15 yaş üstü nüfus).....	58
Tablo 12: Erkeklerin ve kadınların istihdama katılım oranları (Bin).....	58
Tablo 13: Ev işlerinin Yapımı 2006-2011 Karşılaştırılması	60
Tablo 14: Ailede karar verme	61
Tablo 15: Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi Sayısal Verileri.....	90
Tablo 16: 2010-2015 Yılları Arasında Verilmiş Olan Aile Destek Ve Baba Destek Eğitimleri Sayısı.....	91
Tablo 17: 2010-2015 arası BADEP Kursları	94
Tablo 18: BADEP Kazanımları	96
Tablo 19: Yargılama Türleri	171
Tablo 20: Örneklemin Yapısı.....	195

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AEP	Aile Eğitim Programı
AKDEM	Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi
Akt.	Aktaran
ASAGEM	Aile Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
AYA	Aile Yapısı Araştırması
BADEP	Baba Destek Programı
E	Erkek
K	Kız
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PDR	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Lutherci bir papazın soyundan gelen bir anne ile sığır yetiştiricisi ve bankacı bir babanın oğlu olan Tönnies, hizmetçileri, hayvanları, kardeşleri ve ebeveynlerinin birlikte yaşadığı ahşap bir malikanede, 1855 yılında dünyaya gelir. Dünyaya geldiği malikane, nesiller boyu parça parça inşa edilmiştir (Tönnies, 2001: x1). Tönnies, doğduğu malikanede atalarının izlerini görmüş ve hatıralarını yad etmiştir. Yaşamının bir kısmını kırsalda bir kısmını da şehirde geçiren Tönnies, bu deneyimlerine dayanarak en önemli eseri sayılan *Community and Civil Society* (2001) adlı metni yazmıştır (Çelebi, 1987: 81). Her ne kadar liberal bir dünya görüşüne sahip katı bir bilimci olsa da Tönnies’in düşüncesinin gelişiminde cemaat yaşantısının derin izleri belirleyicidir (Tönnies, 2001: x11). Bu metnin yazarı ise, Tönnies’den tam 130 yıl sonra farklı bir coğrafyada (Diyarbakır) dünyaya gelir ve büyük dedesinin 1900’lerin başında inşasına başladığı ve zamanla ailenin diğer üyelerinin parça parça inşa ettiği bir evde çocukluğunun bir kısmını geçirmiştir. Geniş aile üyelerinin evi terk etmeleriyle ilk önce büyük ahır, sonra samanlık, derken kiler, sonra kış odası ve en son olarak da yaz odasının yıkımına şahitlik etmiş olup evin son duvarını da kendi elleriyle yıkmıştır. Bu iki hikâyenin birleştiği nokta yapılan-yıkılan evlerden ziyade bu evlerde yaşanan aile ilişkilerinin nasıl bir değişimden geçtiğidir. Tönnies böyle bir sürecin etkisiyle *rasyonel istek*’in kurguladığı dönem karşısında ahlakçı bir tutuma bürünerek *organik istek*’in kurguladığı cemaat yaşamını olumlar. Bu metnin yazarı ise, organik isteğin görünmez hale geldiği, bunun yerine rasyonel isteğin başat olduğu günümüz modern dünyasında bilinemezlikle boşlukta kalmaktadır. Başka bir deyişle iki karşıttan birini seçme şansına sahip değildir. Dünya genelinde yaşanan bu dönüşüm farklı coğrafyalarda farklı sonuçlar doğurmuştur. 1900’lere tarihlendirilebilecek bu süreç, ailenin geri çekilmesi ya da toplumsal ilişkilerde belirleyiciliğinin azalması şeklinde tasvir edilmektedir (Turner, 2014: 378).

Modern dünyada yaşanan birçok değişimle birlikte ailenin de değiştiği, aile üzerine yazılmış birçok metinde dile getirilmektedir. Aile sosyolojisinde, genel olarak, bu değişimlerin gerekçesi olarak 19. yüzyılda başlayan sanayileşme, kentleşme,

sekülerleşme ve bilimsel gelişmeler gibi birçok etken gösterilir. Türkiye özelinde bu etkenlerle birlikte göç de belirleyici bir etkidir. Bu metnin yazarı ile Tönnies'in hikâyeleri tam olarak bu değişimin bir yansımasıdır. Çalışmanın hedefi - nostaljikleştirmeye düşmeden- bu değişimlerin aile üyeleri arasındaki ilişkinin yeniden biçimlenmesi üzerindeki etkisinin bir haritasını çıkarmaktır. Çalışma, ailenin dönüşümünü bir çöküş, yok olma ya da dağılma gibi söylemlerle değil; aksine yaşam dünyalarında meydana gelen anlam ve eylem farklılaşmalarına odaklanarak açıklayacaktır. Aile ve baba olmanın yeni anlamları, babaların otoritelerini yeniden nasıl ürettiklerine bakılarak ortaya konulacaktır. Bunun için de, baba otoritesinin aile üyeleri üzerinde yeniden nasıl üretildiğinin gösterilmesi gerekir. Çalışma bu amacını gerçekleştirmek için Baba Destek Programı'na (BADEP) katılmışlar olan babaların aile üyeleri ile ilişkilerini yürütmede kullandıkları otorite üretici strateji ve teknikleri açığa çıkarmaya çalışacaktır.

Ailenin dönüşümü farklı toplumsal organizasyonlara göre farklılaşır. Tönnies ailesinin sığır yetiştiriciliği yapan aile şirketi varlığını halen devam ettirmekte ve içinde doğduğu malikane bugün halen ayakta durmaktadır. Bu metnin yazarının çocukluğunun geçtiği köy evi yıkılmış ve köyle olan bağı sadece tatil yapmak için gidilen bir yere dönüşmüştür. Bauman'ın (2012: 21) 'günümüz dünyasında mekansal aidiyet aşınmıştır' iddiası farklı coğrafyalarda farklı yankılar bulduğu görülmektedir. Böyle bir düşünsel arka plan ile ailenin farklı toplumlarda farklı şekillerde değiştiği bu çalışmada baba otoritesi üzerinden yorumlanacaktır. Durkheimvari bir yönelim ile şu sorular cevaplanacaktır: Ailelerin sürekliliğini sağlayan şey nedir? Yaşanan tüm bu değişime karşın ailede değişmeyen şey nedir? Bu soruların cevabı bu çalışma için otoritedir. Kategorik bir ilke olarak ele alınan otorite kavramının ilişkilerin kurucu zemindir. Bu metin, ailede meydana gelen dönüşümlere rağmen ailenin sürdürülebilirliğini sağlayan bir ilke olarak baba otoritesini inceleyerek günümüz modern dünyasında otorite icrasının aldığı yeni biçimleri ortaya koyacaktır.

Günümüz dünyasını sosyolojik olarak yorumlamak modern dünyayı sosyolojik olarak yorumlamak gibi - Tönnies'in cemaat ve cemiyet ayrımları- dikotomiler üzerinden gerçekleştirilemez. Nitekim Dikeçligil (2012: 21), "Tüm sosyolojik olgular hiyerarşik sıralanmış yapılar değil, iç içe geçmiş etkileşim örüntüleridir. Bu

etkileşim örüntülerini anlayabilmek ve açıklayabilmek için indirgemecilik ile başlayan ve aşırı genelleştirme ile sona eren pozitivistik dikotomik mantığından kaçınmak gerekiyor” demektedir. Dikeçligil’in bu tavsiyesi araştırmanın modern dönemde babaların pasiflik ya da otoriterlik dilemması içinde ele alan tavrından uzaklaşmaya olanak tanır. Özellikle 1970’lere kadar babalar ile ilgili çalışmalar dikotomik yaklaşımların eseridir. Böyle bir sosyolojik paradigmadan kopuş Garfinkel’in (2014; Binici, 2013: 8) tabiriyle, babaların ‘kültürel aptal’ olarak görülmesinin önüne geçer. Çünkü babalar, aile üyeleri arasındaki ilişkilerini yürütmede kullandıkları otoritelerini yeniden üretebilmek için birçok teknik ve strateji geliştirmektedirler. Günümüz dünyasında babalar mevcut toplumsal örgütlenme ve uzlaşılarla adapte olmaya ya da yeni alternatif kaynaklarla yeni örgütlenme biçimleri ya da uzlaşılar üretmeye çalışmaktadırlar. Babalar, ailelerinde *iş yapan ve iş yaptırtan* kişiler olarak sayısız yol denemekte olup uyanık bir oyuncu gibi işleri idare etmeye çabalarlar. İşleri idare edebilmek için ise babalar, stratejik dönüşümler gerçekleştirirler. Bu çalışma babaların otoritelerini yeniden üretmek için babalık icrası sırasında kullandıkları strateji ve teknikleri açığa çıkaracaktır. Ayrıca babalar için otoritenin nasıl bir anlam taşıdığı da gösterilecektir. Böylelikle hem modernliğin düşünsel zeminini teşkil eden ikiliklerden kaçınılabilecek hem babaların uzlaşabilme ve adapte olma becerileri görülebilecek hem de yeni alternatif dünyalar kurabildikleri gösterilecektir.

Güçlü bir Hegel yorumcusu olan Kojeve, *Otorite Kavramı* (2007) adlı metninde dört otorite tipinden biri olan ‘baba otoritesi’ni gündeme getirir. Kojeve’nin düşüncesine yaslanan bu çalışma, günümüz modern babalarının otorite üretimini nasıl gerçekleştirdiklerine odaklanmıştır. Ayrıca araştırmacının inceleme nesnesini baba otoritesi olarak kurmasında iki etken söz konusudur. Birincisi bir babanın oğlu olarak *nesneleştirilmiş baba otoritesi*’ni incelerken daha açık bir zihinle hareket edebileceği inancıdır. İkincisi, günümüz modern toplumunun baba otoritesine bakışının Özyay’ın (2007) belirttiği gibi modernliğin dine bakışı gibi artma, azalma yahut da ortadan kalkma yönündeki sekülerleşme paradigmasının bir benzeri şeklinde olamayacağı yönündeki radikal şüphesidir. Böyle bir ilgiden kaynaklanan bu çalışma otoriteyi ve babalık icrasını yeniden soruşturacaktır. Nitekim ülkemiz özelinde 19. yüzyılda

Ahmet Mithat Efendi (2013a) başta olmak üzere entelijansiya, babalık icrasına birçok modernist müdahalede bulunmuştur. Bu biçimlendirme girişimlerinin günümüz koşullarındaki yeni versiyonu ise BADEP'tir.

Nesnesini baba otoritesi olarak belirlemiş bu çalışmanın örnekleme BADEP'tir. Nasıl daha iyi baba olunur? sorusunun cevabını arayanların katıldığı bir program olan BADEP, katılımcılarına aile üyeleri ile olan ilişkilerini her tür şiddetten arındırmayı ve etkili bir iletişim üzerine inşa etmenin yollarını öğretmektedir. Sosyal destek olarak baba eğitimleri, babalığın yeniden kurulumunu sağlar. Bu bağlamda babaların otorite stratejisinde değişikliğe gitme nedenleri günümüz modern dünyasında babanın biçimlendirilmesi sürecinde yaşanan farklılaşmalardır. 2000'lerden itibaren yaygınlaşan BADEP, babalık icrasına günümüz modern dünyasının bir müdahalesi olarak katılımcılarına otoritelerini her tür şiddetten arınık bir şekilde nasıl üretebilecekleri hakkında modeller sunmaktadır. Böyle bir modellemenin yapılmasının arka planında ise aile içi ilişkilerde şiddet ve zor kullanımının olumsuz çıktılarının biliniyor olması yatmaktadır. Bu nedenle aile üyeleri arasındaki ilişkinin 'hijyenikleştirilmesi' olarak BADEP, babalara otorite üretmeleri için yeni imkânlar sunmaktadır. BADEP'in babalar için sunduğu yeni imkânlar, babaların özne olarak aile içi ilişkilerde önemli rol oynadığını kanıtlar. Butler (2008: 60), öznelere yeniden anlamlandırma imkânlarına sahip olduklarını belirtir. Bu bağlamda BADEP, babalar için olan biteni yeniden anlamlandırma olanakları sunar. Bu anlamda bu çalışma ile BADEP'e katılmış babaların otoritelerini yeniden nasıl anlamlandırıdıkları gün yüzüne çıkarılacaktır.

Her geçen gün ülkemiz özelinde ailenin dağıldığı ya da aile dinamiklerinin çözülme sürecine girdiği iddiası dile getirilmektedir. Ailenin ve özelde de babanın yaşam dünyalarının biçimlendirilmesinde halen en önemli kuvveti oluşturduğu gerçeği bu çalışmanın esas aldığı temel tezdır. Bir yandan modernist bir arka plana sahip olan BADEP, aile üyeleri arasındaki ilişkileri demokratize ederek aile üyeleri arasındaki ilişkiyi babanın tekeline çıkarmayı amaçlar. Fakat öte yandan, BADEP, baba otoritesinin gerilediği iddia edilen günümüz modern dünyasında baba otoritesinin yeniden üretilmesi girişimidir. Ailenin başında olan ve aile işlerini yürüten babanın yeni strateji ve tekniklerle tanıştırılması onun gücüne güç katmaktadır. Çalışma bu

anlamda uygulanan BADEP'in olası olumsuz çıktılarını göstermektedir. Böylece hem aile sosyolojisi literatürüne teorik bir katkı sunulacak hem de babalık icrasının dinamikleri gün yüzüne çıkarılacaktır.

Çalışmanın araştırdığı otorite babada cisimleşmektedir. Baba biyolojik olarak bir çocuğun dünyaya gelmesine vesile olmuş bir kişidir. Biyolojik bağın yanı sıra baba, sınırları kültürece çizili bir takım pratikleri icra edendir. Babalığı kültürel olarak tanımlamak, değişen modern dünyadaki aileyi ve aile içerisinde varolan baba otoritesini görmeyi kolaylaştıracaktır. Baba otoritesinin baki kaldığı ancak babaların babalık icralarında teknik ve stratejik değişimlerin olduğu açıktır. Babalar, stratejiler değiştirerek babalık icralarının otoriteden uzak olduğunu işaret etmektedirler. Ancak bu yeni icralar da otorite yüklüdür. Bu bağlamda otorite değişmemekle birlikte, otoritenin babalar tarafından üretimi farklılaşmaktadır.

Bir toplumsal pratik olarak babalık icrasında gözlemlenen değişiklikler bir çözülme ya da arınma değil de toplumsal yeniden üretimin göstergesidir. Thernborn (2004) aile tarihi üzerine yaptığı çalışmasında günümüz dünyasındaki babalığın icrasının bir *otoriteden arınma* süreci olduğunu dile getirir. Aksine bu çalışma, babalık icrasındaki değişimlerin otoriteden arınmadan öte, tarihsel miras ile yeni gelişmelerin yeniden birlikte yorumlanması olduğunu öne sürmektedir. Otoriteden arınma söylemi, bir yandan *babalık krizi* söylemine yol açmakta, diğer yandan da babalık icrasının *uzmanların tekeline* girmesine neden olmaktadır. Böyle bir düşünsel ortamda bu çalışma, baba otoritesinin aile üyeleri arasında anlamsız olduğu söylemine 'radikal şüphe' ile yaklaşıp aksi istikamette ilerlemeye çalışacaktır. Bu gayeyi gerçekleştirebilmek için otorite mefhumu *nötrleştirilecektir*. Nötrleştirme ise otoritenin *açık ve örtük otorite stratejisi* olarak adlandırılan analitik bir ayrım ile yapılacaktır. Bu analitik ayrım bütünüyle araçsaldır. Günümüzde babalar bir yandan taşıdıkları tarihsel miraslarını yeniden yorumlamakta, diğer yandan da öğrendikleri yeni bilgi ve yöntemlerle bu mirası birbirine eklemleyip harmanlamaktadırlar. Örtük ve açık otorite stratejileri, babaların değişim sürecini nasıl yorumladıklarının bir yansımasıdır. Bu çalışmanın amaçlarından biri de günümüz babalarının açık otorite stratejisinden uzaklaşarak, örtük otorite stratejisini yaygın bir şekilde kullanmaya başladıklarını göstermektir. Örtük otorite stratejisi tarihsel mirası sürdürmekle

birlikte yepyeni uygulamalar ile babalık pratiklerini çeşitlendirmiştir. Bu çalışma otoriteden arınma gibi bir sürecin toplumsal olarak geçersiz ve otoritenin aile üyeleri arasındaki ilişkilerin organizasyonunda halen yürürlükte olduğunu iddia etmektedir.

Çalışmada geliştirilen analitik ayrımlar aynı zamanda otorite kavramının da yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Otoritenin tanımları gözden geçirilerek günümüz babalarının, babalık icralarına sinmiş olan otoritenin kategorik bir ilke olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın kendini dayandırdığı Sennett'in (2011b) otorite tanımında yer alan ve otoritenin nitelikleri olan güven, korku, disiplin ve yargı gücüne analitik olarak ayrıştırılan otorite stratejileri bağlamında yakından bakılacaktır. Başka bir deyişle otoritenin örtük ve açık stratejisine uygun tekniklerle babalar, otoritenin nitelikleri olan güven, korku, yargılama gücü ve disiplini icra etmektedirler. Günümüz babaları otorite üretiminde kendi babalarının pratiklerinden farklı pratikler kullanmaktadırlar. Çalışma bu farklılaşmayı öne çıkararak otoriteden arınma söylemine karşı bir eleştiri getirmektedir.

Açık otorite stratejisi kültürel mirasa, şiddet ve zor kullanımın yoğun olduğu yaşam biçimlerine; örtük otorite stratejisi ise günümüz dünyasının *psikolojikleştirilmiş insanın gelişim dönemlerine* uygun bir şekilde uygulanabilir teknik donanımların kullanılmasına atıfta bulunur. Toplumsalın kuruluşu karşıtlık fikrinin yerine karşılıklı yeniden üretim anlayışıyla mümkündür (Giddens, 1999). Ancak babaların aile üyeleri üzerindeki otoritesinin yeniden üretiminde kullandığı strateji ve tekniklerin gelişmesinde -her ne kadar kişisel becerileri yattığı düşünülse de-, gelişen yeni toplumsal koşullar onları bu teknik ve stratejilere yöneltmektedir (Becker, 2013). Çünkü toplum ilişkisel bir şekilde yeniden üretilmektedir. Babalar örtük veya açık otorite stratejisini kullanarak aile üyeleri arasındaki ilişki organizasyonlarını yürütüp sürdürmektedirler. Babaların bu stratejilerden hangisini kullanacağı onların dünyayı anlamlandırmalarındaki farklılıklara işaret etmektedir. Örneği örtük otorite stratejisini kullanan babalar uzmanlar ordusu tarafından geliştirilen babalık icrasını benimserler. Açık otorite stratejisini kullanan babalar ise kendi babalarından edindikleri babalık icralarını benimserler. Her ne kadar bu ayrımlar dile getirilse de babalar, zaman zaman her iki türü de birlikte kullanabilmektedirler. Bu çalışma daha çağdaş pratikleri içeren örtük otorite stratejisinin bireyin özgürlüğünü desteklediği

anlayışına karşı radikal bir şüphe ile yaklaşmaktadır. Günümüz dünyasında aile üyeleri arasındaki ilişkilerde başvuru uzman desteği Furedi (2013) için aile üyelerinin baskılanmasına yol açar. Bu örnekten hareketle örtük otorite stratejisi ile babalar, aile üyelerinin rızasını daha kolay ve fazlasıyla üretebilmektedir. Bu nedenle örtük otorite stratejisinin bütünüyle bireysel özgürlük gelişimini sağladığı söylenemez. Bu çalışma, babalık icrasının istişareye açık toplumsal etkileşim ve pratikler alanı olarak kalması için çabalamaktadır.

Babalık icrası gündelik hayatın içerisinde sergilenmektedir. Gündelik hayat bir takım taktik ve stratejilerin sahnelendiği bir zaman-uzam kesişimidir (Giddens, 2005: 385). Çalışma, BADEP'E katılmış babaların otoritelerini üretmek için kullandıkları örtük otorite stratejisi altında içsel disiplin, kurucu korku, ölçütsel yargılama, önlem alma, siyaset yapma, ikna etme, empati yapma, kaliteli zaman geçirme ve gözetleme tekniklerini kullandıklarını gösterecektir. Açık otorite stratejisi altında ise kurumsal disiplin, babalarının mirasına başvurma, felç edici korku ve görüsel yargılama tekniklerini kullandıklarını açığa çıkaracaktır. Babaların otoritelerini üretmek için gündelik hayatta kullandıkları teknik ve stratejiler görünür kılınarak günümüzde babalık icrasındaki süreklilikler ve farklılaşmalar açık bir şekilde ortaya çıkarılabilir. Bu amaçla öncelikli olarak strateji ve teknik terimlerinin anlamlarının ne olduğu açıklanmalıdır. De Certeau'ya (2008: 54) göre strateji “bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belirli bir çevreyle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartışılması”; taktik ise “ne bir aidiyet üzerinden, ne de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden yapılan hesaplama”dır. Başka bir deyişle, strateji, “güçler arasındaki ilişkilerin ancak bir istek ya da erk öznesinin (işletme, okul, kent, bilimsel kurum) yalıtılabilir olduğu anda gerçekleşebileceği oyun ya da hesaplaşma” iken; taktik, “stratejilere kıyasla bir mülkiyenin var olmamasıyla nitelenen hesaplı eylem” olarak tanımlanabilir (De Certeau, 2008: 113). Aile kurumunun temsilcisi olarak babaların otoritelerini yeniden üretmek için kullandıkları genel tarzlar stratejidir. Taktik ise babaların babalıklarını icra ederken otoritelerini yeniden üretmek için kullandıkları yol ve yöntemlerdir. Kurumsal anlamda ailenin reisi olan baba *stratejiler* kullanırken; ailenin bir üyesi olan baba, *taktikler* kullanır. Gündelik hayatı hareketli kılan taktik ve stratejiler bir uzamda

gerçekleşir. Böyle bir bakış açısıyla üzerinde taktik ve stratejilerin uygulandığı zeminin kurucusunun ya da kategorik ilkesinin otorite olduğu bu çalışmanın varsayımlarından biridir. Bu bağlamda babaların otoriteden ne anladıklarından hareketle kavram yeniden tanımlanıp güven, korku, disiplin ve yargılama gücü gibi içeriklerinin olduğu ifade edilmiştir (Sennett, 2011b).

Çalışmanın arka planında üç düşünce bulunmaktadır. *İlki*, ‘otoritenin yadsınmasının tarihsel bir hata olduğu’dur. Otorite salınımsal bir niteliğe sahip olup bir ucu otoriteryanlık, diğer ucu ilişkisizlik olan bir ‘kıvam’ durumudur. Otoritenin salınımsallığı, insanlar arası ilişkilerde sorunlar yaşanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla otoritenin nasıl sağlandığı onun yadsınması yol açmaktadır. Ancak otorite tüm ilişkiler için kategorik bir ilkedir. Böylece otoritenin aile üyeleri arasındaki ilişkilerin sürdürülmesinde belirleyici rolü açık seçik ortaya konacaktır. *İkinci düşünce ise*, ‘baba otoritesinin tarihsel-uzamsal bir perspektifte ortadan kalkmadığı ve etkisinin azalmadığı’dır. Babalar yeni strateji ve teknikler yardımıyla aile üyeleri arasındaki otoritelerini yeniden üretebilmektedirler. Kısacası *bastırılanın geri dönüşü* miti babalık icraları için geçerli değildir. Baba otoritesi farklı biçimselleştirmelere maruz kalmış bir şekilde daima *burada-olan*’dır. *Üçüncü düşünce ise*, ‘araştırma nesnesinin belirlenmesinde metodolojik bakış açısının nesnede daima bir fazlalık oluşturduğunu ve bunun da araştırma nesnesini kavrayabilmede bir eksiklik yarattığı’dır. ‘Fazlalığın eksikliği’ araştırmacıyı metodolojik-agnostik bir tutuma sevk etmiştir. Bu çalışmada *uyarlayıcı teori* olarak adlandırılan yaklaşım benimsenmiştir. Uyarlayıcı teori “özellikle, devam eden veri analizinden hareketle teori geliştirme faaliyetine dikkat çekerken aynı zamanda da araştırmayı besleyen ve ona rehberlik eden önceki teorik fikir ve modellere vurguda bulunmaya çalışır” (Layder, 2013: 44). Böyle bir yaklaşımı besleyen en önemli tutum ise *radikal şüphe*’dir. Radikal bir şüphe ürünü olan bu çalışma, metodik agnostik bir tutuma ve uyarlayıcı teoriye bağlı bir yazım diline sahiptir. Araştırmanın analizi ise etnometodolojik ve sembolik etkileşimci bakış açısıyla yapılacaktır.

Çalışmanın dayanağını oluşturan ‘otoritenin yadsınmasının bir hata olduğu düşüncesinin’ membaı genel olarak otoritenin ‘otoriter’ anlamı ile zihinlerde yer etmiş olmasıdır (Adorno, 2011). Oysa otorite, bu çalışmada ‘ilişkilerin üzerinde

gelişip olgunlaştığı bir zemin' olarak kullanılmaktadır. Babanın tarihsel süreç içerisinde hem ailesinin bir üyesi ve hem de reisi olarak elinde bulundurduğu iktidar araçlarında yaşanan dönüşüm sonucunda budanmış bir iktidara sahip olduğu düşünülür. Ailesi üzerinde hiçbir söz hakkının kalmadığı düşüncesi, ev işleri ve çocuk bakımı gibi babaların daha önceleri pek yanaşmadığı varsayılan işleri yüklenmeye başlamalarından çıkarılmaktadır (Daly, 1995: 23). Bu yaklaşımın babanın görece zayıflatılmış bir karakter olarak ailenin bir üyesi haline geldiği düşüncesini perçinlediği düşünülmektedir. Bu çalışma, daraltılmış baba imgelerinin bir gerçekliğinin olup olmadığını sorgulayacak ve *baba otoritesinin günümüz koşullarında aile ortamında nasıl yeniden üretildiğini* gösterecektir.

Belirtilen amaçları gerçekleştirmek için araştırmacı nitel desende bir saha araştırması tasarlamıştır. Bu bağlamda BADEP'e katılmış 22 baba ile yapılan mülakatlar sayesinde veriler toplanmıştır. Mülakatlarda babalara otoritenin pratiklerine nasıl yansıdığını gösterecek sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler, etnometodoloji ve sembolik etkileşimci bir analiz ile yorumlanmıştır. Verilerden hareketle temalar ve kategoriler belirlenmiştir. Böylelikle bir yandan babaların kullandığı strateji ve taktikler belirlenmiş, bir yandan da babalar için aile, baba olmak ve otorite kavramlarının nasıl bir anlam taşıdığı ortaya konulmuştur.

Çalışmanın özetle iki temel amacı vardır. İlki, günümüz modern dünyasında babaların ailelerinde otoriteyi yeniden hangi araçlarla ürettiklerini ortaya koyabilmektedir. Ayrıca babaların otoriteden nasıl bir şey anladıklarını da gün yüzüne çıkarmaktır. Buradan hareketle araştırma nesnemiz olan BADEP'in bir eleştirisine de ulaşılabilecektir. İkincisi ise, aile sosyolojisi açısından 1970'ler ve sonrasında ülkemizin karşılaştığı birçok faktörün etkisiyle aile kurumunun geçirdiği dönüşümleri ortaya koymaktır. Böylelikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın politikalarını gözden geçirmesine katkı sağlayacak veriler sunulacaktır. Farklı kanallardan beslenerek hazırlanmış olan bu çalışma aile sosyolojisi literatürüne yeni kavramlar ile katkıda bulunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BABA OLMAK VE OTORİTE

Çalışmanın teorik çerçevesinin çizileceği bu bölümde aile, baba, aile eğitimi ve otorite kavramları soruşturulacaktır. Günümüz modern dünyasında otorite kavramının aldığı yeni biçimler ortaya konulacaktır. Bu bölüm dört kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda aile kavramının ne olduğu, tarihsel dönüşümü ve ülkemiz özelinde nasıl biçimlendiği araştırılacaktır. İkinci kısımda ise ailenin hem bir üyesi hem de ailen reisi olarak baba kavramı tartışılarak, tarihsel dönüşümü ve günümüzde ne tür sorumlulukları bulunduğu açığa çıkarılacaktır. Üçüncü olarak aile eğitimleri ve bunların tarihsel gelişimi ortaya konarak BADEP tartışmaya açılacaktır. Son olarak otorite kavramı tanımlanarak otoritenin nitelikleri olan güven, korku, disiplin ve üstün bir yargılama gücü kavramsallaştırmaları tartışmaya açılacaktır.

1.1. Aile

Bayan Peachum kızına şöyle der: “Aile ahlakın temelidir, o bu davranışıyla sana aile mülkiyetinin her şeyden önemli olduğunu ispatlamadı mı? Ailenin temeli ise aşktır, dinle beni. Aileler olmasa, herkes birbirini yer ve insanlar arasında doğru dürüst ilişkiler olmaz. Ne olursa olsun, insan istediğini yapamaz; din de bunu emreder, aile kutsaldır. Bunun için aile en güvenli yerdir, bunun için kadın hayatındaki ilk erkeği asla unutmaz” (Brecht, 2011, 309).

Sancar, *Erkeklik: İmkansız İktidar* (2011: 308) adlı çalışmasında “farklı erkeklik inşa pratiklerinin gelişimi erkek egemenliğini üreten patriarkal kurumların pratiklerine giderek daha fazla erkeğin ayak diremesine, katılmayı reddetmesine, ya da katılıyormuş gibi görünerek aslında ‘by-pass’ etmesine yol açıyor” demektedir. Sancar için ülkemizde ataerkil toplumsal örgütlenmenin geri çekilişi söz konusudur. Bu sonuca ek olarak Sancar (2011: 302), ülkemizde, paternalist babalık deneyimlerinin aktarımının zorlaştığını ve bu sürecin erkeklik ve bu bağlamda babalık krizinin doğmasına yol açtığını dile getirmektedir. Farklı erkeklik tipolojilerini bulgulayan Sancar’ın varmış olduğu bu iki sonuç, birbirilerin üreten nedenlerdir. Dolayısıyla bu iki sonuç totolojik olarak birbirini doğrular. Bu çalışma ise, Sancar’ın bulgulamış olduğu sonuçları problematik hale getirme girişimidir. Her ne kadar Sancar, erkek egemenliğinin farklı erkeklik tipolojileriyle birlikte sorgulandığını göstermiş olsa da, ülkemiz özelinde paternalist öğelerin aşındığını ve

bir krize girdiğini iddia etmek için oldukça erkendir. Dolayısıyla bu çalışma böyle bir iddianın sorgulanarak, baba otoritesinin dönüşümünü incelemektedir. Baba otoritesinin dönüşümü, baba otoritesini üretmek için kullanılan strateji ve tekniklerde meydana gelen değişiklikler üzerinden ortaya konabilir. Babalık icrası sırasında kullanılan ve ataerkil olarak bilinen pratiklerden babaların vazgeçmiş olması, onların babalık haklarından vazgeçtikleri anlamına gelmez. Dolayısıyla bu çalışma baba otoritesinin geri çekildiği ya da ortadan kalktığı şeklinde değil de, baba otoritesinin üretiminde kullanılan araçların değişimini inceleyerek Sancar'ın iddialarının aksi yönünde bir seyir izleyecektir. Böylelikle baba otoritesinin çözülmediği aksine kendisini yeniden nasıl ürettiği görülebilecektir.

Günümüz modern dünyasında ailenin ciddi bir dönüşümden geçtiği muhakkaktır. Bu çalışma, bu dönüşümü 'baba otoritesi' üzerinden analiz edecektir. Bu çerçevede bir yandan ailenin tarihsel değişimi ve bu değişimin dinamikleri soruşturulacaktır. Bunu yapabilmek için mevcut aile tanımları sorgulanarak, günümüz ailesini yansıtacak bir tanıma ulaşılabilecektir. Diğer yandan, bu dönüşüme etkide bulunan iktisadi süreçler incelenecektir. Araştırmanın amacı bağlamında baba olmanın anlamı ve aile içindeki babanın yeni pozisyonları ortaya konacaktır. Böylece babalık icrasının, tarihsel dönüşümü ve mevcut halleri tartışmaya açılacaktır.

Sosyolojik olarak aile hakkında bir çalışma yapmak bir yandan çok kolay, öte yandan oldukça zordur. *Kolay yanı*, aileyi yapısal-işlevselci bakış açısıyla ele almak ve aile içi rolleri vurgulayıp ailenin işlevlerine odaklanmaktır. Ancak bu çalışma ailenin yapısal-işlevsel bir bağlamda ele alınmasına sıcak bakmamaktadır. Böyle bir yaklaşım, "amaçlı insan eylemini sadece sınırlı ve yetersiz düzeyde açıklama imkânı sağlayan ekçi bir teoridir" (Giddens, 2005: 523); "işlev teriminin –ereklilik anlamında- gereksiz olduğu veya yanlış kullanıldığı bir sosyal teoridir" (Giddens, 2005: 527); "sistem ve yapı kavramlarını hatalı bir biçimde özdeşleştirir" (Giddens, 2005: 532). Ailenin dönüşümünde niyetlenilmemiş sonuçların etkisinin olabileceğini, nedensel bir analiz ile doğa olayları gibi ailenin dönüşümünün açıklanamayacağını; ve yapı kavramı 'gözlenebilir kalıpları' anlatırken sistem ile özdeşleştiğini belirten bu üç ilke çerçevesinde yapısal işlevselci bakış açısından uzaklaşılmalıdır. Bu üç gerekçe nedeniyle yapısal-işlevselci bakış açısı günümüz modern ailesinin dönüşümü

ve yeniden üretimini anlamak açısından düşünmeyi sınırlar. Çünkü ailenin sadece rol ve işlevlerden olduğunu kabul etmek, yani kalıplaşmış bir düzen olarak aileyi dar anlamıyla ele almaktır. Yapısal-işlevselcilikte, sistem olarak aile total bir birlik olarak değerlendirilir (Swingewood, 2010). Ailenin total bir kurum olarak değerlendirilmesi, onun üyelerini baskılayan ve ihtiyaç yönelimli bir şekilde hakaret eden bir bütünlük olarak ele alır. Oysa ailede, rol ve işlevleri aşan, uyum ve bütünleşmeyi bazen bozan ve hatta yıkan güçlü bir yan söz konusudur. Bu bağlamda ailenin dönüşümünün bu terimlerle açıklanmaya çalışılmasının getireceği kolaylıklar olsa da sosyal gerçekliği anlamada eksik bir tavidir.

Aile üzerine çalışmanın *zor yanı* ise, aileyi üyeleri arasında meydana gelen bir ilişki uzamı olarak ele almaktır. Aileyi çeşitli ilişkilerin üzerinde şekillendiği, rekabete açıldığı, çatıştığı ve değiştiği bir uzam olarak ele almak zorluklarla doludur. Her ne kadar aile uyum ve bütünleşme süreçlerinin yaşandığı toplumsal bir birim olsa da, aile aynı zamanda sapmaların üretildiği, sosyalleşmenin önlendiği bir kurumdur. Fakat aile reisi olarak babalar, genel olarak aile üyeleri arasındaki bütünleşmenin sağlanması için çabalarlar. Fakat bunu başarmak için farklı alanlarda çatışma, ilişki ağları geliştirme ya da zora başvurma eğilimleri sergilemektedirler. Dolayısıyla aile sınırları ve işleyişi belli bir sistem olarak değerlendirilemez. Böyle bir sorunu aşmak ailenin bir kurum olduğunu kabul etmekle ve aynı zamanda üyeleri arasında kurulan bir ilişki ağı olarak da ele almakla mümkündür. Ailenin kurumsallığının benimsenmesi binlerce yıllık tecrübeyi önemsemek ve ailenin sürekliliğini sağlayan temel öğeyi bulmak açısından ufuk açıcudur. Dolayısıyla, aile ‘hem hem de’ kalıpları ile ele alınmalıdır: Bir yandan bir kurum olarak aile bir yandan da üzerinde çeşitli ilişkilerin biçimlendiği bir uzam olarak aile.

Ailenin dönüşümü, aynı zamanda ailenin anlamında da dönüşümleri beraberinde getirir. Aile, insanlık kadar eskidir ve aynı zamanda toplumun mikro ölçekte bir yansımasıdır. Bu çalışmada araştırmanın amacı ve metodolojisi uyarınca, ailenin dönüşümünün ve baba otoritesindeki değişim hakkında şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Yaşanan dönüşümlere rağmen mevcut olarak kullanılan çeşitli aile tanımlamaları ortaya çıkan yeni aile örgütlenme tarzlarını kapsamı açısından yeterli midir? Başka bir deyişle yaşanan değişim ve dönüşümler mevcut aile

tanımlamaları ile karşılanabilir mi? Mevcut aile tanımlamalarının eksiklikleri ve fazlalıkları nelerdir? Ailenin dönüşümü farklı kurumlar tarafından aileye müdahalelerin önünü nasıl açmıştır? Ailenin değişiminde üretim rejimlerinin etkisi nasıl olmuştur? Ailenin değişimi ailenin reisi olarak Baba'nın babalık icralarını nasıl farklılaştırmıştır? Bu sorular araştırmada cevaplanmaya çalışılacaktır.

Öncelikle günümüz modern dünyasında ailenin dönüşümünü anlamak için ailenin nasıl ele alındığına bakılmalıdır. Bu çerçevede Karpat (1991: 43), aileyi “ana, baba ve çocuklardan müteşekkil bir grup” olarak tanımlar. Karpat'ın bu tanımlaması ailenin en genel ve yaygın ifadesidir. Fakat baba-baba ve çocuktan ya da anne-anne ve çocuktan müteşekkil ailelerin bu tanımlama altına girmesi neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla aile, üyelerine göre tanımlanacaksa daha geniş bir bakış açısı yakalamak zorunludur. Benzer bir şekilde, Erik (1979: 5) aileyi “cemiyyetin en küçük rûknü, aynı kan, aynı ırk, aynı atadan gelen şahısların vücuda getirdiği topluluk (...) hukuksal olarak ise kanı sıhriyet (kana dayalı hısımlık) veya mukavele ile birbirlerine bağlanmış, aralarındaki hukuki münasebet medeni kanun ile düzenlenmiş topluluk” şeklinde tanımlar. Bu tanımlama ailenin bir süreklilik taşıdığını ve hukuksal olarak tüzelliğini belirtmesi nedeniyle ufuk açıcıdır. Ancak çocuğun üvey olduğu ya da çocukların bütünüyle eski eşlerden olduğu bir aile kurgusunu içermez. Dolayısıyla günümüzde karşılaşılabilecek aile örgütlenmelerini ifade etmede yetersiz kalır.

Günümüz dünyasında ailenin anlamını tam olarak kavrayabilmek için yukarıdaki tanımlamaların biraz daha kapsamlı hali ise şudur: “Aile, yetişkin eşlerden ve çocuklardan oluşan, birbirine duygusal açıdan bağlanmış, ekonomik, sosyal, duygusal hak ve sorumlulukları paylaşan bir toplumsal sistemi oluşturmaktadır” (Kasapoğlu ve Karkıner, 2012: 115). Anne-baba ve çocuk denkleminde, bu tanımlama, bir yandan hak ve ödevler yüklemekte, diğer yandan da aile üyeleri arasındaki duygusal paylaşımı öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla Karpat'ın eksik bıraktığı insani nitelikler, bu tanımlama ile ailenin anlamına eklenmektedir. Bu tanımda aile, toplumsal bir sistem olarak kabul edilmektedir. Daha çok yapısal işlevselciliğin etkisi altında şekillenen bu yaklaşım sosyal gerçeklikle pek örtüşmez. Çünkü yapısal işlevselcilik “toplumları ve toplumsal kurumları bir arada işleyerek denge yaratan, birbirlerine dayanan kısımlardan oluşan sistemler olarak kabul eder”

(Wallace, 2012: 107). Böyle bir bakış açısı ise aileyi fonksiyon ve disfonksiyonları ile ele alır. Ayrıca yapısal işlevselcilik, “incelenen bütünü, iç bağıntılardan kurulu, değerini birbirinden alan dayanışık öğelerin yarattığı bağımsız bir düzlem ya da yapı biçiminde ortaya çıkan bilimsel akım”dır (De Sassure, 2001: I). Bu teorik bakış aileyi bütünüyle iç bağıntılardan kurulu bir bütün olarak değerlendirdiği gibi, Layder (2010: 18) aynı zamanda makro unsurların mikro karşısındaki üstünlüğünü de vurgular. Oysa günümüzde aile birçok iç-dış-ara bağıntıların yer aldığı bir uzamdan müteşekkildir. Ayrıca yapılan tanımlamadaki tüm yan cümleler ‘ve’ bağlacı ile bağlanmıştır. ‘Ve’ bağlacı, tüm yan cümlelerin aynı anda doğru olduğu zaman mevcut cümlelerin doğru olabileceğine işaret eder. Dolayısıyla eğer ailede bir çocuk yoksa var olan eşlerin birliği ne olarak adlandırılacağı sorusu müphem kalmaktadır. Bu nedenle bu tanımlamalar, günümüz modern dünyasının aile oluşumunu görünür kılmak için yetersizdir.

Ailenin mevcut tanımlarının, yaşanan dönüşüm karşısında zayıf kaldığının başka birçok örneği gösterilebilir. Şahinkaya, aileyi “evlenme, kan bağı veya evlatlık edinme bağları ile birbirlerine bağlanmış; aynı evde oturan aynı geliri paylaşan ve oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde birbirlerine etki yaparak belirli bir görgüyü meydana getirip nesilden nesle devam ettiren insanların topluluğu” şeklinde tanımlar (1991: 176). Şahinkaya’nın bu tanımı ‘bir aile nasıl oluşur?’ sorusuna verilen bir cevaptır. Önceki tanımlamalarda ailenin nasıl oluşabileceği ile ilgili herhangi bir ibare söz konusu değildir. Ayrıca Şahinkaya’nın bu tanımı da, aileyi roller üzerinden belirttiği için teorik olarak yapısal-işlevselciliğe bağlıdır. Fakat bu tanımlama evlilik bağı ile bir araya gelip aynı evde oturmeyen çiftleri ya da aynı evde oturup aynı geliri paylaşmayan çiftleri aile tanımı altında ifade etmek için yetersizdir. Aileyi tanımlarken kuşaklar arası ekonomiyi gündeme taşımaya ve sosyalizasyon sürecini ön plana çıkarmaya ailenin hangi toplumda nasıl bir ilişki ağı oluşturduğunu kavrama açısından önemlidir. Şahinkaya’nın tanımının bir bezeri ise Türkmen tarafından yapılmıştır: “Aile kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir” (2009: 23).

Kültürel uyum, katılım ve sosyalizasyona vurgusu nedeniyle önemli bir tanımlamadır. Ancak bu vurgu tamamen yapısal-işlevselci ‘*uyum*’ sürecine atıfta bulunma kaygısı taşır. Aileyi ihtiyaç temelinde ele alması yapısal-işlevselcilik ile olan bağıını gösterir. Aile, şüphesiz birçok ihtiyacın karşılandığı ancak, bunun yanı sıra birçok ihtiyacın giderilmesinin de engellendiği bir ilişki uzamıdır. Görüldüğü gibi daha çok kültürel olana vurgu yapılmakla birlikte genelde aile, bir sistem ve ihtiyaç üzerinden tanımlanmıştır. Farklı evlerde yaşayan ve kendilerini aile olarak tanımlayan ve aynı şekilde karşılıklı olarak birbirlerinin iktisadi ihtiyaçlarını karşılamaktan imtina eden aile örgütlenmeleri nasıl adlandırılacaktır? Cinsel ihtiyaçlar aile olmanın zorunlu koşulu mudur?’ sorularına cevap veremediklerinden bahsedilen tanımlamalar günümüz modern dünyasında aileyi bütünüyle anlaşılır kılmamaktadır.

Peki ailenin biyolojik yönlerine atıfta bulunarak günümüz dünyasındaki dönüşümünü anlamak mümkün müdür? Bu konuda, Sayın (1990: 2), aileyi “biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal birim” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama, aileyi biyolojik yönlerine indirgemıştır. Kuruluşunun ve sürdürülmesinin amacı olarak biyolojik yeniden üretimi amaçladığı görülmektedir. Ailenin sadece biyolojik yönünün vurgulanması onun toplumsal etkinlikteki rolünün görmezden gelinmesine yol açar. Açıkçası yapılan çoğu tanımlamada ailenin biyolojik bir birliktelik olmadığını belirtilmektedir. Üstelik yapılan bu tanımlama resmi olarak kurulmayan aileleri, kan bağıının olmadığı lakin kendilerini aile olarak sunan birlikleri dışlamaktadır. Ailenin tanımı ve yapısı kültürle şekillendiği için bu kuruma ilişkin olarak belirtilen tanımlamalar günümüzün değişen aile örgütlenmesine yönelik soruları cevapsız bırakmaktadır.

Ailenin biyolojik olarak tanımlanamayacağına binaen, ailenin kültürel olarak nasıl anlamlandırıldığına bakılmalıdır. Nitekim ABD’de aile, “doğum, evlilik ya da evlatlık edinme yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu küme” olarak tanımlanır (Canatan, 2009: 74). “ABD nüfus

Bürosu, aileleri ‘kan, evlilik ya da evlat edinme’ yoluyla birbirine bağlanarak yaşayan insanlar olarak kabul eder” (Macionis, 2012: 462). Bu tanımlar ‘birlikte yaşama’ ya da ‘partnerlik’ ilişkisi ile aynı aile çatısı altında yaşamaya atıfta bulunur. Bu anlamda günümüz aile örgütlenmesini açıklamaya yaklaşır. Buna ek olarak, aile ortak bir kültür üreten; kız ve erkek kardeş, baba ve anne, karı ve kocanın her biri kendi sosyal rollerinde bir diğeriyle iletişimde ve karşılıklı eylemde bulunan, tek bir ev oluşturan; kan, evlilik ya da uyum bağlarıyla birleşmiş insanların bir grubudur (Gilbert, 1999: 142). Bu tanımın biyolojik ilişkilerden ziyade sosyal rollere vurgu yapan bir paradigma anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Ancak ailenin roller yumağı olduğunu ifade etmek ve bu roller üzerinden aileyi yorumlamak aile üyelerinin davranışlarını, hissiyatlarını, kısacası yaşam dünyalarını anlamayı engeller. Dolayısıyla biyolojiyi ya da resmiyeti aile olmanın koşulu olarak kabul eden ve yapısal-işlevselci bir bakışla ailenin sınırlarını çizmeye çalışan bu tanımlamalar dışlayıcıdır. Bu gerekçeyle günümüz aile örgütlenmesini kavramak için yetersiz kalır.

Bazı aile tanımlamaları ise sosyal ilişkilerin anlamlı kılınması ve kültürün yeniden üretimindeki rolü üzerinden yapılmaktadır. Bu tarz tanımlama çabaları daha bütüncül bir arayışı arzulamaktadır ancak görüleceği gibi bunlar iyi düşünülmeden ve tamamen yapısal-işlevsel düşüncenin ışığında yapılmıştır. Örneğin Saran (1979: 25), “aile, samimi ve yüz yüze ilişkilerin sürdürüldüğü en küçük fakat en önemli sosyal yapı (...) dengesi bozulmamış bir aile ortamı, gerçek bir cemaat hayatıdır” demektedir. Bu tanımlama aileyi birincil ilişkilerin yürütüldüğü uzam olarak görmeye atıfta bulunmakta ve aileyi bir cemaat olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamada aile yapısal bir birlik olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ailede bir denge unsurunun gözetilmesine dönük vurgu, tanımın yapısal-işlevselciliğe yaklaştığını göstermektedir. Bu tanımlama da dengesi bozuk ama kendilerini aile olarak ifade eden birlikleri açıklama açısından eksik kalmaktadır. Topçuoğlu (2010: 21) ise, aynı izlekte yürüyerek, aileyi “genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin işlevlerinin yerine getirildiği bir kurum” olarak tanımlamıştır. Bu tanım ailenin sosyalizasyon işlevine vurgu yapmış, kültürü aktarmadaki vazifesini öne çıkarmış ve

nüfusu yeniden ürettiğini belirtmiştir. Ancak bu tanımlama ailenin kendisini yeniden nasıl ürettiği ile ilgili bir ibare söz konusu olmadığı gibi, onu sabit ve değişmez kurum olarak ifade etmektedir. Ailenin işlevleri üzerinden değerlendirilmesi ile aile üyeleri kişisizleştirilmektedir. Hem Savran'ın hem de Topçuoğlu'nun tanımı günümüz dünyasındaki aileleri açıklamada kullanılamaz.

Ailenin dönüşümünü anlamak için birçok farklı düşünür, yazar ve araştırmacı bakış açılarına göre öne çıkan anlamları vurgulayan bir aile tanımında bulunmuşlardır. Yapılan tanımlamalar kendi dönemlerinde geçerli kabul edilmiş olsalar da günümüzün aile yapısına ve ailenin reisi olan "baba" karakterine odaklanmış bu çalışma için yetersiz kalmaktadır. Bu noktada ailenin birçok farklı bakış açısına göre tanımının yapılabileceği de belirtilmelidir. Bu bağlamda aileler örgütlenme açısından, geniş ve çekirdek aile şeklinde ele alınabilir. Geniş aile, büyük anne-babanın aile içinde olduğu bir modelleme iken, çekirdek aile sadece küçük merkezi aileyi modellemektedir. Yanı sıra birçok farklı aile modellemesinden söz edilebilir: Psikolojik olarak, üyelerinden birinin fikrine dayanarak onun duyguları ve fantezileri aracılığıyla tanımlanan aile; sosyal psikolojik olarak, sosyal bir birim ve grup olarak tanımlanan aile; sistematik olarak belli stratejilerle örülü kompleks bir yapı olarak tanımlanan aile gibi farklı yaklaşımlar söz konusudur (Nazlı, 2011: 19-20). Bu yaklaşımların her biri “aileyi bir inceleme nesnesi olarak nasıl ele alabiliriz?” sorusunun cevaplarından hareketle türetilmiştir. Tüm bu tanımlama girişimleri kendi içinde oldukça değerli olmakla beraber aileyi eksik olarak ele almaktadırlar.

Şimdiye kadar gündeme getiren tanımlamaların değişen koşullar neticesinde günümüz ailesini kavramak açısından taşıdıkları eksiklikler gösterildi. Acaba ailenin geçerli bir tanımına mevzuattan ulaşılabilir mi? Çünkü hukuk yürürlükteki uygulamalar nedeniyle canlı tutulan bir alan olup ailenin sosyolojik olarak geçerli bir tanımını verebilir. Bu çerçevede Türk Medeni Kanunu'ndan hareketle bir aile tanımı yapılabilir: “Dar anlamda aile, sadece eşlerden oluşan birliği ifade etmekte olup, evlilik birliği olarak da adlandırılmaktadır; geniş anlamda aile, ana-baba ve çocuklardan oluşan topluluğu ifade etmektedir; en geniş anlamda aile ev düzeni ve ev topluluğudur” (Nuhoğlu, 2009: 3). Kanun, aileyi, toplumda evlilik akdi ile birleşen kişilerin oluşturduğu birlik olarak tarif eder. Medeni Kanunu'na göre

evlenme muamelesiyle karı-koca arasında doğan evlilik bağı, dar anlamda ailedir (Cansel, 1991: 65). Bu tarz birliklerin yasal olarak tanımlanmış olması ailenin tüzel bir yapı olarak kanun karşısında sorumlu tutulabilmesini sağlamaktadır. Medeni Kanun incelendiğinde, aile ile ilgili bir tanımlama bulunmamaktadır. Sadece hukukun karşısında tüzelleştirilmiş bir örgütlenme olarak aileye vurguda bulunmaktadır. Kanun, evlilik akdinin hangi koşullarda ve nasıl gerçekleşebileceği, soy bağının ne anlama geldiği vs. gibi birçok alanda hukuksal sınırlamaları veya hakları belirterek ailenin işleyişini ve sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Dolayısıyla aile hak ve ödev ekseninde tasvir edilen hukuksal bir birim olarak görülmektedir. Bu tanımlama akit imzalamayan ama kendilerini ‘aile’ olarak adlandıran ve sunan çiftleri dikkate almamaktadır. Ayrıca ailenin bir sözleşmeye bağlanması, belli bir aile tanımını yaşam dünyasına dayatmak anlamına da gelmektedir. Bu, hukuk karşısında tüzelleştirilen ailenin ancak geçerli bir aile olduğu inancının devlet tarafından topluma dayatılması anlamına da gelir.

Medeni Kanunun arka planında yer alan aile tasavvuru, dolaylı olarak Ceza Kanunu’nda da tüzel bir kişilik olarak ailenin yer almasını sağlamaktadır. Aile, hak ve ödev ekseninde tanımlandığında, ödevlerini eksik yapanların cezalandırılması gerektiği düşüncesi ailenin Ceza Kanununda yer almasını sağlamıştır. “Aile, Ceza kanununda tanımlanmamış olmasına rağmen, Ceza Kanunu mülga Ceza Kanunu’ndan farklı olarak, aileyi kendine özgü hukuki varlık ve çıkarlara sahip bir topluluk olarak kabul etmiştir” (Nuhoğlu, 2009: 2). Ailenin hukuki bir varlık olarak görülmesi, devletten nemalananların aile üzerinden güç devşirmelerini sağlar. Buna ek olarak Anayasa’nın 41. Maddesi “Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı için özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ve uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar” şeklinde devlete bir görev vermiştir (Nuhoğlu, 2009: 5). Yasal olarak yapılan bir aile tanımlaması sözleşmeyi ön plana çıkarır. Dolayısıyla aileyi oluşturan diğer unsurlar - çocuk sahibi olmak, aynı hanede bulunma gibi- çoğunlukla ikincil olarak kalır. Yerleşik mevzuata göre şekillenmesi istenen aile bu şekilde nesneleştirilmiştir. Ayrıca ailenin diğer üyeleri ise haksızlıklar ile birlikte Ceza Kanunu’nda açık ve net olarak ifade edilmiştir. Zaten Medeni Kanun, hak ve ödevleri teşkil ederken, Ceza

Kanunu da Medeni Kanun'un verdiği hak ve ödevlerin ihlalindeki yaptırımları dile getirir. Dolayısıyla e e "bana karı mı yok" demenin boşanma nedeni sayılması ancak yasaya göre kurulu evliliklerde mümkündür (Gençcan, 2012: 181). Bu nedenle sadece Medeni Kanun'a göre yapılan aile tanımı sosyolojik olarak yetersiz kalır.

Aile tanımlamalarında birçok ortak nitelik olmakla birlikte güncel bir aile tanımı elde etmek hem metodolojik kaygılar nedeniyle hem de tanımların olguları açıklamadaki yetersizliği nedeniyle oldukça zor bir i tir. Bu konuda ailenin daha kapsayıcı ve geçerli tanımı için Dikeçligil'e başvurulabilir. Her ne kadar yorumsamacı geleneğe yakınl  ma çabasında olsa da yapısal i levselci düşünme pratiğinin izlerini üzerinde gördüğümüz Dikeçligil (2014: 44), aileyi  u şekilde tanımlar:

"İki karşı cinsten iki ayrı insanın evlilik adı ile me rula tırılan cinsel beraberliği ile birlikte ba layan, çocuklar aracılığı ile soy olarak devam eden ve kan ba ı ile akrabalık çevresine sahip olan bir birim olarak tanımlamak, olgunun sadece bir yüzünü göstermek anlamına gelir. Ailenin bu mekanik yüzüne hayatiyet veren niteliği, sevgi, şefkat, güven, paylaşma, dayanışma kaynağı olması bir aileyi tanımlayan temel öğelerdir".

Dikeçligil, aileyi iki karşı cinsin birlikteliği ve kültürel anlamı olarak tanımlar. Oysa günümüzde ailelerinin kuruluşunu heteroseksüel bir birliktelik olarak görmek bir eksiktir. Fakat Dikeçligil'in aileyi tanımlayan nitelikler olarak sevgi, şefkat, güven ve paylaşım gibi öğeleri göstermesi, ailenin dayanışmaya dönük yönünü görünür kılar. Ancak bu niteliklerin olmadığı ailelerin de olduğu bilinmektedir. Yani  iddet ve eziyet dolu aileler de mevcuttur. Bu durumda bu tarz ailelerin nasıl tanımlanaca ı belirsizle mektedir. Ancak kapsamlı bir aile tanımına ulaşmak için Dikeçligil'in ailenin dayanışma üretici, samimiyeti  nemsemi i yönündeki açıklaması aile  yeleri arasında gelişen geç modern tarzları görebilmek için fırsatlar da sunar.

Çeşitli yazarlarca yapılmış aile tanımlamalarının odak noktaları heteroseksüel cinsel ilişki,  ocuk sahibi olma, grup niteliği gösterme, nesiller arası geçişleri sağlama, devamlılık gösterme, kan başına sahip olma ve evlilik ba ı ile kontrat imzalama gibi nitelikler olduğu görülmektedir (Gökçe, 1991: 210-212). Dolayısıyla bu tanımlar günümüz ailesini içerecek donanımda değildir. Peki, geçerli bir aile tanımına ulaşmak için bu tanımlamanın ne tür özelliklere işaret etmesi gerekir? İlerleyen paragraflar bu soruya cevap arayacaktır. Kapsamlı ve geçerli bir aile tanımı için

önemli bir katkı Ülken'in ifadelerinden temin edilebilir. Ülken (1991: 37), bir aile tanımlaması yapabilmek için iki niteliğin olması gerektiğini belirtir: “Aile zümresine giren insanlar arasında gerçek ya da uylaşmaya dayalı kandaşlık bağı; ailenin bağlı olduğu cemiyet tarafından kendisine verilen hukuk düzeni”. Ülken, aile kavramında dikkatimizi *uylaşma* ve *hukuk düzeni*’ne çekerek günümüz modern ailelerini anlamak için düşünsel ufuklar açar. ‘Uylaşma’ tabiri bir anlaşılmaya yani bir uzlaşıya atıfta bulunmaktadır. Ortak çıkarların kesişmesi anlamını içermektedir. Aile de kuruluşu itibariyle bir uzlaşma olarak görülebilir. İkinci olarak ailenin hukuksallığının öne sürülmesi ailenin *tanınırlık talebini* yani toplumsal onayı gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu tanımlama bir yanıyla özneler arasılığı vurgularken diğer yandan da yapının/kurumun baskısını da göz önüne almaktadır. Nitekim eşcinsel ailelerin mücadelesi, hukuksal olarak tanınmak olduğu, ya da toplumu böyle bir aile üzerinde yeniden sözleşmeye çağırmayı amaçladığı söylenebilir. Dolayısıyla Ülken, yapılacak bir aile tanımında hukuksal tanınma ve toplumsal onayın olması gerektiği konusunda uyarır. Kısacası, aile meşru bir onaya ihtiyaç duyar.

Ailenin geçerli bir tanımı için başka bir katkı Macionis’ten gelir. Ona göre, “aile, dayanışmaya bağlı grupların bulunduğu bütün toplumlarda var olan, çocuklarda dâhil insanları birbirlerine bakmaları için bir araya getiren sosyal kurum”dur (2012: 462). Bu tanımlama, aileyi dayanışmaya bağlı birliktelik olarak ifade eder. Aynı zamanda Dikeçligil’in (2014, 44) yapmış olduğu tanımla ile de örtüşmektedir. Şüphesiz ailenin en belirgin niteliklerinden birisi dayanışmadır. Aile dayanışma temelinde hayatın idame ettirilmesi için işleri yapma tarzlarının yeniden üretildiği kurumdur.

Çalışmanın amaçları açısından önemli bir başka destek ise Bourdieu’den temin edilebilir. Onun teorik olarak aileyi ele almamız için alan açan girişimi, günümüz modern dünyasında ailenin kavranabilmesini kolaylaştırır.

“‘Basit bir bireyler topluluğu’ değildir- o (aile) kendi üyelerinde ‘tek vücut olarak hareket edilmesi gerektiği hissi’ sağlar. Buna göre aile, ‘bir çıkarlar dayanışması’ını yansıtan tercihler yapmaktadır. Bourdieu, devletin yasal sistemleri ve politikaları aracılığıyla, ailenin sosyal kategorisini ve onun üyeleri adına hareket edebildikleri özel hakları ve yükümlülükleri pekiştirdiğini belirtmiştir. (...) Bourdieu’ya göre bir ailenin sosyal sermaye varlığı, kültürel sermayeyi harekete geçirmelerinde merkezi rol oynar ve daha sonradan bir aile üyesinin de başarısı üzerinde etkili olabilir” (Furstenberg ve Kaplan, 2014: 161).

Alıntı ailenin ne işlevini ön plana çıkarmakta ne de aile üyelerinin öznelliklerini abartmaktadır. Bir tür oluşum ya da çıkarların çatışması/dayanışması süreci olarak aileyi ele almaktadır. Bu tanımlama ülkemiz ailelerinde meydana gelen değişimleri anlamak açısından geniş imkânlar sunar.

Yapılan tartışmalar bağlamında günümüz ailelerini tanımlayabilecek bir tanıma ulaşmak için iki bağlam söz konusudur. *İlk olarak*, Ülken'in uyarıları ve Dikeçligil ile Macionis'in tanımlaması birleştirilerek Bourdieu'nün aileyi kolektif bir özne olarak gören bakış açısıyla sentezlenecektir. *İkinci olarak* da ailenin *eklemlenebilme* yeteneğine sahip ilişkiler uzamı olduğu bulgulanacaktır. Bu şekilde tanımlanacak olan aile, şu an için oldukça soyut kalmakla beraber dünya işlerinin yapılmasının halen istikrarlı bir şekilde nasıl sürdürüldüğünün cevabını verecektir. Ailenin bu izleklerden hareketle tanımlanması otoritenin salınımsal niteliği ve dinamik özelliği ile bağı kurmayı sağlayacaktır. Ayrıca ailenin üyeleri arasındaki ilişkinin yeni formlar görülebilecektir. Kısacası, aile sosyal bir bağdır, toplumsal onaya ihtiyaç duyar ve kolektif bir özne olarak dayanışmayı üretir. Ayrıca günün koşullarına da üstün bir şekilde eklemlenir. Bu bağlamda aile şöyle tanımlanabilir: *Üyeleri arasında sosyal bir bağ oluşturan veya dayanışma hissini üreten; oluşan bu bağın ya da dayanışmanın toplumsal olarak kabul edildiği, dolayısıyla kolektif bir özne olarak tüzel bir formu olan, ayrıca günün koşullarına eklemlenebilme yetisine sahip ilişkiler uzamıdır*. Bu tanımlamada yer alan üye ibaresi, “sadece nefes alıp veren ve düşünen bir kişi değil, aynı zamanda etraftaki dünyaya anlam kazandıracak uyum sağlayıcı araçları icat etmesini sağlayan bütün bir işlemler, metotlar, etkinlikler ve teknik-bilgi topluluğunun bilgisine sahip kişi” olarak kullanılmaktadır (Coulon, 2010: 41). Dolayısıyla bir ailede üyeler anne, baba ve çocuk olarak tanımlanabileceği gibi, geçici olarak aileye katılanlar ya da ailenin değerli varlıkları da buna dâhildir. Ayrıca tanımlamada geçen uzam, şu anlamda kullanılmıştır: “Bir sözcük dile geldiğinde neyse odur; yani bir şeyin gerçekleştirilmesi esnasında oluşan belirsizlikte kavranan, pek çok sözleşmeyi ortaya koyan bir terime dönüşen, bir mevcudiyetin eylemi olarak ortaya konulan ve birbiri ardına gelişen komşulukların neden olduğu dönüşümlerle değişen sözcük neyse odur. (...) Kısacası uzam, uygulanan bir yer” olarak tanımlanabilir (De Certeau, 2008: 217). Uzam olarak aile otoritenin üzerinde ete

kemiğe büründüğü bir alandır. Böyle bir tanımlama ailenin daha özel biçimlerini de anlamamıza imkân sağlayabilecek bir girişimdir.

Baba otoritesinin nasıl dönüştüğünü araştıran bu çalışma, ailenin yaşadığı dönüşümlerden hareketle yapılan yeni aile tanımlaması ilişki uzamı şeklindedir. Dolayısıyla, baba otoritesini ilişki uzamı olarak ailede nasıl yeniden üretildiğini görebilmek için ailenin nasıl bir tarihsel değişimden geçtiğini belirtmek gerekir. Bu çerçevede ailenin dönüşümü ve aldığı yeni biçimler tarihsel olarak ortaya konarak neden böyle bir tanımlamaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilecektir. Başka bir deyişle, ailenin mevcut tanımlamalarının günümüz ailelerini içermemesine nasıl bir şey yol açmıştır? Bu soru ilerleyen kısımlarda cevaplanacaktır. Böylece günümüz modern ailesinin ortaya çıkışında ne tür etkenlerin rol oynadığı tespit edilerek babalık icrasında değişimlere giden yol görülebilecektir. Çünkü babalık icrası bu dönüşümün paralelindedir. İlerleyen kısımlarda hem dünya hem de ülkemiz özelinde ailenin dönüşüm tarihi tartışılacaktır.

1.1.1. Ailenin Tarihsel Dönüşümü

Yukarıda ortaya konulan yeni aile tanımı, günümüz ailesinin yaşanan değişimlere rağmen nasıl ayakta kaldığını, hangi yeni enstrümanlar geliştirdiğini, gelişen örgütlenme biçimlerinin neler olduğunu görmeyi açıklayabilecek donanımdadır. Yeni aile tanımının içerdiği dayanışma, toplumsal onay, tüzel bir form ve eklemlenebilme kapasitesi günümüz ailelerinin çeşitli gerekçelerle dışlanmasını önleyebilecektir. Bu başlık altında ise böyle bir tanıma ihtiyaç duyulmasında giden tarihsel süreç ortaya çıkarılacaktır. Ayrıca geliştirilen yeni aile tanımlamasının meşruiyeti sağlanarak baba otoritesinde meydana gelen değişimi açık bir şekilde görmek için tarihsel bir izlek oluşturulacaktır. Öncelikle dünya genelinde ailenin değişimi gösterilecek olup ardından ülkemiz özelinde ailenin durumu gözden geçirilecektir. Kronolojik olarak, ailenin dönüşümü bu çalışmada mümkün olduğunca 20. yüzyılda yaşanan değişimler üzerinden tasvir edilecektir. Ancak bir bütünlük arz edebilmesi için geriye dönük değerlendirmeler de yapılacaktır. Böylece insanlar aile kurmaya itenin nasıl bir şey olduğu anlaşılır kılınabilecektir.

Bu çalışma her ne kadar dünyada ailenin dönüşümünden bahsetse de aslında odaklandığı merkezin Avrupa olduğu açıktır. Yine de dünya genelindeki değişimleri gösteren veriler de sunulacaktır. Bu bağlamda Goody'e (2004: 145) göre Avrupa'da ailenin dönüşümü ilk olarak Bronz Çağda yaşanan tarımsal devrimle ortaya çıkan yeni aile örüntüsü ile gerçekleşmiştir. İkinci olarak aile, Hristiyan kilisenin topluma ideal bir aile fikri dayatmasıyla dönüşür. Bu iki tarihsel süreçte aile, yeni örgütlenme biçimleri ile varlığını sürdürür. Son olarak ise, endüstrileşmenin doğurduğu yeni koşullara ailenin eklenmesi süreci söz konusudur. Aynı süreçlerin bir benzerine de Türk aile örgütlenmesinde karşılaşmaktayız. Türk aile tarihi kimilerine göre İslam öncesi, İslam'a göre aile ve modern günümüz ailesi olarak (Canatan, 2009: 119); kimilerine göre de İslam öncesi Türk aile örgütlenmesi ile İslamiyet'in yayılışıyla birlikte gelişen -yaklaşık 1400 yıldır- İslami bir aile örgütlenmesi şeklinde ayrıştırılmaktadır (Tezcan, 2000). İslam öncesi Türklerde aile örgütlenmesinin en belirgin vasfı, göçebeliktir. İslamiyet sonrasındaki aile anlayışı ise, bir yandan dini kurallara göre, bir yandan da yerleşik olmanın getirdiği kültürel dönüşümle yeniden şekillenmiştir. Fakat inceleme nesnemiz 21. yüzyıl ailesi olduğundan, çalışma alanı önemli olmakla birlikte bu konuları kapsamamaktadır. Avrupa'da ailenin dönüşümüne benzer bir şekilde, 19. yüzyılda ortaya çıkan ve ailenin dönüşümünü tetikleyen endüstrileşmenin sonuçlarını ülkemizde de görmekteyiz. Bu bölüm altında "ne oldu da aile örgütlenmesinde dönüşüm meydana geldi?" sorusunun cevabı aranacaktır. Böylece değişimi tetikleyen unsurlar keşfedilerek baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiğine giden yol açılacaktır.

Ailenin tarihsel olarak ortaya çıkışıyla ilgili iki farklı bakış söz konusu olup birincisi ailenin anaerkil, ikincisi de ataerkil olduğu yönündeki iddialardır. Bu iddialar çalışmanın kapsamına girmemekle birlikte, modern aile örgütlenmesinin baba soyundan geldiği ve eril tahakkümün baskın olduğu açıktır. Günümüz modern dünyasında, aile örgütlenmelerinde bu eril otoritenin gerilediği ve daha demokrat bir aile örgütlenmesinin ortaya çıktığı iddia edilmektedir (Sayın, 1990: 78). Bu iddiayı soruşturabilmek için aileyi dönüştüren güçler incelenmelidir. Günümüz modern ailesinin dönüşümünde en büyük etkenin 19. yüzyılda başlayan endüstrileşme olduğu kabul edilir. Bu dönüşümü özellikle Poster (1989: 196), yapmış olduğu dört farklı

aile modellemesi ile göstermiştir: 16. ve 17. yüzyılın köylü ailesi, 16. ve 17. yüzyılın aristokrat ailesi, 18. yüzyılda ortaya çıkan işçi sınıfı ailesi ve 19. yüzyıl burjuva ailesi. Bu aile modelleri aynı anda bir arada bulunarak birbirlerini etkilemiştir. Özellikle burjuva aile modellemesinin diğer aile modellerini yerinden ederek yeniden yerleştirici bir etkide bulunmuştur (Poster, 1989: 226). Sanayinin ailenin dönüşümü üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Nitekim Giddens (2012) için aile özellikle 18. yüzyıla kadar temel üretim birimidir. Ancak günümüz dünyasında ailenin dönüşümünü anlamak için tarihsel olarak ikili bir sınıflandırma yapılabilir: *Sanayi öncesi ailesi* ve *sanayi ile birlikte aile*. Sanayi öncesi dönemlerde ailenin toprağa dayalı bir yapısı olup, geniş aile örgütlenmesine sahiptir (Can, 2013: 76). Sanayileşme ile birlikte ailelerde babalar, öncelikle işçiye sonra da fabrika işçisine dönüşmüşlerdir. Eş zamanlı olarak, toplumda burjuva aile modeli idealleştirilmiştir. Burjuva aile idealinde baba, aile üyelerine karşı ekonomik ve sosyal sorumluluk duygusuna sahip kişi olarak tanımlanır (Horkheimer, 2012: 278).

19. yüzyıldan sonra ne oldu da aile değişti? Thernborn (2004: 22-23) bu soruya, 1900'lerin başında yaşanan proleterleşme, kentleşme ve sanayileşme ile cevap verir. Bu üç etken, aileyi dönüştüren etkenler olarak tüm sosyologların üzerinde ittifak ettiği nedenlerdir. "Tüm dünya üzerinde aile kurumu geçtiğimiz yüzyılda değişti. Bazı değişiklikler ataerkilliğin erozyonu, doğum kontrolünün dünya çapında yaygınlaşması, büyük nüfusların doğal olarak azalması gibi çığır açıcıydı" (Thernborn, 2004: 129). Aynı şekilde Nirun, *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür* (1994) adlı metninde ailede değişime yol açan etkileri şöyle sıralar: Sanayileşme, bürokrasi, teknoloji, iletişim, kutsaldan arınma, şehirleşme, modernleşme, para piyasası, eşitlik, üretim tüketim ilişkileri, rasyonalizasyon, seri üretim ve esnek üretim. Nirun ile Thernborn nedenler konusunda örtüşmektedirler. Ancak değişime yol açan bu nedenleri, ailenin ve dolayısıyla üyelerinin maruz kaldığı bir durumdan ziyade karşılıklı olarak şekillenmelerin yaşandığı bir süreç olarak ele alınmalıdır. Çünkü aile, eklemlenebilme yeteneği sayesinde geçmişten aldığı mirasını da korumaktadır. Nitekim Bourdieu (2006: 35) "aileler, Spinoza'nın verdiği anlamla bir tür *conatus*'un, yani kendi toplumsal varlığını, tüm güçleri ve ayrıcalıklarıyla sürdürme eğiliminin harekete geçirdiği bileşik gövdelerdir" der.

Dolayısıyla aile bir yandan değişirken bir yandan da geçmişini günümüze taşımaktadır. Dolayısıyla ifade edilen nedenler ailenin varlığını sürdürme eğilimi olmaksızın bir anlam ifade etmezler.

20. yüzyıla gelindiğinde ise, ailenin dönüşümünde üretim biçimlerinde yaşanan değişim -tıpkı sanayi devriminin yarattığı değişim gibi- etkilidir. Elbette birinci ve ikinci dünya savaşlarının da ailenin dönüşümü üzerinde etkileri olmuştur. Ailenin değişiminde, dünyada yaşanan genel iktisadi ve sosyal değişimler etkilidirler. Thornborn (2004: 73), 1950’lerden itibaren aile sistemlerinde meydana gelen değişimleri 2. Dünya savaşı ve 1968 hareketi ile açıklama girişiminde bulunmuştur. Bu son iki etken günümüz ailesinin oluşumunda belirleyici olmuşlardır. Ayrıca bu dönemin ailesinin oluşumunda psikolojide yaşanan teorik gelişmeler bağlamında ailenin *psikolojizmin tahakkümüne* girmesinin etkisi de söz konusudur. Savaş sonrası ailesine yaklaşımlarda özellikle psikanalizin tahakkümünün artması ile çocukların tüm davranış ve tutumlarında ailenin belirleyici etkisi olduğuna inanılmıştır. Bu teorik arka plan 1968 hareketi ile birleşince ailenin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinden kaçınabilmenin yolları aranmıştır. Bu yorumun Avrupa aile yapısı için geçerli olduğu belirtilmelidir. Çünkü tüm bu değişimlere rağmen halen dünyanın yaklaşık %40’ı ataerkil düzenle aile işlerini yürütmektedir (Thornborn, 2004).

Ailenin dönüşümünde başka birçok faktörün etkisi de söz konusudur. Örneğin yüzyıl öncesinin ailesinde anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin sıcak olmaktan uzak olduğu söylenmektedir. Çocukların yetişmesi anne ve babanın sıcak ilgisinden ziyade yakın çevrenin desteği ile gerçekleştirilmekteydi. Oysa günümüz modern ailesi üyeleri arasındaki ilişkinin sıcak olmasını arzular. Giddens (2012), günümüz çekirdek ailelerinin daha çok duygusal tatmini aradığını ve günümüz çekirdek ailesinin ‘kapalı evcil aile’ye dönüştüğünü belirtir. Ancak geçmişte yaşamış ailelerin duygusal sıcaklıktan uzak oldukları iddiaları pek haklı görünmemektedir. Bu konuda Goody (2004: 186) *Avrupa’da Aile* adlı metninde şöyle demektedir:

“Şefkatli anne-babası, iki sevilen çocuğu, uyum ve sevgisiyle dikkati çeken müsli paketi türünden bir modern aile düşüncesi ortaya çıkmıştır. Romantik aşk, katkıda bulunan bir özelliktir; ama son dönem yorumcularının gözünde yerini ‘ahenkli aşk’a bırakmaktadır. Demografik eğilimler küçük, tecrit edilmiş aileye doğru kaçınılmaz bir gelişim unsuru olarak görülmektedir. Söz konusu yazarların çağdaş değerleri yücelten

bu aile türü, ev gruplarının moderniteye doğru uzun ve zahmetli evriminin nihai noktası olarak öne çıkmaktadır”.

Goody, modern ailenin yüceltilmesi uğruna ailenin tarihsel mirasının yadsındığını ima etmektedir. Özellikle ailenin mülkiyet ile olan ilişkisi sorunsallaştırılarak, modern aile örgütlenmesinin yüceltilmesi ile mevcut ailelerin önüne idealleştirilmiş bir aile konulmuştur. Çünkü pre-modern dönemler için mülkiyet, ailenin en önemli göstergelerinden biridir. Mülkiyet, iktidar ile birlikte olan ve iktidarı üreten ana mekanizma olduğundan aile mülkiyet üzerinden üretimini sağlamıştır. Özellikle aristokratik ya da yönetici elitler arasındaki evlilikler bu mülkiyet aracılığıyla aile örgütlenmesinin yeniden üretilmesini sağlarlar. Dolayısıyla mülkiyet ile ilişkisi bağlamında aile tanımlanabilmekteydi. Örneğin ‘hanedan’ evliliği, mülkiyeti korumayı ve miras yoluyla aktarmayı ve bu sayede aile müessesesinin devamını sağlamaktadır (Bell, 2013: 61). Oysa günümüz modern dünyasının hemen şafağında romantik eğilimler ile aileler kurulmaya başlanmıştır. Böylelikle günümüz modern çağ ailesinin oluşumunda mülkiyet aktarımından ziyade romantizmin yüceltildiği bir forma dönüşmüştür (Giddens, 2010c). Bu bağlamda romantizmin yükselmesi, bireysel bağlılığa, seçim özgürlüğüne verilen yüksek değer, ihtirasın dünyevi ve cinsel yollarla anlatılması, ‘hanedan’ evlilik sistemine karşı gelişmelerdir. Günümüz modern ailelerinin bu değerler bağlamında ilişkilerini yürüttükleri bir gerçektir.

Kendi ifadesiyle “ailenin küresel sosyolojisi ve tarihi”ni yapan Therborn (2010: 10), metninde patriyarşi, ailevi güç ve babalık kavramlarını incelemiş ve evlilik rollerine ve değişen evlilik dışı ilişkilere odaklanmıştır. Aileyi oluşturduğunu düşünen bu üç tarihsel-toplumsal ögenin değişimine odaklanarak ailenin dönüşümünü ortaya çıkarmıştır. Bunlarla birlikte gelişen doğum kontrol teknikleri ve bunun sonuçları ile yaşlılık gibi birçok farklı konuda meydana gelen değişimleri de göstermiştir. Sosyolojik bir metin olarak, ailenin hiçbir zaman statik kalmayan dinamik bir yapıya sahip olduğunu vurgulaması ailedeki dönüşümleri ve yeni formların nasıl ortaya çıktığını gösterir. Ayrıca değişen ailede baba otoritesinin de nasıl dönüştüğünü ortaya koyar. Metninde, dünyadaki aileleri benzerliklerine göre Sahraaltı Afrika, Avrupa, Doğu Asya, Güney Asya ve Kuzey Afrika sistemleri şeklinde sınıflandırır. Bu sınıflandırmayı Therborn, aile sistemleri ile coğrafya arasında bağlantıya göre

geliştirmiştir. Ayrıca, yazar ‘sistem’ kavramını, yapısal-işlevselci gelenekle bağlantılı bir çerçevede değil, daha ziyade birbirine benzeyen aile yapılarını bir arada sınıflandırma niyetiyle alakalı olarak kullanmıştır.

Therborn’un (2004) “1900’lerde dünyanın tamamı patriarkal olup, babanın kuralları yetişkin çocukların dünyasını yönetirdi” varsayımı birçok açıdan eleştiriye açıktır. Oysa bu çalışma, bu iddianın halen geçerli ve doğru olduğunu kabul etmektedir. Çünkü modernleşmenin henüz bir son bulduğu söylenemez (Goody, 2004: 179). Dolayısıyla ailenin herhangi bir şekilde ataerkil kodlarından sıyrıldığını söylemek mümkün değildir. Ayrıca bahsedilen ataerkilliğin neyi örttüğü de ilerleyen sayfalarda soruşturulacaktır. Radikal şüphe ile nesnesine yaklaşan bu çalışmanın sosyolojik olarak temel iddiası ailede baba otoritesinin ortadan kaldırılamaz olduğudur. 20.yüzyılın en büyük kaybedeninin baba olduğunu söyleyen Therborn’un (2004: 73) vardığı bu sonuç çok da inandırıcı değildir. Ancak babaların otoritelerinin azaldığına ilişkin görüşünde haksız sayılmaz.

“1900’lerin dünyasına göre ataerkillik her yerde geri çekildi. Çocuk ve kadınların yasal haklarının birçok ülkede genişlemesi, eğitimin yaygınlaşması, ücretli işin artması özerkliği geliştirdi. Sosyo-ekonomik, politik ve kültürel değişimler yaşlıların ve babaların otoritesini azalttı” (Therborn, 2004: 129).

Günümüzün babalık icrasında babanın otoritesi -Therborn'un iddialarına karşıt olarak- artmıştır. Çalışmanın sorun edindiği meselelerden biri de budur.

Aile kurumu dünya üzerinde birçok açıdan dönüşüme uğramıştır. Bu konuda özellikle bazı istatistiksel dönüşümler özellikle gündeme getirilmelidir. Böylece ailenin nasıl bir şekil aldığı ve gelecekte alacağı şekiller hakkında spekülasyonlarda bulunulabilir: 18. yüzyıl İngiltere’inde ortalama yaşam süresi 32, Almanya için ise 27’dir (Gittins, 2011: 22). Bu yaşam süreleri göz önüne alındığında geniş ailenin kan bağına dayalı olduğu Avrupa için söylenemez. Şimdi bu ülkeler için ortalama yaşam süresi 75’in üzerinde olup, aile kavramında hizmetçilere kesinlikle yer yoktur. Buna ek olarak ortaçağ için çocukluk 7 yaşında son bulurken (Gittins, 2011: 21); bugün 17 yaşında son bulmaktadır (Macinios, 2012: 471). Sanayi öncesi toplumlarda hayatta kalmak için akrabalar ile dayanışma içinde olma önemli iken, günümüzde yalnız yaşamak daha önemlidir. 20-24 yaş aralığında evlilik oranı örneğin ABD’de 1990’da

%47 iken, 2000'de %27'ye gerilemiştir (Therborn, 2004: 166). İran'da 15-19 yaşında evlenen kadınların oranı 1976'da %34 iken, 2000'de %18'e gerilemiştir (Therborn, 2004: 176). Evlilik dışı doğumların oranı İspanya için 1960'da %2,3 iken, 2000'de %16,3; Fransa'da %6,1 iken 2000'de %41,7 olmuştur. 1965 yılında Çin'de %6,1 olan doğum oranı 1980'de 2,2'ye gerilemiş; Brezilya'da 1965'te %6'dan 1980'de %4,4'te gerilemiş; Türkiye'de 1965'te %5,8'den 1980'de 4,2'ye gerilemiştir (Therborn, 2004: 237). Komünist Avrupa'da 1951'de doğurganlık oranı %2,92 iken 1981'de %2,08'e; Batı Avrupa'da 1951'de %2,57'den 1981'de %1,74'e gerilemiştir (Therborn, 2004: 258). Almanya'da 1896'da %5 olan doğurganlık oranı 2000'de %1,3'e; Mısır'da 1896'da %6,4 olan oran 2000'de %3,4'e gerilemiştir (Therborn, 2004: 292). İstatistiklerin de gösterdiği gibi aile yapısında ciddi değişimler meydana gelmiştir.

Ailenin dönüşümünde birçok etken yer almakla birlikte bu çalışma özellikle iktisadi dönüşümlerin oluşturduğu değişime odaklanacaktır. Nitekim görüldüğü gibi günümüz modern ailesini anlamak için sanayi devrimi bir milat teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu dönüşümde ekonominin etkisi büyüktür. Sanayi devriminin ailede yol açtığı dönüşümlerin bir benzerinin de, 20. yüzyılda fordizm ve postfordizm diye anılan üretim rejimlerinde yaşanan değişimle gerçekleştirmiştir. İlerleyen kısımlarda bir yandan ekonomik dönüşümün aileyi nasıl etkilediği ve aynı zamanda 20. yüzyılda ortaya çıkan bu iki yeni üretim rejimi tartışmaya açılacaktır.

1.1.1.1. Ailenin Tarihsel Dönüşümünde Ekonominin Etkisi

Tarihsel olarak hem tarım devrimi hem de sanayi devrimi aileyi dönüştürmüştür. Bu kısımda özellikle son yüzyılda yaşanan iktisadi dönüşümlerin aile üyeleri arasındaki ilişki biçimlerine ve aile örgütlenme tarzına nasıl katkı sunduğu belirtilecektir. Önceki bölümlerde *günün koşullarına eklemlenebilme yetisine sahip ilişkiler uzamı* olarak tanımlanan aile, küresel-iktisadi dönüşümlere ya direnme ya da adapte olma yönünde bir eklemlenme çabası sergilediği belirtildi. Dolayısıyla aile, üretim biçimlerinde meydana gelen değişimler ile yeniden yapılaşmaktadır. Yapılaşma, etkileşim sistemlerinin yapının ikiliği aracılığıyla oluşmasıdır (Giddens, 2005: 543). Katı para politikalarından akışkan ekonomiye geçiş, ailenin hem kurulma biçiminde

hem amaçlarında hem de üyeleri arasındaki ilişkinin niteliğinde dönüşümlere yol açmıştır. Bu kısımda iktisadi dönüşümün aileye hem makro hem de mikro düzeyde nasıl etkide bulunduğu ortaya çıkarılacaktır. Bunu yapabilmek için öncelikle ekonominin kısa bir geçmişi belirtilerek aile ile olan ilişkisi görünür kılınacaktır. Ardından son yüzyılda yaşanan dönüşümler ifade edilecektir.

Antik Yunanda, ‘oikos’ hem hane, hem iktisat anlamlarına gelir. Grek düşüncesinde aile kavramı aynı çatı altında yaşamayı ve soy bağlılığını içerir. Onlar için hanenin iktisadi yönetimi ile genel iktisadi yönetim benzerlik taşıdığı gibi bu bakış açısında ‘kıt kaynaklar’ yaklaşımı da söz konusu değildir. Oikos, mevcut kaynakların *dengeli kullanımı* demektir. *Oikos*, Grekçe karşılığı olarak ikamet etme, birlikte yaşama, tek odalı ev, erkeğin yaşam alanı-habitat gibi anlamları içerir. Kelimenin Arapça kullanımına ise bilinçli hareket, tutumluluk anlamları eklenmiştir. Günümüz dünyasında ekonomi etimolojik olarak oikos’tan; iktisat ise ‘cheremastike’den gelmektedir. Günümüz dünyasında ekonomi, “bir ülkedeki ya da ülkeler arasındaki üretim, tüketim, alışveriş, değiş-tokuş ilişkilerinin incelenmesi ve bireylerin, ailelerin ve ulusların, sınırlı olanaklarla, giderek artan tüketim ihtiyaçlarını karşılamak yönündeki tutum ve davranışlar” demektir (Sönmez, 2013: 309).

Oikonomia, hane halkının idare edilmesidir. Hane halkı ise erkeklerin, kadınlar ve kölelerinden oluşan bütündür (Orman, 2010: 313). Aristoteles haneye dördüncü bir unsuru yani para kazanma sanatını ekler. Böylece Oikonomia, aile üyeleri ile servetin idare edilmesi anlamında, ev yönetimidir. İslam düşüncesinde oikonomia, ‘ilm-i tedbir-i menzil’ olarak ifade edilir (Orman, 2010: 329). Bu konuda İbn Sina, insanın varlığını devam ettirebilmesi için gıdalarını elde edip, saklayabileceği bir menzilin (ev) olması gerektiğini düşünür. Ayrıca bu menzilin idare işlerini de bu ilim altında inceler. Bu anlamda İbn Sina için aile, beslenme temelinde ortaya çıkmıştır (Orman, 2010: 330). “Nasreddin Tusi’ye göre ‘menzil’, (ev), taş veya topraktan yapılmış olan hane değil, karı ile koca, ebeveynler ile çocuklar, efendi ile hizmetkârlar ve mal sahibi ile mal arasındaki birliktir” (Orman, 2010: 335). Menzil reisliği, bir sanat olarak görülür ve bu nedenle de aile reisi ailenin ihtiyaçlarından sorumludur. Tedbir-i menzil de tam olarak bu sanatın karşılığıdır. Görüldüğü gibi hem antik Yunan’da hem İslam düşüncesinde, ekonomi bir aile ekonomisi ya da ev ekonomisi olarak

düşünülmektedir. Siyasal anlamda iktisat, aile ya da ev analogisinden hareketle anlamlandırılmaktadır.

Üretimin tarihi, genel olarak, avcı toplumlardan tarım toplumlarına ve sanayi toplumuna geçişle özetlenir. Günümüz için bu geçiş fütürist bir söylemle yeni bir devrim yaşamaktadır. Bu devrim genetik ya da sibernetik olarak ifade edilmektedir (Toffler, 2008). Avcılık döneminde, iş yapma tarzları olarak erkekler avcılık ile kadınlar da bunun dışında kalan sosyal hayatı idame ettirme ile ilgilenmiş olduklarına ilişkin klasik yorumlardandır. Aynı şekilde tarım döneminde, savaşçı olmayan çok sayıda erkek tarım işleri ile uğraşmış olup, ortaya çıkan çeşitli kurumlar (köy, şehir, din vs) vasıtasıyla biriktirme sistemleri geliştirdikleri de yaygın bir varsayımdır. İhtiyaçların karşılanması için gerekli üretimden kar için yapılan üretime geçmiş olan bir toplumsal dönüşümde, aile örgütlenmeleri de nasibini alarak artı değer yönelimli bir hale gelmiştir.

Ailenin tarihi sanayi öncesi ve sanayileşme ile birlikte diye ikiye ayrıldığında, bu iki farklı dünyanın iki farklı iktisat anlayışı olduğu görülür. Bu anlamda sanayi öncesinde ailenin idaresi bir üretim merkezinin idaresi olarak anlam kazanmıştır. Oysa sanayileşme sonrasında ve günümüzde, aile ve iş yeri bütünüyle ayrılmıştır (Adak, 2011: 47). Sanayi öncesi gündelik yaşamda kadınlar ev içi üretimi üstlenmişlerdir. Sanayileşmenin ilk zamanlarında (1850-1900 arası) kadının üretim olanakları elinden almıştır. Böylece kırsal kökenli aileler yoksullaşmıştır. Oysa günümüz modern dünyasında kadınların işgücü piyasalarına katılımlarında yoğun artışlar söz konusudur (Sönmez, 2013: 310). Bunun yanı sıra sanayi öncesinde ve sanayileşmenin başlangıç dönemlerinde çocuklar önemli bir iş gücü kaynağıdır. Çocukların emeğine bağımlı olan sanayi toplumlarında ailenin doğurganlık oranlarında artışlar yaşanmıştır. Oysa günümüz modern ailelerinde, çocuklar iş gücü piyasasından uzak tutulmaya çalışılmaktadır (Ulutaş, 2013: 342). Üstelik doğurganlık oranlarında da ciddi bir düşüş söz konusudur. Dolayısıyla aile için iktisadi bir girdi sağlayabilecek çocuklar, daha çok yatırım yapılması gereken kişilere dönüşmüştür. Başka bir dönüşüm ise, Avrupa’da aile, kilise ve dinsel örgütlenmelerin baskısı ile şekillendirilmekteyken, günümüz modern dünyasında

ekonomi ve seküler ideolojiler ile şekillendirilmektedir (Goody, 2004: 207). Dolayısıyla aile yaşamı değişen iktisadi koşullara göre kendini dönüştürmektedir.

Üretim biçimlerinde yaşanan değişim karşısında aile kendisini yeniden nasıl üretmektedir? Bu yeniden üretim sürecinde baba nasıl bir pozisyona sahiptir? Son yüzyılda üretim biçiminde yaşanan iki değişim –fordizm ve postfordizm- karşısında conatus ile yüklü ve varkalma mücadelesi veren ailenin birçok farklı teknik ve strateji kullanmıştır. Fordist dönemde işçileşen aile, esnek üretim rejiminde ‘hareket-halinde-aileye’ dönüşmüştür. Bu dönüşümlerin olduğu ailede baba, otoritesini üretmek için nasıl hareket etmektedir? İlerleyen kısımlarda bu süreçler tartışılacaktır.

1.1.1.1.1. Fordist Ekonominin Aileye Etkisi

İktisadi dönüşümlerin aile örgütlenmesinde değişikliklere yol açtığı belirtildi. Bunun en iyi örneği şudur:

“Jeremy Seabrook, Penanglı Balıkçıların ‘göç etmedikleri halde çevrelerinin kentleşmeyle sarılı olduğunu, doğdukları yerden ayrılmadıkları halde hayatlarının alt üst olduğunu’ belirtir. Yapılan yeni otoyol yüzünden evlerinin sahille bağlantısının kesilmesi, av sahalarının kentsel atıklar nedeniyle kirlenmesi ve civar tepelerdeki ormanlık alanların apartman yapımı için gerçekleştirilen ağaç kesimi yüzünden tahrip olması sonrasında Balıkçıların kızlarını yakınlardaki ucuza işçi çalıştıran, Japonlara ait atölyelere göndermekten başka çareleri kalmamış. ‘Daima denize bağımlı yaşamış bu insanların sadece geçimleri değil, ruhsal hayatlarıyla moralleri de harap olmuş’, diyor” (Davis, 2010: 23).

İktisadi üretim tarzında meydana gelen küçük bir değişim bile ailelerin yaşamlarını çok boyutlu bir şekilde etkilemektedir. Bir yol yapımı, örnekte görüldüğü gibi, balıkçı aile örgütlenmesini işçi aile örgütlenmesine dönüştürmüştür. Pasaj iktisadi dönüşümlerin aileyi mikro düzeyde dahi etkilediğini göstermektedir. 20. yüzyılda ortaya çıkan fordist üretim rejimi aileye nasıl etkide bulunmuştur? Bu kısımda öncelikle fordizmin nasıl ortaya çıktığı ve nasıl bir dünya tasavvuru meydana getirdiği belirtilerek aileyi ve özelde babalık icralarını nasıl dönüştürdüğü belirtilecektir. Dönüşümü kavramak için iktisat tarihinde önemli bir yeri olan ve düzenleme okulu diye bilinen ekonomi kuramının terimlerinden faydalanılacaktır.

20. yüzyıl genel olarak tüketim çağı olarak adlandırılmaktadır. İhtiyacı karşılayacak kadarını üretme anlayışından daha fazlasını, yani artı değeri üretme anlayışına geçiş

harcamanın fetişleştirildiği bir çağı ortaya çıkarmıştır (Bataille, 2011). Üretim tarihi, harcamanın yüceltilmesinin tarihidir. Aile tarafından üretilen ve aileyi de üreten harcama/tüketim kavramının ön plana çıktığı modern toplumlarda babalar, çeşitli teknik ve stratejilerle ailelerini mevcut sürece uyarlayabilmek için yeni pozisyonlar tanımlamaktadırlar. Bu uyarlama, *aile düzenleme tarzları* olarak ifade edilecektir. Bu kavramsallaştırma iktisat tarihinde ‘*Düzenleme Okulu*’ diye bilinen okuldan - Harvey’in üretim biçimlerinde meydana gelen değişimleri incelerken, “nasıl oluyor da herkesin aynı anda aynı sisteme geçiş yaptığını” anlatmak için kullandığı ‘düzenleme tarzı’ ifadesinden- devşirilmiştir (Harvey, 2003: 143). Bu kavramsallaştırma ailenin yeni kuralların nasıl içselleştirdiğini anlatır.

Aile-düzenleme-tarzı kavramsallaştırmasını açıklamadan önce, ailenin yapılan yeni tanımı bir kez daha vurgulanmalıdır. Aile dayanışma hissinin arttırıcı ve aynı zamanda eklemlenebilen bir ilişki uzamıdır. Dolayısıyla aile üretim rejimleri karşısında kendisini konuşturulmaktadır. Elbette aile, aile üyelerinin her birinin eylemleri sonucu üretilen bir birlikteliktir. Bu çerçevede yaşanan her türlü dönüşümde aile hem mirasını sürdürmeye hem de yeni koşullara adapte olmaya çalışmaktadır. Örneğin artan nüfus ve kentleşme geçeköndü aile örgütlenmesini ortaya çıkarmıştır. Yani aile hem iş gücü ordusunu oluşturmuş hem de aile ilişki ağını yeniden inşa etmiştir. Bu kısımda üretim karşısında ailenin pasif bir konumda kaldığı gibi bir yanılsamanın oluşması araştırmacının amaçları dışındadır. Çünkü aile ile üretim rejimi karşılıklı olarak yapılaşma eğilimi sergilerler. Bu konuda Bell (2013: 61) şunları ifade etmektedir:

“Batı toplumunda sosyal sınıfların yükselişinin ve düşüşünün hikâyesi ailelerin yükselişi ve düşüşü ile ilgilidir. (...) bu gerçeği anlamaksızın, ne geçmişteki egemen iktisadi sınıfların özel dayanışması ne de bugünün çağdaş toplumunun gücünün parçalanmasının kökenleri anlaşılabilir” (Bell, 2013: 61).

Görüldüğü gibi üretim biçimin şekillenmesinde de ailenin etkisi fazladır. Üretim biçimlerini (kapitalizm) aile olmaksızın düşünmek imkânsızdır (Bell, 2013: 61). Bu dönüşümlere yeni gelişmelerin de eklendiği belirtilmelidir. Çünkü belirli dönemlerin sosyal sınıfları, o üretim rejiminin propagandası ile toplumsal konumlarını güçlendirmektedirler.

Düzenleme tarzı ifadesi, kurumların çeşitli göstergelerden (kriz göstergeleri, bunalımlar, iş gücü piyasasındaki sorunlar) hareketle ekonomik olanın sürdürülmesi ya da yeniden üretilmesi için atılması gereken adımları ifade eder. Düzenleme tarzları sayesinde kurumsal olanın varlığı ya yeni koşullara adapte edilir ya da koşulların düzeltilmesi için çeşitli örgütlenmeler harekete geçirilir. Bu anlamda düzenleme tarzı refah devletinin kazanımlarının kurumsallaştırılması çabasıdır (Çetiner, 2008). Kurumsallaşma eğilimi, aynı zamanda yaşanan dönüşümlerin bir göstergesidir. Bir kurum olarak, yaşanan değişimler karşısında sahip olduğu dinamikleri sürdürmek ya da yeniden üretmek için bir atılımda bulunur. Ailenin bu atılımları bu çalışmada *aile-düzenleme-tarzları* olarak ifade edilecektir. Aile, elindeki sembolik veya maddi sermayesi uyarınca kendisini yeniden düzenlemek yönünde bir çaba harcar. *Aile-düzenleme-tarzları* sayesinde herhangi bir aile yürürlükteki ekonomik üretim biçimlerine adaptasyonunu da sağlamaktadır. Örneğin kullanılan araçların artışı ve ulaşım imkânlarının gelişimi ile uzak mesafeler kat edebilme sonucu bayramlar, *ziyaret kültürünü* ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla geniş aileler de özel anlarda bir araya gelen insan kümelerine dönüşmüştür. Sanayi öncesi için ailenin üretim merkezi olduğu düşünüldüğünde yaşam mücadelesi hep birlikte verilmektedir. Dolayısıyla tüm aile bir aradadır. Oysa günümüz iktisadi koşulları gereği, aileler coğrafi olarak oldukça hareketlidirler. Böyle bir durumda aile-düzenleme tarzları aile üyelerinin farklı amaçlarla bir araya gelmesini sağlamaktadır. Bu süreçlerin yaşanmasının ana aktörlerinden biri 20. yüzyılın başlarında yürürlüğe giren fordist üretim rejimidir.

Fordizmin başlangıç tarihi 1914 yılında Henry Ford'un kurduğu otomobil fabrikasıyla örtüşür (Harvey, 2006: 145; Amin, 2000: 9). Ford'un kurduğu fabrikanın başlangıç olarak alınmasında üretim biçimden meydana gelen değişim etkilidir. Bu tarz üretim bant üzeri seri üretimden oluşur. Üretimin verimliliğini arttırmak için bir bant üzerinde, her işçinin yapması gereken eylemlerin önceden belirlendiği bir modeldir. Fordizmi güçlü kılan temel öğe, "rasyonelleştirilmiş, modernist, popülist yeni bir tür demokratik toplum" oluşturma çabasıdır (Harvey, 2006: 148). Bu çabanın kendisi, hem dönüştüren hem de dönüşen bir güç olarak gündelik hayata yeni bir ivme kazandırmıştır. Rasyonel olarak yeniden örgütlenen toplum, bu

çerçevede Weber'in 'Demir Kafes'inin inşası sürecini hızlandırdığı gibi, 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcılığını da arttırmıştır.

İktisadi olarak Fordizm, ekonominin yoğun birikim ile tekelci düzenlenmesidir (Amin, 2000: 9). Fordist yoğun birikimin hareket ettirici gücü Amerika öncülüğünde işin yoğunlaştırılmasına, üretimin mekanize edilmesine, görevlerin ayrıntılı bir şekilde ayrıştırılmasına dayalı olup bu dinamikleri sürdüren çeşitli tekelci düzenleme formlarıdır (Amin, 2000: 9). Bu çaba tarihte eş görülmemiş bir sürat ve amaçlılıkla yeni tip insan oluşturmayı başarmıştır (Harvey, 2006: 148). Yeni tip insanın üretimini üstlenen kurumsal yapı ise ailedir. Bu ilişki biçimi fordizm ve aile arasında karşılıklı olarak inşa edilmiştir. Aile, üretimin mekanize edilmesi ve ayrıştırılması ilkeleri etrafında kendisini yeniden örgütlemiştir. Bu çerçevede aile, verimlilik ilkesine göre şekillenmiş olup, üyelerinin başarı odaklı yetişmeleri için gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Fordist dünyada baba, oluşan bu yeni toplumsal kodları algılayıp paternalist özelliklerini kullanarak gücünü yeniden üretecek stratejiler geliştirmeye de çalışmıştır. Dolayısıyla paternalizmin yeniden üretimi fordist dönemde güçlü bir şekilde hissedilmiştir. Le Courbuiser'in çalışmaları fordist dönemde bu paternalizmin canlılığını göstermektedir (Aslanoğlu, 1998). İnşa ettiği sosyal konutlar, onu *Fordist Baba* modelinin temsilcisi haline getirmiştir. Fordist üretimin en belirgin niteliğinin 'katılık' olduğu göz önüne alınırsa, Le Courbusier'in paternalist biçimde, çalışanlarının babası olarak kendisini konumlandırması, iş gücünü tahakküm altında tutmasının yoludur. Le Courbusier çalışanlarına ev, iş ve aş sağlayan ve onları kollayan bir tip olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla fordizm bir yandan katılık ilkesini yürürlükte tutmakta, diğer yanyla da bu katılığın baba olmanın bir vasfı olduğunu ima etmektedir.

Aile-düzenleme-tarzları fordist ilkelere göre işleyen ve montaj hattında çalışan işçiler olarak anne, baba ve çocukların kısmen yüksek bir gelire uyum göstermelerini sağlamıştır. Refahın artışıyla birlikte akşam yemek yenmesine vurgunun artması vb. aile içi pratiklerin belirli kurallara göre dizayn edilmesi gibi disiplinci anlayışın güçlendiği söylenebilir. Nitekim toplumun disipline edilmesi süreçleriyle ilgilenen Foucault'nun tüm çalışmaları fordizmin en güçlü olduğu dönemlerde kaleme alınmıştır. Gelişmiş ülkelerde, montaj hatlarına dayalı seri üretim ailelerin

işçileşmesine ve kırsalda yaşayan ailelerin çoğunun kente göç etmesine yol açmıştır. Ayrıca kentte yerleşik olanların hayat standartlarında da görece iyileşme sağlamıştır. Bunun sonucunda tüketimin önemi artmaya başlamıştır. Yine bununla birlikte fordist dönemde yaşayan aileler, eğitim için harcanabilecek gelir fazlasına ulaşmış, yoğun çalışan anne babalar daha disiplinli doğum politikaları uygulamıştır. Böylece, bir yandan eğitimin yaygınlaşması artmış, bir yandan da doğum oranlarında azalma meydana gelmiştir.

Tüketimin öne çıkmasıyla üretim anlayışı yeniden örgütlenmiştir. Özellikle 1970'den sonra ortaya çıkan bu yeni evre post-fordizm olarak adlandırılmaktadır. Bu yeni evrenin dünyaya bakışında ve üretim biçiminde yaşanan farklılaşmalar şüphesiz aile düzenleme tarzları açısından yeni uyarlanmaları ve eklemlenmeleri beraberinde getirmiştir. İlerleyen kısımda bu yeni dönem hakkında kısa bir bilgilendirme yapılacak ve bu yeni sürecin aileyi nasıl etkilediği ortaya konulacaktır.

1.1.1.1.2. Post-fordist Ekonominin Aileye Etkisi

Fordist dünyanın katı sınırları, insanları yeni arayışlara itmiştir. Yaşanan iktisadi krizler neticesinde, yeni bir üretim rejimine ihtiyaç duyulmuştur. Bu yeni süreç post-fordizm olarak adlandırılmaktadır. Emek ve emeğin kullanım biçiminde yaşanan değişim, günümüz modern dünyasında bilgi üretme, işleme ve iletişim teknolojisinde yaşanan değişimlerin bir sonucudur (Castells, 2005: 20). Bilgi üretme ya da iletişimin bu boyutlara ulaştığını günümüz modern dünyasında post-fordizm *yerleşik olmaya* meydan okumuştur. Çünkü esnek üretim, sermayenin sürekli hareketliliğini gerektirir. Yaşanan hareketlilik, aileyi yeni pozisyon almaları yani düzenleme tarzlarını devreye sokmaya itmiştir. Özellikle günümüz modern dünyasında babaların, babalıktan geri çekilmeleri/istifa etmeleri hakkında yürütülen babalık krizi tartışmaları, yeni üretim rejiminin etkileri ile açıklanabilir. Üstelik babalık krizi söylemi fordist bir söylem olmayıp, Avrupa'da 1980'lerden sonra yaşanan dönüşümleri açıklamada kullanılmıştır. Dolayısıyla bu başlık altında postfordizmin ne olduğu tanıtılarak aileye ve baba otoritesine nasıl etkide bulunduğu gösterilecektir.

1973'te yaşanan kriz ve sonrasındaki dönemi nitelemek için ya post-fordist ya da esnek birikim rejimi ifadesi kullanılmaktadır.

“Post-fordist dönem yaygın bir şekilde 1970’lerin ortasında ortaya çıktığı kabul edilir. Genel olarak yapısal kriz, dönüşüm ve değişim gibi kavramlar bu dönemde en yaygın bir şekilde kullanılır. Bu kapitalizmin yeni çağı bazılarınca postfordist, post-endüstriyel, postmodern, postkollektif gibi tanımlamalar ile ifade edilir” (Amin, 2000: 1).

Bu dönemde tüm katılıkların yıkıldığı ve enflasyonist yaklaşımlar nedeniyle sürekli tetikte olmayı gerekli kılan bir iş yaşamı ve sosyal dünya oluşmuştur. Dalgalı kur, sadece para politikalarını değil insan yaşamının da bir niteliği haline gelmiştir. Uzun yıllar aynı iş yerinde çalışıp emekli olma ve elde edilen birikimler ile hiç bitmeyecek bir yaşamı sürdürme anlayışı ortadan kalkmıştır. Yeni üretim rejimine eklemlenmeye çalışan aile, bir önceki dönemde yerleşik olmayı önemserken şimdi ise göçebeliliğe geçmiştir (Sennett, 2002). Bu nedenle ailenin belli mekansal yerleşikliği sona ermiş ve *hareket-halinde-aile* denebilecek yeni formlar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla *aile düzenleme tarzları* esnek üretim rejimine eklemlenebilmek için yeni koşulları değerlendirmektedir.

Esnek üretim, fordizmin 1910’lu yıllarda piyasalara getirdiği hareketliliği 1970’lerde yeniden üretmiştir. Esnek üretim, gelişen ulaşım imkânlarının üretim ve tüketim sürecinde belirleyici güce kavuşmasıdır. Böylece birçok yeni sektör, yönetim tarzı, piyasa, örgütsel yenilikler ve daha birçok alanda düzenleme tarzları kendilerini yeniden üretmiştir (Harvey, 2006: 170; Amin, 2000: 8). Bireysel anlamda ise esnek üretim, bir kişinin gerekli olduğunda birçok işte uzman olabilecek donanımı elde edebilmesidir. Böyle bir süreklilik, bireyleri iş piyasasının baskısı altında tutmanın örtük bir yoludur. Nitekim bu sürecin sonucu taşeron sistemi fazlasıyla güçlenmiştir (Harvey, 2006: 171). Esnek üretim rejiminde, sanayi ve tarım sektöründe istihdam oranları gerilemişken hizmet sektöründe ciddi artışlar görülmektedir. Bu dönem malların üretiminden olayların üretimine kaymanın yaşandığı bir dönemdir (Harvey, 2006: 181).

Post-fordist dönemin bir diğer niteliği, insanlar üzerinde *son moda olana* dönük bir talep oluşturmayı başarabilmesidir.

“Fordizmin görelî olarak istikrarlı dünyasına karşıt olarak, zevklerin, ihtiyaçların esnek üretim sistemlerin hızla değiştiği bir dünya da en son teknolojiye, en son ürüne, en son bilimsel keşfe erişme olanağı rekabette önemli bir üstünlüğü yakalama olanağı anlamına gelir. Bilginin kendisi, artan ölçüde rekabete dayanan koşullarda üretilecek ve en yüksek fiyatı verene satılacak kilit bir meta haline gelir” (Harvey, 2006: 183).

Harvey’in bu yaklaşımından hareketle post-fordist dönemin en belirgin vasıflarından biri de bilginin bizzatı ekonomik bir değer haline gelmesidir. Dolayısıyla post-fordist dönem ürünün ya da nesnenin kendisinden ziyade ona ulaşabilmenin daha önemli olduğu bir dönemdir. Böylece aile düzenleme tarzları, aile üyelerinin her birinin ulaşılabilirliği/iletişebilirliğini ve aralarındaki bilgi akışını önemli hale getirmiştir. Günümüz modern dünyasında bir baba, çocuğu olduğu için baba olmaktan ziyade duygusal bağlılık, iktisadi bakım, anlayabilme ve empati yapma gibi becerileri ile çocuğuna ulaşabildiği ölçüde bir babadır. Dolayısıyla fordist dönemin katı ve disiplinci babalık icrasının yerini, iletişimin ön plana çıktığı bir babalık icrası almıştır. Nitekim gözetim çalışmaları da bu dönemin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla katı disiplinci bir aile ya da toplum anlayışından gözetlenebilir bir aile ya da toplum anlayışına geçildiği bir dönemdir.

Esnek birikim süreci, ‘bazı durumlar’ hakkında konuşmayı gerekli kılmaktadır. Çünkü esnek üretim sisteminde, kapitalizmin gelişim sürecinde ortaya çıkan ev ve iş yeri ayrımı karmaşıklaşmıştır. Süreç, iş yaşamının bütünüyle ev yaşamını istila etmesi olarak okunabilecek olsa da aile üyelerinin evde daha fazla zaman geçirmelerini de sağlamaktadır. Buna ek olarak iş ortamlarının da *ev gibi* olması sağlanmıştır. Bu karmaşık ilişkiler sonucunda bazı babaların eve olan aidiyeti artarken; bazılarında da aileden kaçma, aileyi terk etme ya da ailesiz yaşayabilme mantığını geliştirmektedir. Toffler’ın *üretüketim* diye adlandırdığı süreçle birlikte (tüketicinin doğrudan bir şekilde üretimden talepte bulunduğu süreci) evin yapısı da değişmektedir.

“Bazıları dehşetli zarurettten, diğerleri de boş bir evden kaçış vermek için, kadınlar emek piyasasının kapısını yumrukluyor. Evin çalışma, eğitim ve diğer aile faaliyetlerinin merkezi olması halinde, evin değişeceği daha az boş, daha az ıssız hale geleceğini hatırd tutmalıyız. (...) Fordist üretim tarzından postfordist birikim rejimine geçiş üretimden dışlanmış olan evin yeniden canlandırılmasına hizmet etmektedir. Elbette bunu yeni formlarda yapacaktır. Fordist üretim sisteminde işçi makinenin bir parçası iken, esnek sistemde maharet sahibi ve üretken bir kişi haline gelmiştir” (Toffler, 1997: 37-48).

Aile olmayı önemseyen veya aile üyeleri ile ilişkilerinde uyanık olan babalar bu süreci olabildiğince lehlerine çevirmenin yollarını üretmişlerdir. Görüldüğü gibi post-fordizm aynı zamanda hanenin de canlanmasını sağlamaktadır.

Aile üzerinde ‘iktisadi dönüşümlerin etkisi olduğu’ iddiası ayrıntılı bir şekilde Castells’in eserlerinde görülebilir:

“Kadınlar içinde bulunduğu koşulların dönüştürülmesi sürecindeki tüm güçlüklerle karşı, ataerkillik bazı toplumlarda saldırıya uğradı. Böylece dünyanın büyük bir bölümünde cinsiyet ilişkileri, kültürel yeniden üretime dönük bir alan olmaktan çıkıp bir mücadele alanı haline geldi. Bu kadınlarla, erkekler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin, dolayısıyla aile, cinsellik ve kişiliğin temelden yeniden tanımlanması izledi” (Castells, 2005: 3).

Hem saldırıya uğrayan hem de yeniden üretimin merkezinde yer alan bir kurum olan aile, yeni toplumsal koşullara uymaya ya da onlarla mücadele etmeye ya da her ikisini aynı anda yapmaya çalışmaktadır. Aile ilişkilerinin karmaşıklaştığı ve büyük dönüşümlerin yaşandığı çağ, Castells için 1980’lere tekabül etmektedir. Başkaları tarafından post-fordizm olarak adlandırılan bu süreci Castells ‘enformasyon çağı’ olarak tasvir etmiştir (Castells, 2005: 17). Bu dönemin mimarı olarak Toyotizm’i gören Castells, bu sürecin gelişiminde şu ilkelerin olduğunu belirtmektedir: “Parçalarda sıfır hata, makinelerin işleyişinde sıfır hata, sıfır stok, sıfır gecikme ve sıfır bürokrasi” (Castells, 2005: 215). Bu ilkeler dikey bürokratik örgütlenmeden yatay bürokratik örgütlenmeye geçişi simgeler, yatay bir hiyerarşiyi vurgular, ekip yönetimini merkeze alır ve ekip ödüllendirmesini ön plana çıkarır.

1970 ve sonrasındaki gelişimleri akışkanlık ile değerlendiren Castells, uzam ve zaman üzerindeki hareketlilikleri ‘enformasyon’ terimi ile birlikte okumaktadır. Post-fordizm ile birlikte, iletişim sistemlerinin gelişimi ile yaşam dünyası köklü şekilde değişmiştir:

“Yerellikler, kültürel, tarihsel coğrafi anlamlarından kopar, işlevsel ağlar ya da imaj kolajları olarak yeniden birleşirler; böylece mekanların uzamının yerini bir akışlar uzamı alır. Geçmiş, şimdi ve gelecek, aynı mesaj içinde birbirleriyle etkileşim içinde olabilecek şekilde programlandığında zaman silinir. *Akışların uzamı ve zamansız zaman* tarihsel olarak aktarılmış temsil sistemlerinin çeşitliliğini kapsayan ve aşan yeni bir kültürün maddi temellerini oluşturur: Kurgunun, kurmaya duyulan inanç olduğu gerçek sanallık kültürü” (Castells, 2005: 501).

Bu değişimlerin neticesinde mekân ve zaman algımızın değişmiştir. Fordist dönem mekânsal aidiyet üretmiş, post-fordist dönem ise seyahatler aracılığıyla mekânsal aidiyeti ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla mekânlar uzamından akışlar uzamına geçiş aile içi rollerde kaymalara yol açmakla birlikte, yeni sermayelerinde de ailenin içine akmasını sağlamıştır. Bir yandan ailenin toplumsal sermayesinde eksilmeler söz konusuyken, bir yandan da yeni eklemlenmeler ile sermaye akışı yeniden hızlandırılır. Baba bu eksilme ve artma sürecinde yer alarak ailesinin yeniden üretimini sağlamaktadır. Böylelikle günümüz modern dünyasında aile, akışlar uzamında hareket eden salınımsal bir örgütlenme geliştirerek var kalmayı sürdürebilmektedir. Özellikle boşanma ve yeniden evlenme oranlarındaki değişimler ile iş gücü piyasasındaki hareketlilik bunu kanıtlar niteliktedir.

Fordizm ve Post-Fordizm arasındaki farklar aşağıdaki tabloda açık bir şekilde görülebilmektedir:

Tablo 1: Fordizm ve Post-Fordizm Arasındaki Farklar

Fordizm	Post-Fordizm
Zorlu büyüme	Akıllı büyüme
Operasyonel yönetim	Stratejik yönetim
Fabrikanın büyüklüğünü arttırma	Taşeronlaşma, üretimin yatay olarak yayma
Orta sınıf bürokrasinin büyümesi	Mavi yakalı işçi sınıfının gerilmesi
Teknik-bilimsel rasyonalitenin hegemonyası	Kültürel parçalanma, ulus kimliklerinin altının oyulması
Türdeş malların üretimi	Küçük deste üretimi
Stoklama	Stoksuz çalışma
İşçinin tek bir görevi yapması	Çoklu görev
İşlerde ileri düzeyde uzmanlaşma	Görev ayrımının kaldırılması
Dikey iş örgütlenmesi	Yatay iş örgütlenmesi
Mekânsal işbölümü	Mekânsal bütünleşme
Katılık	Esneklik
Merkezileşme	Âdemi merkezileşme
Dayanıklı tüketim mallarının üretimi	Bireyselleşmiş tüketim
Bütünsellik	Özgüllük
Toplumsallaşma	Bireyselleşme

(Harvey, 2006: 199-205).

Tablonun gösterdiği gibi fordist dönemden, post-fordist döneme geçiş ilişki kurma biçimlerini dönüştürmüştür. Dolayısıyla post-fordist dünyanın babası ile fordist dünyanı babasının otorite üretme biçimlerinde farklılaşmalar aile düzenleme tarzlarının bir sonucu olarak gelişmiştir. İlerleyen paragraflarda ülkemizde bu

süreçlerin nasıl cereyan ettiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Böylece baba otoritesinin yeniden üretiminde ne tür farklılaşmaların olduğu görülebilecektir.

1.1.2. Türkiye’de Ailenin Tarihsel Dönüşümü

Türkiye’de ailenin dönüşümü ile ilgili doyurucu çalışmaların çok sayıda olduğu söylenemese de aile sosyolojisi alanında, geçmişe dönük arşiv ve literatüre dayalı tarihsel ve küçük çaplı etnografik çalışmalar ile yakın zamanlı saha çalışmaları bulunmaktadır (Aktaş, 2015: 420). Ülkemizin aile örgütlenmesinin dönüşümü ile ilgili çalışmalar doğrudan Osmanlı dönemi ailesini de kapsar. Tarihselliği ve geçmişin mirasını taşıması nedeniyle ailenin değişimini sadece kısa bir zaman dilimiyle kavramak mümkün değildir. Nitekim ailenin kuşaklararası bağlantı kurması ve üyelerini sosyalleştirmesi gibi yaygın işlevleri bunun bir kanıtıdır. Bu bağlamda ülkemizde ailenin dönüşümünü anlamak için Osmanlı döneminde ailenin nasıl örgütlendiğine ve anlaşıldığına bakılmalıdır. Bu çalışma günümüz modern ailesine odaklanmasına rağmen, ailenin geçmişten aldığı mirası önemsemekte ve mevcut aile üyeleri arasındaki ilişkilerin geçmişe göre kendisini nasıl konuşturduğunu merak etmektedir. Bu ilgi, baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiğinin arka planını keşfetmeyi mümkün kılar. Bu başlık altında ifade edilen dönüşüm çerçevesinde ülkemizde ailenin 19. yüzyıldan bugüne nasıl bir anlam taşıdığı ortaya konulacaktır. Böylece 19. ve 20. yüzyılda ailelerde meydana gelen dönüşümlerin bir haritası çıkarılarak günümüz modern ailesinin almış olduğu yeni formlar anlaşılabilir.

Türk aile tarihi, İslamiyet öncesi ve sonrası diye ikiye ayrılabilir. Ancak bu ayrımın gerçeklikle tam olarak örtüşmediğinin de farkında olmak gerekir (Ortaylı, 2012: 214). Çünkü İslam öncesi dönem hakkında çok fazla bilgi söz konusu değildir. Ayrıca İslam sonrası dönemde de birçok uygulamanın İslam ile ilişkisinin olmadığı da bir gerçektir. Ancak yine de analitik olarak böyle bir ayrım bu çalışma için kullanışlıdır. İslamiyet öncesi aile yaşantısı hakkındaki bilgiler daha çok Kitabeler, Dede Korkut hikâyeleri gibi çeşitli masal ve anlatılarda sembolik bir dille yer almaktadır. İslamiyet ile birlikte aile, İslam’ın belirlemiş olduğu bir hukuka uygun olarak örgütlenmesini yeniden üretmiştir. Bu bilgilere de siyasetnamelerden, edebi eserlerden, nasihatnamelerden, kıssalardan ve seyahatnamelerden ulaşılmaktadır

(Aktaş, 2015: 423). Osmanlı döneminin aileleri hakkındaki bilgilere ise çeşitli Şer'iyeye Sicillerinden, tereke defterlerinden ve son dönemlerde yapılan nüfus sayımlarından ulaşılabilmektedir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte görece istikrarlı tutulan kayıtlar sayesinde ailenin dönüşümüyle ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Ayrıca 1960'ların sonlarında yapılmaya başlanan geniş kapsamlı sosyolojik araştırmalardan da aileler hakkında bilgiler edinilmiştir. Bu kısımda öncelikle Osmanlı'nın son dönemlerindeki ailenin durumu kısacası değerlendirilerek, günümüz modern aile örgütlenmesinin nasıl şekillendiği açık bir şekilde gösterilmeye çalışacaktır.

Osmanlı dönemi ailesiyle ilgili en önemli metin Kınalızade Ali Efendi'nin 1590'larda yazdığı *Devlet ve Aile Ahlakı* adlı eserdir. 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başına denk gelen bu çalışma, bir yandan ev ekonomisi ve iktisat metni olarak, diğer yandan da ailelerin nasıl idare edileceği/yönetileceği hakkında bilgiler vermesi ve bir aile tanımı yapması nedeniyle önemlidir. Kınalızade Ali Efendi şöyle demektedir:

“Evlenme vuku bulduğunda birleşme yolu ile çocuklar doğar. Çocuklar küçük yaşta terbiye ve beslenme için anne babaya muhtaçtır (...) aileyi meydana getiren unsurlar beştir. 1- baba 2- anne, 3- çocuklar, 4-hizmetçiler, 5 beslenmeyi temin eden gıdalar.” (2010: 10).

1590'larda yapılan bu tanımlamanın Osmanlı dönemi Türkiye'si için önemi son derece büyüktür. Bu tanımlama girişimi aileyi kısımlarına göre ifade etmiştir. Hizmetçiyi ve yenen gıdaları da ailenin bir parçası olarak vurgulaması o dönemin aileye olan bakışını özetlemektedir. Bugün ailenin tanımında maddi öğelere referans bulunmamaktadır. Meşşai geleneğinden gelen Ali Efendi'nin bu tanımı, ayrıca İbn Sina'nın yapmış olduğu aile bireyler ve mallardan oluşur şeklindeki ayırımına da uygundur. 17. yüzyıl Osmanlı ailesi ile ilgili somut veriler elimizde bulunmamakla birlikte, bu tanımlamanın gösterdiği gibi ailede anne-baba vurgusu belirgindir. Dolayısıyla Ortaylı'nın (2012: 22) öne sürdüğü 17. yüzyıl Osmanlı ailesinin (İstanbul ve Edirne özelinde) tek eşli olduğu iddiası haklı bir yansıma bulmaktadır.

İlginç bir şekilde Osmanlı'nın 18. yüzyıldaki aile örgütlenmesi ile ilgili Latinize edilerek ortaya çıkarılmış pek bir veri söz konusu değilken, Osmanlı'nın 19.

yüzyıldaki aile yapısı hakkında tahrir defterlerinden elde edilen veriler çerçevesinde çeşitli spekülasyonlar yapılabilir. Ancak bunlar, daha çok Osmanlının kentli ailelerinin analizidir. Yine de bu yüzyıla ilgili birçok tartışma ve iddia çeşitli metinlerde yer almaktadır. 19. yüzyıl Osmanlı ailesi ile ilgili iddialardan biri de bu yüzyılda ataerkilliğinin çözülmeye başladığıdır. 19. yüzyılda Avrupa’da çözülen aile süreçlerinin bir benzerinin Osmanlı ailesi içinde geçerli olduğu düşüncesinden hareketle bu iddia öne sürülmüştür. Ataerkilliğin gerilediği iddiası ya da tersi, Osmanlı ailesi için geçerli görünmemektedir. Osmanlı ailesinde otorite yaşça büyük olanda olduğundan ve bu yaş büyüklüğü aynı şekilde kadınları da içerdiğinden, Osmanlı ailesinin ataerkil bir şekilde örgütlenmiş olduğunu öne sürmek hatalıdır (Duben, 2006: 125). Osmanlı ailesinde görülen bu nitelik günümüz aile örgütlenmesinde de mevcuttur.

19. yüzyıl Osmanlı ailesinin dönüşümü hakkındaki veriler, devletin tebaası hakkında bilgilenme çabası ile doğru orantılıdır. Dünya genelinde yaşanan dönüşüme ayak uydurmaya çalışan Osmanlı, halkın devletle olan uyumunu sağlayabilmek için Roma hukukunu referans alan bir hukuksallaşma eğilimine girmiştir (Ortaylı, 2012). Roma hukukunun transferi -ya da bürokrasinin yayılması- eğilimi, kayıt tutma faaliyetinin daha önemli hale gelmesini sağlamıştır. Sonuç olarak 19. yüzyıl ailesi ile ilgili daha fazla veriye ulaşılabilmektedir. Bürokrasinin yaşam alanlarına sızması sonucu, evlilikler resmiyet kazanmaya başlamıştır. Buna ek olarak Osmanlı ailesinde yaşam ortalamasının 45’in üzerinde olduğu görülebilmektedir (Duben, 2006: 126). Aynı şekilde bu eğilimin sonucu olarak, aynı hanede yaşayan nüfus sayısı tahmin edilebilmekte ve bu sayının düşük olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla devlet ile tebaa arasındaki bilgi akışı sonucunda Osmanlı’nın son dönemlerinde ailenin çoğunlukla çekirdek aile şeklinde örgütlendiği söylenebilmektedir.

Yukarıda ifade edilen devletin tebaasını tanıma arzusuna ek olarak, Osmanlı ailesini entelijansiyanın yapmış olduğu müdahaleler de dönüştürmüştür. 1800’lerin ikinci yarısından itibaren ailelere entelektüel müdahaleler söz konusudur. 1872 yılında Namık Kemal, aile üyelerinin yaşanan Avrupaileşme eğilimi karşısında dirayetli olmaları konusunda bir uyarı metni yayımlamıştır. “İnsanı peder hâsıl eder, kabile doğurur, valide besler” diyen Namık Kemal (2005: 277), babalara, çocuklarını

yetiştirirken onlara hayvanlarmış gibi muamele etmemelerini, eşlerine aşırı yüklenmemelerini; annelere de çocuklarının taleplerini dikkate almalarını, istemedikleri kişilerle zorla evlendirmemelerini; evlatlara da hanenin yükünü paylaşmalarını tavsiye etmiştir. Bu tavsiyelerin yapılıyor olması Osmanlı ailesinde bazı örüntü değişikliklerinin olduğunu ima eder. Nitekim Namık Kemal, bu dönüşümlerin aile üyeleri arasındaki bağların zayıflatmasından ve aile üyelerinin birbirlerine karşı nefret dolu olmasından rahatsızdır. Bu nedenle böyle bir metin yazarak, soruna çözüm aramıştır. Namık Kemal gibi Osmanlı'nın son dönemlerine damgasını vurmuş başka bir eğitimci ise Ahmet Mithat Efendi'dir. O, metinleri ile Osmanlı okur-yazar kitlesini eğitime vazifesini kendisine yüklemiş bir kişidir. Eserlerinin birçoğunda ailelerin karşılaştığı değişimleri izlemek mümkündür. Bu konuda Esen'in *Türk Romanında Aile Kurumu* (1991) adlı eseri aydınlatıcıdır. Nitekim Ahmet Mithat Efendi hem roman karakterlerinde hem de 1900'lerin başında yazmış olduğu eğitici metinlerde aile üyelerinin hak ve sorumluluklarının sınırlarını çizmeye çalışmıştır (2013a). Metninde, anne ve babanın çocuk yetiştirmek için bir yuva kurduklarını ve bu nedenle de çocuğun hem maddi hem de manevi ihtiyaçlarını karşılamalarını gerektiğini aynı şekilde kendi aralarındaki ilişkinin de sevgi dolu olması gerektiğini belirtmiştir. Yaklaşık çeyrek asır arayla yazılmış bu metinlerden hareketle, ailenin belirli ahlaki ilkelere uygun ve insani ilişkiyi güçlendirecek tarzda sürdürülmesi gerektiğini ve aynı zamanda onun çözülmesinin önüne geçilmesi gerektiği çıkarılabilir. Bu entelektüel müdahaleler sonucu, aileler çocuk sayısını önemsemekten ziyade daha çok onların sağlığı ve eğitimi önemser hale gelmiştir (Duben, 2014: 254).

Osmanlı ailesinin mirası günümüz ailelerinde halen devam etmektedir. Ancak bu miras ciddi dönüşümlerden geçmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalarda modernleşmeci yaklaşımlar baba otoritesinin gerilediği iddiasında bulunmaktadır. Osmanlı ailesinin ataerkil olmadığı, otoritenin merkezinde daha yaşlı olan üyenin olduğu belirtilmişti. Denilebilir ki 20. yüzyıldan itibaren yukarıda ifade edilen dönüşümler neticesinde, yaşlı kuşağın otoritesinde bir gerileme görülmeye başlanmıştır. Ancak bu otoritenin, tam olarak 20. yüzyılın başında kırıldığı ifade edilemez (Duben, 2014: 258). Dolayısıyla 20. yüzyıla gelindiğinde ailede meydana

gelen değişimler yaşanan birçok toplumsal kırımların izlerini taşımaktadır. Bu çerçevede Osmanlının modernleşme çabalarının bir yansıması olarak Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki aile örgütlenmesine bakılabilir. Cumhuriyet sonrası ailenin oluşumunda birçok etken olmakla birlikte Osmanlı aile örgütlenmesinin bir sürekliliği de söz konusudur. Örneğin Osmanlının, Birinci Dünya Savaşı esnasında çıkarmış olduğu Hukuk-i Aile Kararnamesi, 25 Ekim 1917'de yürürlüğe girmiş olsa da 1919 yılında kaldırılmıştır. Bu kanunname, Osmanlı ailesini kanun karşısında tüzelleştirmekte ve milliyet farkını minimize etmektedir (Çeker, 1999). Bu süreç her ne kadar sekteye uğramış olsa da hukuk karşısında tanımlı bir aile arayışı Medeni Kanun'un (1926) kabulü ile tamamlanmıştır. 1920'li yıllar, savaşın sonuçları ile baş başa kalmış bir aile yapısına işaret eder. Büyük oranda dul kadınların oluşturduğu bir aile yapılanması ortaya çıkmıştır. Bunun kırsaldaki yansıması ise tahmini olarak çok eşliliğin kısmi bir artışıdır. Şehir merkezleri için bu çok da geçerli değildir. Savaşın izlerinin kırsala göre daha hızlı sarıldığı bu merkezlerde 1930'larda aile üyelerinden olan geç yetişkin çocukların üzerindeki anne baba baskısı azalmıştır (Duben, 2006: 152).

Cumhuriyet ailesinin şekillenmesinde, kendinden önceki aydınlar gibi hiç şüphesiz Gökalp'ın de büyük bir katkısı olmuştur. Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (1976: 152) adlı metninde, *Aile Ahlakı* adlı bir bölüm ile modernleşme çabalarını yürüten bir ülkenin üzerine kurulması gereken ahlaki ilkeleri sıralar: Millet, vatan, meslek, aile, demokrasi ve feminizm. Gökalp, bir ülkenin en fazla önem vermesi gereken ilkelerden biri olarak aileyi görmektedir. Feminizm de doğrudan aile ile ilişkilidir. Gökalp, bu ilkeler kapsamında ailenin yeniden örgütlenmesi gerektiği bilincini ülkenin kurucularına aktarır. Ayrıca Gökalp, özellikle ataerkil aileden babaerkil ebeveyn ailesine geçişi öngörmektedir (Durakbaşı, 2004). Bu tür ailelerin çekirdek aile modelinde örgütlendiğini, aile içi ilişkilerin demokrasi ile yürütüldüğünü belirtir. Buna ek olarak özellikle sulta ile velayet arasındaki farka binaen aile içinde babanın rolünü velayet ilişkisi üzerinden tanımlar. Bu çerçevede modern Türkiye için, baba velayetinde, çocuklar arasında fark götmeyen, eşler arası ilişkilerin otoriterlikten arındığı bir aile önermektedir. Gökalp öne sürdüğü bu aile yaşamını "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak" ideali çerçevesinde yeniden yapılandırmak istemiştir.

Eski Türk geleneklerine dönen, kadının güçlü bir şekilde toplumda yer bulduğu ve hatta onun tabiriyle amazon olduğu bir anlayışla, şer'i hukukun öngördüğü bir uzlaşma çerçevesinde eğitilmiş, demokrat ve eşler arası ilişkilerde muhabbetin olduğu bir aile kurgular. Bu kurgu Cumhuriyet ailesinin oluşumunun yapı taşlarıdır.

Cumhuriyete geçiş ve ardından gelen yasal yapılandırma sürecinin kurmaya çalıştığı aile, 20. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir kırılma daha yaşar. Özellikle kır-kent ayrımı çerçevesinde yaşanan göç ve ülkenin kalkınma hamlesi aileyi yeni koşullara adapte olmaya zorlamıştır. 1923'te nüfusun %84'ü kırsalda iken, 1960'da bu oran %74'e; 2009'da ise %24'e gerilemiştir (Keleş, 2008: 62). Dolayısıyla yaşanan göç ve sanayileşme hamlesi ailenin sosyal hareketliliğini doğurmuştur (Tolan, 1991: 488). Bunun sonucunda ailenin yerine getirmesi gereken birçok görev devlete devredilmiştir (Yasa, 1991: 201).

1950'lerden sonra aile yapısı üzerinde tartışmalar gündeme gelmiş olup, çeşitli araştırmalarla Türk aile yapısının analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bu yapı analizleri Türk ailesinin geniş aileden çekirdek aileye doğru evrildiği şeklindedir. Ancak özellikle son dönemlerde yapılan araştırmalar, ülkemizde çekirdek ailenin çok eskilere dayandığı ortaya koymuştur (Duben, 2014). Göç ve kentleşmenin yoğun olduğu 1960-1980 arası dönemler için bu ikili ayrımın kullanılması, dönemin aile ilişkisi ağlarını yorumlayabilmek için yetersiz kalır. Çünkü bu dönemde özellikle gecekondularda yaşayan aileler, hemşerilerini de aile içerisine katmaktadırlar (Tolan, 1991: 484). Bu dönemin aileleri genel olarak ara bir evre olarak gecekondulu ailesi şeklinde adlandırmaktadır. Ailenin yerleşim yerine göre tasnifi, bu çalışma için elverişli yorumlar yapılabilmesini engeller. Fakat bir gerçeklik olarak gecekondulu bölgesinde aileler arası yeni ilişki ağları ortaya çıkması değişimi görmek açısından önemlidir. Bu bir yandan güvenlik talebinin bir yandan da iktisadi olarak var kalma çabasının yansımasıdır.

1980'lerde ise, 1950'lerin vermiş olduğu sosyal hareketlilik ivmesi yavaşlayarak aile, kısmi olarak yerleşik hale gelmiştir. Başka bir deyişle sosyal hareketliliği mekânsal olarak darlaşmış ancak talepleri farklı mecralara yönelerek çeşitlenmiştir. Serbest piyasa ekonomisi, sanayileşmenin belirginleşmesi, bilgi iletişim teknolojilerinin ve

aile yaşamını kolaylaştıracak mekanik aletlerin yaygınlaşması gibi birçok etken aileyi farklı alanlarda yeni ilişkilere girmeye zorlamıştır. Tüm bu değişimlere rağmen 1980’lerde ailede baba halen egemen konumdadır. “Kadın ve erkek arasındaki rol dağılımından, meslek ve gelir hala erkeğin, tüketim ve evin sorumluluğu ise kadının işlevleri olarak algılanmaya devam etmektedir” (Tolan, 1991: 492). Görüldüğü gibi ailenin kentsel, gecekondu, çekirdek ya da geniş olması aile üyeleri arasındaki ilişkinin biçiminde çok köklü değişikliklere halen yol açmamıştır. Bu köklü değişikliklerin yansımaları ise 2000’lerden sonra görmek mümkündür.

Bir yandan dünyada yaşanan üretim rejimindeki değişim, bir yandan da fordist dönemin meyvelerinin olgunlaştığı bir dönem olarak 2000’ler ailenin dönüşüm hızının yüksek olduğu bir zaman dilimidir. İlerleyen paragraflarda 2000’lerden sonra ailenin dönüşümü istatistiksel verilerle yorumlanacaktır. Ailenin dönüşümünü gösteren önemli verilerden biri hane halkı tipinde yaşanan değişimlerdir. Ülkemizde aileler, yani haneler, örgütlenmelerine göre farklılaşmaktadır. Aşağıdaki tabloda hane halkı tipinde yaşanan değişim görülmektedir.

Tablo 2: Hane Halkı Tipleri

	2006	2012
Toplam hane halkı sayısı	17 284 150	20 220 578
Tek kişilik	6,1	8,6
Tek ebeveynli hane halkları	7,2	8,1
Çiftlerden oluşan hane halkları	70,0	69,8
Çocuklu çiftlerden oluşan hane halkı	57,0	54,0
Çocuksuz çiftlerden oluşan hane halkı	13,1	15,8
Üç kuşağı içeren hane halkı	16,6	13,5

Kaynak: TÜİK Verileri, 2013.

Ülkemizdeki nüfus artışına bağlı olarak hane halkı sayısında bir artış vardır. Bu doğum oranlarının nüfusu yenileyebildiğini göstermektedir. Tablo incelendiğinde çocuksuz ailelerin oranında bir artış yaşanmaktadır. Aynı şekilde tek ebeveynli hanelerin oranı %7,2’den %8,1’e yükselmiştir. Bu çocuklu ailelerde yaşanan boşanmalardaki artışa işaret eder. Ayrıca üç kuşağı içeren ailelerin oranı %13,5’e düşmüştür. Dolayısıyla kuşaklar arası bilgi ve tecrübe aktarımında köklü

değişiklikler meydana gelmektedir. Nitekim BADEP'in ortaya çıkış gerekçelerinden en önemlisi de budur. Yukarıdaki rakamlara ek olarak Aile Yapısı Araştırması'na (2011) göre tek ebeveynli aileler 2011 yılında %6,6; tek kişilik haneler %9,6; çocuksuz çekirdek aileler %17,6; ve tam çekirdek aileler ise %51 oranındadır. Bu rakamlar TÜİK verilerine göre daha yüksek yüzdelerle sahiptir.

Hane yapısındaki önemli değişimlerden biri de tek kişilik hanelerde yaşayanların yaş dağılımlarıdır. Özellikle tek kişilik hanelerin yaş dağılımları aile olmanın anlamında yaşanan dönüşüme işaret eder.

Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Tek Kişilik Hane Halkları

	Yıllar	2006	2011
Toplam	[15-29]	10,3	11,6
	[30-64]	36,6	39,1
	65+	53,2	49,3
Erkek	[0-29]	24,2	19,8
	[30- 64]	41,4	48,2
	65+	34,4	32,0
Kadın	[0-29]	3,9	7,2
	[30- 64]	34,4	34,2
	65+	61,7	58,5

Kaynak: TÜİK Verileri

2006-2011 yılları arasındaki beş yılda bir hanede yalnız yaşayan insanların sayısında artış görülmektedir. Tablo 2'te görüldüğü üzere bu oran %6,1'den %8,6'ya çıkmıştır. Özellikle 30-64 yaş aralığında yaklaşık 3 puanlık bir artış gözlenmektedir. 30-64 yaş aralığında yalnız yaşayan kişilerin artması, insanların evlenmeye bakışlarını yansıtır. Normal olarak bu yaş aralığındaki kişilerin evlenmesi beklenirken, yalnız yaşama eğilimleri artmaktadır. Dolayısıyla günümüz bireylerinin eskiye oranla aile kurmaktan kaçındığı sonucuna varılabilir.

Yalnız yaşayan kişilerin artmasının başka bir nedeni de boşanmaların artmasıdır. Evli ve çocuklu çiftlerin boşanması ise ebeveyn olarak yalnız yaşamak anlamına gelmektedir. Aşağıdaki tabloda tek ebeveynli hanelerin dönüşümü gösterilmektedir.

Tablo 4: Yıllara göre tek ebeveynli aileler (2006-2012)

Yıl	Ebeveynin anne olması	Ebeveynin baba olması
2006	86,6	13,4
2007	85,7	14,3
2008	83,8	16,2
2009	84,8	15,2
2010	85,8	14,2
2011	85,7	14,3
2012	84,9	15,1

Kaynak: TÜİK Verileri, 2013.

Tablo 2’te görüldüğü gibi tek ebeveynli haneler %7,2’den %8,1’e yükselmiştir. Tek ebeveynin anne olduğu ailelerin daha yoksul olduğu bilinmekle birlikte, ülkemizde 2006’dan 2012’ye kadar geçen sürede ebeveynin anne olduğu hanelerde azalma görülmektedir. Altı yılda, babanın tek ebeveyn olduğu ailelerde 1,5 puanlık bir artış vardır. Küçük gibi görülen bir buçuk puanlık artış, toplamda çocuğuyla yalnız yaşayan babaların oranında yüzde yirmilik bir artışa karşılık gelir. Oranlardaki altı yılda yaşanan bu değişim, babaların tek başlarına çocuk bakabilecek hale geldiklerini göstermektedir. Değişen bu rakamlar babaların kendi çocuklarının bakım ve büyütme sürecine katıldığını işaret etmektedir.

Ülkemizde ailelerin resmi onayla kurulmasına vatandaşın razı olma süreci tamamlanmıştır. Bu çerçevede ülkemizdeki yakın tarihli istatistiklerin gösterdiği evlenme rakamları gerçekliği tam olarak yansıtmaktadır. Aşağıdaki tabloda ülkemizde evlilik sayısı ve evlilik artış hızı kronolojik olarak gösterilmektedir.

Tablo 5: Evlenmeler Sayıları ve Oranları

	Evlenme sayısı	Kaba artış hızı
1928	21 775	6,51
1950	49 552	9,51
1960	67 094	7,69
1970	117 495	7,13
1980	366 403	8,25
1990	459 907	8,18
2000	461 417	6,84
2002	510 155	7,36
2007	638 311	9.09
2009	591 742	8.21
2012*	603 751	8,03
2013*	600 138	7,89

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler (2012: 32); * TÜİK Verileri

Cumhuriyet ile birlikte yaşanan dönüşüm, 1928 ile 1950 arasında evlenme kaba artış hızının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu artış medeni kanunun zorlayıcı oluşu ile ilgili olduğu da unutulmamalıdır. Nitekim sanayileşme ve göç dalgalarının olduğu 1950’den 1960’a geçişte kaba artış hızı düşmüştür. Bu düşüş 1970’lere kadar devam etmiştir. Dolayısıyla sanayileşme ve kalkınma hamlelerinin olduğu dönemde evlenme oranlarında bir azalma yaşandığı görülmektedir. 1980’lerde yeniden yükselen evlenme kaba artış hızı 2000’lere kadar düşüş sergilemiştir. Kaba evlenme hızındaki azalma tek başına ailenin dönüşümünü anlamak için yeterli olmasa da yaşanan iktisadi ve sosyal dönüşümlerin aile kurmada gecikmelere yol açtığına işaret etmektedir. Bu düşüşün bir benzeri de 2007 yılında 9.09 olan kaba evlenme hızı 2013 yılında 7.89’a gerilemesinde görülmektedir. 2007 yılında ülkemizin nüfusu 70 586 256 kişi olup 638 bin evlilik gerçekleşirken, 2013 yılında nüfus 76 667 864 olup 600 bin evlilik gerçekleşmiştir. Dolayısıyla nüfus artış hızı ile evlilik artış hızı arasında ters bir orantı ortaya çıkmaya başlamıştır. Kısacası evlenme oranlarında nüfus artışına rağmen bir düşüş vardır.

Aile olmanın evlilik ile başladığı göz önüne alındığında günümüz modern dünyasında ilk evlenme yaşı önem kazanmaktadır. Aşağıdaki tablo, ülkemizde aile kurmanın resmi olarak kaç yaşında olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı

Yıllar	Erkek	Kadın
1940	29,9	23,8
1950	27,7	23,3
1960	26,1	22,9
1970	26,6	22,0
1980	26,2,	22,1
1990	26,1,	22,0
2001	27,1	22,9
2006	27,7	23,8
2011	28,6	24,7

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler (2012: 32)

1940'ta erkek evlenme yaşının 30'a yakın olduğu görülürken, 1950'de 27,7 ye, 1980'de 26,2'ye ve 1990'da 26,1'e gerilediği görülmektedir. Kadınların ilk evlenme yaş aralığının da 22-24 aralığında değiştiği görülmektedir. 2001 yılından itibaren de evlenme yaşlarında bir artış gözlemlenmektedir. Geçen 10 yılda kadınlarda evlenme yaşı bir yaş, erkekler de ise 1,3 yaş yükselmiştir. Ancak TAYA'ya (2011: 183) göre ilk evlenme yaşı TÜİK verilerinden farklı olarak kadınlarda 19,9 şeklindedir. Ayrıca aşağıdaki veriler de dönüşümü anlamak için önemlidir:

“Türkiye’de ilk evliliklerin yüzde 56,9’u 18-24 yaş aralığında gerçekleşmektedir. Kadınların yüzde 58,8’i, erkeklerin ise 55’i 18-24 yaş aralığında evlenmektedir. 18 yaşından küçük evlilikler azımsanamayacak bir orandadır (yüzde 18,2). Erkeklere kıyasla kadınların küçük yaşlarda daha fazla evlendikleri görülmektedir (yüzde 29,2)” (TAYA, 2011: 181).

İki veri arasındaki fark oldukça büyüktür. Üstelik 1885 yılında kadınların ilk evlenme yaşının İstanbul özelinde 19 olduğu hatırlanırsa 140 yıl gibi bir sürede yaşanan onca değişime rağmen ilk evlenme yaşı TÜİK’e göre sadece 3 yıl artmış, TAYA’ya göre de değişmemiştir.

Ailenin evlenmeye bakışı da günümüzde değişimden geçmiştir. Osmanlının son dönemlerinden günümüze kadar geçen sürede 18 yaş altı evliliklerin oranında düşüşler söz konusudur. Dolayısıyla çocuk yaşta evliliğe aileler karşı durmaktadırlar. Aşağıdaki tabloda 18 yaş altı evliliklerin oranlarını gösterilmektedir.

Tablo 7: 18 yaşından küçük evlenmelerin oranı

Yıllar	Erkek	Kadın
1951-1955	23,4	61,5
1956-1961	17,7	51
1976-1980	10	36,6
1981-1985*	6,6	28,9
2001-2005*	1,2	14,6
2006-2011*	0,3	7,6

Kaynak: Birekul, 2013: 287; * TÜİK Verileri 2013.

Tabloda görüldüğü gibi, kadınlarda 18 yaşından küçük evlenme oranları 1951 yılında %61,5 civarında olup, 1956'ya gelindiğinde %51'e, 1976'da %36'ya gerilmiştir. Yaşanan toplumsal değişim hızı, aile olmanın şartlarında da dönüşümler meydana getirmiştir. Görüldüğü gibi artık erkekler 18 yaşın altında evlenmemektedir. Kızlarda bu oran henüz sürmekle birlikte büyük bir düşüş sergilemiştir. 1981'de 18 yaşından küçük evlenen kadınların oranı %36'dan %7,6'ya gerilemiştir. Ayrıca son 15 yılda yaşanan dönüşüm şaşırtıcıdır. 15 yıl öncesine göre kadınların 18 yaşında evlenme oranları yarı yarıya azalmıştır.

Mevcut aile tanımları günümüz modern ailesini tanımlamak için yetersizdir. Çocuk sahibi olmak artık aile olmanın şartları arasında sayılmamaktadır. Dolayısıyla ailenin anlamındaki dönüşüm, çocuk nüfusu ve çocuk nüfusunun toplam nüfusa oranına bakılarak görülebilir.

Tablo 8: Çocuk nüfus ve oranı

Yıllar	Toplam Nüfus	Yetişkin nüfus	Toplam çocuk	%
1955	24 064 763	13 124 226	10 902 635	45,3
1970	35 605 176	18 333 300	17 263 147	48,5
1990	56 473 035	32 850 770	23 577 783	41,8
2000	67 803 927	43 308 413	24 472 133	36,1
2010	73 722 988	51 023 485	22 699 503	30,8
2011	74 724 269	52 014 986	22 709 283	30,4
2012	75 627 384	52 935 210	22 692 174	30,0

Kaynak: TÜİK Verileri, 2013.

Ülkemizde çocuk nüfusunda yaşanan değişim, aslında ülkenin geçtiği sosyo-ekonomik değişimlerin bir yansımasıdır. 1955 yılından 1970 yılına kadar olan sürede

çocuk nüfusunda artış vardır. Bu yıllar aynı zamanda çocuk emeğinin kentlerde gelir kaynağı olarak görüldüğü ve çocuk ölümlerinin azaldığı bir dönemdir. Oysa ülkenin sanayileşme ve kentleşmesinin belirli bir seviyeye ulaştığı 1970'lerden itibaren çocuk nüfusunda düşüşler başlamıştır. 2012 yılı itibariyle toplam nüfus içindeki çocuk oranı %30'a kadar gerilemiştir. 1955 yılında bu oran %45 idi. Bu azalma, aile olmanın anlamında ve çocuğun değerinin ne olduğunun saptanmasında yaşanan değişime işaret eder. Aile olmanın anlamı günümüz aileleri için çocuk sayısı ile doğru orantılı değildir. Çocuk sayısındaki düşüş bir çiftin 'soy devamlılığı' fikri etrafında aile kurmadığını ifade eder.

Soy devamlılığı etrafında birleşmeyen, çocuğa verdiği anlam farklılaşan günümüz modern dünyasında ailenin dönüşümünün bir başka göstergesi de boşanma rakamlarıdır. Aşağıdaki tablo boşanma oranlarındaki değişimi göstermektedir.

Tablo 9: Boşanma İstatistikleri

Yıllar	Boşanma sayısı	Kaba boşanma hızı
1950	7873	0,38
1980	15901	0,36
1990	26712	0,26
2001	91994	1.35
2007	94 219	1.34
2010	118 568	1,62
2013*	125 305	1,65

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler (2012: 33); *TÜİK Verileri, 2014.

1950 ile 1980 arasındaki kaba boşanma hızında boşanan kişi sayısında iki kat artış olurken, kaba boşanma hızında anlamlı bir artış söz konusu değildir. Dolayısıyla artan nüfus yaşanan boşanma sayısını soğurabilmektedir. Hatta 1990 yılında kaba boşanma hızının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak 1990 yılından itibaren kaba boşanma hızı da artmaya başlamıştır. 1950'ler ülkenin kalkınma hamlelerinin olduğu, göç ve kentleşme süreçlerinin yoğun yaşandığı yıllar olduğu göz önüne alınınca, boşanma oranlarının dönemin karakteristiğiyle uyumlu olduğu görülmektedir. 1990'lara gelindiğinde ise ülke bambaşka süreçlerden geçmektedir. Bunun yansıması olarak da boşanma rakamlarında ciddi artışlar olmaya başlamıştır. 2007 yılından 2013 yılına gelindiğinde boşanmalarda yaklaşık %30'luk bir artış yaşanmıştır. Boşanma hızındaki artış rakamsal olarak çok küçük görünebilir ancak

ülke nüfusundaki artışa rağmen bu rakamın yükseldiği de belirtilmelidir. Boşanmaların artması, aile olmanın anlamının ‘devamlılık fikrinden’ uzaklaştığını göstermektedir.

Boşanma oranlarındaki artış, dünyadaki değişimlerle de paraleldir. Aşağıdaki veriler bazı ülkelerin kaba boşanma hızlarında yaşanan değişimleri göstermektedir.

Tablo 10: Ükelere göre Boşanma hızı değişim oranları

Ülke	1971	1990	Değişim Oranı %	2014*
Kanada	1,38	2,94	113	-
Japonya	0,99	1,27	28	1,8
Birintaya	1,41	2,88	104	2,00
ABD	3,72	4,70	26	3,2

(Castells, 2006: 259); * OECD verileri, 2015.

Tablo 9’da görüldüğü gibi ülkemizde 2001 yılında 1,35 olan boşanma hızı 2013’te 1,65’e yükselmiş olsa bile dünyanın gelişmiş ülkelerindeki boşanma hızlarına göre, daha düşüktür. Örneğin Japonya’nın 1971’deki kaba boşanma hızı 0,99’dan 2014 yılında 1,8’e çıkarken; ABD’de ise 3,72’den 1990’da 4,70’e çıkmış, 2014 yılında da 3,2’ye gerilemiştir. Yaşanan bu gerilemede evlilik rakamlarında düşüş ve çiftlerin evlenme akdine gerek duymaması yatmaktadır. Ülkemizdeki oranlar gelişmiş ülkelere göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak artan rakamlar, bu konuda da dünyadaki trendlerin takip edildiğini göstermektedir.

İstatistiksel veriler ışığında ülkemizde ailenin geçirdiği değişim ortaya konuldu. Bir yandan ülke nüfusu artmaktayken ancak diğer yandan da doğurganlık oranları düşmektedir. Aynı şekilde evlilik oranlarında da bir azalma söz konusudur. Hem boşanmalarda hem de ilk evlilik yaşında artış gözlenmektedir. Kadınların çocuk sahibi olma yaş aralığı 30 ve üzerine çıkmaya başlamıştır. Hanelerde yalnız yaşayan kişi sayısı artmıştır. Yalnız yaşayan annelerin oranı arttığı gibi yalnız yaşayan babaların da oranları artmaktadır. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde aile anlayışımızda yakın gelecekte çok büyük değişiklikler söz konusu olacağı öngörülmektedir. Şüphesiz bu dönüşüme neyin ya da nelerin yol açtığı özel bir araştırmanın konusudur. Ancak bu çalışma ailenin dönüşümü üzerinde ekonominin

ayırt edici bir etkisi olduğunu öne sürdüğünden, bir sonraki kısımda ülkemizin yaşadığı iktisadi dönüşümlerin aileyi nasıl etkilediği tartışılacaktır.

1.1.2.1. Türkiye’de Ailenin Tarihsel Dönüşümünde Ekonominin Etkisi

Ülkemizde aileler ekonomik dönüşümlerle karşılıklı olarak değişmektedir. Bu dönüşümden şüphesiz baba ve babanın aile üyeleri üzerindeki otoritesi de nasibini almaktadır. Baba otoritesinin nasıl yeniden üretildiğin görmek için bu kısımda ülkemizde iktisadi dönüşümler neticesinde ailelerin nasıl değiştiği ortaya konacaktır. Bu çerçevede öncelikle ülkemizde yaşanan önemli iktisadi dönüşümler ve bunların aileyi ilgilendiren sonuçları tespit edilecektir. Ardından da bu sürecin aile örgütlenmesi üzerindeki etkisini gösteren yakın tarihli istatistiksel verilerden faydalanılacaktır. Böylelikle makro dönüşümlerin mikroda alanda yani ailedeki değişimi baba ve aile üyeleri arasındaki ilişkide değerlendirilecek, yeniden nasıl biçimlendirildiği ortaya konulacaktır.

Yaşanan dönüşüm, ülkemiz tarihi açısından üç önemli kırılma noktasına işaret etmektedir. Bu üç önemli noktada yaşanan değişimler aile örgütlenmelerini de şüphesiz yeniden biçimlendirmiştir. Bu kırılma noktalarından *ilki*, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devletçi olarak nitelenen ve ekonomide aktör olarak devletin rol aldığı uygulamaları kapsayan (1930-1948) dönemdir. *İkincisi*, 1950’lerde başlayan dışa açılım ve 1960’ların ithal ikameci sanayileşme hamlesinin etkilerinin olduğu (1950-1980) dönemdir. *Üçüncüsü* de 1980’de başlayan -24 Ocak kararları- dönemdir (Kaya, 2014: 158-159). Bu üç aşamada uygulanan farklı ekonomi politikaları, aile düzenleme tarzlarında farklı pratiklerin sergilenmesini sağlamıştır.

Osmanlı devleti her ne kadar savaş gelirleri üzerine kurulu bir iktisadi düzeni varmış gibi görünse de aslında bir tarım devletidir. Tüm askeri gücünü de tarım sektöründen edinmektedir. Tarıma dayalı bir ülke olması nedeniyle Osmanlı ailesi de, özellikle kırsalda yaşayan aileler, tarım işleriyle ilgilenmektedirler. Osmanlının son dönemlerinde fabrika sayılarında kısmi artışlar olmakla birlikte Cumhuriyetin ekonomisi de ağırlıklı olarak tarıma dayalı olup, ancak asgari geçimi sağlamaktadır

(Kaya, 2014: 158). Bunun sonucu olarak aileler küçük arazileri ekebilmektedir. Neticede, tarım ile ilgilenen aileler uluslararası ihraca imkân tanıyacak bir üretim fazlasına ulaşamamaktadırlar. Ayrıca bu üretimi gerçekleştirebilmek için gerekli makineler de bulunmamaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke genelinde tarımda kullanılan toplam makine sayısı da 15711 adettir (Özensel, 2014: 135). Tarımdan geçinen ülkenin aileleri de tarımsal bir çalışma takvimi çerçevesinde günlük yaşamlarını planlamıştır. Güneşin doğumuyla başlayan tarım işleri güneşin batışıyla bitmekte ve herkesin evine dönmesiyle son bulmaktaydı. Nüfusun %90'ı tarımda çalışıyordu ve bu oran 1950'de %85'e gerilese de çalışma saat ve disiplini geleneksel teamüllere göre şekillenmişti. Avrupa ailesinin geçirdiği işçileşme süreci, Cumhuriyet'in ilk dönemleri için geçerli değildir. Çünkü Cumhuriyetin bu ilk dönemi görüldüğü gibi sanayileşmemiştir. Ayrıca neredeyse hiç kentleşme eğilimi sergilememiştir ve hiçbir kenti de sanayi kenti olmamıştır (Kömürcüoğlu, 2014: 94). Dolayısıyla Poster'in (1989) yapmış olduğu işçi ailesi tipi Osmanlı için ne de Cumhuriyetin ilk dönemleri için geçerli değildir. 1927 yılında ülkedeki toplan sanayi üretimi yapan 65.245 işletmenin beşten fazla işçi çalıştıranların oranı %8; yüzden fazla işçi çalıştıranların oranı ise %0,2'dir (Yıldırım, 2014: 180). Bu çerçevede ikinci kırılma olarak ifade edilen döneme kadar Cumhuriyet ailesi, tarımsal ve kırsal yaşantısıyla uyumlu geleneksel örüntülerinde savaşın ağır sonuçları dışında kırılma yaşamamış bir örgütlenme göstermektedir. Kısacası 1950'lere kadar olan aile örgütlenmesi, Osmanlıdan kalan haliyle kendisini üretmiştir.

1950'lerde ne oldu da ailenin dönüşüm süreci hızlandı? 1950'leden itibaren, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, savaş sonrası dünyada kurulan yeni ticaret ağının içine dâhil olmaya başlamıştır. Bu sürecin aileye yansması ise oldukça derinden ve trajikt olmuştur. Öncelikle 1948 yılında alınmaya başlanan Marshall Yardımı ile ülkenin tarımsal üretiminde muazzam artışlar yaşanmıştır. Bu yardım kapsamında 1948'de 1750 olan traktör sayısı 1955 yılında 40000'e ulaşmıştır (Özensel, 2014: 139). Kırsala traktörlerin gelmesinin olumsuz sonucu olarak da bir köyde ortalama 6 kişi işsizleşmiştir (Tekeli, 1982). Böylece tarımda çalışan kadınlar işsizleşmiş, evin ekonomisine sundukları katkı ortadan kalmıştır. Bunun sonucu olarak evlere kapatılan kadınlar özellikle 1980'lere doğru 'ev kadını' olmaya başlamışlardır.

Ayrıca geçimini tarımdan sağlayan aile üyelerinin işsizleşmesi onları şehirlere göç etmeye zorlamıştır. Ailelerin kentlere gelmesi ile de ülkenin kentleşme oranı 1950 ile 1980 aralığında ikiye katlanmıştır. Tarımdan kopan, şehre gelen nüfus kısmen işçileşme sürecine girmiştir. 1950-1960 arası yaşanan göç ve sonucunda gelişen kentleşme sürecinde aileler, köylerinde sahip olduğu mülklerden vazgeçmemişlerdir. Dolayısıyla aile üyeleri işçileşirken, aynı zamanda sürekli mülksüzleşmeye de direnerek proletaryanın doğumuna engel olmuşlardır. Yaşanan bu göç çocukların uzun süreli çalışmak zorunda kalmalarına yol açmıştır. Şüphesiz bu çocuklar tarımsal işgücü olarak önceden de çalışıyorlardı. Ancak yeni koşullarda bir yandan uzun süreli olarak bir yandan da fabrika gibi sağlıksız mekânlarda çalışmak zorunda kalmışlardır. Kente göç eden bu nüfus, 1960'lardan itibaren köylerindeki mülklerinden yavaş yavaş vazgeçmişlerdir.

1960'lardan itibaren şehirlerdeki kırsal kökenli aile örgütlenmeleri, şehirde kalıcılışmaya başlayarak kentlileşme eğilimine girmişlerdir. Bu gecekondulaşma sürecini ortaya çıkarmıştır. 1950'den 1960'a kadar olan on yılda gecekondulaşma oranı %4,7'den %16,4'e yükselerek dört kat artmıştır (Kömürcüoğlu, 2014: 107). 1980'e gelindiğinde ise %26,1 olmuştur. Bunun sonucu olarak dünyanın en büyük 25. mega gecekondulaşma bölgesi Ankara Altındağ ilçesinde inşa edilmiştir (Davis, 2016). Dolayısıyla kır kökenli aile kırsal yaşam dünyasından şehir yaşam dünyasına geçmiştir. Bu dönem ailesi üzerinde iz bırakan başka bir olay ise 1960'larda başlayan Almanya'ya işçi gönderimidir. Bir yandan ülkenin işsiz oranı azaltılmış bir yandan da ülkeye Almanci/işçi dövizini girmeye başlamıştır. Böylece ülkemizde Almanci denilen aile tipi ortaya çıkmıştır. Almanya'ya yapılan işçi göçü birçok ailede ilişki biçimlerini değiştirmiş veya ilişkilerde kopuşların yaşandığı trajik bir süreç ortaya çıkarmıştır. Ailesinin başında duran erkek, yani baba göç etmiştir. Sonuç olarak ata olan baba, sadece iktisadi geçimi sağlayan *pasif babaya* dönüşmüştür (Poulter, 2006: 125). Aile üyeleri ile, sıcaklık ilkesi bağlamında ilgilenen babadan uzaktan para gönderen bir baba tipine geçilmiştir. Yine bu dönemde erkek ve kadın işçi arasındaki ücret dengesizliğine rağmen kadınlar tarımsal üretimden geri çekildikleri için kadın istihdamı gerilemiştir. Bu aynı zamanda kadınların aile üyelerinin bakımından sorumlu olma görevinin

yüceltilmesine yol açmıştır. Son olarak yaşanan iktisadi dönüşümler ve bunların yansımaları sonucu işçileşen aile üyelerinin bir yandan akrabalık bağları zayıflamıştır, bir yandan da akrabalık bağlarını yeniden üretecek muhafazakâr arayışların doğmasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak da yaşanan değişimleri açıklayabilmek için aileler hakkında, ‘çekirdek aile konfederasyonları’ ya da ‘çekirdek aileler ağı’ (Dikeçligil, 2014); ‘bağlantılı çekirdek aile’ (Sezal, 1996: 19) gibi aile modellemeler geliştirilmiştir.

Cumhuriyet Türkiye’inde aileyi dönüştüren üçüncü kırılma ise 1980’lerin başında ülkenin liberal ekonomik politikalara geçişidir. 24 Ocak Kararları diye bilinen bu süreç ülkenin dışa açılmasını sağlayarak ihracat ve ithalat odaklı yeniden yapılanma sürecini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde hem yerli hem de yabancı yatırımların önü açılmıştır. Bu politikaların en önemli sonuçlarından biri özel radyo ve televizyonların önünün açılması olmuştur. Liberalleşme politikaları aynı zamanda orta sınıf aile örgütlenmesinin refaha kavuşmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra kentleşme ve sanayileşme oranları görece bir şekilde ilerlemekle birlikte hizmet sektöründe çalışanların sayısı artmıştır. Belirtmek lazım, hizmet sektöründe yaşanan bu artış Avrupa ya da ABD’deki gibi sanayi sonrası döneme tekabül etmekten ziyade sanayileşemeyen ülkenin zorunlu olarak hizmet sektöründe istihdama yönelmesinden dolayıdır. 1980’den 2010’a kadar geçen otuz yılda tarım sektöründe istihdam oranında yarı yarıya düşüş hizmet sektöründe yaklaşık iki kat artış ve sanayi sektöründe ise yüzde otuz artış olmuştur (Kaya, 2014: 166). Dolayısıyla kente gelen nüfus sanayide istihdam edilmek yerine, hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. Üstelik bu yıllarda hem enflasyon oranları yüksek hem de işsizlik oranı %10’lar civarındadır. Ayrıca 90’larda ve 2000’lerin başında yaşanan iktisadi krizlerde işçilerin alım gücünün azaldığı ve yoksullaştıkları söylenebilir. Genel olarak ülkenin yoksullaşma oranındaki düşüş de bu dönemdedir.

Yukarıdaki makro değişimler öncelikle annenin hane içindeki pozisyonunu yeniden şekillendirmiştir. Özellikle iş gücüne katılımdaki kadın oranı ailenin dönüşümü hakkında yorumlar üretilmesine yardımcı olur. Aşağıdaki tablo bu değişimi göstermektedir.

Tablo 11: İşgücüne katılım oranları (15 yaş üstü nüfus)

Yıllar	Erkek %	Kadın %
1985	64,45	35,54
1990	64,85	35,14
2000	64,03	35,96
2007*	69,8	23,6
2010*	70,8	27,6
2012*	71,0	29,5

TÜİK, İstatistik Göstergeler (2012: 21); * TÜİK Verileri, 2013.

1985 yılında kadınların çalışma oranı %35 iken, 2000 yılında bu oranda ciddi düşüşler saptanmıştır. Bunda şüphesiz 90'ların ekonomik sorunları ve 2001 krizinin etkisi oldukça yüksektir. 2007'den itibaren kadınların işgücüne katılım oranı tekrar yükselerek %29,5'e çıkmıştır ancak yine de 1985'teki oranı yakalayamamıştır. Dolayısıyla ülkemizde her üç kadından biri işgücüne katılmakla birlikte kadınların işgücüne katılımları oldukça dalgalı ve kırılgan bir tablo izmektedir. 1980 ile 1985 yılları arasında ise kadınların iktisadi faaliyete katılımlarında farklılaşmalar küçük ölçekli olup herhangi bir iyileşme söz konusu değildir (Güler ve Ulutak, 1992: 66).

OECD verilerine bakıldığında ise, ülkemiz için saptanan verilerde tam zamanlı ve yarı zamanlı iş gücüne katılım oranları görülmektedir.

Tablo 12: Erkeklerin ve kadınların istihdama katılım oranları (Bin)

Yıllar	Erkek		Kadın	
	Tam Zamanlı İstihdam	Yarı zamanlı İstihdam	Tam Zamanlı İstihdam	Yarı zamanlı İstihdam
1988	11950	568	4350	885
1998	15166	521	5281	810
2002	14642	591	5292	828
2003	14703	552	5165	727
2004	14087	498	4344	704
2005	14507	452	4441	666
2006	14522	643	4349	908
2007	14708	675	4360	996
2008	14851	747	4531	1065
2009	14421	985	4492	1380
2010	15082	1088	4921	1504
2011	16001	1137	5276	1697
2012	16335	1175	5544	1767

Kaynak: OECD verileri, 2015

1988 yılında 11 milyon 950 bin olan tam zamanlı çalışan erkek nüfus 24 yıl içerisinde 16 milyon 335 bine çıkarak yaklaşık %30'luk bir artış göstermiştir. Yarı zamanlı iş gücüne katılımda ise bu artış iki kat olmuştur. Kadınların iş gücüne katılımlarına baktığımızda 1988 yılında 4 milyon 350 bin olan tam zamanlı çalışan kadın sayısı 24 yıl sonra 5 milyon 554 bine çıkarak yaklaşık %25'lik bir artış göstermiştir. Yarı zamanlı çalışmada ise bu artış iki kat olmuştur. Ancak kadının tam zamanlı istihdamındaki artışın oldukça dalgalı olduğu ve 2009 yılına kadar aynı şekilde seyrettiği de belirtilmelidir. Aynı şekilde yarı zamanlı iş gücüne kadınların katılımı da 2006 yılına dek aynı kalmıştır. Kadınlardan ev işlerinde ücretsiz işgücü olarak faydalanılmaya devam edilmiştir. Süreç içinde kadınların istihdama katılmalarındaki artış erkeklere oranla azdır. Çünkü ağırlıklı olarak kırsal nüfusa sahip olan ülkemizde kadınlar uzun süre tarımda çalışmışlardır. Kentleşme sonrasında ise erkeklere göre daha zorlu bir uyum süreci geçirmişlerdir. Esnek üretime geçişle birlikte yarı zamanlı istihdama katılım oranları hem kadınlarda hem de erkeklerde iki kat artmıştır. Böylece işverenlerin karları artmakla birlikte işçi ücretlerinde azalma ortaya çıkmıştır. Bu süreç kadınların daha düşük ücretle çalışmalarıyla sonuçlanmıştır.

Kadınlardan ücretsiz işçi olarak, ev işlerinde yararlanmak ülkemizde yaygındır. Ancak ülkemizde aile üyeleri arasındaki ilişkiyi anlamak için hane içi iş yapma oranlarına da bakılmalıdır. Aşağıdaki tablo 2006 ve 2011 yıllarında ev işlerinin yapımında eşlerin katılım oranları gösterilmektedir.

Tablo 13: Ev işlerinin Yapımı 2006-2011 Karşılaştırılması

Ev işleri	Erkek/ Baba		Kadın/ Anne	
	2006	2011	2006	2011
Yemek	2,0	5,1	87,1	94,7
Ütü	2,2	3,7	84,3	88,5
Çamaşır	1,9	2,7	88,7	93,8
Bulaşık	2,0	3,3	87,2	93,2
Basit dikiş	2,0	2,3	88,9	93,0
Akşamları çay servisi	2,3	7,4	80,1	89,5
Sofranın kurulup kaldırılması	2,4	9,9	74,1	91,2
Günlük yiyecek-içecek alışverişi	33,3	41,3	37,7	73,6
Aylık faturaların ödenmesi	69,1	74,4	17,0	25,5
Küçük bakım, onarım, tamiri	68,4	70,8	6,7	11,6
Badana-boya	37,7	48,0	10,0	14,3

Kaynak: ASAGEM AYA (2006) ve TAYA (2011).

Erkeklerin yemek yapma oranları yüzde ikiden yüzde beşe çıkarak iki kattan fazla bir artış görülmektedir. Ülkemizde yaklaşık 21 milyon hane olduğu düşünüldüğünde bu artış oldukça yüksektir. 400 bin babadan/erkekte bir milyon babaya/erkeğe yükselmiştir. Araştırma verilerinin kıyaslanması çalışmanın maddi hatalar içerdiğini göz ardı edilirse –tutarsızlıklar oldukça fazladır- kadınların ev içi işlerinin artmıştır. Ancak erkeklerin ev işleri konusunda eşlerine yardımları iki kata yakın artmıştır. Her ne kadar istatistikler babaların ev işlerine yaklaşık iki kat daha fazla katıldığını gösterse de annelerin ev işini yapma yükünde herhangi bir azalmanın olmadığı da görülmektedir. Dolayısıyla anneler halen ev işlerinin kendi üzerinde olduğu konusunda hemfikirdirler.

Kadının ev işlerinde çalışmasına yönelik bu toplumsal algı aynı zamanda karar alma süreçlerine bakılarak da yorumlanabilir. Rakamlar annelerin ev işleriyle ilgileniyor olmalarının onların geri planda kaldıkları anlamına gelmediğine işaret etmektedir. Aşağıdaki tablo ailede hangi konuda kararları kimin aldığını göstermektedir.

Tablo 14: Ailede karar verme

	Baba	Anne
Ev seçiminde	75,9	73,4
Ev düzeninde	47,4	89,1
Çocuklarla ilgili konularda	69,4	85,6
Alışveriş konularında	70,1	82,1
Akrabalarla ilişkilerde	76,9	82,9
Komşularla ilişkilerde	71,1	85,5
Tatil ve eğlence konularında	79,8	75,8

Kaynak: TAYA (2011)

Hem babalar hem de anneler birçok konuda kararları çoğunlukla kendilerinin aldıklarını düşünmektedirler. Sadece özel uzmanlık isteyen alanlarda önemli farklılaşmalar yaşanmaktadır. Dolayısıyla kadınların aile içi işlerle uğraşmaları ya da işgücüne katılımlarında geri kalmaları onların karar alma süreçlerine katılamadıkları anlamına gelmemektedir. Ayrıca babaların daha fazla karar alma süreçlerinde olması beklenilirken aynı oranlara çıkması da şaşırtıcıdır. Örneğin, ev alım ya da taşınma sürecinde erkeklerin %76'sı karar alabilirken kadınların %74'ü de karar alabilmektedir. Ev seçimi işini birlikte yürütmektedirler. Ev düzeninde kadının karar verme oranı erkeklerin iki katı olduğu görülmektedir. Akraba ile ilişkilerin yürütülmesi süreci ve tatil konularında ortak hareket ederlerken, çocuklarla ilgili konularda, alışveriş mevzularında ve komşularla ilişkilerin yürütülmesinde kadınların daha belirleyici olduğu bulgulanmıştır.

Kadınların iş hayatında belirgin bir şekilde görünür olmaları ailenin değiştiğine işaret eder. Kadınların iş gücüne katılım oranları son on yılda yüzde 25 civarında artmıştır. Kadınların iş hayatına katılmaları aileyi ikili bir sonuçla karşı karşıya bırakmaktadır. Bir yandan özellikle sürekli istihdama katılımın artması onların aile işlerine ayırdıkları zamanları ya kısmakta ya da kadınların üzerindeki yükü arttırmaktadır. İkinci olarak yarı zamanlı iş hayatına katılımları ise hem ev hem iş yaşantısını birlikte yürütmelerine yol açmaktadır. Bu anlamda anneler bir yandan ailenin sembolik sermayesine zarar verirken bir yandan da aileye yeni sermaye akışlarının önünü açmaktadır. Ayrıca ülkemizde kadınların önemli bir kısmı (%43,2), çalışmalarının aile birliğine zarar vereceğini düşünmektedirler. Yani sıra kadının çalışmasının iyi olduğunu da değerlendirmektedirler (Kalaycıoğlu ve Çarkoğlu,

2013: 14). Ayrıca kadınlar erkeğini işinin para kazanmak olduğunu çoğunlukla (%42) benimsemektedirler (Kalaycıoğlu ve Çarkoğlu, 2013: 20; TAYA, 2011). Ancak kadınların iş gücüne katılımlarının artması, onların hem çocuk ve aile sorumluluklarını yüklenmek hem de ailenin iktisadi taleplerine cevap vermek zorunda bırakmıştır (Kalaycıoğlu ve Çarkoğlu, 2013: 21). Aile kurumu ekonomik bunalımlara rağmen gücünü korumaktadır. Ülkemizde aile çocuk etrafında inşa edilmekte ve kadınlar çocukların gelişiminden sorumlu tutulmaktadırlar. İktisadi dönüşümlerin babalara yansımaları şöyledir: Değişen çalışma koşulları, annenin değişen pozisyonu ile iktisadi yoksullaşma eğilimi vb. Bunlar gibi birçok etken göz önünde bulundurulduğunda babaların aile içi pozisyonlarını yeniden üretebilmek için çeşitli eğitimler almaya yöneldikleri söylenebilir. Bu anlamda babalar çeşitli kurslara katılarak aile üyeleri ile olan ilişkilerini yeniden yapılandırabilecek yeni strateji ve taktikleri öğrenmeye zorlanmaktadır.

Ekonomik değişimler aile üyeleri arasındaki ilişki biçimlerinin yeniden tanımlanma sürecini doğurmuştur. Nitekim annenin değişen pozisyonu babanın yeniden konumlanmasına yol açmıştır. Yaşanan bunca değişimden baba nasıl etkilenmiştir? Otoritesini yeniden üretmek için nasıl taktik ve teknikler geliştirmiştir? Bu soruları cevaplayabilmek için öncelikle ‘baba olmak nasıl bir şeydir?’ sorusunun cevaplanması gereklidir. İlerleyen başlıkta bu soru cevaplanarak baba otoritesini nasıl yeniden ürettiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.2. Baba

“Bir yamaç kaymasını omuzlarsın yıllarla

Biz ne gülücükler biliriz senden

Ne rahmetler açıldı senden bize” (Zarifoğlu, 2012: 333).

Ülkemizde ailenin önemli bir değişimden geçtiği ve ailenin yaşanan bu değişim sürecine eklemlenmeye çalıştığı önceki kısımlarda belirtildi. Yaşanan bu değişim sonucu aile üyeleri arasındaki ilişki kurma biçimlerinde de farklılaşmalar olmuştur. Bu çalışma, yaşanan değişimler sonucunda ailenin en önemli üyelerinden olan babanın hem aile içi pozisyonunu hem de tarihsel olarak sahibi olduğu düşünülen otoritesini nasıl yeniden ürettiğini soruşturmaktadır. Bu başlık altında değişen aile ve

otorite anlayışı bağlamında ‘baba olmanın’ anlamında yaşanan değişim gün yüzüne çıkarılacaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, babanın aile üyeleri arasındaki pozisyonunu meşrulaştıran ataerkinin mevcut durumu analiz edilecek, daha sonra babanın sorumlulukları ve tarihsel dönüşümü gözden geçirilerek günümüzde ona atfedilen anlamlar tartışılacaktır. Böylece otoritesini yeniden nasıl ürettiği merak edilen babanın etraflı bir şekilde analizi yapılabilecektir.

1.2.1. Ataerkillik

Aile ilişkilerinin yürütülmesinde baba ve onun icraları tarihsel olarak önemli bir yer tutmaktadır. Baba tarihsel olarak hem mülkiyetin hem de sosyal sermayenin tekeli elinde bulunduran ve bunların dağıtımından sorumlu kişidir. Günümüz dünyasında, feminizmin tahakkümü sonucunda, babanın tarihsel pozisyonuna vurgu yapmak ve aile içerisindeki pozisyonunu öne çıkarmak, toplumsal cinsiyet açısından eril tahakkümü yeniden ürettiği gerekçesiyle (Bourdieu, 2015a), ataerkilliğe övgü olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla aile üyeleri arasındaki ilişkide babanın pozisyonunun önemli olduğunu dile getirmek ya da babanın pozisyonunu birtakım araçlarla tahkim etmek aslında varsayılan ataerkilliği üretmek anlamına gelmektedir. Ancak bu çalışma, tarihsel olarak kötücülleştirilebilecek bir ataerkilliğin, kurgusal olduğunu öne süren Durkheim’ı (2010b) takip etmektedir. Dolayısıyla bu kısım altında ataerkilliğin tarihsel bir kurgu ve feministlerin kendilerini meşrulaştırdığı bir kavram olduğu dile getirilerek, babaya vurgunun ve bunun öneminin ayırdına varmanın aile ilişkileride olumlu etkiler oluşturacağını öne sürülecektir.

Ataerkillik, “soyda temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden topluluk düzeni” demektir (Öztürk, 2012: 74). Yeni doğanın, baba soylu olarak yazılmasıdır. Başka bir deyişle ataerkillik, sadece soyun belirlenmesi ile ilgili bir kavram değil, soyun kimin tarafına yazılacağını belirleyen tahakkümle de ilişkilidir. Ayrıca ataerkillik, mülkiyetin erkeğin elinde toplanması sonucu erkek tarafından üretilen ve bu üretim sonucu erkeğin de üretildiği bir toplumsal tahakküm kurma biçimidir. Bu anlamda ataerki, mülkiyet sahibi olmakla ilişkilidir. Ancak tam olarak mülkiyeti erkeğin ya da babanın elinde tutması ile bir tahakküm üretip üretmediği tartışmaya açıktır. Yine de baba, “ailenin malvarlığını ve aile içindeki otoriteyi elinde

tuttuğu gibi, aile içindeki iş organizasyonunu da yapan kişi olarak tanımlanır (Akın, 1991: 149). Ailenin mülkiyetinin yeniden üretimi ve sürdürülebilirliği tarihsel olarak babanın ellerine bırakılması ataerkilliğin dışı vurumudur. Böyle bir egemenliğin babanın elinde toplanıyor olması toplumsal cinsiyet açısından ataerkinin “erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal sistem olarak” tanımlanmasına yol açmaktadır (Walby, 2016: 38). Kapalı bir sistem olarak görülebilecek ataerki, toplumsal cinsiyet tartışmalarında gündeme gelen erilik-dışı cinslerin dışlanması doğurmuştur. Bu tanımlama girişimleri bütünüyle feminist bakışın kendini kurmak için ataerkilliği kurban etmesi olarak ele alınabilir. Feministlerin ataerki kavramı bütünüyle kurgusaldır ve tarihsel olarak geçerli olduğu bir toplumsal ilişki türü söz konusu değildir (Durkheim, 2010b, 95).

Aydınlanma düşüncesinin bir sonucu olarak feminizm söylemi, patriarkın sahip olduğu otoriteye ciddi saldırılara yol açmıştır. Liberal saldırılar, demokratik toplumsal hareketler, sosyalist temelde kurulan rejimler ve ulusal yeniden örgütlenme çabaları, patriarkın gücünü kısımaya dönük politikalar ile doludur (Walby, 2016). Özellikle 20. yüzyıl ataerkine karşı bir başkaldırının yoğun olduğu bir dönemdir. Örneğin, psikanalitik teoriden güç alarak babanın ölümünü arzulayan ve sonucunda babasız bir dünyanın mümkün olduğunu düşünen 68 hareketi böyle bir müdahalenin/çabanın ürünüdür. Babasız toplumların hayalinin kurulduğu böyle bir dönemde çocukların kendi başlarına bırakılarak özgür bir şekilde büyümeleri arzulanmıştır (Thoma, 2011). Çocukları bir başına bırakmanın, onları özgürleştireceği ve baba otoritesinin çocuklar üzerinden kaldıracağı düşüncesine dayandırılmıştır. Ancak patriarkın otoritesine dönük tüm bu karşı saldırılara babalar göğüs gerip direnç göstermişlerdir (Savran, 2011).

Ataerkinin, feminist tarih yazımında kötücül ilan edilmesinin nedeni Roma Hukuk sisteminde babaya verilmiş olan ayrıcalıklara anakronik bakıştır. Günümüz modern ailesinin patria potestas ilkesi ile okunması ailenin ataerkilliğini gündeme getirme isteğinden kaynaklanmaktadır. Günümüz modern ailelerini Roma Hukukunda yer alan hak ve ayrıcalıklarla okumak saçmalıktır. “Romalılarda aile (Familia) bir şahsin velayetine, patria potestas’ına gerek doğum, gerek izafî bir yol ile tâbi bulunmuş olan fertler topluluğudur” (Berki, 1957: 111). Familia bir mülkiyetin başındaki liderin

etrafında toplanmış genelde kan bağına dayalı ancak sınırları oldukça geniş bir örgütlenmedir. Bugünkü anladığımız anlamıyla bir çekirdek aile görünümünün aksine üye sayısı fazla, ancak kan bağı dışında üyelerinin bulunduğu bir kitledir. Ailenin sürdürülebilirliği ise kan bağı üzerinden yürütülmüştür. Roma ailesinin yapısı ise *patria potestas*, *dominica potestas* ve *domus* terimleri etrafında kavramsallaştırılmıştır. “Hukuken geçerli olan bir evlilikten dünyaya gelmiş olan *filius familias* (=erkek çocuklar) ve *filia familias* (=kız çocuklar) ve evlat edinme yoluyla aileye girmiş olan kişiler üzerinde *pater familias*’ın adeta sınırsız olan iktidarına *patria potestas* denilmekteydi” (Doğancı ve Kocakuşak, 2014: 234). *Pater familias* bu ailenin başında olan yasal olarak tanımlı bir liderdi. Manus, *Pater Familias*’ın karısı üzerindeki hâkimiyeti iken *dominium* köleler üzerindeki hâkimiyetidir. *Patria potestas*’ın hukuksal hâkimiyeti oldukça genişti. *Principatus* Dönemine (M.Ö: 27- M.S. 284) geldiğinde *pater familias*’ın aile fertleri üzerindeki *vitalis necisque potestas* (hayat ve memet) hakkı ortadan kalkmıştır (Doğancı ve Kocakuşak, 2014: 235). Roma hukukunda ‘*potestas*’ eylem yapma yeteneği anlamına gelir (Supiot, 2014: 171). *Domus* ise, haneye karşılık gelmektedir. Ancak bugünkü anlamıyla iki oda bir salon tarzından ziyade aile işlerinin yapıldığı tüm mekânı kapsamaktaydı. Dolayısıyla *domus*’u bir yuvadan ziyade bütünleşik bir yaşam alanı olarak değerlendirmek gerekir.

“*Dominica Patestas* da pek mutlaklı: Filhakika aile reisi, *Domus*’a ait malların mutlak malik ve mutassarıdır. *Alieni Juris*’ler bu mallarda mülkiyete ve tasarrufa ehil değil idiler. *Pater* müsaade etmedikçe intifaları bile caiz olamazdı. Evlâtların kazançları bile *Domus* mamelekine, ve binnetice, *Pater* mülkiyetine ait idi” (Berki, 1957: 114).

Roma ailesinin toplumsal kurgusunun yasal olarak teyit edildiği görülmektedir. Aynı şekilde geç modern aileler de yasal olarak onandığı nüfus dairelerinin varlığından anlaşılabilir. Görüldüğü gibi babaya ailenin hâkimi olarak verilen bu muazzam ayrıcalıklar feminist tarih yazımının referanslarını teşkil etmektedir. Ancak geç modern dünyada Roma Aile Hukuk’unun mirasını doğrudan görmek zordur.

Dünyanın eril olarak inşa olmuş olması toplumsal cinsiyet açısından eşitsizlik üretmektedir. Ancak eşitlik ilkesinin felsefi bir erdem olmadığı da belirtilmelidir (MacIntyre, 2011). Oysa Yunancası ‘yerine oturtma, koyma’ anlamına gelen *adalet*, bir erdemdir. Bu durumda ataerkilliğin analizinin erdemler üzerinden yapılması

ataerkinin kötücülleştirilmesinin önüne geçer. Ayrıca ezme ezilme sürecinde efendi ancak köle tarafından tanınmaktadır (Hegel, 2011: 128). Dolayısıyla ataerkilliğin iki dayanağı olan eşitlik ve sömürü anlayışı ile babaya yaklaşım, başından itibaren ideolojik yüklerle doludur. Sömürü ya da ezme düşüncesi tarihin çarpıtılmasıdır. Babanın aile içinde otoritesini yeniden ürettiğini ifade etmek ataerkilliğin yeniden üretildiğini ifade etmeyeceği gibi, toplumsal cinsiyet açısından erkek ile kadın arasında eşitsizliği üretmediğini de göstermez. Başka bir deyişle, toplumsal kategorilerin oluşma sürecine eriliğin payının fazla olması kadınların ezilmesi anlamına gelmez. Toplumsal ilişkilerin özne-özne zemininde kurulduğunu kabul edilirse bu saplantılı düşüncelerin tuzağına düşmekten kaçınmanın yolları bulunabilir. Böylelikle tarih, ezme faaliyetinin kanıtları olarak görmekten vazgeçilip bir tanışma faaliyeti olarak yeniden kurgulanabilir.

“Ataerkil; kelime anlamı, babanın hükümranlılığına ilişkin demektir. Anne ve çocuk üzerinde bu baba hükümranlılığının ‘tam olarak’ nasıl anlaşılması gerektiğini ben anlayamıyorum. Babayı ayrıcalıklı haklarla, ekonomik mutlak hükümdarlıkla ‘Ali kıran baş kesen’ yapan eski çekirdek aile modeli gerçekten mazide kalmıştır. Sadece çocuk ve kadın hakları konusundaki cahillik değil, aynı zamanda bu ‘kendileri burada akılları başka yerde’ babaların çocuklarıyla ilişkilerinde yarattıkları sinir bozucu gerilim de çoktan dayanılmaz bir hal almıştır” (Thoma, 2011: 340).

Pasaj tutarlı ve geçerli olan bir ataerkilliğin tarihsel olarak mümkün olmadığını belirtmektedir. Bunun sonucu olarak ataerkilliğin, tarihsel bir mit olarak feministler tarafından üretilmiş bir argüman olduğu söylenebilir.

İnsan ilişkilerinin idare edilmesini sanat olarak değerlendirmek ataerkillik tartışmasıyla enerji kaybetmekten kaçmayı sağlayabilir (Foucault, 2015: 4). Karşılıklı özneler arasında meydana gelen ilişki, yönetsel süreçlerle ‘özneyi ortadan kaldırmadan ancak nesneleştirerek’ yapılacak bir sanat olarak kabul edilebilir. Böylelikle ezme ya da sömürme söylemlerinin dışında bir yaklaşımla aile içi ilişkiler yorumlanabilir. Aile ilişkilerin üzerinde sergilendiği; aynı zamanda ‘yönetim sanatının da icra edildiği’ bir uzamdır (Foucault, 2015: 4). Dolayısıyla her bir aile üyesi bir konuma karşılık gelir ve bu konum her bir üye için korunaklı bir alan açar. Bu nedenle aile üyeleri arasındaki ilişkinin yönetilmesi bu konumlar arasındaki ilişki biçimine bağlı hale gelir. Bu bağlamda yönetim sanatı ile ataerki arasındaki farklılığa değinmek zorunluluktur. Yönetim sanatı “olabilecek en iyi

yönetimdeki düşünüm ve bununla beraber aynı zamanda en iyi yönetim şekli hakkındaki düşünüm” olarak tanımlanmaktadır (Foucault, 2015: 4). Böyle bir düşünümsellik ile aile içi ilişkilere odaklanmaktan ziyade, ataerki kavramı ise tarihsel olgulara, koşullandırılmış yanlış bilinçle bakmaktır. Şüphesiz eril bir dünyada yaşıyoruz. Ancak aile tarihinin bir kavrama indirgenerek okunması onun ilişkiselliğini kaçırmaya yol açar. Dolayısıyla ataerki kavramı yerine *aile-yönetim-sanatı* kavramsallaştırması, refleksiyonun öne çıkarılmasını sağlayarak ailenin ilişkiler uzamı olarak ele alınmasını mümkün kılar. Böylelikle aile üyeleri arasındaki ilişkinin yürütülmesinde babanın otoritesinin rolü, tahakküm ilişkisinden sıyrılır. Özgürleşmeyi dahi mümkün kılıcı bir hale dönüşür.

Günümüz modern dünyasında babalar, Roma Hukuku’yla çocuk yetiştirip ailelerini koruyamazlar. Özellikle performansların önemli görüldüğü böyle bir dünyada (Goffman, 2012; Butler, 2014) babalar, bir performans sanatçısına dönüşerek ‘archi’ (yönetmek) kelimesinin gereğini yerine getirerek ancak tarihsel miraslarını devam ettirebilirler. Böylelikle babaların bir hokkabaz gibi ailelerini çekip çevirebilirler. Bu çekip çevirme işini yaparak dış dünya yani kamusal ile iç dünya yani özel arasındaki köprü görevini icra etmektedirler. “Babalar özel ve kamusal alanı birbirine bağlıyordu” (Öztürk, 2012: 77). Dolayısıyla baba, her ne kadar devlet birçok yetkisine el koymuş ve ona yeni görevler yüklemiş olsa da aile üyelerini kamusal olanla karşılaşmaya hazırlayan kişidir. Bu yorumda babaların ataerki olduğu yorumuna varmaktan ziyade, aile üyeleri arasındaki ilişkiyi kurması için hayati rolü olduğu sonucu çıkarmak gerekir.

Ülkemiz özelinde ataerkillik, erkeğin kadın üzerindeki ya da babanın aile fertleri üzerindeki hâkimiyeti şeklinde bir anlam kazanmıştır. Ancak, feministlerin ısrarla saldırdıkları anlamında bir ataerkinin ülkemizde olmadığına dair iddialar söz konusudur. Ailenin dönüşümünde dile getirildiği gibi 1980’lerden sonra kadınların ev içi işlerle ilgilenmeye mecbur bırakılmaları elbette eril tahakkümün göstergeleridir. Ancak aile örgütlenmeleri açısından bilinen anlamıyla ataerki bir aileden bahsedilemez. Nitekim Gökalp (1976), baba (pederi) ailesinin ataerki aileden çok farklı olduğunu söyler. Baba ailesinde, babanın eşi ve çocukları üzerinde yalnız demokratik bir velayeti vardır ki buna baba velayeti ya da koca velayeti adları

verilir. Ataerkil ailede ise aile reisinin gerek evlatları gerek eşleri üzerinden sultanı yani sultanlık hakkı vardır. Evlatlarıyla beraber eşi ve ailenin bütün diğer fertleri aile reisinin adi malları ve mülkleri niteliğindedir. Türk toplumunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlamında ciddi eleştiriler kabul edilmekle birlikte ailenin ataerkil olarak örgütlendiği ve babanın aile üyeleri üzerinde tahakküm kurduğunu söylemek mümkün değildir.

Özne-özne ilişkisi üzerine kurulu ve birçok farklı güç odaklarının çıkarlarının bulunduğu ailenin ataerkilliğe indirgenmesi ailenin ilişkiselliğini görmemizi engellediği ifade edildi. Peki, hakkında bu kadar konuşulan baba olmak nasıl bir anlam taşımaktadır? Bir sonraki başlıkta öldürülen, travmalara yol açmakla itham edilen, çınar veya dağ olan ve başlı başına güvenin membaı olan baba olmanın nasıl bir şey olduğu dile getirilecektir.

1.2.2. Baba Olmak

Günümüz modern dünyasında aile ve aile üyeleri arasındaki ilişkilerde yaşanan değişimlerle birlikte babalığın ve baba otoritesine sahip olmanın anlamı da şüphesiz dönüşmüştür. Peki aile üyeleri üzerinde otorite kuran, onların reisi olan baba nasıl bir anlama sahiptir? Bu başlık altında baba olmanın nasıl bir anlama geldiği ifade edilecektir. Şimdiye dek kullanımda olan baba olmanın anlamları gözden geçirilerek modern dünyada elde ettiği yeni anlamların neler olduğu soruşturulacaktır. Böylece geçerli ve kapsamlı bir baba tanımlaması yapılarak ‘baba olma’nın anlamları tartışılacaktır.

Baba, Farsça kökenli olup Sümercede *abba*, Grekçe’de *pappos* gibi kelimeler ile benzer olup çocuk dilinden türemiştir (Eyyüpoğlu, 1988: 35). Türkçe Sözlük’te (2009: 171) ise şu şekillerde tanımlanmıştır söz konusudur:

“Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek. Çocuğu olmuş erkek. Tarikatların bazısında tekke büyüğü. Silah kaçakçılığı, kara para aklama ve uyuşturucu madde ticareti gibi kirli ve gizli işleri yapan çetenin başı. Yaratıcı, kurucu kimse. Gemi ve iskelede halatın takılı olduğu yuvarlak başlı, iri demir, ağaç veya beton dikme. Kazılarda çıkarılan toprağın miktarını hesaplayabilmek için yer yer bırakılan toprak dikme. Çatı mertegi. Koruyucu, babalık duyguları ile dolu kimse. Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse. Ata”.

Türkçe Sözlük'teki tanımlamalardan sadece çocuğu olan erkek, ata, koruyucu anlamları bu çalışmanın ilgisini çekmektedir. Diğer anlamlar analogik olarak farklı olguları adlandırmak için kullanılmaktadır. Kelimenin İngilizce kullanımı olan 'father' sözcüğü de "bir çocuğun dünyaya gelmesine neden olan erkek, en yakın erkek, ata. Yüce Varlık, ya da ebeveynlik bakımını yapan kimse" olarak anlamlandırılmaktadır (*Online Etymology Dictionary*, 2016). Baba kelimesinin etimolojisinde "muhterem kişi, derviş" anlamı vardır (Nişanyan, 2012: 48). Dolayısıyla baba, tarihsel olarak saygı duyulan ve kendisine güvenilen kişidir.

Babanın ne olduğu hakkında, literatürün ittifak ettiği *biyolojik ve kültürel* olmak üzere ikili tanım mevcuttur. *İlk anlamda* baba, "çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek, çocuğu olmuş erkek, peder" demektir (Zeybekoğlu, 2013: 301). Bu tanım tarihsiz ve kültür-dışı olup babanın nitelikleri ya da pratiklerini nasıl icra ettiği hakkında herhangi bir fikir vermediği gibi sadece babanın nedenselliğine vurgu yapar. Baba, çocuğu olmadan ya da çocuk edinmeden önce sadece bir erkektir. *İkinci anlamda* baba olmak ise, kültürel bir yaşamın gereklerini yerine getirmektir. Ancak baba olmak bir çocuğun varlığı ile mümkündür. Bu çocuğun varlığı ister resmiyet tarafından sağlanmış ister bizzat babanın biyolojik bağı vasıtasıyla değişmez. Resmiyetin verdiği babalık bir erkeğin, baba olmak için biyolojik bağı ihtiyaç duymaması fakat babalık pratiklerini icra edebileceği anlamına gelir. Resmiyet bir erkeğe, eğer erkek talipse -ya da kısmen mecbursa- baba olma yetkisini verir (Bourdieu, 2015b: 48). Bu yetkiyi alabilmek için erkeğin babalık pratiklerini icra edebileceğine ikna olması gereklidir.

Baba olmak, biyolojinin ötesinde ve birtakım toplumsal kategoriler ekseninde tanımlı olan icraların çocuğu olan erkekler tarafından yerine getirilmesidir.

"Başlangıcı biyolojik bir nitelik taşıyan çocukluk, annelik ve babalık olguları kendilerini çevreleyen yoğun bir kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamın içinde değerlendirilmekte ve anlamlandırılmaktadır. Hem çocuk hem de anne-baba böyle bir bağlamın içinde toplumsallaşmaktadır" (Zeybekoğlu, 2013: 300).

Erkek kişi, velayetine aldığı bir çocuk sayesinde içinde bulunduğu kültürel atmosferde baba olmayı deneyimler. "Ana babalık bir taraftan kültür ürünüdür, diğer taraftan da kültürü oluşturur; bu nedenle de, insan kültür ilişkisinin en temel

aracısıdır” (Kağıtçıbaşı, 2012: 61). Baba olmak, aynı zamanda kültürün erkek üzerinde kurmuş olduğu tahakküme boyun eğmektir. Çünkü baba olmanın kültürde belirli kalıpları söz konusudur ve baba olmak bunları icra etmeyi gerektirir. Dolayısıyla kültür hem babalığı üretmekte hem de babanın icralarıyla yeniden üretilmektedir. Babanın, baba olmayı deneyimlediği anlarda “*nasıl baba olunur?*”un bilgisi çevredeki diğer babalar ve ideolojiler aracılığıyla baba adayına aktarılmaktadır. Bu asli sosyalizasyondur (Berger ve Luckmann, 2008). Böylelikle baba, beklenen ve istenilen şekilde baba olmayı deneyimler. Kendi babasından ya da etrafındaki babalardan edindiği bilgi birikimi çerçevesinde babalık pratiklerinin neleri içerdiğini öğrenir. “Babanın baba olması hem biyolojik hem de kültürel anlamda toplumun ajanlarınca bireye aktarılan pratikler sayesinde gerçekleşir” (Zeybekoğlu, 2013: 300). Böylece bir erkek, çocuğuna karşı sergilemiş olduğu davranışlar neticesinde baba olmayı başarabilir. Baba, babalık setleri aracılığıyla çocuk yetiştiren kişidir. Bu konuda Smelser (2001: 5418) şöyle demektedir: “Babalık ebeveyn davranışlarının biçimli setine göndermede bulunur ve ailede erkeğin hakları ve sorumlulukları hakkında toplumun ideallerini yansıtır”. Görüldüğü gibi baba olmak hem ailenin sosyalleştirilmesi işini üstlenmek hem de bilinçli eylem setlerinin kullanmak anlamına gelmektedir.

Babalık pratikleri, toplumsal kabul ile inşa edilir. Günümüz modern dünyasında farklı alanlarda kendisini geliştirmesi için çocuğuna eğitimler satın alan ve ona ilgi gösteren baba *iyi baba* olarak kabul edilir.

“Annelik ve babalık ebeveynlerin kendi belirledikleri bazı amaçlar doğrultusunda ve çocuklarıyla etkileşim içindeyken sergiledikleri, çocuklarına yönelik davranışların tümü olarak tanımlanabilmektedir” (Baydar, Akçınar ve İmer, 2012: 83; Zeybekoğlu, 2013: 301).

Bu anlamda baba olmak standardize edilmiş pratiklerin icra edilmesidir. Bu pratikler öğrenilerek uygulamaya geçirilmesiyle babalık başlar.

Ailenin dönüşümünün bahsedildiği bölümde ailenin iktisadi dönüşümler karşısında yeni konumlar aldığı belirtilmişti. Yeni konum alma durumu babanın omuzlarındaki bir iş olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Babalık aile, piyasa ve devlet arasındaki ilişkilerle şekillenen ve bütün bu alanları birbirine bağlayan; ailede geçimi sağlayan, piyasada çalışan ve devletin karşısında aile reisi olarak konumlanan bir toplumsal pratik, bir dolayım konumudur” (Zeybekoğlu, 2013: 313).

Pasajdan çok açık bir şekilde babanın, ailenin dış dünya ile ilişkilerini yürüten kişi olduğu çıkarılabilir. Ancak bu tanımlama daha çok modern dünyanın babası ile ilgilidir. Günümüz babalarının bu tanıma ek birçok farklı alanda da faaliyet göstermesi beklenmektedir. Nitekim günümüz babaları, çocuklarıyla daha fazla oyun oynamakta ve ev işlerine daha fazla katkı sunmaktadır (Kuzucu, 2011: 80). Romantize edilen bu babalık imajları, *yeni babalık, androjenik babalık ya da bakıcı babalık* olarak da adlandırılmaktadır (LaRossa, 1988: 451).

Babalık, çocukla şekillenen bir toplumsal pozisyonudur. Günümüz babalarının çocuk merkezli oldukları söylenebilir. Aynı şekilde çocuk da baba gibi kültürel bir ürün olarak değerlendirilebilir. “Çocukluk, salt biyolojik bir kategori değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir tahayyüldür; tarihsel serüveni boyunca ekonomik, sosyo-kültürel ve politik düzlemde farklı şekillerde algılanmış ve kavramsallaştırılmıştır” (Öztañ, 2013: 3). Bu anlamda babalık değişen çocukluk paradigmasıyla birlikte yapılaşır. Özellikle çocuğun gelişim dönemleri boyunca babalık pratiklerinin öneminin aşırı vurgulanması babalığın denetim altına alınmasını sağlamaktadır. Babanın bu yeni pozisyonu çocuk tanımı etrafında şekillendirilmektedir.

Babalığın biçimselleştirilmesinde psikanalitik bakışın büyük etkisi olduğu ifade edilebilir. Babanın varlığının çocuk üzerinde travmatik etkiler yaratabileceği düşüncesi babanın tahakküm altına alınması sürecini üretmektedir. Ancak bu bakış açısında babanın cismani olarak ortada bulunmasından ziyade sembolik düzeyde varlığı öne çıkarılmıştır. Psikanalizin babaya bakışı neticesinde geç modern dünyada aile çocukların her tür sağlığından sorumlu birincil merci haline gelmiştir (Furedi, 2013). Babanın çocuğun gelişimi için hayatiyetinin vurgulanmasındaki artış aynı zamanda profesyoneller tarafından babanın pozisyonuna bir müdahale olarak da değerlendirilebilir. Böylelikle babanın fiziki varlığından ziyade onun sembolik etkisini törpülenme girişimlerinde bulunulmuştur. “Psikanalizin kastettiği baba ruhsal babadır; baba işlevinden kastettiğimiz toplumun, herhangi bir toplumun babaya atfettiği toplumsal bir rol değildir. Burada söz konusu olan ruhsal babadır.

Babanın sağladığı ruhsal işlevdir” (Habip, 2012: 3). Bu bakış açısı babanın işlevsel olarak ele alınmasının bir yansıması olup babanın yüceltilmesini onaylamaktadır.

Aile üyeleri arasındaki ilişkinin biçimlendirilmesinde psikanalitik bakış açısının egemen olması ve çocuğun gelişiminde en belirgin kişinin baba olduğu söylemi yadsınabilecek anlamıyla ataerki kavramını yeniden üretmektedir. Ancak bu söylem İkinci Dalga feministlerden Mitchel’in (2011) *Kardeşler* adlı metninde yer alan *bilinçaltının oluşumunun çoğulculuğu* girişiyle olumsuzlanmıştır. Babanın çocuğun yaşamındaki etkisi birincil olmaktan ziyade başka kişilerin de (kardeşler gibi) etkisinin olduğu iddiası psikanalitik teorinin epistemik iktidarını sarsmıştır. Çocuğun aile ile kompleks bir ilişki ağı içerisinde ruhsal yapısının şekillendiğinin öne sürülmesi babanın işlevini bir yandan kırmaya dönük olarak ele alınsa da babanın yüceltilmesini önlemektedir. Psikanalizin tekçi yaklaşımı devre dışı bırakılarak geniş bir ekibin çoğulcu bir şekilde inşa ettiği bir bilinçaltından bahsedilebilir. Dolayısıyla ataerkilliğin nesnesi olan baba mutlak bir kötücül değildir.

Baba olmak, bir kadının döllemesi ve bir çocuğun dünyaya gelmesine sebep olma ya da hukuk tarafından yetkilendirilmiş kişi olma sonucunda erkeğe verilen adlandırmadır. Ancak baba olmak biyolojik olmaktan öte kültürel bir üründür. Biyolojinin kültür tarafından aşağılanması ve daha çok hayvansal yanımız olarak küçük görülmesi nedeniyle babalık vasfı ancak bir çocuğa *babalık edilerek* elde edilebilir. Dolayısıyla baba olmak bir oluşturma, süreçtir. Yukarıda ifade edilen bakış açısı ve tanımlamalardan hareketle babalık şu şekilde tanımlanacaktır: *Biyolojik ya da resmi olarak edinilen çocuğa yönelik, kültürce sınırları çizili belirli pratiklerin yerine getirilmesiyle kazanılan yeni toplumsal pozisyonudur.*

Baba sadece ataerkinin/devletin temsilcisi ya da aile üyeleri üzerinde travmatik etkiler yaratan zararlı unsur olarak değerlendirilemez. Şüphesiz bunların olmasına katkıları olabilir ancak bunlardan sorumlu değildir ve bunlara karşı sorumlu kılınamaz. Yine de günümüz modern dünyasını kavrayabilmek ve baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiğini görmek için aile üyeleri arasındaki ilişkide babaya düşen sorumlulukların neler olduğu aşağıda dile getirilecektir.

1.2.2.1 Babanın Sorumlulukları

Sınırları kültürce çizili icraları yerine getirerek elde edilen pozisyon aynı zamanda babaya birtakım sorumluluklar da yüklemektedir. Babalar, sorumluluklarını yerine getirdikleri oranda toplumsal onayı elde ederler. Sosyo-kültürel çevrenin babadan beklentileri, ifade edildiği gibi babalık pratiklerini oluşturur. Bu beklentiler baba olmanın kültürel şartlarıdır. Bu başlık altında babanın sınırları kültürce çizili olan pratiklerinin neler olduğu gösterilerek, baba otoritesinde yaşanan dönüşümü görmenin yolları açılacaktır. Bu amaç çerçevesinde bir yandan babanın sorumlulukları belirlenirken, bir yandan da almış olduğu miras gözden geçirilecektir. Böylece günümüz modern dünyasında babalık icraları mevcut haliyle ve anlamlarıyla birlikte ortaya çıkarılabilir. Baba otoritesinde yaşanan dönüşümü ortaya koyabilmek için babaların geçmişte ne tür sorumluluklar taşıdıkları belirtilerek günümüz dünyasında babalara yüklenen yeni sorumlulukların neler olduğu ortaya konulacaktır.

Babanın sorumlulukları olarak ifade edilecek her şeyin öncelikle tarihsel olduğu belirtilmelidir. Çünkü babalık, miras alınan bilgi ve tecrübeler çerçevesinde icra edilen bir oluş halidir. Dolayısıyla babanın sorumlulukları hakkında konuşmak aynı zamanda geleneksel baba modellemesinden de bahsetmek demektir. Bu çerçevede babanın sorumluluklarının başında, “çocuğunun ve -çoğu zaman- çocuğunun annesinin geçimini sağlamak” gelmektedir (Zeybekoğlu, 2013: 306). Bu sorumluluk genel olarak ataerkil aile örgütlenmesindeki babanın görevidir. Ancak günümüz modern dünyasında bu iş bölümü yeniden yapılaşmaktadır. Aile üyelerinin geçiminden sorumlu olma işi, kadınların işgücü piyasasına girmeleriyle sadece babaya aile bir görev olma noktasında zayıfladığı düşünülmektedir. ‘Eve ekmek getiren’ babanın sorumluluğu bu anlamda anneye paylaşılmıştır (McDowell, 2001: 455). Ülkemiz için annenin iktisadi olarak özerkleşmesi süreci biraz karmaşıktır. 1980’lere kadar tarımsal üretim biçimine sahip olan ailelerde anneler tarım işçisi olarak çalışmaktaydı ve gelir elde etmekteydiler. Dolayısıyla anneler uzun bir süre evin geçimine tarım işçisi olarak katkı sunmuşlardır. Ancak 80’lerden sonra şehirleşme ve göç ile birlikte kadınlar, ev hanımına dönüşmüşlerdir. Bu çerçevede ülkemiz için eve ekmek getiren rolünde girift bir ilişki olduğu belirtilmelidir.

Tarihsel olarak bakıldığında babanın sorumlulukları oldukça fazladır. Üstelik yaşanan değişim karşısında babaların sorumlulukları daha da karmaşık bir hal almıştır. Kısacası babanın geleneksel olarak sorumlulukları şunlardır:

“Ailenin mal varlığını bir bütün halinde tutmak; Mümkün olduğu kadar aile fertlerinin tarlalar üzerinde ortaklaşa emek harcamasını sağlamak; Geniş aile fertlerini bir çatı altında barındırmak; Kazan kaynatıp karınlarını doyurmak, giydirmek; Aile bireylerinin ‘öğretim sürecine’ katılımlarını örgütlemek; Ailenin gelirlerini bir kesede toplayarak bu gelirler üzerinde tasarruf etmek; Başlık parasını ödemek ve oğlun düğününü yapmak” (Akın, 1991: 150).

Pasajda dile getirilen sorumluluklardan birçoğu bugünün ailesinde ilişkileri yürütmek için halen geçerlidir. Günümüz modern dünyası bu sorumluluklara daha fazlasını da yüklemiştir. Ayrıca feminist söylemin kullandığı ataerkillik yaftası, babaların bu sorumluluklarına bakılınca ezilenin babalar olduğunu izlenimini dahi doğurmaktadır. Bakıldığında, babanın ailenin iktisadi hayatını yöneten, çalışma hayatını organize eden, gerekli sermaye türlerini edinen ve ailesinin hayatta kalması için çabalayan kişi olarak birçok sorumluluk ile yüklü olduğu görülmektedir. Ayrıca baba aile üyelerinin korunmasından da sorumludur. Görüldüğü gibi baba aile üyelerinin yaşamsal tüm ihtiyaçlarından sorumlu kişi olarak, ailenin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Babaya yüklenmiş geleneksel sorumluluklardan biri de çocuklarını dış dünyaya hazırlamak yani onların asli sosyalizasyonunu sağlamaktır. Böylelikle aile üyelerinin her biri gelecekte karşılaşılabilecekleri olası durumlar için hazır hale getirilmektedir. “Parsons ve Bales babanın disiplini sağlayan, geleceği planlayan, ailenin dışındaki dünyayla etkileşimde bulunan bir birey olarak çocuğa model oluşturduğunu belirtmektedir” (Şahin, 1998: 2). Yapısal işlevselci geleneğin babaya oldukça önemli bir rol verdiği görülmektedir. Baba dış dünya ile ilişkileri kuran ve özellikle erkek çocuğun sosyalizasyonundan sorumlu olan kişidir:

“Anneden farklı olarak baba dış dünyayı, gücü, rekabeti, iktidarı, macerayı, “*erkek olmayı*” ve “*erkek gibi davranmayı*” temsil etmektedir. Erkek çocuğun gelecekte bulunacağı dünyayı ve ortamı hazırlamak açısından baba figürü son derece önemlidir. Erkek çocuk babasıyla çatışarak, dövüşüp rekabet ederek kendini dış dünyaya ve gelecekteki rolüne hazırlamaktadır” (Zeybekoğlu, 2013: 306).

Zeybekoğlu babanın, erkek çocuğuna rol model olarak toplumsal cinsiyetin oluşumundaki etkisini belirtmektedir. Dış dünya karmaşık ilişkiler ağı ile varlığını

sürdürür. Doğan çocuğun bu dünyaya dahil olmasında, karşılaştığı sorunlu şeylerle, kötü olaylarla başa çıkabilmesinde babanın yol göstericiliği önemlidir. Bu yol göstericilik babaya verilmiş bir görevdir, sorumluluktur.

Babanın aile üyelerini geleceğe hazırlama sorumluluğu aynı zamanda babaya aile üyelerini koruyan kişi olma sorumluluğunu da verir. Çünkü aile üyeleri baba sayesinde dış dünyanın sorunlarından uzak kalmaktadırlar. Nitekim “babanın korunmasına duyulan gereksinime benzer güçte, başka bir çocukluk gereksinimi düşünemiyorum” diyerek Freud (Erdem, 2012: 18) babaların koruma sorumluluğunun çocuk için çok önemli bir ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir. Psikolojik olarak aile üyelerinin güven içinde yaşamlarını idame ettirmelerini sağlamak babanın tarihsel sorumlulukları arsındadır. Babalar koruyucu bir kalkan olarak aile üyeleri üzerinde bir hale oluşturmaktadırlar. Kalkan olarak, aile üyelerini dış tehditlerden ve tehlikeli/korkunç şeylerden uzak kalmalarını sağlar ve böylece onların ontolojik güvenliğini tesis eder. Babanın fiziki varlığı aile üyeleri nezdinde güvenli ortamın garantisidir.

Aile üyelerinin korunması derken çocukların yanı sıra anne de kastedilmektedir. Çünkü baba çocukları için belki daha açık bir sorumluluk ile yüklü iken anne için de dolaylı olarak birçok sorumluluk ile yüklüdür. Winnicot, (2014: 122) annelerin çocuklarına bakmaları üzerinde babaların gizil bir etkisinin olduğunu belirtir. Ayrıca bu etki babanın dolaylı olarak oluşturduğu en önemli etkilerden biridir. Fakat bu sorumluluğu çoğunlukla dile getirilmez.

“Winnicott’a göre babanın en temel rolü anne-bebek ilişkisini korumak, gözetmektir. Baba sadece annenin yetersiz kaldığı durumlarda onu ikame etmekle kalmaz, anne-bebek ilişkisindeki bağı dışarıdan gelecek müdahaleye karşı korur. Annenin dış dünyadaki sorumluluklarını üstlenerek annenin bu ilk bağla haşır neşirken dışarıya dönmesini, bebeğinden ayrılmasını engeller. Buradaki baba, anne-bebek biriminin aktif kapsayıcısıdır” (Habip, 2012: 34).

Habip, babanın aileye yeni katılan üyenin yetiştirilmesine yapmış olduğu dolaylı fakat hayati rolünü göstermektedir. Baba böylece çocuk için doğduğu andan hatta hamilelik sürecinden itibaren en az anne kadar belirgin bir rol oynamaktadır. Babanın bu özelliği aslında ‘baba evin direğidir’ klasik sloganının farklı bir ifadesidir. “Baba yapıdır, aileyi bir arada tutan iskelettir, bakım veren anne kadar

hatta ondan daha önemlidir” (Habip, 2012: 36). Babanın koruyucu niteliği babanın girift ve tarihsel sorumluluklarından biridir.

Babaların belirtildiği gibi birçok tarihsel sorumluluğu bulunmaktadır. Aslında bu toplumsal uzlaşının babaya vermiş olduğu iş bölümüdür. Ancak toplumsal sözleşme her gün yeniden güncellenmektedir. Nitekim ailenin dönüşümünün oldukça geniş çaplı olduğu, aynı şekilde babanın da dönüştüğü ifade edildi. Bu çerçevede babanın sorumlulukları da açıkçası fazlalaşmıştır. Bir yandan geleneksel/tarihsel olarak yüklü bulunduğu sorumlulukları yerine getirmekte bir yandan yeni sorumluluklar yüklenmektedir. İlerleyen paragraflarda kısaca bu yeni sorumluluklar dile getirilecektir.

Goody (2004), aile tarihi üzerine çalışan birçok araştırmacının iki yüzyıl öncesinde babaların çocuklarına sevgi duygusu beslemediklerini ifade etmiştir. Postman (1995) da aynı şekilde babaların, belli bir yaşa kadar çocuğun bugün ihtiyaç duyduğunu düşündüğümüz duygusal yakınlığı sunmadıklarını söylemiştir. Çocuk ölüm oranlarının yüksek olması nedeniyle, babalar onlara her an öleceklermiş gibi yaklaşmışlardır. Bu düşüncenin hatalı olduğunu belirtmekle birlikte, kısmen haklılık payı olduğu da kabul edilmelidir. Bir iktisatçı olarak babaların ölü yatırım yapmaktan kaçınacakları ve rasyonel bir seçimde bulunacakları düşünülünce, yeni doğan çocuklarıyla ilişkisini mesafeli tutmuş olabilirler. Oysa günümüz modern dünyasında çocuk ölümlerinin en azından belli bir nüfus kitlesi için oldukça düşük olması ve yaşam süresi beklentisinin yüksekliği ile birlikte babalar çocuklarına yıllarca yatırım yapma sorumluluğu altına girmişlerdir. Buna bir de çocuk emeğinin eskiye kıyasla daha az kullanılıyor olması eklenince babaların çocuklarını iktisadi yatırım yapma sorumluluklarının almış olduğu boyut şaşırtıcıdır. Nitekim Amerikalı bir baba, çocuğuna 17 yıl boyunca toplamda yaklaşık olarak 300 bin dolar yatırım yapmaktadır (Macionis, 2012). Böylece baba çocuklarına gerekli yatırımları yaparak, onların gelecek yaşamlarını garantilemek için hizmet alımlarını gerçekleştirme sorumluluğunu üstlenmiştir.

Günümüz modern dünyasında babaya iletişim uzmanlığı yapma, kontrol etme ve destek olma sorumlulukları da yüklenmiştir. Babalar, ailelerinde iletişim sürecinin

farkında olan ve bu süreci kontrol eden kişiler olarak yeni pozisyonlarını tahkim etmektedirler. Çocuklarının kimler ile arkadaşlık ettiklerinden, bulundukları ortamın niteliğine kadar her türlü iletişim ortamlarını gözetlemektedirler. Aynı şekilde psikolojizmin tahakkümü sonucu psişik bir varlık olarak değer bulan çocuğun, birtakım gelişim dönemleri olduğu ve buna uygun davranmanın babanın görevi olduğu inancı gelişmiştir. Baba, çocuklarının gelişimi için sosyalizasyon sürecinde her türlü ihtiyaçlarını gidererek onlara destek olmakla yükümlüdür. Ayrıca baba, çocuğunun davranış ve tutumlarını gözetmesi ve gerektiğinde müdahale etmesi ile de yükümlüdür.

“Kontrolle iki farklı bakış açısından yaklaşılabilir. Bunlardan biri ebeveynin kontrolünü, gücü ve otoritesiyle ilişkilendirerek ele almak, diğeri ise ana baba kontrolünü sosyalleştirme bağlamında açıklamaktadır. Güç kavramı, genel olarak baskı kurma, isteğe göre otorite kullanma ve esaslı bir etkide bulunma kudretine sahip olmayı ima ederken; otorite, gücün belli bir amaç için belirlenmiş sınırlar dâhilinde kullanılmasına karşılıktır. Kontrol ise yönetme, sınırlama ve frenleme gücünü vurgulamaktadır (Sayıl ve Tepe, 2012: 330).

Pasaj babanın yönetme, sınırlama ve frenleme teknikleri ile çocuğunu kontrol ettiğini söylemektedir. Kontrol etmek, “ana babanın doğru davranışı talep etmesini, çocuğu bu yönde denetlemesini ve disiplin uygulaması” içerir (Cebioğlu ve Aksan, 2012: 242). Bu nedenle baba aynı zamanda disiplin uygulayan ve disiplinin işlerliğinden sorumlu olan kişidir. Günümüz modern dünyasında kontrol etmek, iletişim kurmak kadar önemli bir babalık vazifesi olarak öne çıkmıştır. Özellikle ev-dışı dünyanın tehlikeyle dolu olduğuna dönük kesin inanç, babaları çocukları konusunda aşırı kontrolcü bir pozisyona sürüklemiştir. Bu kontrol gözetimi doğurmaktadır. Bu anlamda günümüz ailesinde baba, aynı zamanda aile üyelerinin gözetlenmesinden sorumludur.

Babalar tarihsel sorumluluklarına ek olarak yeni birçok sorumluluk ile yüklü hale gelmişlerdir. Yeni sorumlulukların eklenmesi ailenin tarihsel dönüşümü ile aynı sürecin sonucudur. Günümüz ailesinde sorumlu baba, tıpkı geçmişteki herhangi bir baba gibi, çocuğu için geleceği ön gören belirli bir plan ve program çerçevesinde çocuğunu yetiştiren kişidir. Günümüz modern babası ‘sorumlu baba’ tipi ile yeni pozisyonunu meşrulaştırmaktadır. Sorumlu baba çocuğun üzerinde hem disiplini hem de gözetimi başarılı bir şekilde uygulayan, güven üreten, yargılamalarında başarılı

olan ve tehlikelerden koruyan babadır. Ayrıca çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını önceden görüp buna hazırlıklı olan kişidir. Ancak bu baba tipi, aşırı abartılmış bir biçimde otoritesini çocuk üzerinde kullanan kişidir. Çünkü baba çocuğundan bütünüyle sorumlu tutulduğunda, belirtildiği gibi sorumlulukları fazlalaşmaktadır. Bu nedenle baba her açıdan çocuğunu kontrol ve denetim altına almak zorunda kalmaktadır. Sorumlu babalık günümüz modern dünyasında yüceltilen bir model olarak empoze edilmektedir. “Çocukların gözetlenmeden oynamalarına ya da evde tek başlarına kalmalarına izin vermek, giderek sorumsuz anne babalığın bir belirtisi olarak yorumlanmaktadır” (Furedi, 2013: 35). Bu durumda ‘iyi baba’ panoptikonun gözetleme kulesindeki bekçi gibi çocuklarını gözetim altında tutar. Bu uygulama biçimiyle aile üyeleri kendilerini özgür hisseder ancak bütünüyle gözetim altındadırlar. Bu nedenle yüceltilen ‘sorumlu baba’ tipinin belirsiz bir yaşam dünyasının yolunu açtığını söylemek mümkündür. Bu babalık anlayışının sonuçları gelecekte gözlemlenecektir. İlerleyen sayfalarda babalığın dönüşümü tarihsel bir perspektifle anlatılmaya çalışılacaktır.

1.2.3. Babalığın Tarihsel Dönüşümü

Yaşanan iktisadi ve kültürel değişimler neticesinde dönüşen ailede babanın da dönüşümü kaçınılmazdır. Bu bağlamda 19. yüzyıldan günümüze babalık icrasında yaşanan dönüşümler ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hâkim olan uzmanlık kültürü sonucunda babalığın günümüzdeki yeni anlam ve sorumluluklarının neler olduğu tartışmaya açılacaktır.

Roma’da hukuk karşısında ailenin temsilcisi olarak kabul edilen baba, aynı zamanda kralın ve tanrının da ailedeki temsilcisidir. Politik tutum ve değişimler, babanın aile içindeki pozisyonuna doğrudan etki ettiği Antik Yunan’dan beri bilinen bir gerçektir. Özellikle Hristiyan dininde yaşanan dönüşümler ve felsefi düzeyde aydınlatma düşüncesinin sonucu olarak aile olmanın anlamı ‘sözleşme’ düşüncesine yaklaşmıştır. Bunun sonucu olarak babanın ailedeki pozisyonu aile üyeleri ile imzaladığı sözleşmeye göre şekillenmiştir. Sekülerleşmenin etkisiyle Batı’da aile kurumu üzerinde siyasal organların kontrol edicilik talebi artmıştır. Bu talebi ise aydınlanmanın mitlerinden olan eşitlik yani yurttaşlık fikri üzerinden

gerçekleştirmiştir. Böylelikle aile, eşit yurttaş yetiştirmenin ocağı olarak düzene sokulmaya çalışılmıştır. Örneğin, Rousseau'nun *Emile* (2009: 5) adlı metni, “her şey, yaratıcının elinden çıktığında iyidir; insanoğlunun elinde bozulur” giriş cümlesiyle aileye bu müdahale etmenin niyetini açıkça sergiler. Metin çocuk yetiştirme üzerine ailelere özellikle annelere tavsiyelerde bulunur. Rousseau'nun Fransız Devriminin fikir babası olduğu gerçeğinden hareketle, babalıkta yaşanan dönüşümlerin ilk hareket ettiricisi olarak bu metin ele alınabilir. Metnin yazımından sonraki 300 yılda eşit üyelerden oluşan bir aile inşası için mücadele verilmiştir. Eşitlik arayışının en güçlü yansımalarından biri babasız dünya mitinin açık bir şekilde dile getirildiği 68 hareketidir. Çünkü baba bu anlayışta eşitsizliğin üreticisiydi. Babasız dünyanın hedefinde ise “gökyüzündeki baba, politik baba ve aile babası”nın kovulması bulunmaktadır (Thoma, 2011: 43). Dolayısıyla Aydınlanma düşüncesi ve onun ideolojik mimarları günümüz babalığının ortaya çıkışının arka planını teşkil etmektedirler.

Bu düşünsel ve politik dönüşümlere sanayileşme süreci ve burjuva düşüncesi de eklemlendiğinde, 19. yüzyılın babanın muazzam dönüşümüne sahne olur. Bu yüzyılda, özellikle genç ve yaşlı olan arasında gerilim yaratılarak babaların mevcut pozisyonlarına yönelik ciddi saldırılar olmuştur. Denebilir ki 19. yüzyıl ‘patria potestas’ fikrinin aşıldığı bir dönemin başlangıcıdır. Babanın aile üyeleri üzerindeki otoritesine yönelik saldırılar burjuvazinin oluşturduğu ‘gençlik miti’ ile yürütülmüştür. Modernlik, mit kırıncılık işini gençliğe yükleyerek, geleneğin aktarımı ve sosyalizasyon sürecinde kopukluklara yol açmıştır.

“Burjuvazi dünyaya ‘gençlik’ ideali pompaladı. Böylece, kalıtsal olana, babalara ve geleneğe karşı başkaldırdı. Sanki bitmeyecek bir gençlik ideali aşıladı insanlara. Ancak bunu yaparken unuttuğu şey insanı genç tutan imanıydı. Dolayısıyla burjuva gençliği, hip hopu, popu vd. gibi ilginç akımlar ortaya çıkardı. Oysa iman sınırsız gençlik kaynağıydı. Ama İbrahim inanmıştı. Demek ki gençti. ... Ama inanan, daimî bir gençlik sürer” (Kierkegaard, 1990: 18).

Kierkegaard, imanın insanı genç ve diri tuttuğunu açıklamaktadır. Dolayısıyla ‘burjuva gençlik mitinin’ içi boş bir furya olduğunu ima etmektedir. Burjuva, genç olmanın dünyayı dönüştürecek bir güç anlamına geldiği inancını beslemiştir. Dolayısıyla burjuvanın dünyaya yaydığı gençlik ideali, aslında burjuvanın dünyayı

dönüştürmek için kullandığı bir çözümdü. Bu gençlik idealinin ya da arzusunun aile üzerinde etkisi, aile üyeleri arasındaki bağların zarar görmesine neden olmuştur. Özellikle yaşlı olanın sözünün geçerliliği tartışılır hale gelmiştir. Ancak bu idealin, Kierkegaard'ın bahsettiği anlamda imanının eksik olması nedeniyle 20. yüzyılda birçok travmatik yan etki söz konusu olmuştur. Bebek patlaması kuşağının çocukları olan babalar 68 hareketiyle babasız bir dünya olabileceği yönünde bir sav ile taleplerini dile getirmişlerdir. Bunun günümüzde ikili bir sonucu söz konusudur. Ya babalar standardize edilmiş yeni pratiklerle babalık işinin uzmanı olmaktadır ya da böyle bir sorumluluğun altına girmeye cesaret edemeyip babalıktan kaçınmaktadırlar.

19. yüzyılda babalar, Poster'a (1989) göre işçidir. Uzun süreli çalışma saatleri nedeniyle evine geç gelen ve aile üyeleri için 'yok baba' tipine uygun bir kişidir. Aile üyeleri için baba, simgesel bir varlığa dönüşmüştür. Bu babaların icraları şüphesiz Batı'da köle olan kendi babalarının pratiklerinden farklılaşmıştır. Fabrikaya taşıdıkları ailelerinin geçimini sağlamak için para kazanmak zorunda kalmışlardır. Çok küçük odalarda, hatta çoğunlukla birkaç ailenin birlikte yaşadığı bir evde barınmaktadırlar. Böyle bir dünyada baba hem her yerdedir hem de hiçbir yerdedir.

“Baba evin kapısını dışarıdan kapatıp işe gitti mi kalabalıkta sadece bir yüzdür, piyasadaki herhangi bir adamdır. Erkeğin çalışma sahasının ağırlık merkezi artık evin dışındadır. Ailesine geri döndü mü, sırtını dayayabileceği yukarıdan bir destek, ilahi bir vekâlet ve bir kutsama yoktur. Evin efendisinin eskiden ailenin varlığını koruma işlerini düzenlediği o her yerde olma özelliğine sahip değildir artık. Böylece baba için aile alanı bir avantaj olmaktan çıkar. Aile ortamında güçlü adamı oynadığında çoğu zaman tecrübesiz, beceriksiz görünür” (Thoma, 2011: 131).

Thoma, yerinden yurdundan edilmiş ve şehirde işçileşmiş olan 19. yüzyıl babasının bütünüyle terk edildiğini belirtmektedir. Çünkü bir yandan kölelikten yeni azat olmuş bir yandan da uzun süreler boyunca yine çalışmak zorunda kalmıştır. Üstelik arkasında yüce Tanrı'nın ya da Kral'ın desteği de yoktur. Dolayısıyla 19. yüzyıl babası, aile üyeleri ile olan ilişkisini yeniden üretmek zorunda kalmıştır.

Aile düzenleme tarzları babalar ile aile üyeleri arasındaki ilişkinin yeniden üretilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede 'baba 20. yüzyılda yaşanan değişimlerde kendisini nasıl inşa etmiştir?' sorusu önem kazanmaktadır. Bu soru günümüz babalık icrasına giden yolu açık bir şekilde görmeyi sağlar. 19. yüzyılda yaşanan dünya

çapındaki dönüşümün bir benzeri de 20. yüzyılda yaşanmıştır. İki farklı üretim biçimi, iki dünya savaşı, birçok ülkenin kalkınma hamleleri gibi birçok etken sonucunda babalık icraları yeniden şekillenmiştir.

19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken babalar, ilerde baba olacak kendi çocuklarına neleri miras bırakmıştır? Bu soru günümüz babalık icralarının temelini görmek fırsatı verir. Modernleşme hamleleri, babanın ailedeki otoritesini kırmaya dönüktür. Peki, günümüz modern dünyasında baba nasıl bir pozisyonu işgal etmektedir? Bu yüzyıl babalık icrası açısından üç farklı tarzın uygulanmasına şahit olmuştur. *İlki* babacan, sevgi dolu baba olup, yufka yürekli ve bir işe yaramakta zorlanan tiplerdir. Bu 20. yüzyılın başındaki baba tipini oluşturmaktadır. Bu babalar aile üyeleriyle çeşitli gerekçelerle çok fazla ilgilenemediklerinden onları pek de tanımazlar. *İkinci* babalık tipi ise dadılık yapan babadır. Bu tip babalık, 1950’lerde başlayan 1960’lardan sonra yaygınlaşma eğilimi sergileyen ve çocuk yetiştirme işine babanın da katıldığı bir tarzdır. *Üçüncü* ve son olarak da babanın babalıktan istifa ederek geri çekildiği bir tarzdır. Bu tarz babalar, 1980’lerden sonra ortaya çıkmıştır. Bu babalar, çocuğun ve eşin sorumluluklarını almaktan kaçınmaktadırlar. “Baba rolünü sendeleten, çocukların isyanı değil bilakis erkeklerin geriye çekilişidir. Tartışmaya açılan, kuşaklar akışının sahneye konuş biçimi değil, tam tersine babalığı yaşamamanın değip değmeyeceği sorusudur” (Thoma, 2011: 22). Elbette bu üç tip babalık aynı anda bir yerde görülebileceği farklı babalık tipolojileri de geliştirilebilir. Nitekim Larossa (1988: 451), 20. yüzyılın başında eve ekmek getiren baba, 1940-1965 arası cinsiyet rol modeli baba ve 1966’dan itibaren de besleyen baba, yeni baba ya da androjen baba tipinin olduğunu yazmaktadır.

Günümüz modern dünyasında babaların karşılaştığı problemlerin çeşitlenmesi onların aile üyeleri ile olan ilişkisinde farklı strateji ve teknikleri kullanmaya itmiştir. Bu süreçte yetişkinlerden ya da kendi ebeveynlerinden destek alamayan babalar, zorunlu olarak uzman profesyonellere ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Dolayısıyla günümüz babalık icrası bir uzman denetiminde yapılabilecek bir iş haline gelmiştir. Baba otoritesinin yeniden üretimini kavrayabilmek için günümüzün babalık icrası sürecinde babalar ile uzmanlar arasındaki ilişkinin boyutları ortaya çıkarılmalıdır. İlerleyen paragraflarda bu ilişki gündeme getirilecektir.

Klasik anlamıyla kendisine güvenilen kişi olan baba, günümüzde bu duyguyu üretebilmesi için bir uzman desteğine ihtiyaç duymaktadır. Babalar, babalık icrası konusunda tecrübe ve bilgi eksikliğinden dolayı babalık hizmetini sunabilmenin bilgisini satın alma eğilimi sergilemektedirler.

“Günümüz modern dünyasında çocukların etrafı politik ve kültürel dünyanın insancıl olmayan bakış açısı; duygusallıktan yoksun, karşısındakine güven(e)meyen ebeveynler; öğrencilere vereceği detaylara takılan öğretmenler ile çevrili. İnsan ilişkilerinden beklentisi olmayan, güvenlik ve kontrol saplantısı olan kültürlerin, çocuk gelişimi üzerindeki etkisi kaygı vericidir” (Furedi, 2013: 14).

Babaların kaygıların fazla olmasının nedeni, babalık icrasına yapılan müdahalelerin tarihinde gizlidir. Uzmanlaşma derdinde olan babalar, ailelerini *proje aile\hormonlu aile* haline getirerek bu kaygıyı daha da arttırmaktadırlar. Ancak babaların uzmanlaşma talepleri, babalar üzerindeki uzman tahakkümünü de yeniden üretmektedir. Dolayısıyla babalar kör bir döngüye yakalanmışlardır. Çünkü babalar aile üyeleri için sıfır (0) riskli bir yaşam sunma sorumluluğunu taşımaktadırlar. Paradoksal olarak uzmanlar bir yandan babaların sıfır riske ulaşabileceği yönünde bildirimlerde bulunurken, diğer yandan sıfır riske babaların ulaşabilmeleri için birtakım hizmetleri satın almalarını tavsiye etmektedirler. Başka bir deyişle günümüzde babalık bir tür hizmet gibi algılanmaktadır. Dolayısıyla sektörün bilgisini edinebilmek için babalar uzmanlardan bu bilgiyi satın alma eğilimi göstermektedir. Özel kolejlere göndermeler, okullarda ve kurslarda gözetim altında tutmalar ya da kreşlerde kameralar altında izlemeler vb. Dolayısıyla babalık icrasına uzmanlar tarafından yapılan her müdahale (iyi ya da ticari amaçlı olsun) uzman otoritesinin yeniden üretimini sağlamaktadır. Sonuç olarak babalar, günümüz modern dünyasında uzmanlarla yoğun mesai içine girmişlerdir.

Babaların günümüz modern dünyasında babalık icrasını yürütmesi oldukça karmaşıklaşan bir ilişki ağına katılmalarıyla mümkündür. Oldukça hızlı ve akışkan bu dünyada baba, aile üyelerini bu hızlı yaşama eklemleyebilmesi için birçok sorumluluk üstlenmektedir. Bunlardan biri çocuklarının özel şoförlüğüdür, bir başkası ise öğretmenliktir. “Modern ebeveynlerin rolleri, çocukları bir aktiviteden bir aktiviteye taşıyan bir şoförden, formel eğitimi tamamlayan bir eğitimciye kadar uzanıyor” (Furedi, 2013: 123). Babalar, babalık icrasını çocukları ile ilgili bir hale

gelerek sürdürmektedir. Sürekli olarak çocuklarının yanında bulunmakta ve onların daimi destekçisi konumunu doldurmaktadırlar.

Görevlerinden istifa etmeyen yeni babalar, uzmanların tahakkümü altında aile ilişkilerini yeniden üretmektedirler. Çünkü uzmanlar, ailenin üyesi olan çocukların olası geleceği üzerinde babanın en belirgin etkiyi yaptığı düşüncesini babalara aşılamaktadırlar. Kültürel olarak inşa edilmiş bu mit sayesinde birçok sektör bu alanda faaliyet göstermektedir: Çocuklar için özel tasarlanan zihin geliştirici oyunlar, güvenlikleri için gerekli ekipmanların üretimi vs.

“Ebeveynleri, çocuklarının kaderi üzerinde abartılı bir güç elde etmeye teşvik eden bilim değil, kültürdür. Toplumsal hayal gücünü, çocukların savunmasızlığı hakkında neredeyse panik ve endişe yaratan bir görüşü benimsemeye teşvik eden şey bilim değil, kültürdür. Toplumun ebeveyn etkisi anlayışını abartmak, etki ve güç vaat eder, fakat hayal kırıklığına uğraticı sonuçlar doğurur. Maalesef, bu meydana gelirken ebeveyn determinizmi doktrinini elden çıkarmıyoruz; annelerin ve babaların yeni anne-babalık becerilerini öğrenmeleri gerektiği konusunda ısrar ediyoruz. Bu tür baskılar anne-babalığın çok önemli bir yeniden tanımına neden olmuştur. Bu tanımlamanın kendisi ebeveyn paranoyasının önemli bir kaynağıdır” (Furedi, 2013: 115).

Günümüz modern babalığı abartılıdır. Çocuğun kutsallaştırılması, aile üyelerinin eylemlerini çocuğu travmalardan korumaya yönlendirmektedir. Böylece günümüzde babalar çocuğun tüm geleceğinden sorumlu tek kişi haline getirilmektedir. Böylelikle günümüz modern babalık icrası, çocuğa hizmet ederken ve onun yollarının taşlarını ayıklarken aynı zamanda onu kontrol eden ve denetleyen bir hal almıştır.

Babalar aile üyelerinin güvenlikleri hakkında endişelenirler ve kendilerini bir savaş halinde tasavvur ederler. Aile üyelerinin her an saldırıya maruz kalabileceklerini - özellikle pedofililerin çoğaldığına ilişkin korkunun da etkisiyle- düşünmektedirler. Bu korku, babaları bir yandan koruyan kollayan kişi olarak ailelerinin kahramanı kılarken diğer yandan da aile üyelerini korumak adına onların gözetim altında tutulmasına yol açmaktadır. Örneğin çocukların oyun aktivitelerini sınırlamaktadırlar. Bu nedenle babalar klasik koruyucu niteliklerini, korkuları ile yeniden üretmektedirler.

“Bugünün çocuk yetiştirme tarzı, güvenliği ve tedbiri doğuştan erdemler olarak görüyor. Paranoid anne-babalık, çocukların karşılaştığı tehlikeleri abartmaktan daha

fazlasını içeriyor. Paranoid anne-babalık çocuklarınızın başına sürekli kötü bir şeyin geleceği beklentisiyle yönlendiriliyor” (Furedi, 2013: 65).

Sonuç olarak günümüz modernliğinde babalar farklı strateji ve teknikler kullanmış olsalar da otoriterleşme eğilimine girmektedirler. Böyle bir babalık icrasının sonuçları ise henüz ortaya çıkmış değildir.

Babalık tarihsel bağlama göre yeniden üretilebilen bir olgudur. Baba olmak tarihsel olarak yüklenilen sorumlulukları mevcut gelişmelere eklemleyerek icra etmektir. Ayrıca bu sorumlulukların farkında olarak davranması da onlardan babalarda beklenmektedir. Bu anlamda günümüz modern dünyası aile üyelerine karşı sorumlu olmanın farkındalığını babaya yüklemiştir. Her ne kadar babalık icrası uzmanların tekeline girmiş olsa ya da kimileri sorumluluklardan ürküp babalık icrasından vazgeçse de babalar güçlü bir şekilde toplumsal yaşantının ve ailenin ana direklerinden birini temsil etmektedirler. Sonuç olarak babalar, tüm tarihsel dönüşüm ve entelektüel müdahalelere rağmen burada, ailelerinin başındadırlar.

Bu kısımda babalığın tarihsel dönüşümü ve günümüzde almış olduğu pozisyonlar kısmen dile getirilmeye çalışıldı. Eskiden dinin ve politik olanın bir temsilcisi olarak tahakküm altında olan babalığın günümüz modern dünyasında da uzmanların tahakkümü altına girdiği belirtildi. Yanı sıra her koşulda babalık icrasının kendisini üretmektedir. Bir sonraki kısımda uzmanların aileye nasıl müdahale ettiklerinin bir örneği olarak aile eğitimleri gündeme getirilecektir.

1.3. Aile Eğitimi

Son iki yüzyılda yaşanan dönüşümler babaların bilgi ve tecrübelerinde farklılaşmalar meydana getirmiştir. Bu farklılaşma sürecinde ailelere uzmanlık bilgisinin müdahaleleri söz konusudur. Bu çerçevede günümüz aile yaşamının denetim altına alınması ve modernist arzuların gerçekleştirilmesi için çeşitli eğitimler düzenlenmektedir. Bu kısımda aile eğitimleri başlığı altında verilen ve anne ya da babanın eğitilmesine dayanan programların nasıl ortaya çıktığı, amaçları ve tarihçesi tartışılacaktır. Daha sonra aile eğitimi kapsamında babalara verilen BADEP’in amaçları ve nasıl bir baba profili sunduğu soruşturulacaktır.

Aile eğitimlerinin ortaya çıkışı uzmanlaşma sürecinin bir sonucudur. Kendilerini aile ve ailenin sorunları hakkında uzman olarak tanıtan ve bunun için meşru bir zemine de sahip olan uzmanlar, aile eğitimlerinin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Günümüz dünyasında yüzyılların tecrübesinden geçmiş kadim geleneklerinin aktarılmasında çeşitli sorunlar çıkmaktadır. Dolayısıyla anne veya baba çocuk bakımı hakkında bilgi eksikliği yaşamaktadırlar. Uzmanlar, ebeveynlerin bilgisizliğini kullanarak onları ‘çocuk yetiştiriciliği’ alanında hizmet satın almaya yönlendirmektedirler. Böylelikle baba ve anne, çare olarak da uzman desteğine başvurmaktadır. Bu döngü sonucu uzmanlar pozisyonlarını yeniden meşrulaştırmaktadırlar. Kendi pozisyonlarını meşrulaştırdıkça da anne babaların bilgisizliklerini yeniden üretmektedirler. Aile eğitimlerinin ortaya çıkışının başka bir nedeni ise bilimsel bilginin gelişmesi ve gündelik hayatın bilim ışığında yeniden örgütlenmesidir. Anne ve babanın bilimsel düşünce ışığında ailelerini biçimlendirme istekleri günümüz dünyasında güçlenmiştir. Böylece anne ve baba bilimin ışığında, eğitim alarak aile üyeleri ile ilişkilerini yeniden biçimlendirmektedirler.

Aile eğitim programları, aileler üzerinde uzmanların hegemonya kurmalarıyla sonuçlanır.

“Anne-babalık programları, kasıtlı olarak otoriteriyen değil izlenimi verecek şekilde ambalajlanır. Cafcaflı söz partnerliktir –uzmanların ve ebeveynlerin birlikte çalışmasıdır. Programın tasarımcıları, ebeveynleri kapsama amacında olduklarını iddia ederler ve rollerinin bilgi vermekten çok yardımcı olmak olduğu konusunda ısrar ederler. Bu iddialar, anne-babalık programlarının bir eşitsizlik ilişkisini varsaydığını ve profesyoneller, yalnızca profesyoneller tarafından formüle edilen bir gündeme dayandığını görmezden gelir. Ebeveyn tavsiyesi üstünkörü ve bütünüyle dekoratif bir fonksiyona sahiptir. Anne-babalık uzmanının, uzmanlık becerisinin ebeveyn otoritesini zayıflatabileceğine duyarlılığın olmaması, özellikle tedirgin edicidir” (Furedi, 2013: 262).

Furedi, uzmanların kendilerinin asıl amaçlarını sakladıklarını ve sonuçta ailedeki baba ve anne otoritesine zarar verdiklerini belirtir. Aile eğitim programları anne babaların tecrübelerini geçersiz kılarak *kitabı aile*’nin üretimini sağlamaktadır. Aile eğitim programları, annelik ve babalık icralarının ancak yetkili bir kurum ya da kişinin direktifleri doğrultusunda gerçekleştirilebileceği düşüncesinden türemiştir. Babalık ya da annelik öğrenilmesi -özellikle de bir uzmandan - gereken faaliyetler ve uygulamalar çetelesi olarak kabul edilmektedir. Günümüz dünyasında kişinin kendi

anne ve babasından edindiği deneyimlerinin anne-baba olmak için yeterli olmadığı yönünde bir anlayış gelişmiştir. “Anne-babalık, artık yetişkinlerin kendiliğinden gerçekleştirdikleri bir aktivite olarak görülüyor” diyen Furedi (2013: 158) günümüz babalığının almış olduğu yeni hali özetlemektedir. Anne-babalık artık, insanların yaşarken yaptıkları bir şey olmanın dışında başlı başına bir iş haline gelmiştir. Aile eğitim programları da bu zor işin nasıl daha iyi yapılacağına örneklerle öğretildiği faaliyetler bütünü olarak ortaya çıkmıştır.

Genel olarak aile eğitim programlarının amaçları şunlardır:

“Aile eğitimi, ailelerin çocuklarını sağlıklı bir biçimde yetiştirebilmeleri için geliştirilmiş, organize edilmiş etkinliklerin tümünü kapsar. Aile eğitim programlarının hedefleri anne babanın, çocuğun doğum öncesi ve sonrası gelişimi konusunda bilgilennemelerini; gelişim ödevlerinin farkına varmak; çocuğun her alanda gelişimini desteklemek; çocuklar ile iletişim kurmaları konusunda bilgilendirmek; davranış değiştirebilmenin kurallarını öğretmek; çocuk sağlığı konusunda bilgilendirmektir” (Üstünoğlu, 1991: 83).

“Aile Eğitimi Projesinde temel amaç, aile bireylerinin çağa uygun, kişisel ve duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkileyen bilgi, beceri ve davranış geliştirmelerini sağlamaktır. (...) Bu programlar, ailelerin anne baba olmadaki sorumluluklarını kazanmalarına yardımcı olmak, aile bağına güçlendirmek, çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda aileleri bilgilendirmek, destek olmak ve çocukları okula başlarken öğrenmeye hazır hale getirmek gibi hedeflere sahiptirler” (Şen ve Demirkan, 2008: 118).

Pasaj aile eğitim programlarının amaçlarını ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır. Çocuğun sağlığının korunmasına, bakımına ve gelişimine yardımcı olmak, onları desteklemek, onlar ile iletişim kurabilmek, çağa uygun nesil yetiştirmek, aile üyeleri arasındaki bağı kuvvetlendirmek gibi birçok amaç etrafında tasarlanmışlardır. Amaçlar programın, nesiller arası iletişim kopukluğundan ve bilgi aktarımından doğan boşluğu doldurma çabasına işaret etmektedir. “Günümüzde ebeveynlik artık nesilden nesle, annesinden kızına veya babasından oğluna aktarılan yaşanmışlıklardan/öğrenilmişliklerden elde edilenlerle yerine getirilecek bir sorumluluk olmaktan çıkmıştır” (Şen ve Demirkan, 2008: 116). Bu etkenler aile eğitiminin ortaya çıkış gerekçesidir.

Aile eğitim programları, çocukların yetiştirilme sürecinde anne-babaların tecrübe ve donanımlarının artırılması için gerekli uygulamalar bütününe kapsar. Bu eğitimler anne ve babaları aile üyelerinin gözetleyicisi ve öğretmeni pozisyonuna

sürüklemektedir. Böylelikle babalar çocuklarının gelişiminden sorumlu oldukları gibi onların okul başarılarından da sorumlu tutulmaktadırlar. Her ne kadar aile eğitimleri ebeveynlere ‘sizler öğretmen değilsiniz’ dese de aslında anne ve babanın etüt çalışanı haline gelmesine yol açmaktadır.

“Çok sayıda ebeveyn artık çocuklarının ev öğretmenidir. Ebeveynlerin tam gün öğretmenlere dönüşmesi, uygulamalı anne-babalığın başka bir formu olarak meşrulaştırmak kolaydır. Öğretmen olarak ebeveynin yeni rolü, özellikle külfetidir. Annelere ve babalara tahsis edilen yeni birçok fonksiyondan farklı olarak, bu görev doğrudan sürekli toplumsal incelemeye açıktır. Okul çocuklarının davranışları ve performansları, artık annelerinden ve babaların aldıkları desteğin kalitesinin bir yansıması olarak görülüyor. Ödev, artık okul çocuklarının evdeyken yaptığı bir şey olmadığı için ebeveynlerle ortak bir teşebbüs haline geldiği için bu şaşırtıcı değildir. Tam anlamıyla, ödev ebeveyn davranışını değerlendirmenin bir aracıdır” (Furedi, 2013: 143).

Okul ödevlerinin günümüz dünyasında anne babalara yıkılmış olmasının sonucu olarak anne babaların verilen ödevleri yapabilmek için gerekli teknik ve stratejileri öğrenmeleri gerekmiştir. Aile eğitim programları aynı zamanda bu talepleri de karşılamaktadır.

Aile eğitim programlarının yaygınlaşmasının ve ihtiyaç olarak görülmesinin bir başka nedeni ise ailenin destekçilerinin azalmasıdır. Çekirdek aile etrafında örgütlenen ailelerde babanın cemaati, sadece eşi ve çocuklarıdır. Dolayısıyla destek alabilecekleri yetişkin sayısı çok azdır. Oysa ağ şeklinde örgütlenmiş ailelerde babalık icrasına katkıda bulunanların sayısı daha fazladır. Bu tarz ailelerde çocukla ilişkili olan trafiğinin akışı bu çevresel etkenlerce de yeniden üretilir. Günümüz modern anne-babaları, kendi ailelerinin böyle bir katkıda bulunamayacağını düşünmekte ve ailenin sosyal sermayelerinin akışını farklı kanallardan temin etmektedirler. Bu tarz örgütlenmiş bir ailede sermaye akışı için kanalların bulunması, hizmetlerin satın alınması ve aile üyelerine sunulması sadece anne-babaya ve çoğunlukla da babaya bırakılmıştır.

Aile eğitimleri aynı zamanda politikacıların aileye el uzatma girişimlerinin bir sonucudur. Devlet çocuk yetiştirme konusunda uzmanların baskısına yenik düşerek aile eğitimlerinin yaygınlaşmasını desteklemektedir. Elbette gerekçeleri oldukça sağlamdır. Çünkü ‘kötü-örnek-aile’ olarak sundukları aile tipleri gerçekten çocuğun gelişimi açısından sorunludur. Ancak devletin sunmuş olduğu ‘kötü-örnek-ailelerin’

tüm aileler için geçerli olmadığı unutulmaktadır. Böylece aile eğitimleri fazlasıyla yaygınlaştırılmaktadır. Ailede anne ve baba eğitilirse toplumsal sorunların önceden çözülebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla kışın gribe yakalanmamak için sürekli ilaç içen biri gibi, ailenin de toplumsal sorunlar yaratacağı ön varsayımından hareketle aile eğitimleri düzenlenmektedir. Ancak aile hastalık olmadığı gibi babalar da hasta değildir.

“Ancak bir şeyin önemli olması, bunun devletin düzenlemesini gerektirdiği anlamına gelmez. Kamu siyaseti her ne zaman kişisel ilişkiler alanına el uzatsa, bu ilişkileri zayıflatması muhtemeldir. İnsani ilişkiler duygu ve duygusallıkla gelişirler. Bu ilişkiler kişisel bağlılığı, adanmayı ve sorumluluğu gerektirir. Duygusallık, insanları birbirine bağlamada önemli bir rol oynar. Duygusallık formel prosedüre konu olduğunda, insanları birbirine güven ilişkileri içinde bağlamada pek etkili olmaz” (Furedi, 2013: 281).

Bu tarz kaygılarla yürütülen aile eğitim programların olumsuz sonuçlarıyla karşılaşmak fazla zaman almayacaktır.

Aile eğitimlerinin tarihçesi çok eski değildir. Avrupa ve Amerika’da 1960’larda aile merkezli eğitim programları uygulanırken, 1970’lerde uzman sayısının da artmasıyla beraber özel eğitimler verilmeye başlanmıştır. 1970’lerden itibaren anne-babalar çocukları için en doğrusunu uzmanların bildiğine inanmaya başlayıp bu alanda para harcamaya başlamışlardır (Keyif, 2008: 9). Ülkemizde aile eğitimlerinin yürürlüğe girmesi daha yakın tarihlidir. Ayrıca bu eğitimlerin ortaya çıkışı ve uygulanma süreci Avrupa ve Amerika’ya göre oldukça farklıdır. Anne-baba eğitiminin ülkemizde ortaya çıkışı Avrupa’nın özel koşullarından farklı olarak –çünkü ülkemizde ‘güçlü baba’ figüründe devamlılık vardır- yaşanan göçler ve bunun sonucunda ortaya çıkan eğitim eksikliğidir. Göç sonucu şehre gelen aileler çocuklarını korumak için ne tür önlemler alacaklarını bilmediklerinden böyle bir eğitim programının geliştirilmesi ihtiyacı hâsıl olmuştur. Çocukların korunması ve kollanması için anne-babanın eksiklikleri eğitim aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır. Böyle bir amaçla ülkemizde sistemli ve programlı eğitim ilk olarak 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü tarafından tasarlanarak uygulanmıştır. ‘Ana-Baba Okulu’ projesi, 1989 yılından itibaren yaygınlaştırılmıştır. 27 ilde gerçekleştirilerek toplam 17 000 aileye ulaşılmıştır (Şen ve Demirkan, 2008: 119). Bunun dışında da uygulamalar görmek mümkündür. 1989-1990 yılında özel bir eğitim kurumu olan

Kültür Koleji'nde Anne-Baba Eğitimi düzenlenmiştir. Bu programda ailelere çocuğun gelişimi, iletişim, cinsel eğitim gibi konularda 10 ila 25 saat arasında değişen bir eğitim verilmiştir.

1989'da yürürlüğe giren 'Aile (Ana-Baba) Okulu Projesi' ilk yaygın uygulamadır. Bu program dezavantajlı çocukların eğitime katılmalarını ve devamlılıklarını sağlama amacını taşımaktadır. Ayrıca aile üyeleri arasında iletişim becerilerinin artırılmasını amaçlamıştır. 1990'larda ülkemizde iş gücü piyasasındaki kişilerin eğitim oranının oldukça düşük olduğu (%85'i ortaokul ve altında) ve İstanbul'un yoğun göç aldığı hatırlandığında bu programının hedeflerinin olağanüstü olduğu görülebilecektir. 1989'da uygulanan Aile Okulu Projesi değişen dünyanın gereklerine ve ülkenin artan refahına uygun olarak ortaya çıkmış modernist bir programdır. Bu program ile aile içi iletişim, çocuk bakımı gibi birçok konuda annelere uzun süreli bir eğitim verilmiştir (Malkoç, 1991: 21). Eğitim verilen ailelerin çağdaş yaşam koşullarına uyum sağlaması amaçlanmıştır. Bu eğitimler ile kaliteli insan sermayesinin yeniden üretimi hedeflenmiştir. Ülkemiz koşullarında bu eğitim, aile üyeleri arasındaki ilişkinin gelişim psikolojisinin rehberliğinde yeniden biçimlendirilmesi faaliyetidir.

Aile eğitimleri kapsamında bir başka uygulama ise Kadıköy Belediyesi'nin 1994 yılında Aile Danışma Merkezleri kurması ile yürürlüğe girmiştir (Beşpınar, 2008: 20). Şu an itibariyle 10 adet merkez faaliyet göstermektedir. Ayrıca Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü *Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi* kapsamında 1997-1998 öğretim yılından 2008 Temmuz ayı sonu itibariyle 2.167.292 kadın, 703.303 erkek olmak üzere toplam 2.870.595 kişiye ulaşılmış ve katılım belgesi düzenlenmiştir (Kıraç, 2008: 94). Aşağıdaki tabloda bu eğitimin istatistiksel verileri yer almaktadır:

Tablo 15: Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi Sayısal Verileri

Yıllar	Eğitim Verilen Kadın Sayısı	Eğitim Verilen Erkek Sayısı	Toplam
1998-1999	71307	-	71307
1999-2000	187411	-	187411
2000-2001	213631	65053	278863
2001-2002	225631	85175	310806
2002-2003	281330	109769	391099
2003-2004	229730	81905	311466
2004-2005	226730	91780	318510
2005-2006	227320	111575	439536
2006-2007	176231	59714	235945
Toplam	2167292	703303	2870595

Kaynak: (Kıraç, 2008: 94).

Bu eğitim programı ile kadınların çocuk bakımı konusunda uzmanlaşmalarını sağlamak amaçlamıştır. Bu eğitimlerin seminerler şeklinde uygulanması yani süresinin kısa olması onun en büyük handikabıdır. Bu programlara ek olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı 2002 yılında Aile İrşat ve Rehberlik Büroları'nı kurmuştur. 2007 yılı itibarıyla 35 Aile İrşat Bürosu'na toplamda 2086 başvuru yapılmıştır (Toprak, 2008: 65). Yine benzer bir uygulamayı Zeytinburnu Belediyesi 2007 yılında, Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi'ni kurarak başlatmıştır. "AKDEM sağlıklı, mutlu ve huzurlu bir toplum için, aileden yola çıkarak ailelerin sadece var olan problemlerine değil, gelecekte karşılaşabileceği problemlerine de çözüm üretmeyi hedeflemiştir" (Tonguç ve Akşener, 2008: 86). AKDEM bünyesinde 86 başlık altında eğitimler vermeye devam edilmektedir (Kıraç, 2008: 95). Uygulamalara bakıldığında ülkemizde aile eğitimleri çoğunlukla kadınlara yöneliktir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan hizmet alanların %87'sini, özel destek alanların %84'ünü, Belediyelerden hizmet alanların %95,8'ini ve STK'lardan destek alanların %71,4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Verilen hizmetler ise genel olarak aile içi sorunların çözümü ve anne baba eğitimi ile ilgilidir (Keyif, 2008: 46).

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Aile Eğitim Programı (AEP) adlı eğitim programı, 1993 yılından beri uygulanmaktadır. 1993-2000 yılları arasında 15843 kurs ile toplamda 951960 kişiye ulaşılmıştır. 1993-2015 yılları arasında ise 43839 kurs ile 2001922 kişiye ulaşılmıştır (MEB, 2015). MEB bünyesinde 2010-2015 yılları

arasında verilmiş olan aile destek ve baba destek eğitimleri sayısı ise aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 16: 2010-2015 Yılları Arasında Verilmiş Olan Aile Destek Ve Baba Destek Eğitimleri Sayısı

Kurs programları 2010-2015	Kurs sayısı	Erkek katılımcı sayısı	Kadın katılımcı sayısı	Toplam kursiyer sayısı
0-3- yaş AEP	1431	518	26345	26863
3-6 yaş AEP	12296	2448	235338	237786
7-11 yaş AEP	5830	7708	103686	111394
12-18 yaş AEP	3320	5658	61509	67167
3-6 yaş Temel ADP	3	0	36	36
3-6 yaş BADEP	232	4111	76	4187
7-11 BADEP	1218	21415	231	21646
Toplam	24 330	41 858	427 221	469 079

Kaynak: MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı

Tabloda ilk dikkati çeken sayılarda 2010 sonrasında ciddi artışların olduğu görülmektedir. 23 yıllık bir tarihe sahip aile eğitim programından son 6 yılda eğitim almış kursiyer sayısı önceki 17 yılda eğitime katılmış kursiyerlerin üçte birine tekabül etmektedir. Ayrıca son 6 yılda açılan kurs sayısı ise 17 yılda açılan toplam kurs sayısı kadardır. MEB bünyesinde verilen aile destek eğitimlerinin sayısı son altı yılda artmış ve ülke sathına yaygınlaştırılmıştır.

Aile eğitim programlarının ortaya çıkış amacı çocuk yetiştirme ve aile üyeleri arasındaki ilişkinin sağlıklı yürütülmesi açısından yetersiz kalan anne ve babanın yaratabileceği olası tahribatları minimize etmektir. Bu eğitimler anne-babanın aile olma beceriksizliğine bir çare olarak ortaya çıkmıştır. Eğitimler, ülkemizde ilk olarak annelere seminerler şeklinde uygulanmaya başlanarak yaygınlaştırılmıştır. Zamanla eğitimin çıktılarının genel kabul görmesiyle program babalara da uygulanmaya başlanmıştır. Babalar için özel olarak geliştirilen Baba Destek Programı'nın (BADEP) amaçları ve babaların otoritelerini yeniden üretmeleri sürecine nasıl katkı sunduğu ise bir sonraki başlık altında incelenecektir.

1.3.1. Baba Destek Programı (BADEP)

Bu çalışmanın ilgisini BADEP neden çekmiştir? Bu sorunun cevabı ve BADEP'in amacı, içeriği, tarihçesi ve kısa eleştirel bir değerlendirmesi bu başlık altında açıklanacaktır. BADEP'in baba otoritesinde nasıl bir dönüşüme yol açtığı da tartışılacaktır.

BADEP, babalık icrasının yeniden biçimlendirilmesi yönünde bilimsel ve entelektüel bir çabanın ürünüdür. Program, babalık icrasının toplumsal olarak kabul edilebilir bir seviyede gerçekleştirilmesi için babaların eğitilmesine odaklanmıştır. Eğitim ile babaların babalık icralarında, çocukları ve diğer aile üyeleri hakkında bilinçli olmaları hedeflenmiştir. Böylelikle 'sağlıklı' bir aile ortamının tesis edilmesi; aile üyeleri üzerinde herhangi kalıcı bir hasara yol açmadan karşılıklı iletişimlerin kurulması ve aile üyelerinin özgür bir şekilde yetiştirilmesi arzulanmaktadır. Böylelikle babaların demokrat baba tipine yaklaşmaları başarılacaktır. Ancak bu iyi niyetli girişimler, sosyolojik olarak istenmedik sonuçlara yol açmaktadır. Program, baba otoritesinin aile üyeleri üzerindeki baskı kurucu yönünü azaltma ve onları özgürleştirme yönünde bir amaca sahiptir. Bu amaca göre hareket edecek olan babanın aile üyeleri üzerinde otoritesi, baskısı ve hatta tahakkümünün ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Bu düşünce, babaları edilgen bir şekilde ele almak ve onları cahil, hiçbir şey bilmez bir tip olarak düşünmektir. Oysa herhangi bir aktör gibi babalar da düşünerek, tasarlayarak ve belirli amaçlar doğrultusunda aile üyeleri ile ilişkilerini kurar. BADEP, modernist bir tutumla babalık icrasına müdahale ederek yeni sorunların doğmasına yol açmaktadır. Babalar her fail gibi zeki, fırlama ve iş bilir kişilerdir. Babalar günümüz dünyasında birçok saldırı altındayken, onlara aile üyelerini yönetme ile ilgili yeni teknik ve stratejilerin aktarılması onları aile üyeleriyle ilişkilerinde daha aktif rol almalarını sağlamaktadır. Yeni donanımlarıyla babalar programın amacının aksine aile üyeleri üzerindeki otoritelerini arttırmakta ve açıkçası otoriterliğe –üstelik eskisinden daha fazla- yaklaşmaktadırlar.

Toplumsal değişim karşısında aile ve babalar, aile düzenleme tarzlarına uygun bir şekilde hareket etmektedirler. Bu düzenleme tarzlarının günümüz modern dünyasında almış olduğu şekillerden biri de BADEP'tir. Avrupa ve Amerika ile

kıyaslandığında ülkemizde babalık icrasının yürütülmesi için gerekli bilgi ve deneyim aktarımında nispi bir süreklilik vardır. Fakat kuşaklararası bilgi ve tecrübe aktarımı konusunda sorunlarla karşılaşılmaya başlanmıştır (Kılıç, 2010: 101). Uzmanlaşmanın tahakkümünün her geçen gün tahkim edildiği bu günlerde, yaşanan toplumsal değişim karşısında babalar aile üyeleri ile ilişkisinde yaşadığı sorunlar nedeniyle uzmanlara başvurumaktadırlar. Böyle bir talebin ürünü olarak BADEP, Aile Eğitim Programı (AEP) çerçevesinde tasarlanmıştır. BADEP, babaların, çocuk gelişimi hakkında bilgisini arttıran, onlarla iletişim kurma becerileri edindiren ve sonuç olarak da demokratik tutumu kazandıran bir yaygın eğitimidir (Kılıç, 2010: 105). Bilimsel çalışmalar sonucunda elde edilen bilgi ve tecrübe bu program sayesinde babalara aktarılarak aile tıbbileştirilmektedir. BADEP, babaya destek olmanın yanı sıra birçok amaca hizmet etmektedir. Programın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

“Babanın çocuk gelişimdeki kendi öneminin farkına varması; babanın çocuk gelişimi konusunda bilgi edinmesi; babanın edindiği bilgiler ışığında çocuğun gelişimine uygun beklentiler içine girmesi; çocuk istismarının önlenmesi; babanın, çocuk gelişiminde daha etkili bir rol oynayabilmesi için gerekli desteği alması; babanın da çocuk yetiştirmeye dâhil edilmesiyle cinsler arası bir denge sağlanması; babanın demokratik yöntemler hakkında bilgi edinip bunları evde, eşi ve çocuklarıyla yaşama geçirmesi, böylece daha demokratik, daha mutlu bir aile ve toplum yapısının desteklenmesi; babanın programda öğrendiği bazı becerileri (iletişim becerileri, problem çözme stratejileri, vs.) başka ilişkilerinde de kullanması” (Koçak, 2004: 15).

Pasajda programın amaçları ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Programın gelişim psikolojisinin verilerini dikkate aldığı ve ailelerde demokrat baba tipinin geliştirilmesine özel bir önem verdiği görülmektedir.

BADEP, alt-sosyo-ekonomik gelir grubundan babaları hedef almıştır (Koçak, 2004: 14). Ancak şu an için tüm gelir gruplarından babalara bu eğitim uygulanmaktadır. İlk olarak ortaya çıkışındaki amacı İstanbul’da yaşayan alt gelir grubuna dâhil babaların, babalık icralarına müdahale etmek ve onları yeniden biçimlendirmektir (Koçak, 2004: 14). Göç ile gelmiş ve kentin birçok sorunu karşısında çaresiz kalan babalara destek olmak ana amacını oluşturmaktaydı. Bugünkü hedefi ise, tüm ülke çapında babaların çocukları ve aileleriyle olan ilişkilerini ve iletişimlerini olabildiğince sağlıklı (anlamı müphemdir) bir seviyeye çekmektir.

BADEP, belirtilen amaçları gerçekleştirmek için ülkemizde ortaya çıkmış bir eğitim programı olup AÇEV tarafından geliştirilmiştir. İlk olarak 1996 yılında pilot uygulaması yapılmış olup, 1999 yılından itibaren yaygın uygulanmasına geçilmiştir (Koçak, 2004: 15). Ülke çapında yaygınlaşması ise 2004 yılında MEB'in Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile AÇEV arasında yapılan protokol neticesinde gerçekleşmiştir. 1996 yılından bugüne, AÇEV verilerine göre, açılan 1864 BADEP kurs programına toplamda 46376 baba katılmıştır (AÇEV, 2016). BADEP programı AÇEV verilerine göre yukarıda belirtilen rakamlarda uygulanırken aşağıdaki tabloda ise MEB verilerine göre 2010 ila 2015 arasında açılan kurs ve bu kurslara katılan babaların sayıları gösterilmektedir:

Tablo 17: 2010-2015 arası BADEP Kursları

Kurs Programı	Açılan Kurs	Katılan Baba	Katılan Anne	Toplam katılımcı
3-6 yaş BADEP	232	4111	76	4187
7-11 BADEP	1218	21415	231	21646
Toplam	1450	25526	307	25833

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Verileri (2016)

Son beş yılda açılan kurs sayısı AÇEV verileri ile kıyaslandığında büyük atığın, 2010 ve sonrasında yapıldığı görülmektedir. Eğer iki veri birbiriyle eşleşiyorsa, 1864 kurs programının 1450 tanesi 2010 ve sonrasında açılmıştır. Yine 46376 babanın 25526'sı da 2010 ve sonrasında eğitim almıştır. Dolayısıyla 1450 kursta 25526 kişiye eğitim verilirken, geriye kalan 414 kursta ise 20850 kişiye eğitim verildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Rakamlara bakılınca verilerin birbirleriyle tutarlı olmadıkları görülmektedir. Araştırmaya kapalı bir kurum olan AÇEV, bu çalışmayı desteklemediği ve örnekleme ulaşılmasını engellediği için kesin verilere ulaşamamıştır.

BADEP, üç pilot uygulama sonucunda yürürlüğe konulmuştur. Bunlardan ilki İstanbul'da 14 Nisan-26 Mayıs 1996 tarihinde 5 haftalık bir program şeklindedir. İlk uygulamada programın kısa olduğu tespit edilip 12 haftaya çıkarılmış ve Paşabahçe Cam Fabrikası'nda uygulanmıştır. Üçüncü uygulama ise 1998 yılında şubat ve

temmuz ayları arasında İstanbul’da dört ayrı noktada uygulanmıştır (Koçak, 2004: 15). Bu pilot uygulamalar neticesinde programın süresi gözden geçirilerek farklı sosyo-ekonomik kesimden kişilerle birlikte uygulanabilir bir hale getirilmesi sağlanmıştır. Eğitimin ilköğretim okullarında verilmesi kararlaştırılmıştır. 2003 yılına kadar 15 hafta olarak uygulanan program ile elde edilen geri bildirimlerin sonucunda program 13 haftaya düşürülmüştür. 2016 itibariyle 14 hafta ve 70 saatlik bir eğitim olarak uygulanmaktadır. Programının katılımcı sayısı genelde katılım 15 kişi ile sınırlanmaktadır. Açılan BADEP kurslarının eğitimci ihtiyacı ise MEB’e bağlı öğretmenlerden karşılanmaktadır. Çeşitli hizmet içi eğitim programları ile ülkenin birçok yerinden gelen öğretmenlere eğitici olma yetkisi verilerek onlardan gittikleri il veya ilçelerde bu kursu açmaları beklenmektedir. Şu an itibariyle MEB bünyesinde AÇEV tarafından eğitilmiş Sınıf Öğretmenliği, PDR, Branş Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Hizmet Uzmanlığı, Psikoloji, El Sanatları bölümlerinden olmak üzere toplamda 1246 eğitimci ile BADEP yürütülmektedir. Yürütme ve organizasyon işlerini MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’ne bağlı Halk Eğitim Merkezi Müdürlükleri yapmaktadır. Bir kursun açılabilmesi için talebin AÇEV’e ulaştırılması ya da o il veya ilçedeki BADEP eğitimcisinin kurs açmak için çaba göstermesi gerekmektedir.

Program, yaklaşık 15 babanın katıldığı grup toplantıları şeklinde uygulanmaktadır. Programın ortasında aile ziyaretleri yapılmakta ve bir hafta da anneler ile babaların eğitim sonuçlarını değerlendirmek amacıyla toplanılmaktadır. Program, Talim Terbiye Kurulu’nun onayından geçmiş ders kitapları çerçevesinde yürütülmektedir. Haftalık programı şu şekildedir: “Tanışma; Aile tutumları 1; Dinleme ve anlatma; Aile tutumları 2; Demokratik ilişki ve empati; Olumlu davranış geliştirme; Sosyo-duygusal gelişim, Zihinsel gelişim; Okula hazırlık; Bedensel ve cinsel gelişim; Çocukla zaman geçirme ve oyun; Yaşam zorlukları ve baba; Çocuğun sorumluluk kazanması; Cinsel sağlık; Anne toplantısı 1-2” (Meb, 2015). BADEP uygulayıcıları, çeşitli öğretim yöntem ve tekniği ile dersleri işlemektedirler. Bu konu başlıkları altında babanın çocuk için önemi, rolü ve ona etkisi dile getirilmektedir. Ayrıca çocuklarını ve diğer aile üyelerini etkin bir şekilde dinleme tutumlarının geliştirilmesi sağlanmaktadır. Babanın ben dilini kullanması ve çocukta içsel

disiplini geliştirmesi öğretilmektedir. Babaların çocuk gelişimindeki farkındalıkları arttırılarak bu gelişim dönemlerine uygun nasıl davranmaları gerektiği aktarılmaktadır. Ayrıca babalara sorun çözme becerileri kazandırılmaktadır.

Program 3-6 yaş arasındaki çocuğu olan babalara toplam 10 tema üzerinden 108 kazanım sağlamayı hedeflenmiştir. Aşağıdaki tablo bu kazanımların neler olduğunu göstermektedir:

Tablo 18: BADEP Kazanımları

1- Baba destek programı ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olur. 2.Grup üyeleri ile tanışır ve ortama ısınır. 3.Grup ve oturma kurallarını bilir. 4.Programdan beklentilerini ifade eder. 5.Toplumun, eşin, çocuğun ve kendisinin babadan beklentilerini fark eder. 6.Biyolojik ve toplumsal cinsiyetin ne olduğunu bilir. 7.Babaların, çocuklar üzerindeki etkisini fark eder. 8.Çocuğun koruyucu bir çevreye sahip olma ihtiyacını bilir. 9.Çocuğun, çocuk olmaktan kaynaklı özel hakları olduğunu bilir. 10.Çocukların, aile içi şiddetten korunmasına ilişkin yasalar olduğunu bilir. 11.Çocuğa yönelik şiddetin tanımını ve türlerini bilir. 12.Çocuğu şiddetten uzak yetiştirmenin bir ebeveyn sorumluluğu olduğunu bilir. 13.Demokratik tutumun, gücü olumlu kullanmak demek olduğunu bilir. 14.Çocuğun koruyucu bir çevreye sahip olma ihtiyacı olduğunu bilir. 15.İletişim engellerini bilir. 16.Çocuğu etkin dinlemeyi bilir. 17.Kendini etkili bir şekilde karşı tarafa ifade eder. 18.Olumsuz önyargıların ortadan kalkması için, farklılıklara ve in-sanlara saygı göstermesi gerektiğini fark eder. 19. Etkili iletişimin, karşılıklı ihtiyaçları dikkate alarak sağlanabileceğini bilir. 20.Kendini ifade etme ve dinlemeyi bir arada kullanır. 21. Empatinin tanımını, adımlarını ve önemini bilir. 22.Anne baba olarak kız ve oğlan çocukların fırsatlardan eşit yararlanabilmesi için uygulamalar yapar. 23.Şiddetin tanımını ve hangi davranışların şiddet olduğunu bilir. 24.Toplumsal cinsiyet ile aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi fark eder. 25.Çocukların aile içi şiddetten korunması için, hem anne baba olarak hem de yetişkin olarak görevleri olduğunu bilir. 26.Devletin aile içi şiddete yaklaşımını (yasa ve cezalarını) bilir. 27.Öfke kontrolünü/yöntemini bilir ve uygular. 28.Çatışmaları uzlaşı kültürüyle çözmenin etkilerini ve önemini fark eder. 29.Olumlu davranışlar kazandırmak için örnek olmanın	51.Çocuklar arasında ayrımcılık yapmaması gerektiğini bilir. 52. Çocukla beraber nasıl kitap okuyabileceğini bilir. 53.Çocuklara hikâye, masal anlatma ve kitap okumanın etkilerini bilir. 54.Çocukla beraber kitap okumanın, çocukla baba arasındaki ilişkiyi güçlendirdiğini bilir. 55.İlköğretime hazır olarak başlamının önemini bilir. 56.Okul öncesi eğitimin önemini ve çocuğun gelişimine katkılarını bilir. 57.Okulla ve öğretmenle nasıl ilişkiye geçeceğini bilir. 58.Çatışmaları uzlaşı kültürü ile çözmenin etkilerini fark eder. 59.Çocuğun çevre ile ilişki halinde geliştiğini bilir. 60.Çocuklara farklılıklara saygılı olmayı örnek olarak ve açıklayarak öğretir. 61.Aile içi şiddetin ayrımcılığın bir türü olduğunu bilir. 62.Çocuğun kendisinden farklı olanla karşılaştığında, onunla empati kurmasını ve uygun davranış geliştirmesini destekler. 63.Bedensel gelişimin ne olduğunu bilir. 64.Çocuğun büyümesinde sağlık ve beslenmenin önemini bilir. 65.Fiziksel büyümeyle cinsel gelişimin de gerçekleştiğini bilir. 66.Çocukların cinsellikle ilgili sorularına uygun yaklaşımla cevap verir. 67.Çocuğun cinsel ihmal ve istismara uğramaması için alması gerek tedbirleri bilir. 68.Çocukların cinsiyet özelliklerinin farklı olduğunu bilir. 69.Toplumsal cinsiyet rollerinin neler olduğunu fark eder. 70.Çocuklara sorumluluk kazandırırken ve fırsat verirken eşit davranır. 71.Çocuğun ailesiyle zaman geçirme ihtiyacını bilir. 72.Çocuğun hayatında ve gelişiminde oyunun önemini bilir. 73.Çocuğun oyun oynaması için uygun desteği sağlar. 74.Kız ve oğlan çocuklarının cinsiyetlerine bağlı olarak farklı ihmallere uğradığını bilir. 75.Oyuncak seçerken nelere dikkat etmesi gerektiğini bilir. 76. Bilgisayar, televizyon ve internetin çocuğun gelişimine olumlu ve olumsuz etkilerini bilir 77.Stresin ve travmanın ne olduğunu, nedenlerini, belirtilerini, etkilerini bilir. 78.Toplumsal cinsiyet rollerinin, erkek olarak kendisinde yarattığı kaygıları fark eder. 79.Eş ile kurulan demokratik ilişkinin iki taraf için de kazanımlarını fark eder. 80.Çocukların yaşadıkları streslerin etkilerini bilir. 81.Aile içindeki her türlü şiddet davranışının değişmesi için uygun yöntemleri uygular. 82.Çocuğun, ev içinde ve ev dışında sorumluluk kazanmasını desteklemek için yapacaklarını bilir.

önemini bilir. 30.Önleyici açıklama yönteminin ne olduğunu ve nasıl kullanıldığını bilir. 31.Kural koymayı ve sınırları belirlemeyi bilir. 32.Çocukta olumsuz bir davranış gördüğünde, önce nedenini düşünmesi gerektiğini fark eder. 33.Çocuğun olumsuz davranışını değiştirmek için göz ardı-takdir-teşvik yöntemini nasıl kullanacağını bilir. 34.Davranışın sonucunu yaşatma yöntemini, ne zaman ve nasıl kullanacağını bilir ve uygular. 35.Şiddetin bir eğitim ve disiplin yöntemi olmadığını fark eder. 36.Çocuğun davranışlarına geribildirim/tepki vermenin önemini fark eder. 37.Bu yaş döneminde, çocuğun edindiği sosyal becerileri ve bu becerileri nasıl geliştirebileceğini bilir. 38.Çocuğun sosyalleşmesinin ne zaman ve nasıl başladığını bilir. 39.Anne baba olarak kız ve oğlan çocuklarının fırsatlardan eşit yararlanması için uygulamalar yapar. 40.Çocuğa empatiyi ve diğerinin bakış açısını anlamayı öğretir. 41.Çocukların duygularını uygun şekilde göstermesi için yapabileceklerini bilir ve uygular. 42.Çocukta iç denetim gelişimi için baba olarak yapabileceklerini bilir ve uygular. 43.İnsanların dil, din, milliyet, engellilik, cinsel yönelim vd. bakımlardan ayrımcılığa uğramamasının en temel insan hakkı olan "var olma, yaşama" hakkı olduğunu bilir. 44.Tüketim alışkanlıklarını doğayı koruyacak şekilde düzenler/değiştirir. 45.Çocukların doğayla iç içe olabileceği fırsatlar yaratır. 46.Şiddetin zihinsel gelişime olumsuz etkisini bilir. 47.Demokratik tutum ile büyüyen ile baskıcı tutum ile büyüyen çocuğun beyin gelişimindeki farkı bilir. 48.Zihinsel becerilerinin neler olduğunu fark eder ve gelişmesi için çocuğu destekler. 49.Zekanın çevre ile etkileşim içerisinde geliştiğini bilir. 50.Çocukların farklılıklarını kabul etmenin ve başkaları ile karşılaştırmanın önemini bilir.	83.Çocuğun sorumluluk duygusunu geliştirmesinin, gelişim alanlarına katkısını bilir. 84.Kız ve oğlan çocuklara eşit davranmanın, ailede ve toplumda etkilerini bilir. 85.Çocuğun kendine karşı sorumluluklarının neler olduğunu bilir. 86.Çocuğun kişisel temizlik becerilerini geliştirmesi için, baba olarak yapabileceklerini bilir. 87.Çocuğun eşyalarını düzenlemesi ve koruması için, baba olarak yapabileceklerini bilir. 88.Toplumsal cinsiyet rollerinin, ev içi paylaşımındaki sonuçlarını bilir. 89.Çocuğun aile, evle ilgili sorumluluklar alması için uygun desteği sağlar. 90.Cinsel sağlık ile üreme sağlığının ne olduğunu ve doğru bilgilendirilmenin önemini bilir. 91.Toplumda, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili yaşanan birçok sorunun bilgisizlikten kaynaklandığını fark eder. 92.Cinsel sağlık için kadın ve erkeğin birlikte sorumluluk alması gerektiğini bilir. 93.Doğum kontrolünün sadece kadının değil, erkeğin de sorumluluğu olduğunu bilir. 94.Baba adayının, hamilelik sürecinde yapabileceklerini bilir ve uygular. 95.Çocuğun cinsiyetinin biyolojik nedenlerle erkek tarafından belirlendiğini bilir. 96.Cinsel yollarla bulaşan hastalıkları ve korunma yöntemlerini bilir. 97.Oturumdan beklentilerini ifade eder. 98.Çocuktan beklentilerini karşılamak için yaptıklarını/yapmadıklarını fark eder. 99.Demokratik tutumun ne olduğunu bilir. 100.İletişim engelleri yerine etkin dinleme yapabileceğini bilir. 101.Kendini etkin şekilde ifade etme becerisi kazanır. 102.Çocukta olumlu davranışları geliştirmek için kullanılabilecek yöntemleri bilir. 103.Çocukta olumsuz davranışları azaltmak için kullanılabilecek yöntemleri bilir. 104. Toplumsal cinsiyet ile biyolojik cinsiyetin farkını bilir. 105.Çocukların, toplumsal cinsiyet rollerini nasıl öğrendiklerini bilir. 106.Şiddetin tanımını ve hangi davranışların şiddet olduğunu bilir. 107.Şiddeti besleyen toplumsal inanışları fark eder. 108. Aile içi şiddete yönelik yasa ve cezaları bilir.

Kaynak: MEB, Aile Eğitimi Programları Tarihsel Gelişimi, 2015

Tablo BADEP'in hedeflerinin çeşitli olduğunu göstermektedir. Bir yandan baba, çocuk tarafından nasıl anlaşıldığını, bir yandan da çocuğu nasıl anlaması gerektiğini öğrenir. Aynı şekilde aile üyeleri arasındaki ilişkiyi nasıl yöneteceğini öğrenmektedir. Kısacası BADEP'e katılmış bir babadan, eğitim sonucunda bu 108 kazanımı edinmiş olması beklenmektedir. BADEP, bir yanıyla aileye müdahale eden modernist bir program, bir yanıyla da geleneksel uygulamaların boş bıraktığı çocuk yetiştirme, neslin devamlılığını sağlama refleksinin modern bir çözümüdür. Ancak babanın program sonucu elde ettiği strateji ve teknikler onun otoritesini nasıl dönüştürmektedir? Bu sorunun cevabını verebilmek için öncelikle babaların

otoriteden nasıl bir şey anladıkların ortaya konulacaktır. İlerleyen kısımlarda otorite kavramı tartışılarak, baba otoritesinin günümüz dünyasında yeniden nasıl üretildiği gösterilecektir.

1.4. Otorite

Sınırları kültürce çizili pratiklerin icra edilmesi anlamında aile içinde sahip olunan pozisyon olarak babanın otoritesinde tarihsel süreç içerisinde ailede meydana gelen dönüşümler bağlamında bir değişim yaşanmıştır. Bu başlık altında, modern dünyanın günah keçisi ilan ettiği *babanın otoritesinin* günümüz dünyasında nasıl bir anlam taşıdığı tartışılacaktır. Kojeve (2007: 21-22), insani otoritenin *Baba, Efendi, Yargıç ve Reis* olmak üzere dört farklı tecessümü olduğu söylemektedir. Bu düşünceden hareketle araştırma nesnesi olarak ‘baba otoritesi’ seçilmiştir. Bu seçim otorite kavramının dönüşümünü anlamak için sıçrama tahtası sunar. Araştırma nesnesi olarak belirlenen baba otoritesini tam olarak tartışabilmek için öncelikle bir otorite tanımlamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede aile ilişkilerini yeniden biçimlendirmeleri için gönüllü olarak eğitilmiş babaların otorite üretici eylemlerinden hareketle bir otorite tanımlaması yapacaktır. Buna ek olarak otorite kavramının nötrleştirilmesi girişiminde bulunulacaktır. Yeniden tanımlanan otorite kavramı sayesinde otoritenin yadsınmasının önüne geçilebilecektir. Dolayısıyla baba otoritesinde herhangi bir gerilemeden söz edilemeyeceği ampirik verilerle de ortaya konabilecektir. Ayrıca bu kısımda kavramın anlamsal zenginliği ve yadsınan anlamları olduğu göz önüne alındığında salınımsal bir karakter taşıdığı ortaya konulacaktır. Zira otorite bir yanıyla otoriter sonuçlara, bir yanıyla da ilişkisizliğe yol açar. Son olarak kavramın kendisini açımladığı nitelikler belirtilerek alt başlıklarla bu nitelikler açılacaktır.

Günümüz dünyasında baba otoritesinde azalma olacağı yönünde bir beklenti söz konusudur. Modern dünyanın babasız bir dünya idealine sahip olması bu beklentinin kökeninde yatmaktadır. Babadan arınma ya da babasızlık ideali, modern toplum kurgusunun mikro alana yansımalarıdır. Ancak günümüz modern toplumsal yaşamında babalar, böyle bir idealden uzaklaşarak kendi otoritelerini sürdürme veya yeniden üretme yönünde atılımlarda bulunmaktadır. Babaların otoritelerini yeniden üretmek için çabalamaları aydınlanma arzusunun başarısızlığına işaret eder.

Babaların otoritelerini üretmek için geliştirdikleri yeni strateji ve tekniklerle modernliğin arzusuna meydan okumaktadırlar. Aydınlanma düşüncesinin babasız toplum hayali, babaların otoritelerini üretmek için yeni teknik ve strateji geliştirmek zorunda bırakarak onların otoritelerinin bakışmesine tersten bir şekilde de hizmet ettiğini Horkheimer (2010: 187) öne sürmektedir. Goffman (2014: 121) “huzursuzluğun hoş görülmesi kurumun iktidarının bir göstergesi olabilir” ifadesiyle Horkheimer’in düşüncesine destek sunmaktadır. Tersten hizmet faaliyeti – babasızlaşma ve baba otoritesinden arınma söyleminin kullanımı- daha çok baba otoritesinin birtakım huzursuzluklara izin vermesi ya da huzursuzluktan faydalanmasına yol açarak, babaların otoritelerini yeniden üretmeler için sahnedeki performanslarını çeşitlendirmiştir.

Modern dünyada bireyin ahlakın kaynağı olarak kendisini görmesi ya da herhangi bir ereksellikten azade olması MacIntyre (2011: 101) için aydınlanmanın başarısızlığıdır. Bu başarısızlık yüklü ideal babasız toplum arzusunun merkezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla baba otoritesinin ortadan kaldırılması arzusu da başarısız olmuştur. Gündelik yaşam dünyasının dinamizmi projelerle şekillendirilebilecek nitelikte değildir. Babalara dönük her müdahale ya da biçimlendirme girişimi yeni bir yapılaşma sürecini üretmektedir. Yapılaşma sürecinde de otorite, taraflar arasında ilişkisel olarak kurulmaktadır. Örneğin, X kişisi bir an A kişinin ya da kurumun otoritesi altında iken, başka bir an B kişisi için otorite figürü olabilir. Oldukça karmaşık ve çok sayıda kesişen kümeler figürasyonları olan toplumda babalık icralarını birtakım projelerle şekillendirmek ancak yeni sorunlar üretir. Çünkü babalar, yapılaşan süreçlerin farkındadırlar. Giddens (2005: 557) otoritenin “aktörlerin diğerlerinin davranışlarını etkilemek için kullanabildikleri yapılaşmış (potansiyel) bir kaynak” olduğunu söyler. Bu bağlamda babalar, otoritelerini zorlayıcı güçlere rağmen yeniden üretmektedirler. Peki, ürettikleri otorite nasıl bir anlam taşımaktadır? İlerleyen kısımlarda günümüz modern babalık icrasını kapsayabilecek bir otorite tanımına ulaşmak için, mevcut tanımlar eleştirilecektir.

Otorite, etimolojik olarak Grekçe ‘*augeō*’ sözcüğünden gelmekte ve *arttırmak* anlamını içermektedir. Kavram Latince ‘*auctoritas*’ olarak ifade edilmiş olup ‘sahip

olma hakkı, kararlılık gösterme, etki edebilme’ anlamlarına gelmektedir (Kardeş, 2015: 41). Auctoritas’ın Arapça karşılığı ‘salahiyet’ olup, yeterlik, uygunluk manalarını içerir. ‘Auctoritas’ Roma Hukukunda bir başka insanın eylemini oluşturma yetkisi anlamında da kullanılır (Supiot, 2014: 171). Türkçe karşılığı ise yetkidir. Auctor ise, salahiyet sahibi kişi ya da yetkili kişi demektir. Türkçe Sözlük (2009: 1520) ise otoriteyi şu şekilde tanımlamıştır:

“1:Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet. 2: Siyasi veya idari güç. 3: Çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse”. Otorite genel olarak güç, nüfuz ve liderlik ile birlikte anılarak yaşamın birçok alanında işlerliğe sahiptir. Ek olarak Sills (1968: 473) otoriteyi birçok özelliğin yanında *emir verme hakkı* olarak tanımlar. Ayrıca otoritenin insanlığın üretim ve yeniden üretim faaliyetlerinin temelini oluşturduğunu düşünür (Sills, 1968: 474). Kavram, genel olarak siyasetle olan ilişkisi bağlamında öne çıkan anlamlarla sözlüklerde yer bulmaktadır. Oysa bu çalışma, kavramın Grekçe’deki *arttırmak* anlamına özel bir vurgu yapacaktır.

Arttırmak anlamını öne çıkaran birçok otorite tanımı gösterilebilir. Örneğin Mendel (2005: 30-38) birçok düşünürden otoritenin anlamlarını şöyle derlemiştir:

“Cledat için otorite, ‘Latince auctorem olan yazar, Latince’deki augere, augi, auctum fiillerine bağlıdır. (...) Bizdeki (*Fransa*) arttırmak, çoğaltmak (augmenter) fiili de bundan yola çıkmaktadır. Yazar, tam anlamıyla, arttıran kişidir; üreten, bir hakkı veren anlamı da buradan kaynaklanır.’ Emile Benviste için ‘otorite sözcüğünün kökeninin basit bir “artışın” ötesinde aranması gerektiğini kabul etmektedir: “Arttırmak, augeo’nun ikincil ve zayıflamış anlamıdır: Augere eylemi tanrısal kökenlidir. Chantraine için ise ‘otorite, auctoritas, auctor, yazar, Sanskritçe’de Tanrıların gücünü belirten otas’a yakın olarak görülmelidir”.

Mendel, otoritenin özellikle *arttırmayı* ve Tanrısal bir *çoğaltmayı* ihtiva ettiğini söylemektedir. Aynı şekilde Aksu (2011) otoritenin yaşamın üretkenliğinin sürdürülmesi, türün yeniden üretiminin sağlanması ve yaşam alanının genişletilmesi gibi birçok alanda ‘arttırıcı’ bir etken olduğunu ifade eder. Kavramın nötrleştirilmesi ve ilişkilerdeki kurucu rolünü ortaya çıkarmak için kavramın bu anlamı öne çıkarılacaktır. Böylece kavramın *arttırmak* anlamı, otoriterliği çağrıştıran olumsuz anlamını lağvetmek için kullanılabilecektir. Anlamı arttırmak veya çoğaltmak olan bir sözcüğün, yaşam alanları üzerindeki etkisinin azalması gündelik hayatın bir

anlamda çoraklaşması demektir. Sonuç olarak baba otoritesini azaltma yönündeki aydınlanmanın modernist arzusunun toplumun yeniden üretimini iptale dönük bir girişim olduğu söylenebilir. Bu sayede baba otoritesinin azaldığı söyleminden kaçınılabilecektir.

Peki, otoritenin yadsınan anlamları neleri içermektedir? Bu soruya kavramın yapılmış bazı tanımlarından hareketle cevap verilebilir. Hançerlioğlu'na (2007: 448) göre otorite, “bir kişinin, bir görüşün ya da bir örgütün genellikle boyun eğilen büyük etkisi. (...) metafizikte kendine inandırma gücü, siyasette yönetme ve buyurma hakkı”dır. Hançerlioğlu, otoriteyi, politik bir zeminde tanımlayarak kavramı güç ve iktidar kavramına yaklaştırmaktadır. Bu tanımlamada itaat ve boyun eğme tabirlerinin kullanılması da otoritenin yadsınabilmesi için olumsuz tarihsel çağrışımlara kapı aralamaktadır. Otoritenin yadsınmasına yol açan aslın anlam ise *ayrıcılık olma* haline yapılan atıftır. Bu tanımlamanın bir benzeri ise Cevizci (2011: 332) tarafından yapılmıştır: “Otorite, bir kimsenin sosyal konumundan, karizmasından veya sahip olduğu uzmanlıktan aldığı yetkiyle istediğini yapabilmesi durumu; bir kurumun sahip olduğu meşru güçten dolayı kural koyup kurallarına itaat isteme hakkının olması halidir.” Bu tanımlama *yetkili olma*'ya yapmış olduğu vurgu nedeniyle kavramın tarihsel olarak kötü anılan yönetim rejimlerini akla getirmekte ve kavramın olumsuz olarak algılanmasına yol açmaktadır. Otorite bu tanımda bir hak olarak tecessüm etmektedir. Lakin hak talebi, kavramın sadece bir yanıdır. Bunun farkında olan Cevizci (2010: 1206) daha geniş olarak otoriteyi şu şekilde tanımlar:

“Politika ve hukuk dışında kalan alanlarda, sağlam ve güvenilir bir bilgi kaynağı olan kişi ya da güç. Sosyolojide, güç veya iktidarın meşru kullanımını belirleyen bir kavram olarak, toplumsal bir sistem içinde ortaya çıkan kurumsallaşmış ve meşru güç. (...) Otorite bir gücü ifade eder fakat her güç otorite değildir. (...) İktidarın bir kişinin, grubun ya da kurumun başkalarını yönetme, denetleme gücü ya da yeteneği olduğu yerde, söz konusu kişi, grup ya da kuruma bu gücü uygulama, sahip olduğu iktidarı hayata geçirme hakkının tanınması, onun iktidarının kabul görmesi durumu”.

Cevizci otoritenin nitelikleri arasında güven, meşruiyet, kabul edilme, güç sahibi olma ve hak etmeyi saymaktadır. Otorite, Hançerlioğlu ve Cevizci için temel olarak *ayrıcılık olma ve yetkili kılma* anlamlarını barındırarak kavramın olumsuz anılan tarihini akla getirmektedir. Özellikle siyasal anlamda bu iki anlam kimi zaman, insanların yönetsel olarak maruz kaldığı sömürü ile özdeşleşebilmektedir. Kimi

zaman da eşitsizliği üreten ana kavram olarak güç kavramına yakınlaştırmaktadır. Oysa otorite ile güç arasında ters orantılı bir ilişki vardır. Kojève (2007: 16) “bir otorite uygulamak, güç kullanmakla aynı şey olmamakla kalmaz, ama bu iki olgu karşılıklı olarak birbirini dışlarlar da” demektedir. Otoritenin ayrıcalıklı olma ve yetkili kılma anlamı kavramın güçle ittifak kurmasına yol açarak otoriterliği üretmektedir. Bu ayrım otoritenin salınımsal bir niteliğinin olduğu ortaya çıkarır. Bir yandan arttırma anlamında üretici bir vasma, diğer yandan ise ayrıcalıklı ve yetkili olma anlamında ise otoriterlik vasfına sahiptir. Kavramın nötrleştirilmesi için otoritenin kültür üretici vasfı yeniden gün yüzüne çıkarılmalıdır. Böylelikle baba otoritesinin yadsınmasının önüne geçilebilir.

Acaba otorite kavramının nötrleştirilmesi için bir başka anlam daha bulunabilir mi? Bu soruya şu tanım aracılığıyla cevap verilebilir: “Webster’s Ninth Collegiate Dictionary’de (1983) otorite, ‘düşünce, fikir ve davranışı yönlendirme ya da etkileme gücü’” olarak tanımlanır (Smelser ve Baltes, 2001: 973). Davranışı belirleme gücü politik bir anlam taşımakla birlikte gizil olarak karşılıklı tarafların varlığını ima eder: Gücü elinde bulunduranlar ve güce maruz kalanlar. Bu ikili ayrım karşılıklı ilişkiyi esas alır. Bu çerçevede kavramın başka bir anlamı daha gün yüzüne çıkar: İlişki. Otorite, “bireyler arasında var olan bir ilişki”dir (Smelser ve Baltes, 2001: 978). Aynı şekilde Kojève için de “otorite zorunlu olarak bir ilişki”dir (2007: 14). Bir ilişki olarak otorite, taraflar arasında etkileşimi şart koşar. Eğer ortada bir ilişki söz konusuysa akla hemen tahakküm ilişkisi gelmemelidir. Aynı zamanda bu ilişki, kültür üretici bir etkileşimi de doğurmaktadır. Bu anlamda kavramın arttırmak anlamının yanına ilişkisellik anlamı da eklenmektedir. Peki, kavramın ilişkisellik ve arttırmak anlamı onun tarihçesini yeniden yazmaya nasıl bir katkı sunar? İlerleyen paragraflarda otoritenin yeni bir tanımı yapılarak bu soruya cevap aranacaktır.

Otoritenin aile üyeleri arasındaki ilişkinin şekillenmesindeki rolünü ve etkisini gün yüzüne çıkarmayı amaçlayan bu çalışma, otoritenin yaygın kullanılan anlamları tartışarak kavramın günümüz modern dünyasını anlamak için nasıl kullanılabileceği araştırmaktadır. Bu çerçevede Sennett’in (2011b: 29) otorite tanımı referans alınmıştır: “Otorite, iktidar koşullarını yorumlama, bir güç imgesi tanımlamak suretiyle denetim ve nüfuz koşullarına bir anlam verme çabası olup aranan somut,

güvenceli ve istikrarlı bir güçtür”. Bu tanımlama, bahsedilen ayrıcalıklı bulunma/olma ve yetkili olma anlamında otoriterliği üretme ihtimali nedeniyle otoritenin yadsınması riskini taşır. Ancak Sennett için otorite, dünya-düzenleyici bir anlama da sahip olup gündelik hayatın idamesini sağlayan ana araçtır. Çünkü gündelik hayat birtakım alışverişler ekseninde düzenlilik ve istikrara gereksinim duyar ve bunu sağlayan öge de otoritedir. Sennett’in belirttiği tüm ilişkiler için aranan somut öge olarak otorite kavramının arttırma ve ilişkisellik anlamları belirginleştirilerek bu çalışmada otorite şöyle tanımlanacaktır: *Otorite her tür ilişkinin kurulduğu zemin ya da ilişkilerin kurulabilmesinin kategorik ilkesidir. Otorite tüm karşılaşma, buluşma, görüşme ve çatışmaların üzerinde kurulduğu zemindir.* Kavram bir yanıyla arttırma ve ilişkisellik anlamını, diğer yanıyla da yetkili ve ayrıcalıklı olma anlamını içermektedir. Kavram bir yandan otoriterlik bir yandan da ilişkisizliğe doğru kayma riskini taşır. Bu bağlamda otorite, tarihsel tecrübeler ışığında, otoriteriyenlik ve ilişkisizlik durumları arasında bir *salınım* niteliği sergiler. Dolayısıyla *otorite, ilişkilerin uzamı olarak bir ucu otoriterlik olan diğer ucu ilişkisizlik olan salınımsal bir hareketliliğe sahiptir.* Örneğin bazı siyasal rejimlerin uygulamalarından hareketle edinilen tarihsel bilgilere göre kavram sıklıkla otoriterliğe savrulabilmektedir. Günümüz modern dünyasının eşitlik ve bireyselleşme söylemi ile monadik bireyin üretimi sonucunda ise kavram ilişkisizliğe doğru da savrulabilmektedir. Otoritenin ilişkisizlikle sonuçlanması konusunda Fukuyama (2009: 126), “Büyük Çöküş’ün merkezinde yer alan değerlerdeki değişimin kaynağının ahlaki bireyciliğin yükselmesi ve buna bağlı olarak toplumun minyatürleşmesi olduğunu” söyler. Ancak kavram, toplumsal ilişkilerin zorunlu harcı olduğundan birleştiren ve dayanışmayı arttıran bir yanı söz konusudur. Dolayısıyla baba, otoritesi ile aile üyeleri arasındaki ilişkiyi şekillendirir.

Otoritenin ilişkilerin kategorik ilkesi olarak tanımlanması, aile üyeleri arasındaki ilişkinin kuruluşu üzerinde kavramın belirleyici bir etkisinin olduğunu belirtir ve baba otoritesinin gerilediği iddialarını saf dışı bırakır. Günümüz modern dünyasında hem ailenin değişimi hem de babalık icrasının değişimi, bu ilişki biçimlerinin kurucu ögesi olan otoritenin icra edilme biçimini de değiştirmiştir. Zira otorite, pratiğe yansıyan stratejileriyle hem kültürü üreten hem de kültürü ürettiği için kendisini

üreten bir kavramdır (Aksu, 2011). Değişen dünyada, değişen babalık icrası otoritenin uygulanma biçimlerini de farklılaştırmıştır. Bu farklılaşma analitik olarak örtük ve açık otorite stratejisi şeklinde adlandırılmıştır. *Örtük otorite stratejisi, otoritenin uygulamalar esnasında hiçbir sembolünü pratiğe dökmediği ancak gücünden hiçbir şey de yitirmediği veya derinden işlediği tarza karşılık gelirken; açık otorite stratejisi, otorite sembollerinin uygulama esnasında kendini saklama gereği duymadığı tarza karşılık gelir.* Baba otoritesi, aile üyeleri arasındaki ilişkilerde otoritenin sembol ve araçlarının belirgin olduğu bir tarzdan, otorite üretim süreçlerinin rasyonelleştirilerek daha derinden/gizliden işleyen bir tarza kaymıştır.

Toplamları ve iki insanı bir arada tutan şey, otoriteryanlık ve ilişkisizlik tehlikesine rağmen otoritedir. Horkheimer'e göre "toplumu ayakta tutan ve uygulanışı sırasında insanların toplum için biçimlendirildikleri eylem, yabancı bir merciye boyun eğmekle gerçekleştiği için, tüm ilişkiler ve tepki biçimleri otoritenin izlerini taşımışlardır" (Horkheimer, 2012: 235). Horkheimer her ne kadar otorite kavramını eleştirmiş olsa da yapmış olduğu tespit doğrudur. Otoritenin bağ kurucu vasfı sayesinde eylem kalıpları ve kültür üretilir. Otorite kavramı toplumsal bağın üreticisidir. "Bağ, bağlı olanın içeriğini –belki de bütün içeriğini- oluşturandır. Bağ, bağlı olanı anlamlı kılar. İnsanlar *varlıklarının anlamlılığı* ile birbirinden ayrılıyorlarsa, bağlı olanı *insan* konumuna getirdiği söylenebilir" (Bauman, 2012a: 56). Otorite, bağ kurarak hayatı anlamlı kılar. Otorite, "insanları yabancı bir merciye boyun eğdikleri manevi ve maddi eylem biçimleri"dir (Horkheimer, 2012: 235). Boyun eğmenin iki tür şekli vardır: Gönüllü ve zora dayalı. Farklı tarihsel dönemlerde boyun eğme türlerinden biri yüceltilirken diğeri reddedilir ya da aynı anda her ikisi de mevcut olabilir. Gönüllü ya da zora dayalı boyun eğme otoritenin uyguladığı stratejilere göre değişiklik gösterir. Gönüllü boyun eğme otoritenin bir şey yapmasını gerektirmez oysa zora dayalı boyun eğme otoritenin tüm sembollerini yürürlüğe sokmasını zorunlu kılar. Dolayısıyla boyun eğmenin sağlanması örtük ya da açık otorite stratejilerine göre farklılaşır.

Otorite hem ailenin hem de babanın toplumsal etkinliklerin kurucu ögesidir. Bir yandan otoritenin kategorik ilke olarak toplumsal etkinliğin kurucu ilkesi olduğunu söylemek bir yandan da otoriteyi analitik olarak ikiye ayırmak sosyolojik olarak nasıl

yorumlanabilir? Bu soru hem otoriteyi kavramayı hem de değişen aile ve babalık icrası sürecinde baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiğini görmeyi sağlayacaktır. Bu konuda sosyolojik metinlerden gerekçeler üretilmeye çalışılacaktır. Nisbet'in *Sosyolojik Düşünce Geleneği (2013)* adlı metninde sosyolojinin kurucu kavramlarını tartışır. Cemaat, statü, kutsal ve yabancılaşma kavramlarının yanı sıra Nisbet, otorite kavramının da sosyolojinin kurucu kavramlarından olduğunu belirtir. Nisbet'e göre modern toplumlarda otorite, iki farklı şekilde görünür: *Sosyal ve siyasal otorite*. Sosyal otoritenin eski dünyadan alındığını, siyasal otoritenin ise rasyonalizasyon kavramı etrafında örgütlendiğini belirtir (Nisbet, 2013). Sosyal otoritenin ataerkil aile, cemaat, lonca ve din gibi kurumsal kimlikleri olan unsurlarda; siyasal otoritenin ise cemiyet hayatında ortaya çıktığını ifade eder. Nisbet'in otoriteyi ikili bir ayrıma tabi tutması bu çalışmada bahsedilen örtük ve açık otorite stratejilerinin geliştirilmesi için cesaret vericidir.

Otoritenin herhangi bir ilişkinin kurulabilmesi için kategorik bir ilke olduğu hakkında başka bir destek Weber'den edinilebilir. Weber'in metinlerinde otorite kavramı oldukça geniş bir yer tutar. Weber'in otorite üzerine yorumları baba otoritesinin anlamı ve aile ilişkilerindeki yerini kavrama açısından önem arz etmektedir. Otoritenin sürekliliğine vurgusu ve otorite farklı şekillerde icra edilebileceğini belirtmesi babalık icralarında da otoritenin farklı şekillerde icra edilebileceğini desteklemektedir. Bu bağlamda analitik olarak ayrıştırılan örtük ve açık otorite stratejisi, Weber'in açmış olduğu yolda ilerlemenin Durkheimci bir sonucudur. Weber'in yapmış olduğu geleneksel, yasal ve karizmatik otorite tipleştirmeleri, bir yandan otoritenin meşrulaştırılması için bir tartışma zemini sağlarken, diğer yandan kavramın genelleştirilebilir tipolojilerle anlaşılabilirliğini ima eder. Weber, geliştirdiği otorite tipolojisi ile metodolojik olarak tekil nedensel analize imkân vererek kavramın soruşturulması için yeni ufuklar açmıştır. Weber bu tipolojisiyle yorumlama sürecine önem vermiş olup, hipotetik bir rasyonellikle ele aldığı tekilliği anlamaya çalışır (Ringer, 2014: 4-5). Bu çalışmanın kullandığı örtük otorite stratejisi, rasyonelleşmenin bir yansıması olarak görülüp babaların otoritelerini yeniden üretmek için otoriteyi nasıl dönüştürdüklerini ifade etmektedir.

Weber'in geliştirdiği geleneksel, yasal ve karizmatik otorite türlerinin babalık icrası açısından nasıl bir katkı sunabileceği tartışmaya açılacaktır. Böylelikle günümüz modern babalarının kullanmış olduğu farklı stratejilerin ve bu strateji altında kullandıkları tekniklerin sosyolojik olarak geçerliliği sağlanabilecektir. *İlk olarak* Weber geleneksel otoritenin, “ ok eski geleneklerin kutsallığına duyulan yerleşmiş inanca ve onların altında uygulanan otoritenin meşruluğuna dayalı” olduğu söyler (Weber, 2012a: 335). Bu ilişki türünde önemli olan şahsiyettir, efendidir ya da şahsi hizmet idir (Weber, 2008: 55). Geleneksel otorite türünde kutsiyet sosyalizasyon sürecine derinden işlemiştir. Geleneksel otoritede patrimonyal ve paternalist ilişkiler güçlüdür. Dolayısıyla modern öncesi babanın otoritesi bu tipe yakın olup aydınlanmanın saldırdığı baba otoritesi de budur. Ayrıca geleneksel otorite kadim bir geçmişe atıfta bulunur ve geçici olana karşı bir tür savunma refleksine sahiptir. *İkinci olarak* modern dünyayı açıklama için kullandığı Weber'in *yasal otorite* tipi gelir. Bu otorite tipi “normatif kuralların meşruluğuna ve bu yasalara göre egemenlik konumuna getirilenlerin emir verme hakkı olduğu inancına dayalıdır” (Weber, 2008: 40; Weber, 2012a: 334). Yasal otorite, “şahsi ilişkilerin rasyonelleştirilmesini karakterize eder” (Nisbet, 2013: 195). Yasal otorite eşitlik ilkesine vurgu yaparak kendini geleneksel otoriteden ayırır. Fakat vurguladığı eşitlik yasalar karşısındaki eşitliktir (Nisbet, 2013: 195). Bu otorite tipi Tocqueville'in (2015) eleştirdiği insansızlaştırma süreci ile karşılaşma riskini taşır. Yasal otorite türü özellikle bürokratik örgütlenmelerde en saf biçimine ulaşmıştır. Bürokrasi içerisinde memurlar ile yöneticilerin durumu, terfileri vs. gibi birçok işleyiş için geçerli olan otorite tarzıdır. Bu otorite tipinin babaların günümüzde kullandığı örtük otorite stratejisi ile anolojik bir benzerlik taşımaktadır. Babalar  rt k otorite stratejisi ile otorite uygulamanın getirdiği tüm sorumluluklardan ka abilmenin yollarını buldukları gibi babalık pratiklerinin rasyonel olduğu izlenimini yaymaktadırlar.

   nc  olarak, Weber'in geliştirdiği ve yukarıda ifade edilen otorite türlerinden farklı olarak geçici, kurucu ve ilk hareket ettirici formunda olan *karizmatik otorite*'den bahsedilebilir. Karizmatik otorite, “tekil bir kişinin ve onun tarafından buyrulan ya da ortaya çıkarılan normatif kalıpların ya da düzenin istisnai kutsallığına, kahramanlığına ya da örnek gösterilen karakterine bağlılığa dayanır”

(Weber, 2012a: 335). Karizmatik otorite ne yasal otoritenin sahip olduğu rasyonel kurallar tarafından ne de geleneksel otoritenin sahip olduğu kadim kurallar tarafından denetlenebilir. Gündelik yaşamın rutininin dışında yeni bir uygulamadır. Weber’in deyişiiyle “devrimci güç”tür (Weber, 2008: 81). Karizmatik otorite, tüm yerleşikliğe karşı insanlarda cezp edici etki uyandırır, bir patlama anı olup rutinleşme ile karşı karşıyadır. Bu tip otorite, diğer iki tip otorite ile bir çatışma içerisine düşer (Nisbet, 2013: 196). Bu çatışmacı özelliğı nedeniyle diğer iki otorite tipi gibi sürekliliğı yoktur. Tüm tarihsel değışim, otoritenin bu türleri arasında meydana gelen dönüşümden kaynaklanır. Karizmatik otoritenin bu çalışmada geliştirilen açık otorite stratejisiyle uyumludur. Çünkü bu otorite tipinin meşruiyeti kendinden menkul olup hesap verilebilir bir yanı söz konusu değildir.

Toplumsal etkinlik uzamı olarak aile, üzerinde birçok ilişki düzeneklerinin kurulduğı ve yönetildiğı toplumun mikro yansımasıdır. Aile üyeleri üzerinde otorite tarihsel olarak baba figüründe ete kemiğe bürünür. Weber için de dünya belirli toplumsal ilişki düzeneklerinden oluşmuş olup otorite, bu toplumsal ilişki düzeneklerinin temsilcileri olan otorite figürlerinde ete kemiğe bürünür (Weber, 2008: 21). İlişki düzeneklerinin temsilcileri olan otorite figürleri ise meşru olup olmadıklarına bağılı olarak aile üyeleri arasındaki ilişkileri yürütmeye çalışır. Dolayısıyla Weber için daha önce belirtilen otoritenin ayrıcalıklı ve yetkili olma anlamındaki negatif anlamı öne çıkmaktadır. Ancak Weber, otorite ile güç ve iktidar kavramları arasındaki girift ilişkinin de farkındadır. Ona göre otorite, güçten farklı olup daha çok egemenlik ile yakın anlamlıdır. Weber, gücü “bir sosyal ilişki içinde, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın, direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme konumunda olma ihtimali” olarak tanımlar (Weber, 2008: 28). ‘Dilediğini yapabilme durumu’, otoritenin artırma anlamını zedeleyecek icraların ortaya çıkmasına kolaylıkla yol açabilir. Bir kez daha vurgulanırsa güç, otoriteyi iptal eder (Egin, 2014: 24). Otorite ile eş anlamda kullandığı egemenlik, Weber için, “belli içerikteki bir emre belli bir grup insanın itaat etme ihtimalini anlatır” (Weber, 2008: 29). Weber otoriteyi güçten farklı ancak egemenlikle eş anlamlı görmektedir. Bu konuda Parsons, *Ekonomi ve Toplum*’un (2012) İngilizceye çevirisinin *Egemenlik ve Meşruiyet* bölümünün notlar kısmında, Weber’in ‘Autoritat’ (otorite) ile

‘Herrschaft’ı (egemenlik) kast ettiğini belirtilir (Weber, 2012a: 421). Ona göre egemenlik ilişkileri, bir otoriteye bağlılık üzerinden işlemektedir (Weber, 2008: 29). Bu anlamsal yakınlığa ek olarak Weber iktidar ile otorite arasında da bir farklılık olduğu ve iktidarın otoriteden daha geniş bir uygulama sahasının olduğunu belirtir (Lukes, 1990: 672). Weber için otorite, egemenliğe daha yakın, güçten uzak ve iktidar kadar etkin olmayan bir kavramdır. Weber, “ama hemen her durumda, en küçük ölçüde de olsa, bir emir verme gücü, dolayısıyla bir otoritenin bulunduğu kabul edilmelidir” şeklindeki ifadesiyle otoritenin kategorik bir ilke olarak ele alınmasına imkân sunar (Weber, 2008: 39). Dolayısıyla Weber, kavramın toplumsal etkinliğin kurucu ögesi olarak kabul edip, bağlılık ürettiğini ve itaati sağladığını düşünür. Weber için (2012a: 78) sosyal etkinliklerden kurulu toplumun düzenliliği, sistematikliği ve hatta anlamlılığı bir otoritenin varlığı sayesinde gerçekleşir. Ona göre sosyal ilişki doğurabilen her eylem, meşru bir düzen ile mümkündür ve bu düzen ancak otorite ile sağlanabilir (Weber, 2012a: 139). Weber için de otorite, ilişkilerin zeminidir.

Weber’in otoriteyi egemenlik kavramıyla eş anlamlı kullanması ve güç ve iktidardan farklı olduğunu öne sürmesi bu çalışmanın başlangıçta da vurguladığı gibi otoritenin güçten uzak olduğu anlayışıyla örtüşmektedir. Arttırmak anlamı da göz önüne alındığında otoritenin özgürleştirici bir etkisi söz konusudur. Günümüz modern dünyasında babalar aile üyelerini otoritesi ile özgürleştirir. Özgürleştirme ile otorite arasında herhangi bir ters orantıdan bahsedilemez. Foucault’un *Özne ve İktidar* (2000) adlı metninde kişilerin ancak bir otorite altında özgürleşebilme olasılığına yaklaştığını, fakat tahakküm altında olanın özgürlük imkânından yoksun olduğunu belirtir. Foucault’un altını çizdiği tahakküm güç kavramı ile eş olup otoriterliği üretir. Ona göre iktidarın icrası demek “davranışları yönlendirmek” ve muhtemel sonuçları bir düzene koymaktır (Foucault, 2000: 74). Tahakküm altında olan özne, herhangi bir eylem ya da yorum gücünden mahrumdur. İktidar tahakkümden uzak kaldığı müddetçe otorite elde eder. Böylece kişiler arasındaki ilişkinin tek boyutlu olmasının önüne geçer. Kısacası otorite, ilişki biçimlerinin tahakkümden arındırılması ve hayatın akışının özgürleşmesidir. Baba otorite sahibi olarak aile üyelerine tahakküm etmedikçe onların özgürleşmelerini sağlar.

Sosyal ilişkilerin zemini olduğu iddiasına bir katkı Simmel'den alınabilir. Simmel, Weber gibi otoritenin karşılıklı bir etkileşim ile ortaya çıktığını düşünür. Ona göre otorite, “normlarla kuvvetlerin nesnelliğinin ürünüdür (Simmel, 2009: 112). Bu tanım geçerli kurallar ile bu kuralların uygulanmasını sağlayacak güç unsurlarının otoritede birleştirildiğine işaret ederek otoritenin nötrleştirilme girişimine destek sunmaz. Fakat Simmel'in otoriteyi kaynağı açısından ikiye ayırması, bu çalışma için oldukça değerlidir. Simmel otoritenin iki türü olduğunu söyler: Bunlardan biri doğuştan edinilen, diğeri ise kurumsal otoritedir. Doğuştan edinilen otorite, bireyin geçerli ve kabul edilebilir önerme sunabilme yeteneği yani liderliği ile açığa çıkar. İkinci koşul ise bir kurumun sahip olduğu güç ile herhangi bir uygulayıcıyı yetkili kılmasıdır. Simmel'in birinci ayrımı otoritenin ilişki kurucu gücüne ve diğer insanların eylemlerini biçimlendirme gücüne atıfta bulunur. Dolayısıyla Simmel otoritenin ilişkisel bir yanının bulunduğunu onaylar. Bu konuda Lukes (1990: 651) şöyle demektedir: “Otorite, bir yandan, kişisel muhakemenin kullanılmasını içerir. (...) diğer yandan otoriteye sahip olanın ya da otoriteyi kullananın buna hakkı olduğunun tanınmasıdır”. Bu ifade Simmel'in de bahsettiği gibi üstün bir yargılama gücünün otorite üretmedeki yansımasını ima eder. Simmel, birey ve karşısında kurum dikotomisi ile hareket ettiğinden doğal ve kurumsal otorite ayrımı yapma gereği duymuştur. Bu çalışma da, bu ikili ayrımdan cesaret alarak, baba otoritesinin icrasında kullanılan otorite stratejilerini açık ve örtük şeklinde analitik olarak ayırmıştır.

Otoritenin nötrleştirilmesine ve günümüz babalarının otoritelerini yeniden ürettikleri iddiasına en önemli destek Durkheim'ın çalışmalarından edinilebilir. Yaşadığı dönemde Fransa'nın karşı karşıya olduğu sorunlara çözüm olarak ahlakçılığı öneren Durkheim, bu idealin gerçekleştirilmesinin ancak otorite ile mümkün olacağını düşünmektedir. Ona göre toplumun ahlakının yeniden tesisi için otorite elzemdir. Sosyolojik olarak Durkheim için baba otoritesi, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin ahlakiliğini sağlar. *Ahlak Eğitimi*'nde (2010a) otoritenin uygulanması olan disiplinin, ahlaki gelişimi sağlayan temel kaynak olduğunu belirtir (Nisbet, 2013: 206). Durkheim *Toplumsal İşbölümü*'nde (2006) hukuksal ilkelerin gelişmişliği ilkel denebilecek toplumlardan uzaklaşmanın bir göstergesi olduğu öne sürer. Bu

bağlamda Durkheim yasalara uymanın önemine vurgu yapar. Durkheim için otorite, insanların önünde saygıyla eğildikleri bir ilkedir. Durkheim'ın kategorileri çoğaltma çabasının bir sonucu olarak, otoritenin kategorik bir ilke olduğu düşüncesi bu çalışma için bir çıkış noktasıdır. Bu çalışma için de *otorite, kendisi deneyimlenemeyen ancak deneyimin kendisi aracılığıyla kurulduğu bir ilkedir.*

Günümüz ailesinde, arttırmak ve ilişkisellik anlamında bir otoritenin tesisi nasıl mümkündür? Otoritenin stratejik kullanımları gündeme getirilerek bu soruya cevap verilecektir. Babaların aile üyeleri ile olan ilişkilerinde otoritesini yeniden üretebilmek için örtük ve açık olmak üzere iki farklı strateji kullandıkları belirtildi. Babalar bu iki strateji sayesinde aile içindeki pozisyonlarını meşrulaştırmaktadırlar. Günümüz modern toplumlarında rıza üretimi ve itaat edilme hakkı yeni teknolojik imkân ve araçlar sayesinde otoriter olarak ifade edilebilecek güç ve zorun görünür olduğu tarzdan babaları uzaklaştırmıştır. Günümüz modern babaları ailelerinde otoritelerini yeniden üretmek için aile üyelerinin yaşam alanlarını ele geçirmek ve çaktırmadan kontrol etmek için *ikna etmek, siyaset ve empati yapmak* gibi birçok farklı teknikleri kullanmaktadırlar. Bu çalışma otoritenin otoriterliğe yaklaşmasının başlı başına bir sorun olduğunu, ancak otoritenin görünmezlik zırhına bürünmesiyle bu sorunun ortadan kalkmadığı aksine aynı etkide bulunabilme yetisini devam ettirdiğini öne sürmektedir. Bu nedenle otorite ilişkilerin üzerinde kurulduğu bir zemin ve ilişkilerin kategorik koşulu olarak tanımlanmıştır. Otorite, “bir birey ya da grubun meşru konumuna karşılık gelir ve bu yüzden de ona bir tür iktidar olarak değil de iktidarın temeli olarak bakmak daha yerinde olur” (Giddens, 2008: 215). Buna ek olarak Giddens (2008: 222) iktidarı, “belli sonuçlara ulaşabilmek için her türden kaynağın kullanılması” olarak tanımlar. Bu tanımlamadan hareketle, iktidarı ellerinden tutan kişiler olarak babalar, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin organizasyonunda otoritelerini yeniden üretmek için ellerinden geleni yaparlar.

Otorite, tiran ve despot vb. gibi otoriter figürler bağlamında olumsuz çağrışımlarla anılmaktadır. Ancak günümüz modern toplumlarında otorite figürünün bir tiran ya da herhangi bir kurum olarak ortaya çıktığı söylenemez. Örneğin Sennett (2001a) Ortaçağdaki yöneticilerin tebaasından beklediği davranış biçimlerini geliştirmeleri için otoritelerini gösteren büyük yapılara ihtiyaç duyduklarını belirtir. Oysa bugün

böyle bir şey anlamsızdır. Ancak günümüzün teknolojikleşen dünyası, ortaçağda büyük yapıların beklentileri üretmesi gibi beklentileri *ayartıcı araçlarla* sağlamaktadır. Örneğin BADEP'e katılmış babalar, otorite sembollerini açık bir şekilde kullanmak yerine çeşitli *ayartmalara* başvurmaktadırlar. Dolayısıyla otoriteden zorba bir tavır beklemek gereksizdir (Sennett, 2010: 433). Özellikle BADEP'e katılan babaların, babalık icralarında otoriterleşme belirtileri yüzey olgularda görmek mümkün değildir. Fakat bu, babaların otoriteden arındıkları anlamına gelmez. Ayrıca günümüz modern toplumda otorite figürleri doğrudan somut, maddi bir nesne de değildir. Zira sekülerleşen ve kapitalistleşen dünya insanlara kendi kaderlerinin yazarları oldukları fikrini aşılıyarak kamusal ve özel alan arasındaki dengenin bozulmasına yol açmıştır. Bu süreç Sennett için (2010: 434) dünyanın iktidar ve yerleşim alanlarını flulaştırmıştır. Flulaştırma, gerçekliğe ilişkin algının karmaşılaştırılması ve kişinin gerçek arzularının peşinde koşmasının engellenmesi olarak yorumlanabilir. Böyle bir durumda bireyin daha fazla tahakküm altında oluşu gölgelenir. Dolayısıyla günümüz modern *ayartan babası* ortaçağ ailesinin *devletin temsilcisi baba*'dan daha fazla otoriterdir. Aile üyelerine babaya meydan okuyabilecekleri bir alan bırakmamış ve onları her taraftan kuşatıp denetim altına almıştır.

Şimdiye kadar otoritenin günümüz dünyasında nasıl bir anlam taşıdığı ortaya konuldu; kavramın toplumsal ilişkileri anlamak açısından nötrleştirilmesi girişiminde bulunuldu ve bu girişimin meşrulaştırılması gerçekleştirildi. Peki, neden günümüz dünyasında otoritenin yeniden meşrulaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır? Bu sorunun cevabı otoritenin azaldığı propagandasında gizlidir. Otoritenin neden azaldığının propagandasının yapıldığı ve bu propagandanın ardında yatan sebeplerin neler olduğu ortaya konularak otoritenin varlığının meşruiyeti sorun olmaktan çıkarılabilir. Otoritenin, otoriterlik olarak algılanması ve buna binaen modernist bir tutumla otoritenin yadsınması arzusu otoritenin toplumsal ilişkilerin kuruculuğundaki vasfının ortadan kaldırılmasını talep etmektir. Bu talep günümüz modern dünyasında bireyin güçlendiği söylemi ile gündeme getirilmektedir. Ancak bireyselleşme aksi istikamette de sonuçlara yol açabilir. Bireyin güçlenmesi ya da bireyselleşmenin artması, aynı zamanda aşırı-bireyselleşmenin kitleselleşmesine yol açma riskini de

beraberinde getirmektedir (Özyurt, 2007: 24). Otoritenin ayrıcalıklı ya da yetkili olma anlamının otoriterlik riskine yol açması gibi bireyselleşmenin aşırılığı da ilişkisizlik riskini beraberinde taşımaktadır. Ancak bu tehlike bireyin ego özdeşleşmesi ile mümkündür. Çünkü ego yaşamı ‘alet’ seviyesine indirger ve elem verici her şeye karşı katıdır. Böyle bir birey tasavvuru, yani ‘birey-ego’, aynı zamanda hem bireyin zayıflamasını hem de otoritenin tahakküm edici yönünü doğurur. Horkheimer *Akıl Tutulması*’nda (2010: 140) “egonun yüceltilmesi ve varlığın başlı başına bir amaç olarak savunulması ilkesinin varacağı yer, bireyin kesin güvensizliği, toptan yadsınmasıdır” der. Ego hiçbir şekilde fedakarlığı ve diğerkamılığı önemsemez oysa bireyselliğin gelişimi anlık doyumlardan uzaklaşmayı içerir (Horkheimer, 2010: 146). Egonun güçlenmesi ve şeyler üzerinde hâkimiyeti biçimsellikler ortaya çıkarır ve bu süreç otoriteryanlığa dönük bir eğilim sergiler. Ego anlamında bireyselleşmenin artışı tahakkümü doğurmaktadır. Oysa bireyin güçlenmesi otoritenin etimolojisinde var olan arttırmayı ortaya çıkarır. Dolayısıyla otoritenin yadsınması tarihsel bir hatadır.

Otoritenin zayıfladığı söyleminin ardında aynı zamanda eşitlik söylemi de yer almaktadır. Eşitlik söylemi, modern dünyada Kant’ın *Aydınlanma Nedir?* (2005) adlı meşhur makalesinde tanımladığı ‘olgunlaşma durumu sorgulayabilenden’ ziyade ‘görevlerini yerine getiren kişi’ için geçerlidir. Çünkü aydınlanma projesi görev bilinci üzerine inşa edilmiştir. Paternalist olarak örgütlenmiş ailede eşitlik söylemi otorite kavramının semantiğine aykırıdır. Çünkü otorite, aynı zamanda hiyerarşik bir ilişki yani eşitsizlik de üretir. Oysa modernlik eşitlik ilkesini yeni-dünyanın oluşumunda kurucu ilke pozisyonuna getirmiştir. Bu anlamda eşitlik söylemi otoriteden uzaklaşmayı slogan edinmiştir. Oysa otoriteden kaçma arzusu ya ilişkisizliği ya da otoriterliği arzulamaktır. Bu nedenle geç modern dünya otoriteden kaçındıkça ya otoriterleşme ya da ilişkisizlik tuzağına yakalanacaktır.

Otoritenin azaldığı ya da geri çekildiği söylemi ayrıca örtük otorite stratejisinin uygulamalarının meşrulaştırıcısıdır. Örtük otorite stratejisinin otoriterliğe kayma ihtimali bulunmasına rağmen otoritenin azaldığı söylemi bu stratejinin kabul edilmesini sağlamaktadır. Eşitlik söylemi otoritenin üstünün örtülmesinin yeni yoludur. “Lamennais’in belirttiği gibi, eşitlikten bağımsızlık doğar, bağımsızlıktan

ise tecrit” (Nisbet, 2013: 158). Otoriteden arınma, özgürleşme süreci için talep edilirken aksi yönde köleliği yeniden üretmektedir. Babalar bu sürecin okuyucuları olarak otorite kullanımlarını örtük otorite stratejisi tarzında üretmenin yollarını bulmuşlardır. Bu otorite türünün üretimi için muazzam bir uzmanlar ordusu da çalışmaktadır.

Sonuç olarak otorite, *arttırma*, *ayrıcalıklı olma*, *yetkili kılıcı olma*, *ilişkisellik* ve *yol gösterme* gibi anlamları içermektedir. Yürütülen tartışma neticesinde, kavram her türden ilişkinin kurulabilmesinin kategorik koşuludur. Buna ek olarak kavramın pratikte analitik olarak iki farklı uygulaması bulunmaktadır. Günümüz modern ailesinde babalar, otoritelerini üretmek için örtük otorite stratejisi olarak ifade edilen otorite sembollerinin gizlendiği stratejiyi tercih etmektedirler. Ayrıca bu tarzın kullanılması otoriterliği ya da ilişkisizliği en az açık otorite stratejisi kadar üretebilir. Açık otorite stratejisi, otoritenin itaat edilme hakkı anlamında açık bir şekilde kendini göstermesi ve hak talebini itaat etmesi beklenenlerden açık bir şekilde talep edilmesidir. Örtük otorite ise arttırma anlamına daha yakın, ancak yetkili ve ayrıcalıklı olduğunu da bilerek, fakat bu anlamları gizleyerek daha insani tekniklerin kullanıldığı otorite tarzıdır. Bu otorite tarzının gelişiminde günümüz modern dünyasında otorite kavramının yadsınması büyük bir rol oynamıştır. Bu yadsımanın arka planında yetkili ve ayrıcalıklı olma anlamının yer aldığı ve bu anlamların icracılarca kötüye yorularak otoriterliği ürettikleri belirtildi. Kısacası otoritenin gerilediği söylemenin neleri örttüğü gösterilmeye çalışıldı. Varılan sonuç otoritenin görünürlüğünün örtülerek otoritenin varlığının sürdürüldüğüdür.

Şimdiye kadar nasıl bir şey olduğu açıklanmaya çalışılan otorite, kendisini pratikte nasıl açmaktadır? Otoritenin anlamları bir babanın hangi tür eylemlerinde açığa çıkmaktadır? Hangi tür pratiklerden hareketle bir babanın otoritesinin olduğu iddia edilebilir? Bu sorulara cevap verebilmek için öncelikle otoritenin şimdiye kadar eksik bırakılan öğelerinin ne olduğunun belirtilmesi gereklidir. Bu konuda Sennett, otoritenin dört öğesi olduğunu ifade eder. Bunlar: “*güven, üstün bir yargılama gücü, disiplin uygulama yeteneği ve korku uyandırma kapasitesi*”dir (Sennett, 2011b: 28). Bu ifadeden hareketle nötrleştirilen ve olumlanabilecek bir hale gelen otoritenin babada ete kemiğe bürünmesi için babanın güven veren biri olması, aile üyelerini

yargılayabilecek bir pozisyonu işgal etmesi, onları disipline edebilmesi ve gerektiğinde korku uyandırabilmesi onun otoritesinin varlığını göstermektedir. İlerleyen başlıklarda otoritenin cisimleşmesini sağlayan bu kavramlar ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.4.1. Güven

“Kaplumbağalar ülkesinde bir gün tüm su kaynakları kurur. Toplanan kaplumbağa meclisi içlerinden iki kişiyi karşı dağın ardından su getirmek için gönderirler. Yola çıkan kaplumbağalar 25 yıl sonra dağın ardına varırlar ve gerçekten suyun olduğunu görürler. Birden fark ederler ki, su kabını yanlarına almayı unutmuşlardır. Kendi aralarında tartışır ve birini su kabını getirmesi için geri yollarlar. Ancak köye su kabı getirmesi için giden kaplumbağa, kendisi yolda iken diğer kaplumbağanın sudan içmemesi şartını öne sürer ve yola çıkar. Aradan 30-40 yıl geçer ve suyun başında bekleyen kaplumbağa susar ve su içmek ister. Tam suyu içmek için başını eğerken çalıların arasından köye gönderdiği diğer kaplumbağanın sesi gelir: ‘Bak eğer o sudan içersen gitmem demedim mi’ der.”(Anonim fıkra)

Otoritenin bir ilişki esnasında somutlaşmasını sağlayan niteliklerden olan güven ailede yaşanan dönüşümden nasıl bir pay almıştır? Bu kısımda günümüz modern babalarının, babalık icralarında güven aracılığıyla otorite tesisini nasıl gerçekleştirdikleri gösterilecektir. Bunu yapabilmek için güvenin neden ve nasıl otoriteyi somutlaştırdığı ortaya konulacaktır. Bu kısımda şu sorular cevaplandırılacaktır: Güven, günümüz dünyasında nasıl anlamlandırılmaktadır? Güven otoriteyi nasıl üretir? Güven babaların babalık icralarında nasıl bir rol almaktadırlar? Bu soruları cevaplamak için öncelikle kavramın anlamı ve etimolojik kullanımı gündeme getirilerek günümüz modern aile ilişkilerinde babalar için geçerli olabilecek bir tanımlaması yapılacaktır. Daha sonra otorite üretim sürecine nasıl bir katkı sunduğu, nasıl anlamlandırıldığı ve örtük ve açık otorite stratejileri açısından nasıl değerlendirilebileceği tartışılacaktır. Ayrıca güven ile risk arasındaki ilişki de soruşturulacaktır. Böylelikle baba otoritesinin yeniden üretiminde güvenin payı ortaya konulacaktır.

Yaşam dünyası bireyler arasındaki kurulan ilişkilerle kurulur. Bu ilişkilerin olmasının kategorik koşulu otoritedir. Kategori, kendisi deneyimlenemez ancak deneyimleri mümkün kılar. Eğer bir ilişkiden bahsediyorsak orada bir otoriteden bahsetmek zorunludur. Dolayısıyla otorite, ilişki kurmayı sağlayan ve güven gibi bir

niteliği olan bir kategoridir. İlişkiler çok farklı şekillerde kurulabilir. Kimisi güç ile kimisi şiddet ile kimisi aşk ile kimisi de savaş ile. İnsan dünyası otorite zemininde kurulan birçok ilişki biçimine sahiptir. “Bu dünyanın sürdürülebilirliği başka bir ifade ile toplumsal uzlaşların geçerliliği nasıl sağlanır?” sorusuna verilen ilk cevap güvendir. Bu anlamda güven bazı insanların sözünü dinlemek ve yine bazı insanların yargı güçlerinde üstün olduklarına inanmak ve yine bazı insanların yetkili ve ayrıcalıklı olduklarını onaylamayı sağlar. Dolayısıyla güven aracılığıyla otoritenin deneyimlenmesi mümkün olur. Tıpkı bir karenin kağıt üzerinde bütün kenarları ve açıları birbirine eşit olduğunu bilmeyi sağlayan aç ve doğruların varlığı gibi otorite de güven aracılığıyla ortaya çıkar.

Güvenin otorite ile olan ilişkisine ve otorite üretici bir edim olduğuna alışkanlık haline gelmiş pratiklere bakılarak ortaya konabilir. Gündelik hayat, belirli davranışların alışkanlıklar haline gelmiş icralarından oluşur. Böylece toplum, bu icralar sonucu her gün yeniden üretilir. Aile kurumsal kimliği nedeniyle bu alışkanlıkların yoğun olduğu uzamlardan biridir. Güven, bu alışkanlıkların üretim faaliyetinin merkezinde yer alarak şimdi ile geleceği belirsizlikten kurtarır. Çünkü otorite, bir ‘*bilgi eksikliği*’nin varlığı durumunda ortaya çıkar ve ‘bilen’in bu eksikliğe müdahaleleri anlamına gelir (De Certeau, 2008: 75). Güven ise, tam olarak bilen’i tanımak, ona aşına olmaktır (Luhmann, 2014). Belirsizlik ya da bilgi eksikliğinin bulunduğu ortamda güven kontrol etme ve belirsizliği azaltma girişimi olarak ortaya çıkar. Belirsizliği azaltma ancak otoritenin güven niteliği ile gerçekleştirilebilir. Baba, ailede güvenin hem kaynağı hem de etkilenicisidir. Bilen olarak belirsizliği giderendir. Dolayısıyla güven baba otoritesinin yeniden üretiminde yer alır.

Baba otoritesini aile üyeleri arasında açığa çıkaran güven nasıl bir şeydir? Güven yeniden üretim faaliyetinde nasıl bir rol üstlenir? Otoritenin bir niteliği olarak güven, aile üyeleri arasında kurulan ilişkinin her gün yeniden üretilmesini sağlar. Hofstede’ye göre (1980) insanlar, yaşamlarında belirsizliklerden kaçınmanın yollarını ararlar. Yaşam dünyasındaki ilişkilerin büyük bir kısmı belirsizliklerle doludur. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerde belirsizliklerle mücadele etmenin bilinen yolu güvendir. Babalar, babalık icrasında bulunurken Held’e göre (1968), güven

üretimine başvurumaktadırlar. Babalar, babalık icrasının sürdürülebilirliği ve kendi iradelerinin aile üyelerince kabul edilip meşrulaşması için güveni kullanmaktadırlar. Günümüz modern dünyasında güven, babaların otoritelerini üreten bir duygu ya kanıdır. Bu sürecin farkına varan babalar günümüz modern dünyasında güveni araştırmaya eğilimine girmektedirler. Güvenin otorite üretmek için araştırmılması bir yandan değişen otorite stratejileri ile diğer yandan da babalık icrasının dönüşümü ile ilişkilidir. Aile üyelerinin belirsizliklere karşı korunaklı olmasından sorumlu olan baba (her zaman geçerli değildir), değişen babalık icraları ve kullanılan farklı otorite stratejilerine göre güven üretimini sağlamaktadır.

Otorite, ortamın ilişkiye girilebilmesini sağladığı için belirsizliği giderir. Başka bir deyişle bilen, ilişkisel ve arttıran anlamında otorite, aile ortamında herhangi bir belirsizliğe izin vermez. Aynı şekilde ayrıcalıklı olma ve yetkili olma anlamları da otoriterliği üretme riskine rağmen belirsizliği ortadan kaldırır. Dolayısıyla aile üyeleri gündelik yaşamlarında herhangi bir belirsizlikle karşılaşma riskini minimize etmek için güven inşa ederler. Aksi halde, kurulacak olası ilişkiler yoğun bir şekilde tehdit edici öğelerinin saldırısına maruz kalır. Bu ise hayatı yaşanmaz hale getirir. Bu nedenlerle ilişkilerin kurucu zemini olan otoritenin ete kemiğe bürünmesinde en önemli sacayağı güvendir. Gündelik hayatta her tür risk karşısında güven, aile üyelerinin gelecek beklentileri konusunda kendilerini avutmalarını sağlar. Çünkü yaşam dünyasında kimin ne zaman ne yapacağı bilinmez; ancak sadece onlara inanılabilir. Dolayısıyla güven bir duygudan öte, bir kanıdır, zarar görmeyeceğimize dair sezgimizdir (Richo, 2010: 18). Bir kanı ya da sezgi olması nedeniyle güven, karşılıklı bağlanmayı inşa eder. Böylece kişinin emniyette olduğu varsayılır. Bu konuda Bowlby'nin bağlanma kuramı teorik destek sunar. Richo (2010: 39), Bowlby'nin varsayımının, “güven ve emniyet arayışı içindeki çocukların bakımlarını üstlenene psikolojik açıdan bağlandığı” olduğunu ifade eder. Dolayısıyla otorite zemininde kurulan ilişkide güven, insan yavrusunun aile fertlerine bağlılığını üretmektedir. Böylece güven sayesinde babalar, aile üyeleri arasındaki bağlanmayı sağlayarak aile olmanın tanımında yer alan dayanışmayı üretmektedirler.

İlişkileri belirsizlikten kurtaran, otoriteyi tesis eden ve bir duygu ya da sezgi olan güven nedir ve neleri içerir? Bu soruya cevap aranarak günümüz modern babalık

icrası için geçerli bir güven tanımına varılacaktır. Güven, Latince’de *fucidia* kelimesi ile karşılanırken, İngilizce’de kullanılan *trust* kelimesi Almanca’da *teselli* anlamına gelen kelimeden ‘trost’tan evrilmiştir. Her iki kelimde de temel olarak inanç, güven ve bel bağlama anlamlarına gelmektedir. Arapça’da ise ‘itimat’ kelimesi ile karşılanmaktadır. İtimat, Arapça kendini beğenmek anlamıyla birlikte, ‘dayamak, dikmek’ anlamlarına da gelmektedir. Türkçe’de ise, *küv* kökünden gelmekte olup ‘gurur’ anlamında kullanılmaktadır (Nişanyansözlük). *Küven* ise ‘kendiyile böbürlenmek’ demektir. Türkçe’de kelime, Batı dünyasındaki kullanımına nazaran uzun bir dönem, 19. yüzyıla dek, olumsuz çağrışımlara sahiptir (Nişanyansözlük). Kibir, kendini beğenme anlamında güven, insanın kötü özellikleri olduğundan olumsuz bir kullanımı söz konusudur.

Uzun bir dönem olumsuz bir çağrışımı olsa da güven, Türkçe Sözlük’te (2009: 816), “korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat; yüreklilik, cesaret;” olarak tanımlanır. Kelimenin bu anlamları diğer dillerde kullanılan anlamlarla örtüşmektedir. Güven, hem Richo (2010: 17) de hem de Outwhite (2003: 323)’a göre bir kişi ya da şeye sıkı sıkıya bel bağlamaktır. Türkçe’de güven günümüzde yaygın bir şekilde bu anlamda kullanılmaktadır. Güven, bu anlamlarına göre otoritenin bağ kurucu niteliği ile örtüşmektedir. Dolayısıyla güven, otoritenin bağ kurma ve bağlılık oluşturma anlamını açığa çıkararak hayatı yaşanmaya değer kılar. Çünkü *bel bağlama*, *bağlanma*, *itimat* genel olarak herhangi bir işin yapılması konusunda kendini bir başkasına teslim etmektir. Bu teslimiyet insanlar arasındaki dayanışmanın ahlaki bir uzlaşısı çerçevesinde olumlanmasıdır. Kısaca “güven güvenilirliğe bel bağlamaktır” (Richo, 2010: 17). Böylelikle güven sayesinde aile, dayanışma hissi sağlayan önemli bir kurum olarak onaylanır.

Yapılmış olan tanımlamalarda güvenin bel bağlama ve itimat anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Güven, günümüz dünyası için bu anlamlarının yanında yeni içerikler edinmiş midir? Bu konuya önemli bir katkıyı Sztompka’nın *Trust: A Sociological Theory* (2003) adlı metni sağlamıştır. Metninde Sztompka, insanın belirsizlikler aleminde yaşadığını vurgular ve ona göre insan bilinmezliklerden kurtulmak için çabalar. Bu çaba tahmin edebilme yetisini oluşturur. Tahmin

edebildikçe de kişide öngörme ve gelecekteki olası yaşama yönelme arzusu gelişir. Bu çaba ve tahmin edip öngörebilme becerisi tam olarak güvenin inşa olmasıyla eş zamanlı işler. İlişkilerin kurucu koşulu olan otorite sayesinde insan, belirsizlikler karşısında hayatta kalmak için birtakım ilişkiler geliştirir. Geliştirdikleri bu ilişkilerin yıkıcılıktan uzak ve gelecek beklentisinde herhangi bir sapmaya yol açmaması ancak güven ile mümkündür. Hayatın akışının merkezinde Sztompka, güvenin olduğunu belirtir. Bir gelecek öngörüsü oluşturma anlamında güven, Sztompka (2003) için *bahse girmedir*. Gelecekte neler olabileceği kesin olarak bilinmiyorsa, sadece olası durumlara dair fikirler geliştirilebilir. Geliştirilen fikirler ancak olasılık olarak gerçekleşebilir. Bu nedenle Sztompka (2003: 25-70), *güveni diğerlerinin gelecekteki olası eylemleri hakkında iddiaya girmek* olarak tanımlamıştır. Görüldüğü gibi kavrama günümüz modern dünyasında bahse girme anlamı da eklenmiştir.

Güvene eklenen olasılık hesabı yapma güvenin itimattan farklılaşmasıyla ilişkilidir. Güven ile itimat arasında nasıl bir farklılaşma olduğu belirlemek, aile üyelerinden babanın diğer üyeler ile olan ilişkisinde otoritesini nasıl ürettiğini görmeyi sağlar. Babanın güven veya itimat etme arasındaki pozisyonu onun otoritesini üretirken hangi otorite stratejisini kullandığını gösterir. Tarihsel olarak baba, itimat edilendir. Güven kavramında ‘itimat’ merkezi bir yer tutmaktadır. İtimat, ilişkinin taraflarından beklenilmeyen bir eylemin hiçbir şekilde gerçekleşmeyeceği inancıdır. Bir nevi *sağlamda olma* durumudur. İtimat, şüphe edilmezliği varsayar. Hiçbir koşulda yanılmazlık duygusu hâkimdir. Oysa güven, bir bahse tutuşma olarak olasılıkları gözden geçirmeyi zorunlu kılar. Başka bir deyişle güven, birinden ya da bir şeyden zarar gelmeyeceğini sanmak, itimat ise birinden ya da bir şeyden zarar gelmeyeceği konusunda mutmain olmaktır. Ancak güven, sosyal yaşamda itimattan daha yaygındır. Çünkü yaşam dünyası belirsizliklerle doludur ve bu belirsizlikleri aşma itimat ile değil de güven ile olur. Bu nedenle güven, sosyal kurumların yeniden inşası için fırsatlar sunar. Arkadaşlık ağları kurmamızı sağlar ve müşteriler ile ilişkilerimizi sürdürmemiz için yol gösterir (Luhmann, 1990: 94). Luhmann’a göre güven, “belirli risk sorunları için bir çözüm”dür (Luhmann, 1990: 94). Buna ek olarak Luhmann güven ile itimat arasındaki farkı şöyle belirtir:

“Güven ile itimat arasındaki ayrım algılama ve bağlama bağlıdır. Alternatifler düşünülüyorsa (silah olmaksızın evden ayrılmıyorsa) itimat söz konusudur. Ancak diğerlerinin eylemlerinin hayal kırıklığı yaratabileceği olasılığı göz önünde bulundurarak eylemde bulunma söz konusu ise bu güvendir” (Luhmann, 1990: 97).

Pasaj, güvenin toplumsal etkinlik için şart olduğunu ancak itimadın ise daha özel koşullar gerektirdiğini belirtir. Bu anlamda toplumsal etkileşim için güven yeterli olup, itimat ise özel/kişisel ilişkilerde ya da ilişkinin oluşturmuş olduğu yüksek bağlılıkta ortaya çıkar. Babalar, değişen aile ilişkileri bağlamında kendi pozisyonlarını yeniden üretebilmek için bu iki ayrıma özen göstermektedirler. İtimat eden kişi beklentilerin gerçekleşeceğinden emindir. Güvenen kişi ise rasyonel bir düzeyde beklentilerin gerçekleşeceğini varsayar. Fakat B planlarını da hazır tutar.

Yukarıda yürütülen tartışmalar ışığında güvenin bel bağlama, bahse girme, itimat ve dayanışma üreten bir duygu/kanı anlamlarını içerdiği belirtildi. Bunlardan hareketle güven şu şekilde tanımlanacaktır: *Hayatın belirsizlikleri karşısında hayatta kalmak için geliştirilen geleceğe dönük beklentilerin gerçekleşeceğine yönelik şaşmazlık duygusudur.* Beklentilerdeki şaşmazlık durumu ilişkilerin mahiyetini belirler. Dolayısıyla güven yaşam dünyasında kurulan ilişkilerin uzlaşılara uygun bir şekilde devam edeceğinin mesajını karşılıklı olarak verir. Peki, güven babalar için nasıl bir anlam bulmaktadır? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle güvenin öğelerinin etraflı bir şekilde açıklanması gereklidir.

Güven kavramının anlamını teşkil eden temel öğeler aşağıdaki pasajda dile getirilmiştir.

“Bernard Barber, güveni, bir kurum ya da profesyonel kuruluşlara olan itimat olarak incelendi. Shmuel Eisenstadt ise işçi-patron arasında olan bir birleşenin çekirdeği olarak anlaşılması gerektiğini vurguladı. Diego Gambetta özel topluluklar, mafya gibi ilişkilerden hareketle çeşitli perspektiflerde kavramın işlevini görmeye çalıştı. James Coleman güveni rasyonel bir alışveriş sürecinin kurucu ögesi olarak düşündü. Anthony Giddens güveni geç modern toplumun karakteristik bir özelliği olduğunu belirtti. Francis Fukuyama güveni ekonomik sistemin vazgeçilmez bir koşulu olarak açıkladı. Adam Seligman güveni iş bölümü, farklılaşma ve rollerin kutupsallaşması ile ilişkili modern bir fenomen olarak yorumladı. Piotr Sztompka ise toplumun işlevlerinin uygulanabilmesi için gerekli kültürel kaynaklar olarak değerlendirdi” (Smelser, 2001: 15913).

Alıntıda güven, soyut sistemlere olan itimat; iş gücünün sürekliliğindeki ve piyasanın istikrarındaki temel öğe; insanlar arasında dayanışmanın harcı; Pazar ilişkilerinin

yürütücüsü; toplumun sürdürülebilirliğinin ilkesi ve yaşamdaki belirsizliklerle baş edebilme stratejileri olarak tanımlanmaktadır. Kısacası güven, inanmayı ve itimatı içerir. İnanma ve itimat ise şunlara karşı duyulur: Ailelere, komşulara, etnisitelere; organizasyon ya da kurumlara; yetkilendirilmiş kategorilere; ulaşım sistemleri, askeri sistemler, su sistemleri; toplumun düzeni ve rejimi gibi (Smelser, 2001: 15914). Güven duyulan bu dört öge, Goffman'ın (2009: 4) bahsettiği 'total kurumlara' karşılık gelir. Gündelik hayat bu total kurumlarla olan karşılıklı ilişkilerin akışında inşa edilir. Güven, total kurumlardaki bu akışın sürdürülmesini ve bireyin daima 'içerde tutulmasını' sağlayan gizil bir güçtür. Dolayısıyla güven sadece kişiler arası ilişkilerde değil, aynı zamanda kişi ile kurumlar arasındaki ilişkilerin de yürütülmesinde önemli bir rol oynar. Güven kurumlara ve yetkilendirilmiş kategorilere de yöneliktir. Giddens için güven, "cehaleti veya bilgi eksikliğini paranteze alan bir 'sıkı inanç' temelinde kişiler veya soyut sistemlere itimat etmek"tir (Giddens, 2010b: 290). Giddens için soyut sistemler gündelik hayatın akışını kolaylaştıran kurumsallaşmış ve rasyonalize edilmiş sürekliliklerdir. Otobüsün zamanında geleceğine olan inanç belediyeye olan güveni pekiştirir. Böyle bir dünyada babalar, babalıkların icra ettiklerinde güven temelinde aile ilişkilerini örgütleyerek otoritelerini üretirler.

Güven, belirsizlik ile baş etme stratejisi; bir kişinin, yapılması beklenen eylemin yapılıp yapılmayacağı konusunda emin olması; birinin birine itimat etmesi, inanması ya da bağlı olmasıdır (Held, 1968: 157). Güvenin bu öğeleri üç ortak noktada toplanır: *Belirsizlikten kaçınma ya da belirsizliği giderme, işlerin yapılması konusunda iç rahatlığı ve son olarak bağlılık*. Bu üç öge gelecekteki olası beklentilerde şaşmazlık durumunun oluşmasının garantörüdür. Bu bağlamda babalar otoritelerini bu üç öge sayesinde güven aracılığıyla ete kemiğe büründürmektedirler. Başka bir deyişle babalar otoritelerini güven aracılığıyla yeniden üretebilmeleri için bu üç niteliği başarılı bir şekilde kullanmalıdırlar. Benzer bir şekilde Barbalet (2009: 368) güveni, *ilk olarak* diğerlerinden beklenen davranışları gerçekleştireceklerine olan itimat; *ikinci olarak* güvenin bir olasılık olduğunun farkında olma ve *son olarak* da belirsizliğin üstesinden gelme stratejisi olarak tanımlanmıştır. Güvenin bu öğeleri babaların eylemlerine yansidikça aile üyeleri arasındaki ilişki yaşanabilir bir

sürekliliğe sahip olur. Başka bir deyişle güvenin bu üç anlamı, bağlılık ilişkisi, belirsizliklere karşı korunmuşluk duygusu ve şimdi ile gelecek arasındaki köprü işlevi aile üyelerinin davranışlarını şekillendirir. Güven aracılığıyla babalık icrası şekillendirilerek babanın aile üyeleri ile arasındaki ilişki sürdürülebilir kılınır.

Güvenin baba ile aile üyeleri arasındaki ilişkilerde yansıma bulduğu başka bir konu ise beklenen eylemlerin gerçekleştirilmesidir. Eğer yapılması beklenen bir eylem söz konusu ise bunun gerçekleştirileceği düşüncesi güven sayesinde üretilir. Eylem gerçekleşirse güven pekişmiş olur, aksi halde güvensizlik veya kuşku ortaya çıkar. Belirsizliklere karşı bir önlem ve gelecek öngörüsündeki iddia olarak güven, günümüz modern dünyasında büyük risklerle de karşı karşıyadır. Bir yandan sekülerliğin yayıldığı ve teselli imkânlarının azaldığı, bir yandan büyük anlatıların yerle bir olduğu ve kadim dostlukların tahrip edildiği günümüz modern dünyasında güven, tüm bu olumsuzluklara rağmen ilişkilerin yeniden kurulmasını sağlama gibi bir misyona sahiptir. Otoritenin stratejik dönüşümüyle örtüşen bir şekilde günümüz modern dünyası güveni araçsal hale getirmeye çalışmaktadır. Bunun arka planında rasyonelleşme yer almaktadır. Gelecek tasarımları rasyonel olarak hesaplanmış veriler ile kontrol edilebildiği müddetçe herhangi bir sapmadan kaçınılabilir. Tasarımların hiçbir adımında hatanın olmayacağı düşüncesi rasyonelleştirilmiş güvene yol açmaktadır. Güvenin bu şekilde araçsallaştırılması örtük otorite stratejisi ile hareket eden babalar tarafından sıkça kullanılmaktadır. Günümüz babalık icraları güvenin doğallığında gelişimi ile araçsal inşası arasındaki gerilimle birlikte otoritelerini üretmektedirler.

Güvenin ailede nasıl inşa edildiği problematiktir. Babalar aile üyeleri üzerinde otoritelerini yeniden üretebilmek için güven inşasına bilinçli olarak yönelmektedirler. Sınırları kültürle çizili bir icra olarak babalık pratiklerinin yürütülebilmesi, babalık icralarının toplumsal olarak kabul edilebilirliği ile ilgilidir. Babaların toplumsal etkinliklerinin kabul edilirliliği ise güven ile sağlanır. Elbette bütün eylemler, sadece güvene dayalı icra edilmez. Öfke, nefret, kızgınlık, savaş ve arzu gibi birçok etken bir eylemin güdüleyicisi olabilir. Ancak böyle duygular güven olmaksızın toplumsal etkileşimi/uzlaşmayı iptal etmeye dönüktür. Nitekim savaşlar, kan davaları ve her tür hileli eylem ilişkileri tahrip eder. Dolayısıyla, otorite kavramının salınımsallığı gibi

güvenin de salınımsallığı söz konusu olup zorlama güveni anlamsızlaştırır (Sztompka, 2003: 23). Çünkü güvenin oluşabilmesi için özgürlük temelinde bireylerin karşılaşması gerekir (Sztompka, 2003: 23). Bu konuda Foucault (2000: 75) “‘iktidar yalnız özgür özneler üzerinde ya da onlar ‘özgür’ oldukları sürece uygulanır” der. Bir ilişkinin kurulmasının zemini olarak otoritenin niteliği olan güven tarafların özgür olmasını şart koşar. Bu nedenle birini yönetmeye ya da birini kontrol etmeye çalışmak, güveni ortadan kaldırır (Giddens, 1991: 19). Dolayısıyla babalar, değişen aile ilişkileri bağlamında ya aile üyelerini kontrol etmekten kaçınacak ya da alternatif stratejiler geliştireceklerdir. Örtük otorite stratejisi, kontrol ve denetim faaliyetlerini derinden ve meşru olarak gerçekleştirdiği için günümüz babaları bu strateji ile güvenilirliklerine zarar vermemeye çalışmaktadırlar.

Güven düzen ve istikrarın sağlanmasıyla da ilişkilidir. Babalık icrası, kolektif olarak önceden belirlenmiş belirli pratiklerden oluşur ve bir sürekliliği ve istikrarı söz konusudur. Dolayısıyla baba, aile üyeleri ile arasındaki ilişkiyi güven sayesinde normatif bir hale getirir. Böylece hem aile üyeleri arasında geçerli bir sözleşme oluşur hem de böyle bir sözleşmenin yapılabilmesi için koşullar sağlanır. Toplumun mikro bir yansıması olan ailede Good (1990: 21) sosyal yaşamın güven sayesinde inşa edildiğini belirtir. Aksi halde aile üyelerinin karşılıklı beklentilerinin nasıl gerçekleştirilebileceği muamma olurdu. Çünkü güven, bir duruma ya da şeye ya da bir kişiye ya da bazı niteliklere güvenme ya da itimat etmedir (Good, 1990: 33). Babalar aile üyeleri ile karşılıklı ilişkilerinde güven aracılığıyla aile üyeleri için geçerli normların üretilmesi ve sürdürülmesini sağlar. Başka bir deyişle, bireyler arasında ‘geçerli mutabakat’ları sağlar (Goffman, 2012: 23). ‘Geçerli mutabakat’ bireylerin ilişki esnasında önceden belirlenmiş ritüelleri eyleme tarzlarına (rasyonel yönelimli ya da değer yönelimli) göre yerine getirecekleri ortamının dizayn edilmesidir. Güven, geçerli mutabakatların varlığı ile kurulan sosyal dünyada ilişkilerin akışını sağlar. Makro düzeyde de toplumsal alışverişlerin ve istikrarın temelini atar. Örneğin yapılan her alışverişte güven karşı tarafın ne yapacağını ya da yaptığını hesaba katmayı gerektirir (Dasgupta, 1990: 49). Kapital-dünyanın istikrar dediği şey aslında güvendir.

Güvenin tanımı ve öğeleri belirlenerek sosyal dünyada ilişkileri nasıl biçimlendirdiği tartışıldı ve güven otoritenin bir niteliği olduğu da belirtildi. Şimdiye kadar bahsedilen ilişki kavramı burada biraz açılması gerekmektedir. Hem otoritenin ilişkiler için zemin olduğu iddiası hem de güvenin bir ilişkiyi varsayması nedeniyle ilişki kavramı tartışılmalıdır. İlerleyen paragraflarda ‘ilişki’ ve ‘güven’ arasındaki ilişki sorgulanarak baba otoritesinde yaşanan dönüşüm ortaya konulacaktır.

Aile birçok ilişkinin alışkanlık haline gelmesinden oluşur. Ailenin, yaşanmaya değer olmasının ardında belki de bu niteliği vardır. Aile üyeleri hem kişisel olarak hem de bir kurumun üyesi olarak birtakım ilişki ağlarının içerisinde yer alırlar. “Yaşamak kişisel ilişki kurmaktır” diyen LaFollette (1997: 11-12) “kişisel ilişkilerin, bizi daha iyi birer insan haline getirdiği için değerli olduklarını düşünüyorum” demektedir. Görüldüğü gibi ilişkinin sosyolojik olarak iki türü bulunmaktadır: *Kişisel ve kurumsal ilişki*. Bu iki ilişki türü güven sayesinde beklentilerindeki sapmaları minimize ederek gelecek kurgusunu sağlamlaştırır. Bu iki ilişki türünden kişisel ilişki, bireyin kendi değerini ürettiği veya kendini değerli hissettiği ilişki türüdür. Kurumsal ilişki ise rasyonalize edilmiş karakteri nedeniyle amaç yönelimli olup biçimseldir. Kurumsal ilişkiler daha çok “tarafardan biri, yalnızca diğeri bir rolü yerine getirdiği ya da bir ihtiyacı doyurduğu için ilişki içinde” olması durumudur (LaFollette, 1997: 24). Bunun aksine kişisel ilişki, bireyin “diğeriyle benzersiz bir birey olarak ilişki kurduğu düzeyde” ortaya çıkar (LaFollette, 1997: 25). Aile sosyolojik olarak bir yandan bir kurum olarak toplumsal yeniden üretimin merkezi, bir yandan da üyeleri arasında kişisel ilişkilerin yeniden üretildiği bir ilişki uzamıdır. Daha önce de belirtildiği gibi aile, sevgi, şefkat, güven, paylaşma ve dayanışmanın kaynağıdır (Dikeçligil, 2014: 44). Baba, bir yandan kurumsal kimliğin göstereni bir yandan da kişisel ilişkilerde yaslanılan bir çınardır. Babaların otorite üretimi de güven üzerinden ikili bir hal almaktadır. Bu anlamda babalar, aile üyeleriyle amaç yönelimli ve biçimsel bir ilişki kurabileceği gibi aynı zamanda biricik bir ilişki biçimi de geliştirirler. Otoritenin stratejik dönüşümüne paralel olarak babalar da bu tarz ilişki biçimlerinden birini seçerek güven inşasına girerler. Her iki ilişki biçiminde de babalar güven sayesinde ilişkilerin sürekliliğini sağlamaktadırlar. Güven kişisel düzlemde biricikliği önemserken kurumsal düzlemde soyut sistemlerin işleyeceğine yönelik şaşmazlığı

önemser. Baba bu iki niteliğin aynı anda kendisinde ete kemiğe büründüğü kişi olarak otoritesini güven inşa ederek yeniden üretmektedir.

Kişisel ilişkiler Luhmann'a (2014: 232) göre samimiyete dayalı olduğundan insanlar arası bağları daha da güçlendirir. Kişi, "kendisi hakkında önemli bilgileri açığa vuracak biçimde hareket ediyor ya da başkalarının kendini böyle görmesine izin veriyorsa", ayrıca "mahrem de oluyorsa" samimidir (LaFollette,1997:150). Bu anlamda güven, samimiyetin yollarını döşer. Aynı şekilde kurumsal ilişkiler de, güven ile işler. Aksi halde kurumsal despotizmin ya da Weberyen Demir Kafes ortaya çıkar. Üstelik kurumsal yapıların güven kaybına uğraması, yaşam dünyasının otoriterleşmesini de beraberinde getirir. "Güven hayat açısından esastır. (...) İnsanlar için önemli olan ne varsa, bunun gelişip zenginleştiği atmosferi güven oluşturur" (LaFollette, 1997: 157). Güvenin rasyonalize edilerek ilişki biçimlerinin belirli bir şekilde yönlendirilmesine yardımcı olması anlamında araçsallaştırılması Weberyen demir kafese işaret ederken, güvenin yitimi ise despotizme yol açar. Güven tıpkı otorite gibi bir kıvam durumudur. Güven ortamı, "başkalarının kalıcı bir ahlaki düzende eylemlerde bulunduğunu; teknik rollerini tam anlamıyla başardıklarını; ve başkalarına özel bir ilgi göstermeyi gerektiren rollerini sadakatle yerine getirildiğini varsaydığımızda" oluşur (LaFollette, 1997: 157). Dolayısıyla güven, bir yandan kurumsal ilişkilerin norma uygun işlemesi, bir yandan da kişisel ilişkilerde sözde durmanın, sadakatin ve samimiyetin varlığı ile paraleldir. Dolayısıyla babalar, aile üyeleri arasında hem kurumsal hem de kişisel ilişkilerini başarılı bir şekilde geliştirdiğinde, otoritenin salınımsallığını bir kıvamda tutmayı başarır. Böylece hem güven veren hem de güvenen olarak aile üyeleri arasındaki bağı kuvvetlendirerek otoritesini yeniden üretir. Babaların bunu başarmaları tam anlamıyla otoritenin cisimleşmiş haline işaret eder.

Normların sınırladığı gündelik hayat, güven aracılığıyla tanzim edilse de kurallara uyma güveni karşılıklı olmaktan çıkarma tehlikesini de taşır: "Genelde kurallar ile güven arasında ters orantılı bir ilişki vardır: İnsanlar ilişkilerinde ne kadar çok kurallara bağımlı hale gelirse, birbirlerine o denli az güvenirler" (Fukuyama, 1998: 203). Dolayısıyla günümüz modernliğinin en büyük başarısı olarak görülebilecek olan uzmanlaşma eğilimi, güven için yıkıcıdır. Çünkü "uzman, otoritesini genişlettiği

ve sağlamlaştırdığı ölçüde yetkinliğinden ödün verir” (De Certeau, 2008: 74). Norma itaat, hatta norma gönüllü itaat bireyin eylemlerini kısıtlayabilir. Çünkü modern dünyanın felsefi olarak kurucu olan Kant’ın ödev vurgusu insanı itaate sürükler. Bunun Weberyen yorumu da bürokrasinin insanı biçimlendirmesidir. Böyle bir dünyada insanın ödevini yerine getirmesi her tür sempatiden azade edilmiştir (Bauman, 2011: 125). Dolayısıyla güvenin bel bağlama, itimat, bağ kurma ya da samimiyet gibi anlamlarının ortaya çıkması mümkün değildir. Gündelik hayatta kişiden beklenen, toplumsal uzlaşıya uymasındır. Çünkü toplumsal uzlaşıya uymak yaşamı kolaylaştırır, ancak toplumsal uzlaş, güven talebini azaltır (Bauman, 2011: 101). Günümüz modern dünyasında güven, kurumsallığın tahakkümü ile bireyciliğin aşırılığı arasında salınmaktadır. Kurumsal ilişkilerin vermiş olduğu güven sanki süreklilik arz edecekmişçesine, istencin körelmesine yol açar. Böylece insan etiyle beslenen Lucifer’in, çiftliğindeki besilere dönüşülür (Kripke, 125. Bölüm).

Güvenin oluşabilmesi için kişiler arasında bir ortaklığın/ortak çıkarların oluşması gerekir. “Çıkarı olmak belli bir toplumsal oyunun bir anlam taşıdığını, kazanılıp kaybedileceklerin önemli ve peşinden koşulmaya değer olduğunu kabul etmektir” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 105). Güven ortak çıkarın elde edilmesi için ilişkilerin sürdürülebilirliğini sağlar. Çıkarlar, savaş gibi zor ile de elde edilebilir ancak bu otoriteden uzaklaşma anlamına gelir. Bu nedenle güven bir bağ kurma, bağımlılık ilişkisi sergilemedir. Giddens (2010c) özellikle bağlılığın etkileşimde bulunan tarafları birbirine bağladığını belirtir. Ancak bağlılığın bir ileri aşaması olan bağımlılık ilişkisi ölümcül bir etkiye sahiptir. Her ne kadar kişi güven sonucu elde ettiği bağımlılık sayesinde ontolojik güvenlik kazansa da bağlılığın tahakkümü altına girme gibi bir riski vardır. Böyle bir ilişkide birey, bir taraftan ontolojik güvenlik duygusunun sürdürülebilirliğini garanti altına alırken diğer yandan ilişkinin diğer tarafındaki bireyin tahakkümü altına girebilir. Sonuç olarak ontolojik güvenlik talebi müptelalık haline dönüşür. Ancak müptelalık bireylerin benliklerinin bir bütün olmasını sağlayan harç vazifesi de görür (Giddens, 2010c: 85-88). Giddens ontolojik güvenlik ve müptelalık arasındaki sorunu aşmak için bir denge durumu olan saf ilişkiyi öne sürer.

“Saf ilişkilerde güvenilirlik ve otorite güvenle derinden bağlantılıdır. Güvenirliği olmayan güven tek yönlü olacaktır, yani bağımlılığa kayabilir; güvensiz güvenilirlik diğerinin eylemlerinin ve motiflerinin sürekli incelenmesi anlamına geleceği için imkânsızdır. Güven ötekinin güvene değer olmasını gerektirir –sürekli kontrol gerektirmeyen, ama gerektiğinde belirli fasıllarla kontrole açılacak “güven” sunmak” (Giddens, 2010c: 175).

Dolayısıyla güven açıklığı da beraberinde getirmektedir. Kişinin kardeşinden emin olmasını sağlayan temel argümandır. Böylece ilişkideki çıkarlar sürdürülmüş olur.

Güven, bireyin yaşamı boyunca edindiği tecrübelerle anlam vermesini sağlar. Bu anlamlandırmanın bir boyutu ilişki kurmanın doğal sonucu olan bağlanmadır. Kişi, tecrübelerini bağ üretme yönünde anlamlandırabilir. Bağlılık, en fazla psikoloji literatüründe araştırma nesnesi haline gelmiştir. Psikolog Bowlby (2013) için güven, bağlanma sürecini sağlayan ana katalizördür. Bağlanma, “bir güvenlik ve korunma sistemidir” (Sümer, 2012: 172). Bowlby’nin çalışmaları bakıcı/anne ile çocuk arasında kurulan ilişkinin çocuğun gelişimi açısından önemini belirtir. Güvenli sığınak ve üs olarak ana-baba ya da bakıcı, çocuğun gelişimi için elzemdir. Güvenli sığınak tehlike, kaygı veya korku anlarında otorite figürüne bağlılığı sağlarken, güvenli üs, otorite figürünü referans alarak dünyayı keşfetme ve büyümedir (Sümer, 2012: 174). Bu süreçleri başarılı bir şekilde geçiren çocuğun yaşamının geri kalanında ontolojik düzeyde kaygı yaşama sıklığının azalacağı düşünülmektedir. Aksine yetersiz bağlanmanın ise birçok ruhsal sorunlara (kaygı, şizofreni, ergen intiharı, yeme bozuklukları, madde kullanımı, obsesif-kompulsif bozuklar) yol açacağı öne sürülmüştür (Kapçı ve Küçüker, 2006: 288). Güven, uzam ve zaman içerisinde yaratılan iki nokta arasındaki mesafeyi kısaltır. “Güven, zaman ve uzam içindeki mesafeyi paranteze alır ve somutlaşmasına izin verildiğinde yaşam boyunca sürecek bir duygusal acı kaynağı olabilecek varoluşsal kaygıları engeller” (Giddens, 2010a: 90). Böylece kişinin süreklilik algısı gelişerek ontolojik güvenliği sağlanmış olur. Buna ek olarak “güvenli bağlanma ve çocukların olumsuz duygulanımları ile baş etmeleri arasında anlamlı bir ilişki” olduğu araştırmacılarca tespit edilmiştir (Uluç, 2012: 198). Güvenli bağlanma psikolojik olarak ‘iyi olma’nın koruyucu bir faktörüdür (Uluç, 2012: 205). ‘İyi olma’ durumu aslında Freudyan anlamda gerçeklik ilkesi tarafından çocukların hâkimiyet altına alınması sürecidir. Gerçeklik ilkesi, “insan, anlık, kuşkulu ve yıkıcı hazdan vazgeçip, ertelenmiş, kısıtlanmış ama

‘güvenli’ hazza yönelmeyi öğrenir” temelinde işler (Marcuse, 1968: 29). Aile üyelerine bir lider olarak baba, onların narsistik öğelerden kurtulmalarını, gerçeklik ilkesine hazırlanmalarını sağlayarak onların ihtiyaçlarını giderir. Baba tam olarak çocuk için bu eksikliği giderme amacıyla toplumsal olarak görevlendirilmiş disipline edici liderdir (Freud, 1975). Babalar, bağlanma ile şekillendirdikleri ilişkileri ile aile üyelerini gerçeklik ilkesine taşırlar.

Modernite, felsefi arka planı sonucu düalizmlerin çatışması ve birinin üstünlüğünü ilan etmesidir. Bu anlamda modern dünya, ayrımlar üzerinden kendini inşa etmiştir. En belirgin ayrım ise Hristiyan mirasın da etkisiyle, *iç ve dış* arasındaki ayrımdır (Sennett, 1999). İç ve dış ayrımı, bireylerin eşsizliğinin ve benliğinin yalnız başına bir bütünlük teşkil ettiği fikrinin empoze edilmesi ile gerçekleşmektedir. Bir insandan söz ettiğimizde ‘ben’ içi, ‘beden’ dışı temsil eder. Böylece somut bir birey ikili bir varlık olarak algılanır. Bireyin benliği, dışarı olandan -yani kentsel yaşamla ya da kozmolojik sistemlerle temasta olduğu veya ‘öteki’lerin ciddiye alındığı tüm mekan ve zamanlardan- koparılmıştır. İç öznel yaşantıya, dış da fiziksel yaşama tekabül etmektedir (Sennett, 1999: 14). Günümüz modernliği, modernliğin mirası ışığında yaşam alanlarının ayrışıklığını sürdürme eğiliminde olmakla birlikte bu ayrımlar arası geçişlere imkân yaratarak ya da aynı anda ayrımları birlikte görünür kılarak bu eğilimi aşmayı da denemektedir. Örneğin, A kişinin bir beden ve bir benlikten oluştuğu bir ayrımın ön planda olduğu dünya tasarımı, aynı zamanda A kişinin hem beden hem benlik sahibi olduğu bütünleşik bir dünya tasarımı ya da A kişinin bu ayrımları önemsemediği bir dünya tasarımı geçme denemelerinin olduğu söylenebilir. Sanki A kişisi, iki farklı odaya sahipmiş gibi, modern dünya yaşamı içeri ve dışarı şeklinde ayrıştırılmıştır. Bunun sonucu olarak iç dışarıyı istila edebildiği gibi, dış da içeriği istila edebilmektedir.

Günümüz modern dünyasında iç ve dış ayrımı bir yandan belirsizliği aşmakta, bir yandan da bu belirsizliği yeniden üretmektedir. Modern dünya için dışarı belirsizliklerin olduğu güvensiz bir alana karşılık gelirken, içerisi güvenli bir sığınak olarak yorumlanır. Ancak günümüz modern dünyası, bu ayrımı geçersiz kılarak bir sığınak fikrini de imkânsızlaştırmıştır. Dolayısıyla güven sayesinde duyulan

ontolojik güvenlik askıya alınmaktadır. Bunun gerekçesi olarak da günümüz dünyasında güvenin somut olana dönük hale gelmesidir:

“Bizim kültürümüz, soyutlamadan vazgeçme pahasına, somutluğa büyük değer verir. ‘Gerçeği yap, somutlaştır’, yalnızca sanatçıya değil günlük yaşama da verilen bir buyruktur. (...) Somut olan, genellikle dayanıklı, *sağlam toprak* gibi görünür; dünya sanki mermerdir. Belirsiz ise özden yoksun şüpheler ve duygusal, içedönük özellikler diyarına ait gibi görünür” (Sennett,1999:235).

Somut olanın yüceltilmesi ile baba olmanın anlamı da pratikleri üzerinden değerlendirilmektedir. Bu anlamda babalık icraları ölçülebilen ve değerlendirilebilen uygulamalara dönüşür. Böyle bir dünyada insanın güvenli limanlar bulması, Giddens’in (2010a: 53) ‘soyut/simgesel işaretler ve uzmanlık sistemleri’ dediği şeyler aracılığıyla ancak mümkündür. Bu sistemler insan için, en güvenilir olanı ve riski en aza indirmeyi vaat etmektedirler. Böylelikle kişisel bir çaba gerektirmeden hayatta kalmak garantilenir. Aynı şekilde babalar da bu uzmanlık sisteminin bir parçası haline gelerek babalık icrasını sürdürmektedirler. Dolayısıyla babalık icrası ya uzmanlık sistemleri ile rekabete girmekte ya da kendisini bir uzmanlık alanına dönüştürmektedir.

Güven, günlük yaşamdaki operasyonların gerçekleştirilmesini sağlar. Her gün çevrilen binlerce dalavereler, dolaplar düzenbazlıklar, dürüstlükler, aldanmalar vs. hepsi güvenin varlığına bağlı olarak gerçekleştirilir. Örneğin ‘dolap çevirmek’ öncelikle bireyin operasyon yapabilme kapasitesinin olduğunu gösterir. Ardından başkaları üzerinde güven duygusu uyandırabildiğini tescil eder. Aşağıda anlatılan anonim bir hikâyede bu durum örneklendirilmiştir:

“Hırsızın biri, bir kuyumcuya girerek en büyük elmas yüzüğü sevgilisine almak istediğini söyler. Kuyumcu ise, istenilen büyüklükteki yüzüğün uzak bir ülkede olduğunu ve fiyatının 3 milyon dolar olduğunu belirtir. Hırsız hemen getirin der ve kaparo olarak 1 milyon dolar ödeme yapar. Kuyumcu, vaat ettiği sürede elmas yüzüğü getirip adama teslim eder ve geri kalan 2 milyon dolarını alır. Ancak bir süre sonra aynı adam yine aynı kuyumcuya gelir ve bu elmasın kolyesini de istiyorum der. Kuyumcu hemen araştırır ve Hindistan’da böyle bir kolyenin olduğunu ve fiyatının da 15 milyon dolar olduğunu belirtir. Hırsız da hemen iki milyon dolar ödeme yapar ve getirilmesini ister. Kuyumcu da Hindistan’da kolye sahibinden elması alır ve getirir. Ancak kuyumcu kolyeyi alması için adamı aradığında, adam iflas ettim alamıyorum der. Tabi kuyumcu 13 milyon dolarlık bir ödemeyi bu hırsız için yaptığını ancak aldıkları elmasın ellerinde kaldığını fark ederler. Bir araştırma yaparlar ve hırsızın 3 milyon dolara onlardan aldığı elmas yüzüğü kolye haline getirtip 15 milyon dolara kuyumcuya sattıklarını fark ederler” (Anonim hikâye).

Bu örnekte hırsız kuyumcudan istediği elmasları kendisi için alacağına güvenir. Aynı şekilde kuyumcu da yüzüğü alan kişinin kolyeyi de alacağına güvenir ve ortak iş yaparlar. Sonuçta kuyumcu aldatılmış ve aldanmıştır. Morgan ve Hunt (1994: 20) için güven, iş yapmayı olanaklı kılmaktadır. Çünkü güven iktisadi dünyanın üretimini sağlar.

Ailenin dönüşümünde iktisadi etkenlerin payı oldukça büyüktür. Özellikle pazar ilişkilerinin şekillendirilmesinde güvenin oynadığı rol göz önüne alındığında ailede babanın pozisyonu anlaşılır kılınabilir. Çünkü uluslararası rekabet koşulları ya da her bir ülkenin kendi refahını artırabilme çabası bütünüyle güvene bağlıdır (Fukuyama, 1998: 20). Bu anlamda *istikrarın* tek dayanağı, güvenin varlığıdır. Modern öncesi toplumların sosyal hayatlarını belirleyen ahlaki kural ve alışkanlıklar topluluğun her bir üyesinin kalbine işlemiştir (Fukuyama, 1998: 21). Oysa geç modernlik bu ahlaki ilkelerinin tamamını tek bir ilkeye indirgemıştır: *İktisadi güven*. Bu ilke tamamen rasyonel bir ilkedir. Ancak bu ilkede ahlaki normları dışlayan bir baskı söz konusudur:

“Bilgi çağının en coşkulu havarileri hiyerarşi ve otoritenin çöküşünü kutlarken kritik bir faktörü ihmal ediyorlar. O da, güven ve bu duygunun altında paylaşılan ahlaki normlardır. Topluluklar karşılıklı güvene dayanır ve bu duygu olmadan kendiliğinden ortaya çıkmazlar” (Fukuyama, 1998: 36).

İndirgemecilik çağında iktisadi güven her ne kadar ahlaki ilke olarak öne sürülse de, güven sadece bilgiye ya da ekonomik bir ilkeye indirgenemez. Güven, toplumun işleminin araçları olan dürüstlük ve işbirliğinin belirleyicisidir. Aksi durumda mevzuata gömülü bir toplum içerisinde yaşayacak bir topluluk hayal edilmelidir (Fukuyama, 1998: 38). Örneğin Sennett’ *Karakter Aşınması* (2002) adlı metninde fordist üretim biçiminden postfordist üretim biçimine geçiş aşamasında bir baba ile oğlunun dünyaya bakışlarında meydana gelen değişimleri incelemektedir. Metin özellikle oğlun (Rico) yaşadığı dönemin karakterini, ‘Uzun vade yok!’ sloganı ile ifade etmektedir. Tarihsel süreçte, oğlun bir yandan yersiz yurtsuz kaldığı bir yandan da aile üyelerini idare etme becerilerinden yoksunlaştığını göstermeye çalışmıştır. Böyle bir dönemin anlayışının güven ve sadakat bağlarını zayıflatıldığını belirtmiştir (Sennet, 2002: 30). Dolayısıyla pazarın sürekliliğini sağlayan bir ilke olarak güven, Pazar tarafından ele geçirilebilme tehlikesiyle karşılaşmıştır.

Karşılıklı etkileşim herhangi bir şeyin –bilgi, sermaye, emek, duygu vs- akışını veya taraflar arasında dolaşımını gerektirir. Güven, karşılıklı etkileşim esnasında aktarımı sağlayarak yeni fırsatlara kapı aralar (Ermisch vd., 2009: 750). Dolayısıyla güvenin özü, birilerinden beklenen davranışın gerçekleştirilmesini ummaktır. Bu beklentinin yönetim sistemlerine yansması ise daha doğrudandır. Güven, demokrasilerde, karşılıklı etkileşimi arttırır, organizasyonların oluşmasını sağlar. Böylece sivil toplumu mümkün kılar ve çatışmaların ortaya çıkmasına engel olur (Cole, 1973: 809). Ancak demokratik toplumlarda güvensiz bir yurttaş, demokrasi kavramının idealleştirilmesi için oldukça sorunlu olacaktır. Görüldüğü gibi güven hem önleyici, hem de geliştirici hizmetler sunmaktadır.

Buraya kadar güven, riskin azaltılması olarak ifade edildi. Günümüz modern dünyasında güven, insanlara riskler ile dolu bir dünyada başarılı olmanın yollarını vaat etmektedir. “Risk kelimesi Rönesans İtalyancasında, ‘cesaret etme’ anlamındaki *risicare* kelimesinden gelir” (Sennett, 2002: 84). Cesaret etme, aynı zamanda güven duymakla da ilişkilidir. Özellikle güven *bahis* olarak değerlendirildiğinde risk kelimesi ile yakınlaşmaktadır. Bu anlamda güven riskin varlığı ile birlikte var olur. “Risk almasını bilen kişi belirsiz ve muğlâk bir ortamda ayakta kalabilen kişidir” (Sennett, 2002: 89). Risk, güven ortamına olan ihtiyaç, güvene bir çağrıdır. Ancak riskin kendisi de, bir bahis olarak değerlendirilebilir.

“Risk, güven gibi, geleceğe dönüktür. İlk olarak risk, dünyanın geleceğini tehdit eden, istenilmeyenlere karşı pozisyon almadır. İkinci olarak risk, doğal olabilir. Dünyada gelecekte istenilmeyen bir durumun ortaya çıkması hakkında belirsizliği ifade eder. Son olarak failin eylemlerinin sonuçlarını içerir” (Sztompka, 2003: 30).

Bu anlamda eylemleri kazan ya da kaybet şeklinde ayrıştırırsak risk, kazanma ya da kaybetme ile ilgilidir. İşbirliği ve dayanışmayı güçlendirmesi nedeniyle güven, riski azaltır ancak güven düşükse risk yüksektir. Burada şöyle bir formül geliştirilebilir: Güven düzeyi (gd) eşittir maksimum beklenti (mb) eksi risk (r): **Gd=mb-r.**

Kısacası gündelik hayatımızın idare edilmesini ve hayatta kalmamızı sağlayan *ilişki biçimlendiricisi* güvendir. Temel vasfı belirsizliği gidermek olan güven aile üyelerinin korunaklılığını sağlayan ve ailenin güvenilir bir liman olarak önemini her geçen gün yeniden üreten bir kanıdır. Güven beklentilere yönelik şaşmazlık duygusu

olarak tanımlandı ve üç temel niteliği olduğu söylendi: Birine/aileye bağlılık, belirsizlikle baş etme stratejisi ve beklenen eylemin gerçekleştirileceğine dair istikrar. Güvenin toplumun kuruluşuna katkıları ve özel olarak da baba otoritesinin yeniden üretiminde oynadığı rol dile getirildi. Baba otoritesinin yeniden üretiminin göstergelerinden olan güven, aile üyelerinin birbirine bağlılığını yeniden üretmekte ve aile düzeninin sürekliliğini sağlamaktadır. Sözleşme temelinde bir araya gelen günümüz modern ailelerinin sürekliliğini sağlayan öge güven olup aile üyelerinin sözleşmeye uyacakları konusunda şaşmazlık kanısını üretir. Günümüz modernliğinin sözleşmecî yapısına uygun olarak soyut ya da uzmanlık sistemlerine duyulan güven aileyi kişisel ilişkilerden ziyade kurumsal bir ilişki ağı şeklinde yeniden örgütlenmeye zorlar. Babalar, aile olmayı kişisel ilişkilerinden ziyade kurumsal bir ilişki ağı olarak görüp güveni üretmek için baba olmayı kurumsal bir forma da dönüştürür. Bir uzmanlık ya da bir sistem işleticisi haline gelen baba güven üretimini sağlar. Böylece baba stratejik bir değişiklik yaparak aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otorite tesis etmeyi sürdürür. Ancak ailede otoritenin cisimleştiği tek kavram güven değildir. Babalar aynı zamanda aile üyeleri üzerinde korku uyandırma kapasiteleri ile de otoritelerini yeniden üretebilirler. İlerleyen kısımda korku ile babaların nasıl otorite ürettikleri tartışılacaktır.

1.4.2. Korku

“Schelling, ‘Yaşamın ve varoluşun temel başı, korkunç olandır’ der” (Schulz,1991:13).

Bu kısımda otoritenin diğer bir niteliği olan korku uyandırma kapasitesinin baba otoritesinin yeniden üretiminde nasıl bir etkide bulunduğu açığa çıkarılacaktır. Korku uyandırma kapasitesi neden otoritenin bir niteliğidir? Baba otoritesinin yeniden üretimini nasıl sağlar? Babalar için nasıl bir anlam ifade etmektedir? Günümüzde babalar korku uyandırma kapasitelerini nasıl icra etmektedirler? Tüm bu soruların cevabı bu kısımda aranacaktır. Öncelikle korku kavramının anlamı açığa çıkarılarak günümüz aile yaşamında geçerli bir tanımı yapılacaktır. Daha sonra kültürel nitelikleri ön plana çıkarılarak korkunun toplumsal yaşamdaki üretici gücü ifade edilecektir. Korkunun üretici gücünü ifade edebilmek için ise korku, analitik olarak

kurucu ve felç edici olarak ayrıştırılacaktır. Bu kısımda otoritenin stratejik dönüşümüne korkunun nasıl ayak uydurduğu ortaya konulacaktır.

Korku baba otoritesini nasıl üretir? Korku aile üyeleri arasındaki bağın güçlendirilmesine katkı sunar. Ancak korku, daha çok ‘safları sıklaştırma’ ya da ‘hayatta kalma için korunma’ duyguları ya da çabalarıyla baba otoritesini yeniden üretir. Güvenin aksine korku uyandırma kapasitesi ilişkiler için ‘zorlayıcı’ bir özelliğe sahiptir. Bir tehlike karşısında zorunlu olarak birlikte hareket etmeyi gerektirir. Korku, ilişkilerin kurulabilmesi için insanlar arasında şiddet ve zorlamaya kadar varabilecek birçok farklı unsurun icrasını da içinde barındırır. Ancak korkunun zor içermesi otoriteyi ortadan kaldırmaz. Sadece korkunun ilişkilerde başat hale gelmesi otoriterlik için zemin hazırlar. Babalar, korku uyandırma kapasiteleri aracılığıyla aile üyelerini kontrol altında tutmaktadırlar. Bu nedenle babalar, hem bir tehdit unsuru hem de tehditleri ortadan kaldıran kişi olarak ailelerinde otoritelerini yeniden üretmeye çalışırlar.

Korkunun, baba otoritesinin yeniden üretilmesine nasıl bir katkı sağladığını görebilmek için öncelikle üzerine konuşulan nesnenin geçerli bir tanımının yapılması gerekmektedir. O halde korku nedir? Korku bir tehdit durumunun varlığı ile eşzamanlı ortaya çıkan bir duygudur. “İnsanın algıladığı, gördüğü ya da düşündüğü, imgelediği, tasarladığı tehlikeli, tehdit dolu durum, kişi, nesne olay ve olgu karşısında gösterdiği doğal evrensel duygulanım durumu ve ruhsal tepkidir. Korku, kaygının bir duruma, kişiye, nesneye, olaya, olguya yönelmesi, bunların üzerinde odaklaşması, toplaşması, yoğunlaşması olarak kabul edilir” (Torun, 2011: 40). Tanımında belirttiği gibi korku, bir nesneyi ya da biriken duygu yoğunluğunun bir nesneye aktarımını zorunlu kılmaktadır. Ancak korku bazen nesnesiz de olabilir. Robin (2004: 4), korkunun ‘aklın huzursuzluğu’ olarak anlam kazandığını da belirtir. Bu tanımda korkunun bir nesneye yönelmesi söz konusu olmadığı gibi kaygıya da yer verilmez. Daha çok mantıksal çıkarımların empirik olgularla örtüşme düzeyinde yaşanan boşluklar nedeniyle insanın içinde düştüğü durumu betimler.

Korku sadece tehdidin varlığıyla ortaya çıkan ruhsal bir tepkime midir? Eğer öyleyse insan korkuya nasıl bir tepki verir? Korku, “beklenmedik bir durumla karşılaşan

insanın, zihnini yoğunlaştırmasını sağlayan bir mekanizmadır” (Çetin, 2012: 39; Furedi, 2014: 8). Dolayısıyla korku aynı zamanda insanın zihinsel olarak yoğunlaşması da demektir. Nörolojik olarak frontal korteks, korku sürecinde aktif bir rol oynar (Smelser, 2001: 5432). Her ne kadar korku zihinsel olsa da aynı zamanda bedensel yansımaları da olan bir süreçtir. Korku durumunda kan basıncının artması, deri tepkimelerinin meydana gelmesi, solunumun artması, ülser oluşumu, irkilme gibi durumların ortaya çıkması bilinen tepkimelerdir. Dolayısıyla korkunun fiziksel yönünün olduğu kabul edilmelidir. Fakat korku, sadece sinirsel aktarımlarla açıklanamaz. Bu nedenle korkunun nasıl geliştiğinin cevabı ancak toplumsal ilişkilere bakılarak bulunabilir.

Korku her ne kadar bireyin kişisel olarak tecrübe ettiği bir duygu yoğunlu olsa da korku ancak tekil bireyin toplumla teması sonucunda ortaya çıkar. Aksi halde korku psikolojinin incelediği bir kavram olarak kalırdı. Aristoteles, *Retorik*’te (1995: 108) korkuyu, “gelecekte kurgulanan yıkıcı veya acı verici bir kötülüğe dayalı bir acı veya rahatsızlık olarak” tanımlamıştır. Tanımdaki gelecek vurgusunu korkunun kültür üretici vasfına işaret eder. Aristoteles, korkuyla henüz karşılaşılmamış bir durumu tanımlamaktadır. Dolayısıyla gelecek beklentilerine dönük bir kaygı olarak ifade etmiştir. Bu nedenle korku, hem şimdide hem de gelecekte ortaya çıkabilecek her tür tehdit durumunun bireyde meydana getirdiği somut fiziksel tehdit algısı ve bu tehdidin yarattığı acı çekme durumu olarak revize edilebilir. “Korku, somut ve bedensel biçimde kişinin bir başka varlık tarafından zarar göreceği veya yok edileceği duygusundan kaynaklanır” (Çoker, 2014: 6). Bu tanımlama da korkunun geleceğe yönelik olduğunu ima etmektedir. Oysa korku veya korku nesnesiyle insan her an karşılaşabilir.

Korku kavramında yer alan gelecek beklentisi fikri aynı zamanda korkuyu işlevsel olarak kullanılmasına yol açar. Özellikle dost ve düşman ayrımının yapılmasında aktif bir rol oynayan korku düşmandan zarar görme olasılığını düşünmedir (Torun, 2011: 41). Zarar görebilme düşüncesi korkunun içeriğinde en baskın öge olup insanın sezme yetisini canlı tutar:

“Korku tehlikeyi sezmekle başlar. Sezgi dar ya da kısadır, korkuyla ilgili kavrama süreci bir anlıktır. Korku uzun uzun düşünmekle elde edilmiş bir ruh durumu değildir.

Düşünce korkuyu dindirir. Korku yoğun bir heyecan olarak bir çırpıda kendini gösterir, bir çırpıda bilinci kaplar ve bir çırpıda bedeni içten sarar” (Timuçin, 2003: 35; Torun, 2011: 43).

Pasaj, korkunun ilk anlamda tehlikenin sezilmesi ile başladığını ve bir anda insanı kapladığını belirtir. Bir anda insanı kuşatan ve onu kilitleyen bir duygu durumu olarak korkunun genel özellikleri şunlardır: “Genellikle dönemsel; yoğunlaşmış bir gerginliktir; tehdit algılaması söz konusudur; tehdidin ortadan kalkmasıyla korku azalır ve acil durum niteliği vardır ve bedensel tepkilere yol açar” (Elmacı, 2008: 22). Korku durumlarına şu örnekler verilebilir: Büyük nesnelerin aniden ortaya çıkması, yüksek sesler, yükseklik, ebeveynlerden ayrılma, çevredeki ani değişiklikler, maskeler, yalnız kalma, hayali şeyler, karanlık, kötü kişiler (hırsız, katil), gök gürültüsü, fırtına, kaybolmak, kaçırılmak, bedensel zarar görmek veya kaza geçirmek, hastalık, savaş, ceza (üzülmek, sınıfta kalmak), acı çekmek, uyuşturucu maddeler, bombalanmak, iktisadi krizler, aç kalmak vb. (Elmacı, 2008: 59). Bu örnekleri düşünmek, kişide korku verici şeylerden kaçınmanın yollarını arama arzusu doğurur. Çünkü korku tehlike karşısında varlığımızın bütün olarak sürdürülmesini sağlayan doğal tepkimeleri içerir (Elmacı, 2008: 2).

Çeşitli tanımlamalarda görüldüğü gibi korku, insanın tehlike unsuru ile karşılaşması ya da gelecekteki olası tehlikeli unsurları öngörmesi nedeniyle yaşadığı acı verici durumlardır. Ancak ortaya şöyle bir soru çıkmaktadır. Korku gelecek beklentisine yönelik bir duygu ya da düşünme tarzı ise, aynı zamanda geleceğin biçimlendirilmesi için bir araç mıdır? Bu soruya kelimenin anlamlarına başvurarak ardında aile sosyolojisinde yaşanan dönüşüm ve otoritenin stratejik değişiminden destek alarak cevap verilecektir. Bu konuda Elmacı (2008: 1), korkunun bir tehlike duygusuna bağlı olduğunu düşünür. Nitekim kelime ani felaket ya da tehlike anlamına gelmektedir (Elmacı, 2008: 17). Korku, bu anlamda ‘tehdit edilme’ ya da bir ‘tehdit ile karşılaşma’ durumuna atıfta bulunur. Korku kavramının temel içeriğinde yer alan tehdit unsuru insanın her an belirsizlikle karşılaşma riskini gündeme getirir. Korku, Arapça literatürde “‘havf’, ‘rahb’ ve ‘haşyet’ kelimeleri ile karşılanır. Havf ya da rahb kelimelerinde insan, sakınmaya çabalar ve yaşadığı duygudan dolayı acı hisseder. Haşyet ise korkunun daha ileri boyutunun yani sonsuz acı tehdidinin hissedilmesidir (Kasapoğlu, 2008: 102). Kelimin kökeni, hem bir sakınma çabasını

hem de sonsuz acıyla karşılaşma olasılığını dile getirir. Kısacası korku, güvenin inşa etmeye çalıştığı yaşam dünyasının ortadan kaldırılmasına dönük bir girişimdir. Fakat aynı zamanda bu dünyanın sürekliliğini de sağlar. Dolayısıyla korku, bir yandan yaşam alanının risk altında bulunmasını ifade ederken, bir yandan da bu riskin önceden görülüp önlem alınması için fırsatlar da sunar. Bu anlamda korkunun ikili bir yanı olup bir yanıyla arzulanmayan bir duygu, diğer yanıyla da toplumsal yeniden üretimin temel itkisidir. Babalar, babalık icralarını yerine getirirken bu iki anlamı da gözetmektedirler. Böylelikle bir yandan aile üyeleri için korkunun kendisine dönüşebilirler, bir yandan da onları korkudan sakındıran kişi olabilirler. Babalar bu her iki anlamı kullanarak otorite üretimini sürdürmektedirler.

Korkunun bir ikili anlamının en iyi örneği mitolojide görülmektedir. Korku, yani Deimos, savaş tanrısı Ares ile güzelliğin timsali olan tanrıça Afrodit'in çocuklarından biridir. Ares, en hoyrat ve kaba tanrı; Afrodit ise Olimpos'un en güzel tanrıçasıdır (Torun, 2011: 40). Deimos, acıların kaynağı olan Tanrı Ares ile güzelliğin ve zarafetin Tanrısı olan Afrodit'in çocuğu olarak ikiliği kendisinde birleştirmiştir. Bu birleşme, savaş ve güzelliğin birlikteliğinden olan korku üzerine inşa edilecek olan yeni-dünyanın habercisidir. Görüldüğü gibi mitolojik olarak da korkunun bir yandan yıkıcı bir yandan da üretici ikili bir anlamı söz konusudur.

Yukarıda belirtilen tartışmalar ekseninde korku zamansallık boyutu ve ikiliği de göz önüne alınarak şöyle tanımlanacaktır: *Herhangi bir insanın hem zihinsel hem de fiziksel olarak tehdit edici bir şeyle karşılaşması sonucu gelecek beklentisinde meydana gelen sarsıntı/sapma nedeniyle yaşadığı acı verici duygusal yoğunluktur.* Bu tanımlama korkunun şimdiki zamanda ortaya çıktığını ancak geleceği belirleme kaygısı güttüğünü de içermektedir. Çünkü korkunun vermiş olduğu acı şimdide deneyimlenmektedir. Ancak korkunun verdiği acının nedeni ise gelecek olası yaşantıların risk altında girmesidir. Dolayısıyla kavram hem etimolojik, hem mitolojik hem de sosyolojik olarak geçerli bir şekilde tanımlanmış olur.

Korkunun acı verme edimini barındırması onun ilişkilerin kategorik zemini olan otorite ile çelişeceğini düşündürtebilir. Korku acı verici, zor içeren ve tehlikeli araçları pratiğinde barındırmakla birlikte, aynı zamanda otoritenin aile üyelerince

benimsenmesini sağlayarak onu yeniden üretir. Korku sayesinde aile üyeleri arasındaki ilişkiler diri tutulur ve aile üyelerini karşılıklı uzlaşma zemininde birbirlerine güvenmeye zorlar. Korku nesnesi ile bizzat karşılaşma durumu otoriteyi içermez. Çünkü bir tehditle karşılaşma sonucu yaşanan acı verici duygusal yoğunlukta insanın aklı iptal olur. Bu nedenle böyle bir korku durumunda otoritenin bir anlamı yoktur. Ancak korkunun araçsallaştırılması ile aile üyeleri arasında bir ilişki ortaya çıkar ve bu otoritenin cisimleştiği andır. Korku ile babaların aile üyeleri arasındaki otoritesinin tesisi arasındaki bağı kavramak için öncelikle korkunun neden otorite ilişkisini ortadan kaldıran ve aynı zamanda otorite üreten bir yanının olduğu açıkça ortaya konmalıdır.

Otoritenin niteliği olarak korku, Corey (2004: 1) için insanın kadim duygularından biridir. Dolayısıyla dinlerin kaynağına bakılması korkunun bu ikili karakterin anlamak için önemli ipuçları verir. Kutsal metinlerde ifade edildiği şekliyle Âdem'in cennetten kovuluşuna sebep olan olaylar, birtakım farklılıklar olsa da büyük oranda benzerlikler taşımaktadır. Âdem, Allah/Rab arasındaki geçerli sözleşme uyarınca elmadan yememelidir: “Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis), sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra mutsuz olursun” (Kuran’ Kerim, 20/117-118). Ancak Âdem bu yasaı ihlal eder ve sonuçları ile karşılaşır: Elmayı yemesiyle çıplaklık ile karşı karşıya kalan Âdem, ne yapacağını bilemez bir halde avret yerlerini örtmeye çalışır. Ayette, “bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı”ğı belirtilir (Kuran’ı Kerim, 20/121). Âdem, belirsizlik ile karşı karşıya kalmıştır. Âdem’in örtünme ediminde bulunmasının nedeni içini dolduran korkudur. Âdem yasa ihlali ile ‘ne olacak şimdi’ diyerek belirsizliğin tehdit ediciliği sonucu duygusal bir yoğunluk yaşar. Bu kıssa Hristiyanlıkta da ortak bir anlatıma sahiptir: Âdem bilgi ağacından yedikten sonra çıplak olduğunu anlar ve giyinme gereksinimi duyar. İncil’de olay şöyle aktarılmaktadır: “Rab Tanrı, Âdem’e neredesin? diye seslendi. Âdem, ‘Bahçede sesini duyunca korktum. Çünkü çıplaktım, bu yüzden gizlendim’ dedi” (Yaratılış, 8-9-10). Görüldüğü gibi Âdem bilinmezlik karşısında korkuya kapılmaktadır. Ancak bu korkusu ona saklanma ve örtünme

eyleminde bulunmayı da tavsiye etmektedir. Dolayısıyla korkunun ikili yapısı da dünyevileşmenin ile birlikte.

Hankins, *Fear and Symbols* (2001) adlı metninde korkunun ihmal edilmiş fakat kullanıldığı zaman kavrayışı oldukça zenginleştiren bir kavram olduğunu vurgular. Ona göre ilkel kabileler, kendilerini daima korku altında hissederek. Büyücülük, tabuların çığnemesi tehlikesi, karanlık güçlere maruz kalma gibi tehlikeler onların gündelik yaşamlarını çerçevelemiştir (Hankiss, 2001: 7). Korkunun yaşamı çevreleyen özelliği günümüz modern dünyasını için de geçerlidir. Babalar aile üyelerinin her an bir tehlike ile karşılaşabileceklerine dair korkular ile doludur.

“Durkheimci geleneğin uzmanları bile uygarlık ve korku arasında belirli bir etkileşimi varsayar, onlara göre korkuyu üreten ya da tersi olmasına rağmen. Korku kişisel bir duygu değildir, fakat bir sosyal inşadır. (...) Kültürel bir mod olarak korkmak, önemli bir sosyal işleve hizmet eder” (Hankiss, 2001: 25).

Korku, sosyal bir inşa olup kültürel bir işlev görmektedir. Korku bu anlamda sosyal olarak inşa edilen ama sosyali de inşa eden, kültürel bir işlev gören ama işlevi de kültürleştiren bir edimdir. Bu anlamda baba otoritesinin tesisinde özellikle aile üyeleri arasındaki bağı güçlendirmektedir. Korkunun kültürü başlatan, toplumsallığı kuran niteliği onun genel olarak *kaçınma isteği* oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. Geleceğin belirsizliğe mahkûm edilmesi, tepkisel olarak birtakım acı verici unsurlardan kaçınmayı gerektirmektedir. Kristeva (2014: 15) bu konuda şöyle der: “İğrenç ve iğrenme orada benim korkuluklarımdır. Kültüre doğru atılan ilk adımlardır”. Bir kültür ürünü olarak babalık icraları bu anlamda korku ile şekillendirilmiştir. Ailenin ve aile üyelerinin gelecek kurguları korkulara göre şekillendirilir. Baba otoritesi korkunun ürettiği babalık icraları ile sağlandığına göre baba otoritesinin yeniden üretimi de korku aracılığıyla.

Otoriteyi yeniden üreten bir kavram olarak korku bir yanıyla aile üyelerinde acı duygusu uyandırmakta bir yandan da onları kaçınmaya sevk etmektedir. Ayrıca otoritenin günümüz modern toplumlarında icrasında yaşanan stratejik dönüşüm korkunun bu iki anlamıyla da örtüşmektedir. Otoritenin nötrleştirilmesi amacı korkunun ikili anlamının belirginleştirilmesi ile de sağlanabilir. Otoritenin bir yanıyla ilişkisizlik ve yanıyla da otoriterliğe yol açma ihtimalini içerdği

hatırlandığında, korkunun acı verici ve kaçınmaya yöneltici niteliği günümüz aile ilişkilerinde korkunun almış olduğu stratejik pozisyonu görmeyi sağlar. Özellikle korku kaçınma duygusunu üretmesi nedeniyle kültürün üretime katkı sunar. Dolayısıyla korku, analitik olarak kurucu korku ve felç edici korku olarak ayrıştırılıp otoritede yaşanan stratejik dönüşüme ayak uydurduğu görülmektedir.

Kişiyi bir yandan kelimenin tam anlamıyla felç eden bir duygu, bir yandan da özbilince taşıyan devim olarak korku otorite gibi salınımsaldır. Bir yanıyla ilişkiyi iptal ederken bir yanıyla da yeni ilişki biçimlerinin gelişimini sağlar. Hem kurucu hem de felç edici korku, gündelik yaşamın diyalektik döngüselliğinin vazgeçilmez leitmotifidir. *Felç edici korku, doğrudan bir şekilde korku nesnesi ile karşılaşmadan doğan bireyin yaşadığı çaresizlik hissidir.* Birey, acı verici duygusal anın gerçekleşmesi olan felç edici korku ile karşılaştığında ancak refleksif tepkilerde bulunabilir. *Kurucu korku ise korku duyan birey korkularından kurtulmak için çaba içine girmesidir.* Bu çaba sonucu korku nesnesi ile karşılaşmanın önüne geçilir ve gelecek beklentisinde sapmalar önlenir. Örtük ve açık otorite stratejilerine uygun bir şekilde otorite üretmede kullanılan bu iki teknik ilerleyen paragraflarda ayrıntılı bir şekilde açıklanarak baba otoritesinin yeniden üretimini nasıl katkı sunduğu gösterilecektir.

Felç edici ve kurucu korku olarak adlandırılan korku türleri babaların otoritelerini tesis ettikleri icralarına nasıl yansır? Bu soruya cevap vermek için önce geliştirilen bu iki analitik ayrımın anlamları ortaya konulmalı ve babalık icralarına nasıl yansıdığı açığa çıkarılmalıdır. Felç edici korku, kişinin korku nesnesi ile doğrudan karşılaşması ve spazmlar geçirmesi durumudur. Korku nesnesi ile karşılaşan birey, *sona erme* durumu denebilecek bir duygu yoğunluğu nedeniyle acı çeker. Felç edici korkuya en iyi örnek kaplandan korkan birinin ormanda gezinirken kaplan ile karşılaşmasıdır. Böyle bir durumda kişi bütünüyle çaresizdir. Babalar aile üyeleri ile olan ilişkilerinde korkunun kaynağı olarak bulunuyorsa, aile üyeleri ile kurmuş oldukları ilişkisi açık otorite strateji bağlamında değerlendirilebilecek olan felç edici korkudur. Böyle bir durumda babanın otoritesinden söz edilemez. Tahakküm ilişkisi babada somutlaşmış olup baba gücün temsilcisi olmuştur. Aile üyeleri çaresizlik

içinde babanın yanındadırlar. Aile üyeleri korku nesnesine maruz kalmışlardır. Dolayısıyla böyle bir ilişki ortamında bir otoriteden söz edilemez.

Semelin *Arındırma ve Yok Etme*'de (2005) korkunun her yerde hazır ve nazır olduğunu gösterir. İnsanların katliam yapmalarını sağlayan dürtünün korku olduğunu vurgular. Ruanda, Bosna ve Yahudi katliamlarını incelediği metninde bireyin düşünsel şiddetten fiziksel şiddet eylemine korku sayesinde geçtiğini göstermiştir. Korku duygusunun körüklenmesinin katliam için gerekli ivmeyi sağladığını belirtmiştir. 'Biz' inşa edilerek oluşturulan etnik milliyetçilikler ile 'öteki'nin ortadan kaldırılmasıyla bir saflaştırma operasyonunun nasıl gerçekleştirildiğini açıklar. Semelin'e (2005) göre, korku yaratılabilen ve yöneltilebilen bir duygusal yoğunlaşmadır.

“Çünkü korku, sahnenin önünde ve arkasında, tam karşımızda, her şeyin temelinde öylece durmaktadır. (...) Geleceğin tıkalı görüldüğü, büyük bir hızla değişen bir dünyadan duyulan korku olabilir mi? Kuşkusuz. Ama korku, ister yabancı ister benzer olsun, düşman olarak algılanan, müphemlik tedirginliğinin billurlaştırdığı Öteki'ye karşı duyulan bir korkudur aynı zamanda. Sonuçta bu bir benlik korkusudur; pusulası belirsizleşmiş kolektif benliğin duyduğu korkudur” (Semelin, 2005: 64).

Korku birçok kötü eylemin tetikleyicisidir. Babalar, korkuları sayesinde aile üyelerini kontrol etme ve denetim altına alma gereksini duyarlar. Ancak bu süreç onların dış dünya ile temasına engel olmaya kadar vararak yıkıcı bir hale dönüşme riskini taşımaktadır. Dolayısıyla örtük otorite stratejisini kullanan babaların kullandığı kurucu korku otoriterleşme eğilimini içerisinde barındırmaktadır. Korkunun iki türünün de farkında olan Semelin, metninde yaptığı bir alıntıda bunu belirsiz olarak dile getirir.

““Korku, gerçek korku şiddetli bir delilik anıdır; tüm deliliklerimiz içinde en zalimi odur. Onun hızına hiçbir şey yetişemez, hiçbir şey onun yarattığı sarsıntıyla başa çıkamaz. Korkuya benzer bir duygu olan öfke ise sadece geçici bir durumdur, ruhsal gücün dağılmasıdır. Üstelik kördür. Oysa korku, bunun aksine, ilk endişe dalgasını savurmuş olsanız bile, nefretle birleşerek en katı psikolojik bileşenlerden biri haline gelir”” (Semelin, 2005: 18)

Felç edici korku başa çıkılamazdır; sel gibidir. Tüm benliği yok eder.

Korku nesnesi ile karşılaşmak aile üyelerin acı çekmesine ve gelecek beklentilerinden sapmalarına yol açar. Felç edici korku, korkunun deneyimlenmesi

olduğu için bireyin niteliklerini –erdem, ahlak, cesaret vs- ortadan kaldırıp, ‘ben’i paranteze alır. Korku duyma eylemi insanın kültürleştiremediği bir deneyimdir. İnsanoğlu, yemeyi, içmeyi, üretimi, cinselliği belli kodlar ve davranış kuralları ile sınırlandırmayı ve dönüştürmeyi başarmıştır. Ancak felç edici korkunun kültürlenmesi henüz başırlamamıştır. Disneyland’lar korku deneyimi için -korku tünelleri vs. gibi araçlarla- bir fırsat olarak görölse bile böyle bir ortamda tüm tehditler ortadan kaldırılmış, idealleştirilmiş bir dünya imgelemi ile birlikte korku deneyimi yaşatılmaya çalışılmaktadır. Böyle bir deneyim, felç edici korku deneyimi ile kıyaslanamaz. Çünkü korku nesnesi ile karşılaşmanın bizatihi kendisi korkunçtur.

Felç edici korkunun kendisinin korkunçluğu yaşam dünyasını acılarla doldurmaya yetecek kadar büyüklüktedir. Peki, kurucu korkudan nasıl bir şey anlaşılmalıdır? Uygarlık ilerledikçe öğrenilenler arasında korkunun kendisinden korkmak da vardır: Bir gün ölmekten korkma, atom bombasından, ülkenin yabancılarca istila edilmesinden, sevgili tarafından terk edileceğinden, babanın oyuncakları almasından, deprem olacağından, çocuğun şekeri yutacağından korkma. Kurucu korkuya örnek olabilecek bu korku durumları eylemleri belirleme gücüne sahiptir. Çünkü kurucu korku, olası geleceğin belirsizliklerini ortadan kaldırma amacıyla olup korku nesnesiyle karşılaşmanın önlenmesini ve ona karşı tedbirlerin alınmasını ifade eder.

Önlem olarak gelecek hesabının yapılması anlamında kurucu korku olası acı verici sapmalar karşısında toplumsalın güvenlikleştirilmesine hizmet eder. Bu konuda *Ten ve Taş* (2011a) adlı metninde Sennett, Shakespeare’in *Venedik Taciri* adlı eserinden hareketle, Venedik’te ortaya çıkan Yahudi sorununu bedensel temas üzerinden yorumlar. Kirli olmaktan korkan Venedikliler, arınmanın yolunun kiri yayan Yahudilerin yaşadıkları yerleri gettolaştırmakta bulur. Ancak bu önlem Yahudi dayanışmasının güçlenmesini doğurmuştur:

“Venedikliler Yahudi’leri Getto’ya kapattıklarında Hristiyan cemaatine bulaşan bir hastalığı tecrit ettiklerini iddia ediyorlar ve buna inanıyorlardı çünkü Yahudileri özellikle bedeni zayıf düşüren illetlerle özdeşleştiriyorlardı. Hristiyanlar Yahudilere dokunmaktan korkuyorlardı: Yahudi bedenlerin bulaşıcı hastalıklar taşımalarının yanı sıra daha gizemli kirletici güçleri de barındırdığını düşünüyorlardı” (Sennett, 2011b: 193).

Frengi gibi -zina sonucu yayılan- hastalıkların yaygın olduğu bu dönemde, hastalıkların kaynağı ve yaygınlaştırıcılarının Yahudiler olduğu düşünülüyordu. Venedikliler için Frengi olmak, felç edici korkuyla karşılaşmaktı. Korku nesnesi ile karşılaşmamak için Venedikliler, Yahudileri duvarların ardında tutmaya çalışırlar. Sonuç olarak kurucu korku, korku deneyiminin yaşanmasına mani olarak ya da onu erteleyerek bireylerin korku nesnesine maruz kalmalarını engellemiştir. Venedikliler farkında olmadan bir engelleme mekanizması üreterek hem korkutucu kurumların hem de korkudan koruyan kurumların ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Bu kurumlar korkunun kurucu niteliğini araştırmakla insanları korkulardan kurtarma amacıyla olduklarını iddia ederler. Ama aynı zamanda korkuları da perçinlerler. Bir ordu insanları ölüm ya da saldırı korkusundan kurtarır ama ordunun varlığı her an bir savaş çıkarma nedenidir. Bu örneklerden hareketle örtük otorite stratejisi bağlamında kurucu korku gündelik hayatta ilişkilerin sürekliliğini ve insanların denetim ve kontrol altında tutulmalarını sağladığı söylenebilir.

Korkunun analitik olarak felç edici ve kurucu korku olmak üzere ikiye ayrılmasının gerekçesi nedir? Nasıl bir bakış açısıyla korku bu şekilde ayrıştırılabilir? Korkuyu analitik olarak ayırmanın dayanaklarından biri Kierkegaard'ın korkuyu “olanak ve gerçeklik” kavramlarıyla ele almasıdır (Schulz, 1991: 22). Gerçeklik olarak korku insanın başına geldiğinde iyi olma haline son veren bir deneyim iken; olanak olarak korku, bir sorunla karşılaşabilme olasılığının verdiği istenmeyen bir gelecek düşüncesidir. Olanak olarak korku, insanın başına bir şey gelebileceğinin ürkekliğini duymasıdır. Atom bombasının atılması esnasında Hiroşima'daki bir bireyin korkması gerçek korku; atom bombasının Halep'te patlatılabileceğinden duyulan korku ise olanak olarak korkuya örnektir. Bu korku tanımı psikoloji dilinde ifade edilen *nesnesi olan ve olmayan korku* tanımından farklı bir anlamı içermektedir. Nesnesi olan korku bireyin belli bir şeyden kendisine dönük bir tehdit algıladığı durum; nesnesi olmayan korku ise korku yarattığına inanılan durumun her an herhangi bir yerden ve herhangi bir şekilde gelebileceğine dönük bir bekleyiştir. Bu anlamda gerçek korku “bir tehlike karşısında, ne kadar büyük olursa olsun, elle tutulur, yani açıklanabilir, belirlenebilir olacağı için, açık bir tutum takınılabilir” iken; olanak olarak korku, “eylemsiz ve gerilimli bir bekleyiş” halidir (Alweyn, 1991: 37). Bu

analitik ayırım geleneği, sosyolojik olarak otoritenin stratejik dönüşümü ile de uyumlu bir şekilde bu çalışmada felç edici ve kurucu olmak üzere devam ettirilmiştir.

Bir başka destek ise psikolojiden gelmektedir. Bir çocuk için baba hem korkunun nesnesi ve hem kaynağı hem de korkudan korumanın simgesi olabilir. Çocuk, sosyalizasyon sürecinde otoriteyi ve normları öğrenir. Bu vicdanın, psikanalizin tabiriyle de üst-ben'in oluşmasıdır. Çocuk üst-ben sayesinde korku ile karşılaşmaktan uzaklaşmayı öğrenir. Psikanalizde korku türleri gerçek/reel ve nevrotik korku şeklinde adlandırılmaktadır. Gerçek korku dışarıdaki herhangi bir objeden gelen ve tehlike yaratan, tehdit eden bir durumdur. Nevrotik korku tanımadığımız bilmediğimiz tehlikelerden kaynaklanan korkudur (Freud, 2010: 106). Gerçek korku felç edici korkuyla, nevrotik korku ise kurucu korkuyla örtüştürülebilir. Psikanaliz için korku boyun eğmenin yeniden üretilmesinin bir aracıdır (Duhm, 1987: 28). Dış zora tekabül eden gerçek korku ile baba zor kullanarak korkunun nesnesi haline gelir. Nevrotik korku ise bireyin iç dünyasında, herhangi bir somut gerekçeden bağımsız, açıklanamayan fanteziler olarak ortaya çıkan korku türüdür (Duhm, 1987: 61).

“Nevrotik korku, dürtünün baskı altına alınmasından kaynaklanmaktadır. (...) Dürtünün baskı altına alınması suçluluk duyguları ve korku üretmektedir. Çünkü dürtüler, bilinçsizce yaşamaya devam edecek ve dıştaki ve içselleştirilmiş durumdaki otoritelerin yargılayıcı mercileriyle korku dolu çatışmalara yol açacaktır. Birey, korkudan kaçmak için, uyum sağlayacaktır. Suçluluk duygularıyla korku, egemenlik araçları olarak ortaya çıkacaktır; bunlar sayesinde, egemenlik çıkarları, sürtüşmelere meydan vermeden ve ‘demokratik’ olarak, yani açık faşizme başvurmadan gerçekleşir” (Duhm, 1987: 230)

Gerçek ya da felç edici korku bireyin somut olarak deneyimlediği duygusal bir durum; nevrotik ya da kurucu korku kültüre içkin olup egemenliğin üretilmesini sağlar. Dolayısıyla tüm kültürlerin korku ile kurulduğu, sürdürüldüğü ve yeniden üretildiği söylenebilir.

Nasıl olurda korku kültürün üretimine katkı sunabilir? Bu soruya felsefe tarihinden ve antropolojiden faydalanılarak cevap verilecektir. Felsefe tarihinde, özellikle Hegel için korku tanınma sürecini sağlayan temel itkidir. Onun için yaşama ve istek yetisine sahip biri, zorunlu olarak özbilincin kendini gerçekleştirmesi yönünde tanınma talebinde bulunur. Hegel, talepte bulunan bilinçlerden birinin *kendi için*

bilinç; diğ erinin de *dolaylı bilinç* olduğunu söyler. Bu iki bilinç arasındaki tanınma döngüsü bütünüyle korku aracılığıyla yürütülür. Kölenin bağımlı bilinci Hegel için korkuyu taşır. Hegel (2011: 130), “Efendide köle için kendi-için-varlık bir başkası ya da salt onun içindir; korkuda, kendi-için-varlık kölenin kendisindedir; şeyi oluşturmada kendi-için-varlık onun için onun kendisinin olur ve kendisinin kendinde ve kendi için olduğunun bilincine varır” ve “korku, (...) evrensel bir kiptedir” der. Hegel’in kendi-için-varlığın farkına varmanın özbilince taşınmasının biçimlendirici etkisini korku yapar. *Tinin Görüngübilimi*’nde (2011) Hegel’in göstermeye çalıştığı, insanın bir özbilinç varlığı olduğu, özbilincinin gerçekleştirebilmesinin tek yolunun da istekten geçtiğidir. Bu istek, kendini kabul ettirme isteğ i olup, yeme içmeden önce gelir. Çünkü özbilinç, insanlar arası ilişkinin bir sonucudur (Bumin, 2001). Özbilincin kendini açması ancak otorite sayesinde. Bu çerçevede köle için korku, doğuştan gelen eğ ilimleri bastırmış, anlık isteklerin ertelemesini sağlamış ve sonuç olarak çalışma arzusunu tetikleyip, çalışma edimini doğ urmıştır (Bumin, 2001: 39). Bumin (2001: 40) insanı bilincine sahip kılmaya itenin ve böylece *ben*’in kuruluşunu sağlayanın korku olduğunu ifade eder. Ancak hem Hegel’in, hem de Bumin’in bahsettiğ i korku türü örtük otorite stratejisinin bir tekniğ i olan kurucu korkudur. Çünkü bu korku sayesinde diyalektik yeniden üretilir. Ancak korkunun kendisi mutlakdır, çünkü insanın varoluş unun tümünü ilgilendirir. Hegel böylece Kant’ın insansızlaştırıcı ve dünyayı korkulardan arındırıcı ahlak ve akıl anlayış ına karş ısına korku aracılığıyla biçimlendirilen bir dünya tasavvuru yerleştirir (West, 2013: 68). Bu dünyada Hegel için kurucu korku, insan edimlerinin a priori koşulu haline gelmiştir.

Hegel’in korkuyu insan tarihinin ana dinamiğ i olarak görmesi korkunun otorite üretici bir nitelik olarak ele alınmasını meş rulaştırır. Ancak bu konuya farklı bakış aç ıları da söz konusudur. Hegel’in tanınma isteğ i ve sonucunda karş ılaşılan özbilinçlerin korku ile özgürleş iminin bir yorumu Krishnamurti’nin ‘*Korku Üzerine*’ (2012) adlı metninde bulunmaktadır. Metin korkuyu yenilmesi gereken bir olgu olarak ele alır ve onu yenmenin yolunun da kiş inin korku ile bütünleş mesinden ve korkuyu seyre dalabilmesinden geçtiğ ini söyler. Buna ek olarak Krishnamurti, korkunun kaynağ ında *karşılaşt ırma* yapmayı görür. Krishnamurti, karşılaşt ırmayı

mantıksal bir süreç olmaktan ziyade bireysel bir deneyim olarak ele alır. “Korkunun sebeplerinden biri kendini başkaları ile karşılaştırmaktır (...) Karşılaştırmının olduğu yerde kaçınılmaz olarak korku vardır” (Krishnamurti, 2012: 12). Dolayısıyla kurucu korkunun karşılaştırma yapabilmeyi içerdiği, böylece felç edici korkunun deneyiminden uzaklaşmayı sağladığı görülmektedir. Karşılaştırma yapma, zihnin aralarında illiyet bağı olan iki şey arasında benzerlikler ve farklılıklar bulma çabasıdır. Krishnamurti (2012: 18) korkuyu, “belirlilikten belirsizliğe doğru bir hareket” olarak tanımlar. Bu nedenle korku aslında insanın bir efendi arayışının da temel nedeni haline gelir ve dahası bir tür yanlış bilinçtir. “Korku bir efendi, bir guru arayışına iten güdüdür; korku, herkesin o çok sevdiği saygınlığın kılıfıdır” (Krishnamurti, 2012: 78).

Krishnamurti’nin korkuyu aşma ya da onun gündelik hayattaki etkisini azaltma girişiminin aksine bir vurgu Hobbes “*Leviathan*” (1992) adlı metninde yer alır. Hobbes, bir toplumun denetiminin ve hukuksal bir aradalığının sağlanması için korkunun önemli bir işlev gördüğünü düşünür. Bu düşünce kurucu korkunun kültür üretici yönünü meşrulaştırır. Korkuyu tanımlamadan önce Hobbes (1992: 47) *istikrah* kavramını “bir şeyden kaçınma çabası” olarak tanımlar. İstikrah bir şeyi kötü görme, tikslenme, istenmeyen bir şeyi yapmaya mecbur kalma anlamına gelen Arapça ‘kariha’ dan türemiştir. Hobbes, istikrah ile korku arasındaki bağlantıyı, “kendisinden kaçınılan nesnenin zarar vereceği” düşüncesiyle kurar (Hobbes, 1992: 50). İyi görülmeyen ve iğrenilen şey, zarar verebileceğinden dolayı korku üretir. Dolayısıyla yapılması gereken şey korku verici şeylerden kaçınmaktır. Kurucu korku gündelik yaşamda korku nesnesinin geleceği belirsizleştirme olasılığını ertelemeye dönük önlemler olarak Hobbes’in ifadesiyle örtüşür.

Korkuyu kendisinin ikizi olarak niteleyen Hobbes, korkudan istila edilmeyi veya öldürülmeyi anlamaktadır. Bu olası edimler, Hobbes’u dehşet içinde tutmuştur. Dehşet, Hobbes (1992: 51) için korku nesnesinin bilinmemesidir. Bir siyaset bilimci olarak Hobbes, nesnesi bilinmeyen korku ile baş edebilmek için politikaya sarılır. *Leviathan* (1992) adlı metninde insanların korkabileceği ve korkmaktan sakınabileceği olası durumları listeler: Başarısızlık, sevilirliğin kaybı, güven kaybı, kudret arzusu, zarara ya da zulme uğrama, kendini tanımama, kaba söz, anlayış

kıtlığı' ve daha birçok özellik insanı korku ile karşılaşmaya itebilir. Aristoteles'in *Retorik* (1995) metnine paralel bir şekilde bir nasihat kitabı olan *Leviathan*, ölüm korkusundan nasıl kaçınılabileceğinin bir rehberliğini yapmaktadır. Ona göre, insanın bir kez korkuyla karşılaşmış olması gelecekte de karşılaşabileceğine işaret eder. Böyle bir karşılaşmadan kaçınmanın yolu ise nedenleri bilmeden geçer. Aristoteles *Metafizik*'te (2012) nedenleri bilmek özgürlük yolundaki en büyük adımdır der. Bu anlayıştan hareket eden Hobbes, "gelecekte kaygı duymak, insanı, şeylerin nedenlerini araştırmaya yöneltir: Çünkü nedenleri bilmek, insanın, şimdiki zamanı kendi avantajına uygun olarak daha iyi bir şekilde düzenlemesini sağlar" diyerek, felç edici korkunun yol açtığı deneyimden korkunun kurucu bir rol oynamasına giden sürece geçer (Hobbes, 1992: 81). Cezaya maruz kalmama duygusuyla hareket eden rasyonel insan, araçlarını ve kıyaslamalarını bu çerçevede uygulamaya sokar.

Hem Hegel'in hem de Hobbes'un korkuya dair yorumları korkunun kültür üretici vasfına geçerli dayanaklar sunmaktadır. Korkunun kültür üretici vasfıyla ilgili ünlü bir fıkradan da destek alınabilir:

"Nasreddin Hoca, bir sabah evinin önündeki avluya darı serpmekteymiş. Yoldan geçen bir adam durup şaşkın gözlerle Hoca'ya bakmış. "Hoca" demiş, 'neden etrafa darı saçarsın?' Hoca, 'Kaplanlar uzak dursun diye' cevabını vermiş. 'İyi de burada kaplan yok ki', demeye kalmadan Hoca cevabı yapıştırmış: 'Gördün mü bak, demek ki işe yarıyor.'" (Phillips, 1998: 62)

Fıkranın Orta Anadolu'da geçtiği ve buralarda kaplan türünün olmadığı göz önüne alındığında Hoca'nın bir deli olduğu hükmüne kolaylıkla varılabilir. Oysa fıkra, metin boyunca ifade edilmeye çalışılan felç edici korku ile kurucu korku arasındaki ilişkiyi ve korkunun evcilleştirilmesiyle ya da rasyonelleştirilmesiyle (kurucu korku) insanın nelere muktedir olabileceğini göstermektedir. Yine başka bir örnek ise siyaset bilimi alanından verilebilir. Kurucu korku, yönetenlerin tabii olanları yönlendirebilmeleri sağlar. Örneğin, nükleer bomba korkusu ABD'de soğuk savaş yıllarında, yurttaşların "duygusal yönetimi"ni gerçekleştirmiştir (Masco, 2009: 41). Böylece gündelik hayat militarize edilerek yönetim erkinin amaçladığı hedeflerin gerçekleştirilmesi kolaylaştırılmıştır (Masco, 2009: 41). Dolayısıyla kurucu korkunun politik söylemde kullanılması, gözetim ve denetim faaliyetlerine yardımcı

olarak toplumsal kontrolü mümkün kılmaktadır. Korkunun kullanılma nedeni, “tüm yönetici sınıfların kendi ayrıcalıklarını koruması”dır (Skoll, 2010: 34). Örneğin, ABD’nin 1950’lerdeki korku söylemi *sapkınlar* üzerinden üretilirken, 1960’larda *suç* ve 2000’lerde de *terör* üzerinden üretilmektedir. Yurttaşları uysallaştıran bir süreç olan korku siyaseti, şiddeti meşrulaştırır ve kitlelerin disiplinize edilmesi sağlanır (Skoll, 2010: 87-99). Ancak bu kontrol edici politikalar “karar alıcıların terfilerine ve belirli hedefleri başarmak için korku, risk ve tehlike hakkında taraftarlarının inançları ve varsayımlarını kullanmaya göndermede bulunur” (Altheide, 2009: 41). Böyle bir yargıdan, korkunun politik bir malzeme haline gelmesi sonucunda korkuyu kullananlar ile korkuya maruz kalanlar arasında trajik bir *özgürleşme yitimi* çıkarılabilir. Ancak otoritenin bir kıvam ve iktidarın tahakkümden uzak olduğu düşünüldüğünde bu sonuç uzak görünmekle birlikte otoriterliği üretme riskini de taşır.

Babalar rasyonelleşme eğiliminde olan kişilerdir. Otoritelerini günümüz modern dünyasında yeniden üretebilmek için örtük otorite stratejisine geçerek felç edici korkuyu rasyonelleştirirler. Dolayısıyla babalar duyguları da rasyonelleştirirler. Elias (2011) uygarlığın gelişim sürecinde rasyonellik aramanın boşuna olduğunu belirtse de kurucu korku, felç edici korkudan kaçmak için tüm imkânların rasyonel bir şekilde icra edilmesiyle geleceğin kurtarılacak demektir. Bu nedenle rasyonelleşme, “Weber’deki anlamı içinde, geleneksel pratiklerin, bu pratiklerle özdeşleştirilmiş hedeflere daha etkili ve başarılı bir biçimde ulaşmak için tasarlanan prosedürler lehine, terk edilmesini ya da reformdan geçirilmesini içerir” (West, 2013: 26). Korku “Weber’in kapitalizmin gelişimi ve genel olarak modern burjuvanın gelişimi teorisinde büyük bir faktördür” yorumunu anlamlı kılmaktadır (Hankiss, 2001: 35). Kurtuluşa erememe korkusu ya da daha önce de belirtildiği gibi geleceğin yok olacağını düşünme korkusu –diğer her şeyin olduğu gibi kapitalist üretim biçiminin doğuşunun da kaynağıdır.

Felç edici korku düşünmeyi askıya alırken kurucu korku hayal gücünün kaynağını oluşturur. Kurucu korku korkudan kaçınma edimini üretir. Ancak bu kaçınma muhayyileyi harekete geçirmeyi gerektirmektedir. Sinemanın korku başlığı altında ayrı bir alanının olması ya da edebiyatın korku edebiyatı şeklinde bölümlenmesi

bunun bir kanıtıdır. Masal kahramanları korkulan bir durum ile başa çıkma mücadelesi verirler. Kahraman aslında korku ile karşılaşandır sadece, prensesi kurtaran değil. Korkusunu yenip ejderha ile dövüşendir. “Korkunun yer almadığı bir fantastik anlatıdan söz etmemiz imkânsıza yakındır. Çünkü korku ve hayal gücü birbirini karşılıklı etkiler. Korku hayal gücünün en doyurucu gıdasıdır ve varlığının bir kısmını da hayal gücüne borçludur” (Yücel, 2013: 4). Bu nedenle korku, geniş bir uzamda hareket etmektedir. Babaların tam olarak bu yöndeki hayal gücü onların pratiklerini şekillendirmektedir.

Aile üyeleri için dış tehdit karşısında güven duyulan kişi olan baba, aile içi ilişkilerin sürdürülmesinde bir tehdit sembolü olarak da ortaya çıkabilir. Açlık, aile üyelerinin şiddete maruz kalması, geçimin sağlanması, sosyalizasyon süreçlerindeki aktif araçlar ile aile üyelerini dış dünyanın risklerine karşı korur. Çocukların eğitimi, ahlaki bilincin aşılması, kültürel kodların aktarımı gibi durumlarda da baba, bir süzgeç görevi görür. Böylece Smith’e göre (2008: 43), aile üyelerinin belirlenmiş kurallara uymalarını sağlarlar. Korkunun temsilcisi olarak ise aile üyelerinin korkularının neler olduğunu bildiklerinden onları korku nesnesi ile karşılaştırarak kurallara uyma davranışlarını pekiştirir. Günümüz babalık icrası örtük otorite stratejisinin tekniklerini kullandığından korkuyu dile getirmeyeyle nesneleştirerek -yani korku nesnesi yerine korkuyu gösteren sözcükleri kullanarak- korkuyu üretirler. Başka bir deyişle bizatihi korkunun nesnesi haline gelen korku, dil aracılığıyla üretilir. Bu anlamda korku bir dışlama pratiği üzerinden kendini inşa eder (Linke ve Smith, 2009: 9). Babalar ise korkuyu dile getiren olarak kendilerine otorite devşirmektedirler. Çünkü kurucu korku, korkunun idare edilmesi yani yönetilip yönlendirilmesidir. Günümüz babaları dış dünyanın aile üyeleri için fazlasıyla korkunç olduğunu düşünerek aile üyelerini korkuyla yüzleşmekten alıkoymaktadırlar. Başka bir deyişle aile üyelerinin felç edici korkuyla karşılaşmalarını önleyerek aslında onların sterilize edilmiş hayatlar yaşamalarına yol açmaktadırlar. Böyle bir dış dünya korkusu ile babalar aile üyeleri için mutlak otorite sahibi kişi haline gelmeyi başarmaktadırlar. Günümüz modern babalık icrası, gündelik hayatın korkularla dolu olduğu imajından hareketle, ailesini korkularla doldurmuştur. Günümüz modern babalık icrası aile üyelerinin korkularıyla

yüzleşmelerini sağlamaktan ziyade, onların kurucu korkuyla biçimlendirilip babanın taleplerine razı edilmeleri üzerine kuruludur. Kısacası babalar, otoriteleri aile üyeleri üzerinde tesis edebilmek için bazen açık otorite stratejine uygun bir şekilde felç edici korkuyu; bazen de örtük otorite stratejisine uygun bir şekilde kurucu korkuyu kullanırlar.

Korku, herhangi bir insanın hem zihinsel hem de fiziksel olarak tehdit edici bir şeyle karşılaşması sonucu gelecek beklentisinde meydana gelen sarsıntı/sapma nedeniyle yaşadığı acı verici duygusal yoğunluktur. Korkunun analitik olarak, felç edici ve kurucu korku şeklinde otorite stratejilerinin günümüz babalık icralarında kullandıkları iki tekniği olduğu belirtildi. Ayrıca korkunun kültürü nasıl ürettiği dile getirildi. Bu bağlamda babaların aile içinde bir yandan kendilerinin korku nesnesi olduklarını ve bu anlamda felç edici bir güçlerinin olduğu; aynı zamanda aile üyelerini her tür tehdit edici unsurlardan koruyan ve kollayan olarak korkudan kurtarıcı bir niteliklerinin olduğu ifade edildi. Böylece babalar, aile içinde kuralların yeniden üretimini sağlayarak aile üyelerinden beklentilerinde herhangi bir sapmanın olmasının önüne geçmektedirler.

1.4.3. Disiplin

“Emre amade çocuk yoksa baba da yoktur”.

Günümüz babalık icrasında babaya yüklenmiş sorumluluklardan biri de çocuklarının sosyalleştirilmelerini ve kurallara uymalarını sağlamaktır. Babalar aile üyelerinin kurallara uymalarını sağlamak için otoritelerini görünür kılmak zorundadırlar. Bu kısımda babaların otoritelerinin görünür kılabilindikleri niteliklerden olan disiplin soruşturulacaktır. Öncelikle disiplin otoritenin neden bir niteliği olduğu ve disiplinin otoriteyi nasıl ürettiği ortaya konulacaktır. Ardından disiplinin anlamı ve babaların icralarına nasıl yansıdığı gösterilecektir. Günümüz modern babalarının değişen otorite stratejisi bağlamında kurumsal ve içsel disiplin diye adlandırılan teknikleri kullandıkları belirtilecektir. Ayrıca disiplinin itaat üretimini gerçekleştirerek gözetimi nasıl sağladığı tartışılarak babaların otoritelerini üretmek için disiplin kavramından nasıl faydalandıkları görünür kılınacaktır.

Disiplin kavramı otoritenin bir niteliği midir? Daha önce belirtildiği gibi disiplin otoritenin icra edilmesidir. Güven, otorite sayesinde kurulan ilişkilerin bağıllık derecesi arttırırken, korku da insanları bu bağıllık derecesi etrafında daha sıkı durmaları gerektiği bilincini vermekte olduğu söylendi. Aynı şekilde disiplin ise aile üyeleri arasındaki bağın vermiş olduğu yükümlülüklerin istenilen şekilde yerine getirilmesidir. Disiplin eylemin yapılma biçimine bir müdahale olarak otoriteyi gün yüzüne çıkarır. Başka bir deyişle, disiplin otoritenin cisimleşmesi sürecinde eylem ve tutumları şekillendiren yollardır. Yönetenin yönetilen üzerindeki etkisidir ya da ‘eski neslin yenisi üzerindeki etkisi’ ya da ‘kalıplaşmış itaat etme alışkanlığı’dır. Dolayısıyla ilişkinin kategorik ilkesi olan otoritenin bir başkasının davranışını oluşturma anlamında nasıl etkide bulunduğunu en iyi disiplin gösterir.

Disiplin, itaat ettirmeyi sağlayarak, itaat edende yararlı bir iş yaptığı inancını kuvvetlendirip itaat edenlerin iktidar tarafından denetlenmelerini sağlar. Başka bir deyişle disiplin, aile üyelerini denetlenebilir kılınmasına yardım eder.

“Disiplin bedenin güçlerini arttırmakta (faydanın ekonomik terimleriyle) ve aynı güçleri azaltmaktadır (itaatin siyasal terimleriyle). Tek kelimeyle: beden iktidarını çözmektedir; onu bir yandan arttırmak istediği bir “yatkınlık”, bir “kapasite” haline getirmekte; öte yandan da bunların sonucu olarak ortaya çıkabilecek enerjiyi, gücü tersine döndürmekte, ve onu katı bir bağımlılık ilişkisinin içine sokmaktadır” (Foucault, 1992: 171).

Disiplin, otoritenin ‘arttırma’ anlamını ortaya çıkaracak bir şekilde aile üyeleri arasındaki ilişkilerin yürütülmesine işaret eder. Ayrıca aile üyelerinin yaşamasını, gelişmesini kolaylaştırırken aynı zamanda onlar üzerinde babanın yaptırım tekeli inşa ederek babanın yasaklar koyabileceğini de ima eder. Dolayısıyla disiplin bir yanıyla da yetkili ve ayrıcalıklı olma anlamında otoriteyi açığa çıkarır.

Değişen aile ilişkilerine rağmen otoriteyi ete kemiğe bürüyen disiplin nasıl tanımlanabilir? Bu konuda birçok farklı tanım gündeme getirilerek geçerli bir tanıma ulaşılmaya çalışılacaktır. Disiplin, Türkçe Sözlük’te (2009: 539) şöyle tanımlanmaktadır: “Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu, sıkıdüzen, zapturapt; kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü; öğretim konusu olan veya olabilecek bilgilerin

bütünü; bilim dalı”. Disiplin, gündelik pratiklerin uygulanabilmesi için yürürlükteki kurallardır. Tanımın birinci kısmı göreve; ikinci kısmı mevcut kurallara ve üçüncü kısmı ise sınırları çizili bir alana vurgu yapmıştır. Aile sosyolojisi açısından bu tanımın ikinci kısmı yani babaların ‘topluluğa uyum göstermek için önlem alma’ yetkisi ile donatılmış kişiler olduklarını düşüncesi önem taşımaktadır.

Günümüz ailesinde yaşanan değişimlerde otoritenin dönüşümünü, TDK’nın yukarıdaki disiplin tanımı otoritenin sadece yetkili anlamını öne çıkardığından yeterince izah edemez. Bu nedenle disiplinin arttırma anlamını öne çıkaracak ve otoritenin nötrleştirilmesine katkı sunacak anlamlarının araştırılması gerekir. Bu çerçevede Halis (2003: 16), disiplinin bir taraftan, “davranışları belli kalıplara sokmak amacıyla uygulanan katı kuralları ve yöntemleri kapsarken”, diğer taraftan “öğretici, düzenli davranış ve yetişkinlik kazandırıcı yetiştirme” şeklinde tanımlar. Bu tanımlama TDK’nın eksik bıraktığı kültür-üretici vasfa işaret eder. Arttıran anlamında otoriteyi cisimleştiren disiplin, öznenin yetişkin hale başka bir deyişle *adam olma* haline getirilmesidir. Bu anlam ise kelimenin etimolojisinden kaynaklanır. Kelime öğrenme anlamına Latince “discare” sözcüğünden türetilmiş olup, bir çırağın bir ustanın elinde yetiştirilmesi demektir. Bir çırağın ancak iyi bir ustanın disiplini sayesinde iyi bir ustaya dönüşebileceği inancı yaygın bir kabuldür:

“Disiplin, bir öğrenme ve bilgi dalı. (...) İnsanın kendisini ve karakterini kontrol etmesine ve kendisine çekidüzen vermesine yarayan eğitim. (...) Bir otoriteye veya bir kontrol merkezine itaat. (...) Disiplin, verimliliğimizi ve yaşam tecrübelerimizin kalitesini arttıran bir kendi kendine çalışma ve eğitim sürecidir” (Manz, 2009: 16-17).

Pasaj, disiplini belli bir amaç doğrultusunda davranışların kurallı bir şekilde biçimlendirilmesi olarak belirtmiştir. Başka bir deyişle, davranışın ortaya çıkması için uygulanan pratiklerdir. Bu tanımın özellikle son ifadesi günümüz ailesinde yaşanan dönüşümü anlamak için önemli bir ipucu sunmaktadır. Ayrıca bu tanım disiplinin olumsuz çıktılarını azaltmak için bir destek sunar.

Peki, sosyolojik olarak disiplin nasıl tanımlanabilir? Bu konuda Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*’nde (1969: 82) şöyle bir tanım yapar:

“Her toplumun kendi üyeleri arasındaki münasebetlerin devamlı bir denge halinde bulunmasını sağlayan kurallar bütünüdür. Disiplin daima üstün bir iktidardan ona tabi olanlara verilir. Toplumda sosyal baskı, türlü yaptırıcı güçleri ile bu disiplini sağlar:

dini hayatta ‘günah’ ve ‘Allah korkusu’; hukuki hayatta ‘suç’ ve ‘ceza korkusu’; adetlerde ‘kusur ve ayıplanma korkusu’ vb. toplum dirliğinin yaptırıcı güçleridir”.

Ülken, tanımında disiplinin erekselliğini öne çıkararak disiplinin hiyerarşik bir icra süreci olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak toplumun ‘denge halinde’ sürdürülmesini sağlayan kurallar olarak disiplini tanımlaması, aile üyeleri arasındaki ilişkinin yönetilmesi için önem taşır. Ancak, disiplinin yaptırıcı güç olarak tanımlaması tahakküme yaklaşma riskini taşır.

Disiplin, otorite zemininde bir araya gelen insanların belli bir amaca ulaşmaları için belirli yol ve yöntemlere uymalarıdır. Bu çerçevede disiplin bir yerinden etme ve yeniden yerleştirme pratiğidir (Giddens, 2010a: 22). Örneğin doğan çocuk, ortama giren asker ya da memur, ortamdaki herhangi bir konuma, bir amaç uğruna konuşlandırılır (Bourdieu, 2006). Girdiği pozisyon gereği gerekli kurallara uymakla yükümlü hale gelir. Bu yükümlülük otorite kısmında dile getirilen gönüllü ya da zorla itaat sürecini doğurur. Disiplin, itaat etme alışkanlığının kazandırılmasıdır (Sennett, 2011: 95). Babalar aile üyelerinin böyle bir alışkanlığı kazanmaları için çabalar. Kısacası disiplin, bir düzenleme durumudur.

“Bizim için disiplinin anlamı, *tutarlılık* sağlamak amacıyla içsel kaynaklarımızın düzenlenmesi ve uyumlulaştırılmasıdır. Bize düşen görev ruhumuzun bir kısmını bastırmak değil, tümüne biçim vermektir” (Sennett, 2011: 96).

Her tür yerinden etme ve yeniden yerleştirme eylemiyle beraber disiplin, bir yandan içsel tutarlılığın yakalanmasını sağlarken, diğer yandan da kurumsal baskının görünürlüğünü ortaya çıkarır. Ülken’in de belirttiği gibi disiplin otoritenin otoriterliğe kaymasına yol açabilir. Ancak aynı zamanda disiplin toplumsal uzlaşmayı da belirgin kılan kurallardır. Böyle bir bakış açısıyla disiplinin uygulanma biçimlerinde farklılıkların olduğu söylenebilir. Bu bağlamda örtük ve açık otorite stratejisine göre disiplin farklı şekillerde yürütülür.

Yukarıda yürütülen tartışmadan hareketle bu çalışma disiplini şu anlamda kullanacaktır: *Yapılması istenenlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için uygulanan yol ve yöntemler*. Disiplin, otoritenin somutlaşması yani pratikteki izdüşümüdür. Aile üyelerini biçimlendirmenin nasıl yapılacağının yol ve yöntemlerini babalara sunar. Fakat disiplin örtük ve açık otorite stratejilerine uygun

farklı şekillerde icra edilmektedir. Disiplin, bir yanıla katı ve kurumsal özelliklerinin ön plana çıkarıldığı ve zorun gizlenmesine gerek duyulmadığı; diğeryanıla da bütünüyle kuralların kişi tarafından razı olarak yerine getirilmesinin sağlandığı şeklinde analitik olarak iki farklı şekilde icra edilir. Bu ayrımın ilki *kurumsal* ikincisi de *içsel disiplin* şeklinde adlandırılacaktır.

Disiplinin analitik olarak kurumsal ve içsel şekilde ikiye ayrılması disiplinin nereden kaynaklandığına bakılarak gerçekleştirilmiştir. Disiplin *yapılması istenenlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için uygulanan yol ve yöntemler* anlamına geliyorsa bu kural ve yöntemleri kimin belirlediği ve kimin nasıl uyduğu önem arz eder (Uzun, 2004: 15-16). Kimin belirlediği sorusuna ikili bir cevap verilmektedir: Kurum ve birey. İlk olarak kurum alışkanlıkları temsil eder ve bireyin disiplin sahibi olmasını sağlar. Kurum, disiplinin kaynağıdır. İkinci olarak birey sosyalizasyon sürecinde içselleştirmeyi başarılı bir şekilde sağlamışsa, kendisi başlı başına disiplin için kaynak haline gelebilir. Bu çerçevede *kurumsal disiplin, kurumun alışkanlık zincirine girenlerden beklediği somut, tasnif edilmiş ve görece komutlandırılmış uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir. İçsel disiplin ise bireyin kişisel olarak benimsediği değerlere referansla herhangi bir pratiğin gerçekleştirilmesini sağlayan otomatikleşmiş, direktörsüz ve görece bağımsız uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir.* Günümüz modern dünyasında babaların uygulamış olduğu kurumsal disiplin açık otorite stratejisinin; içsel disiplin ise örtük otorite stratejisinin bir tekniğidir. İçsel disiplin günümüz modern babalarının aile üyelerini disipline etmelerinin yeni stratejisidir. Açık otorite stratejisinin uygulamalarını olumsuzlayan ancak otoriteyi olumlamaya devam eden günümüz modernliği, içsel disiplini insanların talim ve terbiyelerinin en etkili yolu olarak öne sürmektedir. Bu analitik ayrım otoritenin nötralizasyonunu sağlamaktadır.

Açık otorite stratejisi otorite simgelerinin görünür olduğu ve şiddetin kolaylıkla kullanılabilirdiği bir otorite tesis tarzı olup otoritenin otoriterliğe kaymasına yol açarak kavramın olumsuz anlamlarının belirginleştiği bir otorite stratejisidir. Bir kurum nedir ve disiplini nasıl üretir? Kurum, “toplumun yapısı ve temel değerlerinin korunması açısından zorunlu kabul edilen görece istikrarlı veya süreklilik arz eden kurallar topluluğu”dur (Bulut, 2014: 13). Disiplin ise, kuralların uygulanmasının ve

bu kurallara itaat edilmesinin sağlanmasıdır. Bir ilişki biçimi olarak kurum, otoritesi ile var olur ve kurumun varlığı korku ve güven kadar disiplin ile sürdürülür. Kurum olmanın koşulu istikrar ve süreklilik olup bu istikrar ve süreklilik disiplin ile üretilir. Ancak kurumun uyguladığı disiplin düzen arayışına vurguyu arttırdığından spontane bir şekilde kısıtlayıcı olma riskini taşır. Ancak kurum bu tehlikeye karşılık, ilişkileri rutinleştirmesi sayesinde de oldukça üretken bir güç haline de gelir (Giddens, 2005). Böyle olunca da disiplin bir kurumda üretici bir nitelik kazanmakta ve geleceğe güvenle bakmanın imkânını insanlara aşılarmaktadır.

Peki, kurumsal disiplin nasıl bir anlama sahiptir? Bir kurum, üyelerinden birtakım eylem kalıplarını alışkanlık haline getirmelerini bekler (Wagner, 2005). Alışkanlık edinme sürecinde tecrübe edilen davranışlar ile bu davranış kalıplarının herhangi bir zaman ve mekânda uygulanması belli bir disiplin çerçevesinde oluşur. Aynı şekilde beklentinin aksine olan her davranış ‘sapma’ olarak nitelenerek dışlanır (Goffman, 2014). Bu nedenle aile üyelerini disipline eden eylem ve tutumlar ailenin kurumsal bir işleyişe sahip olmasında kaynaklanır. Bu nedenle *kurumsal disiplin* analitik olarak, bir kurumdan bireye doğru olan bir doğrusallığa sahiptir. Dolayısıyla kurumsal disiplin, bir kurum olarak ailenin üyelerinin eylemlerini biçimlendiren kurallara uymalarını sağlayan kurallar bütünüdür: Örneğin, sabah kahvaltısı ve akşam yemek saati ya da büyük babaya ve anneye belirli çerçevede saygının performe edilmesinin sağlanması. Ayrıca kurumsal disiplin itaat etme alışkanlığını denetleyen bir gücün varlığını ve bu gücün emir komuta sistematikliği içinde uygulanması yansıtır. Bunun en iyi örneği ise belirli normlara uygun çalışan askeri kurumlardır.

Disiplin, normun gündelik hayatta icra edilmesidir. Norm “bireyin gündelik hayattaki ilişkilerini yönlendiren kurallar”dır (Newman, 2013: 52). Normlar toplumun üyelerinden beklentilerini ifade eder. Bu nedenle normlar “genellikle beklentilerin çerçevesini çizer; nadiren bireylere nasıl davranacaklarını ve itaat edeceklerini söyler” (Newman, 2013: 54). Durkheim için ise (2010a: 46) norm, ahlaki ilkeleri ifade eder: “Norm belli bir durumda, kişisel görüşümüzü sormadan, uyulması gereken davranış biçiminin ne olması gerektiğini söyler”. Disiplin bu ilkelerin uygulanmasını sağlar. Bunlara ek olarak ‘nomos’ (kanun, yasa, hukuk) kavramı ‘yer

düzenlemesi' anlamını da içerir (Agamben, 2001: 130). Dolayısıyla disiplin, normun amacını yerine getirmektir. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerin normlar tarafından sıkı sıkıya çevrili olduğunu söylemek zordur.

Normun belirgin olduğu kurumların başında askeriye gelmektedir. Askeri disiplini inceleyen Bröckling, *Disiplin* (2008) adlı metninde, “emre amade bir ordu yoksa hükümdar da yoktur” şiarı modern disiplin kavramını açıklar. Ailede disiplinin cisimleştiği kişi olan baba için de analogik olarak böyle bir şey geçerlidir: *Emre amade çocuk yoksa baba da yoktur*. Dolayısıyla babalık icrası, ancak bir çocuğun disipline edilmesi ile mümkündür. Bröckling’e göre kurumsal disiplinin en başarılı örneği olan askeri disiplin, gündelik yaşamı idame ettiren disipline göre daha katı işler. Düzenin sağlanması, arzuların gemlenmesi daima bir beklentiye ulaşmak nedeniyledir: “Askeri disiplin iki kez kodlanmış bir disiplindir: Askerlerin sadece tüzüğe ve subayların emirlerine itaat etmeleri yetmez; çünkü askeri birliğin sağlamlığını ve şiddet uygulamaya hazır olmasını sağlamak için, arkadaşlık grupları içinde de sosyal denetimin sürdürülmesi ve askerler arasında etkili bağların kurulması şarttır” (Bröckling, 2008: 25). Bu işleyiş bir yandan askerin iç yaşamını diri tutarken, diğer yandan askerin dış gereklilikleri yerine getirmesini sağlar. Bröckling, disipline etmeyi modernizasyon süreci olarak ya da itaat üretiminin teknolojisi olarak ele alır. Dolayısıyla Bröckling’in çalışması aslında bu çalışmada kurumsal disiplin olarak adlandırılan disiplin türünün incelenmesidir.

Kurumsal disiplinin oldukça katı sınırları olup, belirli ilkelerin harfiyen yerine getirilmesini içermektedir. Dolayısıyla günümüz modern ailesinde babalık icrasının açık otorite stratejisiyle gerçekleştirilmesi zordur. Çünkü gündelik yaşamın bu kadar katı bir şekilde örgütlenmesi onun otoriterleşmesine yol açar. Ancak elbette kurumların kolaylaştırıcı işlevi de söz konusudur. Kurumlar ifade edildiği üzere hem disipline edici hem de yaşam idamesini kolaylaştırıcı bir niteliğe sahiptirler. Bu konuda Wagner (2005: 17) şöyle der:

“Giddens, kurumların, geniş bir uzamsal-zamansal uzanıma sahip olabilen görece dayanıklı kurallar ve kaynaklar dizisi olarak düşünülmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Kurumlar insan faaliyetini sadece kısıtlayarak önceden yapılanmış koridorlara yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda insanların kendi kurallarından ve kaynaklarından yararlanmalarına izin vererek onları faaliyette bulunmaya muktedir kılarlar”.

Kurumlar kısıtlayıcıdır, fakat bir o kadar da özgürleştirici bir niteliğe de sahiptirler: “Özgürlük ve disiplin modernliğin kilit boyutları olduğu açıkça ortadadır” (Wagner, 2005: 33). Bu nedenle ailenin kurallara dayalı idaresi kısıtlayıcılık olarak görülse de aslında bir o kadar da canlılık kazandırıcıdır. Wagner modernliğin iki tür sonucunun olduğunu ve bunlardan ilkinin özgürleşmenin sağlanması diğerinin ise disiplin altına alınmış toplumların ortaya çıkarılması olduğunu düşünür. Bu bağlamda geç modern babalar kendi ailelerinde bir yandan özgürleşmeyi amaçlarken bir yandan da baskılanmış aile ortamını üreten kişilerdirler.

Günümüz modern babaları aile ortamında içsel disiplin tekniğini kullanma eğilimindedirler. Böylece otorite ilişkilerini belli bir kıvamda tutarak otoriterleşme eğiliminden kaçınmaya çalışmaktadırlar. Başka bir deyişle babalar aile üyeleri ile arasındaki ilişkiyi aile üyelerinde içsel disiplini geliştirerek yürütmeye çalışmaktadırlar. İçsel disiplin kurumsal pratiklerin dışında bireyin özel ilgi ve hedefleri doğrultusunda kendini biçimlendirme yollarıdır. İçsel disiplin, bireyin kendi kendisini yerleşik beklentiler doğrultusunda biçimlendirmesidir. İçsel disiplin ise bireyin kendi kendisinden beklediği şeyleri gerçekleştirebilmesi için riayet ettiği kurallardır. Günümüz modern babaları örtük otorite stratejisini kullanma eğilimli olduklarından aile üyelerinin içsel disiplini geliştirilmelerini arzulamaktadırlar. Bu çerçevede içsel disiplin ile ilgili sosyalizasyon kavramı karşımıza çıkmaktadır. Gündelik hayat bir yanıla tekil bireylerin hayatlarını idame ettikleri ve anlamlandırdıkları bir yaşantı iken diğer yanıla da toplumun bu tekil bireylerinin her bir eylem ve davranışlarını da doğuran ve anlamlı kılan bir yaşantı deneyimidir (Berger ve Luckmann, 2008: 32). Gündelik hayat bir yandan dış gerçeklik olarak bireylerin eylem ve davranışlarının belirleyicisi olurken, diğer yandan da bireylerin eylemleri aracılığıyla üretilir. Düzen, “insani bir üründür ya da daha doğrusu, süre giden bir insani üretimdir. O, insan tarafından, insanın süre giden dışsallaşması esnasında üretilir” (Berger ve Luckmann, 2008: 79). Disiplin kavramı, bu sosyal düzenin hem üretilmesi hem de tekil bireylerce içselleştirilip nesnelleştirilmesi sürecinde ortaya çıkan uygulama pratiklerini ifade eder. Disiplin, *nasıl davranılacağını öğrettiği gibi hizada tutmayı* da sağlar. Dolayısıyla disiplin sosyalizasyon sürecinin pratiğe yansımasıdır. Sosyalizasyon ise, “bireyin, bir

toplumun ya da toplumun bir kesitinin nesnel dünyasına kapsamlı ve tutarlı şekilde girmesi olarak” tanımlanabilir (Berger ve Luckmann, 2008: 191). Sosyalizasyon sürecinde bireylere yaşamlarını idame ettirecekleri bilgi ve beceriler disiplin aracılığıyla aktarılır. Her sosyalleştirici edim disipline edici bir etkiye sahiptir. İçsel disiplin sosyalizasyona kişinin bile isteye katılması demektir.

Örtük ve açık otorite stratejilerinin bir tekniği olarak kullanılabilecek kurumsal ve içsel disiplin sosyolojik olarak nasıl tartışılabilir? Özellikle baba otoritesinin tesisinde nasıl bir katkı sunmaktadır? Disiplinin, bir yanıyla tahakküm üreten bir yanıyla da gündelik hayatın akışını kolaylaştıran rolü söz konusudur. Bu çerçevede Durkheim’in disiplini olumlayan tarzı ve Weber’in demir kafesin inşası için gerekli olan disiplin ve bunun Foucault’a uzanımı tartışmaya açılarak baba otoritesinin günümüz modern ailesinde nasıl üretildiği gösterilecektir.

Disiplin, baba otoritesinin yeniden üretiminde aktüel ahlakın icrasını belirginleştirerek babanın bütün eylemlerini meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla bir düzenleme olarak disiplin toplumsal değer yargıları çerçevesinde uygulanır Durkheim’a göre disiplin eğitim ile birlikte anlam bulur ve eğitim, “olgun nesiller tarafından henüz yetişmemiş nesillere yapılan tesirdir. Terbiyenin konusu çocukta genel olarak siyasi cemiyetin, özel olarak gireceği özel çevrenin kendisinden istediği, beklediği fikri, ahlaki, bedeni halleri aşılacak, geliştirmek” anlamına gelir (Durkheim, 1950: 49). Eğitim, bir nesle mevcut ve geçerli beklentilerin aktarılması ve bu beklentilere göre tutum ve davranışların yapılandırılması faaliyetidir. Bu faaliyet ahlaki olanın eğitim aracılığıyla genç nesillere aktarılması ile yürütülür. Durkheim’a göre, ahlakın ilk ilkesi disiplindir (Durkheim, 1950: 25). Durkheim için disiplin özgürlüğün bir koşulu olarak ortaya çıkar. Ona göre disiplin “ahlakın intizam zevki olmakla beraber insan arzularının, dileklerinin hudutlanmasıdır. Disiplin ferdin içgüdülerini frenleyen, çalışmayı telkin eden, yasaya, kanuna saygı hissidir” (Durkheim, 1950: 25). Kişi disiplin aracılığıyla doğal bir hayvan olmaktan çıkıp toplumsallaşır.

Durkheim için disiplin, ahlaklı bir toplum inşasının en önemli aracıdır. Otorite, ahlaki bir yaşamın sürdürülebilirliğini disipline edici gücü vasıtasıyla sağlar. Ahlak

belirli eylem kalıplarının belirli bir kurallar demeti içinde icra edilmesinden oluşur. Eylem kalıplarının icra edilebilmesi ise ancak bir disiplin ile mümkündür. Durkheim “disiplin belli koşullarda yinelenen eylemleri içerir ve otoriteden yoksun bir disiplin söz konusu olamaz. Bu düzenli bir otoritedir. İlk ahlaki unsurun disiplin anlayışı olduğu söylenebilir” demektedir (Durkheim, 2010a: 55). Disiplin ile birey kendi kendini kontrol edebilir. Durkheim ahlakın amacının insanı sınırlandırmak olduğunun farkında olup disiplinin bu anlamda sınırlayıcı niteliği olduğunu da kabul eder (Durkheim, 2010a: 67). Durkheim, toplumların ilkelleştikçe ceza hukukunu kullandıklarını, uygarlaştıkça özel hukuk alanlarını genişlettiğini iddia eder (Durkheim, 2006: 108). Uygarlaşma ile birlikte disiplin daha incelikli bir hal almakta ve kurumsal disiplin yerini içsel disiplin tekniğine bırakmaktadır. İçsel disiplin kendine hâkim olmanın koşullarının birey tarafından içselleştirilmesidir. Durkheim’a (2010a: 70) göre disiplin kendine hâkim olmayı sağlar. Kendine hâkim olma ise insanın arzularına alışkanlıklarına egemen olabilmesi, kendi kendisine dur diyebilmesi ya da duygularını gizleyebilmesidir (Durkheim, 2010a: 71). Disiplin insanın durdurulabilir hale getirilmesinin aracıdır. Böylece disiplinin işlevi şudur: *Davranışları düzenlemek ve boyun eğmeyi sağlamak.*

Disiplin kavramı Durkheim’da olumlu bir içeriğe sahiptir. Oysa Weber’in bürokrasi üzerinden açıkladığı ve Foucault’nun total kurumlar üzerinden incelediği tahakküm üretici bir güç olarak disiplin anlayışı yadsınmaktadır. Özellikle baba otoritesine dönük saldırılar, bu anlamsal dönüşüm ile güçlenmiştir. Günümüz modern babaları, bir yandan Durkheim’in ahlaki ilkelerin yürütücüsü olarak gördüğü disiplin anlamını benimsemekte, diğer yandan da disiplinin panoptik tahakküm kurmanın üreticisi olduğunu düşünerek disiplinden kaçınmaktadırlar. Bu nedenle günümüz modern babalarının disipline yaklaşımlarında tereddüt gözlemlenmektedir. Babalar bu tereddüdü aşabilmek için örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan içsel disiplini kullanmaktadırlar. İçsel disiplinin tarihsel inşası Weber’in tartıştığı Püriten Tanrısal kurtuluşa mazhar olmak için çabalamak ile başlamıştır. Protestan ile Katolik dünya arasında bu ayrımı *Buddenbrook Ailesi*’inde (1983: 539) Mann, şöyle betimler:

“Evet ama bu yakınmasından (Protestan rahibe Pringsheim) hiçbir sonuç alamaz. Katolik hemşirelerin Protestan hemşirelerden çok daha içtenlikle ve kendilerini

vererek ilgilendiklerine inanıyorum. Protestan rahibeleri ilk rastlantıda kocaya varmak isterler. (...) Kısacası dünya işlerine çok düşkün, bencil ve hatta bayağı oluyorlar. (...) Katolikler daha özgür, daha güvenilir. Evet, Tanrı'ya daha yakın.”

Mann'ın kurumsal disipline Katoliklerin oldukça yakın olduklarını, çünkü belli kurallar çerçevesinde yaşamların sürdürdüklerini ve oldukça düzenli yaşam biçimlerine sahip olduklarını belirtir. Oysa Protestanların, bireysel hareket ederek kurumsal bağın sağladığı güvenden yoksun olduklarını belirtir. Bu çerçevede Protestanlık içsel disiplinin en iyi örneği olarak ortaya çıkar. Çünkü kişi kaygılanmasını gerektirecek şeyi kendisi seçecek ve bu uğurda çalışacaktır. Bu nedenle, her ne kadar Mann, Protestan tarzı yadsısa da yeni-dünyanın kurucusunun bu anlayış olduğunu öne sürmektedir. Püritence çalışma ve dolayısıyla disiplin bu dünyanın temel ilkesi haline gelmiştir. Kısacası kişi, kendi arzu ve isteklerine hâkim olmalı ve Tanrısal inayete mazhar olabilmek için durmaksızın çalışmalıdır.

Disiplinin yadsınan niteliği otoritenin salınımsallığı ile ilgilidir. Çünkü disiplin tahakküm üretimine yardımcı olarak otoritenin otoriterlik kutbuna kaymasına yol açar. İtaat etme alışkanlığı kazandırması nedeniyle disiplin yadsınmaktadır. “Belli bir insanın kazanılmış bir alışkanlık sonucu, anında, kendiliğinden ve kalıplaşmış bir şekilde itaat etmeleri ihtimalidir” (Weber, 2008: 29). Weber için disiplin, *bireyin* demir kafes içinde otomatize edilmesidir. Durkheim için disiplin, belli bir ahlaka sahip olma ve bu ahlakın uygulamaları olup ve özgürleştirici bir nitelik iken; Weber için ise disiplin, bireylerin istenilen şekilde davranmalarını sağlayacak tahakküm üretici bir anlama sahiptir. Weber'e göre (2008: 29) disiplin, “eleştiri ve direnme olmaksızın kitlesel itaat alışkanlığı” anlamına gelir. Görüldüğü gibi Durkheim'da özgürlükle ilişkili olan kavram Weber'de tabiiyet ilişkisi olarak görülmektedir. Çünkü Weber disiplini bürokrasinin işleyişini sağlayan *görünmez rasyonel el* olarak tasarlamaktadır. Disiplinin olmadığı bir organizasyonda üyelerin herhangi bir işi başarıyla gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Görevlerden oluşan bir yürütme tarzı olarak bürokraside görevlerin sorunsuz bir şekilde yerine getirilmesini sağlayan kurallar demeti disiplindir. Weber'e göre memur, “görevin yapılışı bakımından katı ve sistematik bir disiplin ve denetime tabidir” (Weber, 2008: 46). Bu bakış açısı disiplinin yadsınmasına yol açmaktadır.

Nitekim Weber'in kurumsal disiplini yadsıyan tutumu Foucault'ta tahakküm kavramı ile birlikte okunmaya başlar. Foucault için disiplin muktedir kılıcı bir güç üretir ve bu gücün sürekliliğini sağlar. Durkheim'ın ahlaki bir yaşam için disiplin anlayışını arzulayan ancak Weberyen bir çizgide disiplini yorumlayan Foucault, disiplinin tahakküm ile sonuçlandığını düşünür. '*Hapishanenin Doğuşu*' (1992: 32) adlı metninde Foucault, iktidarın sadece bir mülkiyet olmadığını, aksine bir stratejiler ve teknolojiler olduğunu iddia eder. Ona göre eski ceza sistemi daha çok bir *sahiplenme* algısı üzerinden işler. Bir yasayı çiğnemek aynı zamanda krala yapılmış bir hakaret anlamına gelir ve intikam duygusunu barındırır (Foucault, 1992: 61). Fakat iktidar stratejiler kümesi olarak düşünüldüğünde cezalandırma pratikleri belirli somut bir yöneticinin varlığından uzaklaştığı gibi cezalandırmalar da mülkiyet ilişkisinden soyut bir 'hak' anlayışına dönüşerek insansızlaştırılmıştır. Böyle bir dünya, modernlik projesinin hayalini kurduğu özgürlük anlayışının aksine disipline edici yönün ağır bastığı bir dünya olmuştur.

Foucault'nun bakış açısından baba otoritesinin yeniden üretimini görmek için *Güvenlik, Toprak ve Nüfus* (2013) adlı metninde önerdiği 'yönetimsellik' kavramı işlevsel olabilir. Foucault (2013: 98) yönetimsellikten şunu anlamaktadır:

“‘Yönetimsellik’ derken, temel hedefi nüfus, baskın bilgi biçimi ekonomi politik, temel teknik aracı da güvenlik düzenekleri olan bir bütünü, bu son derece belirli fakat karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlardan, usullerden, çözümleme ve düşüncelerden, hesap ve taktiklerden oluşan bütünü kastediyorum. İkinci olarak, ‘yönetimsellik’ derken, Batı'nın tamamında, ‘yönetim’ olarak adlandırabileceğimiz bu iktidar tipini diğerleri üzerinde egemen kılmayı çok uzun süredir sürdüren eğilimi, kuvvet çizgisini kastediyorum. Üçüncü olarak, Ortaçağ'daki adalet devletinin 15. ve 16. Yüzyıllarda idari bir devlete dönüştüğü, yavaş yavaş ‘yönetimselleştiği’ süreci, daha doğrusu bu sürecin sonucunu anlamak gerekir”.

Disiplinin tarihsel seyrini ifade eden bu alıntı modern dünyanın güvenlikleştirilmiş yapısını anlaşılır kılmaktadır. Fakat günümüz modernliği klasik disiplin anlayışını da barındırmakla beraber gözetimsel bir anlayış ile disiplin uygulamaktadır. Dolayısıyla babalar ailelerinde yönetimsel bir tavır olarak aile üyelerinin karmaşık ilişki ağlarını yeniden üreterek kendi otoritesini tesis etmektedirler. Babalar birtakım stratejileri politik manevralar olarak yönetimsellik aracılığıyla kullanmaktadırlar.

Babaların aile üyelerinden bekledikleri aile üyelerinin kuralları içselleştirmeleridir. Kendiliğinden içselleştirilmiş kurallara uyma yani içsel disiplin baba otoritesinin örtük bir yansımasıdır. İçsel disiplin, aile üyelerine gizli bir zor ve dayatmayı yansıtmaktadır. Bu anlamda içsel disiplin kurumsal disiplin kadar disipline edicidir. İçsel disiplin, Turner ve Stauth'un *Nietzsche'nin Dansı* (2005) adlı metninde Nietzsche'nin görüşlerinden hareketle eleştirilir. Metinde Yunan Tanrılarından Dionysos ve Apollon karşıtlığı üzerinden Nietzsche'nin bedenine disipline edilmesine dönük düşüncelerini tartışılmaktadır. Dionysos haz ve coşkuyu temsil ederken, Apollon akıl ve uyumu temsil eder. Onlara göre Nietzsche, modernlikte Dionysos'un dışlandığını ve Apollon'un hâkim olduğunu düşünür. Prusya disiplini bunun bir örneğini teşkil eder: "Yönetimsel denetimi ve Protestan bireyselci değerleri yükselen kapitalist ekonomiyle birleştiren Prusya düzeninin yayılışını, Nietzsche, en geniş anlamıyla Dionysoscu arzular ve insan cinselliğinin gereksinimleri üzerinde hüküm süren Apolloncu disiplinin bir dışavurumu olarak görüyordu" (Stauth ve Turner, 2005: 15). Alıntı arzusunun gemlenmesinin içsel disiplinin temel amacı olduğu çıkarılabilir. Özellikle cinsel çilecilik bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Arzuları gemlenen özne, aklın egemenliği altında güçlü bir bastırma mekanizmasını çalıştırır. Arzularının tatmini konusunda oldukça disiplinli bir hale getirilmiş olan birey artık arzularından da vazgeçmiştir. Bu konuda "Gilles Deleuze ve Feliz Guattari'nin *Anti-Oedipus* (1984) başlıklı çalışmalarında yer alan 'arzulayan makine'" yönetimsellik altında tam olarak açığa çıkar (Stauth ve Turner, 2005: 10). Dolayısıyla aile üyelerinde içsel disiplinin gelişmesini arzulayan babaların amaçlarının istenmeyen sonuçlarının olabileceğini bir kez daha düşünmeleri gerekmektedir. İçsel disiplin ile babalar aile üyelerini arzulayan makinelere dönüştürme riskine sahiptirler.

Disiplin, arzu ya da tutkuların hâkimiyetinden kurtulmanın anahtarını gündelik ilişkilerin tahakküm altına alınması bedeli karşılığında sunar. Bunun en iyi örneği şudur: "Modern dünya, Weberci bürokrasi ile Foucaultcu disiplinin bir kişisel denetimler sistemi içinde kaynaşmasını temsil eder" (Stauth ve Turner, 2005: 68). Geç modernlikte bu kaynaşmaya gözetim ve denetim sistemleri de eklenmiştir. "Buna göre, özerk birey, kamusal tahakküm sistemi hane hayatının özel alanı

üzerindeki gücünü arttırdıkça, demir kafesin ussallaştırma süreci tarafından giderek daha denetlenir hale geldi. Modern toplum, bireyi doğumundan mezarına kadar denetim altında tutan bir disiplinler ağı olarak görülmeye başlandı” (Stauth ve Turner, 2005: 90). Günümüz dünyasında gözetimin yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu uygulamalar bireylerin disiplini hayatlarının iç bölgelerine taşınmalarına ve normların iyice yerleşmesine imkân tanır (Stauth ve Turner, 2005: 122). Böylelikle otoritenin örtükleşmesi olarak içsel disiplin gelişir.

İnsanların kendilerini denetim altında tutmaları daima arzulanan bir hedeftir. İnsan üzerine düşünen filozofların birçoğu insanın duygularına yenik düşmesini esaret olarak değerlendirmişlerdir. Elbette yukarıda belirttiğimiz gibi Nietzsche bunun dışındadır. Apollon’a yakın olan tüm düşünürler insanın kendine hâkim olmasında birleşmişlerdir. Spinoza (2012: 237) “insanın duygularını yönetmedeki ya denetlemedeki acizliğine esaret adını veriyorum. Çünkü duygularına boyun eğen bir insan kendi denetimi altında değil, daha çok kaderin denetimi altındadır; hatta kaderin hükümranlılığına öyle teslim olmuştur ki, iyinin ne olduğunu gördüğü halde her fırsatta kötünü peşinden gitmeye zorlanır” der. Duyguların kontrolü insanın kaderinden kaçışının kapılarını aralar. Ancak kapının açıldığı yer bir kurtuluştan ziyade büyük bir gücün kontrolü altına girmiş bir dünyadır. Sauron’un gözü elektronik bir halde hepimizin üzerindedir. Bu yeni-dünya, disiplinin örtükleşerek en küçük ilişki biçimlerine dahi girmesini sağlamıştır.

Gözetim aile üyelerini kontrol edebilmeye dönük geliştirilen teknolojilerdir (Lyon, 2013). Teknolojinin gelişimi bu alanın gelişmesini sağlamıştır. Güvenlikleştirilmiş toplumlar artık gözetim toplumu olarak tasvir edilebilir. “Teknoloji yeni, daha etkili ve daha hoş toplumsal denetim ve toplumsal iç-bağ biçimlerini yaratmaya hizmet eder” (Marcuse, 1997: 11). Teknoloji ürettiği araçlarla insanların gözetlenmesini sağlar. Böylece kendini topluma ait hisseden insanların üretimi gerçekleşir. “Bireyin kendi toplumu ile bir bütün olarak toplum ile dolaysız bir özdeşleşmesi” ortaya çıkar (Marcuse, 1997: 21). Gözetim mekanizmaları ile bireylerin tüm hareketleri kayıt altına alınarak kullanılabilir halde tutulmaktadır. Gözetim sayesinde kişiler disipline edilebilmektedirler. Bauman ve Lyon (2013: 13) “artık güvenlik geleceğe dönük bir projeye dönüştü ve gelecekte olacak şeyleri dijital teknikler ve istatistiksel akıl

yürütme sayesinde denetlemeye çalışarak gözetim yoluyla işliyor” diyerek güvenlik ve disiplinin birlikte işlediğini belirtirler. Kapatılmış ya da dışlanmış mekanlarda panoptik disipline edici olgular oldukça güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir (Bauman ve Lyon, 2013: 62). Bauman bu iddiayı biraz daha ileri taşır ve bireyselleştirilmiş öznelerin bir salyangoz gibi “kişisel panoptikonlarını kendi bedenleri üzerinde büyütme ve taşımak zorunda” olduklarını belirtir (Bauman ve Lyon, 2013: 65). Gözetleme faaliyetine gözetlenen gönüllü olarak katılmaktadır. Bauman ve Lyon, disipline edilme istekliliğini *minipanoptikon* olarak adlandırmaktadırlar. “‘Kendin-yap türü’, hareketleri ve taşınabilir, tek kişilik minipanoptikon donanımı da elbette ki ticari olarak tedarik ediliyor. Bu aygıtı seçme, kurma ve faaliyete geçirme sorumluluğunu taşıyanlar, muhtemel mahkumların ta kendileridir” (Bauman ve Lyon, 2013: 78). Gözetim, kendi kendimizi “ele vermemizi” sağlayan birey olmaktan arınmış taşıyıcıların üretildiği toplumun bir sonucudur. Gözetleme faaliyeti geç modern dünyanın içsel disiplin altında örtükleşmesinin en belirgin niteliğidir.

Gözetim, günümüz toplumlarında kaçınılmazdır. Modernliğin doğuşunda disiplinin öneminin fazlasıyla olduğu belirtildi. Günümüz modernliği ise disiplin ve güvenliğin de ötesine geçen yeni araçlar topluluğu ile tabiiyetinde bulunanları kontrol edebilmenin yeni yollarını geliştirmiştir.

“Temel sav olarak ilk solukta, gözetimin etkileme, yönetme, koruma, yönlendirme gibi amaçlarla kişisel enformasyona dönük odaklı, sistemli ve düzenli ilgi olduğunu söyleyebiliriz. Gözetim, dikkatini en nihayetinde bireylere verir, bireylere odaklanır. Sistemli bir şekilde kişisel enformasyonlara yoğunlaşan bu odağın tesadüfî, ender görülür ya da kendiliğinden olmadığına altını çiziyorum; kasıtlıdır ve belli protokollere ve tekniklere dayanır. Dahası, gözetim rutindir; bürokratik yönetime ve belli enformasyon teknolojilerine bağlı olan bütün toplumlarda gündelik hayatın ‘olağan’ bir parçası olarak ortaya çıkar. Gündelik gözetim, modern toplumlara özgü bir hastalıktır” (Lyon, 2013: 31).

Gözetim, disiplin ve güvenliğin niteliklerini kendi bünyesinde toplayarak onları aşar. Çünkü disiplin ve güvenlik bireyi nesne olarak ya da edilgen biri olarak değerlendirirken, gözetim ise bireyi doğrudan bir şekilde özne olarak kabul eder ancak bu özne ile muhatap olmaz, temas kurmaz. Bu özneyi kendisi inşa eder. Bir nevi A öznesinin bir türevi olarak A⁺ öznesi ortaya çıkarılmaktadır. Babalar da aile üyelerini gelişen teknik imkânlar aracılığıyla kontrol etmektedirler. Çocuklarına

gözetlendikleri mesajını vererek onlardan içsel disiplini geliştirmelerini beklemektedirler.

Disiplin davranış ve tutumları belli amaçlar doğrultusunda kodlamanın yol ve araçları olarak tanımlanırken, gözetim ise “hedefleri saptamak, yerlerini belirlemek ve bu hedeflere odaklanmak” gibi amaçlar etrafında bireyin görünmez bir abluka altına alınmasıdır (Bauman ve Lyon, 2013: 94). Gözetimde *adam etme* ya da *herhangi bir şeye gem vurma* amacı söz konusu değildir. Daha çok belli bir amacın gereği olarak yapılır. Teleolojik bir tutumun yansımasıdır. Gözetleme daha çok tüketim toplumunun niteliğidir. Bu güvenlikleştirilmiş bir toplumunun ötesine atıf yapar. “Gözetim, polislik ve güvenlikle olduğu kadar istihdamla, ticaretle ve yönetimle ilgili kurumlarca da kişisel verilerin toplandığı çok sayıda ve giderek genişleyen bir dizi bağlamı kapsayan bir örtülü ve kısacası anlatan bir terim olarak kullanılmaktadır” (Lyon, 1997: 10). Kısacası gözetleme, verilerin gerçeklik olarak bizi temsil edebildiği bir dünyanın disipline edici gücüdür. Gözetim aracılığıyla belirsizlik bir araç haline gelerek faydalı bir hüviyet kazanır. Disiplin belirsizliğin oluşmasının şartlarını önlemek için tespit edilmiş kurallar manzumesidir. Oysa gözetim belirsizliğin araçsallaşması ile insanın daima *hazırda tutulmasıdır*. Güven bölümünde belirtilen belirsizlik olgusu toplumsal olanı lağvedebilecek muazzam bir güce sahipken, günümüz modernliğinde belirsizlik bizzat itaati üreten bir faktör olarak kullanılmaktadır.

Disiplin beden terbiyesi ve arzuların kontrol edilerek davranış dönüşümünü hedefler. Gözetleme ise bedenler üzerinde çalışmadığı gibi herhangi bir davranış değişikliğini de umursamaz. O daha çok bireyin hareketliliğini ölçüp bu verilere dayalı olarak bir profil oluşturur. Bu profil üzerinden kişi ile bürokrasinin muhatap olmasına yardımcı olur. Ayrıca disiplin merkezi bir otoriteye ya da iktidara dayalı iken gözetim merkeziszleşmiştir. Birey belli bir açıdan hedef değil, her yönden gelebilecek saldırının hedefidir. Dolayısıyla gözetleme çalışmaları bireyi savunmasız kılarak, onu ikna etmenin yollarını arayan ve bazen ayartma yolunu deneyen pratikler toplamıdır (Lyon, 2006: 113). Bu dönüşümün yansımalarını ailede bulmamız mümkündür. Babalar, disiplinci tarzdan gözetleyici tarza doğru bir kayma yaşamaktadırlar. Aile üyelerinin sahip olduğu ağlar üzerindeki tüm hareketliliklerini

kaydeder, kontrol eder ve gerektiğinde farklı yol ve araçlar kullanarak bu süreç müdahil olurlar. Bu nedenle “ebeveynler elbette ki her zaman çocukların ne durumda oldukları konusunda kaygılanmışlardır; (...) çocuklarının yaptıklarını gözetlemek için askerlerin, polislerin kullandığı tekniklere bile isteye başvuran” bir toplumsal yaşam alanında yaşamaktayız (Lyon, 2013: 29).

Bu kısımda disiplin, *yapılması istenenlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için uygulanan yol ve yöntemler* olarak düzen ve istikrarın teminatı olarak ifade edildi. Kavramın ikili karakteri ortaya konarak, içsel ve kurumsal disiplin arasındaki farklılıklar ortaya çıkarıldı. Bir yandan ahlakçı bir tutumla disiplinin ele alındığı ifade edilirken bir yandan da disiplinin tahakküm edici yönü olduğu gösterildi. Ayrıca içsel disiplinin yadsınan kurumsal disiplin kadar otorite üretici olduğu belirtildi. Günümüz modern ailesinde otoritenin örtük strateji ile icra edilmesi içsel disiplinin yaygın kullanımına yol açmıştır. Günümüz modernliğinin disipline edici diğer bir ögesinin de gözetim olduğu ve örtükleşme ile birlikte aile üyeleri üzerinde otoritenin tesisi ‘-miş gibilikler’ ile mümkün olduğu açıklandı. Bu ‘-miş gibilikler’in gözetim sonucu elde edilen veriler aracılığıyla inşa edildiği belirtildi.

Babalar güven, korku ve disiplin aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritelerini ürettikleri görüldü. Ancak babaların disiplinin uygulanabilmesi için gerekli normların belirlenmesi ya da otoritenin bir davranışı şekillendirmeye dönük bildirimlerini nasıl alındığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Sennett’in bahsettiği gibi üstün bir yargılama gücü devreye girmektedir. İlerleyen kısımda babaların otoritelerini üretmek için yargılama gücünü nasıl kullandıkları ortaya çıkarılacaktır.

1.4.4. Yargılama Gücü

“Muhakemenin sertliği, diyorlar, insanı tenkitçi yapar ve başka insanların kusurlarını ve zaafılarını bağışlamaya eğilimsiz kılar: ve öte yandan muhayyilenin tezliği, düşünceleri, doğru ile yanlış tam olarak ayırt etmek için gerekenden daha az kararlı yapar. Yine, bütün düşünmelerde ve bütün savunmalarda, sağlam muhakeme melekesi gereklidir: Çünkü bu olmaksızın insanların kararları aceleci ve hükümleri adaletsizdir: ve dikkat ve mutabakat sağlayan güçlü hitabet yoksa, aklın etkisi sınırlı kalacaktır. Fakat bunlar birbirine zıt melekelerdir; birincisi, doğruluk ilkeleri üzerine kurulmuş olup; diğeri, doğru veya yanlış, kabul edilmiş düşüncelere ve farklı ve değişken olan, insan duygularına ve çıkarlarına dayanır” (Hobbes, 1992:487).

Bu kısımda otoritenin niteliklerinden üstün bir yargılama gücü soruşturulacaktır. Bu soruşturmada şu sorulara cevap aranacaktır: Yargılama gücünün otoritenin bir niteliği olduğunu nasıl ve nereden bilinebilir? Üstün bir yargılama gücü nasıl bir anlam taşımaktadır? Günümüz modern babaların icralarını nasıl biçimlendirmektedir? Babalar, babalık icralarında bulunurken otorite stratejilerine göre yargılama gücünü nasıl icra etmektedirler? Bu sorular sayesinde yargılama gücünün babanın aile üyeleri üzerindeki otoritesini yeniden nasıl ürettiği gün yüzüne çıkarılacaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için öncelikle yargı gücünün tanımlaması ardından otoriteyle olan ilişkisi ortaya konacaktır. Ancak kavram hakkında konuşabilmek için yargılama gücünün sosyoloji diline çevrilmesi gerekmektedir. Bu nedenle felsefe, antropoloji ve psikolojideki tartışmalardan hareketle, günümüz modern ailelerinde babaların yargılama gücünden nasıl bir şey anladıkları ve yargılama güçleri aracılığıyla otoritelerini yeniden nasıl ürettikleri gösterilecektir.

Yargılama gücü ne demektir? Yargılama etimolojide isim olarak, karar verme kapasitesi, herhangi bir buyurgan karar, hüküm, muhakeme duyusu anlamlarını içerirken; fiil olarak ise bir karar alma, mahkemede biri hakkında bir beyanda bulunmak anlamlarına gelir (Online Etymology Dictionary, 2017). Yargılama herhangi bir durum değerlendirmesi sonucu yargılayanın vardığı yorumlar olduğu gibi, aynı zamanda yapılmış olan herhangi bir eylem hakkında verilen hükümdür. Örneğin çocuğun hangi okula gitmesine dönük alınan yorumlar olabileceği gibi, kırılan vazo hakkında yapılacak işlemlere dönük yorumları da içerir. Bunun yanı sıra, Webster Dictionary’de (2005) yargılamak, “argümanları dinlemek ve sonuca karar vermek, bir itirazın sonucuna karar vermek, bir görüşte bulunmak, tahmin etmek, eleştirmek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Webster’de geçen anlamlar daha çok yargıcın yaptığı işlemi tarif etmesi nedeniyle babalar ile aile üyeleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek için yetersizdir. Bu iki tanımdan hareketle yargılamanın üç anlamı ortaya çıkmaktadır: Karar alma, değerlendirme yapma ve olası görüş bildirme. Bu üç özellik yargılamanın gündelik hayattaki tüm pratiklerin içerisinde yer aldığını göstermektedir. Modern dünyada yargılama gücü ‘judicium’ entelektüel bir yeti olarak tasarlanmıştır (Gadamer, 2008: 42). Yargılama gücü bu anlamda bir

yeti olarak babanın pozisyonunu güçlendirmektedir. Günümüz ailesinde babalar entelektüel bir yeti olarak yargılama gücünü karar alma, değerlendirme yapma, olası görüş bildirme şeklinde açığa çıkarmaktadırlar.

Yargı, Türkçe Sözlük'te (2009: 2135) ise şu anlamlara gelmektedir: “Kavrama, karşılaştırma, değerlendirme gibi yollara başvurularak, kişi, durum veya nesnelerin eleştirici bir biçimde değerlendirilmesi, hüküm; yasalara göre mahkemece bir olay veya olgunun doğuşuna etken olan sebeplerin de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sonucu verilen karar, kaza”. İlk tanımlama aklın yetilerinin kullanılması sonucu herhangi bir hükme varmayı; ikincisi ise daha teknik bir terim olan hukuksal prosedürlerin uygulanması belirtir. Bu tanımlama yargılama gücünün belirli prosedürlere göre bir sonuca ulaşma anlamına geldiğini belirtir. Kısacası bir yandan mevzuata uygun hareket etmek bir yandan aklın bir yetisi olarak yargılama gücü tanımlanabilir.

Yargılama gücü, gündelik hayatın anlamlandırılabilmesi için babanın kullandığı en önemli yetilerinden biridir. İlişkilerin üzerinde kurulduğu uzam olarak aile sürekli pozisyonların güncellendiği bir alandır. Bu alanlarda konuşlanmış olan her ilişki ağı sürekli olarak yorumlanmalıdır. Yargılama gücü bu yorumla faaliyetinin adıdır. Yargılama, babanın bulunduğu konum ile diğer şeylerin konuşlandığı alanlar arasındaki bağların anlamlandırılmasını sağlayan yorumlardır. Yargılama, olmuş olan, olan ve olacak olan hakkında sahip olduğumuz fikirdir (Yates ve Angott, 2012: 263). Baba, yargılama gücü sayesinde aile üyeleri için geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkileri organize eder ve şimdikiyi şekillendirir. Bu süreç babaların yargılama kavramında yer alan karar alma, değerlendirme yapma ve olası görüş bildirme becerileri ile birlikte işler. Böylece babalar, aile üyelerini belirli değer ve ilgiler bağlamında hareket ettirebilmektedirler (Yates ve Angott, 2012: 263). Çünkü belli bir icra ancak kişinin bilgi stokları ve kültürel kodlarının yorumlanması ile mümkündür. Bu anlamda yargılama tasarlanan eylemin edimselleştirilmesini sağlar. Başka bir deyişe yargılamanın ete kemiğe bürünmesi karar verme ile (Yates ve Angott, 2012). Karar verme, yargılamanın pratiğe dönük çıktısı, yani yargılama sonucu ulaşılan yorumun bir eyleme işaret etmesidir. Buna ek olarak yargılamadan etkilenen kişinin daha sonraki pratikleri üzerinde yargının etkin bir gücü de söz

konusudur. Dolayısıyla yargılama faaliyeti insanın sürekli olarak gerçekleştirdiği bir etkinlik, karar verme ise yapılan yorumun eylem doğurmasıdır.

Yapılan bu tartışmalardan hareketle yargılamak yargılayanın yargılanan hakkındaki yorumu olarak tanımlanabilir. Yargılama gücü ise, dar anlamda şöyle tanımlanabilir: *Yargılananlar hakkında yargılamada bulunanın varmış olduğu yorumun etkisi*. Yargılama gücü, karşılıklı bir ilişkiyi zorunlu kılmaktadır: Ast-üst, eş(it)ler arası, sabit veya değişken, kurumsal ya da bireysel vb. Çünkü yargılamak, yargılanan bir durum ya da şeyin varlığını ve bu durum ve şeyle teması gerektirir. Yargılayanın yorumunun yargılanan üzerindeki etkisi karşılıklı ilişkinin nasıl kurulmuş olduğuna göre değişir. Çünkü yargılama gücünün etkisi eylemler üretir. Üretilen bu eylemler yargılananın lağvedilmesi ile âbâd edilmesi arasında salınır. Üstün bir yargılama gücü ise şöyle tanımlanabilir: *Yargılananlar hakkında belli bir yargılayanın yaptığı yorumun diğer yargılayanların yorumuna nazaran daha üstün bir nitelik ve ayrıcalık taşıdığının kabul edilmesidir*. Bu tanımlama yargılayanlar arasında bazılarının yargılarının diğerlerine göre daha üstün olduğuna işaret eder.

Babanın aile üyeleri üzerindeki otoritesinin azaldığı yönündeki iddiaların olduğu fakat babaların otorite stratejilerinde değişiklikler yaparak bu sürecin üstesinden geldikleri ifade edildi. Peki, babaların yargılama güçleri otoritenin stratejilerine uygun bir şekilde farklılaşmakta mıdır? Günümüz modern dünyasında babalar aile üyeleri ile ilgili yapmış olduğu yorumlarda ikili bir teknik kullanmaktadırlar: *Ölçütsel ve görüsel yargılama gücü*. Bu analitik ayrımın arka planında şu soru yatmaktadır: ‘Herhangi bir konuda karar verme, değerlendirme yapma ya da olası görüş bildirme durumlarında babalar kendi öz kaynaklarına mı başvurmaktadırlar? Yoksa dış destek mi almaktadırlar’. Bu sorulara babaların iki farklı teknik kullandıkları söylenerek cevap verilebilir. Ölçütsel yargılama gücü, babaların yapmış oldukları yargılamanın bir ölçüt bağlamında gerçekleştirilmesi; görüsel yargılama gücü ise, babaların yapmış oldukları yargılamanın, babanın görüşündeki doğal üstünlüğü ifade etmektedir. Görü, bilgi ile bilgi nesnesinin dolaysız ilişkisini sağlayan şeydir. Ölçütsel yargılama gücüyle önceden tespit edilmiş nesnel bir ölçüte göre yorumlama yapılır. İkincisinde bir ölçüt olmadığı gibi yargılama da dolaysızlık içinde gerçekleşir. Daha çok sezgiyi içeren bir hal durumunu ve keşifsel yorumları

kapsar. Ölçütsel yargılama gücü, yargılamada bulunanın kullandığı araçlara atıfta bulunur; görüsel yargı ise yargılayanın görüşü, duyumu ile herhangi tekil bir olgunun sezgisel olarak kavranmasına işaret eder. Bu anlamda yargılama gücü hem bir başkasının/nesnenin benzerlik-farklılık ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesini hem de dolaysız bir şekilde yargılayanın yaşam tecrübelerinin ışığında sahip olduğu görüden hareketle yapılan yorumları kapsar. Bu iki analitik ayrım sadece araçsal olup, aynı anda ikisinin uygulandığı durumların olduğu da belirtilmelidir.

Örtük ve açık otorite stratejine uygun teknikler olarak geliştirilen görüsel ve ölçütsel yargılama güçlerini etraflıca tartışmadan önce şu soruya cevap aranmalıdır: Üstün bir yargılamanın gücü nereden kaynaklanmaktadır? Hangi bireyin kararı daha üstündür? Hangi bireyin daha iyi yargılamada bulunduğu nasıl ortaya konur? Bazıları neden daha iyi yargılamada bulunur? Babalar yargılama güçleri ile orantılı olarak aile içi pozisyonlarını perçinleyerek otorite üretim faaliyetini gerçekleştirmektedirler. Ancak bu üretim faaliyeti babaların kullandıkları yargılama türlerine göre değişmektedir. *Ölçütsel yargılama gücünün* üstünlüğü, yargılamada kullanılan ölçütün doğru bir şekilde uygulanıp uygulanmadığına bağlıdır. Yani babanın ölçütsel yargılama gücü mevcut, geçerli ve güvenilirliği sorgulanmayan ölçütleri doğru kullanma becerisine bağlıdır. *Görüsel yargılama gücü* ise babanın muhakemesi ve deneyimi ışığında yaptığı yargılamanın, olan ile gerçekliği en iyi şekilde örtüştürdüğüne olan inanca bağlıdır. Dolayısıyla güçlü bir yargılamanın başarısının ikili bir cevabı vardır. Tecrübenin çokluğu görüsel yargılamanın koşulu olarak ortaya çıkarken; muhakeme ve muhayyile yetisinin güçlü olması ise ölçütsel yargılamanın koşuludur. Ancak aslolan ikisinin birlikteliğidir. Bu nedenle iyi bir yargılama duygusal ve sezgisel olan bilgi edinme ile analitik düşünme yetilerinin birlikte çalışması ile gerçekleşir (Peters ve De Bruin, 2012: 114). Dolayısıyla yargılama gücünün gerçek üstünlüğü her iki yargılama türünün aynı anda kullanılmasına dayalıdır. Buna ek olarak özellikle yaşlıların görüsel yargılamalar alanında, gençlerin ise ölçütsel yargılamalar alanında daha iyi olduğu kabul edilir. Gençlerin yaşlılara göre isabetli/doğru yargılamalarda bulunmaları daha azdır. İnsanlar yaşlandıkça düşünüp taşınma süreçleri daha otomatikleşerek sezgisel karar almaları artmıştır (Peters ve De Bruin, 2012: 117). Bunun nedeni yaşlandıkça akli yetilerimizin gerilemesi gösterilirken, tecrübenin

otomatik bir alışkanlık kazandırdığı yönündeki yaygın kabullerimizdir (Woll, 2008: 358). Çünkü görüsel yargılamalar otomatik olarak yapılır ve fazlaca deneyim ister. Oysa ölçütsel yargılamalar uzmanlık bilgisi ister.

Yargılama gücünün üstünlüğü yargılayanın tecrübe bolluğu, akli yetilerinin olması gerektiğini işlemesi ve sezgilerinin güçlü olmasına dayalıdır. Yargılama gücü, deneyimlerimizi anlamlı kıldığı gibi aynı zamanda deneyimlerin yeniden yorumlanmasını sağlar. Dolayısıyla başka bir üstünlüğü ise geçmişten ders çıkarma kapasitesidir. Tüm yargılamalar ve karar almalar dünyayı anlama ve yorumlama şekillerine dayanır (Plous, 1993: 17). Geçmişin bir muhasebesinin yapılması olarak gelecek için olası tavır almaları kapsar. Dolayısıyla yargılama deneyimlemeye dönüktür ve deneyimlenen her ne ise o ancak yargılanır (Deustcher, 2007: 138). Bu nedenle yargılamak deneyimde bulunabilen için geçerlidir. Yargılamada bulunmak insanın deneyimleri karşısında aldığı pozisyonları yeniden gözden geçirmesini sağlar. Bu anlamda üstün bir yargılama gücü, sahip olduğu özellikler sayesinde eylem oluşturucu yani kültür-üreticidir.

Yargılama gücünün üstünlüğü, bir başkasının bizim yorumlarımızdan daha ayrıcalıklı bir yoruma sahip olduğu anlamına gelir. Bir başkasının daha iyi yoruma sahip olduğunu kişisel deneyimler ya da toplumsal kabul sayesinde bilinir. Dolayısıyla üstün bir yargılama gücü, *toplumsal rıza tarafından üretilir ve toplumsal rızayı da üretir*. Yargılama gücü, aile sosyolojisi açısından yüzyılların tecrübesi göz önüne alındığında *Pater Familias*'ta temsil edilir. Böyle bir toplumsal onay nedeniyle aile reisi yani baba yargılama gücünü tekelinde bulunduran kişidir. Ancak modernlik böyle bir gücün sadece babaya verilmesinin fazla olduğunu ve bireyin biricikliğinin ve eşsizliğinin önemini vurgulamıştır (Bauman, 2011). Dolayısıyla birey dokunulmaz kılınarak yalnızlaştırılmıştır. Biricik olma batıl inancı, tarihsel tecrübelerden bireyin soyutlanması anlamına gelmektedir. Ancak bu çalışma, yaşanan dönüşümün stratejik olduğunu bireyin en az ataerkil dönem kadar tahakküm altına alınabildiğini ve bunun en önemli araçlarından birini de yargılama gücü olduğunu öne sürmektedir. Günümüz dünyasında biricik olan birey, ataerkil babanın aile üyelerini tahakküm altına aldığı gibi örtük otorite stratejisi tarafından tahakküm altına alınmıştır.

Yargılama gücünün üstünlüğü yargılananın eylemlerini şekillendirir. Bu anlayışın günümüz modern dünyasında da devam etmektedir. Peki, yargılama gücü kavramı toplumsal etkinlikte bu kadar önemli bir rol oynamasına rağmen neden sosyolojiden ziyade felsefe, epistemoloji ve psikolojinin ilgi alanını çekmiştir? Başka bir deyişle felsefi bir konu olarak yargılama gücü sosyoloji diline nasıl tercüme edilebilir? Bu kısımda geliştirilen ölçütsel ve görüsel yargılama gücünün meşruiyetini sağlamak için ilgili konular tartışmaya açılacaktır.

Felsefe tarihinde yargılamanın hangi tür kavramlar ile ilişkilendirildiğinin bilinmesi sosyolojik olarak otoritenin yargı gücü aracılığıyla cisimleşmesini anlaşılır kılacaktır. Felsefe tarihinde kavram, genel olarak bazıları için ikili, bazıları için de üçlü bir ayrımla ele alınmıştır. Genel olarak yargılamalar, yorumun ifade edilmiş hali anlamında önermelerin yapıları bakımından kategorik, kalitatif ve olası yargılama şeklinde ayrıştırılabilir. Kategorik yargılama, olan durumu tespit ederken; kalitatif yargılama, niceliksel durumlar hakkında ayrıntı verir; olası yargılama ise gelecek öngörüsünü içerir (Yates ve Angott, 2012). Bu yargılama türleri, herhangi bir kişinin yargılamalarının koşullara göre sınıflandırılmasına atıfta bulunur. Bu yargılama türleri yargılama sonucunda ortaya çıkan yorumun etkisine herhangi bir vurguda bulunmaz. Oysa ölçütsel veya görüsel yargılama gücü babalara sosyolojik olarak ayrıcalık tanımaktadır. Ölçütsel ve görüsel yargılama yargılamanın nasıl yapıldığını ve sonucunda ne tür oluşumların meydana geldiğini göstermek için kullanılırken; kategorik, kalitatif ve olası yargılama ise daha çok yargılama sonucunda beyan edilen önermelerin niteliği ile ilgilenir. Yargılama sonucu beyan edilen önermelerin gramatik yapısıyla ilgili bir ayrımdan hareketle sosyolojik bir bakış geliştirilmesi mümkün değildir. Bu üçlü ayrımın yanı sıra farklı yargılama türlerinden de bahsedilebilir: “Demokratik yargı; geleneksel yargı; demokratik olmayan yargı” (Smelser ve Baltes, 2001: 8015). Bu tasnif alınan kararların niteliği ile ilgilidir. Bu yargılama türleri bir önceki tasnife göre sosyolojik bir nitelik arz etse de bu yargılama türleri yargıda bulunurken nelerin referans alındığına atıfta bulunur. Başka bir deyişle bu tasnif yargıda bulunmak için kriterle kümesinin ön koşul olarak varsayar. Dolayısıyla bu tasnif baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiğine ışık tutmazlar.

Yargılama gücünün sosyolojik dile aktarımını gerçekleştirebilmek için öncelikle felsefi olarak nasıl tartışıldığına bakılmalıdır. Tarihsel olarak yargılama üzerine yapılan felsefi ve epistemolojik tartışmalar incelendiğin aşağıdaki tablo ile karşılaşılmaktadır.

Tablo 19: Yargılama Türleri

Ölçütsel	Görüsel
Analitik	Sentetik
A priori	Görgül
Beğeni	Teleolojik
Belirleyici	Derin-düşünen/yansımacı
Niteleyici	İma eden
Epistemik	Varlıkbilimsel
Talep edici	Gerekliklik hissedenden
Kesin	Refleksif
Rasyonel	İrrasyonel
Doğrulamacı	Tutarlı

Tabloda sunulan ikili ayrımlar tarihsel süreç içerisinde yargılama gücüne dönük çeşitli tartışmalardan özetlenmiştir. Sol sütundaki yargı türleri aklın nasıl çalıştığına başka bir deyişle bir olgunun evrensel bir kavram aracılığıyla açıklanmasını sağlayan yargılar bütüne işaret eder. Sağ sütundaki yargı türleri, bireyin kişisel mücadeleleri ile tekilden hareketle genele ulaşmaya çabaladığı ve bir şekilde kendisine *ayan olan* yargılara karşılık gelir. Sağ sütun üzerinde yer alan yargı türleri büyük oranda gündelik yaşamın kurucusudur. Ancak sol taraftaki yargı türleri olmazsa sağdakileri iş görmez. Her iki sütun arasında bir diyalektik söz konusudur. Kavramın bu ikili tarihinden hareketle bir yargılama aynı zamanda analitik, belirleyen olabileceği gibi aynı zamanda sentetik, görüsel ya da yansımacı olabilir.

Yargılama gücü kavramının sosyolojik olarak ifade ihtiyacının en önemli gerekçelerinden biri gündelik hayatta kurulan her tür ilişkinin ancak yapılan yargılama ile mümkün olduğu düşüncesidir. Babanın yargılama gücünün aile üyeleri üzerinde baskın olması, onun yorumlarının ailenin diğer üyelerine nazaran eylemleri biçimlendirme gücünün daha fazla olduğu anlamına gelir. Hatta aile üyeleri arasındaki güven dahi yargılama sonucu varılan yorumlara göre gelişir. Yargılama gücünün neden sosyolojik olarak ifade edilmesi ile ilgili başka bir nedene ise Wood'un *Kant* (2009: 79) adlı metninden ulaşılmaktadır.

“Hükümlerin, başka ne yaparlarsa yapsınlar, tecrübemizi birleştirme, farklı tecrübeleri bir araya getirme ve düzenleme yollarını kendimize temsil etmede oynadıkları rol aşikardır. (...) Ayrıca hükümler, tecrübeye verili olanı, muhtemel değil de belirli bir manada zorunlu özellikleri itibarıyla düzenleme yolunu da temsil eder. Hükümün nesnelliğinin zemini, doğru hükmün sadece o hükmü veren için değil, hükmü dikkate alacak tüm özneler için geçerli kılacak zemini veren de bu zorunluluktur”.

Pasaj, yargılama gücünün tecrübeleri anlamlandırması açısından toplumsalın kuruluşunda oynadığı rolü görünür kılmaktadır. Çünkü gündelik hayat deneyimler aracılığıyla kurulmaktadır. Bu tecrübeler arasında birbiriyle anlamlı bağlantılar kurulmasını sağlayan temel öge yargılama gücüdür. Bu nedenle yargılama gücü tecrübeleri bir araya getirme ve bunlardan hareketle kabul edilebilir doğrulara ulaşma sayesinde kendini gösterir. Dolayısıyla yargılama gücü bir yandan ilişki kurulması için ortamı hazırlarken bir yandan da bu ortamın meşrulaştırılmasını sağlar.

Yargılama gücünün baba otoritesini yeniden nasıl ürettiğini görmek ve kavramı sosyoloji literatürüne taşımak için tarihsel bir izlek ancak Kant’ın eserlerinden elde edilebilir. Basitçe yargılama gücü tarihi, Kant öncesi ve sonrası diye kronolojik olarak ikiye ayrılabilir. Kant, yorum yapan mekanizmayı incelemiş, aklın nasıl işlediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda ona göre iki tür yargı arasında ayrım yapılabilir: *Belirleyici yargı ve derin-düşünen yargı*. Belirleyici yargı, tikelin evrensel olan altında ifade edilmesi iken, derin düşünen yargı tikelden hareketle evrensel olana ulaşmayı ifade eden yargı tipidir (Kant, 2011; 28). Kant’ın bu ayrımları önermeler ve bu önermelerin gerçekliği nasıl tasarladığı ile ilgilidir. Oysa ölçütsel ve görüsel yargı gücü, babaların aile üyeleri ile arasındaki ilişkisini kurarken başvurduğu yorumlar olup bu yorumlar ile aile üyelerinin eylemlerini nasıl biçimlendirdiğini belirtmektedir. Elbette babalar aynı zamanda derin düşünen veya belirleyici yargılarda bulunmaktadırlar. Ancak bu yargılama becerisi sosyolojik olarak ancak otorite üretimi sürecinde anlam kazanır. Dolayısıyla Kant’ın bu ayrımları otorite üreticilikten uzaktır.

Kant, derin düşünen ve belirleyici yargılarının yanı sıra analitik ve sentetik yargılar ayrımı da yapar. Bu ayrımı, bu çalışmanın geliştirdiği ve sosyolojik olarak ifade etmeye çalıştığı görüsel ve ölçütsel yargı gücü ayrımını yapma konusunda cesaret

vericidir. Kant (2010: 59-60-61) analitik ve sentetik yargılar arasındaki farkı şu şekilde belirtir:

“İçinde bir öznenin yüklem ile ilişkisinin düşünüldüğü tüm yargılarda, bu ilişki iki türde olanaklıdır. Ya B yüklemi A ya bu A kavramında kapsanan bir şey olarak aittir; ya da B bütünüyle A kavramının dışında yatar, gerçi hiç kuşkusuz onunla bir bağlantı içinde duruyor olsa da. İlk durumda yargıyı analitik, ikinci durumda yargıyı sentetik olarak adlandırıyorum. Analitik yargılar öyleyse içlerinde yüklemın özne ile bağlantısının özdeşlik yoluyla düşünüldüğü yargılardır; ama içlerinde bu bağlantının özdeşlik olmaksızın düşünüldüğü yargıları sentetik yargılar olarak adlandırmak gerekir. Birincilere açıklayıcı, ikinciler ise genişletici yargılar denebilir, çünkü birinciler yüklem yoluyla öznenin kavramına hiçbir şey eklemeyip, tersine onu yalnızca ayrıştırma yoluyla onda daha şimdiden düşünülmüş olan bileşen kavramlarına çözerler; buna karşı ikinciler öznenin kavramına onda hiçbir yolda düşünülmemiş ve onun herhangi bir yolda ayrıştırılmasıyla çıkarılamayacak yüklemi eklerler. (...) Deneyim yargıları tümüyle sentetik yargılardır. Çünkü analitik bir yargıyı deneyime dayandırmak tutarsız olacaktır. (...) Cisim ağırdır önermesi sentetik, tüm cisimler uzamlıdır önermesi analiktir”.

Sentetik yargılar ufku genişleten, dünya kurucu yargılar; analitik yargılar ise aklın a priori ilkeler sonucu varmış olduğu totolojik önermelere karşılık geldiği yargılardır. Bu nedenle sentetik yargılama özneye yeni yüklemeler eklemeye fırsatı tanımaktadır. Ancak Kant’ın sentetik yargıların doğruluğu konusunda şüpheleri söz konusudur. Bu nedenle bilimin sentetik a priori yargılar ile çalıştığını ifade eder.

Yargılama, Kant için tüm felsefî araştırmasının bağlantı noktasını oluşturmaktadır. İster analitik, ister belirleyici, ister derin-düşünen ve ister sentetik olsun yargılama dünya kurucu ya da Kantçı terimle nesneleri kuran bir nitelik taşır. Dolayısıyla Kant için yargılama tıpkı bu çalışmanın sorunsalı olan otorite gibi *buluşturma* görevi görmektedir. Bu bağlamda denebilir ki gündelik hayat yargılar üzerine kuruludur.

“Hüküm verme, muhayyilede verili olanı, altına yerleştirileceği kavramlara bağlayan şeydir. Bu bağlantı iki çeşit olabilir: Belirleyici hükümlerde kavram verili olana uygulanırken, yansıtıcı hükümlerde verili olan için bir kavram aranır. İki durumda da gerekli olan, görü veya muhayyile temsilleri ile kavramsal temsiller arasında, şu veya bu türden bir eşleşme ya da ahenktir ki, bu da netice itibarıyla muhayyile ile müdrike arasında ahenkli bir işleyiş olmasına bağlıdır. O halde, herhangi bir hüküm verme fiilinin varsaydığı şey, hem muhayyile hem de müdrike yetisinin verili bir temsil üzerinde birbirlerine bağlı olarak uygulandıkları işlemdir” (Wood, 2009: 196)

Kant’tan hareketle yaşamlarımızı sürdürmenin, toplumsal bir aradalığın sağlanmasının garantörü bu kesişen yargılar alanıdır. Bu kesişim alanı görüngülerin

yer aldığı, tezahürlerin cereyan ettiği, müdrike ile muhayyilenin bazen ayrıştığı ve bazen de birleştiği yaşam dünyasıdır.

Kant'ın çizmiş olduğu aklın işleyiş haritasına ciddi eleştirilerin olduğu da belirtilmelidir. Özellikle tablomuz hatırlandığında ve geliştirilen ölçütsel ve görüsel yargılama gücünü anlamak için yargılama güçlerinin birbirlerine karşı tahakküm üretici yönlerinin görülmesi gereklidir. Bu bağlamda analitik ve sentetik yargılar ayırımına ciddi bir saldırıyı Gadamer, *Yöntem ve Hakikat* (2008) adlı metninde Kant'ın kullandığı mantıksal yapıda hatalar olduğunu ifade ederek gerçekleştirir. Özellikle bir yargının evrenselliği düşüncesinin sorunlu olduğunu çünkü herhangi bir tikelin evrensel altında alınma sürecinin gerçekliği yansıtmadığını düşünür. “Bir tikelin bir evrenselin altına alması için bir ölçeğin kullanılıyor olması o tikelin evrensel altına alındığını ispatlamaz” (Gadamer, 2008: 42). Böylece Kantçı analitik yargılar ya da belirleyici yargıların evrensel geçerliliğini sorgulamaya açar. Bu tartışmayı açmasının nedeni, Gadamer'in önyargılara ve sağduyuya yer açma çabasıdır. Çünkü Kant için sağduyu, ancak oldukça öznel ve asla evrenselin altına girmeyecek bir kurallar demetidir. Oysa Gadamer için bilginin kaynağı ve praksisin kendini açımlayabildiği bir alan olarak sağduyu, dünya kurucudur. Üstelik cemaatsel bir niteliğe de sahiptir (Gadamer, 2008: 45). Gadamer için yargılama, temel insani yetilerden biri olup, insanın erdemler ile olan bağını kuran temel aracıdır. “Aptal insan ile duyarlı insan arasındaki fark, aptal insanın yargıdan yoksun olmasıdır, yani onun öğrendiği ve bildiği şeyleri doğru şekilde sınıflandırarak doğru şekilde uygulamasıdır (Gadamer, 2008: 42). Böylece yargılama gücü Kant'ın aksine Gadamer için insanın erdemlere ulaşabilmesini sağlar. Bu geçiş, disiplin kısmında belirtilen Durkheim ile Weberyen duruş arasındaki farka karşılık gelir. Bu bağlamda aile üyelerinin ahlaki bir yaşam sürmesi yargılama gücünün etkinliğine bağlıdır. Bu anlamda babanın koruyucu ve kollayıcı kimliği aile üyelerini erdemli olmaya taşıyabildiği oranda önem kazanır.

Gadamer için, otoritenin temel göstergelerinden biri üstün yargılama gücüne sahip birinin varlığıdır. Otoriteyi şöyle tanımlamaktadır: “Otoriteye sahip olanlar öncelikle kişilerdir; fakat kişilerin otoritesi nihai noktada aklın köleleştirilmesine ve reddine değil, kabullenme ve bilgiye –yani yargılamada ve öngöründe ötekinin üstün

olduğunun ve bu sebeple öncelik taşıdığının, bizim karşımızda ayrıcalıklı olduğunun bilgisine dayanır” (Gadamer, 2009: 21). Gadamer’in yargılama gücüne önem vermesinin ardında belirtildiği gibi sağduyuya yer açma çabası vardır. Esas olarak sağduyu, işler yapılırken zaten doğru yapıyor olmayı sağlayan tüm ön bilgi ve pratiklerdir.

“Sağduyu kendisini öncelikle doğru ile yanlış, makul ile makul olmayan konusunda yargılarda bulunurken sergiler. Sağlam yargıda bulunan kişi, bununla tikelleri evrensel bakış açılarına göre değerlendirebilen kişi değildir, tam tersine o sahiden önemli olan şeyi bilir, başka bir söyleyişle şeylere doğru, sağlıklı ve sağlam görüş açılarından bakar. İnsani zayıflığı doğru hesaplayan ve hilelerinde hep doğru hamleyi yapan dolandırıcı, buna rağmen, terimin asıl anlamında ‘sağlam yargıya’ sahip değildir. Bu yüzden, yargı fakültesine atfedilen evrensellik hiçbir şekilde Kant’ın düşündüğü kadar genel değildir” (Gadamer, 2008: 44).

Pasaj sağduyunun toplumsal yaşamın dinamiği olduğunu ve *sağlam, sağlıklı olanı bilme* ile ilişkili olduğunu belirtir. Sağduyu önemli olanın tespitinin yapılmasıdır. Böyle bir kaygıyla hareket eden sağduyunun sıradan öznenin belirli bir tikeli bir evrensel altına alma gibi bir derdinin olmadığını da kanıtıdır. Dolayısıyla babalar, aile üyeleri ile ilişkilerini analitik ya da sentetik yargılardan ziyade görüsel ya da ölçütsel yargılarla kurmaktadır. Kant’ın donuk dünyası sağduyu ile renklenir. Gadamer’e bir destek Hobbes’un *Leviathan* adlı eserinden edinilebilir. Metinde Hobbes, Kantçı bakış açısının sağduyuyu dışladığı noktasında Gadamer ile hemfikir olduğu görülür. Çünkü Kant’ta yargılama ‘toplumsal etkinlik-dışı’ bir yetidir. Hobbes şöyle der: “Bir kimsenin aforoz edilebilmesi için, bazı şartlar gereklidir; ilk olarak, onun aforoz edilme nedenini yargılama yetkisine sahip bir topluluğun, yani, bir meşru meclisin, yani, bir Hıristiyan Kilisesi’nin üyesi olmalıdır. Zira cemaat yoksa aforoz da olamaz; yargılama yetkisi yoksa hüküm verme yetkisi de olamaz” (Hobbes, 1992: 353). Bu cümleden de anlaşıldığı gibi bir otorite olmaksızın herhangi bir yargının geçerliliği söz konusu edilemez. Yani yargılama ancak toplum varsa mümkündür. Yoksa aklın sınırları yargılamanın sınırların çizemez. Durkheimcı çizgiye yeniden dönmüş bulunmaktayız.

Yargılama gücünün toplumsal etkinlik içinde ortaya çıktığı ve toplumsal eylemi biçimlendirdiği iddiasına bir başka destek de Geertz’den elde edilir. Geertz için toplumlar, sağduyu etrafında örgütlenir. Onun için yargılamada bulunan sağduyulu

biridir. Yargılama gücünde yer alan *üstün bir nitelik, ayrıcalık* vurgusu yargılayanın sağduyulu hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Sağduyulu hareket etmek ne demektir? “Birinin sağduyu sahibi olduğunu söylediğimiz zaman, onun göz ve kulaklarını açık tutuyor, basiretle, zekice, algılayarak, tefekkürle kullanıyor veya kullanmaya çalışıyordur ve günlük sorunlara günlük yolları kullanarak etkin biçimde baş edebiliyordur” (Geertz, 2007: 90). Yargılama gücünü kullanırken kişi tetikte olmak zorundadır. İster bir ölçütü kullanarak olsun ister sahip olduğu görüye göre olsun fark etmez. Her ikisi de sağduyuyu içerebilir. Nitekim Geertz “dünya sağduyunun otoritesidir” der (Geertz, 2007: 89).

Babalık icrasının kültür ürünü ve otoritenin kültür üretici olduğu düşünüldüğünde, sağduyu kavramı yargılama gücünün en belirgin özelliği haline gelir. Ancak otoritede yaşanan stratejik dönüşüm şüphesiz bu niteliğin önemini azaltmaktadır. Dolayısıyla günümüz modern dünyasının ölçütsel yargılamaya daha fazla önem vermesi, sağduyunun gündelik hayattaki görünürlüğünü azaltmaktadır. Yine de tüm stratejik eylemler kültürelidir. Bu çerçevede Geertz, toplulukların, kategorilerin mitlerin kısacası bir toplumun ürettiği ne varsa hepsinin kültürel bir sistemin ürünü olduğuna inanır. Bu anlayıştan hareket eden Geertz (1998:179), sağduyuyu *kültürel bir sistem olarak* ele alır.

“Sağduyu deneyimlerin somutluğunun yorumu, onlardan türeyen bir sözlükçe ise, mitlerin, resimlerin, epistemolojinin olduğu gibi, tarihsel olarak yapılanmıştır ve onlar gibi yargının tarihsel olarak tanımlanmış standartlarının konusudur(...) Kısacası, sağduyu, genellikle çok katı biçimde bütünleştirilmemiş olmakla birlikte, bir kültürel sistemdir ve bu tür sistemlerin olduğu gibi o da aynı temeller üstünde, ona sahip olanların onun değeri ve geçerliliğine olan inancı üstünde yükselir. Burada da, her yerde olduğu gibi, işler siz onları nasıl yaparsanız öyledir”.

Pasaj yargılama gücünün üstünlüğünün kaynağı olarak iki kategori önerir: Sağduyu ve toplumsal onay. Üstün bir yargılama gücü, bir kişinin yargılamasının diğerlerine göre daha üstün ve sağduyulu olduğu konusunda toplumsal uzlaşısı ister. Günümüz modern dünyasında babalar ailelerinde örtük otorite stratejisini yaygın bir şekilde uygulama eğilimi sergilediklerinden, ölçütsel yargılamaya daha fazla ağırlık vermektedirler. Dolayısıyla günümüz ailelerinde sağduyunun zedelendiğinden bahsedilebilir. Bunun gerekçeleri ailede ve babalık icrasında yaşanan değişimler olduğu açıktır. Bunların başında gelen uzmanlaşmaya karşı sağduyuya sahip

çıkmanın her bireyin görevi olduğunu Geertz vurgular. “Sağduyunun tonu, entelektüellik dışı değilse de, uzmanlık dışıdır; (...) Sağduyu, dünyayı bildik dünya olarak ifade eder, onu herkes tanıyabilir ve tanınmalıdır ve herkes o dünyada kendi ayakları üstünde durur ve durmalıdır. (Geertz, 2007: 105). Bu çağrıdan hareketle yargılama gücünün bir yanının uzmanlık-dışı olduğunu ilan etmek gereklidir. Ancak uzmanlık alanları her geçen gün babaların yargılama gücünü arttırma yerine kendi ayrıcalıklarını tekelleştirmektedir.

Yargılama her ne kadar felsefe ve epistemolojinin ilgi alanı olsa da psikoloji, karar alma süreçlerini araştırmak adına kavrama ilgi duymaktadır. Hammond’un *Human Judgement and Social Policy* (1996) adlı metni karar alma çalışmalarına genel bir bakış açısını vererek kavrama sosyolojik olarak yaklaşmak için fırsatlar sunar. Hammond, yargılamanın genel olarak belirsizlik ile ilişkili olduğunu düşünür. Yargılama gücü, belirsizliği giderebilmek için yapılan yorumlar olup ilişkinin tarafları arasında güven tesis eder. Dolayısıyla yargılama gücü, aile üyeleri arasındaki güvenin pekişmesine katkı sunar. Her ne kadar insanlar yargılama bulurken kendi yargılarında daha fazla güvenseler de (Woll, 2008: 406), güvenilir kişilerin yargılama gücünün üstün olduğu kabul edilir. Dolayısıyla yargılama gücü güven üretir aynı zamanda güvenilir kişilerin yargı gücünün üstünlüğü vardır. Belirsizliği gideren yargılama gücü, otoritenin tesis edilmesine yardımcı olur.

Yargılama gücü, belirsizliği gidererek yaşanan gerçekliğe müdahale edip davranışları şekillendirir. Bu çerçevede Hammond, bir yargının gerçeklikle örtüşüp örtüşmediğini belirlemek için ikili bir ayrım yapar: *Tutarlılık ve doğruluk yaklaşımı*. Hammond, bir yandan analitik-sezgisel ayrımını tartışırken diğer yandan da doğrulama ve tutarlılık teorilerini tartışmaya açar. Tutarlılık teorisi parçalar arasında ayrılığın ve uyumsuzluğun olmadığı, makul, iyi bir hikâye anlatır. Doğrulama teorisi ise sadece mantıksallığı aramaz fakat aynı zamanda olgusal doğruluğu araştırır (Hammond, 1996: 9). Hammond’un tartıştığı analitik yargılama, doğrulama yaklaşımına; sezgisel yargılama ise tutarlılık yaklaşımına tekabül eder (Hammond, 1996: 64). Bu çalışmanın önerdiği adlandırmalarla doğrulama teorisi ölçütsel yargılama gücüne ve tutarlılık teorisi ise görüsel yargılama gücüne tekabül eder. Aile sosyolojisi açısından babanın, zaman zaman ataları gibi eylemesi onların görüsel yargılama gücünü

kullanmayı tercih ettiğini; ölçütsel yargılama gücünü kullanması ise onun modern dünyaya yaklaşıma çalıştığını gösterir. Hammond'un bu yaklaşımı sosyolojik gerçekliği anlamak açısından yetersiz ancak yeni ayrımlar üretmeye destek sunar.

Yargılama konusunda disiplinler arası bir şekilde yazılmış olan önemli metinlerden biri de Wayne'nin *Theories of Judgement: Psychology, Logic, Phenomenology* (2005) çalışmasıdır. Yazar, eserinde Hammond'un açmış olduğu yolda yargılama teorilerini inceler ve fenomenolojiye alan açmaya çalışır. Wayne, yargılamanın özelliklerini şu şekillerde belirler: Yargılama yargıcın yaptığı şeydir; bir yargıç otorite ve sorumluluğun figürüdür; bazı yargılar bir çırpıda verilir; ve yargılama hem teoride hem pratikte yer tutar (Wayne, 2005: 2). Wayne, metninde yargılamanın bir yanıla psikolojik olduğunu, bir yanıla mantıksal olduğunu ve bir yanıla da fenomenolojik olduğunu iddia eder (Wayne, 2005: 3). Wayne, yargılamanın doğruluk ya da yanlışlık sorunu olduğunu düşünür. Bir yargının bu iki değerden birini alması gerektiğini belirtir (Wayne, 2005: 9). Wayne fenomenolojiye alan açabilmek için Kant'ın fiziksel dünyayı ön plana çıkardığı ve sentetik a priori ilkelerin peşinde koştuğunu ifade ederek ona karşı bir eleştirisi geliştirmeye çalışır. Ona göre Kant'ın felsefesi bir varlık felsefesi değildir. Çünkü Kant'a göre 'olmak' fiili sadece varsayımsaldır (Wayne, 2005: 49). Wayne Kant'ın varlıksal ve epistemik olan arasındaki ayrımını aşmaya çalışan Moritz Drobisch (1802–1896)'in yaptığı *niteleyici ve ima eden yargılar* ayrımını kullanır. “Kavramlarımız arasındaki ilişkileri ifade etmek için niteleyici yargıları, varlığı ima etmek için de ima edici yargıları kullanınız” der (Wayne, 2005: 60). Bu ikili ayrımı kullanan Wayne, yargıyı Aristotelesçi anlamına kavuşturur: “Aristoteles yargılamanın ‘kurma, toplama, bir araya getirme ve parçalara ayırma’ anlamına geldiğini belirtir” (Wayne, 2005: 44). Kısacası, etimolojik olarak düşünme kavramına yaklaştırmaya çalışır. Düşünme, bilme ve bilen arasındaki bağ yargılama gücü aracılığıyla kurulmaktadır.

Yargılama aynı zamanda yargıcın yaptığı bir iştir. Yargıç yetkilendirilmiş biri olarak mevzuatı uygular. Bu nedenle almış yetki ona üstün bir yargıda bulunma gücü vermektedir. Dolayısıyla otoritenin yetkili olma anlamının ayrıcalık ürettiği bir kez daha ortaya çıkar. Bu konuda, Garfinkel *Jüri Üyelerinin Riayet Ettikleri Bazı Doğru Karar Verme Kuralları* (2014: 145) adlı metninde Batı mahkemelerinde yer alan jüri

üyelerinin, karar verme pratiklerini inceler. Ona göre jüri üyeleri toplumsal düzenin rutin özelliklerine büyük ölçüde riayet ederek kararlar alırlar. Garfinkel metninde, jürinin mevzuata rağmen toplumsal rutinleri esas aldığını göstermeye çalışmıştır. Ona göre bir jüri üyesinin, yargılanan kişi hakkında karar vermesi yani bir yorumda bulunması jüri üyesinin yaşam dünyası ile ilgilidir. Garfinkel (2014: 156) karar verme ile ilgili ‘insanlar kararları durumlar gerektikçe verirler’ yerine ‘sonuç karardan önce yer alır’ ilkesini öne sürmüştür. Bu nedenle karar verme bir ‘eylemin akışını haklılaştırmaya’ dönük olup, “toplumsal olarak rutinleşmiş ve önemli durumlar hakkında karar vermeyle ilişkili kurallar, alternatif muhtemel eylem akışları setlerinin içinde seçileceği koşullarla ilişkili ‘somut seçim durumu’na karar verme sorunundan çok daha fazla, sonuçların meşru seyrinin tespiti problemine yönelik olabilir” (Garfinkel, 2014: 157). Geertz’in kültürelci yaklaşımı göz önüne alındığında jüri üyeleri kararlarını alırken, toplumsal kodlarında içrek bulunan kültürel bilgi dağarcıklarından olabildiğince faydalanmaktadırlar.

Yargılamanın kurumsal bir şekilde yapılıyor olması gündelik ilişkilerden resmi ilişkilere geçildiğinin bir göstergesidir. Hukuk karşında konumlandırılan birey hukukun yargılama gücü ile karşılaşır. Bu anlamda hukuk ve hâkimlerle devlet, otoritesini yeniden üretebilmektedir. Hukuk, kelimenin gerçek ve tam anlamında, akıl sahibi bir varlığa yol göstermek için, onun üzerinde gücü olan akıl sahibi bir varlıkça koyulan kurallar olarak tanımlanabilir” (Austin, 2014: xx). Bu anlamda hukuk birtakım ölçütlere göre yargılamalar yapmak anlamına gelmektedir. Ölçütsel yargılamanın en belirgin örneğidir. Oysa gündelik hayatta yargılamalar genel olarak sağduyu ve toplumsal kabul ile icra edilir.

Bu başlık altında yargılama gücü, yargılananlar hakkında belli bir yargılayanın yaptığı yorumun diğer yargılayanların yorumuna nazaran daha üstün bir nitelik ve ayrıcalık taşıdığının kabul edilmesi olarak tanımlandı. Yargılama kavramının tarihsel olarak genelde ikili ayrımlar ile ele alındığı gösterildi. Özellikle felsefe tarihinde kavramın önemli bir yer tuttuğu ifade edildi. Ancak yargılama gücünün sosyolojik olarak kavranabilmesi için gündelik hayatın içinde anlamlandırılması bir zorunluluktur. Bu bağlamda kavram analitik ayrımlara bağlı kalınarak ölçütsel ve görüsel yargılama gücü olmak üzere ikiye ayrıldı. Ölçütsel yargılama gücü yargılama

yapanın belli, açık ve rasyonel ilkeleri referans alması, görüsel yargılama gücü ise yargılamada bulunan kişinin özel tarihinin yol göstericiliğinde yorumlarda bulunması olarak tanımlandı. Kavram felsefe, psikoloji ve hukuk literatürünün desteği ile tartışmaya açıldı. Tüm bu tartışmalar ışığında babalar yargılama gücü sayesinde -bir yandan sağduyularını diğer yandan da toplumsal onayı arkalarına alarak- ailelerinde ayrıcalıklı yerlerini tahkim etmeye devam etmektedirler.

Bu bölüm altında aile, baba ve otorite kavramları tartışmaya açılarak günümüz modern dünyasında baba otoritesinde meydana gelen stratejik dönüşüm anlaşılır kılınmaya çalışıldı. Günümüz modern ailelerinde babaların otoritelerini üretmek için BADEP'ten öğrendiklerini uygulamaya meylettikleri ve bu çerçevede otoritenin icrasında stratejik dönüşümler gerçekleştirdikleri görüldü. Babalar açık otorite stratejisi ile ürettikleri otorite kadar örtük otorite stratejisiyle de otoritelerini ailelerinde tesis ettikleri belirtildi. Dolayısıyla günümüz babaları kendi babaları kadar otorite üretim faaliyetinde bulundukları görüldü.

İKİNCİ BÖLÜM

BABA OTORİTESİNİN YENİDEN ÜRETİMİNİ

ARAŞTIRMANIN İMKÂNI

Bu bölüm altında araştırmanın nasıl tasarlandığı, verilerinin nasıl toplandığı ve toplanan verilerin nasıl analiz edildiği ortaya konulacaktır. Analiz birimi olarak kullanılan metodolojik yaklaşımlar ayrıntılı açıklanacaktır. Ayrıca araştırmacının araştırmayı yaparken almış olduğu metodolojik pozisyon belirtilecektir.

2.1. Problem

Günümüz modern ailesi tarihsel mirasını sürdürmekte birlikte, ailenin devamlılığı ve sürdürülebilirliğini sağlama açısından yeni uygulamalarla da tanışmıştır. Ailede yaşanan dönüşümler sonucunda babanın aile üyeleri üzerindeki etkisinin ve aile içindeki güçlü pozisyonunun sarsıldığı iddia edilmektedir. Bu iddiaların geçerliliği bu çalışmanın ana ilgisini oluşturmaktadır. Bu çerçevede araştırma şu problemlere odaklanmıştır: *Günümüz modern ailelerinde babalar tarihsel uygulama ve pratiklerinden uzaklaşarak bir otorite kaybı yaşamakta mıdır? Aile üyeleri arasındaki ilişkileri biçimlendirmede babanın otoritesinden söz edilebilir mi? Eğer baba otoritesinin ilişki biçimlendirici etkisinden bahsedilebilirse günümüz babaları bu otoritelerini hangi strateji ve tekniklerle üretmektedirler? Babaların otorite üretimine BADEP'in katkısı nedir?* Bu sorular BADEP'e katılmış babalarla yapılan görüşmelere göre cevaplanacaktır. Araştırma bu sorulara cevap verebilmek için nitel desende tasarlanmıştır. Araştırmacının radikal şüphesinin bir sonucu olan bu sorular araştırmacının metodolojik agnostik tutumu çerçevesinde ele alınacaktır. Verilerin analizi etnometodoloji ve sembolik etkileşimci yaklaşımlar kullanılarak gerçekleştirilecek ve yorumlara ulaşılabilecektir. İlerleyen başlık altında bu tutum ve yaklaşımlar etraflıca açıklanacaktır.

2.2. Model

Araştırma sorusunun bilimsel olarak cevaplanması ancak araştırmanın belirli bir sistematik içerisinde inşa edilmesiyle mümkündür. Bu bir açıdan araştırmanın

sınırlanması anlamına gelir ancak aynı zamanda istenilen noktaya odaklanmayı da sağlar. Araştırma sorusuna odaklanmayı sağlamak için sosyal bilimsel bir araştırmanın modeli ya nicel ya da nitel olarak tasarlanabilir. Bu araştırma, araştırma sorusu bağlamında nitel desende kurgulanmıştır. Sosyal bilimsel bir araştırmayı nitel desende kurgulamak araştırmanın planlanmasından sonuçlarına kadar olan kısmın bütüncül bir yaklaşımla ele alma isteğine, esnekliğe, tümevarımsal bir yaklaşımı benimsemeye ve duyarlı olmaya işaret eder (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 41). Bunun gerekçesi ise sosyal bilimsel bir araştırmanın konusunun daima insanlar yani öznel olmasıdır (Mayring, 2011: 25). Nitel desenli bir araştırma, bir hipotezin araştırılmasından ziyade, yaşanan farklılaşmaların kategorileştirilmesine ve yorumlanmasına dayalıdır. Dolayısıyla nitel araştırma yorumlayıcı paradigmaya bağlı bir araştırma pratiğidir.

“Nitel, yorumlayıcı ya da natüralistlik araştırma paradigması için en uygun metot ve teknikleri tanımlar. Bağlamdaki anlama odaklanan nitel araştırma, veri toplarken ve yorumlarken anlamı ortaya çıkarmaya duyarlı bir veri toplama aracı kullanmayı gerektirmektedir” (Merriam, 2013: 1).

Nitel araştırma, anlamı ortaya çıkarmaya dönük bir yaklaşımdır. Dolayısıyla bu araştırmanın yönteminin nitel desende tasarlanması bir zorunluluktur. Çünkü araştırma sorusunun ortaya çıkarmaya çalıştığı anlam ve tekniklerin anket formatında hazırlanan survey bir araştırma ile temin edilmesi mümkün değildir. Üstelik böyle bir yaklaşım hem anlam dünyasının hem de teknik ve stratejilerin önceden bilindiği anlamını da taşır.

Nitel desende tasarlanan bu çalışma verilerini derinlemesine görüşmeler gerçekleştirerek toplayacaktır.

“Bireylerin nasıl hissettiklerini, nasıl davrandıklarını, etraflarını çevreleyen dünyayı ve olayları nasıl anlamlandırdıklarını ve yorumladıklarını ortaya çıkarmada başvurulabilecek en kullanışlı yöntemlerden biri görüşmedir. Görüşme, katılımcıların dünya görüşlerine ve deneyimlerine ilişkin özgün ve zengin bilgi sağlamakla kalmaz, önceden farkına varılamamış değişkenlere ilişkin bilgiler de sağlar. Özellikle derinlemesine görüşmeler bireylerin deneyimlerini veya kendi kelimeleri ile ifade ettikleri durumların anlaşılması ve kelimelerin ötesindeki gizil anlamın keşfedilmesi için araştırmacıya analitik kapı aralar. Çünkü nitel görüşmeler sadece içinde yaşanan anla yahut durumla ilişkili bilgi vermez, aynı zamanda araştırmacıların ve katılımcıların aracılığıyla geçmişi yeniden inşa etmelerine, bugünü yorumlamalarına ve geleceği kestirebilmelerine imkân tanır” (Ekşi ve Çelik, 2015: 122).

Pasajda derinlemesine görüşmenin araştırmacıya neler sunabileceği oldukça geniş bir şekilde dile getirmiştir. Bu teknik sayesinde toplanacak veriler ışığında babaların otoriteden nasıl bir şey anladıkları ve ailelerinde bunu hangi teknik ve stratejileri izleyerek ürettikleri görülebilecektir. Nitel desende hazırlanmış bu araştırmanın metodolojik tutumu ve araştırmada kullanılacak analiz birimleri ve örneklemini nasıl belirlediği sonraki kısımlarda dile getirilecektir.

2.3. Yöntem

Araştırmanın belli bir metot bağlamında ele alınması, incelenen nesneye saygı anlamına gelmektedir. Bu saygı, araştırmacı ile araştırma nesnesi arasındaki bilgi üreten bağın, sürecin veya ilişkinin hem hegemonik hem de determinist olmasının önüne geçmektedir. Araştırmacı, incelediği nesne ya da konu her neyse onunla olan ilişkisini açık bir şekilde belirtilmiş bir güzergâhta tasarlamalıdır. Baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiği ve bu üretim sürecinde kullanılan metotlar ile baba otoritesinin anlamının ortaya çıkarılması için bu araştırma yorumlayıcı bir yöntemi izleyecektir. Bunun nasıl gerçekleştirileceği ise ilerleyen paragraflarda belirtilecektir.

“Methodos sözcüğü meta (meth-) sonra, izleyen ile ‘hodos’ ‘yol’ birimlerinin birleşmesinden oluşmuştur, dolayısıyla ‘yolu izleyen, ‘yolda yürüyen’ anlamını taşır” (Bachelard, 2015: 52). Yolu izleyen, yolda yürüyen olarak araştırmacı, bu çalışmada toplumsal ilişkisel bir yaklaşım ile ele alma gayretindedir. Başka bir deyişle babalar otorite üretim sürecinde aktif olarak rol alıp, kendi çıkarlarını koruma eğiliminde olduklarından araştırmacının yürüyeceği yol ilişkisel yaklaşım ile çizilmiştir. Bu anlamda yapısal unsurların, kolektif olanın bireysel olanı, yani babayı, bütünüyle belirlediği anlayışından kaçınılmaktadır. Özellikle ülkemizde aile araştırmalarının yapısal-işlevselci bir söylemle yürütüldüğü göz önüne alındığında bu çalışma böyle bir bakış açısından kopmaktadır. Ancak bu kopuş kolektif olanın babalık icralarında herhangi bir etkisinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Babalık pratiklerinin kültür tarafından belirlendiği daha önce belirtilmişti. Ancak babaların gelişen yeni durumlara eklemlendiği ve aile olmanın aynı zamanda eklemlenebilme olduğu da ifade edilmişti. Bu şekilde belirlenen yolda, ilişkisellik söylemini yapılaşmacı bir söylemle bağdaştırma çabası metnin metodolojisine hâkim olacaktır. Böylece bir

yandan kolektif olanın önemi ifade edilirken bir yandan da öznel anlamlar ortaya çıkarılabilecektir.

Değişen aile ve babalık icraları, baba otoritesinin azaldığı söylemini haklı çıkarabilir. Böyle bir söylemden radikal bir şüphe duyarak görünüşün ardındaki farklı gerçeklikler ortaya konulabilir. Gündelik hayat spontane ve karşılıklı ilişkilerle inşa edilmektedir ve bu ilişkiler aynı zamanda birtakım giz ve örtmeceler ile yüklüdür. “Örtmece, adlandırılmayanı, yani bir simgesel metalar ekonomisi dâhilinde ekonomik olanı, ‘al gülüm ver gülüm’ü adlandırmamızı sağlar” (Bourdieu, 2006, 170). Böyle bir anlayıştan hareket eden araştırmacı, radikal şüphesi ile baba otoritesinin azaldığı ya da ortadan kalktığı söyleminin ne tür örtmeceler meydana getirdiğini soruşturmaktadır. Çünkü araştırmacı, “sosyolog nesnesini inşa ederken herkes tarafından paylaşılan temsillerden bir kopuş yaşamalıdır” düşüncesine sadık kalmayı ummaktadır (Wacquant ve Bourdieu, 2003: 241). Böylece nesnesini kurarken kendisinin de toplum tarafından kurulduğunu fark edip özdüşümselliği yakalayabilir. Böyle bir tutum ile araştırmacı, babaların toplumsal değişimler sonucu otoritelerinden vazgeçtiği iddiasına şüphe ile yaklaşarak soruşturabilecektir. Baba otoritesinin geri çekildiği iddialarının gündeme getirilmesinde ‘ancak babaların farklı türden çıkarlarının olduğu’ düşüncesi araştırmacının aklını kurcalamaktadır. Dolayısıyla araştırmacı, baba otoritesinde geri çekilmenin, babaların yeni çıkarlar etrafında yeniden örgütlendiğine işaret ettiğini düşünmektedir. Araştırmacı ‘bir geri çekilme ancak bir çıkar varsa mümkündür’ düşüncesi ile babaların otoritelerinin gerilediği iddialarını tartışmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla geri çekilme/azalma söylemleri radikal şüphe gereği yeni alanlar açma girişimi olarak yorumlanabilecektir.

Araştırma sorusuna cevap aranırken metodolojiye dönük tutum incelenen nesneyle nasıl bir ilişki kurulduğunu da gösterir. Bu çerçevede araştırmacı bu çalışmada kendisini *metodolojik agnostik* olarak tanımlamaktadır. ‘Metodolojik agnostik’ deneyimlediği gerçekliği/olguyu ya da iştirak etmeye çalıştığı anlam dünyasını nesneleştirebildiği kadarıyla yorumlayabileceğini bilir. Ancak nesneleştirme faaliyetinin farklı paradigmalara göre gerçekleştirebileceğini de düşünür. Dolayısıyla bir araştırma nesnesinin kurulumu ve nasıl inceleneceği farklı bakış açılarında farklı

sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle araştırmacı hangi paradigmayla yaklaşırsa yaklaşsın, sahip olduğu düşünsel dünyanın ifşası hakikatten uzak olacağını düşünmektedir. Başka bir deyişle araştırmacı hangi paradigmayla inceleme nesnesine yaklaşırsa yaklaşsın ele aldığı konunun hakikatini ifşa etme konusunda daima yetersiz kalacaktır. Aynı zamanda araştırmacı kendi düşünsel dünyasının sabitleri nedeniyle incelediği konunun hakikatini ortaya çıkarma konusunda eksik kalacaktır. Ayrıca araştırmacı nesneleştirme girişimiyle olguyu belirli bir kesit içerisinde donuklaştırmaktadır. Donuklaştırma edimi yakalanan bir fotoğraf karesinin ötesinde bir şey değildir. Bir fotoğraf karesinden hareketle gerçekliği yorumlamak daima yeni sorunlar doğurur. Metodolojik agnostik tutum, araştırma nesnesine fazlalık kattığını ve bu fazlalığın kurmuş olduğu nesnenin anlamında eksilmeye yol açtığının bilincindedir. *Fazlalıktaki eksikliği* bilerek hareket eden metodolojik agnostik, radikal şüphenin nesneleştirme sürecine kattığı dinamizmle diri bir düşünümsellik sürecini yürütebilir. Bu tutum sayesinde araştırmacı *‘Bana bu soruyu bu şekilde sordurtan şey nedir? Bu soruyu gündeme taşımamı sağlayan şey nedir? Ailede baba otoritesinin zayıfladığını söylememizi sağlayan şey nedir?’* şeklindeki sorularla bilincini diri tutmaktadır.

Araştırma bir yandan babaların otorite ve aileye dönük anlam dünyalarını analiz etmek için sembolik etkileşimci bakış açısını; diğer yandan da babaların ailelerinde otoritelerini üretmek için kullandıkları strateji ve tekniklerin neler olduğunu ortaya koymak için etnometodolojik yaklaşımı analizi birimi olarak kullanacaktır. Baba, kurumsal kimliği nedeniyle stratejik eylemde bulunabilir, aynı zamanda da ailenin üyesi olarak çeşitli taktikleri geliştirebilir. Bir kurum, stratejik davranır ve baba aile kurumunun aynı zamanda temsilcisidir. İkinci olarak, babaların zeki ve uyanık özneler oldukları ve bu nedenle ortaya çıkabilecek olası durumlarda, çıkarlarını korumak için teknikler geliştirebilecekleri düşüncesi kabul edilmelidir. Araştırmacı, bu her iki düşünciyi benimseyerek, babaları bir yandan kurumsallığın faydalarını görüp buradan otorite devşiren; diğer yandan da kurumsallığın baskılarına karşı kendi çıkarları için mücadele eden kişiler olduklarını düşünmektedir. Dolayısıyla araştırmacı babaların kaynakları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan ve de belli rutinlerin içinde yaşayan kişiler olduklarının farkındadır.

Araştırma topladığı verileri sembolik etkileşimci ve etnometodolojik analiz ile yorumlayarak anlaşılır kılmaya çalışılacaktır. Analiz kısmında verileri yorumlamak için kullanılan bu iki analiz birimlerinden nasıl bir şey anlaşıldığı belirtilecektir.

2.4. Analiz

Nitel desenin kullanılmasının sonucu olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla BADEP'e katılmış babalar ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. "Nitel araştırma, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Görüşme, nitel araştırmalarda yaygın kullanılan bir tekniktir. Örneklem seçimi ise nitel çalışmaya uygun bir şekilde *amaçlı örnekleme* tekniği ile belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış sorular ve yeri geldiğinde sonda sorularla örneklemden veriler toplanmıştır. Toplamda 22 baba ile mülakat yapılmıştır. Mülakatlar ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşmeden sonra ses kayıtları deşifre edilmiştir. Yaklaşık olarak 600 sayfalık bir metin elde edilmiştir. Bu metinler nitel analize uygun olarak okunup kodlar çıkarılmıştır. Ardından kodlamalar çeşitli başlıklar altında tasnif edilerek temalar oluşturulmuştur. Kısacası tematik bir analiz yapılarak, yorumlamalar yapılmıştır (Glesne, 2012: 251). Çalışmada 25 adet kategori tasniflenmiştir. Kategoriler, 3 başlık altında temalara ayrılmıştır. Birinci tema, babaların aile ve eğitim hakkındaki genel görüşlerini teşkil etmektedir. İkinci temada ise babaların otoriteden nasıl bir şey anladıklarını göstermektedir. Üçüncü temada otorite stratejileri hakkında babaların görüşleri ve bu stratejiyi hangi tekniklerle kullandıkları belirtilmiştir. Elde edilen bu temalar, araştırmanın metodolojik analiz yöntemiyle yorumlanmıştır. Bir yandan babaların anlam dünyaları teşhir edilmeye bir yandan da otorite üretici teknik ve stratejiler belirlenmiştir. Bu yorumlama faaliyeti sembolik etkileşimci ve etnometodolojik analiz ile gerçekleştirilmiştir. İlerleyen kısımlarda bu analiz birimlerinin nasıl kullanıldığı belirtilecektir.

2.4.1. Etnometodoloji

Babaların otoritelerini üretmek için kullandıkları metotların neler olduğunu görmek için etnometodolojik analizden faydalanılacaktır. “Etnometodoloji, bağlama gönderimli ifadelerin ve diğer pratik eylemlerin rasyonel özelliklerini, gündelik hayatın organize ve ehliyetli pratiklerinin olumsal süregelen icrası olarak araştırır” (Garfinkel, 2014: 29). Derinlemesine görüşme kayıtlarının etnometodolojik analizi ile babaların korkuyu, disiplini, güveni ve yargılama gücünü yani otoritelerini hangi metotlarla ailelerinde ürettikleri açığa çıkarılabilir. “Etnometodoloji, gündelik hayatın mekanizmalarını üreten gerçekliğin ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi –‘sokaktaki insanların gündelik eylemlerini gerçekleştirmek için kullandıkları gündelik metotları’n araştırılmasıdır” (Coulon, 2010: 7). Böyle bir yaklaşım ile babaların aile üyeleri üzerindeki otoritesini üretmede kullandıkları prosedürler görünür kılınabilecektir. Etnometodoloji, babaları taktik ve strateji geliştiren, ‘fırlamalıklar’ yapan ve ‘üç kağıtlar’ çeviren kişiler olarak ele alabilmenin imkânını verir. Dolayısıyla babaların çıkarlarını korumak için çabalayan kişiler olarak incelenmesinin yolu açılır. Babaların otoritelerini korumak için ellerinden ne geliyorsa yaptıklarının görülmesine yardımcı olur. Böylece babaların gündelik hayatta otoritelerini yeniden üretmek için kullandıkları “‘metotları’, gündelik etkinlikleri tüm pratik amaçlarla görülebilir rasyonel ve rapor edilebilir, yani ‘açıklanabilir’ kılan metotlar olarak ve yaygın gündelik etkinliklerin organizasyonları olarak analiz” edilebilecektir (Garfinkel, 2014: 7). Bu yaklaşımla, babaların gündelik ilişkilerinde otoritelerini üretmekte kullandıkları her tür yöntem açığa çıkarılabilir.

Etnometodoloji, gündelik hayatın pratikler tarafından inşa edildiğini göstermeye çalışır. Bu yaklaşımda toplumsal dünyanın olgularını ‘şeyler’ olarak ele alınmaktan ziyade ‘pratik icralar’ olarak görmek anlayışı hâkimdir. “Toplumsal olgu sabit bir nesne değildir, aksine bilgiler ve becerileri, prosedürler ve davranış kurallarını, özetle, sıradan/gündelik metodolojiyi kullanan insanların süregelen etkinlikleri sayesinde üretilir; sosyoloğun gerçek görevi bunu analiz etmektir” (Coulon, 2010: 23). Babalar, icracılar olarak sürekli bir inşa ediminde bulunurlar. “Etnometodoloji, bireylerin gündelik eylemlerini anlamak ve gerçekleştirmek için kullandıkları metotların, yani iletişim kurar, kararlar alır, akıl yürütürken başvurdukları metotların araştırılmasıdır” (Coulon, 2010: 28). Etnometodoloji, her bir olay setinde

gerçekleşen ilişkinin özgün olduğunu ve bu ilişki içinde bir anlamın üretildiğini belirtir.

Etnometodolojinin analiz birimi olarak seçilmesinin ardında ailenin üyeler arasındaki ilişkiden oluşan bir uzam olarak ele alınması etkili olmuştur. Üye, edilgin veya dış koşullardan etkilenenden ziyade ilişkilerin yürütülmesi sürecinde belirli kurallar çerçevesinde failliğini gösterebilen kişidir. Ailede babanın, ailenin bir üyesi olarak ele alınması kullanmış olduğu taktikleri görmekle birlikte aynı zamanda babanın aktif, çeşitli kurgular yapan biri olduğunu da ortaya çıkarır. Böylelikle araştırma yapısal-işlevselci bakış açısının aileyi yorumlama biçiminden korunmuş olur. “Bir üye sadece nefes alıp veren ve düşünen bir kişi değil, aynı zamanda etrafındaki dünyaya anlam kazandıracak uyum sağlayıcı araçları icat etmesini sağlayan bütün bir işlemler, metotlar, etkinlikler ve teknik-bilgi topluluğunun bilgisine sahip bir kişidir” (Coulon, 2010: 41). Babalar, ailelerinin hem bir üyesi hem de bu ailenin birleştirici unsurudur. Etnometodoloji sayesinde ailenin bir üyesi olan babaların aile ilişkilerinin biçimlenmesinde otoritelerini hangi yöntemlerle kurdukları aşkar kılınabilir.

Ailenin bir üyesi olarak babalar, aile üyeleri arasındaki ilişkileri şekillendirirler. Babaların aile üyeleri üzerinde bir otoritelerinin olup olmadığı babaların kullanmış olduğu strateji ve tekniklerden hareketle açığa çıkarılabilir. Babalar çeşitli teknik ve strateji kullanarak aile üyelerinin kontrolünü ellerinde tutmakta ve yapmış oldukları yargılamalarla aile üyelerini belirsizliğe kapılmaktan korumaktadırlar. “Etnometodologlar, insanların toplumsal durumlardan anlam çıkarmakta kullandıkları yorumlarla ilgilenirler” (Wolf ve Wallace, 2012: 364). Babalar, aile üyelerinin anlam dünyaları ile ilgilenmekte ve bu şekilde onları daha kapsamlı kuşatabilmektedirler. Bu kuşatma edimi aynı zamanda aile üyelerinin kontrol altında tutulmaları anlamını da taşır. Bunun yanı sıra etnometodolojik analiz, babaların bilgi stokları da görünür kılar. Ayrıca kullandıkları taktik ve stratejilerin nasıl geliştirildiğini de gösterir. “Etnometodoloji (burada etno, bireylerin erişebileceği ortak bilgi birikimini anlatırken; yöntem, eyleyen öznenin toplumsal dünyayı anlamasını ve anlam iletmeye çalışmasını sağlayan stratejileri göstermektedir), ‘gündelik yaşamın düzenli, ustalaşmış pratiklerinin muhtemel başarıları olarak pratik eylemler’e odaklanıyordu” (Swingewood, 2010: 295). Etnometodoloji,

babaların aile üyeleriyle olan ilişkisinde sağduyu bilgisini nasıl kullandıklarına da işaret eder.

Yargı gücü bölümünde dile getirilen sağduyu bilgisinin baba otoritesinin nasıl üretildiğine katkısı, ancak etnometodoloji aracılığıyla ortaya konabilir. Çünkü “toplumsal dünya sağduyu bilgisi (bilgi stokları) ve prosedürler (reçeteler) temelinde başkalarıyla paylaştığımız bir dünya” olup bunun bilgisi ancak kullanılan metotların görünür kılınması ile elde edilebilir (Layder, 2010: 105). Dolayısıyla babaların ailelerinde otoritelerini üretmek için neleri kullandıkları bu yöntemin analiz birimi olarak kullanılmasıyla ortaya konulabilir.

“Etnometodoloji sağduyuya dayalı bilginin incelenmesidir. Etnometodologlar, sağduyuyu, doğal ortamlarda süre giden toplumsal etkileşim içince yaratılması ve kullanılmasını gözlemleyerek inceler. Etnometodoloji, saha araştırmasının, fenomenolojik felsefeye ve toplumsal inşacı bir yaklaşıma dayalı olan radikal ya da uç bir biçimdir. Mikro durumların özelleşmiş, son derece ayrıntılı analizini gerektirir” (Neuman, 2006: 547).

Babaların babalık icraları analiz edilerek, onların kullandıkları bilgi stokları detaylı bir şekilde gösterilebilir. Böylelikle araştırma nesnesinin ayrıntılı bir analizi gerçekleştirilerek olaylar seti yorumlanabilir. Dolayısıyla “insanların içinde yaşadıkları toplumsal durumları anlamakta ve diğerleriyle ilişkilerinde düzenliliği sağlamakta kullandıkları ‘metotlar’ı anlatan” etnometodolojiyle babaların pratik icraları pratik bir muhakeme ile elde edilebilir (Layder, 2010: 112). Kısacası pratik sosyolojik muhakeme ile zihnin diri ve canlı kalması sağlanır.

Babaların aile ilişkilerinin üretiminde neyi, nasıl yaptığı önemli olmakla birlikte bu kurulumun anlamı da önemlidir. Bu anlamı yakalamamızı ise sembolik etkileşim yaklaşımı sağlayacaktır. Çünkü etnometodologlar için değerler ve normlar pek önemli değildir (Wolf ve Wallace, 2012: 362). Oysa bir özne ya da üye değer ve normlar çerçevesinde eyler. Bu nedenle iki metot arasında babaların otoritelerinin anlamını keşfedebilmek için bir bağlantı kurulacaktır. Aile incelenirken baba bu ailenin diğer herkes gibi bir üyesidir. Etnometodoloji ailenin bir üyesi olarak babanın kendisini yeniden ürettiği teknikleri görmemizi sağlar ancak baba olmanın, aile olmanın, otorite sahibi olmanın ne anlama geldiğini vermez.

“Anlam her zaman problemlidir ve ilgili bireylerin sürekli ‘çabaları’ ve açıklamalarını gerektirir. Üyelerin pratik icraatları olan anlamlar nesnel olarak mevcut, belirsizlikten uzak şeyler değildir. Tıpkı ‘kurallar’ gibi anlamların kaynağı da kullandıkları bağlamlardır” (Layder, 2010: 114).

Pasaj anlamın yakalanması için üyelerin kullandıkları tekniklerin analiz edilmesinin kaçınılmaz olduğuna işaret eder. Ancak bu tekniklerin anlamını analiz edebilmek, işaret ettiği şeyleri yorumlayabilmek için etnometodolojik analiz yetersiz kalır. “Etnometodologlar, gündelik ortamlardaki sıradan insanların toplumsal yaşamı anlamlandırmak için örtük kuralları nasıl uyguladığını inceler” (Neuman, 2006: 547). Oysa babaların kullandıkları metotlarla ürettikleri otoritenin anlamı da babalar için önem arz eder. Bir sonraki başlık altında babalar için otorite, aile ve baba olmanın nasıl bir anlam taşıdığını açığa çıkaran sembolik etkileşimcilik tartışılacaktır.

2.4.2. Sembolik Etkileşimcilik

Bu kısımda sembolik etkileşimci yaklaşım ile araştırmanın amacı bağlamında babaların anlam dünyalarının nasıl ortaya çıkarılacağı tartışılacaktır. Bu analiz birimi ile babaların aileyi, baba olmayı ve otoriteyi nasıl anlamlandırıdıkları ortaya konulacaktır. Sembolik etkileşimci yaklaşımın analiz birimi olarak kullanılmasının nedeni, günümüz modern aile ilişkilerinde babalar için otorite kavramının nasıl bir anlam taşıdığını ortaya koymaktır. Kısacası sembolik etkileşimciliğin ne olduğu ve günümüz babalarının otoriteden anladıkları şeyin bu yaklaşım kullanılarak nasıl ortaya konulacağı tartışılacaktır.

Babaların anlam dünyaları, kültürel kodları onların aile üyeleri üzerindeki otoritelerini üretmek için kullandıkları teknikleri belirler. Dolayısıyla eylemler babaların anlam dünyalarına göre şekillenir. “Sembolik etkileşimcilik aktörlerin toplumsal dünyaya ilişkin kavramları ve düşüncelerinin, son analizde, sosyolojik araştırmanın temel nesnesi olduğunu öne sürer” (Coulon, 2010: 15). Anlam dünyalarına göre eylemlerini icra eden babalar, aile üyeleri ile ilişkisini de bu minval üzere inşa ederler. Sembolik etkileşimci bir analiz babaların eylemlerine yüklediklerini anlamı aşikâr kılar. Böylece babaların otoritelerini yeniden üretmelerinde başvurdukları anlamsal şema gösterilerek yaşam dünyalarını otorite kavramı ekseninde nasıl inşa ettiklerine bir projeksiyon tutulabilir.

Etnometodoloji için bireyin icra ettiği metotlar; sembolik etkileşimcilik için anlam kavramı önemlidir. “Anlam, farklı tavırların bir araya gelmesi ve taraflarca aynı anlamın verildiği özel simgelerin kullanılmasıdır” (Wallace ve Wolf, 2012: 283). Sembolik etkileşimcilik deneyimden hareketle elde edilen anlamlarının deşifre edilerek taraflar arasındaki ilişkilerin yorumlanmasına dayalıdır. Dolayısıyla etnometodolojik analizin eksik bıraktığı simgelerin anlamının çözülmesi, sembolik etkileşimci bir yaklaşımla mümkündür. “Simgenin anlamı, bir hareketin yalnızca ilk ögesi olduğu için değil, hareketin bütününe bir işarettir” (Wallace ve Wolf, 2012: 285). Simgeler hem tekil anlama hem de anlam dünyasına işaret eder. İlişkide kullanılan simgeler babaların otoriteden nasıl bir şey anladıklarını görünür kılar. Üstelik babalar bu simgelerin otorite üretici oldukları bildiklerinde bu simgeleri nasıl araştırdıkları da ancak sembolik etkileşimci bir analizle ortaya konulabilir. Kullandıkları simgeler ile babalar, otoritelerini belirginleştirirler. “Anlamlı simge, hareketin bir başkasında yanıt uyandıran parçasıdır. (...) Şeylerin anlamı diğer insanlarla toplumsal etkileşimi sonucu ortaya çıkar.” (Wallace ve Wolf, 2012: 287-293). Simgeler iki farklı kişi arasında kurulan ilişkide değiş tokuş edilen öğelerdir. “Sembolik etkileşimin nitel araştırmadaki önemi, insan davranışlarını anlamlandırmada temel olan etkileşimi arttıran sembol ve yorumlama sürecinin önemine yaptığı vurgudan gelir” (Merriam, 2013: 1). Bir uzam olarak üzerinde etkileşimlerin gerçekleştirildiği aile, üyeleri arasında sembolik unsurların alışveriş edildiği bir çıkarlar alanıdır. Sembolik etkileşimin kurucularından olan “G. Herbert Mead, davranışın her zaman etkileşimler sırasında gelişen bir şey” olduğuna inanır (Layder, 2010: 81). Dolayısıyla davranışlar ve davranışların anlamının keşfi için etkileşim düzeneklerinin incelenmesi babaların otoritelerini nasıl yeniden ürettiklerini anlamak için gerekli donanımları sağlar.

Çalışmada anlamların deşifre edilebilmesi için sembolik etkileşimciliğin ‘izlenim’, ‘bölge’ ve ‘performans’ kavramlarına dayalı olarak veriler analiz edilecektir. Babalar bir aktör olarak çeşitli tavırlar geliştirirler ve bu tavırlar esnasında karşılıklı olarak simge alışverişinde bulunurlar. Üstelik bu alışveriş esnasında babalar, aile üyelerine birtakım izlenimler verirler. İzlenim verme, babanın aile üyelerinin gözündeki inşasına bir müdahaledir. Bu şekilde baba olmanın aile üyelerince anlamını üretir. Bu

amaçlı izlenimlerin yanında, baba eylerken farkında olmadan yaydığı bir izlenim de söz konusudur. Babanın yaydığı izlenim, izleyicinin performans sergileyen hakkında topladığı bulgulardır (Goffman, 2012: 16). Ayrıca, babalar izlenim denetimi ile aile üyelerinin eyleme biçimlerini de kontrol eder ve böylece babalar, izlenim kontrolü ile otoritesini cisimleştirirler. Bu cisimleştirme süreci ancak sembolik etkileşimciliğin bakış açısıyla yakalanabilir. Sembolik etkileşimcilerin kullandığı diğer bir kavram ise ‘bölge’dir. “Bölge bir ölçüye kadar engellerle çevrili herhangi bir yer olarak tanımlanabilir” (Goffman, 2012: 107). Bu nedenle aile, babanın ayrıcalıklı olduğu bölge -orada baba, koca, eş rollerini performe eder- olarak tasvir edebilir. Elbette aile aynı zaman da annenin ve çocuğun da bölgesidir fakat bu çalışmada onlar açısından bu bölgelerin anlamlarının nasıl üretildiği araştırılmamaktadır. Bölge, kendi içinde ikili bir ayrıma tabidir. Ön bölge ya da vitrin bölgesi performansın sunulduğu yer olup, nezaket ve edep kulları çerçevesinde belirlenmiştir (Goffman, 2012: 108). “Arka bölge belli bir performans tarafından çizilen izlenimle çelişen görüntünün yer aldığı bölgedir” (Goffman, 2012: 112). Bu bölgelere ek olarak bir de ‘dışarı’ vardır ki bu bölge arka ve ön bölgenin dışında kalan her şeyin içinde olduğu bölgedir. Baba bu bölgeler düzleminde kendini konuşturır ve otorite tahsis araçlarının yeniden anlamlandırılmasını gerçekleştirir. Ön bölge ve arka bölge ayrışmasındaki temel mantık etkileşim düzeneğinin nerelerde nasıl gerçekleştirildiğinin tespit edilmesidir.

“Ön bölge, oyuncu sahnede başarılı bir rol oynarken seyirci tarafından gözlemlenen her şeydir. Ön bölge, oyuncunun izlenim yönetimi metnini ciddiyetle oynamakta olduğu yerdir. Ön bölgede oyuncu metne göre uygun olmayan her şeyden kaçınır... Arka bölge, izlenim yönetimi tekniklerinin uygulandığı seyirciden gizlenmiş ve kapalı yerdir. Sahne arkası bölgede, oyunculara çeşitli birçok yardım yapılmaktadır(...) Sahne arkası, oyuncuların izlenim yönetimine uymaya gerek kalmayan bir yerdir; artık ‘kendileri’ olabilirler” (Wallace ve Wolf, 2012: 320-321).

Ön ve arka bölgeyi babaların nasıl kullandıklarının analizi otoritenin yeniden nasıl üretildiğini anlaşılır kılar. Çünkü babalar ailede aynı anda birçok temsili icra etmektedirler. Dolayısıyla oldukça karmaşık bir temsiller dünyası ile karşı karşıya kalınır ve bu dünyaların analizi ancak sembolik etkileşimcilik ile açığa çıkarılabilir. Böylece “ilgili aktörlerin ‘rol alma’yı vurgulamaktan ziyade etkileşim süreci içinde ‘rol yapma’larının anlamı ortaya çıkarılacaktır (Layder, 2010: 88).

Sembolik etkileşimcilik, babanın bir performans sanatçısı olarak ele alınmasını da sağlar. Anlam ve simgeler belirli bir icra esnasında paylaşılır. Anlamların paylaşılması ya da bir anlam üzerinde uzlaşma performans esnasında ortaya çıkar ve ayrıca anlamı yeniden biçimlendirir. “Bir takımın nihai amacı performansının çizdiği durum tanımını sürdürmektir. (...) Başka bir deyişle birtakım sırlarını hem kendisi saklayabilmeli, hem de başkalarının saklamasını sağlayabilmelidir” (Goffman, 2012: 136). Sembolik etkileşimcilik eylemi, performatif bir etkileşim olarak inceler. Babanın eylemleri toplumsal ilişki ağı içinde yapılan değiş tokuş sürecinde anlamlı hale gelir. Dolayısıyla babalar bir ilişki ağı içinde ailelerinde otorite örüntülerini yeniden üretebilirler. Kısacası babalar, tek başlarına babalık yapmıyorlar civar olgular olarak toplumsalın kurduğu sahnede oyun oynuyorlar.

Etnometodoloji ve sembolik etkileşimci yaklaşımları bir analiz metodu olarak benimseyen bu çalışma, babaların yaptıklarını nasıl yaptıklarının ve bu yaptıklarının onlar için ne anlama geldiğinin analizini gerçekleştirme gayretidir. Bu nedenle büyük mesele olarak araştırılabilecek nesne olan otorite, daha küçük bir mesele gibi görünen babalık aracılığıyla yorumlanabilecektir, ya da tersi. Bu amaç çalışmanın temel metodik tutumuna yansıtılmıştır. Böylece kendisi deneyimlenemeyen ancak deneyimlerin zeminini oluşturan otorite erişilebilir hale getirilecektir. Otoritenin babalık üzerinden erişilebilir ve politikadan arınık bir şekilde üzerine konuşulabilir olduğu görülecektir.

2.5. Evren Ve Örneklem

Araştırmanın evreni BADEP’e katılmış babalar olup örneklemi ise amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. “Amaca yönelik örnekleme, özellikle bilgilendirici olan benzersiz örnek olayları seçmek için uygundur” (Neuman, 2006: 324). Amaçlı örneklem seçilmesinin nedeni bu eğitim programının yaygın olmamasıdır. “Amaca yönelik örnekleme için başka bir durum, bir araştırmacı derinlemesine inceleme için belirli örnek olay türleri belirlemek istediğinde gerçekleştirir. Amaç türlere dair daha derin bir anlayış kazanmaktır” (Neuman, 2006: 324). BADEP hakkında derinlemesine bilgi bu örneklem seçim tekniği ile elde edilebileceği düşünülmüştür. Örneklem, BADEP eğiticilerinin tavsiyelerine göre programın çıktılarını en iyi

içselleştirmiş babalardan oluşmaktadır. Amaçlı örneklem oluşturulmasının bir başka nedeni ise programın amacında tüm babalara yönelik bir arzunun olmasıdır. Dolayısıyla iyi eğitilmiş babalarla görüşülerek programın otorite üretiminde yaşanan stratejik dönüşüme katkısı açığa çıkarılabilir.

“İncelenen evrende yer alan her birimin olasılığını tahmin etmenin mümkün olmadığı –asında her unsurun incelenme şansının kesin olmadığı- olasılığa dayalı olmayan örneklem türüdür. Bu örneklem tekniği çoğunlukla ‘amaçlı’ örneklem olarak zikredilir. Amaçlı örneklem tekniğinin mantığı ve gücü, derinlemesine çalışma yapmaya uygun zengin bilgiye sahip örneklerin seçilmesine dayanmaktadır” (Layder, 2013: 87).

Amaçlı örneklem, babaların otorite pratiklerindeki dönüşümleri gerçeğe en yakın şekilde verecektir. Derinlemesine mülakatların analizinde, kod ve kategorilerin oluşmasında belirli bir homojenliğin yakalanmasını sağlayacaktır. Ayrıca amaçlı örneklem ile babaların seçimi, etnometodolojik analiz için taktik ve stratejilerin tespiti noktasında araştırmacıyı diri ve uyanık tutacağı düşünülmektedir.

2.6. Örneklem Yapısı

Araştırmanın örneklem seçiminde uygulanan kota, eğitime katılmış bir baba olmak ve en az bir çocuğu olmak şartlarıdır. Aşağıdaki tabloda örneklem grubunun nitelikleri görülmektedir.

Tablo 20: Örneklemen Yapısı

Sayı	Meslek	Çocuk sayısı	1. Çocuk yaşı	2. Çocuk yaşı	3. Çocuk Yaşı	Eşi mesleği	Yaşı	Geliri Bin TL	İl
1	Binbaşı	2	16-K	11-E		Öğretmen	41	7	İstanbul
2	Okul müdürü	1	14-K	.		Memur	45	7	İstanbul
3	Öğretmen	1	3-E			Öğretmen	33	7	Eskişehir
4	Öğretmen	1	9-K			Öğretmen	42	7	Eskişehir
5	Öğretmen	2	7-E	6-E		Öğretmen	41	7	Eskişehir
6	Öğretmen	2	9-K	4-E		Öğretmen	38	7	Eskişehir
7	Odyolog	1	5-E	.		Öğretmen	40	7	Ankara
8	Mühendis	2	9-E	6-K		Muhasebeci	41	5	Eskişehir
9	Memur	2	8-E	4-E		Ev hanımı	36	3	Eskişehir
10	Banka Müdürü	1	12-E			işçi	40	12	İstanbul
11	Özel şirkette Müdür	2	20-E	5-E		Memur	43	6	İstanbul
12	Mağaza müdürü	2	8-E	2-E		Ev hanımı	33	2.5	Eskişehir
13	Şirket ortağı	1	6-K	-		İşçi	41	5	Ankara
14	Oto malzeme bayisi	3	12-K	6-K	2-E	Memur	43	8	Ankara
15	Avukat	1	12-K			Ev hanımı	43	6	İstanbul
16	Oto tamircisi	3	21-E	21-E	11-E	Ev hanımı	44	5	Eskişehir
17	Teknisyen	1	7-E			Ev hanımı	40	3	Eskişehir
18	Muhasebeci	1	5-E	.		Memur	35	6	Ankara
19	Kuyumcu	2	10K	3-K		İşçi	40	20	İstanbul
20	Teknik servis	2	13-K	10-E		işçi	40	5	İstanbul
21	Balıkçı	1	8-K			İşçi	37	5	İstanbul
22	İşçi	1	7-E			Ev hanımı	33	1.5	Eskişehir

Araştırmanın örneklemini oldukça heterojendir. Örneklemde yer alan babalardan 11'inin bir, dokuzunun iki ve iki tanesinin de üç çocuğu bulunmaktadır. Sadece altı babanın eşi ev hanımı olup, diğer babaların eşleri tam zamanlı çalışmaktadırlar. Eğitime katılmış babaların 4 tanesi 33-35 yaş aralığında; 8 tanesi 36-40 yaş aralığında ve 10 tanesi de 41-45 yaş aralığında yer almaktadır. Eğitime katılmış babaların 12 tanesi üniversite; 2 tanesi yüksekokul ve 8 tanesi de lise mezunudur. Bu anlamda örneklemin yaklaşık %10'u yüksekokul; %35'i lise mezunu ve %55'i de üniversite mezunudur. Aylık gelirleri 1-3 bin lira aralığında olan eğitime katılmış 4 baba; 5-7 bin lira aralığında 15 baba ve 8 bin lira ve yukarısında ise 3 baba bulunmaktadır. Örneklemen çoğunluğunun iktisadi düzeyi orta gelir ve üzerindedir. Bu eğitimi almak babaların maddi durumlarının iyi olmasını gerektirmediği gibi katılanların maddi durumlarının orta ve üst düzeyde olduğu da görülmektedir.

Bu bölüm altında araştırmanın problemi dile getirilip, bu problemi nasıl açıklayabileceği ifade edildi. Bu çerçevede yapılan mülakatların yorumlanması sembolik etkileşimci ve etnometodolojik yaklaşımın güzergahında analiz edileceği belirtildi. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem tekniğinin kullanıldığı belirtildi. İlerleyen bölümde ise araştırmanın bulguları dile getirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİDEN ÜRETİLEN BABA OTORİTESİ

Görüşme kayıtlarının metodolojik yaklaşım uyarınca yapılan analizi çerçevesinde üç farklı tema ortaya çıkmıştır. *İlki* ‘Babaların Aileye ve BADEP’e Yönelik Kanaatleri’ başlığı altında ifade edilen ve babaların aile, baba olmak ve aile eğitimi hakkındaki değerlendirmelerini kapsamaktadır. *İkincisi* ‘Günümüz Babaların Otorite Anlayışı’ başlığı altında ifade edilen ve babaların otoriteden nasıl bir şey anladıklarının yer aldığı kısımdır. *Üçüncüsü* ‘Otorite Stratejileri’ başlığı altında günümüzde babaların otoritelerini icra ederken sergiledikleri iki farklı stratejinin –örtük ve açık otorite stratejisi- babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve hangi tekniklerle uyguladıklarının anlatıldığı kısımdır. Araştırma, öncelikle babaların anlam dünyalarını ortaya çıkaran ve sonra babaların kullanmış oldukları strateji ve tekniklerin neler olduğu gösteren bir tarz ile yazılmıştır.

3.1. Babaların Aileye ve BADEP’e Yönelik Kanaatleri

Bu başlık altında babaların aile ve baba olmaktan nasıl bir şey anladıkları, BADEP’e katılma gerekçeleri ve BADEP’in faydalarının neler olduğu ortaya konulacaktır. Bu kısım otoritenin yeniden üretiminin nasıl gerçekleştirildiğini anlamak için babaların anlam dünyalarına bir giriştir.

3.1.1 Aile Olmak

Babalar, babalık pratiklerini icra ettikleri, içerisinde çocukları ve eşleriyle ilişki geliştirdikleri aileyi nasıl anlamlandırmaktadırlar? Bu sorunun cevabı bu kısımda verilmeye çalışılacaktır. Babaların aileden nasıl bir şey anladıkları kavranılabilirse, aile üyeleri arasındaki ilişkide otoritelerini yeniden nasıl ürettiklerinin anlaşılması kolaylaşır. Bu nedenle BADEP’li babalar için aile olmanın nasıl bir anlam taşıdığı ve aile olmayı nasıl başardıkları gün yüzüne çıkarılacaktır.

EE için aile olmak, erkeğin *yaşama sebebidir*. Ailesi olan bir erkeğin toplumsal yaşama adapte olarak toplumun üyeleri tarafından *itibar göreceğini* ve toplum

tarafından *içselleştirileceğini* düşünmektedir. Ayrıca aile, üyeleri arasında *sağlıklı bir ilişki biçimi* geliştirilmesi anlamına da gelmektedir.

“Bir erkek düşünün eşi yok, işi yok, ailesi yok, yaşama sebebi bence daralır yani. Ama tersine bir birey bir erkek düşünün, eşi var iş isteği mecburiyet olarak geliyor. Çalışmak zorunda kalıyor. Eşi ve işi olduğu zaman bunu süslemeye girmeye çalışıyor. Allah nasip ederse çocuğu oluyor. Bu sevgi, psikoloji olumlu giderse ilk başta erkek olması gerektiği gibiyse belli bir iş olması gerekiyor ki evine aşını getirsin, hanımından değer görsün. (...) Sağlıklı aileler olduğu zaman toplumun içinde, hem ülkenin refahı daha çok gelişir hem aileler daha bilinçli olur. Yeni nesiller daha bilinçli olur. Sağlıklı aile, maddi manevi babayla anne arasında ve bunların çocuklarla birlikte bir arada fikirler, düşünceler, yaşantı, devamında eğitim, farklı uygulamalarla birlikte maddi manevi düzgün yaşantıya sebep olan bir durum yani. Düzgün yaşantı dediğimiz ne? Yani şiddetin olmadığı, aile içi şiddetin olmadığı, sevgi saygının olduğu, yani önce kendilerine, sonra birbirlerine sonra çevrelerine olması gerektiği gibi davranmadır” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE ideal bir aile modeli olarak, *sağlıklı aileyi* öne sürmektedir. Ona göre sağlıklı aile patolojik olandan uzak, şiddet ve zor öğelerinin yer almadığı, aile üyeleri arasında yoğun bir iletişimin olduğu aile örgütlenmesidir. Bu çerçevede EE aileyi toplumsal misyona sahip kurumsal bir yapı olarak anlamaktadır. Aileye atfettiği en önemli toplumsal misyon ise *toplumun hijyenikleştirilmesidir*. Toplumun hijyenikleştirilmesinden kastı ise dış dünyada karşılaşılan herhangi bir olumsuzluğun aile örgütlenmesinde iyi bireylerin yetiştirilmesiyle önleneceği inancıdır.

MY için aile olmak, doğum ve ölüm gibi *doğal bir süreç* olup yeni *sorumluluklar üstlenmek* anlamını taşımaktadır. Sorumluluk üstlenme, aile üyeleriyle ilgilenmek demektir. Dolayısıyla MY için aile, üyelerine vakit ayrılan ve onlarla *sağlıklı bir şekilde* ilgilenilen birlikteliktir.

“Biraz toplumun örfleri göreneklerinden dolayı bir de insanın yaşam doğasından dolayı evlenmesi gerekiyor. Çift olması gerekiyor (...) Yani kendi ailesine insanın sahip olması, yani kendinizin sorumluluğu, eşinin, ailenin, evin sorumluluğu, yani kolay bir şey değil. (...) Siz eşinizle beraber zaman geçirmek istersiniz. Çocuğunuzun ödevini, dersini vs.ini yani her şeyi tam olarak yapmak istediğiniz zaman zor gerçekten. (...) İhtiyacı olan yerde babam bana yardımcı olur. Babam benim eksiklerimi giderir. (...) Arkadaşlarınızı da artık çocuklarına göre seçmeye başlıyorsunuz belli bir süreden sonra. Amaç birlikte bir şey yapıp çocukların kaynaşması (...) Kendimi ona göre şartlandırıyorum ki çocuk da sosyal bir çevre edinsin. Sosyal bir yaşam edinsin. Sadece evin içine kendini hapsedmesin” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

Aile olmak aile üyelerine *zaman ayırmak*, onların ihtiyaçlarını gidermek için *çabalamak* ve aile üyelerinin sosyalleşmesi için dış dünya ile ilişkiler kurmak demektir. MY için aile olmak aile üyelerinin talep ve ihtiyaçlarını merkeze almaktır.

ÖY için aile olmak, *sorumluluk* anlamına gelmektedir. Aile olmayı aynı zamanda doğal bir sürecin ürünü olarak gören ÖY aile olmayı bir ihtiyaç olarak görmektedir.

“Bir sorumluluk istiyor tabi ki. Ben hep ailemle birlikte yaşamış bir insanım. (...) Öyle olunca hani bir ailenin kıymetini bilmek de bir farkımız vardı yani. (...) Aile olmak bir ihtiyaç olduğunu da düşünüyorum. Yani bu sevmek sevilmek, çoluk çocuk sahibi olmak. (...) Ama doğanın bir şeyi diye düşünüyorum yani bir kanunu gibi. Evet bu bir kural. Zaten doğal süreçler içerisinde de kendiliğinden de geliyor bazı şeyler. (...) Bir de hani çocuğa hani iyi bir gelecek hazırlayamazsan da işte zor. Biz iki kardeşтик. Kız kardeşim benden küçük. Kendi ailemiz de çekirdek. İdeal aile diye tanımlanıyor ya o noktaya geçtik. (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY için aile, *sevmek ve sevilmenin doğal olarak* olduğu bir ilişki biçimidir. Böyle bir ilişki biçimi aynı zamanda aile üyelerinin geleceği için *çabalamayı* da doğurmaktadır. Yanı sıra ÖY için ideal aile modeli çekirdek aile örgütlenmesidir.

MT aile olmayı yaşamın doğal bir süreci olarak değerlendirmektedir. Ona göre belli bir yaşa gelen her insanın kurması gereken bir ilişki yumağıdır.

“Aile çok güzel bir şey valla yani. Ya insan zaten hayatında belli bir araba alırsın heyecanlanırsın, oyuncak alırsın heyecanlanırsın çocukken, araba aldık yirmi yaşlarında onu tattık. Ne bileyim kız arkadaşlarımız oldu onu tattık. Derken hepsi bitiyor. Bundan sonra başka şeyler gerekiyor insana. Hani bir otuz yaşlardan otuz beş yaşlardan sonra aile olmak yüzde yüz gerekiyor. Yoksa insan daha şey oluyor yani insan yalnızlığa alıyor. Ben çok kalabalık bir ailede büyüdüm. Yine kalabalık bir ailem var. Şanslıyız biz. (...) Aile olmak paylaşmak. Şimdi kendimin şeyi dördüncü dereceye geldi yani isteklerim. Önce çocukların isteklerini karşılıyorsun. Ondan sonra onların hoşuna giden şeyleri yapıyorsun. Onların hoşuna giden yemekleri yiyoruz. Kendi kişiliğin tabi beğeni noktasında dördüncü sıraya geçiyor. (...) Paylaşıyorsun yani. Aile olmak, paylaşmak, mutluluk, yani birçok kötü şeyden alıkoyuyor insanı. (...) Sorumluluğun, çok büyük bir sorumluluğun var. Üç tane çocuk” (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

MT için aile, iki kişinin evlilik bağı ile birlikteliğiyle başlayan ve çocuklarla daha da güçlenen bir birlikteliktir. Ayrıca aile, üyelerinin *sorumluluklarını taşımak* ve onlarla *hemen her şeyi paylaşmak* da yer almaktadır. ‘Hovarda’ bir geçmişi olan MT, aile olmanın kendisini bu tarz kötü alışkanlıklardan koruduğunu da ifade etmiştir. Dolayısıyla aile olmak aynı zamanda babayı da koruyan bir ilişki biçimidir.

HKA için aile olmak *paylaşma, sorumluluk duygusu ve düzenli yaşam* anlamlarını çağrıştırmaktadır. Fakat aile olmanın merkezi noktasını, ailenin her bir üyesinin sorumluluğunu üstlenmek oluşturmaktadır.

“Aile olmak bir şeyleri paylaşmak demek. En azından bir sorumluluk duygusunu yaşamak demek. Şimdi benim açımdan bir sorumluluğum var. İki tane çocuğum var. Bir tane eşim var. Biz bir aileyiz. Evde en azından sorumluluğum var benim bunlara karşı. Her türlü maddi manevi her türlü işlemlerini yapmak zorundayım ben. Aile kavramın da bu şekilde. (...) Çocuğumuz var. Yarın bunlar büyüyecek. İşte evlendireceğiz. Onlar da yarın bir gün aile kuracaklar. Onlara nasıl yardımcı olabiliriz. Yani aile kavramım bu. En azından bir insana bazı şeylerden çekip düzenli bir hayata sokma şekli. Aile şeyi genelde odur yani. Paylaşım, sorumluluk, düzenli aile yaşamı” (HKA, 36 yaşında, Memur, Eskişehir).

HKA aile olmayı yeni *nesillerin yetiştirilmesinin* sorumluluğunu almak olarak değerlendirmektedir. Aile olmak, yeni nesiller yetiştirmek amacıyla karşı cinsler arasında kurulan bir birliktelik; onların gelecek yaşamlarının şekillendirilmesi için gerekli pratiklerin icra edilmesidir. Bu pratiklerin icra edilebilmesi için ise ailenin düzenli ve istikrarlı bir yaşam alışkanlığı temelinde örgütlenmesini gerektiğine inanmaktadır. Kısacası HKA için aile olmak gelecek nesilleri yetiştirebilmek için düzenli ve istikrarlı bir yaşam alışkanlığı oluşturmak anlamına gelmektedir.

MÖ için aile olmak, bir *yuva* sahibi olmaktır. Bir evde, aynı çatı altında birlikte yaşayanların bütünü aileyi oluşturur. MÖ yuva olarak aileyi, bir paylaşım ortamı olarak değerlendirmektedir.

“Aile olmak kadar güzel bir şey yok. Zaten evlilik dinimizce de güzel bir şey. Yuva adı üstünde yuva yani. Öyle olunca eşle bir şey paylaşmak, bir şey konuşmak, anlaşmak, fikirleri birbirine taviz vermek gerekiyor. (...) Ben evladım, eşimle, annemle babamla onlarla bir yere çıkıyorsam, onlarla bir şey paylaşıyorsam, ben o zaman mutluyum. Ben onlarsız bir yere çıkıyorsam, bir şey alıyorsam aldığım şeyi onlara götürürüm. Onlara da yediririm tattırırım. Hepsine, birine değil. Ayırt etmem. Aile olmak böyle bir şey. Bağımlı olmak” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ için her şeyden önce gelen aile, paylaşımların olduğu ve kimi zaman tavizlerin verildiği bir *bağ kurma* biçimidir. Bu paylaşım ve bağa ek olarak aile olmak, üyeleri arasında güçlü dayanışmanın olması demektir.

ST için aile olmak *bağlılık ve bağımlılık ilişkisi* anlamına gelmektedir. Aile olmak *paylaşım ve birlikte olma* duygusunun deneyimlendiği bir uzamdır.

“Bu aslında bir kalıba sokulan bir şey değil diye düşünüyorum. Beraber o duyguyu yaşamak güzel diyorum. Hani her şeyi birlikte. (...) Aynı olmalık duygusu var diye düşünüyorum. Eksiklik hissediyorum çocuğum hani bir şey evde mesela hani bizim onunla geçirdiğimiz saatler var. O saatlerin yokluğunda mesela çocuğum veya eşim şehir dışına gittiğinde eve gittiğimde bir eksiklik hissediyorum gerçek anlamda. (...) Birlikte bir şey yapabilmek duygusu hoş bir şey. O paylaşma güzel bir şey diye düşünüyorum” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

ST aile olmanın öneminin farkına kendisini yalnız hissettiğinde vardığını ifade etmiştir. ST aile olmayı, *yalnızlığa bir çare* olarak görmektedir. Bu anlamda ST için aile olmak duygu yoğunluklarının yaşandığı bir birlikteliktir. Başka bir deyişle, aile üyeleriyle birlikte zaman geçirmek ve ortak bir şeyler yapmaktır.

TK için aile, evlilik ile temeli atılan ve asıl anlamını çocukla bulan karı koca birlikteliği demektir. Kısacası aile olmak *çocuk sahibi olmaktır*.

“Aile olmak güzel bir şey hocam. İını söylüyorum da insan sadece ben sonuçta muhafazakâr bir aileyim. Dini inançlarımız var. Bir kişiyle birlikte olmanın gerekli olan şartları kendi kafamıza göre kendi düşüncemize, inancımıza göre bir şeyimiz var. Evlenmenin bile hani bazen insanlar diyor ya niye evleniyorsun falan. Sadece çocuk için dahi evlenileceğini düşünüyorum. (...) Dediğim gibi eş çocuk birlikte olursa çok daha süper. Ha olmazsa olmazı bana göre çocuktur. (TK:43 yaşında, Avukat, İstanbul).

Kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan TK aile olmayı toplumsal yaşamın bir zorunluluğu olarak görmektedir.

SB için aile olmak, *karı koca birlikteliği* anlamına gelmektedir. Ancak SB, karı kocadan anne baba olarak bahsetmektedir. Bu nedenle SB için aile olmak çocuk yapma ya da yetiştirme pratiği anlamına geldiği görülmektedir.

“Aile deyince anne, baba. Anne baba olunca zaten bir aile oluyorsun. Ekstra buna çocuklar eklenince biraz daha kalabalık bir aile oluyorsun. Anne babayken bir ailesin ama sorumlulukların çok fazla değil. Çocuklarla birlikte sorumlulukların artıyor. Daha ciddi şeyleriniz oluyor. Yükünüz oluyor. (...) Sorumluluk bir kanadı belki de. (...) Diğer kanatlarrrrr. İşte sorumluluk, bağlılık ve sevgi. Birilerine koşulsuz bir şekilde, bir şekilde sizin kanınız canınız” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB için aile olmak, sorumluluklar temelinde *bağlılık ve sevgi ilişkisi* kurmak demektir. Aile üyelerinin birbirleri için hayati önem kazanması süreci, aile olmanın göstergeleridir. Kısacası aile güçlü bir *bağlılık ilişkisi* geliştirmektir.

EB için aile olmak karı koca birlikteliği ile başlayıp çocuk sahibi olmakla da gerçek anlamına kavuşur. EB için aile olmak, çocukla birlikte yeniden anlamlandırılan bir örgütlenmedir.

“Valla baba olana kadar hani daha eğlenceli gibi geliyor insana, daha rahat hareket edebiliyorsunuz. Bir şeye bağlı değilsiniz. (...) Yani çocuktan sonra aile biraz kavram değişiyor. İşte eşinizle o kadar da yakın olamıyorsunuz belli sürelerde. 11 sonuçta bir birey daha girmiş oluyor ailenize. Düşünceleriniz onu da kapsıyor mecburen. (...) Bizde tanımı Melis hani söyler. Annesi sorar: Biz nasıl bir aileyiz. Biz çekirdek bir aileyiz. Çekirdek aile ne demektir işte: Anne baba ve çocuktan oluşur der” (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB çocuk olduktan sonra eşler arasındaki ilişkinin yapısını değiştirdiğini ifade etmektedir. Bu dönüşümün özgür ve rahat bir aile yapısından daha bağımlı bir aile yapısına doğru olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla aile olmak, çocukla birlikte yeni sorumlulukların ortaya çıkmasıdır. Kısacası EB için aile olmak, anne, baba ve çocuktan müteşekkil çekirdek aile anlamına gelmektedir.

MB aile olmayı, *sorumluluk sahibi* olmak olarak ifade etmektedir. Fakat çocukla birlikte sorumlulukların arttığını da eklemektedir.

“Sorumluluklarınız da çocuk olduktan sonra sorumluluklarınız artıyor. Sanki böyle biraz daha ikincil plana itilmiş gibi hissediyorsunuz başlarda ama daha sonrasında tabi o çocuklara karşı duymuş olduğunuz sevgi 111 bazı eksik taraflarını bastırıyor daha ağır geliyor çocuk sevgisi diyelim böyle diyim yani. (...) Bizimi için aile olmak öncelikle emek istiyor, sabır istiyor, sabır ve emek istiyor çünkü birçok zaman sınırlar zorlanıyor sabrınızın sınırları zorlanıyor” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB için aile olmak, *emek sarf etmektir*. Özellikle çocuk olduktan sonra yüklenilen yeni sorumluluklar sonucu MB aileyi sabretmek olarak ifade etmektedir. Sabırla emek sarf ederek aile üyeleri için çabalamak, aile olmayı başarmak demektir.

OE için aile olmak, *neslin devam ettirilebilmesi* için iki kişinin birlikteliği demektir.

“Aile olmak o kadar güzel bir şey ki (...) askerden geldim hemen evlendim. 21-22 yaşında evlendim. Geriye baktığımda ben çok yol almışım. (...) Ama sorumluluğum var. (...) Aile iki kişinin birleştikten sonra geleceğe neslini devam ettirmesi gibi bir şey. Ama hayırlı bir nesil” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE aile olmayı *sorumluluk* almak olarak tanımlamaktadır. OE ailenin hayırlı nesiller yetiştirme görevinde olan bir kurum olduğunu düşünmektedir. Kısacası OE için aile

hayırlı nesiller yetiştirmek amacıyla evlilik akdinde bulunan karı ve kocanın birlikteliğidir.

AÖ için aile olmak *roller icra etmektir*. Aile olmak eş seçiminden başlayıp aile içi rollere uygun hareket etmeyle devam eden bir süreç anlamına gelmektedir.

“Aile şudur: Eğer sen görevini vazifeni biliyorsan güzel. İkincisi uygun eş seçebiliyorsan daha da güzel. (...) Erkek eğiticidir. Bunun da üslubunu bilerek. Kendin yapacaksın ki karşı taraftan da söylediği şeyleri alabilesin. Sen yapmayıp ona anlattırsan olmaz. Sen yapacaksın. O sende görecektir. Eşler uyum içinde olması lazım. Birbirini anlaması lazım. Aynı frekansta olması lazım. (...) Uyum çerçevesi. Uyamazsan olmaz. Zıt kutuplar olursan ne yapacaksın. Sen istediğin kadar iyi ol. Çok iyi uygula veremezsin” (AÖ, 40 yaşında, Teknisyen, Eskişehir).

AÖ için aile olmak *görevlerini bilmek, örnek olmak ve uyum göstermek* anlamlarına gelmektedir. Kısacası AÖ için aile eşler arasında uyumlu bir ilişkinin kurulmasıdır.

ÜA için aile olmak karı kocanın birlikteliği anlamına gelmektedir Bu birliktelik çocuk olmaksızın anlamsızlaşır. Çünkü aile *uzun süreli bir birlikteliktir*. Aile olmak bu anlamda bir *sürekliliği yeniden üretmek* demektir.

“Aile olmak çok güzel bir şey. (...) Tek eşliliğe inanan bir insanım ben. (...) Aile başladı mı sürsün. Yalnızlık Allah’a mahsus. (...) Bir çocukla birlikte bir aile olacağına inanıyorum ben. Allah verirse tabi. (...) Aile kavramı benim için en azından bir çocuk. Evlat edinsin veya olsun çocuğu. Çocuk evlenip gidecek ama o çocuğu büyütüp ona bir şeyler verebilmek, ona yaşadıklarını, kazandıklarını, kaybettiklerini görebilmek” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA için aile, *süreklilik gösteren* ve bu sürekliliği de çocuk ile garanti altına alan bir ilişki biçimidir. Bu anlamda aile olmak çocuk ile sağlanma alınan bir birlikteliktir. Ayrıca ÜA için aile olmak, yeni nesle bilgi ve becerilerin aktarılması demektir. Dolayısıyla ÜA için aile olmak bir görev sahibi olmaktır.

SG için aile olmak *düzenli olmaktır*. Evlilik ile kurulan ancak çocuğun varlığıyla gerçek anlamına kavuşan bir birlikteliktir. SG için evlilik düzenli bir yaşama geçişi sağlarken çocuk aile olmayı sağlamaktadır.

“Yavaş yavaş ev ortamı ya da ne bileyim her şeyin düzene girmesi falan. Ama ne zaman baba olmak ne zaman aile olmak çocuk olduktan sonra ortaya çıkıyor zaten. Çocuk olduktan sonra daha çok bunu hissediyorsunuz bunu artık evde baba olmak evet belki ilk altı yedi ay böyle hiç böyle boş boş bakıyorsunuz tabi. Bir çocuk var evin içinde ona şu anda bakıyorlar. Babaannesi var, anneannesi var işte annesi var onlar ilgileniyorlar ama alıyorsunuz, geri bırakıyorsunuz. Bir şey değil Ama ne zaman

çocuk yürümeye başladı ne zaman baba demeye başladı, ne zaman ne bileyim dışarı onla beraber çıktınız gezdiniz o zaman daha çok babalığı, aile olmayı daha çok anlıyorsunuz” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG evlilik ile düzenli bir yaşamın başladığını belirtmektedir. Ancak aile olmak gerçek anlamda çocuğun varlığı ile mümkündür. SG’ye göre çocuk sayesinde aile bağları sağlamlaşmaktadır.

Sİ için aile olmak, iki farklı karakterde insanın bir araya gelerek ortak niteliklere sahip birlik oluşturmaları demektir. Kendi deyişiyle *iki farklı hayattan bir hayat çıkarmaktır*. Ancak aile olabilmenin sırrını da *sağlam bir iletişim* olarak belirtmektedir.

“Evlilik iki hayattan bir yaşam çıkarma sanatıdır. İki hayattan bir yaşam. Bir kere eşinizle önce arkadaş olacaksınız. Benim eşim en iyi arkadaşımdır. Benim eşim en iyi sırdaşımdır. (...) Aile olmak, şimdi dediğim gibi her sıkıntıda, her sevinçte dediğim gibi onun adına üzülebiliyorsan, onun adına sevinebiliyorsun, onun başı ağrıdığında hakikaten onun için bir şey yapmaya çabalıyorsan budur. Ve evliliğin en temel şeyi sevgi değildir. Saygıdır. (...) Ben biraz eşime ayak uydurmaya çalışıyorum. Hadi tiyatroya gidelim. Eşim olmazsa ben hayatta tiyatroya gitmem örneğin. Hadi sinemaya gidelim arada. Ben olmasam da eşim eve girmez. O kadar şeyi var ki, çevresi de çok. Yani, o yüzden dedim ya işte yine evliliğe geliyorum. O kendinden bir şeyi ödün veriyor ben kendimden. Söylüyorum işte. Ne dedim, benim sözüm değil ama çok güzeldir. İki hayattan bir yaşam. Bu eşittir aile” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ için aile olmak, *uyumlu olmak* demektir. İki farklı insanın ortak bir uzlaşma zemininde bir araya gelmesini aile olarak tanımlamaktadır. Sİ aile olmayı, karı kocanın birbirine destek olması yani *karı koca dayanışması*dır. Karı koca arasındaki bağın ise, saygı üzerine kurulu olduğunu düşünmektedir. Kısacası aile olmak Sİ için, karşılıklı saygı çerçevesinde bir araya gelen karı kocanın dayanışmasıdır.

HK için aile olmak, eş seçimiyle başlayıp evlilikle devam etmektedir ve iki farklı insandan bir başka ortak karakter ortaya çıkarmaktır. Bu yeni oluşumun en belirgin göstergesi ise *iletişimdir*.

“Ben dünyadaki en büyük kumar evlenmek, bir eş seçmek. Çok birbirinizi çok iyi tanımadan bir birliktelik sağlıyorsunuz. (...) bir evi paylaşmaya başladıktan sonra, iki farklı karakterden aslında o ilk başta evlenmeden önceki karakterlerimizden başka bir karakter ortaya çıkıyorsunuz. Aileyi oluştururken. Nasıl bir şeyden bahsediyorum? Sizin kurallarınız karşınızdaki eşinizin kurallarıyla harmanlanıyor, kurallarının bir kısmı değişiyor ve yeni kurallar olarak kendi ailenizin kuralları ortaya çıkıyor. Bu kuralları oluşturabilmek için de biraz önce söylediğim gibi en büyük silahınız iletişim,

konuşabilmek, karşılıklı anlayışlı olabilmek, anlayabilmek. (...) bunu yakaladığınızda, bu ortamı yakaladığınızda esas aile dediğimiz birliktelik, aile dediğimiz, bunu nasıl ifade etmem lazım ama, evet, ya şöyle küçük bir çekirdek. Ve bu çekirdeği filizlendiriyorsunuz. Bu filizlendirirken en büyük meyvesi çocuk oluyor tabii ki” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul)

HK aile olmayı, *filizlenebilecek bir çekirdek oluşturma* girişimi olarak metaforik bir dille ifade etmektedir. Her bir bireyin yaşamında uyguladığı farklı kuralların olduğunu ancak aile olmanın ortak kurallar ekseninde bir araya gelmek olduğunu belirtmiştir. Ancak bu kuralların sürdürülmesi ise iletişim, konuşma ve anlayış ile mümkündür. Kısacası, iki kişinin bir araya gelerek karşılıklı iletişim temelinde kurdukları ilişki formu ailedir.

İF aile olmayı çocukla birlikte düşünmektedir. İF eşi ile olan ilişkisini çocuk oluncaya kadar birliktelik olarak düşünürken, aile olmayı çocukları olduktan sonra başardıklarını belirtmiştir.

“Valla DE doğmadan önce, aile derken işte anne baba ve çocuktan bahsettiğimiz bir şey benim anladığım. (...) İlk başta tamam bir ailesiniz. İki bireysiniz. Ama sonrasında çocuk olunca zaman her şey değişiyor. (...) Çocukla beraber şekillenen bir yapı. Hani tamam karı koca okey. Çocuk olmayınca ben bir aile olunmuyor yani. Çocuk olduğunda anne baba olduğunuzda bir kere çocuğunuz var. Eşinizle olan iletişiminiz farklı bir boyuta geçiyor. Akrabalarınızla olan işte kayınvalideniz kayınpederiniz, kendi anneniz babanız onlarla olan iletişiminiz farklı oluyor” (İF: 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF için çocukla birlikte oluşan bu yeni yapılaşma, anne babanın sosyal dünyadaki alanlarını da yeniden tanımlamaktadır. İF, çocuk sayesinde ailesinin toplumsal olarak onaylandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla aile olmak *toplumsal onay* ile mümkündür.

MS için aile olmak evlilik ile başlayan ve kişinin *tamamlandığını* hissettiği karı koca birlikteliğidir. Ancak evlilik aile olmanın sadece bir kısmıdır. Çünkü aile olmak, birçok *ilişkinin ve bağların sürdürülmesidir*. Bu çerçevede MS için aile, içinde geniş ailenin de yer aldığı bir ilişkiler ağıdır.

“Aile olmak ben bunu her yerde söylerim eşimle anlaşıyoruz. Evlilik şeydir yani kişinin yarısının tamamlanması gibi bir şeydir yani. (...) Ya aile olmak evlenmekten ziyade bir kısmı. Yani aile sadece o değil. Yani biraz biliyorsunuz bizde geniş ailelerimiz var. Ebeveynler, anne baba dede, babaanne, anneanne, teyze, amca dayı bunlar hepsi bizim ailenin parçası. Yani biz daha hala o konuda hani bunu şey iyi bir şey için söylemiyorum Avrupalılaşmadık. Yani bu bizim kendi özelliğimiz. Sürekli hala

bu diyaloglarımız devam ediyor. Bence aile dediğimiz zaman bütün bunların hepsini katmak gerekir. Çünkü bunların hepsi bir şeyler veriyor insana. (...) Evlilikte şöyle bir şey var. Düzenli oluyorsunuz. (...) yavaş yavaş aile olduk yani. (...) Hani bazen konuşmaya gerek kalmıyor. (...) zamanla o dişliler var ya öğütüyorsunuz, öğütülüyorsunuz. Öyle geçip gidiyor yani” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS için evlilik düzenli yaşama geçiştir. Aile olmak ise birlikte geçirilen zamana bağlı olarak *uyumlulaşma* süreci olarak anlanmaktadır. Bunlara ek olarak aile olmak karı koca birlikteliğinden ziyade geniş aile üyelerinin de ilişkinin içine katıldığı daha geniş çaplı bir ağ olarak anlam kazanmaktadır.

SA aile olmayı yaşamında tattığı en büyük lezzet olarak ifade etmiştir. SA için aile *katmanlı bir ilişki ağını* ifade etmektedir. Bu katmanlar, birincil olarak çekirdek aile, ikincil olarak büyük ebeveynlerden oluşan aile ve son olarak akrabaların bütünü kapsayan geniş ailedir. Kısacası aile SA için, merkezden çevreye doğru genişleyen bir ilişki ağı anlamına gelmektedir.

“Aile olmaktan güzel bir şeyi ben yeryüzünde tanımıyorum. Aile olmak derken dereceli, kademeli aile olmaktan bahsediyorum. (...) Benim için aile demek eş çocuklar ben. Bu birinci derece ailem. İkinci derece aileye baktığın zaman; anne baba benim ikinci derecem eşimin anne babası kendi ikinci derecesi. Büyük ebeveynler. Peşinden üçüncü bir aile şekli var. Geniş aile. Yani çocuk sadece anne babaya kitlenmemeli. (...) 111 çocuğa amca kavramını anlatırken hemen akabinde dayıyı da montajladık. Yani 111 baba bizim akrabalarımız kim? Ya da baba iyi ki sen sigara içmiyorsun. Amcam da içmiyor demi diyor. Amcan da içmiyor. Bak oğlum dayın da içmiyor! Aile olayını sadece benim ailem ve benim çevremle pekiştirmesin çocuk. Aile kavramını algılıyorsa anne baba ortak” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

Aileyi *geniş bir ilişki ağı* olarak düşünen SA, bu ilişki ağının merkezinde daima kendi çocukları ve eşini görmektedir. Ancak bütün akrabaları da aileden saymaktadır.

ED için aile olmak *sevgi ve saygı bağını* geliştirmek anlamına gelmektedir.

“Aile olmak öncelikle sevgi ve saygı bağını gerektiriyor. Fakat bizim tanımladığımız sevgi ve saygı bağı kendi özgür istencini başkasına dayatmak, birlikte olduğun kişilere kendi iradi tercihlerini dayatmak yerine birlikte olduğun kişileri özgürleştirmek üzerine kurulmuş olmalıdır. Sevmek özgürleştirmektir diye düşünüyorum. Birlikte olduğun kişileri özgürleştirebildiğin sürece aile olmanın gerçek anlamı kendiliğinden hasıl oluyor diyebilirim (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED için aile olmak, üyelerini *özgürleştiren ilişkiler* etrafında kurulu bir birlikteliktir. Çünkü ailenin, üyelerinin özgürleşmelerine yardımcı olması gerektiğini ve bunun

için de aile üyelerinin tercihleri üzerinde baskı kurmaması gerektiğini belirtmektedir. ED için aile olmak, birlikte paylaşımlarda bulunmaktır. Kısacası ED için aile, sevgi ve saygı bağı etrafında bir araya gelen ve özgürlüğü kısıtlamayan bir birlikteliktir.

BADEP'e katılmış babalara göre aile olmanın anlamlarının şunlar olduğu görülmüştür. *Erkeğe yaşama amacı verir; toplumsal onayı sağlar; itibar kazandırır; toplumsal içselleştirir; sağlıklı bir iletişim kurmaktır; toplumsal hijyenikleştirir; doğal bir süreçtir; sorumluluk üstlenmektir; aile üyelerine zaman ayırmaktır; sevmek ve sevilme ihtiyacının giderilmesidir; paylaşmaktır; düzenli yaşamaktır; yeni nesillerin yetiştirilmesidir; yuva kurmaktır; bağımlılık ve bağımlılık ilişkisi geliştirmektir; yalnızlığa çaredir; çocuk sahibi olmaktır; karı-koca birlikteliğidir; emek sarf etmek ve sabır göstermektir; rolleri icra etmektir; uzun süreli bir birlikteliktir; uyumlu olmaktır; dayanışmaktır; iletişim kurmaktır; tamamlanmışlık hissine ulaşmaktır; katmanlı bir oluşumdur; üyelerini özgürleştirmektir.* Bu anlamlar incelendiğinde aile olmak, evlilik bağı ile bir araya gelmiş iki karşı cinsin yukarıda ifade edilen ilkeler etrafında kurmuş olduğu bir birliktelik olarak tanımlanabilir. Ancak babaların da ifade ettikleri gibi aile olmak çocuk ile gerçek anlamına kavuşmaktadır. Nitekim evlilik düzenli yaşamı sağlarken, aile olmak ise belli bir amaç sahibi olmayı ortaya çıkarır. Dolayısıyla aile olmak sorumluluk sahibi olmayı gerektirir. Ayrıca aile olmak aynı zamanda üyeler arasında güçlü ve sağlıklı bir iletişim, uyum, paylaşım, bağ ve bağımlılık, sabır, emek sarf etme, sevgi saygı anlamlarını da içermektedir. Bazı babalar için ise ailenin anne baba ve çocuklardan başka üyeleri de içerdiği görülmüştür. Ek olarak aile, üyelerinin korunduğu bir uzam olarak da karşımıza çıkmıştır. Kısacası aile olmak, süreklilik arzusuyla bir araya gelen çiftlerin dayanışmayı ve paylaşmayı önemsemeleri ve çocuk yetiştirmeleri anlamına gelmektedir. Bu yorumlardan hareketle araştırmanın aile tanımlanması doğrulanmaktadır. *Üyeleri arasında sosyal bir bağ oluşturan veya dayanışma hissini üreten, oluşan bu bağın ya da dayanışmanın toplumsal olarak kabul edildiği, dolayısıyla kolektif bir özne olarak tüzel bir formu olan, ayrıca günün koşullarına eklemlenebilme yetisine sahip ilişkiler uzamıdır.* Dolayısıyla bu aile tanımlaması günümüz modern ailelerini incelemek için geçerli bir tanımlamadır. Bu tanımlama

sonucunda ‘baba olmak BADEP’li babalar için nasıl bir anlam taşımaktadır?’ sorusu ortaya çıkmaktadır. İlerleyen kısımda bu sorunun cevabı araştırılacaktır.

3.1.2. Baba Olmak

Bu çalışmanın otoritesinden bahsettiği kişi olarak babanın, baba olmaya nasıl bir anlam attettiğini açığa çıkarmadan günümüz ailesinde baba otoritesini görünüş kılmak olanaksızdır. Otoritesi olduğu öne sürülen ve tarihsel olarak ailenin temsilcisi olan ‘baba olmak’ nasıl bir şeydir? Bu soru ilerleyen paragraflarda BADEP’li babalar ile yapılan görüşmelerin metodolojik analizine bağlı olarak cevaplanacaktır.

MY için baba olmak ilk etapta *şaşkınlık* olarak tanımlanmıştır. Çocuğun kollarına ilk verildiği anı *belirsizlikle karşılaşma* olarak ifade eden MY, bu ilk etkinin geçmesiyle baba olmanın *çocuk hakkında endişe duymak* anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu nedenle baba olmak *yavaş yavaş öğrenilmektedir*. Kısacası MY için baba olmak, çocuğun korunması, yetiştirilmesi ve ona yardımcı olunması demektir.

“Baba olmak müthiş bir duygu. İlk baba olduğumda kafandan aşağıya kaynar su dökülmüş oluyor gibi. Bundan sonra ne olacak? Bilmiyorsun. O çocuğun sorumluluğunu. (...) Yani bu işin çocuğu büyütmesi var. Koruması var. Yetiştirmesi var. Kademe kademe bu büyüdükçe okulu var. Bunlara hep yardımcı olmak lazım da. (...) Çocuklarımla ilgili olarak toplumsal bazı hadiseler canımızı sıkıyor. Özellikle televizyonda haberlerde seyrettiğimiz hadiseler bu açıdan çocuğumuzu mümkün olduğunca yalnız bırakmamaya, yabancı insanlarla yabancı temas kurdurmamaya (...) Arkadaşlarınızı da artık çocuklarına göre seçmeye başlıyorsunuz belli bir süreden sonra. (...) Aslında şu bir gerçek. Şimdi ne için yaşıyoruz. Ben yirmi sene geçtikten sonra ben para pul için çalıştım gece gündüz çalıştım. Ama ailem sağlıklı bir aile olamadıysa, aile fertlerim sorunlu olduktan sonra yaşadığın hayatın, kazandığın paranın hiçbir kıymeti kalmıyor” (MY, 40 yaşında, kuyumcu, İstanbul).

MY için baba olmak *sağlıklı ailenin şartlarını sağlamak* anlamına gelmektedir. Bunun için MY, birçok *babalık pratiğinin uygulanması* gerektiğini ifade etmektedir: Sosyal çevrenin düzenlenmesi, sorumlulukların yerine getirilmesi, tehditlerden koruma gibi. Kısacası MY için baba olmak, *sorumluluk taşımaktır*.

TK için baba olmak ailenin *merkezinde olmaktır*. Merkezde olmak yönetsel işlerin sorumluluğunu üstlenmek demektir. Dolayısıyla TK için baba olmak aile üyeleri için var gücüyle çabalamak anlamına gelmektedir.

“Baba olmak merkez noktada olduğumu düşünüyorum. Onlar için merkezdeyim ben. Bana göre ise baba sonuçta külfete katlanan ve onlar için çabalayan kişi olarak görüyorum. (...) Ben babalığın hani derler ya belki erkek çocuğum olsaydı babalığı eksik yaşamış olabilirdim. Şu an kız çocuğumla babalığı tam anlamıyla yaşadığımı düşünüyorum. İçimde eksiklik hissetmiyorum. Allah razı olsun kızımdan. İıı dediğim gibi şimdi büyüyor. Kafamıza uymayan noktaları oluyor. Ama yine Allaha şükür diyaloglar güzel” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK için baba olmak, *sorumluluk altına* girmektir. Bu sorumluluk babaya, aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılaması görevini yüklemektedir. Bununla birlikte TK için baba olmak *iletişim uzmanı* olmaktır. Aile üyeleriyle sağlıklı bir iletişim kurmak baba olmanın göstergelerinden biridir. Kısacası TK için baba olmak, sorumluluklar ile birlikte aile üyeleriyle sağlam iletişim kurmaktır.

İİ için baba olmak, ailenin *merkezinde olmak* veya ailenin *direği olmak* anlamına gelmektedir. Bu anlamda baba olmak hem ailenin bütünleştiricisi hem de her şeyinden sorumlu bekçisi olmak demektir.

“Ailenin en tepesine düşer. Baba muhtemelen en tepeye. Ya babalık kavramı hocam şimdi. Ya baba işte bence hani şeyin ailenin direği. (...) Beyni yani. Ya her şeyi. Ailenin her şeyi. (...) Temelden çatıya kadar baba olmazsa ne temel oluyor ne çatı oluyor ne bina oluyor. (...) Benim gözümde ailenin işte sorumlusu yani. O çocuğunu aileni düşünmen gerekiyor. Eşini düşünmen gerekiyor. Her şey senin omuzların üstünde. O evin geçimi. O da var. Yaşıyoruz. Yaşamak için de paraya ihtiyacımız var. O parayı da bir şekilde babanın kazanması lazım. Bu sorumluluk sana ait. Öyle diyeyim ben kendi adıma. (...) Babalık yapmak o çocuğun geleceğini düşüneceksiniz. Her şeyini düşüneceksiniz” (İİ, 37 yaşında, Balıkçı, İstanbul).

Baba aile üyeleriyle ilgilenen, onların sorumluluğunu üstlenen ve evin ihtiyaçlarını karşılayan kişidir. Baba olmak, aile üyelerinin her türlü talep ve ihtiyaçlarından sorumlu olmak demektir. Aynı zamanda çocukların geleceğini güven içinde tutmanın yollarını aramaktır.

İF için baba olmak, aile üyelerinin bakımlarıyla ilgilenmektir. Dolayısıyla baba olmak aile üyelerinin bakımını içeren *babalık pratiklerinin icra* edilmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle İF için baba olmak aile üyelerinin tüm sorumluluğunu üstlenmektir.

“Her insan baba olabilir. Fizikseldir. Baba olduktan sonra baba olmanın sizin üzerine yüklediği o şeyi yapmanız lazım yani. İşte aile maddi olarak bir aileye bakmak, manevi olarak onlara gerekli desteği sağlamak. Orada devreye babalık giriyor. Baba olabilirsiniz, anne de olabilirsiniz. İş babalık ya da anneliğe geldiğinde orada olay tamamen sizin karşı tarafa ne verdiğinizle alakalı bir şeye geliyor. Maddi olarak

manevi olarak. (...) Her ailede anne babanın üstlendiği farklı görevler var. Bende mesela oğlumun birçok şeyiyle ben ilgileniyorum. (...) Babalar sanki biraz daha göz ardı ediliyor gibi. Hani hep babayı şey diye tanımlarlar ya baba öldükten sonra dinliyoruz baba öldükten sonra baba bir ağaç, hani onun gölgesi bile yetiyor. Hani bir çınar” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

Baba olmak İF için, babalık pratiklerini ne düzeyde yapabildiğiyle ilişkilidir. Babalık pratikleri ise aile üyelerinin maddi-manevi bakımını içermektedir. Ayrıca baba imgesi, İF için *çınar* imgesiyle örtüşmektedir.

EE için baba olmak, evlilik sonucunda bir çocuğun dünyaya gelmesiyle *edinilen bir vasıftır*. Bu vasfı EE *orijinal babalık* olarak ifade etmektedir. Baba olmak, aile içi ilişkilerde kültürcü sınırları çizilmiş pratikleri tekelinde bulundurmak anlamına gelmektedir. Bu iki niteliği birleştirerek aile üyelerinin her tür yükünü taşımaktır. Ayrıca aile üyelerinin bir aradalığını sağlama görevini yerine getiren kişidir.

“Baba Allah vergisi erkeklerde cinsiyetle başlıyor. Evlenerek karşı cinsle evlenerek o evliliğin sonucunda oluşan çocuklardan ötürü kazanılan bir vasıf. Orijinal babalık bu. (...) Baba olmak bence güzel bir sorumluluk. (...)Ya anlatmaya çalıştım. Güler yüz, sevgi, saygı, güven yani anlayış bunların hepsi babalığın rollerini değiştiriyor. Babalığın pozisyonlarını değiştiriyor. (...)Yani olumlu ya da olumsuz başlangıç sebebi baba olabiliyor ailede. Tamamen ailemle beraber hayatı yaşamaya çalışan biriyim. Babayım yani” (EE, 40 yaşında, Vestel bayisi, İstanbul).

EE babalığı aile içinde bir *pozisyon sahibi olmak* şeklinde değerlendirmektedir. Ancak pozisyon hem olumlu hem de olumsuz bir konuma karşılık gelebilir. Bu nedenle EE, babanın pozisyonunun önemli olduğunu ve sahip olduğu pozisyon gereği aile üyelerinin geleceğini şekillendirebileceğini düşünmektedir. Bu nedenle babanın, aile için olumlu (sevgi, saygı, bağlılık ilkeleri çerçevesinde) bir babalık icra etmesi gerektiğini düşünmektedir.

MB için baba, aile üyelerini *sahiplenen ve koruyan* kişidir. Baba olmak, MB için bir *süreçtir*. Çocuğun doğumuyla hemencecik baba olunmaz.

“Sahiplenme duygusu, koruma duygusu bunlar ağır basmaya başlıyor daha böyle bir ıı sahipleniyorsunuz koruyorsunuz ne bileyim ve de şey oluyor. (...)Çocuk doğduğunda ben zaten baba oldum diyen yalan söylüyor. Bir anda baba olunmuyor bence yani. Önce sanki bir ne bileyim başkasının bir çocuğu gelmiş gibi düşünüyorsunuz o anda. (...) Belki daha sonradan duygusallığı yakalamaya başlıyorsunuz. Farkına vardıkça böyle, kucağınıza aldıkça, onu öpüp okşadıkça, kokladıkça böyle. Yavaş yavaş baba olduğunuzu hissetmeye başlıyorsunuz. Baba olmak bir süreçtir. (...) Kendinizi bir şekilde terbiye ediyorsunuz. Kendiniz de aslında zaman içinde bir şekilde eğitiyorsunuz” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB baba olmayı, öğrenilen bir *süreç* olarak tarif etmektedir. Ayrıca baba olmak, babanın çocuk ile terbiye edilmesi anlamına da gelmektedir. Baba, baba olmayı öğrenmesiyle kendisini yeniden yapılandırır. Baba olmak MB için, çocuğun vermiş olduğu hissiyat ile bağ kurma neticesinde ortaya çıkmaktadır.

ED için baba olmak *yeniden doğmak* anlamına gelmektedir. Baba, çocuğu vasıtasıyla toplumsal ve kültürel olarak yeni bir nitelik edinmektedir. ED için baba olmak, yenilenmek için erkeklere verilen bir fırsattır.

“Baba olmak baba olduğumda hayatın benim için yeniden başladığını hissettim. (...) Daha sonra o doğduğunda her şeyin tüm kavramların, imgelerin, ideaların, dünyaya ilişkin öğrendiğim her şeyin yeniden tanımlandığını, yeniden şekil, renk ve biçim değiştirdiğini fark ettim. Her şey yeniden anlam buldu benim için. (...) Baba olmak dünyaya yeniden gelmek gibi bir şey oldu. İkinci kez dünyaya gelmek gibi bir şey oldu benim için. (...) Baba olmak, üzerinde kanatlarınla gölge yaptığın, nasıl diyeyim koruyucu bir –çok melek metaforuyla falan açıklamak istemiyorum da- koruyucu bir kalkan olarak üzerinde uçmak gibi. (...) Aslında baba olmayı tam olarak kusursuz tamlayan tanımlayan bir tanım değildir ama yine aile olmanın koşutunda özgürleştirmek demektir baba olmak” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED baba olmayı, çocuğu *koruyup kollamak* olarak anlamlandırmaktadır. Ancak ED için baba, koruma ve kollama işini baskıyla değil de aile üyelerini *özgürleştirerek* yapan kişidir.

HK için baba olmak, büyük bir *sorumluluk* altına girmektir. Bu sorumluluk aile içinde *baba rolünün* icra edilmesidir. HK bu rolün icrasının oldukça zor olduğuna inanmaktadır. Bu rol lider olma, kararları doğru alma ve iletişim kurabilme gibi edimlerin başarılı bir şekilde icra edilmesini gerektirmektedir.

“Çocuk çok büyük bir sorumluluk. Bu sorumluluğun üstlenilebilmesi için insanların bazı vasıflara sahip olması lazım. (...) Çocuğumun yanına gidince bir babalık rolü var. Ve bunları profesyonel oyuncu gibi oynuyoruz. Roller var diye. Babalık rolü mesela bana çok zor gelen bir rol. (...) Çünkü beklentiler çok yüksek. İşte evin lideri olacaksın. Doğru karar vereceksin. Çocuğunla iletişimin çok ölçülü olacak. Onun yanlış yere gitmesine engel olacaksın gibi. (...) Hedef belirlemek, bu hedefe gitmek için yapılacakları belirlemek. Burada çocuklarımızın çok baba rolüne ihtiyacı var. Çünkü o giden yol o kadar alavereli, dalavereli ki televizyon programları, bilgisayar oyunları, arkadaşları ile dışarı çıkmalar, gezmek istemeler gibi, işte o orda birazcık belki baba rolü bilerek çocuğu doğru yanlış anlatmada. (...) Baba demek ata demektir bizim için. Büyük demektir” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK için baba, ailenin *lideri, karar alıcısı, yol göstericisi* olan kişidir. HK için baba olmak, iletişimde açıklık, önleyici tedbirleri almak ve koruyuculuk gibi vasıflara

sahip olmak demektir. Ayrıca babayı evin maddi olarak geçiminden sorumlu *ata/büyük* olarak tanımlamaktadır.

HKA için baba olmak *evin direği* olmak demektir. Babayı, ailenin kilit taşı olarak tasvir etmektedir. Bu anlamda baba ailenin birleştiricisi pozisyonunda bulunan kişidir. Buna ek olarak baba, çocuğun *sosyalize* edilmesinden sorumlu kişidir.

“Baba olmak aslında genelde hep anneyi derler ama baba olmak gerçekten bu evin direği. Gerçekten kilit nokta yani baba. (...) Çocuğun sosyal hayata karışması bunu bu şekilde yapması için en azından ben onunla gezmek zorundayım. Veya benim gittiğim ortamlara ya tabi her türlü ortama değil ama yani normal bir insanın gidebileceği, her yaşta insanın gidebileceği ortamlara ben o çocuğu sokmak zorundayım. (...) Baba olmanın bir gerçekten rol yani. Baba çocuğun gözünde bir rol. Ha kız çocuğu da olsa erkek çocuğu da olsa gerçekten baba bir rol model oynuyor yani. (...) Rol model alıyor babayı. Bazen sizin konuşmalarınızı duymuştur. Benzer olayda o konuşmaları kullanıyor” (HKA,36 yaşında, Memur, Eskişehir).

Baba olmak, çocuğa *rol model* olmaktır. Dolayısıyla HKA için baba, çocuğun sosyalleştirilmesinden, ona farklı ortamları tanıtmaktan sorumlu kişidir.

MS için baba olmak bir bebeğin dünyaya gelmesiyle birlikte toplum tarafından erkeğe verilmiş bir *roldür*. Baba bu rolü icra eden kişiyi adlandıran bir isimdir. Bu rol ailenin korunması, geçiminin temini, idaresi ve yönlendirilmelerini içerir.

“Ya toplumun biliyorsunuz babaya vermiş olduğu roller var. Baba bu rolü oynamak zorunda. Aile reisi olmak zorunda. Ailesini hani kendi çekirdek ailesini dış etkenlerden korumak zorunda. Yönlendirmek zorunda. (...) Baba olmak biyolojik bir şey. Yani evlenirsiniz. Süreç içerisinde baba oluyorsunuz. (...) Ben biraz böyle kızımın önünü açacak, onu eğitecek, vakit ayıracak, önemseyecek, gelişimine katkıda bulunacak, her türlü gelişimine katkıda bulunacak bir baba olmak istiyorum” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

Baba olmak biyolojiyle başlayan ancak toplum tarafından yapılan bir adlandırmadır. Dolayısıyla baba olan kişi, edindiği bu vasıf gereği aile üyeleri için çalışıp didinen kişi olarak bir anlam bulmaktadır. Bunun yanı sıra MS için baba olmak çocuğunun gelişimine katkı sunmak ve onu önemsemek anlamlarına da gelmektedir.

MÖ için baba olmak, bir yandan *heyecan ve tutku* anlamına gelirken diğer yandan ise imtihan anlamına gelmektedir. MÖ için baba olmak, babalık vasfını edindiği çocuğu hakkında detaylı bilgiler edinmek, onunla yaşamı birlikte geçirmek demektir.

“Valla heyecan, tutku ve imtihan. En büyük şey imtihan. İmtihan derken evladı iyi yetiştirmek gerekiyor. (...) Baba olmak sadece ben babayım demekle olmuyor. Çocuğun her anını paylaşmak, her anını bilebilmek, yanlışını doğrusunu çocuğa göstermek. Çocuk değil anneye de aynı şekilde. Çünkü aile reisisin en nihayetinde. Sadece babalıkla bitmiyor. Eşin de senden sorumlu, çocuğun da senden sorumlu. Onların en ufak hatası senin nasıl bir insana zarar vereceğini düşünüyorsun. Hepsini hesaplaman gerekiyor” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ için baba olmak, *hesap yapmak* anlamına gelmektedir. Baba, olası her türlü olayları önceden görüp gerekli önlemleri alan kişidir. MÖ baba olmanın zor ve meşakkatli olduğunu, çocuğa oldukça fazla emek harcanması gerektiğini ifade etmektedir. Çocuğun yanında olmak, ona yol göstermek ve onun tüm sorumluluğunu üstlenmek baba olmak anlamlarına gelmektedir.

MT için baba olmak *sorumluluk* sahibi olmaktır. Sorumluluktan kasıt aile üyelerinin her türden sorun ve ihtiyaçlarını giderme vazifesidir. MT için baba olmak, ayrıca *doğru kararlar almak* anlamına da gelmektedir.

“Baba olmak tabi de sorumluluk. Yani doğru yerde doğru kararlar verince daha mutlu oluyorsunuz. Eğitimleriyle ilgili, onların istekleriyle ilgili. (...) Üç çocuk yapmak değil de ona bakmak önemli olan” (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

Baba olmak, çocukların bakımı ve yetiştirilmesinden sorumlu olmaktır. Ayrıca baba, doğru yerde doğru kararlar alarak çocuklarının geleceğini belirsiz bırakmaktan kaçınan kişi demektir.

OE için baba olmak, *ailenin direği* olmaktır. Baba, ailenin dirlik ve düzeninden sorumlu kişidir. OE için baba olmak, bir görevdir ve aynı zamanda aile üyelerinin her türlü ihtiyacından sorumlu olmak demektir.

“Babalık ailenin direği. Herkesin ayakta durmasını sağlaması gereken o ailenin terbiye, düzenini, sağlığını, sıhhatini, gelirini, giderini, her şeyini Adan Z’ye her şeyini onlara en iyi şekilde sunmak için görevli kişi diye görüyorum ben. Saygı, sevgi, maddiyat. (...) Belki bir görev(...) Baba olmak ını yürekte yapıyorsan bu işi babasıdır. Gerçekten aileye, çoluğuna çocuğuna ben babamda gördüm bunu. Çoluğunla çocuğunla ilgileniyorsan onlara babalık yapıyorsun evet. Onlarda sana bunu veriyorlar bunu görüyorsun. Kapı açıldığında boynuna babam diye atlayan bir çocuğun varsa iki yaşında bir buçuk yaşında bunu yapabiliyorsa, sana koşarak geliyorsa bir şeyler veriyorsun ki alabiliyorsun. (...) Fedakârlık. Bence fedakârlık” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE için baba olmak, ailenin düzeni, sağlığı, sıhhati, maddi işler gibi birçok görevi başarılı bir şekilde yürütmektir. Ancak bu görevler baba olmanın asgari koşullarıdır. OE için baba olmak, aile üyeleriyle *ilgilenmek* ve *fedakârlık* yapmak demektir.

ÖY için baba olmak, *sorumluluk* yüklenmektir. Baba olmak hem çocuğun *gelişimine destek olmak* hem de onu *sosyalleştirmeyi* başarmak anlamına gelmektedir. ÖY için baba olmak, çocuğun kollanıp korunmasını ve ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak demektir.

“İnı ya çocuk sorumluluğu almak. Onu dünyaya getirmek kolay da onu büyütmek, hani bunun inanç tarafı da var, bunun sosyal sorumluluğu da var. (...) Güzel bir şey tabi. Babalık yapabiliyorsak ne mutlu. Onu koruyup, kollamak canlanıyor. Onun maddi manevi ihtiyaçlarını yanında bulunmak. Çünkü biz biraz onun eksikliğini hissettiğimiz için kendi özel durumumuzda, baba bir şeydir hani evin direğidir. Biraz bizde şey var, tabiri caizse geri kafalılık var. Baba sonuçta evin direğidir. (...) Anlatıyorum bak kızım ‘böyle yapalım’, ‘böyle yapalım’. ‘Olmaz’ diyor. ‘Böyle yapalım’ ‘olmaz’. Bak böyle yapmamız gerekiyor. Çünkü şundan şundan dolayı. ‘Olmaz ben böyle yapacağım’. Sonda dönüp öyle yapacaksın. Diyor ki ‘niye öyle?’ Diyorum ben babanı. Bir bildiğimiz vardır” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY için baba olmak, *evin direği* olmak demektir. Evin direği ise evin her türlü ihtiyacını gideren kişidir. Ayrıca ÖY için baba olmak, olacakları önceden görüp geleceğe yön verebilmektedir. ÖY için baba, çocukları adına karar alan ve onların bilmediğini bilen demektir.

SB için baba olmak, *çocukla ilgilenmek* anlamına gelmektedir. Ayrıca babalık icrasının gereklerini yerine getirmek demektir.

“Babalık ne demektir? Ne bileyim yani çocukla sadece ben onu yaptım ve bıraktım evet bu benim çocuğum ben onun babasıyım ama onun hiçbir şeyiyle ilgilenmediğim veya onunla hiç ne bileyim gelip bir derdini şu sadece bizimki 6 yaşında şu anda ufak ama ilerde büyüdüğü zaman 12-15 yaşlarına geldiği zaman bu yine aynı şekilde devam edecek. (...) Burada babalık ne gerektiriyorsa burada da onu yapmaya çalışıyorum bir şekilde. Onunla daha çok zaman geçireyim ki en azından kendini daha yakın hissetsin. (...) Baba ne zaman oluyorsunuz? Yavaş yavaş işte, ne bileyim çocuk en azından işte bir yaşına geldiği zaman, konuşup baba demesi, bizimki mesela üç yaşına kadar baba demedi. Ben çok isterdim mesela baba demesini. (...) Şeylerde öyle daha çok hissetmeye başlıyorsunuz yavaş yavaş babalığı. Öyle direk uygulanan bir şey değil. Yani zaman alıyor yani” (SB, 35 yaşında, muhasebeci, Ankara).

SB için baba olmak, babalık pratiklerinin başarılı bir şekilde icra edilmesidir. Baba olmak, bu anlamda çocukla ilgilenmek, derdini sıkıntısını bilmek, onu iyice tanımak, onunla yakın olmak anlamlarına gelmektedir. Ancak SB, baba olmanın bir *süreç*

içinde başarılabilirliğini ifade etmiştir. Babalık bir süreç olup yeni öğrenmeleri içerisinde barındırmaktadır.

SG için baba olmak, *ata olmak* demektir. Biyolojik olarak her erkeğin baba olabileceğini ancak her erkeğin babalık yapamayacağını düşünmektedir. Ata olmak, doğan çocuğun her tür ihtiyacından mesul olmak, onunla ilgilenmektir.

“Ben babalık ve baba olmayı şöyle ayırıyorum. Babalık ve atalık. Herkes baba olabiliyor. Diyelim bir kadınla akşam beş dakikalık bir münasebet sonucunda tesadüfen baba olursunuz. Ama atalık bence bizim toplumumuzda birçok insanların beceremediği, babalık ve atalık. Atalık da şeydir. Dünyaya getirdiğin çocuğun, dünyaya getirirken acaba ben bunun isteklerini karşılayabilir miyim? Ben bunun ıı yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli şartları oluşturabilir miyim? Ya da ben bir çocuğun sorumluluğunu almaya hazır mıyım? Sorularına cevap alabiliyorsan, istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya, o sorumluluklarını almaya, almaya değil alabiliyorsanız ata olabiliyorsunuz” (SG, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SG için baba olmak, ata olarak aile üyeleri için *çabalamaktır*. Onların isteklerini karşılama, yaşam koşullarını iyileştirme, sorumluluklarını üstlenme demektir. Kısacası baba olmak, SG için sorumluluk üstlenmek demektir.

SA için baba olmak, çocuklar için *rol model* olmaktır. Bu nedenle babalar, çocukları için iyi ve doğru olanı yapmaları gereken kişilerdir.

“Babalık bir model bence. Çünkü şu an da dikkat ediyorum çocuklarıma ben ne yapıyorsam onlar da aynısı yapıyor. (...) Hani yaşları küçük en fazla yedi. Yedi yaşın dünyasında en büyük model herhalde baba gibi geliyor bana. O yüzden babalık model işte hata yapmamak için kendimi kastığımı anlıyorlar bazen. (...) Demin bahsettiğim şeyi doğallığı simgeliyor. Baba olursan doğalsın. Babalık yaparsan bazı şeyleri uydurursun. Kimi insan ıı mesela benim bir büyüğüm, HS. O babalık yapıyor. Ömrü hayatında çocuklarını okulda gidip de durumunu sormuş değildir. çocuk okumayacağım dediği zaman sen bilirsin oğlum okumazsan okuma. Hiçbir mücadelesi olmadı mesela. Babalık yapıyor. Ben baba oluyorum aslında kendi yeğenlerime. Sürekli buradan devamsızlık kendi telefonumu girdim veli olarak. Tak mesaj geliyor okuldan. Arıyorsun hemen. Yenge abime söylemiyorum çünkü tınlamıyor” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA için baba olmak, *hatadan arınık olmak* demektir. Doğallığında çocuklarla *ilgilenmek* anlamına gelmektedir. Onların geleceği için mücadele etmek, çabalamak, hedefler göstermek ve yeni yollar açmak baba olmak anlamlarına gelmektedir.

Si için baba olmak, *sorumluluk* sahibi olmaktır. Ayrıca süreklilik arz eden yani ömür boyu sürecek bir ilişki formudur. Sİ baba olmayı çınar veya dağ imgesiyle ifade

etmiştir. Bu imgeden hareketle Sİ için baba olmak çocuklarının *güvendikleri* en önemli kişi olmaktır.

“Baba olmak, dediğim gibi, büyük sorumluluk daha önce de söyledim. Çünkü kaç yaşına gelerseniz gelin. (...) Babanın ne olduğunu evlat kaybedince anlıyor. Baba çünkü öyle ya da böyle, hasta veya yatalak, senin arkadan da dayandığın manevi bir dağdır. (...) Yani çocuklarıma dediğim gibi elimden geldiğince vakit ayırmaya çalışıyorum. Hani bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorum. (...) Ya babaysan dediğim gibi, söz konusu çocuklarınsa kendi hayatın bir tarafa itiliyor. Önceliğiniz onlar oluyor. Önceliğiniz hakikaten onlar oluyor. Merkez oluyor. (...) Onun adına korkmak. Onun adın sıkıntıya girmek” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ için baba olmak, çocuklarına *vakit ayırmayla* eş anlamlıdır. Baba olmak, hayatın geri kalanını çocuklar için harcamak ve daima ikincil planda olmak demektir. Baba olmak hayatın merkezinin çocuklar tarafından ele geçirilmesidir.

BADEP’e katılmış babalar için, baba olmak şu anlamlara gelmektedir: *İlk anda bir şaşkınlık ve belirsizlik duygusudur; çocuk için endişelenmedir; bir süreç olup yavaş yavaş öğrenilir; sağlıklı ailenin oluşumu için çabalayandır; sorumluluk taşımadır; ailenin merkezinde ve ailenin direği olmak olup aile üyelerinin yaslandığı çınardır; iletişim uzmanıdır; babalık pratiklerini icra edendir; bir çocuk sahibi olmayla toplumca verilen adlandırmadır; aile içi pozisyon, bir rol icrası ve aile üyeleri için rol model olmadır; çocukla birlikte yeniden doğmaktır; aile üyelerinin özgürleşimine katkı sunmaktır; aile üyelerinin sosyalleşmesidir; heyecan ve tutkudur; hesap yapmaktır; doğru karar almak, ailenin lideri olmak, korumak ve kollamaktır; fedakârlık yapmaktır; güven vermek ve vakit ayırmaktır.* Görüldüğü gibi örnekleme oluşturan babalar için baba olmak süreç içinde anlamı belirginleşen, sorumluluk sahibi olmayı ifade eden, güven veren, çocuklarını sosyalleşen, onlara vakit ayıran, fedakâr, lider, ilgili bir kişi olarak anlam bulmaktadır. Ayrıca aile içi bir pozisyon olarak bir rolün icrası olup aile üyeleri için rol model olmadır. Klasik anlamıyla ailenin direği olmaktır. Bu verilerden hareketle günümüz modern ailelerinde baba şu şekilde tanımlanabilir: *Bir erkeğin biyolojik ya da kurumsal olarak edindiği çocuğuna yönelik kültürce sınırları çizili babalık pratiklerini yerine getirmesiyle kazandığı yeni toplumsal pozisyonudur.* Elde edilen bu tanımlama sosyolojik olarak baba olmayı ifade etmektedir.

3.1.3. BADEP’e Katılma Nedenleri

Kendilerini bir önceki kısımdaki gibi tanımlayan babalar, günümüz değişen dünyasında birçok farklı yönden gelen değişim talebiyle karşılaşmaktadırlar. Bu talepleri karşılayabilmesi için ortaya çıkan ve babalık icrasına bilimin, uzmanların ve kültürün yeni bir müdahalesi olan eğitim programları tasarlanmıştır. Babaları bu programlara katılmaya nasıl bir motivasyonun ittiği bu kısımda soruşturulacaktır. Çünkü bu eğitimlerden olan BADEP, programında da görüldüğü gibi katılımcı ve demokratik bir aile örgütlenmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla babaların otoritelerinin yeniden üretiminde bu programın nasıl bir etkisi olduğunu görebilmek için öncelikle katılma gerekçeleri ardından da eğitimin faydalarının neler olduğu ortaya konmalıdır. Özellikle kursa katılma gerekçesi ile babalık icralarının meşrulaştırılması arasında önemli bir ilişki olduğu görülebilecektir. Ancak babalar kursa katılımlarından sonra gerekçe sunduklarından sunmuş oldukları gerekçelerin kursta biçimlendirilme olasılığı olduğu göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle gerekçeleri aynı zamanda bir sosyodise olarak da görmek gerekmektedir.

EE’nin BADEP eğitimine katılma gerekçesi, *çocuğuna nasıl daha iyi destek olabileceği* hakkında almış olduğu bildirimle bağlı olarak çocuğu için yapabileceği başka bir şeylerin olup olmadığını öğrenme arzusu olduğunu belirtmiştir.

“Çocuklarla alakalı bir şey olması dikkatimi çekti. Ben de katıldım. (...) Hani çocuğuma nasıl destek olabilirim, daha iyi eğitimine nasıl katkıda bulunabilirim bu amaçla Baba Destek’e katıldım. (...) Biz de hani maksat çocuğumuza nasıl bir artıda destek olabiliriz. Çocuğa yönelik bir şey olduğu için, hani hedef oydu bende. (...) Babalarda biraz şey vardır. Bende vardır belki. Biz babadan yemeyelim. İçmeyelim içtirelim. Giymeyelim giydirelim mantığını gördüğümüz için babalardan bize öyle manevi destekte oldular büyüteneye kadar. Biz de aynı mantıkta çocuğumuza eğitim olsun, destek olabileceğimiz maddi manevi durumlar olsun böyle bir şeyle denk gelince işin açıkçası önceden de duyduğum için merak ediyordum açıkçası” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

Program hakkında önceden bilgi sahibi olduğunu belirten EE, bu eğitim sayesinde çocuklarının yetişme sürecinde onlara daha fazla katkı sunabileceğini ümit etmiştir. Programın kendisine, çocuklar hakkında bilgi ve tecrübe aktararak onlara maksimum fayda sağlayacağını düşünmüş ve programa katılmıştır.

TK'nin BADEP'e katılma gerekçesi, *çocuğuyla olan diyalogunun kalitesini* arttırmaktır.

“Ben çocuğuma farklı bir şekilde ne verebilirim. Sonuçta orada aslında galiba şey vardı açıklama. Ben sonuçta kızımı seviyorum. Demek ki kızım ile olan diyalogumu arttıracak ben bunun için gideyim dedim. İııı sonuçta kendi kızım ile diyalogumun kalitesi artsın diye. (...) Bazı şey var püf noktalar var. O püf noktaların da eğer tutabiliyorsanız verimli sonuç alabiliyorsunuz. Şimdi biz çocukla ilgileniyoruz. Şimdi siz çocuğun gözüne bakmadan bir iletişim kurduğunuz zaman o çocuk belli bir süre sonra zaten kendisiyle ilgilenilmediğini görecek” (TK:43 Yaşında, Avukat, İstanbul).

TK BADEP'in kendisine çocuğu ile baş edebileceği püf noktaları öğreteceğini düşünerek katılmıştır. Böylece çocuğu ile olan iletişimini güçlendirebilecek bilgi ve tecrübeler edinebileceğini düşünmüştür.

MY'nin BADEP'e katılma gerekçesi *kitabı babalığı* öğrenmektir. Ayrıca BADEP'in *bilinçli baba* olmayı sağlayacak araçlar vereceğini düşüncesi de katılımı üzerinde etkili olmuştur.

“Bir dizi bilinçlendirme eğitimi olacak dedi. Bana enteresan gelen tarafı babaların daha iyi nasıl baba olur fikri hiç aklımın ucundan bile geçmemiştir. Babalık sanki insan doğar büyük, ölür hani doğal bir dengede gibi gelirken, ya aslında bizim bilmediğimiz, bizim farklı düşündüğümüz veya bize farklı bakış açısıyla bakacak bir şeyler öğrenebilir miyiz maksadıyla ben buna hevesle heyecanla katıldım. (...) Bir şeyler öğrenmek için gelen insan. Bir şeyler yapmak için gelen insan” (MY, 40 yaşında. Kuyumcu, İstanbul).

MY, yapılan tanıtım sonrası eğitime katılmaya karar vermiştir. Ancak onu cezbeden şey, ifade ettiği gibi, *nasıl daha iyi baba olunur?* sorusuna bu programın cevap verebileceği iddiasıdır. Dolayısıyla baba bu iddiadan hareketle BADEP'ten bir şeyler öğrenebilme umuduyla katılım sağlamıştır.

ÖY'nin programa katılma nedeni *babalar arası ilişkilerde prestij kazanmaktır*. Diğer babalar tarafından babalığı eleştirilen ÖY, bu şekilde açığını kapatmayı ummuştur. Ayrıca programın kendi hal ve hareketlerini makul seviyelere çekeceğini düşünmektedir.

“Dışarıdan gelen eleştiriler, eşimden gelen eleştiriler, arkadaşların da fark ettiği üzere bunları biraz daha yumuşatman lazım kenarları, köşeleri biraz daha törpülen lazım örneği ile bizi yönlendirdiler bizi eğitime başladık. (...) Biz zaten o sorunu çözmek için biz bu kursa gittik. Ben sorunumu söyledim. Çocuklarıma olan bazen öfkem hani aşırı oluyor hani bir çocuk sonuçta. Ama biz bir yetişkin insandan beklediğim şeyleri bekleyip, onu da yapmayınca kızıyordum. Sonra da kendim de

üzülüyordum tabî ki çok doğal olarak. Hani onun yöntemleri olur, bunların davranış şekli, çocukla konuşma, onu istediğimiz bir şeyi onu ikna ederek yaptırtma, onu zorlayarak değil de hani bu konularda faydalı olacağını söylediler. (...) O eğitime gelen insanlar hiç olmazsa bir adım atmış yani evet. Ben gelip, öğreneyim. Çocuğumla, dolayısıyla ailemle daha iyi bir iletişim kurayım niyetiyle gelmiş” (ÖY: 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, tavsiye üzerine BADEP’e katılmış olup çocuklarına karşı davranışlarının bu eğitim sayesinde *törpüleneceğini* düşünmüştür. Ayrıca BADEP’in kendisine aile üyeleriyle sağlıklı iletişim kurabilmesinin yollarını aktarabileceğini ummuştur.

İİ’nin programa katılma nedeni, *çocuğunu önemsenmesi gerektiği inancıdır*. Dolayısıyla İİ BADEP’in kendi babalık deneyimine yeni şeyler katabileceğini düşünmüş ve bu saiklerle katılmaya karar vermiştir.

“Neticede bir tane çocuğumuz var. Duyarlıyız. Ya da kendimizi öyle zannediyoruz. Gittim işte. (...) Anamızdan babamızdan ne gördüysek onu uygulamaya çalışıyoruz veya çevremizden. Ama çocuğumuza en ufak bir şeyi, ne yapabiliriz, yapabilirsek olsun diye ne kazansak karımız amacıyla gittim işte eğitimlere. (...) Biz zamanında rahmetli babam hani bir şiddet bir şey görmedim ama eskiler sizde bilirsiniz ki, hani babalar böyle çocuklarını böyle işte hani gel evladım bir sarılayım, bilmem ne yapayım. Öyle bir şey görmedik. Onun için ne bileyim o eksikliklerden dolayı mı? Sonuçta bizim bir çocuğumuz var. Hem eşim çalışıyor. Hem ben çalışıyorum. Yahu onun bir şeyi var içimizde. Ya biz çalışıyoruz ama çocukla çok ilgilenemiyor muyuz? İşte hep esasında ya da çok taviz mi veriyoruz. O da var hani. Çocuğumuzla az mı ilgileniyoruz? Ya da şey yapamıyor muyuz? İşte onun da bir psikolojisi var esasında. Onunla alakalı gittim ben” (İİ, 36 yaşında, Balık toptancısı, İstanbul).

İİ, baba olmayı kendi babasından ve çevresinden öğrendiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla BADEP’in tanıtımında yer alan ‘çocuklarına yönelik acaba bir şeyleri eksik mi yapıyoruz?’ sorusu babalık pratiklerini sorgulamasına yol açmıştır. Böylece kendi babalık icrasında olası *eksiklikleri gidermek* için bu eğitimi fırsat olarak değerlendirmiş ve çocuğuna daha faydalı bir baba olacağını düşünerek katılmıştır.

SA, değişen yaşam koşullarında babalık pratiklerinin de değiştiğini belirtmektedir. Bu nedenle de yeni babalık pratikleri hakkında bilgi edinmek için programa katılmıştır. Babasından gördüğü gibi babalık yapmanın günün koşullarına uygun olmadığını belirterek *daha iyi baba olabilmek* için BADEP’e katılmıştır.

“Düzen değişti. Zaman değişti diyelim haliyle. Çocuk bakımı, eşe yaklaşım da çoğu arkadaşta değişti. Yani biz babalarımız gibi ataerkil olamıyoruz maalesef. Maalesef demeyeyim de böyle daha iyi aslında. (...) . 11 çocuk yetiştirirken eksik kaldığımı hissettim. (...) Niye? Şimdi öyle noktalar geldi ki. Kitlendik. Ne gibi? Çocukla kaliteli

zaman nasıl geçirilir? Kurs öncesinde de çok iyi anlamını biliyordum ama. Hani okuduğumuz kişisel gelişim kitaplarından biliyorduk. Ya da büyüklerimiz nasıl yanlış çocuk yetiştiriyor biz bunları gözlemledik. Dedik ki bunlar böyle olmamalı. Demek ki şu şöyle olmamalı” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, *çocuk yetiştirmede eksiklik* hissettiğini belirtmiştir ve BADEP’in bu eksiklikleri gidereceğini düşündüğünden eğitime katılmıştır. Çocuk yetiştirirken kimi zaman çaresiz kaldığını belirten SA, zorlukları aşmanın yollarını öğrenmek için BADEP’e katılmıştır. Böylelikle zorlandığı noktalarda BADEP’ten profesyonel destek edinmeyi ummuştur.

MB programa katılma gerekçesi olarak *yapılan tanıtımın etkileyici* olduğunu belirtmiştir. Programın ‘yanlış bildiğimiz doğruları ya da doğru bildiğimiz yanlışları olabilir” sloganının kendisini çocuk yetiştirme konusunda düşündürdüğünü ifade eden MB, programın bilmeden yapmış olabileceği hatalardan dönmesini sağlayacağını umut ettiği için eğitime katılmıştır.

“Ben yeniliklere açık bir insanım. Eşimde tabi o da biraz teşvik etti. Yani bir git gör bir değişiklik olur falan filan. Ben de iyi gidiyim bakım belki hani ııı yanlış yaptığımız bir şeyler vardır, belki bazı şeyleri bu şekilde düzeltme imkânı buluruz falan gibilerinden düşündüğümüz için. (...) giderek daha iyi nasıl yapabiliriz düşüncesiyle” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB’nin programa katılmasının nedeni olarak *kendini düzeltme arayışı* olduğunu belirtildi. Bu çerçevede bu program bu düzeltmenin yol ve yöntemlerini vereceğini düşündüğünden ve kendi eksikliklerini göstereceğinden eğitimi almaya karar vermiştir.

AÖ’nün BADEP’e katılma nedeni, *çocuklarını doğru bir şekilde yetiştirebilmek için gerekli araçları edinmek* olduğu söylenebilir.

“Bir şeyleri öğrenmek, bilmiyorsak öğrenmek, biliyorsak da zaten biliyormuşuzdur demek için. Bunu görmek, bunu görürken de bilmeyerek yaptığımız doğrular var içlerinde. Mesela bilmiyorsun ama öğreniyorsun ki yaptığın doğru. Doğru bir şey yapıyormuşsun. Bunu teyit ediyorsun. Eee yanlış bir yapıyorsan da yanlış öğreniyorsun, doğruyu yapmaya başlıyorsun” (AÖ, 41 yaşında, Motor Teknisyeni, Eskişehir)

AÖ, çocuk yetiştirme pratiklerindeki *hataları görmek* için programa katılmıştır. Böylece bir yandan doğru yaptıklarını teyit ederken bir yandan da yanlışlarını gözden

geçirme fırsatı bulacağını düşünmüştür. Çocuğuna daha faydalı olabilecek uygun yolları öğrenmek için AÖ BADEP’e katılmıştır.

EB’nin BADEP’e katılma nedeni *kitabı baba* olmanın yollarını öğrenmektir. EB’nin babalık pratiklerini öğrenebileceği herhangi bir model olmadığından böyle bir eğitimi almanın faydalı olacağını düşünmüştür. Dolayısıyla BADEP, yetişkin dayanışmasının eksikliğini doldurmaktadır.

“Böyle bir şeyde sonuçta daha önce yapmadığımız bir şeyi yapıyoruz babalık. O yüzden bir eğitim almakta zarar görmedik. Faydası olacağını düşündüğüm için katılmak istedim bende. Hem sosyalleşmek adına diğer babaları tanımak adına, hem de yaptığımız doğru bildiğimiz yanlışları öğrenmek, doğruları öğrenmek için katılmak istedim. (...) Ne bileyim mesela inatlaşmak. Çocukla hani bir şeyi illa hani senin söylediğini yapmasını sürekli söylemek, dikte etmek. Mesela bu çok hatalı bir davranış olduğunu orda öğrendik. Çünkü çocuk da ona karşı bir savunma geliştiriyor. İı O da sizle inatlaşıyor. Halbuki orta bir yol bulmak bir şekilde, çocuğun bunu neden yaptığını anlamak için çaba göstermek gerekiyor. Hani biz ebeveynler olarak bunları çok şey yapmıyoruz hani. Çünkü sen haklısın ya çocuk ne bilecek durumda oluyor. Halbuki onun dünyasında bu iş başka işliyor. Bunları da işte o anda bilmiyorsun, ya da anlamıyorsun. Hani bu tür şeyler” (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, programın kendisine çocukla baş edebilme becerisi edindireceğinden ve aynı zamanda *sosyalleşme arayışına* bir cevap verebileceğinden dolayı programa katılmaya karar vermiştir. BADEP’in çocukla olası iletişim kopuklukları yaşamaması için teknik ve stratejiler sunabileceğine inanmıştır. Dolayısıyla EB BADEP’e katılarak bu kopuklukların üstesinden gelmeyi ummuştur.

İF’in BADEP’e katılma nedeni, *çocuk yetiştirmede eksikliklerinin olabileceği yönündeki* düşüncesidir. Programın bu eksiklikleri kendisine göstereceğine ve yeni yolları öğretebileceğine inandığından bu eğitimi almaya karar verdiğini ifade etmiştir.

“Anne baba geçmişte ne görmüşse çocuklarına da o şekilde eğitime devam eder. Orada tabi ister istemez hatalar olabileceğini düşündüm ben. Tamam bir şekilde çocuklar eğitiliyor ama bir yerde hata yapılıyor mu? Çünkü anne babanın o eğittiği çocuklar sonuçta bir şekilde onlara da yansıyor. Orada gördüğü eğitim çocuğun geleceğini de etkiliyor. Dolayısıyla orada neleri yanlış yapıyoruz ya da neler daha önce yanlış yapılmış, neler doğruymuş, ben çocuğuma en iyi şekilde nasıl eğitim verebilirim, neleri doğru yapabilirim, nerelerde hatam var. Açıkçası bir nevi kendimi tanımak” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF BADEP’e katılarak, *kendini tanıma fırsatı* bulacağını ifade etmiştir. Böylelikle babalık pratiklerindeki eksik ya da hatalı yolları tespit edip onları düzeltebilecektir.

HK’nin BADEP’e katılma nedeni, kendi büyüklerinden öğrendiği babalık ve çocuk yetiştirme anlayışının eksiklikleri olduğunu düşünmesidir. BADEP’e katılarak, çocuğuna *daha iyi babalık* yapmanın yollarını öğrenebileceğini ifade etmiştir.

“Çünkü bizler ne kadar gelenek göreneklerimizi annemizden babamızdan duyduklarımızla yerine getirsek de bunda birazcık eksiklerimiz olduğunu düşünüyorum ben. (...) Annelik-babalık, yani bizler şu an birazcık bu rolü oynamakta sıkıntı çekiyoruz. (...) Çocuk çok büyük bir sorumluluk. Bu sorumluluğun üstlenilebilmesi için insanların bazı vasıflara sahip olması lazım. Bu vasıflara sahip olmayan insanların eline çocuk teslim ettiğimizde çok ciddi problemlerle karşılaşabiliyorsunuz. (...) Kızım 8. Sınıfa gidiyor. TEOG var. İnanılmaz zorluklar yaşıyorum. Hayatımda yaşadığım en büyük zorluklar bu sene karşılaştığım zorluklar diyebilirim. Ama şimdi katılmış eğitimden almış olduğum bazı silahlar bana çok bu konuda fayda gösteriyor. Yani bunları bilmeden uygulayabilir miydim? Belki uygulayabilirdim. Ama bilerek uygulamak sanırım şu da oluyor. Neden benim kızım bana böyle davranıyor demiyorum. Yani benim kızımın yaşından dolayı böyle davranışlar sergilemesinin normal olduğunu bunun gelip geçici olduğunu, onun bu konuda desteğe ihtiyacı olduğunu çok iyi biliyorum ve onun yanında yer almaya çalışıyorum” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul)

HK BADEP’in babalara, *çocuklar nasıl daha iyi yetiştirilirin bilgisini* aktardığı için katılmıştır. Dolayısıyla güncel herhangi bir sorunla karşılaştığında BADEP’in babaya birçok farklı yöntemle destek sunacağını düşünmüştür. HK için baba olmak büyük bir sorumluluk olup onu hakkıyla icra etmek için işin bilgisine vakıf olmak gerekmektedir. Bu bilgiyi BADEP’in sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca BADEP’in çocukları anlayıp onlarla iletişim kurmanın yol ve yöntemlerini de öğreteceğini düşündüğünden eğitime katılmıştır.

SG’nin BADEP’e katılma nedeni, *çocuğun gelişimine daha iyi nasıl katkı sunacağına ilişkin* ve çocuklarına *daha iyi nasıl babalık yapabileceğine ilişkin* donanımı BADEP’ten edinebileceği inancıdır.

“Yani ben sadece bir ihtiyacımız var düşüncesi bir şeydi ama tabi ki çocuğa daha ne iyi aşılayabiliriz daha nasıl ona iyi babalık yapabiliriz ya da onun gelişimine nasıl daha iyi katkı bulunabiliriz. Çünkü bizim zaten sabah 8 de buraya geliyoruz akşam saat 8’e kadar buradayız. Buradan eve gidiyoruz. İşte 2 saat görebiliyorum onu görebiliyorsa 2 saat onunla bir oyun falan bir şey oynayabiliyorsa işte. Ben babalığı tam anlamıyla yerine getiriyorum diye herhangi bir düşüncem yoktu. Çünkü zaten zaman ayıramadığımı biliyordum. Çoğu şeyiyle ilgilenemediğimi biliyordum. (...) Böyle bir şey çıkınca niye olmasın bir deneyeyim. Belki eksik yönlerimiz vardır

ya da doğru bildiğimiz yanlışlar vardır ya da yanlış bildiğimiz doğrular derken ııı böyle bir düşünceyle gittim” (SG, 33 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG BADEP’in *çocukla ilgilenebilmenin olanaklarını öğretebileceğini* düşünmüştür. Çocuğuyla fazla ilgilenemediğini düşünen SG, BADEP’e *çocuğuyla olan bağı güçlendirebileceğinden* dolayı katılmıştır. Ek olarak babalık icrasındaki eksikliklerini görme düşüncesi onu programa katılmaya itmiştir.

HKA’nın BADEP’e katılma nedeni, *çocuğunun gelişimine daha fazla katkı sunma* amacıdır.

“Yani çocukta bu üstün zekalı şeyi olduğundan dolayı bir de hiperaktiflik de var. Dedik hani bizde bu çok bir şey yapmadı biz akşam eve gidiyoruz yorgun oluyoruz, biraz tepkilerimiz sert oluyor çocuğa. Sert derken, bağırıyoruz, kızıyoruz. Ee çocuk da enerjiyi atamıyor bilmem. Ondan dolayı dedik ya biz en azından bunu nasıl eğlendirebiliriz. Ben çocuğu eğlendiremiyorum. Veya eğlendirmeyi bilemem. Veya onun nasıl bir yardımcı olurum çocuğa gibisinden düşünerekten onu anlatmışlardı bana. Biz de dedik ki bir gidelim. En azından görelim” (HKA, 36 yaşında, Memur, Eskişehir)

HKA, BADEP’in *özel ilgi gerektiren çocuklarıyla baş edebilmenin yollarını öğreteceğini* düşünmüştür. Bu bağlamda çocuğunun yaşadığı sıkıntıları aşabilmek için ihtiyaç duyduğu teknikleri öğrenebileceğinden BADEP’e katılmıştır. BADEP’in çocuğunu *nasıl kontrol edebileceği* hakkında ona bilgiler vereceğini düşünerek katılmıştır.

SB’nin BADEP’e katılma nedeni *arkadaş tavsiyesidir*. Çocuklarının ileri zekaya sahip olduğunu belirten SB, BADEP’in onlarla olan ilişkisini olması gereken düzeyde tutabilmenin yol ve yöntemlerini öğretebileceğini düşündüğünden katılım gerçekleştirmiştir.

“Benim biraz arkadaş ilişkilerinden oldu. AB bey kendisi BADEP öğreticisi. Onunla sohbet ederken, o işte bu AÇEV’in BADEP projesinden, programından bahsetti. Burada bir grup açacağını söyledi. Hadi bizi de yaz. Biz de katılalım dedik. (...) Ama ben çocuklarımla geleneksel yöntemlerle çok iletişim bulamadığımı düşünüyorum. Sağlıklı bir iletişim kuramadığımı düşünüyorum. (...) Sonra dedim biz bu geleneksellikle bunu yürütemeyeceksek bir de bunun eğitime katılalım. (...) O da bizi geleneksellikle, geleneksel çocuklar değiller. Biz kendimizi düşündüğümüz zaman doğduk büyüdük. Onlar farklılar biraz. O yüzden farklı bir iletişim noktamız olsun diye o eğitime katıldık. (SB, 38 yaşında, Sınıf Öğretmeni, Eskişehir).

SB, BADEP'in çocuklarıyla *sağlıklı iletişim kurmasını* sağlayacağını umut etmiştir. Ayrıca kendi babasından öğrendiği yöntem ve tekniklerle günümüz modern çocuklarının yetiştirilemeyeceğini düşünen SB, BADEP'e katılmıştır.

ST'nin BADEP'e katılma nedeni, *çocuğunu daha iyi yetiştirme arayışıdır*. ST, BADEP'e katılmanın daha sağlam nesiller yetiştirmeye yardımcı olacağını düşündüğü için katılmıştır.

“Biz ne kadar hani sağlam çocuklar yetiştirirsek hem bu bizim yararımıza oluyor hem çocukla bizim aramızdaki iletişimi yoğunlaştırıyor. Daha kuvvetli oluyor. Bağımız kuvvetli oluyor. O yüzden hoşumuza da gitti. Zevkliydi de. (...) Gelişmeye açık biriyim. Bu tür şeyleri falan okulda da alım ama, ıı böyle bir sertifika sonuçta öğrenme süreci hiç bitmiyor. O yüzden gönüllü olarak katıldım. (...) Çocuğumla, çocuğumun da tabi geleceği söz konusu olduğu için. Acaba hani ben biliyorum diyorum ama acaba benim kendimce göremediğim şeyler olabilir. O yüzden bunu da eğitimle, mesela çocuğumla ilgili, hani tamam teorikte öğreniyorsunuz, şöyle böyle yapıyorsunuz ama bunu uyguluyor musun? En önemli şey bu bence” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

ST, BADEP'e çocuğun geleceği ile ilgili kaygıları gidermek için katılmıştır. Kendi babalık icrasının bazen farkında olmadan çocuğa zarar verebileceğini belirtmiştir. Bunun nedeni ise babalık icrasının eksiklikler içermesidir. BADEP'in bu eksiklikleri gidereceğini düşünmüş ve katılmıştır.

Aile eğitimlerinin özelleştirilmiş bir uygulaması olan BADEP'e babaların neden katıldığı sorusu, onların babalık icralarında ne tür yapılaşmalara gittiğini görmek açısından büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla onların günümüz babalarının babalık icrasından nasıl bir şey anladıkları daha açık bir şekilde gün yüzüne çıkarılarak aile üyeleri arasındaki otoritesinin pozisyonu belirginleştirilebilir. Bu çerçevede babaların, BADEP'e katılım gerekçeleri şunlardır: *Nasıl daha iyi bir baba olabilirim sorusuna cevap bulmak; kendini tanımak; çocuk yetiştirme hakkında eksikliklerini gidermek; çocuğun gelişimine destek olmak ve ona faydalı olabilmek; çocukla diyalogunun kalitesini arttırmak ve sağlıklı bir iletişim kurabilmek; bilinçli ve kitabi baba olabilmek; çocuğunu önemsemesi gerektiğini öğrenmek ve onu yetiştirmek için gerekli araçları edinmek; çocukla baş edebilecek püf noktaları öğrenmek; çocukları kontrol edebilecek teknikleri öğrenmek; sosyalleşmek; babalar arası ilişkide prestij elde etmek; asabi nitelikleri törpülemek; tanıtım ve arkadaş tavsiyesinin etkisinde olmaktır*. Babalar programa katılım gerekleri olarak kendi dillerinden bunları

sundukları görülmüştür. Dolayısıyla günümüz modern babalarının BADEP'e katılımlarında en önemli etken kendilerini nasıl algıladıklarıdır. Genel olarak kendilerini eksik ya da yetersiz görmeleri BADEP'e katılım sebebidir. Ayrıca çocuklarının yaşam dünyaları çok hızlı değişmekte ve babalar bu hıza yetişmek için destek aramaktadırlar. Bu desteği BADEP'in kendilerine sunduğunu düşünmektedirler. Bunlara ek olarak BADEP, babalar için hayati düzeyde önemli olan kontrol mekanizmalarını da öğretmektedir. Bu nedenle BADEP, babalığın yeniden üreticisi olarak tanımlanabilir. Böylece babalar, çocuklarını *demir kafese* nasıl koyabileceklerini öğrenebileceklerdir. Bunların ardında ise uzmanlaşma ve bilimsellik düşüncesi yatmaktadır. Uzmanlaşma ve bilimselliğin etkisi babalık icrasının bilimsel ya da kitabi bir temele taşınması yönünde baskı üretmektedir. Babalar bu baskı sonucu BADEP'e katılmaktadırlar. Bu süreçte babalar kendilerini ya fedakâr ya duyarlı ya gelişime açık ya da farkındalık sahibi babalar olarak sunarak BADEP'in potansiyel taliplileri haline gelmektedirler. Nitekim sonuçta aldıkları sertifika eğitimin meşrulaştırıcısı olarak döngüyü üretmektedir. Sertifikalı baba olmak onanmış, kabul edilmiş ve evrenselleştirilmiş baba olmaktır.

3.1.4. BADEP'in Faydaları

Bir önceki kısımda belirtilen saiklerle BADEP'e katılan günümüz modern babaları, programın sonucunda nasıl bir değişimle karşılaşmışlardır? Bu soru BADEP'in faydalarını ve programın hedefleri ile olan tutarlılığını ortaya çıkaracaktır. Ayrıca BADEP'in işaret edilen faydaları baba otoritesinin yeniden üretiminde nasıl bir etki yaptığı ortaya konulacaktır.

TK BADEP'in sonucunda çocuğuyla *diyalog kurabilmesini sağlayacak yeni teknikler* edinmiştir. Çocuğu dinlemenin, çocuğun ne yapacağı hakkında ya da neye maruz kaldığı hakkında detaylı bilgiler almasını sağlayacağını öğrenmiştir. Böylelikle çocuk tanınarak davranışlarının *gözetim ve denetim altında tutulmasını* sağlayacak beceriler geliştirilmiştir.

“İletişim teknik yani. Sonuçta bilgili olup olmadığınızla ilgili bir şey değil. Sizin karşıdaki insana karşı hareketleriniz. Söylemleriniz, mimikleriniz, bakışınız. Otomatikman bazı şeyleri değiştiriyor. Kalitesini arttırıyor. (...) Biz yeterince dinlemiyoruz. Sözleri bitmeden tepkiler veriyoruz. Gerçi bu anlamda daha tam

anlamıyla ben kendimi düzeltmiş değilim. Yeri geliyor ben işin sona gelmeden tepki patlaması olabiliyor. Orada önemli olan ııı verilen eğitimin gayesi sonuna kadar dinlemek ona göre yani belli bir mesafeyi de bırakıp, şey var ya düşünme mesafesini de bırakıp süre olarak ondan sonra düşünceni söylemek. Olması gereken bu. (...) Şimdi ise, diyelim ki tamam, bir yere gidecek diyelim. Siz hani bir yere gideceğim demesiyle vereceğiz tepkiyle bir yere gideceğim, nereye gideceğim noktasındaki belli olduktan sonraki tepkiniz farklı olur. En azından ikincisinin süresi biraz daha uzatıldığı için nereye gideceği noktasında bilgi sahibi oluyor. Aslında şunu devam etsek nereye gidecek ve ne yapacağını da öğrenebilsek daha da güzel olacak. (...) Bir de kaliteli vakit geçirme. (...) Yani var yok var yok noktasında geçireceğiniz üç saattense belki 15-20 dakika bire bir kaliteli bir şekilde ama karşılıklı var olma suretiyle geçirirseniz daha güzel, daha verimli daha böyle en azından sonuca ulaşan bir şeydir” (TK, 43 Yaşında, Avukat, İstanbul).

TK, BADEP sayesinde çocuğuyla *kaliteli zaman geçirmeyi* başarmıştır. Çocuk ile kaliteli zaman geçirme, ilişkinin ‘*daha güzel/verimli*’ (anlamı belirsizdir) bir şekilde yürütülmesini sağladığını belirtmiştir. Dolayısıyla BADEP, TK’ye *yoğunlaştırılmış etkileşimi* gerçekleştirmeyi öğretmiştir.

SA, BADEP sonucunda *çocuklarıyla ilgilenmesi* gerektiğini ve ‘sağlıklı’ yetişebilmeleri için sevgiye ve ilgiye ihtiyaç duyduklarını öğrenmiştir. Böylece SA, çocuklarıyla fazlasıyla ilgilenmeye başladığını belirtmiştir.

“Ben çocukla hiç ilgilenmediğimin farkına vardım. Artık çocukla daha çok ilgileniyorum. (...) Hani anneci olan bir çocuk yavaş yavaş babacı olmaya başladı şu an da. (...) Çocukla ilgilenmemek çocuğu geçiştirmek yani çocuğu geçiştirmekten başka bir şey yapmıyordum. Çocuk bana her defasında benimle ne kadar çok oynamak istediğini, o kadar çok vakit geçirmek istediğini ben sonradan farkına vardım. (...) Ben onla ilgilenmediğim için hiç beni düşünmüyormuş ya da ben onu düşünmüyordum. Benim en büyük hatam oymuş yani dedim mesela. Eğitimden sonra. İşte o zaman bize şey diyordu SS Hoca, işte çocukla geçirilecek kaliteli zamanlar falan diye hani biz çocukla zaman geçiriyorduk ama. Hah şurada tamam otur oğlum çocuğum, tamam. Hadi arabayı sür. Tamam bitti tamam hadi on dakika. Şimdi öyle değil ama yani. Şimdi oturuyoruz, işte ne bilim Puzzleler olsun, Legolar olsun orda otur saatlerce böyle çiz, yap, böl, parçala ondan sonra. (...) Artık programdan sonra onu düşünmüyorum. Korkutarak ona iş yaptırmak. (...) Daha rahat artık ona tepkimi gösterebiliyorum bağırmadan, çağırmadan. (...) Önceden böyle değildi. Biz zorla bir şiddetle oturturduk sofraya. Yani şiddetli derken. Ya oturulacak Bu yemek yenecek, bu yemek yenmeden bu sofradan kalkılmayacak. TV yok, hiçbir şey yok falan filan. Daha serttik. Ama şimdi bağırmadan, çağırmadan daha düzelebiliyormuş her şey. Alternatif çözümler sunarak” (SA, 33 yaşında, muhasebeci, Ankara).

SA, BADEP’in çocuğuyla *kaliteli zaman geçirmeyi* sağladığını belirtmiştir. BADEP sonrasında çocuğuyla olan ilişkisini *geçleştirme tarzından* karşılıklı sevgi bağlarını geliştirme düzeyine çıkarmayı başarmıştır. Ayrıca BADEP, çocuğun eğitilmesi sürecinde bağırma, şiddet gibi kişiliği zedeleyen unsurlar yerine, alternatif

çözümlerin geliştirilerek duygu ve düşüncelerin açık bir dille çocuğa aktarılmasını öğretmiştir. Böylece çocuğu ile iletişimin sürdürülebilirliğini sağlamıştır.

MB, BADEP sonucunda *farkındalığının* arttığını ifade etmiştir. Farkındalığı ise aile ve baba olmanın gerekleri hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmak olarak tanımlamaktadır. Ayrıca herhangi bir konu hakkında çocuğa gerekçeler sunmanın onun gelişimi için önemli olduğunu öğrendiğini belirtmiştir.

“Farkındalığımızın artmasına yardımcı oldu diyebilirim. (...) İşte hani, mesela çocuğa bir konuda hayır dediğimiz zaman ya da bir şey yapamazsın dediğimiz zaman bunun gerekçelerini açıklamak gerektiğini öğrendim orda. Ya bir şeye hayır diyorsanız, bunun sebebini açıklamamız gerekir. Bir çocuğu bu konuda ikna etmeniz lazım. Ve o zaman çocuk gerçekten ikna oluyor. Haa demek ki bundan bundan dolayı babam bana hayır dedi. Ya da beni reddetti bu konuda. Ve haklıymış diyor mesela. (...) Yoo bu kadar başarılı değildim gerçekten. Daha katıydım açıkçası, hayır dedim hayır böyle yapamazsın, edemezsin” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB program sonucunda çocuklarına gerekçeler sunmayı öğrenmiştir. Özellikle çocukların taleplerini reddederken nedenleri açık bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. Buna ek olarak MB program sayesinde aile üyelerinden beklentilerini açık bir şekilde ifade etme becerisi de edinmiştir. Böylelikle MB, aile üyelerine herhangi bir şeyi yaptırtabilme tekniklerini kazanmıştır. BADEP sayesinde MB, *ikna etme* tekniğini kullanmaya başladığını da belirtmiştir. Böylece çocuklar babalarının neden taleplerini geri çevirdiğini anlayabilmekte ve anlayışla karşılayabilmektedirler. Son olarak BADEP, katı ve sert olan MB’nin daha anlayışlı ve kendi ifadesiyle yumuşak babaya dönüşmesini sağlamıştır.

EE, BADEP sayesinde çocuklarına bakış açısının değiştiğini ve *onların seviyesine inebildiğini* belirtmiştir. Çocuğunun neleri hissedebildiğini, neleri anladığını hissetmeye başlamıştır. Ayrıca EE, program sayesinde çocuklarıyla göz teması kurmasının önemini öğrenmiştir. Böylece çocuğuna önemsendiği duygusunu aşılayarak onun güvenini elde etmiştir.

“Şimdi mesela insanın bakış açısını değiştiriyor. (...) Babayı çocuğun seviyesine indirmeyi öğretiyor birinci husus. Çocuğun ne hissettiğini ne anladığını anlayabilmeyi, hissetmeyi öğretiyor. Yani çocuğun penceresinden bakabilmeyi gösteriyor. Bu sefer çocuğa mesela konuşurken bile göz teması var ya. Direkt çocukla onu hissettirerek ona değer verdiğini, nasıl değer vermen gerektiğini veya konuşarak, bir durumu varsa bir sıkıntı varsa böyle bir aradaki diyalogu yaparak, muhabbeti yaparak onu çözmeye yönelik, o çocuğa güven verebilmeyi hani babam benimle ilgileniyor, babam benim

derdimle sıkıntıyla uğraşıyor. (...) Yani çocuklar ayrı odada biz televizyonun karşısına geçiyorduk vs. bu eğitimlerden sonra dedik ki ayrı odadan ziyade tamamen bir arada vakit geçirmeye önem vermeye başladık. Televizyondan ziyade bu sefer çocukla sohbet, kızımın oğlumla, günü değerlendirme, ne yaptın? Ne ettin, var mı bir problemin vs. böyle genelden ayrıntıya doğru daha böyle farklı konulara girme, oturup beraber langırt oynama veya birlikte oyun oynayarak satrançtı vs. birlikte zaman geçirebilme, yani daha fazla şey yapmaya çalışmaya başladık” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE, BADEP sayesinde aile üyeleriyle *birlikte vakit geçirmenin* önemini öğrenmiş ve mümkün olduğunca aile üyeleriyle birlikte bir şeyler yapmaya başlamıştır. Program bu anlamda babanın çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmesini sağlamıştır. Böylece EE, çocuklarıyla konuşarak, dertleşerek, onların sorunlarını öğrenerek, onlarla ilgilendiği mesajını vererek karşılıklı *güven* gelişimini sağlamıştır.

MÖ, BADEP sayesinde çocuk yetiştirmek için sahip olduğu bilgi eksikliklerini gidermiştir. Böylelikle MÖ, çocuklarıyla olan ilişkisinde *iletişim* sorunları yaşamasının önüne geçmiştir. Programda iletişim üzerine bolca pratik yapma fırsatı yakalamıştır.

“Kendi bilgilerimiz vardı fakat ikna yönünde belki eksiklerimiz, zaaflarımız vardı. Burada bunları giderdik. Bunlar hakkında şey aldık. Bilgi aldık. Bu neticede işte çocuklarla iletişim konusunda biraz daha pratikler yaptık. (...) Uygulamaya kattığımız şeyler mesela çocuklarla bir gün akşam yemeğinde problem yaşadık. Çocuk içeride televizyon izleyeceğim diyor. Sevdiği bir çizgi film var. Normalde bağımlı bir çocuk da değil (...) ama ona rağmen o gün itiraz ediyor. Akşam yemeğine gelmiyor. Dedik tamam oğlum şu anda gel. Bu akşam yemeğimiz bu saatte. Çünkü önceden beri hep bu saatte yiyorduk. Farklı bir saatte yedik mi diye sordum. ‘Yok’ dedi ‘baba’ dedi. Peki şimdi neden farklı bir saat istiyorsun. Ondan sonra dedi ‘yok’ dedi. Ondan sonra şu anda gidiyoruz yiyoruz yemeğimizi yarın hep beraber karar verelim madem çizgi film bu saate geliyorsa ya bir saat ileri alalım ya da bir saat önceye alalım yemeğimizi. Çocuk ikna oldu. Yemeğe katıldı bizimle” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, BADEP sayesinde karşılaştığı yeni sorunların çözümü için edindiği teknikleri kullanabilmektedir. Bu tekniklerden biri de babanın çocuğu *ikna etme tekniğini* başarılı bir şekilde kullanmasıdır. Çocuğu ile konuşarak ona gerekli açıklamaları yaparak çocuğunu olaylar üzerinde düşündürmeyi öğrenmiştir. Böylelikle çocuğunun doğru olana yönlendirmeyi sağlayıp sorunları çözebilmeyi BADEP’te edinmiştir. Bu anlamda BADEP babaya *sorun çözme tekniklerini* öğretmiştir.

İF, BADEP sonucunda, çocuğu ile olan ilişkisinin boyutu hakkında *bilinçlenme* yaşadığını ifade etmiştir. Böylece çocuğuyla karşılıklı *duygu paylaşımında*

bulunmaya başlamıştır. Ayrıca programda *çocuğun psikik bir varlık olduğunu* öğrenerek buna uygun bir şekilde davranışlarını yeniden formatlamıştır. Dolayısıyla çocuğunun neler hissettiğini önemser hale gelmiştir.

“Eğitimin ilk başlarında ZK hocanın söylediği şey vardı. İşte siz hiç babanızdan seni seviyorum lafı duydunuz mu? İşte hakikaten ben mesela o güne kadar ben oğluma hiç seni seviyorum dememişim. Bunu fark ettim. (...) Bir kere çocuk psikolojisini biraz daha anlama fırsatını bulduk. (...) Dolayısıyla da bu eğitimde hani bana en çok faydası çocuğun ne demek istediği bizim nasıl anladığımız onunla ilgili. (...) Birçok ailede şu var. Çocuk anne babayı kontrol ediyor. (...) Aslında o seni kontrol ediyor. Mesaj veriyor. Sonra bunu kötü niyetli kullanıyor. Ha demek ki ben ağlayınca istediğimi yapıyorlar. İşte orda o farklılığı orada görüyorsunuz. Çocuğun her ağlaması onun her istediğinin yapılacağı anlamına gelmez. Sadece oturup onunla konuşmak. Belli kuralları belirlemek. Daha sonraki iletişim kurmada çok daha kolay oluyor. (...) Ya daha sert olabilirdim. (...) Belki bir tokat atardım. Ben sana demedim mi? Niye sözümü dinlemiyorsun. Yapıştırabilirdim. Orada öyle bir şey oldu. Şey oluyorsun ya böyle olaylarla karşılaştığın zaman olayın içine dalmıyorsun. Biliyorsun ki o an bir saniyelik iki saniyelik bir kendine bakıyorsun. Dur diyorsun. Sakinleş. Çok fazla fevri hareket etme. (...) Bu eğitimden sonra iki kere üç kere duruyorsun. Bir kendine bu olayla ilgili çok fazla sert olmamak lazım, bir durmak lazım, bir olayın bir adım dışına gidip olayın bütününe görmek lazım. Neden böyle davrandığıyla ilgili kendine sorular sormak lazım. Belki ben haksızlığımı kendi kendime sormak lazım. Daha bir durgunlaştım. Aslında biraz daha sakinleştim” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF BADEP sayesinde, çocuğunun gerçekten ne istediğini anladığını belirterek onun tarafından yönetilmekten kendini kurtardığını belirtmiştir. Böylece İF, BADEP’in babaların çocuklar tarafından kötüye kullanılmasının önüne geçtiğini belirtmiştir. Bu sayede *proaktif bir babalık* tarzı geliştirmiştir. Çocukla konuşmanın önemini fark etmiştir. Ayrıca İF, BADEP sayesinde hemen kızmayıp düşünme mesafesi dediği - bir süre bekleyip ani kararlar almaktan kaçınma- tekniği kullanmaya başlamıştır. Böylelikle daha sakin ve mantıklı bir şekilde olayların çözümü için çaba harcamıştır.

ED, BADEP sayesinde bir çocuğun babasını nasıl yönlendirebileceğini öğrenerek onların talepleri karşısında ezilmenin önüne geçebilecek teknik donanımı edinmiştir. *Proaktif babalık* tarzı geliştiren ED, çocuğa karşı nasıl bir tavır takınması ve böylece çocuğun istekleri karşısında daha güçlü bir pozisyon alabilmeyi başarmaktadır.

“Çocuğumuz bir davranışı sürdürmekte ısrar ediyor. Ağlıyor. Bu süreçte başlangıçta ne yapacağımızın farkında değildik. Acaba istediği şeyi vermeli mi yoksa vermemekte ısrar mı etmeli, direnmeli mi? Bu eğitim sürecinde şunu öğrendik biz. Birincisi ebeveynin çocuklarına karşı kararlı olması gerektiğini öğrendik. Ne yapmak gerekiyordu? Ne kadar ağlarsa ağlasın, bu ağlama krizleri süresince onunla iletişim

kurmamalıydık. Onun bu nöbetinin bitiminin ertesinde onun göz hizasına inerek uygun bir ses tonuyla neden olmayacağını kendisine ifade etmemiz gerekiyordu. Bunu yaptığımızda gerçekten etkili olduğunu gördük. (...) Katkısı en başta söylediğim gibi odaklanmaya yarıyor. (...) Çocuğa karşı yaklaşımlarda farkındalık kazanma bağlamında. Yoksa eşimle iletişimimde öfke kontrolü diye bir şey var. Onun etkisi oldu. Şimdi onu ayrı tutmak kaydıyla. Şu konuda oldu pardon bunu da atlamamak lazım özellikle. Birbirini dinlemek. Etkin dilemek konusunda. Eşim de yine bizim hocalardan bir oturum aldı. Bir oturum onlara yönelik” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED BADEP sayesinde çocuğuna *odaklanmayı* başardığını ifade etmiştir. Bunun dışında birçok teknik öğrenmiştir: Çocukla iletişim kurarken onunla *göz hizasına inme*; çocukla uygun ses tonunda konuşma gibi. Ayrıca program sayesinde eşiyle olan ilişkisinin de güçlendiğini ifade etmiştir.

SB, BADEP sonucunda *kitabı baba* olmanın yollarını öğrenmiştir. Çocuğa hangi durumlardan nasıl davranılır hakkında detaylı bilgiler edinmiştir. Ayrıca BADEP, kendi yetiştirme tarzını değerlendirme imkânı da sağlamıştır.

“Ya rastgele büyümüşüz ya. Bizimle ilk eğitimde şu yapıldı. Doğru anne ya da doğru baba, olması gerekenler, olmaması gerekenler. Ha annemle babam kötü insanlar mı değiller ama beni yetiştirirken yapılmaması gereken her şeyi yapmışlar. Hani yapılması gerekenlere hiç artı koyamadık. Ama olması gerekenlere bir bakıyoruz biz eğitimimizden kaynaklı bir kısmını yapmışız ama gelenekselliğimiz ağır bastığı için ıı bir kısmını da ihmal ettiğimi düşünüyorum. Bu eğitimde çocuklarımla iletişim noktasında onları bir birey olarak görme noktasında ihmallerimin olduğunu o eğitimde fark ettim ben” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB, BADEP sayesinde çocuklarının *gelişim dönemlerine* uygun davranarak onların gelişimine katkı sunmayı öğrenmiştir. Ayrıca SB, BADEP sayesinde çocuklarının bir birey olduğunu fark edip onlarla iletişim kurmanın yollarını öğrenmiştir. Bu anlamda BADEP’in SB’yi bilinçlendirdiği görülmektedir.

SA, BADEP sonucunda kaliteli zaman geçirmenin ne anlama geldiğini öğrenmiştir. BADEP, SA’nın kurtarıcısı olmuştur. Çünkü “çocuğu havaya kaldırıp yere fırlatmayı düşündüm” diyen SA, program sonucunda kendi ifadesiyle ‘en kral baba’ya dönüşmüştür (SA:41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir). Dolayısıyla bu program SA’ya, eksikliklerini görüp gerekli yöntem ve tekniklerle donanmasını sağlamıştır.

“Çocukla kaliteli zaman nasıl geçirilir? Kurs öncesinde de çok iyi anlamını biliyordum ama. Hani okuduğumuz kişisel gelişim kitaplarından biliyorduk. Ya da büyüklerimiz nasıl yanlış çocuk yetiştiriyor biz bunları gözlemledik. (...) Sadece anlatmayla. Bağırma çağırmaya hiç gerek yok. Bir zaman bayağı kafayı çizdik. BADEP’ten

sonra iş değişti. Bayağı bir geliyordum okula, uykusuz, sinirli, asabi, olmuyor. Çocuklarla olamıyor. Anlatamıyorsun, küçükler, bayağı sıkıntısını yaşamıştık” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, BADEP sonucunda değişmiştir. Bağırma çağırmaya gerek kalmadan sadece konuşarak çocukları kontrol edebilecek bir hale gelmiştir.

Sİ, BADEP sonucunda *kuşak çatışmasına bir çözüm* bulduğunu düşünmektedir. Sİ, BADEP öncesinde büyük oğluyla ciddi iletişim sorunları yaşadığını fakat program sayesinde *iletişim becerileri kazanarak* artık sorunları çözebildiğini ifade etmiştir.

“Ha dedik ki aslında neymiş bizim yaşadığımız hakikaten kuşak çatışmasıymış. (...) Ha dediğim gibi sinirliyim, bağırırım, çağırırım. Bu hatayı çok yapıyordum. Şu anda oğlumla büyük oğlumla iletişimim iyi. En azından iletişim kurabiliyorum. Eskiden bu eğitimden önce iletişim kuramıyordum. İletişim kuramıyordum derken şöyle yani empati yapamıyorduk birbirimizle. Ne o benle ne ben onla. Ne o beni anlıyordu ne ben onu anlıyordum. (...) Yani çabuk sinirlenebilen bir tipim. İşte o yüzden hani bu eğitimin etkisiyle biraz daha sakin kalmayı başardım. Daha doğrusu hani büyük oğlumu ve küçük oğlumu daha iyi anlamaya çalışıyorum onlar gibi düşünmeye çalışıyorum” (Sİ, 45 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ, BADEP sayesinde *empati yapabilme* becerisini edinmiştir. Böylelikle çocuklarını daha iyi anlamadığını ve daha az iletişim kazaları yaşadığını ifade etmiştir. Böylelikle Sİ sakin kalabildiğini belirtmiştir.

EB, BADEP’in kendisine diğer babaların tecrübelerini öğrenme fırsatı sunduğunu söylemiştir. Böylece çocuğu ile ilgili ne yapması gerektiği hakkında *tecrübeye dayalı bilgiler* edinmiştir. Başka bir deyişle, BADEP’in babalar arasında *deneyim aktarımını* sağladığını belirtmiştir. Böylece çocuğunun talep ve isteklerini daha kontrollü bir şekilde karşılayabilmeyi öğrenmiştir.

“İşte atıyorum başka arkadaşlar diyor ki ben kızımı şu kursa gönderiyorum, bu kursa gönderiyorum. İşte şu tür oyunlar oynuyoruz, işte şöyle alışkanlıkları vardı. Biz böyle böyle yapıp bunları değiştirdik. 11 gibi birçok örnek o günlerde derslerde bunları da paylaştık hep beraber. Mesela ben kızımın hep sporla ilgili bir şeyler yapsın istiyordum. İşte oradaki gönderen arkadaşlar falan vardı. Onlar işte çok çocuklar için hem eğlence hem bedenene daha iyi oldukları daha iyiye gittiklerini söylediler. Ben de araştırdım mesela yaklaşık üç ay kadar önce mesele bir jimnastik kursuna yazdırdım. (...) Ama hani orda öğrendiklerimiz gerçekten biraz daha 11 yumuşak olduk diyelim. (...) Kurstan sonra kendisi de söylüyor. Ben çocuğumun kursa devam ederken anne, anne diye ağladığını daha sonra baba diye ağladığını biliyorum. Bence bu büyük bir başarı benim için. (...) Biraz daha empati kurmaya çalışıyorsunuz. Biraz daha anlayış göstermeye çalışıyorsunuz. Düşünüyorsunuz en azından” (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, BADEP'in kendisini *yumuşattığını* ifade etmiştir. Yumuşamadan kastı ise çocuklarına daha çok önem verme, onlarla ilgilenme ve onlara karşı sert tavırlar sergilememe anlamına gelmektedir. Böylece BADEP sayesinde EB, çocuğunu anlamayı başardığını düşünmektedir. BADEP sayesinde çocuğun kendisine daha çok bağlandığını da belirtmiştir.

HK BADEP sonucunda öğrendiği 'ben dili' becerisi sonucunda eşiyle iletişimi kuvvetlenerek iletişim kazalarının azaldığını belirtmiştir.

"Eşimden şunu duyduğumu çok net hatırlıyorum bu eğitime ilk katıldım. Bu eğitimden almış olduğun, öğrenmiş olduğun şeyler benim üzerimde çok büyük etkiler yaptı dediğini duydum. Mesela 'ben dilini' kullanmakta birazcık, bilmiyorum açıkçası, ben dili diye bir şeyin ne olduğunu bilmiyordum. Birazcık da 'sen dilini' kullanıyordum. (...) O toplu olarak yapılan görüşmelerde insanların tecrübelerini dinlemek, yaşadıklarını dinlemek ve bunu aile içinde konuşabilmek, eşimle bunları paylaşabilmek, bunda çok büyük faydası oldu. Başımıza neler gelebilir? Kitaptan okuyarak bunları öğrenebiliyorsunuz ama orda yaşanmışlıkları dinlediğinizde çok daha farklı bir ortam oluyor" (HK, 45 yaşında, Okul müdürü, İstanbul).

HK, BADEP'in babalar arası *deneyim aktarımını* sağladığını belirtmiştir. Bu aktarım sayesinde HK, konuşma, dinleme, paylaşma gibi birçok eylemi daha fazla yapabilme fırsatı yakalamıştır. Böylelikle tecrübeleri dinleyerek aile üyeleri arasındaki ilişkilerini iletişime açık bir hale getirmiştir.

MT, BADEP sonucunda *babalığın nasıl icra edileceği* hakkında bilmediği şeyler öğrendiğini belirtmiştir.

"Orada değişik şeylerimiz, arkadaşlar tanıdık, değişik bilmediğimiz şeyler öğrendik. Babalıkla ilgili neler yapabileceğimiz şeyler öğrendik. (...) Farkına varması lazım insanlar. Farkındalığı, baba olmanın öyle bize verilmiş bir nimet sonuçta. Onu iyi değerlendirmek gerekiyor. (...) Aslında onun bir insan psikolojisi filan. Bilmeleri lazım. Baksana neler duyuyoruz. Daha geçen gün servis şoförü gerçi onlar da baba mıdır nedir? bilmiyorum ama aranıyor şu anda. Çocuğu öldürmüş mü, öldürmemiş mi o da şüpheli ama çok kötü insanlar aramızda dolaşıyor. Çocuğunu teslim ediyorsun. Servis şoförüne ya da öğretmenine. Tecavüz olayları duyuyoruz. Yani sıkıntılı şeyler. İnsanların aslında hepsinin bir şeyden geçmesi gerekiyor. Yani belli bir yere geldiyse o insanın bir test olması gerekiyor. ama tabi onun ne derece orada bulunur bulunmaz bilemezsin. İnsanın o anki sıkıntısı ne" (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

MT, BADEP sayesinde *çocuklarının psikik bir varlık* olduklarını öğrenmiştir. Onların dış dünya tarafından tehdit edildiklerini ve bu tehditlere başa çıkabilmek için

gerekli donanımları BADEP'ten edindiğini ima etmiştir. Böylelikle babanın koruyan kollayan sıfatı BADEP sayesinde yeniden üretilmektedir.

AÖ BADEP sayesinde 'bir çocuğun nasıl yetiştirileceği' hakkında *bilgi sahibi* olduğunu söylemiştir. Bu bilgi sayesinde çocuğuna nasıl yaklaşması gerektiğini gözden geçirmiştir. Ayrıca BADEP sayesinde AÖ sosyalleştiğini de ifade etmiştir. Başka insanlarla tanışma ve onları tanıma fırsatı yakalamıştır. Babalar arası bir ilişki ağı kurularak *bilgi ve tecrübe aktarımı* sağlanmıştır.

“İlk başta bilgi sahibi oluyorsun. İkincisi toplum içinde topluma katılıyorsun. Bu eğitimi alıyorsun ya bir topluluğa katılıyorsun. Sosyal oluyorsun. İnsanlarla diyalog içinde oluyorsun. Bilgi sahibi oluyorsun. Bilmediğin şeyler varsa onları öğreniyorsun. Doğruların varsa onları teyit ediyorsun. Yanlış varsa onları öğreniyorsun. Ve bunu uygulamaya döküyorsun. Mesela çocuğunuza yanlış bir davranış yaptığı zaman çocuğunuza ceza vereceksiniz. Diyorsunuz ki sana değil senin yaptığın davranışa kızıp veya yanlış olduğunu söyleyip ondan dolayı ceza veriyorsunuz. Atıyorum mesela. Çocuğumuz ödevini yapmadı. Yapması lazım. Kızdınız. Normalde yapan bir çocuk. Sana ödevini yapmadığın için ceza veriyorum diyorsunuz. Ama bunu belirtmeniz lazım. Sana ceza veriyorum demek farklı sana ödevini yapmadığından dolayı bunu yapıyorum demek farklı bir şey” (AÖ: 41 yaşında, Motor Teknisyeni, Eskişehir).

AÖ, BADEP sayesinde çocuklar hakkında bilmediği yeni şeyler öğrenmiştir. Ayrıca icra ettiği babalık pratiklerinde doğru yaptığı şeyleri teyit etme fırsatı yakalamıştır. Bunlara ek olarak AÖ, çocuk ile olan iletişimde *doğru komutlar vermenin*, çocuğun olayları doğru bir şekilde anlamasını sağlayacağını öğrenmiştir.

HKA, BADEP sayesinde *cezanın kişiselleştirilmesinin* önüne geçtiğini belirtmiştir. Cezayı verirken çocuğun kişiliğine yönelik olmaktan ziyade, yapılmış olan hatalı davranıştan dolayı verildiğini ifade ederek çocuğun baba ile kişisel problem yaşamasının önüne geçmeyi öğrenmiştir.

“Bugün yoksun bıraktım seni diyorum. Ceza yok bizde yoksun bırakma var. Çocuklara ceza vermiyoruz. Yoksun bırakıyoruz. Eğitim sonrası. Eğitim öncesinde ceza vermeydi bunun adı. Seni cezalandırdık hadi iki gün parka çıkarmayacağım seni diyordum. Şimdi eğitim sonrası yoksun bırakma başladı. Bak seni yoksun bırakıyorum. İki gün telefonla oynatmayacağım seni. İki gün telefonu özlersin o da seni özler” (HKA, 41 Yaşında, Memur, Eskişehir).

HKA, BADEP sayesinde cezalandırma yerine yeni teknikler öğrenip bunlarla çocuğunu denetim altında tutmaya çalışmaktadır. *Yoksun bırakma* tekniğini öğrenerek çocuğuyla ilişkisini yeniden biçimlendirmiştir. Tatlı dilin faydalarından

yararlanmayı programdan öğrenerek cezanın adını yoksun bırakma olarak değiştirmiştir. Böylece aralarında sorunlar yaşanmasının önünü kesmiştir.

İİ, BADEP sonucunda babalar arası bir *dayanışma ağının* kurulduğunu ifade etmiştir. BADEP, İİ'ye babalar arası *tecrübe aktarımının* faydalarını sunmuştur. Program İİ'ye *etkin dinlemeyi* öğretmiş ve böylelikle çocuğunu başından savma yerine, onunla ilgilendiğinin mesajını vererek aralarındaki bağın kuvvetlendirilmesini sağlamıştır.

“Orada bir arkadaşlık oluşuyor. Dostluk oluyor. (...) En büyük eksiklik ben mesela o iletişim kurmayı öğrendim orada. Mesela önceden kızım geldiği zaman ya baba bugün şöyle oldu böyle oldu. Bir derdini, bir sorunu veya bir şeyi paylaşacağı zaman veya bir şey soracağı zaman. İşte konuşurken belki ona bakmıyordum bile. Veya düzgün bir iletişim kuramıyorduk. Ama bu eğitime gittikten sonra onunla o göz hizasına gelip de bu etkin dinlemeyi öğrendim. (...) İki bir kuralımız yoktu evimizde. Bu çocuk atıyorum 11-12 ye kadar uyumuyordu. Ee sonra ne yaptık. Kurallar koyduk evimize. Akşam 9 buçukta yatılacak. Hep beraber yatıyoruz. Kitap okunulacak işte 9 da Ayşin hepimiz kitabımızı alalım. (...) Kontrol edebiliyoruz. İşte derslerine çocuğa kurallar koyunca sadece hani dersleri kendi her şeyi oyununu dahi kurallarıyla yapıyor. Öyle diyeyim. İşte saat koyduk. Önceden her şeyi serbestti. İstedğini yapıyordu. (...) Bu eğitimden sonra başladı bu işler. Bu disiplin olayı, kurallarımız” (İİ, 36 yaşında, Balıkcı, İstanbul).

İİ, BADEP sayesinde çocukla ilişkiyi belli bir düzeyde yürütmek için gerekli teknikleri edinmiştir. BADEP, İİ'ye çocukla konuşurken onun göz hizasına inmesi gerektiğini öğretmiştir. Böylece çocuğa değer verdiğini göstermeye başlamıştır. Ayrıca aile üyeleri arasında kurallar koymanın öneminin farkına varmıştır. Böylelikle evde birçok kural konularak *disipline edici pratikler yürürlüğe* sokulmuştur. Bunların sonucunda çocuk, zararlı şeylerden korunmaktadır. *Ailenin nizamileştirilmesi* ile aile üyeleri arasındaki ilişkiler istenilir seviyede tutulmaktadır.

EO, BADEP sayesinde *farkındalığının* arttığını belirtmiştir. Çocuğun gelişimsel dönemleri hakkında farkındalığının arttığını ve bu sayede olası durumları önceden bildiği için çocuğa olan tepkilerinde şiddet unsurunu azaltmıştır. Böylelikle aralarında yaşanabilecek olası tatsızlıkların ortaya çıkmasını önlemektedir.

“Orada bazı farkındalıklar vardı. En basitinden bir sakarlıktan bahsettiler. Ve şu an da Eymen o sakarlığı yaşıyor. Önüne koyduğunuz zaman çayı devirebiliyor. Bugün örnek veriyorum. Masanın üstün de ekmek var. Bıçağa dikkat etmediği için bıçağın sapına çarpıyor. Ekmek üstüme düştü. Bu dikkatsizlik mi? Bilmiyorum. (...) Eymen bunu çok sık yapmaya başladı. Ama eğitimde dediler ki bize: Bunların bir süreci var. Sakarlık süreçleri var. Beden gelişimiyle alakalı bir konu. Ben bunu öğrenmiş oldum. (...) Mesela öpmeye ilgili. (...) siz bile öperken müsaade isteyin. Ki karşı tarafın yarın bir

gün karşı tarafa bunu bilsinler, başkası onları öpmek istediklerinde, istemiyorlarsa zorla yapamayacaklarını algılamalarını istediklerini anlasınlar. Onların bir özgüveni olsun istediler. Bunları yapmaya başladık. (...) İstemedikleri zaman zorlamamaya başladım. Onlar bir şey istediklerinde eskiden yargılıyordum ya da önünü kesiyordum. Şimdi biraz daha onları dinlemeye başladım” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

EO, BADEP sayesinde çocuklarının bir birey olduklarını öğrenmiştir. Böylelikle onların istek ve taleplerine karşı daha *duyarlı olmaya* başlamıştır. Ayrıca onların özgüvenlerinin nasıl geliştirilmesi gerektiği hakkında yöntem ve teknikler öğrenmiştir. Buna ek olarak çocuklarını daha fazla dinlemeye başlamıştır.

ST, BADEP sonucunda *çocuğunun sağlam yetişmesi* için gerekli yolları öğrenmiştir. Özellikle çocuğuyla güçlü bir iletişim kurmanın önemini fark etmiştir. BADEP, ST’ye sağlam çocuklar yetiştirmek için doğru iletişimi nasıl kuracağını öğretmiştir.

“Birey toplumun temelini oluşturuyor. Biz ne kadar hani sağlam çocuklar yetiştirirsek hem bu bizim yararımıza oluyor, hem çocukla bizim aramızdaki iletişimi yoğunlaştırıyor. Daha kuvvetli oluyor. Bağımız kuvvetli oluyor. (...) Bize farkındalık yarattı. Hani diyorum ya öğreniyoruz ama öğrendiğimizi uyguluyor muyuz? Empati, hani empati yapma duygusunu daha çok artırdı. Benim en büyük yararım o oldu. Çocuğun yerine kendini onun yerine koyuyorsun. Hani istekleri karşısında ne bileyim bir olumsuz davranış karşısında ben olsam nasıl davranırdım? Ben çocuk olsaydım nasıl davranırdım? Empati en çok bu yönümüzü geliştirdi diye düşünüyorum ben” (ST,40 yaşında, Odyolog, Ankara)

ST, BADEP sayesinde farkındalığının arttığını ifade etmiştir. Özellikle *empati* yapabilme becerisini geliştirmiştir. Böylece kendini çocuğun yerine koymayı başarmış ve onu anlama düzeyini arttırmıştır.

ÖY, BADEP sonucunda çocuklara bir şeyler yaptırabilmenin yollarını öğrenmiştir. Böylelikle kurala uyma davranışı geliştirmek için şiddete başvurmaktan kaçınmıştır. Ayrıca çocukların gelişimi, sağlıkları, yaşam dünyaları hakkında bilgiler de edinmiştir. Böylece çocukların gelimi hakkında *bilinçli* bir hale gelmiştir.

“Şimdi bir kere bir çocuğa bir şey yaptırmanın yöntemi işte ona yap demek ya da bağırarak, korkutarak değilmiş. (...) Zamanında uyumasını bekliyor. Ya git uyu artık kapandı falan demek yerine, televizyon kapandı hadi yat uyku saati geldi demek yerine, işte uyumazsan yarın geç kalırsın, okuluna yetişemezsin. Dinlenemezsin gibi çocuğun anlayacağı dilden daha yumuşak bir şekilde anlatarak bunları yaparak bunları yapmayı öğrendik. (...) Tabi sadece bunlar değil hani çocuğun sağlığı ile ilgili konular, diğer insanlara olan yaklaşımı ile ilgili konularda birçok konuda 14 hafta boyunca ders aldık. Çocuğun cinsel hayatından tutun da yani ailesiyle ilişkiler, arkadaşlarıyla olan ilişkiler konusunda hani bizi bilinçlendirdiler. (...) Çocuklara daha böyle, yani

çocuklara ani öfkelenmediğimi net olarak gördüm. Hani benim zaten törpülemem gereken özelliğim buydu. Daha uygun dille. (...) Halbuki oğlum kızım şunu yaparsan şöyle olur. Odanı toparlarsan bir sonraki aradığını daha kolay bulursun. Daha temiz olur gibi anlatarak onu da ikna ederek, onun da aklınla kafasına yatırarak tarif ettiğimizde hem bizim isteğimiz gerçekleşmiş oldu hem onda da kalıcı bir etki bıraktık” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, BADEP sayesinde *asabiliğinin törpülendiğini* belirtmiştir. Ayrıca çocuklarında davranış geliştirmek için ikna etme tekniğini öğrenmiştir. Böylelikle emir veren baba tipinden *razı eden baba* tiplmesine geçmeyi başarmıştır.

MS, BADEP sonucunda çocuğuyla birlikte vakit geçirmenin ve onunla bir şeyleri paylaşmanın çocuğa faydalı olduğunu öğrenmiştir. Ayrıca ST çocukla birlikte yapılan etkinliklerde *çocuğu düşünmeye sevk edici yollar* da öğrendiğini belirtmiştir.

“Ya şimdi ben çocuğumla oynuyoruz, eğleniyoruz. Ama oynadıktan sonra, eğlendikten sonra, ya da bir yerlere gittikten sonra yaptığı işi değerlendirme kısmını yapmıyorduk. Çocukla sinemaya gitmek çok güzel. Ama sinemadan sonra çocuğun fikirlerini almak onda ne gibi değişiklikler olduğunu görmek işte bana bunu kazandırdı. (...) BADEP’ten sonra işin bu olmadığını yani güzel vakit geçirmek, eğlenmek ama bunun dönüşü olarak çocuğa ne düşündürtebildiniz. Yani çocuğun farklı bakmasını, farklı görmesini sağladınız mı? (...) Çocuğun eğitim yönü de var. İşte ben babayım, bir kızım var. Büyüdüğü zaman bu cinsel konular ne olacak? Yani bu konularda kızımı hep uyarmaya çalışıyorum. Yani hiç kimsenin tanıdığımız, tanımadığımız hiç kimsenin senin vücuduna ellemesine dokunmasına, senin iznin olmadan öpmesine, çok yakın temasta bulunmasına, yani yapmamalı. Eğer böyle bir şey olursa beni uyar. Karşıdaki kişiyi uyar. Ben böyle bir şey yapmanı istemiyorum şeklinde. Ya da işte şey yap daha fazlası oldu, tehlikeye girdiğini anlarsa çılgık at. Bağır. Feryat figan et. Gibisinden bu tip şeylerle çocuklarımızı biliyorsunuz” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, BADEP sayesinde çocuğuna *korunma tekniklerini* aktarmıştır. Böylelikle çocuğunun herhangi bir tehditle karşılaştığında neler yapması gerektiğini öğreterek onun daha güvende olmasını sağlamaya çalışmıştır.

MY, BADEP sonucunda gündelik hayatında insanlara karşı *saygılı olmayı* öğrenmiştir. Ayrıca *çocuklarının bir birey olduğunu ve onların da hakları olduğunu* öğrenmiştir ve onları dinlerken daha dikkatli olduğunu ifade etmiştir.

“Bu program çocuklarla babalar arasında yapılmış olmasına rağmen programın faydasını ben normal hayatta gördüm. Eşimle olan diyalogumda, arkadaşlarımla olan, çalışma çevremle olan diyaloglarımda insanlara daha fazla saygı göstermeyi. (...) Onu daha dikkatli anlamaya çalışıyorum. Onun da bir birey olduğunu haklarının olduğunu, bu özellikle çocuklar için daha fazla geçerli. (...) Etkin dinlemeyi hiç yapmadığımızı gördüm. Ne kendi çocuklarıma karşı ne etraftaki çocuklara karşı. Bu sefer bu etkin

dinlemeyi özellikle yapmaya başladım. (...) Ben bu programdan sonra çevremde yanlış hareket eden insanları uyarmaya başladım. (...) Şu programın bana verdiği rahatlık da bu. Çocuğu şartlandırmaktan uzağım. Zaten geç de kalmadım. Ben bu bilinçlenmeye birinci sınıfta başladığım için çocuk hangi yönde eğilimi var. Çok güzel resim yapar. (...) Benim kızım kalkıp da güzel sanatlar okusa hayır demem. Sonuna kadar destek veririm. (...) Ama bir bilinçlendirme programı olduğu gerçek. Buradaki en büyük faydayı ben şey olarak görüyorum. Çocuk çocuktur. Bir kedi gibi değildir. Çocuğun bir birey olduğunu, bir insan olduğunu, onun da sohbet etmeye ihtiyacı olduğunu, onun da bir şeyler anlatmak istediğini, aslında onu dinlemek gerektiğini farkına varmama sebep oldu” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY, BADEP sayesinde diğer babalara müdahale etmesi yönünde kendine bir misyon yüklemiştir. Böylelikle diğer babaları, çocuklarının gelişimi hakkında *bilinçlendirmeye* çalışmaktadır. Buna ek olarak çocuklarını herhangi bir konu hakkında *şartlandırmaktan kaçınmaya* başlamıştır. Programın en önemli faydası olarak da çocuklarıyla iletişim kurmanın karşılıklı ilişkilerini geliştirmesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca BADEP, MY’ye çocuklar arası kıskançlık durumlarını kontrol altında tutacak becerileri kazandırmıştır.

BADEP, babaların babalık icraları üzerinde derin ve önemli etkilerde bulunmaktadır. Nitekim katılımcıların BADEP’ten edindiği kişisel faydalar şu şekilde tasnif edilebilir: *Çocuklarıyla ilgilenmek ve onlarla iletişim kurmak; yoğunlaştırılmış bir etkileşimle kaliteli zaman geçirmek; çocuk hakkında farkındalığın artmasıyla çocuklarının psişik bir varlık olduğu ve birtakım gelişim dönemlerinden geçtiklerini öğrenmek; çocuğun gelişim dönemlerine uygun davranmak; diyalog kurmayı sağlayacak teknikleri edinmek; aile üyelerinin disipline edilmesini sağlayacak teknikleri öğrenerek ailenin nizamileşmesini sağlamak; aile üyelerinin gözetim ve denetimini sağlamak; ikna etmek; çocukların seviyesine inebilmek; empati yapabilmek; duyguları paylaşabilmek; çocuğa odaklanabilmek; kitabi baba olmayı başarmak; çatışmalara çözüm tekniklerini öğrenmek; yumuşamak; ben dilini kullanmak; doğru bir şekilde komutlar vermeyi öğrenmek; çocuğa korunma tekniklerini öğretmek; şartlandırmaktan kaçınmak; babalar arası deneyim aktarımı sayesinde yetişkin dayanışmasını kurmak ve nasıl daha iyi babalık yapılabilir sorusuna cevap bulmak.* Görüldüğü gibi babalar BADEP’in hedeflediği çıktıların birçoğunu edinmişlerdir.

BADEP'in bulgularan bu faydaları -farklı derecelerde olsa da- katılımcı tüm babalar için genellenebilir niteliktedir. BADEP'in önemli bir faydası yetişkin dayanışmasını yeniden üretmesidir. Böylece babalar kendi aralarında deneyim aktarımında bulunarak çocukları için en ideal olanı yapma çabasına girmektedirler. Ayrıca BADEP'in ailenin psikolojikleştirilmesi ile ortaya çıktığı hatırlandığında, babalar BADEP sonrası çocuğun psişik bir varlık olduğu anlayışını içselleştirmektedirler. Ancak babalar, BADEP sonucunda öğrendikleri yeni beceriler ile aile üyeleri ile arasındaki ilişkilerindeki dengeyi kendi lehlerine çevirmeyi de öğrenmektedirler. Örneğin babalar, BADEP sonrası proaktif babalık tarzını geliştirmişlerdir. Proaktif babalık icrası ile babalar, öğrendikleri yeni becerilerle ile çocuk tarafından yönetilme ya da yönlendirilmekten kaçınarak onları biçimlendirme potansiyellerinin artmasını sağlamışlardır. Ayrıca babalar BADEP'ten edindikleri yoğunlaştırılmış etkileşim tekniği ile bir yandan çocuklarıyla geçirmeleri gereken süreleri kıstmış diğer yandan da geçirilen süreyi daha yoğunlaştırmışlardır. Böylece çocuklarıyla ilgilenen baba imajını güçlendirmişlerdir. Ancak yoğunlaştırılmış etkileşimin çocuklar ile olan ilişkiyi olumsuz etkileme olasılığı da oldukça yüksektir. Yoğunlaştırılmış etkileşim, bir bardak konsantre meyve suyu içince bir kilo portakal yemiş olmak gibi bir benzetim ile açıklanabilir. Ancak gerçekte bir kilo portakal yemediğiniz gibi bir portakal dahi görmezsiniz. Sadece –miş gibi yaparsınız. Bu nedenle çocuğun gerçek anlar yerine ikame edilmiş anlarla *baba hasreti* giderilmekte ve baba da 'görevini' yapmış olmaktadır. Dolayısıyla bu şekilde hareket etmek aynı zamanda çocukla olan iletişimi dozlar üzerinden belirlemek demektir. Bu sonuç babanın ya otoriterleşmesine ya da ilişkisizliğine yol açar.

3.2. Günümüz Babalarının Otorite Anlayışı

Günümüz modern ailelerinde baba olmanın anlamında önemli dönüşümler yaşanmış olup aynı zamanda otorite kavramı da kulak tırmalayıcı bir hale gelmiştir. Nitekim görüşme kayıtları da bu izlenimi doğrulamaktadır. Ancak babaların otoriteden nasıl bir şey anladıklarına daha yakından bakıldığında, babaların otoritelerini fazlasıyla önemsedikleri görülmektedir. Bu kısım altında bir yandan yadsınan ama aynı zamanda korunan bir kavram olan otoritenin, metodolojik analiz çerçevesinde BADEP'e katılmış babalar için nasıl bir anlam taşıdığı, otoritelerini günümüz

ailesinde yeniden nasıl ürettikleri, bu yeniden üretimde kullandıkları strateji ve tekniklerin neler olduğu açığa çıkarılacaktır.

TK için otorite, ikili bir anlama sahiptir: İlki *baskı kurma/baskıcı olma*; diğeri de *bir konunun uzmanı olma* anlamına gelmektedir. Otorite, bir yanıyla baskı kuran ya da *korkulan* bir yanıyla da *bilen veya bilge* anlamına gelmektedir. Ayrıca TK için otorite, aile üyeleri tarafından babanın *sözünün dinlenmesidir*. TK ‘baskı kurma’ anlamında otoriteden kaçınmaktadır, çünkü bu tarz bir otorite TK için otoriterlik anlamına gelmektedir.

“Otorite derken ben evde otorite miyim? Otorite derken baskıcı bir kurum muyum? Bizim aslında bir yanlış belki. Otorite farklı anlamlara da geliyor. Şöyle bir konu hakkında uzman bir kişi. Bir de otorite derken sürekli baskı kuran kişi anlamında otoriter. Sonuçta benim evde söylediğim şeyler dikkate alınmıyor. Baba da bunu istiyor. Babanın da düşüncesi bu şekildedir. Biz de bunu yapalım diye bu şekilde bakarsanız benim otoritem var. Ama genel anlamda bir baskı kurucu yani olmadığımı düşünüyorum. Ama sonuçta tam anlamıyla serbestler mi? Yeri geliyor bazı noktalarda benden saklanırlar. Mesela benim halen uygun bulmadığım mesela ben geçmişten beri 111 parmaklarını boyamayı sever bizim kız. Boyamasını istemiyorum. Ve anlattığım şey şu. Sana zarar veriyor. Kimyasaldır bunlar. Ve sana bir şekilde hem kanserojen olması sebebiyle nihayetinde geleceğini etkileyecek bir durum. Ben bunu anlatıyorum. Haliyle bu istenmeyen bir nokta olarak algılanıyor. (...) Eğer o anlamda da otoriter dersiniz evet otoriteriz. Yani aslında ben baskı kuruyormuşum gibi görünüyor. Onun haricinde otoriter değilim” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK, aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *sözünün dinlenilmesini sağlamak* ve kendisinden *korkulan kişi olmak* tekniklerini kullanmaktadır. TK, aile üyelerine bilen biri izlenimi yaymakta ve bu şekilde aile üyeleri tarafından sözünün dinlenmesini sağlamaktadır. İkinci olarak, kural ihlallerinde vereceği tepkinin nasıl olduğunu aile üyelerine daha önceden yaşatmış olması nedeniyle aile üyeleri, ihlal davranışlarından kaçınmaktadırlar. Aile üyelerinin kural ihlalinde bulunmalarını önlemek için şiddet ve zor içeren teknikler kullanmayıp, ikna edici ve tıbbileştirici teknikler kullanmaktadır. Aile üyeleri bir yandan TK’den korkarken bir yandan da TK’nin kullanmış olduğu yumuşak teknikler sayesinde baskılanarak TK’nin sözünü dinlemektedirler.

EE için otorite, *hedefler koyan, sorumlulukların gerçekleştirilmesini sağlayan ve güven veren kişi* anlamlarına gelmektedir. EE için soyut bir anlama sahip olan

otorite, birtakım icraların sonucunda elde edilir. Ayrıca otorite, EE için *saygı duyulan ve üstün bir yargılama gücüne sahip* kişi demektir.

“Otorite başta olan bir şey değil bence en sonda olan bir şey. Mesela hani otorite kendini getiriyor. Kendisi direk gelen bir şey değil yani. Siz burada belli hedefler koyarsınız. Belli uygulamalar yaparsınız. Bunları yaparken siz hep işin içinde olursunuz. Anlatırsınız vs. en sonunda zaten bu işlemlerden sorumlu olduğunuz ortadadır. (...) Tabi hepsinin bir etkisi var bir otoritenin oluşabilmesi için. Şimdi güven dedik, sorumluluk dedik, o etki tepkiler dedik. Birbirlerine sevgi saygı dedik. Bunların hepsinin sonucunda bir sonuç ortaya çıkıyor. Bu da otoritedir. En sonda dediğim bunların sonucunda otorite doğal olarak ortaya çıkıyor. Ve bu otoriteye de herkes saygı gösteriyor. Hem eşin hem çocukların hem de aldığı kararlar ne kadar olumlu olursa bu otoriteyi güçlendiriyor. (...) Yanlış karar almamaya çalışırım. Yanlışsa da hiç onu karar olarak konuşmam bile uygulamam bile. Bunları yapıyor olmak otoriteyi doğruyor. Ailede benim otoritem daha ayrıcalıklı” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *hedefler koymak* ve bunlara ulaşmak için *çabalamak*, *güven vermek*, *işlerin yapılmasından sorumlu olmak* ve *üstün bir yargılama gücüne sahip* olmak tekniklerini kullanmaktadır. EE, aile üyeleri için hedefler belirlemeye ve onları belli bir amaç doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaktadır. Ayrıca aile üyelerinin hedeflere ulaşmaları için kendisinin çabalaması ve bunu açık bir şekilde göstermesi sayesinde bir yandan onları motive etmekte bir yandan da onların güvenini elde etmektedir. Bunlara ek olarak *üstün bir yargılama gücü* ile de onlar için doğru olanı yaptığını ortaya koymaktadır.

MB için otorite, *kurallar koyma* ve *kurallara uymayı sağlama* anlamına gelmektedir. Kurala uymanın sağlanması anlamında otorite disiplin ile eş anlamlıdır. Ayrıca MB, otoriteyi *yaptırım tekeli* ve *sözün dinlenmesi* olarak tanımlamaktadır. Otoriteyi, sert ve katı bir uygulama olarak değil de daha yumuşak ve ikna edici uygulamalar seti olarak anlamaktadır. Kısacası MB için otorite çocuk yetiştirmek için zorunludur.

“Bence biraz otorite olması gerekiyor. Çünkü aslında çocukları biraz da kurallar şekillendiriyor ve yönlendiriyor diye düşünüyorum. Yani kural olmadan bence olmaz muhakkak birtakım kurallar konmalı. Eeee bunda da eser miktarda bir otorite (gülüyor) olması gerekiyor. Otorite demiyim belki yanlış kelime kullanmış olabilirim. Birtakım makul yaptırımlarınız olması gerekiyor yani. (...) Otorite bence sözünüzün dinlenmesi demek hani basit anlamda. Aile içinde bence sözünüz dinleniyorsa bence otoritersiniz. Evet otoriter. Yani otoriteyi inşa etmiş anlamında yani sözünüz dinleniyorsa söylenenleri yaptırabiliyorsanız karşı tarafa tabi şey değil hani ikna yoluyla birtakım şeyleri gerçek anlamda kabul ettirebiliyorsanız ve yaptırıyorsanız benim anladığım otorite budur yani. (...) Otorite yetki demek anlamında değil mi biraz. Bilen. (...) Otoriteyi kurarken dediğim gibi hani biraz yaptırımlar da var

birtakım yaptırımlar koyuyoruz ister istemez. (...) Onları daha çok sözlü olarak konuşuyoruz. İıı ne kadar doğru ama işte bak işte yarın sınavın var eğer oturup şu an ders çalışmazsan işte hafta sonu bilgisayar oynayamayacaksın hiçbir şekilde. Bu şekilde otorite kurulmuş oluyor hani. Ve oturup ders çalışıyor. Birtakım şeylerden mahrum kalacağı için onu yapıyor anlatabildim mi” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kurallar koymak, yaptırımlar uygulamak ve ikna etmek* tekniklerini kullanmaktadır. MB, kurallar koyarak yetkili kişi olduğunu ilan etmektedir. Kural ihlallerinde ise devreye yaptırımları sokarak otoritesinin tanınmasını sağlamaktadır. İkna etmeyle ise aile üyelerini yerleşik kurallara riayet etmeleri için gerekli ve kabul edilebilir açıklamalarda bulunmaya çalışmaktadır. Böylelikle çocukların mevcut kurala neden uyduklarını onlara belirtmekte ve kuralların içselleştirilmesini sağlamaktadır.

ÜA için otorite, *emrin inceltilmiş* halidir. Ayrıca aile üyelerinin neler yaptıkları hakkında bilgi sahibi olmayı önemseyen ÜA, otoriteyi *bilgilendirilen kişi* anlamında da kullanmıştır. Bu iki anlama ek olarak ÜA için otorite, herhangi bir konu hakkında *onay veren ya da son sözü söyleyen merci* anlamına da gelmektedir.

“Ricalar birlikteliği, emirlerin ricalar şekline dönüşmesi. Otorite budur bence. Emirlerin ricalara dönüşmüş şeklidir. Bana haber verecekler. İzin almayacaklar. Otorite budur. (...) Haber veriyorum. Ondan sonra nasıl onlarla birlikte vakit geçirmeye çalışıyorum. Boş vakitlerimde kahveye gidip, benim kahve kültürüm yok. Kahveye gidip de mesela şey oturmam. Ama sivil toplum kuruluşlarında görev alırım. (...) Son noktayı ben söylerim. Son noktayı ben söylerim. Onlar alternatifleri değerlendirirler. Biraz alacağım kararın şeklini değiştirebilirim ama yine o karar uygulanır. Ya bir araba alacağız mesela o bana başka alternatif arabalar sundu. İnternetteki araştırmaları sonucunda ben dedim ki bak bunun yedek parçası daha pahalı, satış sonrası servisi pahalı, işte aslında beş litre yakmıyor aslında yedi litre yakıyor. Sonuçta benim ona tavsiye ettiğim aracı aldı” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için aile üyelerini *bilgilendirmelerde bulunmakla sorumlu kılmak, boş zamanlarını ailesine ayırmak ve kararlara son noktayı koymak* tekniklerini kullanmaktadır. Aile üyelerinin hareket alanlarını kontrol altında tutmak için ÜA, bilgilendirme yapılmasını zorunlu kılmıştır. Böylelikle aile üyelerinin her hareketi ÜA tarafından gözetlenmektedir. Ayrıca bunu aile üyeleri için zorunlu kılmış olması da otoritesinin varlığının bir kanıtıdır. Boş zamanlarını ailesine ayırarak ÜA, onlara değer verdiğini ilan etmektedir. Böylece

aile üyeleri tarafından otoritesi benimsenmektedir. ÜA, kararlara son noktayı koyarak ise üstün bir yargı gücünün aile üyeleri üzerindeki etkisini göstermektedir.

HK için otorite, *kurallar koymadır*. Kurallara uyulması yönündeki beklentisi nedeniyle HK, eşi tarafından otoriter olmakla suçlanmaktadır. Bunun nedeni kesin kurallara sahip olmasıdır. Otoriterliğe kaysa da HK için otorite, *kontrol etmenin süreklileştirilmesi* anlamına gelmektedir.

“Otorite deyince şunu çok net söyleyebilirim. Beni rahatsız etmeyen bir şey olmalı otorite dediğimiz şey. Benim iyiliğime olan bir şey olmalı. (...) Otorite dediğiniz şey, bir kurallar zinciri değil midir yani. (...) Eşim mesela zaman zaman bana çok otoritersin der. Ya benim eşim galiba otoritersin dediğinde şunu söylüyor. Senin böyle çok keskin çizgilerin var diyor. Ak ise ak. Kara ise kara. Ak hiç gri olmaz mı? Birazcık beyaza çalmaz mı? (...) Biraz önce söylediğim gibi bu rol ister istemez galiba erkek olarak bizim sırtımıza kalan bir şey. Otorite olmak. (...) Roller var diye. Babalık rolü mesela bana çok zor gelen bir rol. İşte evin lideri olacaksın. Doğru karar vereceksin” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK, ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *dediğini yapan olmak*, ailede *baba rolünü oynamak* ve *kararlar vermek* tekniklerini kullanmaktadır. HK’nin söylediğini yapıyor olması ve kurallarında hiçbir esneme ya da ertelemeye imkân tanımıyor olması onu inatçı ve dediğim dedik biri yaparak otoriterliğe yaklaşmasına yol açmaktadır. Yanı sıra bu durum verdiği sözün arkasında durduğu anlamına da gelmektedir. Üstelik bu anlamın ağır basması sonucu aile üyeleri tarafından güvenilir olarak kabul edilmektedir. Ayrıca baba rolünü oynaması ve babalığın her ne gerektiriyorsa bunları başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, aile üyeleri tarafından babalığının kabul edilmesini ve onaylanmasını sağlamaktadır. Son olarak aile üyelerini ilgilendiren kararları alarak yargılama gücünü göstermesi de onun aile üyeleri için önemli kişi haline getirmektedir.

SG için otorite, *istenilen her şeyin yapılması* anlamına gelmektedir. SG, kendi babasının böyle bir otoritesi olduğunu belirtmekte ve otoritenin kendi babasında ete kemiğe büründüğünü düşünmektedir. SG için otorite, *babası* demektir. Ayrıca *disiplini sağlamak* ve *son karar mercii olmak* anlamlarına da gelmektedir.

“Yani otorite, aslında direk babam canlanıyormuş gibi sanki. Yani ne istiyorsa o oluyordu evde. Evde O neyi istiyorsa yani af edersin tuvalete gidilmeyeceğini diyorsa tuvalete gidilmiyordu. (...) İsteddiği bir şey yapılması değil, karşı taraf istemiyorsa o, otorite değildir aslında. Otorite nedir? Yani evde alınacak olan bir karar varsa, bu

karar mercii babadır. Fikir olarak aile bireylerine göre hareket eder. Olacaksa olacak, olmayacaksa bu en son kararı veren gene odur düşüncesi. (...) Ama şimdi öyle değil tabi ki şimdi karar mercii tabii ki yine otorite orda baba gibi görünüyor. Ya da benim diyelim ama sonuçta bunu evdekilerle görüşüp böyle bir kararlar, böyle bir uygulama yapılır. (...) Benceee Olması gereken ya. Yani çocuk hiçbir zaman babasından tabii ki babası bu her zaman bu ooo çok rahat bir çocuk havası değil tabi ki. Baba tabii ki otoritesi olacak. Ben istemediğim şeyleri şu anda söylemiyor muyum? Hayır. Bu yaptığın doğru değil, bir daha bunu bu şekilde yapmayacaksın, bir daha bu arkadaşı veya bir daha bundan sonra bu şekilde davranılmayacak, bu hareketin yanlış, böyle değil, bu şekilde gidersen doğru olabilir. Tabi ki bu her zaman onu çok rahat bıraktığımız anlamında değil. O disiplini de bir yandan ona vererek şekilde” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *son karar mercii olmak, ikna etmek ve disipline etmek* tekniklerini kullanmaktadır. SG son sözü söyleyen karar mercii olarak aile içindeki pozisyonunu belirlemiştir. Böylelikle baba olarak, kararların alınmasında tekeli eline almıştır. İkna etmekten ise, kendi kararlarını aile üyelerine benimseterek onların kararları birlikte aldığını düşündürmeyi anlamaktadır. Böylece zaten almış olduğu kararları aile üyelerine benimseterek otoritesini üretmektedir. Başka bir deyişle babanın baskınlığının gizlenmesi söz konusudur. Son olarak SG, beklentileri çocuğunun yerine getirmesi için onun davranışlarını disipline etmektedir. SG, çocuğun davranışlarını biçimlendirerek beklenen davranışı yerine getirmesini sağlamaktadır.

ST otoriteden bir yandan *sertliği, dediğim dedik* olmayı diğer yandan da ciddi olmayı anlamaktadır. İlk anlamı otoriterliğe; ikincisi de ise aile üyelerini kontrol edebilmek için gerekli bir araçları kullanabilmeye işaret eder. ST için otorite aile üyelerinin belli rutinlere uymalarını sağlamak için *disipline etmek* anlamına gelmektedir.

“Sertlik dediğim dedik. Öyle bir şey anlıyorum. Ben yapamıyorum onu. Beceremiyorum. Ben otoriter olamıyorum bilmiyorum. Hani sertlik dediğim dedik, ben ne dersem o olur onu anlıyorum otorite deyince. Otoriter baba, duygusunu belli etmeyen, mesafe koyan. Ha ciddi olunacağı zaman ciddi oluyorum. (...) Yeri geldiğinde biz hani. Bu da spontane hani. Yeri geldiğinde hani biz de kendimle ilgili kararlarsa benim kendimle ilgili kararlarımса beni ilgilendiren durumlarsa. Otoriter oluyorum. Mesela benim buraya geliş saatim sekiz buçuktur. 8 buçuktan sonraya kalmamaya çalışıyorum 8 buçukta burada olacağım diyorum planı ona göre ayarlıyoruz. Ya da ne bileyim ben hastaya terapiye gidiyorsam ona göre ayarlıyorum durumu. Ya da eşimin durumları olduğu zaman eşime göre ayarlıyoruz” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

ST, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *ciddi tavırlar edinmek ve planlamalar yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Ciddi tavırlar takınmayla ST, aile

üyelerine sözünü dinletmektedir. Böylece ST, sorun yaratabilecek durumların önüne geçmekte ve baba olarak işinin başında olduğunu ilan etmektedir. ST planlamalar yaparak ise, ne zaman neyin yapacağını belirlemektedir. Aile üyelerinden de bu planlamalara uymalarını beklemektedir. Bu süreç ciddi olmasıyla yeniden pekişmekte ve aile üyelerinin planlamalara riayetini sağlanmaktadır.

Sİ için otorite, *sözün arkasında durma* anlamına gelmektedir. Sözün arkasında durmak, herhangi bir konu hakkında beyan ettiği yorumdan asla geri dönmeyeceği anlamına gelmektedir. Bu şekilde Sİ aile üyelerine sözünü dinletmekte ve dolayısıyla güveni inşa etmektedir. Kısacası Sİ için otorite, güven anlamına gelmektedir.

“Otorite dediğin şeyin arkasında durmaktır. Yani bir şeye olmaz diyorsan peşine olur dememen lazım. Atıyorum işte. Yani bir şey olmaz dedin. Bu olmaz dedin. Bu alınmayacak bu eve dedin. Veya işte şuraya gidilmeyecek dedin. Bir gün sonra o eve sen ya da bir başkasının onu sokmasına izin vermeyeceksin. Veya gidilmez yere kendin gitmeyeceksin. (...) Atıyorum ben pek yapmam ama hoşlanmadığım bir yere gitmek istiyorsam. Ya da uygun görmediğim bir yere gitmek isterse ki bana sorar. Asla gidemezsin derim. Ve konu kapanır. Asla gidemez. Ve gidemez” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *sözünde durmak* tekniğini kullanmaktadır. Bu ifade olumlu ya da olumsuz her ne söylemişse onu yerine getirmek anlamına gelir. Bir anlamda istikrarlı olarak sabit durabildiğini göstermektedir.

OE için otorite, *sözünün dinlenmesi* ve *kendisine itiraz edilmemesi* anlamına gelmektedir. OE, gerektiğinde aile üyelerine karşı katı, sert ve bazen şiddet öğeleri içeren bir tarzda otoritesini uyguladığını belirtmiştir.

“Otoritem vardır. Eşim benim istemediğim bir şeyi kesinlikle yapamaz. Parantez içinde kalsın yapmaz. En basitinden başlayalım. Şimdi şöyle bir şey. Ben evlenmeden önce açtıktı. Onda dedim ki evlendikten sonra kapanır mısın dedim? Kapanmak ister misin? Dedim. Ben istersem kapanır mısın dedim. Eşim dedi ki kapanırım dedi. Tamam dedim. Ama kapanmasını istemedim. Evlendik belli bir süre geçti. Üç beş ay geçti. Kendi isteğiyle kapandı. Ben ona baskı uygulamadım. Hayatta onunla olan ilişkilerimde böyle yapıyorum. Bir şey istiyorsam baskı uygulamıyorum. Ona ben isteğimi anlatıyorum. (...) Otorite benim için ailede sözümün dinlenmesi. Yani kızdığım zaman o aileye baskı uygulayabiliyorum ben. Bir kere yaşadım bunu. Eşimle bir tartışma yaşadım. (...) Siniyi getirdi koydu önüme. Bir şeyden tartışma çıktı o gün. O kadar çok sinirlendim ki. (...) Elimdeki kaşığı siniye vurdum. Sininin boyası kalktı. O boya çok kolay kalkan bir şey değil. O kadar sert vurmuşum ki boya kalkmış. O sini hala duruyor” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *taleplerini dile getirmek* ve *şiddet kullanmak* tekniklerini kullanmaktadır. Taleplerini dile getirerek OE, aile üyelerine ne yapmalarının daha iyi ve doğru olacağını bildirmektedir. OE için otorite sözün dinlenmesi anlamına geldiği hatırlanırsa, talepleri dile getirmek emir vermek ile eş anlamlı hale gelebilmektedir. Ayrıca bazen şiddete başvurması da onun gerektiğinde şiddet tekeli elinde tuttuğunu belirterek aile üyelerine otoritesini benimsetmektedir.

MT için otorite, *sözünün dinlenmesi* anlamına gelmektedir. Otorite, çalışan ve ekmek getirenin bir niteliği olup aynı zamanda ayrıcalık da sağlamaktadır. Bu anlamların yanında MT için otorite, aile üyelerini disipline etmektir. Bu anlamlara rağmen kendisinin aile üyeleri üzerinde otoritesinin güçlü olmadığını da belirtmiştir.

“Bir kere bayağı şey bir su istedim. Ben denemek için istedim. Baba maba şöyle. Annesi de bu sefer benim yanımda oldu. Bak dedi baban senden bir şey istiyor dedi. O büyüğün dedi. Böyle yapmaman gerekiyor falan dedi. Biz senin için neler yapıyoruz hani. (...) Tabi ben otoritenin kendimde olmasını istiyorum. Sonuçta hani en çok çalışan ben, en çok yorulan ben. Akşam gittiğim zaman, ama öyle olmuyor tabi. Diyorum ya o zaman Yine oyunlar moyunla eğlenmeye çalışıyoruz. (...) Yani ne bileyim eve gittiğim zaman rahat edeyim. Her şey ayağıma gelsin. Zaten yapıyor sağ olsun hanım da. (...) Otorite deyince benim kafamdaki deyince televizyonun kumandasını ben alayım. Ben zapping yapayım. Yani bir yere kadar oluyor. (...) Çocuklar açısından ise uyku zamanlarında yapamadık otoriteyi. Bir kızımda işliyor o iş. Büyük olan. (...) Mesela halasını gördüğü zaman bizim ortanca kız hemen halasının boyutuna geçiyor. Bizi hiç saymıyor. Benim ablam. Bizim kız oraya gidince bizi hiç saymıyor yani. Orada otorite motorite kalmıyor işte” (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

MT, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *annenin onayını kullanmak* tekniğini kullanmaktadır. MT, otoritesini güçlendirebilmek için çocukların anne aracılığıyla babaya bağlanmasına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Genel olarak sürekli dışarıda çalışan MT, çocukları yetiştirenin anne olduğunu ve bu nedenle annenin çocuklara öğrettiği kadar otoritesinin olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla MT, baba otoritesinin ancak annenin babanın babalığını onayladığında üretildiğini ifade etmektedir.

MÖ için otorite, *hâkimiyet kurmak* ve *söz sahibi olmak* anlamına gelmektedir. Hâkimiyet kurarak aile üyelerinin uymaları gereken kuralları belirlemekte ve böylece onlar üzerinde söz hakkına sahip olmaktadır. Ayrıca babası ile birlikte yaşadığı

belirten MÖ için otorite figürü büyükbabadır. Buna ek olarak ailesinde daha yumuşak, kararları ortak almaya meyilli ve güven veren biri olduğunu ifade etmiştir.

“Otorite deyince oraya hâkimiyet, söz sahibi olmak. Ha ben otoriter miyim. İş yerinde otoriterim. Ben orada makinistim. Paketleme operatörüyüm. Ha ben ne yapıyorum insanlara sen sen şunu yapacaksınız diyorum ondan taviz vermiyorum. Ama evde bu çizelgeyi yapmaya gerek duymuyorum. (...) Ya benim babam evin içinde otorite kurar yani çok rahat kurur. (...) Belirli kurallar koyuyoruz, yapıyoruz. Onlar var. Ama onun haricinde öyle yüksek dozajda değil. İş yerinde çok kati oluyor. Bu yapılacak bitti. Çünkü onu sadece iş hayatında görüyoruz. Ama öbürü senin hayatında serpilmiş bir şey. Ondan dolayı evde hani dediğim gibi biraz da kuralları karşılıklı uyguluyoruz. Ben de mesela birçok şeyimden taviz verdim. İşte bu niye oluyor? Otoriteyi yitirmenden oluyor. Taviz verme. Ama otoriter bir insan taviz vermiyor. Yani o şekilde benim gözümde ve nezdimde. (...) Belki o zaman derdik hayır bu saatte yiyoruz yemeğimizi, muhakkak kalkacaksın diye bir sert çıkışımız olabilirdi. Ya da şimdi yemiyorsan bir daha yok gibi sözler söyleyebilirdik. O da şimdi çocuğa daha kırıcı daha böyle anneye babaya güvensizleştirecek bir şekilde olabilirdi.” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir)

MÖ, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kurallar koymak, kurallara riayeti sağlamak ve güven vermek* tekniklerini kullanmaktadır. İş yerinde işçilerine karşı daha sert ve katı uygulamalarda bulunduğunu ifade eden MÖ, ailesinde daha farklı bağlar olduğu için daha yumuşak bir babalık icrasında bulunduğunu belirtmiştir. Ancak yine de kurallar koyarak ve bu kurallara uyulması için çabalayarak bir otorite inşasına girişmektedir. Özellikle aile üyelerine güven aşılayarak kendi hâkimiyet alanını oluşturmaktadır. Böylelikle aile üyeleri MÖ’nün koyduğu kurallara riayet etmektedirler.

MS için otorite, *kurallar koyan ve sözü dinlenen kişi* anlamına gelmektedir. Bu anlamda babanın söylediklerinin dikkate alınması ve ona göre hareket edilmesi babanın otoritesini göstermektedir. Ancak aile içinde otorite uygulamanın bir sınırı olduğunu da düşünmektedir. Çünkü otoritenin aşırılışmasının zarar getirdiğine inanmaktadır. Dolayısıyla yoğun bir otoriteden uzak kalmaya çalışmaktadır.

“Otorite baskın kişinin koymuş olduğu kurallar olarak anlıyorum. Şimdi otorite ne kadar otoriter olduğundur. Şimdi bazı konularda çok fazla otoriter olamıyorsunuz. Mesela eşinize para verip de alışveriş yap. Ama çok fazla para harcama demek gibi bir lüksünüz yok. O kadar otoriter değiliz. Ondan sonra ya da kızımızı bir oyun parkına götürüp de şunlara şunlara binecek bunlara bunlara binme bak bunlar tehlikelidir deme şansımız çok olmuyor yani. Dikkat çekiyor çünkü. Bu tehlikelidir dediğiniz zaman tak dikkat hemen o tarafa dönüyor. Bir denesem mi? Bir yapsam mı gibisinden? (...) Ya şimdi artık birbirimizi tanıyoruz. Tanıdıktan sonra da hani eşimi bu saatten sonra şöyle yapacaksın, bunu getireceksin, ya da kızıma hayır bunu istemiyorum ben

kesinlikle bunu yapmayacaksın gibisinden şeyler. Hani ne istediğimizi biliyoruz en azından. Artık belli bir zamandan sonra çocuk da yavaş yavaş bunu öğreniyor. (...) cumartesi günü akşam dedim ki kızım Gökçe, ödevlerimizi bugün yapalım senle. Yarın rahat edersin. (...) Kızım bana mukavemet gösterdi. Ben biraz bu konularda şey olsun istemiyorum. Ben dediysem, bir şey göstereceğim bir şey anlatacağım, ben dediysem dinleyecek. Yani onu istiyorum o zaman. Ondan sonra, olacak dedim olmayacak, olacak olmayacak en sonunda ben kızdım. Ondan sonra bu sinirli bir şekilde defterlerini çıkartmaya başladı. Tabi bana tripler. Artistikler falan şunlar bunlar. Ben daha da kızdım bu defa” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için aile üyelerini *tanımak ve kızmak* tekniklerini kullanmaktadır. MS için aile olmak süreklilik anlamına geldiğinden otorite üretebilmek için aile üyelerini tanımaya çalışmaktadır. Dolayısıyla MS, eşi ve çocuğu birbirilerini tanıdıklarından dolayı birbirlerinin sınır durumlarını öğrenmişlerdir. Dolayısıyla uyumlulaşmışlardır. Buna ek olarak MS, kuralla uyulmasını sağlamak ve aile üyelerine sözünü dinletmek için kızma yani şiddet uygulamaya başvurabilmektedir. Bu şekilde davrandığında aile üyelerini istenilen şekilde davranmaya sevk etmektedir.

ÖY için otorite, *sözü dinlenen ve bilen* anlamına gelmektedir. Ayrıca kural koymak ve bunların uygulanmasını sağlama olarak da tarif etmiştir. ÖY, aile üyelerinin her birinin bu anlamda bir otoritelerinin olduğunu düşünmektedir. Çünkü otorite bilen anlamında ise annenin bildikleri annenin otorite alanını belirlemektedir. Bu nedenle ailesinde iş bölümsel bir otoritenin olduğu ifade edilebilir.

“Sözü dinlenen, kendisine güvenilen, alanında da konuyla ilgili bilgi sahibi olduğuna inandığımız kişiye otorite denir. Ailede de herhalde, X konusunun otoritesi benimdir. Y konusunun otoritesi hanımdır. Ben de ona o konuda saygı duyarım çocuklar da. Ya da annenizin o sözünü dinleyin. Anneniz doğru diyor. Her şeyi ben bilirim modunda değiliz. Baba olarak otoritem vardır tabi var. Çocuklar hani çok şey yapmazlar hani babayı anneyi takmama durumunda değiller. Dediğimize uyarlar. Tabi yani çocuk olarak ipin ucunun kaçtığı yerler oluyor. Onda da biz hoş görüyoruz, anlatıyoruz. Ama genellikle sözümüzü dinlerler. Hep söz dinleme, söz dinleme olarak tarif ettik ama evet yani alınmış karar, ortak bir karara varıp da bir karar, bir kural koymuşsak hep beraber ona uyarlar. Genellikle dikkat ederler. Hatta o çocuk yaşlarında beklenmeyecek olgunlukta bile olduğunu söyleyebilirim” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kuralları ortak koymak ve iş bölümsel otorite alanlarını aşmamak* tekniklerini kullanmaktadır. MÖ, aile içi kuralları ortak bir şekilde ele alarak, aile üyelerinin belirlenmiş olan sınırları aşmasının önüne geçmektedir. Böylece kuralların oluşmasında çocuklarını pay sahibi

ederek onların kurala uyma davranışı geliştirmektedir. Dolayısıyla kurala saygı gösterilmesi gerektiğini çocuklar içselleştirmektedirler. Aile üyelerinden eşinin bilen olarak söz sahibi olduğu alanlara müdahale etmeyerek ve onu olumlayarak bilen kişinin sözünün dinlenmesi gerektiği izlenimini aile üyelerine yaymaktadır. Böylelikle kendi otorite alanının sınırlarını da muhkem hale getirmektedir.

EB için otorite, *sözün dinlenmesi, kural koymak, bilen ve her soruya cevap verebilen kişi* anlamına gelmektedir. Ailesinde söz hakkının kendisinde olduğunu belirten EB ailesi için kurallar koyabildiğini belirtmiştir. Ancak yine de ailesinde *iş bölümsel bir otorite* söz konusu olup eşinin bilen olduğu alanlarda geri çekilmektedir. Eşi de aynı şekilde onun bildiği alanlara girmemektedir.

“Benim bildiğim otorite bir şey hakkında ııı her şeyi bilen ve her soruya cevap verebilecek kişi ya da bir şeydir yani. (...) Ama dediğim gibi dışarı çıkma konusunda eşim otoritedir yani orada. Kimle buluşulacak nereye gidilecek, ne yapılacak çünkü gerçekten yani iş hayatında olduğumuz için zaman sıkıntımız çok büyük. Bir tek Pazar günlerimiz var. Onu da gerçekten ne yapacağımızı bilemiyoruz. (...) Kızım tarafından düşünülünce anne daha çok kural koyan gibi gözüküyor olduğu için onu otorite düşünüyordur. (...) Benimki son karardır. O her şeyi en iyi yapar hani ben karışmam ya da karışmam gibi bir durum yok. (...) Hayatımda bir baba olmadığı için, bizde sonuçta anneydi otorite yani. Bir şey almak istediğin zaman ya da bir şey yapmak istediğin zaman anneden izin alınır ya da anneden onay alınır yani. Öyle bir durum oldu” (EB,41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, ailesi üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *son sözü söylemek ve iş bölümsel otorite alanlarına müdahale etmemek* tekniklerini kullanmaktadır. EB, ailesinde alınacak kararlarda son merci olup aile üyelerinin kendisine karşı tavırlarını biçimlendirmektedir. İş bölümsel otorite ile EB, annenin otorite alanına müdahale etmeyerek çocuk için katı-baba tipiden uzaklaşmakta ve eşiyle çatışmalar yaşamaktan kaçınmaktadır. Böylece kendi alanına giren konularda otoritesini öne sürmektedir.

MY için otorite, *kural koyan kişi* anlamına gelmektedir. Ancak onun için aile merkezi bir otoriteden ziyade *otoriteler ağı* şeklinde örgütlenmiştir. Dolayısıyla MY için aile de *iş bölümsel otoriteden* söz edilebilir. Kısacası MY için otorite, doğru ve sağlıklı karar verme ve bunun sonucunda oluşan güven anlamına gelmektedir.

“Otorite kural koyucu. Kuralları belirleyen. Şimdi nedir bu anne babadır. Yine ortak şekilde. Babanın ilgi alanıyla ilgili otorite olduğu alanlar vardır. Annenin vardır.

Benim kız çocuklarım var. Muhtemelen kız çocukların yetişmesinde annenin rolü bariz öne çıkacaktır. Çünkü ben müdahale edemem bu konulara. Çocuk vücudu değişecek. Bir sürü şey yapacak. Gelişecek. Psikolojik olarak bir kadın olmanın verdiği psikolojiyi anne verecek ona. Ben baba olarak bunları veremem. Ee ben davranışlarında hareketlerinde daha çok böyle dışarıyla olan ilişkilerinde yönlendirmeye çalışabilirim. Burada otorite o yüzden bariz babadır, bariz anne otoritedir diyemem yani. Duruma göre değişiyor. Kimin alanıysa kuralı da o koymalı. (...) Güven dedik ya eşimin de sağlıklı karar vereceğine olan güvencimden kaynaklanıyor. Konu benle ilgiliyse eşime de müdahale ettirmem. Fikrini alırım elbette. (...) Babam mesela sınırsız şeyi vardı. Çocuğum ne isterse alırdı. Belki doğru değil babamdır alıyorsa alır. Ama baba niye alıyorsun demezdim. Çünkü benim otoritemin üzerinde babamın otoritesini. Belki o yüzden çocuk dedeyi daha çok severdi. Ama buna katlanırdım açıkçası. Ama ben o dedeyle çocuk arasındaki ilişkiyi de bölmek istemezdim. Baba yapma öyle, baba etme alma çocuklara şunu demezdim” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul)

MY, ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *iş bölümsel otoriteyi kabullenmek, konulan kurallara müdahale etmemek* ve tüm bu süreçlerin de *farkında olmak* tekniklerini kullanmaktadır. Öncelikle aile üyelerinin uzman olduğu birtakım konuların olduğunu kabul eden MY bu nedenle otorite alanlarını kabul etmektedir. Böylece ‘bilen’ olarak kim yetkinse o alan üzerinde onun otoritesini tanımayı kabul etmektedir. Bu kabulün ardından alanın yetkilisinin kurallarına müdahale etmekten kaçınmaktadır. Böylece kimsenin alanına girmeden işlerin rayında yürütülmesi sağlanmış olmaktadır. Son olarak MY bu sürecin farkında olarak gözlemci statüsüne kendisini çekmektedir. Böylece hem alanları ihlal etmemekte hem de alanların takibini gerçekleştirmektedir.

Metodolojik analize bağlı kalınarak BADEP’e katılmış babalar için otoritenin nasıl bir anlam taşıdığı ve ayrıca babaların ailelerinde otoritelerini hangi teknik ve stratejileri kullanarak yeniden ürettikleri açığa çıkarıldı. Görüşmeler, aile içi ilişkilerin yürütülmesinde ister olumsuz ister olumlu bir anlamda olsun otoritenin varlığını onaylamaktadır. Otorite kurmanın yanlış olduğunu düşünen babaların bile, aile üyeleri üzerinde bir otorite inşasına çalıştıkları görülmüştür. Genel olarak babaların otoriteye karşı tutumlarında ikili bir yaklaşım olduğu gözlemlendi. Otoriteyi, otoriterlik olarak algıladıkları zaman böyle bir otoriteden kaçındıklarını belirtmişlerdir. Fakat otoritenin olumlu denebilecek yansımalarını –disipline etme, güven üretme, bilen ve yol gösteren- ise olumlayarak bu tarz bir otorite üretebilmek için çabaladıkları da görülmüştür. Yapılan mülakatlara göre babalar için otorite şu

anlamlara gelmektedir: *Bilen veya bir konunun uzmanı olan; güven veren; hedef koyan; üstün bir yargılama gücüne sahip olan; sözünün ardında duran; kural koyan ve kuralların uygulanmasını sağlayan; sözünü dinleten ve otorite alanlarına girmeyen gibi olumlu anlamlara gelmektedir. Ayrıca korku uyandıran ve kaçınılan kişi olan; bilgilendirilen; kontrolü süreklileştiren; disiplini sağlayan; itiraz edilemeyen; hâkimiyet kuran; yaptırım tekelini elinde tutan; sert, katı ve dediğim dedik olan; baskı kuran veya baskıcı olan ve son sözü söyleyen gibi anlamlara gelmektedir.* Babalar aile üyelerini belli bir zemin üzerinde bir araya getiren ve onların buluşmaları veya karşılaşmaları için ortam hazırlayan bir rolü söz konusudur. Bu rolü oynamalarını olanaklı kılan şeyin ise hem olumlanan hem yadsınan anlamlarında otoritedir. Dolayısıyla aile üyeleri arasındaki ilişkiyi sürdüren ve kuran şey baba otoritesidir. Bu bağlamda *otorite aile içi ilişkilerin kurulmasını sağlayan zemin* olarak tanımlanabilir. Çünkü kendisini ancak başka bir olgu üzerinden ifade edilebilmektedir. Bu tanımlamanın babaların otoriteye ikili bir şekilde yaklaşımlarından hareketle yapıldığı belirtildi. Dolayısıyla babalar otoritelerini daha da perçinlemek için genelde birinci anlamda otoriteyi kullanma eğilimine girmektedirler. Birinciler daha ılımlı ve istenilen şeyleri oluştururken; ikinciler daha olumsuz ve kaçınılan yani otoriter anlama sahiptir. Bu çalışma birincileri örtük otorite stratejisi, ikincileri de açık otorite stratejisi olarak adlandıracaktır. *Örtük otorite stratejisi otoritenin uygulamalar esnasında hiçbir sembolünü pratiğe dökmediği ancak gücünden hiçbir şey de yitirmediği veya derinden işlediği tarza karşılık gelirken; açık otorite stratejisi, otorite sembollerinin uygulama esnasında kendini saklama gereği duymadığı tarza karşılık gelir.* Babaların her iki otorite stratejisi ile otoritelerini yeniden ürettikleri ancak günümüz modern babaları örtük otorite strateji ile daha fazla otorite üretme arayışında oldukları görülmektedir.

Babaların uygulamış oldukları otorite stratejilerine uygun bir şekilde birtakım teknikler kullandıkları da görülmüştür. Bu teknikler şunlardır: *Sözünü dinletmek; hedef koymak; çabalamak; güven vermek; sorumlu olmak; doğru karar almak; kural koymak; ikna etmek; zaman ayırmak; ortak karar vermek; planlamalar yapmak; talepleri dile getirmek; annenin onayı başvurmak; tanımak; iş bölümsel alanları kabullenmek* gibi olumlu karşılanabilecek teknikleri kullanmaktadırlar. Ayrıca

kaçınılan kişi olmak; yaptırım uygulamak; karara son noktayı koymak; dediğini yapmak; baba rolünü oynamak; ciddileşmek; şiddet uygulamak ve kızmak gibi yadsınabilecek teknikleri de kullanmaktadırlar. Birinciler örtük otorite stratejisinin teknikleri; ikinciler de açık otorite stratejisinin teknikleri olarak ifade edilebilir.

İlerleyen bölümlerde öncelikle otoritenin nitelikleri olarak ifade edilebilecek olan güven, korku, disiplin ve yargı gücü gibi kavramlardan babaların nasıl bir şey anladıkları ortaya konularak nasıl bir otorite ürettikleri gösterilmeye çalışılacaktır. Böylelikle tafsilatlı bir otorite kavrayışı yakalanabilir. Ayrıca verilerden hareketle araçsal olarak geliştirilen örtük ve açık otorite stratejisinin anlamı ve BADEP’li babaların hangi tekniklerle otoritelerini ürettikleri gösterilecektir.

3.2. 1. Güven

Otoritenin niteliklerinden birinin güven olduğu başka bir deyişle otorite sahibi kişinin güven veren kişi olduğu bulgulanmıştı. Bu başlık altında ise, öncelikle güvenin BADEP’li babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve ardından da güven ile otoritelerini nasıl ürettikleri belirtilecektir.

MY için güven, *doğruyu söyleme, utandırmama ve verilen sözü tutma* anlamlarına gelmektedir.

“Eşim bana bir bilgi aktarıyorsa, bu sosyal, ailevi, maddi bir konu da olabilir. Bana bir şey anlatıyorsa ben onun doğruluğuna güveniyorsam değerli olan budur. (...) Sadece doğruyu söylemek değil. Eşim benim çalışan bir insan. Dışarı çıkıyor. Benden 12 saat ayrı kalıyor. Bir sürü camiaya giriyor. Ben onun kötü bir şey yapmadığını, kötü bir harekette bulunmadığını, (...) Biriyle oturup sohbet ederken bile oturup adabıyla, üslubuyla, kişiliğiyle oturup bir cemiyette bulunduğunu biliyorum. (...) Beni hiçbir cemaatte cemiyette utandırmadı bugüne kadar. Anneye babaya güvenen çocuk her zaman daha başarılı olur. Bilinçli olur. Somut örnek vermek gerekirse. Lunaparkın yanında geçiyoruz arabayla. Küçük çocuk diyor ki aa baba park beni parka götür diyor. Kızım şimdi işimiz var seni ben akşam götürürüm parka. Arkadaki diyor ki baba bak söz veriyorsun. Akşam götüreceksin o zaman demi? Büyüğü diyor. Bir anlamda verilen sözün ne kadar değerli olduğunu, ağızdan çıkan lafın sadece o an için söylenmiş olmaması gerektiğini gayet iyi kızımıza öğrettiğimizi düşünüyorum” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul)

MY, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *sözünde durmak* ve *yaşam tecrübelerini referans almak* tekniğini kullanmaktadır. Sözünde durarak çocukların hayallerini yıkmamakta ve aile üyelerinin kendisine olan

bağlılığını kuvvetlendirmektedir. Böylece MY aile üyelerinde karşılıklı güven duygusu perçinlemektedir. Ayrıca MY geçmiş tecrübelerini referans alarak bir gelecek kurgulamaktadır. Bu gelecek kurgusunda aile üyeleri arasında güven inşa edilmiş olduğu için beklentilerde herhangi bir sapma olmayacağı inancı gelişmektedir. MY için güven, gelecek kurgusunun zarar görmemesi demektir.

AÖ için güven, *yalan söylememe ve sözünde durma* anlamına gelmektedir. AÖ hayatını idame ettirdiği şey ve her insanda olması gereken bir özellik olarak anlam kazanmaktadır.

“Şimdi güven nasıl olur? Doğru olacaksınız. İy yalan söylemeyeceksiniz. Verdiğiniz sözleri yerine çocuğunuza tutacaksınız. Bu şekilde bir onlara karşı güvenirlilik sağlarsınız. Atıyorum dediniz ki yarın sizi gezmeye götüreceğim, parka götüreceğim, atlı karıncaya bindireceğim. Çocuk bunu sürekli yarın olsa gitsek devamlı bekleyecek. Siz geldiniz dediniz ki bugün gidemeyeceğiz. Ne oluyor? Hayal kırıklığı. Diyor ki, bir daha yaptınız, bir daha yaptınız. Size güvenmiyor. Babam götürmez ki. (...) Söz vermek çok farklı bir şeydir. Eskiden neydi? Söz senettir. Ağızdan çıktı mı bitmiştir. Bizim algımız şeyimiz bu zaten. Biz bunları öğrendik. Hayatımıza vurduk. Bunu yapıyoruz. Çocuklarımıza bunu gösteriyoruz. Kural bu. Bu her insanda olması lazım” (AÖ, 40 yaşında, Teknisyen, Eskişehir).

AÖ, aile üyeleri arasındaki ilişkide güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *sözünde durmak* tekniğini kullanmaktadır. Sözünde durarak AÖ, çocuklarında hayal kırıklığı oluşmasını engellemektedir. Ayrıca sözde durulmadığında, çocuğun babayı ciddiye almadığını belirtmiştir. Dolayısıyla AÖ, aile üyeleri arasındaki ilişkide otoritesinden söz edebilmek için sözünde durmaya çalışmaktadır.

HK için güven, *yalan söylememektir*. HK için güven tıpkı otorite gibi bir süreç sonucunda ortaya çıkar. Belirli bir deneyim sonucu elde edilen güven, HK için aile üyelerinden herhangi birinin yapılması gereken hakkında *tereddüt etmeyeceği* inancıdır. Dolayısıyla güven şaşkınlık/sapma durumunun ortaya çıkmamasıdır.

“Güven duygusunu biz karşılıklı inşa ediyoruz. Yani ben bu konuda size güveniyorum. Hiç bir konuda yalan söylemem. Sadece yalan söylemek değil ya. (...) Karşıdaki eşin ya da çocuğun hiçbir konuda tereddüt etmemek. Hiçbir konu yani. Bu iş yapma konusunda da. Ders çalışma konusunda da. İşte yemeği hazırlama konusunda da. Ya da sana verilen sorumlulukları yerine getirmek konusunda da. Yani benim kafamda şöyle bir şey geçmiyor desem doğru demiş olmam ama geçirmemeye çalışıyorum. Biraz bu konuda kendimi telkin ediyorum. Kızım dersini yapmamıştır demiyorum. (...) Yapması gereken bazı işler var onun. İşte tekrar etmesi gereken konular var mesela. Hiç kafamdan şu geçmez. Ya yapmıyordur geçmez. Yapmıyor olabilir ama. Ama yapmıyor olabilir. Yapmamış da olabilir. Ama bunun nedenini bana

açıklar mesela. (...) Ağzımdan çıkan her şeyi yaparım. Yani onu kızım çok iyi bilir. Babam şunu yapacağım diyorsa yapar” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *sözünde durmak, yalan söylememek ve sorumluluklarını yerine getirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Sözünde durma ile HK aile üyelerinin beklentilerinde sarsıntı yaratmayarak onların olası bir riskle karşılaşmasının önüne geçmektedir. Yalan söylemeyerek de bu davranışını pekiştirmektedir. Ayrıca sorumluluklarının farkında olup bu sorumlulukların gereğini yapması da aynı şekilde HK’nin aile üyelerini riskli durumlardan korumaktadır. Bu tekniklerin baba tarafından kullanılıyor olması aile üyelerinin babaya bağlanmasını sağlamaktadır.

MB için güven, karşılıklı ilişkide tarafların *yalan söylememesidir*. Yani daima doğruları söylemektir.

“Güven bence şudur ını karşıdakinin size yalan söylememesi bence size güvendiği anlamına gelir. Güvendiğini gösterir. Çünkü yalan ne kadar artarsa güven de o kadar azalır diye düşünüyorum bunu ortaya çıkardıkça yani karşıdakinin size yalan söylediğini ortaya çıktıkça ona olan güveniniz azalmaya başlar. (...) onu doğru söylemeye yönlendirecek şekilde birtakım konuşmalarla onu şey yapmaya çalıştık yani o yönde güvenini kazanmaya çalıştık” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *ikna etmek* tekniğini kullanmaktadır. MB, örtük otorite stratejisinin önemli tekniklerinden olan ikna etmek ile ilişkileri sarsan yalan söyleme durumunun önüne geçmektedir. Böylece karşılıklı güveni inşa etmekte ve MB, otoritesini yeniden üretmektedir.

SA için güven, *şüphe etmemektir*. Aile üyelerinin yalan söylemeyeceğine dair kesin inançtır. Ayrıca SA için güven *ne yapılacağını bilme ve kuralları ihlal etmemektir*.

“İleride hiçbir şekilde bana yalan söylemeyeceğini ümit etmiyorum. Öyle diyeyim veya zannetmiyorum diyeyim. Beklenti olarak. Güven budur benim için. Yalan söylememesi, neyse sapına kadar anlatması söylemesi, ona göre oturup birlikte çözüm buluruz. Tek başına değil. Benim çözümlerimle olacak bir şey değil. Eşle de aynı şey geçerli. Ben daha 12 yıllık yaklaşık evliyim. Eşime şunu giy demişliğim yoktur. Ne yapacağını bilir. Bekarken ne giyeceğini çok iyi bilirdi. Nişanlıyken nasıl bir kadın olacağını çok iyi kestirdi. Anneyken ne yapacağını çok iyi bilir. Hani bu çok iyi bilir derken şey küstahlığı değil. Böyle bir durum. Güven bu. (...) Hani çocuklar karşılıklı, yoksa cezasını alıyor tabi. Yoksa hani sadece ödülle gitmiyor hayat. Yani ne yapıyorsun işte. Belli kriterler var. O kriterlere uyduğu sürece güven problemi yaşanmıyor” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *yalan söylememek ve kurallar koymak* tekniklerini kullanmaktadır. Yalan söylemeyerek ve yalan söylenmesinin önüne geçerek beklentilerdeki sapmaları önlemektedir. Aynı şekilde herhangi bir bilginin doğru ve şaşırtmaya yer vermeyecek şekilde aktarılması sağlamaktadır. Aile içinde geçerli kurallar koyarak ise beklentileri belirtmekte ve bu kuralların aşılmasını engelleyerek güveni inşa etmektedir.

ÜA için güven, *yalandan uzak durma* yani doğru söylemek demektir. Ayrıca güven, *sözde durma ve hesap verilebilir olmaktır*.

“Yalana karşıyım. Doğru söyle çıksın canın. Bu çok önemli bir cümle. Ben çocuklarıma da bunu söylüyorum. Doğruyu söyle çıksın canın. Yalan söyleme. Olabilir, hata yapmış olabilirsin, kötü bir şey yapmış olabilirsin. Sana yardımcı olabilmem için bana doğruyu anlatman lazım. Benim sana inanmam lazım, benim de güveni sarsma. Ben onlara yapmadım, yalan söylemedim, güvenlerini sarsmadım. İlk önce arayacakları insan benim. Bir sorunla karşılaştıkları zaman, çözemedikleri zaman ama. Doğru olan güveni sağlar. (...) Söz verdiğem sözümü tutuyorum. (...) Bana güvenmesi konusunda ona da yalan söylemedim. Yalan yok. Yalan olmadığı zaman güven problemi yaşamıyoruz. Ben diyorum ki bugün iş toplantısı olacak bayanlar da olacak. Gidiyorum telefonumda müşteri bayanların isimleri kayıtlı. Telefonda şifre yok. Buyurun güven sebebi” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *yalan söylememek, hesap verebilmek ve açıklamalar yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Yalan söylenmemek, aile üyeleri arasındaki ilişkinin olması gerektiği gibi olmasını sağlamaktadır. Ayrıca olası sorunların ortaya çıkmasını da engellemektedir. Hesap vermek ve açıklamalar yapmak ile ÜA, hem yapılanlar hakkında detaylı açıklamak sunmakta hem de hesap vermektedir. Böylece gizli saklı hiçbir iş olmadığını ilan etmektedir. Aynı şekilde ailenin diğer üyelerinden beklentilerini de belirtmektedir.

MÖ için güven, *yalan söylememe ve gizli işler çevirmemektir*. Eşi ile olan güven inşasında özellikle gizli saklı işler yapmamanın ve yalan söylememenin önemini vurgulamıştır. Çocuğun kendisine güvenmesi için de özellikle her işin üstesinden gelmesi yani *becerikli olması* onu kahraman statüsüne yükseltmektedir. Böylece çocuk için baba, güvenin kalesi haline gelmektedir. Kısacası MÖ için güven, yalan söylememek ve *hesap verilebilirlik olmaktır*.

“Ben eşime çocuğuma güvenirim. Hele hele eşim, mesela sizin yanınıza geliyorum. Hiç tanımadığım birisinin yanına gidiyorum. Belki sizin adınızı farklı kaydettim. Ama

o benim yanlış bir şeye gitmeyeceğimi hep çünkü insan dediğim gibi o sevgi gösterildikten sonra ve çocuk da bir şey olduğu zaman benim babam yapar diyor. Mesela benim babam yapar diyor hiç sıkıntı değil. Arkadaşlarına da çok rahat söylüyor, öğretmenlerine de çok rahat söylüyor. Okulda bir şey hazırlanıyor. Bunu benim babam yapar diyor sıkıntı değil diyor. (...) Güven çocuk açısından baktığımızda farklı, büyüğün açısından farklı. Çocuk ufak şeyleri çok büyütebilirler. Büyütüyorlar da. Yani bir matkap kullanmayla kahraman olunmuyor. Ama çocuğun gözünde kahramansın. Çocukla bir top oynuyorsun. Çocuk onunla çok mutlu oluyor. 110 kiloluk bir adam benimle nasıl top oynuyor diye. Ama büyük insanda farklı. Eşin eşe güveni farklı. Eski bir tabir var. Ben eşimi ordunu içine salayım, gözüm arkada kalmaz. O kadar hassas olduğunu bilirim. (...) Ben çocuğumun her dalda her branşta başarılı olacağına güveniyorum. Çünkü verdiğim her görevi yerine getiriyor. Ben kademe kademe veriyorum çocuğuma. (...) En büyük güven çocuğun sana yalan söylememesidir. Yalan olmaması lazım. Eşinin yalan söylememesi lazım. Yalan olduğu zaman işin içinde bir de gizlilik. İkisi çok önemli. Yalan ve gizlilik olmayacak. (...) ilk önce gizlilik ve yalan olmaması lazım. Güvende en büyük kaynak bunlar. Bunlar olduğu müddetçe sıkıntı yok. (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *sevgisini göstermek, becerikli olmak, sorumlulukları yerine getirmek, yalan söylememek ve gizli işler yapmamak* tekniklerini kullanmaktadır. MÖ, sevgisini belli ettiğinde aile üyelerinin kendisine olan bağının arttığını belirtmiştir. Sevgisini belli ettiğinde ayrıca, aile üyeleri, MÖ'nün gizli saklı işler yapmayacağından emin olmaktadır. Becerikliliği ile insanlardan saygı gördüğünü böylece güvenilir biri olarak tanındığını belirtmiştir. Bu niteliği sayesinde aile üyelerinin MÖ'ye yönelik güvenleri de pekişmektedir. Buna ek olarak sorumlulukların yerine getirilmesi ile bir aksiliğin olmayacağından aile üyeleri emin kılmaktadır. Güvenin yalan söylememek olduğunu belirten MÖ, aile üyelerinin yalan söylemediği ve gizli işler çevirmediğini de söylemiştir.

TK için güven, 'sözde doğruluk' gibi 'eylemde de doğru' olma olup bile isteye *başkasına zarar vermeme* demektir. Ayrıca ahlaki ilkeleri uygulamak, normların dışına çıkmamak ve herhangi bir sorun anında *yaslanılacak bir liman bulabilmek* şeklinde de anlamlandırılmıştır.

"Yapacağı eylemlerde doğrusunu yapacağını, en azından bilerek ve kasten bir kişiye zarar vermeyeceğini bir kişinin kötülüğünü istemeyeceğini. Kendini koruma anlamında en azından kendini tehlikeye düşürecek tarzda yine bilerek ve kasten bir eylemde bulunmayacağı anlamında o anlamda güveniyorum. (...) O anlamda içinden bir kötülük geçecek, bir yanlış yapayım da bilerek ve kasten annemi babamı üzeyim gibi bir şey geçmez CK'nin içinden. (...) Ben ıı onun her dediği sözüne güveniyorum. (...) bir sorunu olduğu zaman bana iletmediği vakit çözüm bulmak için aradığımı biliyor. Çözmek için uğraştığını biliyor. Eğer çözülebilecek bir noktaysa çözdüğümü biliyor.

Eğer çözülemeyecek bir şeyse en azından onun sırtından o yükü aldığımı biliyor” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul)

TK, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için çocuğuna *güvendiğini göstermek ve yardımcı olmak* tekniklerini kullanmaktadır. TK çocuğuna güvendiğini belli ederek onun kendisine olan bağlılığını desteklemektedir. Çünkü her daim onun arkasında durduğunu ilan etmektedir. Böylece çocuk TK’ye bağlanmakta ve güveni pekişmektedir. Ayrıca çocuğun sorunlarında ona yardımcı olarak çocuğa her türlü ihtiyacını giderebilecek mercii olduğunu da göstermektedir.

SB için güven, *sorun çözebilme, yalan söylememe* demektir. Ayrıca bir insanın sahip olması gereken en önemli özellik olarak güveni anlamaktadır.

“Yani güven benim için insan ilişkilerinde bir numaraya yazdığım şeydir. Yani saygı, ahlak, edep, onlar sona gelir ama güven benim için bir numaradır. Çocuklarla bir sıkıntı olduğunda ha babam bu işi çözer. (...) Çocuklarım o noktada bana karşı o noktada ciddi güven duygularının olduğunu biliyorum. Çocuklarla bu çerçevede yaşıyorlar. Mesela kızım bazen küçük de olsa çocuksu yalanlar söylediğini fark ediyorum. Çağırıyorum. EB bak bu aslında şöyle idi bence. Hani bu böyle de olsa, hani sen burada hatalı da davranmış olsan bana doğrusunu söyle. Küçük de bir yalan olsa yalan söyleme. Bu bizim aramızdaki ilişkiyi bozar. Benim sana karşı olan güvenimi ya da senin bana karşı olan güvenini, bunu sana ben yapmış olsam senin bana karşı olan güvenini, hani bazen konuşuyorsunuz işte kardeşinle babam çok rahatlıkla çözer bunu hadi babama gidelim diyorsunuz ya. Ben öyle bir durumda sizin güveninizi sarssam ya da ben o dediğiniz olayı yapamazsam senin bana karşı olan güvenin sarsılır. (...) yalan söyleme, yani onların yanında hiçbir şekilde yalan söylememeye dikkat ediyorum” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *konuşma/açıklama* ve *yalan söylememe* tekniklerini kullanmaktadır. Konuşma/açıklama ile aile üyelerinden herhangi birinin yalan söylemesi durumunda olası sonuçlarının neler olabileceğini çocuklarına aktarmaktadır. Böylece yalan söylenmemesi yönünde aile üyelerini ikna etmektedir. Kendisi de yalan söylemeyerek de onların kendisine olan güvenini pekiştirmektedir.

MT için güven, *dürüst olma*dır. Bununla birlikte *sözünde durma ve yalan söylememe* anlamlarına da gelmektedir.

“Yani güvenle ilgili birbirimize dürüst olmamız icap ediyor. Anne babanın önce. Bir de çocuğa yapacağımız şeyi ııı yapmamız gerekiyor. Hani çocuğun belki hayalleri vardır. O yıkılır tabi. (...) Güven, yani, şimdi ben çocuğuma yeni okulu hakkında soru soruyorum. Bu okula devam edecek misin? O da baba devam etmek istiyorum diyor. Aslında ben başka bir okula da bakmak istiyorum ama şimdi aslında bu karşılıklı

güven bu. Şimdi kızıma da güvenmemiz gerekiyor. Annesi diyor devam etsin o büyük kızımız mesela aynı okula devam edecek. Ben ona güvendiğimizi hissedecek hani o konuda. En sonunda diyeceğim kızım tamam senin dediğim okula tekrar kaydını yaptırıyorum diyeceğim. (...) Şimdi tabi bazı eksi almıştı onları bize tam söylemedi ama ondan sonra geçen sene oldu o. Ben de toplantıya gittim onları görünce üzüldüm tabi bu sefer. 11 kızıma gittim sordum niye böyle oldu diye. O ara tabi çalışmamış baba o yüzden bir de konular. Açıklamalarda bulundu ama orada tabi güvensizlik hissettik. Ama sonradan toparladı. Bak dedim biz sana güveniyoruz hani. Sana sormuyoruz da. Gidip de zırt pırt öğretmenlere biz hani öğretmenlere çocuğun durumu nasıl diye sormuyoruz. Ama veli toplantısında böyle karşıma eksiler çıkınca kötü oldum dedim. Bu bizim güvenimizi sarsma. Yalan söyleme o konularda” (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

MT, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *sözünde durmak, aile üyelerini karar alma sürecine dahil etmek ve ikna etmek* tekniklerini kullanmaktadır. MT, sözünde durarak çocuğun beklentilerini sarsmaktan kaçınmaktadır. Böylelikle çocukları hayal kırıklığına uğratmayarak çocukların kendisine yönelik güvenini sarsmamaktadır. İkna ederek ise, olan herhangi bir şey hakkında mantıklı gerekçeler sunup çocuğun kendisine olan güvenini pekiştirmektedir. Ayrıca karar alma süreçlerine aile üyelerini dâhil ederek onlara, değerli olduklarını hissettirmektedir. Böylelikle aile üyelerinin babaya olan bağlılığı artarak karşılıklı güven inşa edilmektedir.

HKA için güven, aile üyeleri arasındaki iletişimin yoğunluğuna bağlı olarak ortaya çıkan yoğun *duygulardır*. Ayrıca HKA’ya göre *sözünde durma* ve *yalan söylememe* güvenin göstergesidir.

“Şimdi insanın karşısındaki, yani iki kişinin birbirinin arasındaki ~~ınnı~~ duyguların pekişmesi yani bu. Yani arasındaki diyalog ne kadar bu çocukla babanın arasındaki iletişim ne kadar düzgünse o şekilde olabilir yani. Bazen benim güvencimi tabi çocuğa güvenmek gerekiyor. Benim güvencimi şey de yapabiliyor. Güvencim derken şöyle. Mesela dersini yaptın mı diye sorarım ona. O da bana evet derki yaptım. Aradan bir yarım saat geçer. Ya şu yaptığın dersleri getir bir kontrol edeyim dediğim zaman ya ben işte şöyle yaparım da bilmem ne yaparım da başlıyor kıvırmaya. (...) Genelde benim eşime karşı değil de onun bana karşı şeyi olabiliyor. Biz yeni evlenmişiz, daha evliliğin ne olduğunu bilmiyoruz. Önceden eskilerden bazı vukuatlar vardır. Onlar şey olur falan filan. Haberini almıştır. Onlar. Ondan dolayı bir güven şeyi. Ama zaman geçtikçe ilerleyen zamanlarda bunlar şey yapılabilir, aşılabiliyor. (...) Çocuğumun bana güvenmesi için ise genelde vermiş olduğumuz sözleri tutmaya çalışıyoruz o şekilde” (HKA, 36 yaşında, Memur, Eskişehir).

HKA, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kontrol etmek* ve *sözünde durmak* tekniklerini kullanmaktadır. HKA, çocuğun

yapmış olduğu hataları gözetleyip bunlara müdahale ederek çocukta davranış değişikliği meydana getirmektedir. Aynı zamanda çocuğun kontrol altında olmasını da temin etmektedir. Sözünde durarak ise çocuğun beklentilerinin sarsılmamasını sağlamaktadır.

ED için güven, verilen *sözde durmak*tır. Ayrıca güveni aile üyelerinden beklenen davranışlarda *şaşma olmayacağına yönelik inanç* olarak da tanımlamıştır. Bunlara ek olarak ED için güven *yalandan uzak durma* demektir.

“Çocuğuma dönük olarak bir şeye söz verdiğem mutlaka onu yerine getiririm. (...) Güven oluşuyor. Artık bir şey söylediğimde inanıyor. Çünkü yerine getirmeye çalışıyorum. Çok zor olabiliyor bazen benim için. Ama yerine getiriyorum. Eşimle de en başından beri zaten üniversite zamanlarımızda tanıştık. Açık bir süreç geliştirdik. Açık bir iletişim süreci geliştirdik. Yargılama yoluna gitmedik. Birbirimizi eğer yargılamazsak birbirimizin gerçekleri söylemesine engel olmamış oluruz diye bir sözleşme gelişmişti. (...) Yani bir şey söz konusu olduğunda bir gösterilmesi gereken bir tutum söz konusu olduğunda onun belirli bir şekilde davranacağına olan inanç diyebilirim. Bir tutarlılık” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *yargılamada bulunmamak ve sözde durmak* tekniklerini kullanmaktadır. Bu teknik sayesinde, özellikle eşiyile, karşılıklı olarak birbirlerine gerçekleri söyleyebilmekte ve işin içine yalan karıştırmadan açık bir iletişim kurabilmektedirler. Sözünde durarak ise gelecek beklentisinde herhangi bir olumsuzluk yaşanmasının önüne geçmektedir.

İİ için güven, *görevlerin yerine getirilmesi, babalığın icra edilmesi ve sözde durma* demektir. Ayrıca güven karşılıklı olarak oluşan bir itimat durumudur.

“Bir görev verildiği zaman o görevin eksiksiz yapılması bence. Hani işte öyle oldu da böyle oldu da yapamadım şu bu değil de yani art niyet olmamalı. (...) Bizim güven sorunumuz yok yani. Görev demeyeyim acaba yanlış cümlemi kullandım. Bir emanet. Ya güven karşılıklı itimat. (...) Ben onun babasıyım. Yani dayanacağı atıyorum iki kişiden biriyim. Biri annesiye biri benim. Hani sırtını dayanacağı veya güveneceği her şeyi benim işte. (...) Zamanı benle geçirdiği için diyelim. En büyük şey babası olmam. Dışarıdan bir adama da güvenebilir, öğretmene de güvenebilir ama neticede ben onun en birinci derecede kan bağıyım. Söz vermişsen, sen unutsan bile çocuk unutmaz zaten o sözü. Sen bir çocuğa söz vermişsin. Atıyorum işte yarın akşam bir yere gideceğiz veya on gün sonra şunu yapacağız. Zaten sen onu unutsan bile çocuk unutmaz onu sana hep hatırlatır. Onun için çocuğa verilen sözün mutlak suretle yerine getirilmelidir. Karşılıklı güven söz, önemlidir” (İİ, 37 yaşında, Balıkçı, İstanbul).

İİ, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *art niyet gütmemek, birlikte zaman geçirmek ve sözünde durmak* tekniklerini kullanmaktadır.

Herhangi bir eylemde bulunurken ya da görevleri yerine getirirken art niyet taşımadığını aile üyelerine açık bir şekilde sunarak onların güvenini kazanmaktadır. Birlikte zaman geçirerek ise aile üyeleri için vazgeçilmez hale gelmektedir. Verdiği sözde durunca da, aile üyeleri için önemli ve değerli biri haline gelmektedir. Birbirlerini tanımakta, aralarında bağ kuvvetlenmekte ve birbirlerinden şüphe etmemektedirler.

EB için güven, *aile üyelerini koruma ve sözde durma* demektir. Ayrıca aile üyelerinin hiçbirinin olası kötü bir olayda birbirlerinden vazgeçmemeleri yani *koyuvermemeleri* anlamına da gelmektedir.

“Ne bileyim fiziksel olarak bu güvendir hani beni korur anlamında. Hani koruyuculuk anlamında güven dersiniz yani MB için hani her çocuğun babası güçlüdür ya hani çok güçlüsün der mesela oradan bir güveni var diye düşünüyorum. (...) Korumaya çalışırım. Yanından pek ayrılmam. Dışarı çıktığımız zaman özellikle elini her zaman tutmaya çalışırım. (...) Hani eşinizle dersiniz hani, sıkıntımız hiçbir zaman olmadı. Ne bileyim işte başka biriyle ilişki kurmak gibi güven sıkıntısı olabilir. (...) Ailemiz içinde elimizden geleni yapıyor olmamız anlamında da birbirimize de güvenimiz var. Maddi ve manevi herhangi bir sıkıntıda kimsenin koyuvermeyeceğini, bunu atlatmak için elimizden geleni yapacağımızı ikimizde düşünüyor ve hissediyoruz diye düşünüyorum. (...) Allah korusun bir şey olmayacağını bir garantisi yok hiçbir zaman. Yani ben ona her şekilde güveniyorum. (...) Ben mesela yapamayacağım bir şeyin sözünü yani eşime de vermem. Etrafımdakilere de vermem. Çocuğuma hiç vermem. Ben daha önce bu tür hayal kırıklıkları yaşadım. Bu bir hayal kırıklığı ve hiç hoş bir şey değil. İnsanlara güvenin vs. sarsılıyor” (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için aile üyelerini *korumak, hiçbir şekilde vazgeçmemek ve sözünde durmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuğunu koruyarak aralarındaki bağı güçlendirmektedir. Ayrıca kötü durumlarda, aile üyelerinin birbirilerinin yanında olacağına dair inanç karşılıklı olarak güvenlerini pekiştirmektedir. Sözünde durarak, aile üyelerinin hayal kırıklığı yaşamasının önüne geçip beklentilerin sarsılmasını önlemektedir.

EE için güven, karşılıklı *inanma, samimiyettir*. Ayrıca güven *verilen sözlerin tutulması* ve beklenen gelecekte herhangi bir sapmanın olmayacağı inancıdır.

“Güven karşılıklı birbirine inanma, karşılıklı birbiriyle olan diyaloglardaki samimiyet, duyguların uyuşması yani. Fikirlerin uyuşması. Verilen yani istenenlere, verilen vaatlere karşılık, yapılması gerekenlere karşılık yapacağım deyip de yapmadığın zaman ortada bir güvensizlik oluşur. (...) Mesela verilen sözler, istenilen istekler ne kadar çok yerine getirilebilirsen o kadar güveni arttırabiliyor. Tablet alacağız dedik

tablet aldık. Ayakkabı alacağım. Aldım. Dedğini yapıyorsan güven artıyor. Aynı şekilde çocukta şöyle bir psikoloji oluşuyor. Bu sefer sen çocuğa bir şey diyorsun. Bunu yapacak mısın? Tamam baba yapacağım diyor. Takip ettiğin zaman da yapıyor” (EE, Vestel Bayisi, 40 yaşında, İstanbul).

EE, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *gözetlemek ve karşılıklı olarak sözde durmak* tekniklerini kullanmaktadır. Sözde durarak karşılıklı olarak talepleri ya da görevleri yerine getirmektedirler. Ayrıca sözde durulup durulmadığının takibi yapılarak, yani gözetleyerek sözde durma davranışı aile üyelerine içselleştirmektedir. Böylelikle karşılıklı güven pekişmektedir.

Sİ için güven, aile üyelerinin *arkasında durmaktır*. Bunun yanı sıra güven, *ulaşılabilir olma ve bilgilendirme* anlamlarına da gelmektedir.

“Ortaokulda da yine bir olay yaşadık. Çocuk küstü ne konuşuyor ne ediyor. Dedim ki oğlum ne oldu? Sağ sol, anlattı. Dedi ki böyle böyle. Sınıf öğretmeni gürültü yapıyorlar diye ıı buna tokat atmış. Oysaki konuşan o değil başka şeymiş ama. O Mİ’ye şey yapmış. Bu çok zoruna gitmiş çocuğun. Ya sıkıyor kendini. Kendini dışa kapadı falan. Tamam oğlum dedim ben şey yapıyorum. Tamam dedim ben geleceğim. Yarın okuldayım. Halledeceğim. Gittim okula. (...) Dedim çocuktan özür dileyeceksin. Çocuktan özür dilettilim. Çocuk hırsından hüngür hüngür ağlıyor ama çocuk şunu aldı. Babam benim arkamda. Babam benim arkamda. (...) Ben, ben, şuraya gidiyorum diyorsam, büyük ihtimalle eşim beni aradığında orda bulur. Maddi olarak, atıyorum, maaşı aldım, büyük oğluma harçlık verdim ya da bir şey götürdüm. Eşime söylerim: Mİ’ye 200 lira verdim. Telefonunu yatırdım, şu yaptım. Saklamam asla. Asla. İşte ben arkadaşım ile buluşacağım, şuradayım Ordayımdır. Telefonum daima açıktır. Daima açıktır. Ulaşabilir bana, ulaşabilir” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul)

Sİ, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *haksızlıklardan korumak, ulaşılabilir olmak ve gizli işler çevirmemek* tekniklerini kullanmaktadır. Herhangi bir haksızlığa maruz kalmış aile üyesinin hakkını almak için çabalayarak, sorunları çözmektedir. Herhangi bir durumda, nerede olursa olsun bunun bilgisini aile üyelerine vererek yanlış bir iş yapmadığını göstermekte ve onların güvenini pekiştirmektedir. Böylelikle gizli saklı işlerde bulunmadığını ilan etmektedir.

MS için güven, ortamda baba olmadığında bile *beklenen eylemlerin gerçekleştirileceği ve herhangi bir sapma olmayacağı* anlamına gelir. *Arkaya dönüp bakmama* olarak tarif ettiği şey aslında itimattır. Ayrıca güven, *sözünde durmaktır*.

“Ama mutlaka davranışlarında değişiklikler olacak. Onları da takip etmek zorundayım. Biraz tedirgin olarak güvenirim. Kızıma güvenirim. Ama dedim ya o takip etmem gerekir. Eşime güvenirim. Eşimde o artık geçiş zamanları olmadığı için eşim normal eş olarak evin kadını olarak o konuda eşime güvenirim yani. (...) Güven deyince arkani dönüp, bir daha arkana bakmamak. Sensiz ben olmadığım zaman da aynı şekilde ben varmışım gibi davranması. Ya sonuç itibariyle bir yere gidiyorsa, gittiği yerden sizi arıyorsa vs. işte o tür şeylere güven derim. (...) Mümkün olduğunca kızıma sözler verdim. Ve her ne sebep olursa olsun bu sözleri tutmaya çalıştım. (...) Eşimle de sonuçta aile içinde güven dediğim zaman, erkeğin aldatması olayı düşünülebiliyor” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *gözetlemek, sözde durmak ve tanımak* tekniklerini kullanmaktadır. MS, çocuğu gözetim altında tutarak davranış değişikliklerini kontrol etmektedir. Böylece çocuğun zorlamadan ziyade gönüllü bir şekilde disipline olmasını sağlamaktadır. Böylelikle çocuğun kendisine bağlanmasını başarmaktadır. Sözünde durarak ise çocuğunun beklentilerini sarsmaktan kaçınmaktadır. Eşiyle olan ilişkisinde ise birbirlerini tanıyor olmaları herhangi bir güvensizliğe mahal vermemektedir.

İF için güven, bir insan hakkında *hissedilen olumlu düşünceler* anlamına gelmektedir. Bu düşünceler İF’e göre insanların eylemlerinin sonucunda oluşur. Ayrıca güven *sır saklama, güçlü olma ve aile üyeleriyle ilgilenme* demektir.

“Karşı tarafa hissettirdiğiniz olumlu düşünceler diye düşünüyorum ben. Sizinle ilgili genel olarak, karakteriniz ile ilgili karşı tarafa vermiş olduğunuz olumlu düşüncelere ben güven diyorum. Fikri anlamda değil de yaptıklarımız, davranışlarımız, olaylara karşı vermiş olduğumuz tavırlar karşı tarafta ister istemez size karşı olan bir güven ya da güvensizlik duygusu oluşturuyor. (...) Bazen kendi aramızda konuştuğumuz bir şeyin kendi aramızda kalması gerektiğini düşündüğümde o bunun kendi aramızda kaldığını bildiğinde ister istemez bir güven tesis ediliyor. (...) Belki çocuklar dedim ya bir babasının güçlü olmasını güven unsuru olarak kabule diyor. Fiziksel anlamda güçlü. Öyle bir şey ar. Biz mi veriyoruz onlar mı geliştiriyor bilmiyorum. Yani baba deyince çocuklarda böyle bir güven duygusu güçlü ailemizi koruyan bir erkek duygusu var. (...) Bunun dışında spora gittik bir üç dört aylık bir dönem basketbol kursuna gitti. O dönemde ben hep şey yaptım. Hani sabah kaldırdım. Giyindirdim. Hazırladım. Beraber gittik. Bekledim onu. Hafta sonu. Orada onu beklemem, işte onu tekrar alıp eve götürmem ister istemez o güven duygusunu pekiştiriyor. Çünkü biliyor babam beni bekliyor dışarıda” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *beklentilere aykırı davranmamak, sır tutmayı önemsemek, güçlü görünmek için çabalamak ve ilgilendiğini göstermek* tekniklerini kullanmaktadır. Beklentilere aykırı davranmayarak aile üyeleri arasındaki karşılıklı güveni pekiştirmektedir. Sır tutmayı

önemsemek ve bunu çocuğundan beklemekle çocuğuyla arasındaki ilişkide karşılıklı güveni inşa etmektedir. Güçlü görünmek için çabalamakla aile üyelerine kendilerini koruyabilecek güçlü bir erkek imajını vermektedir. Son olarak çocuğuyla özel olarak ilgilenmek ve çocuğuna kendisiyle özel ilgilenildiğini hissettirmekle çocuğun babaya olan bağlılığını arttırmaktadır.

OE için güven, *zaman ayırma, saygı ve güçlü iletişim* demektir. Aile üyelerinin birbirlerine güvendiğini ifade eden OE bu sayede huzurlu bir aile ortamlarının olduğunu söylemiştir.

“Aileme karşı güvenim, ailemin bana güveni yüzde yüzdür. Bunu nasıl sağladım. Onlara olan güvenimi gösterdim zamanla. (...) Elimden geldiği zaman boş zamanlarımı aileme ayırıyorum. Ben sabah işe giderim. Akşam 6-7 de çıkıyorsam eve giderim. Kolay kolay bir yere takılmam. Bir yere takılacağım zaman eşime haber veririm. Hani bu kılıbıklık değildir. Eşimin rızası olmadan bir yere gitmem. (...) Huzur. Güvenin getirdiği şey şu anda benim hayatımda huzur. Eşim bana güvendiği için huzurluyum. İkimizde huzurluyuz. Yani ben bir hata yaptığım zaman. Güvene şöyle desek mi acaba, ikimizin arasındaki iletişimin kuvvetli olması ve birbirimize olan saygı. Çünkü ben ona iletişimimi tam aktardığım zaman, o da aynı şekilde geri cevap verebiliyor. İstediklerimi ona aktarıyorum, o bana istediklerini aktarıyor. Bu da bizi birazcık güvene sürüklüyor. Çocukla da aynı. Elimden geldiği kadar, özellikle şu anda Eymen anladığı için, her şeyini anlatarak yapıyorum” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE, aile üyeleri üzerinde güven aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *birlikte zaman geçirmek, güveni göstermek, talepleri aktarabilmek ve konuşmak* tekniklerini kullanmaktadır. Birlikte zaman geçirerek birbirlerini daha iyi tanımakta ve anlamaktadırlar. Böylelikle OE, aile üyeleri için güvenilir kişi haline gelmektedir. Taleplerini karşılıklı olarak birbirlerine aktardıkları zaman ise, aralarında karşılıklı bir iletişim gelişmekte ve birbirilerini anlamaktadırlar. Dolayısıyla aile üyelerinin konuşabilecekleri bir zemin ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar sayesinde OE, aile üyelerini ikna edebilmektedir. Bu tekniklerle OE, otoritesini yeniden üretmektedir.

BADEP’e katılmış babalar için bir yandan güvenin nasıl bir anlam taşıdığı ortaya çıkarılırken bir yandan da babaların otoritelerini yeniden üretebilmek için güveni hangi tekniklerle ürettikleri görünür kılındı. Babalar için güven temel olarak aile olmanın en önemli aracıdır. Mülakatlar neticesinde güven, babalar için şu anlamlara gelmektedir: *Doğru söyleme, sözünde durma, doğru eyleme, yalan söylememe, kurallara uyma, dürüst olma, aile üyelerinden hiçbir şekilde şüphe etmeme, tereddüt*

etmeme, ne yapılacağını bilme, hesap verebilir ve ulaşılabilir olma, sorun çözebilme, aile üyelerini koruyabilme, iletişim kurabilme, arkada durabilme, ilgilenme, sır saklama, samimi olma ve kısacası baba olmak. Güven, babalık pratiklerinin icra edilebilmesi için bir babada aranan en önemli niteliktir. Babalar için güven, aile üyelerinin birliğinin ve aile yaşamının sürdürülebilirliğinin temel koşuludur. Görüşmelerden hareketle güven şu şekilde tanımlanabilir: *Hayatın belirsizlikleri karşısında hayatta kalmak için geliştirilen geleceğe dönük beklentilerin gerçekleşeceğine yönelik şaşmazlık duygusudur.* Baba olmak aile üyelerinin sorumluluklarını taşımak anlamına gelmekteydi. Bu sorumluluğu taşıyabilmek için aynı zamanda güvenilir olmak da bir zorunluluktur. Nitekim otoriteyi görünür kılan niteliklerden olan güven, babada otoritenin ete kemiğe bürünmesini sağlar. Nitekim güven, ilgilenmek, yalan söylememek, dürüst olmak ve diğerleri gibi ahlaki niteliklerin sergilenmesidir. Babalar aile üyeleri arasında güven ilişkisinin inşa ettikleri oranda otoritelerini yeniden üretmektedirler. Çünkü güven otorite zemininde karşılaşmaların yani ilişkilerin sürdürülmesini sağlar.

Babalar aile üyeleri arasında güveni üretebilmek için birçok farklı teknik kullanmaktadırlar. Bunlardan bazıları şunlardır: *Verdikleri sözü yerine getirmek; birlikte zaman geçirmek; güçlü görünmek; ikna etmek ve açıklamalarda bulunmak; açık bir iletişim dili kullanmak; sorumlulukları tam olarak yerine getirmek için çabalamak; becerikli olmak; kontrol etmek; her an ulaşılabilir olmak; karar süreçlerine aile üyelerini dahil etmek; gizli iş çevirmemek; yardımcı olmak; yargılamamak; art niyet göstermemek; tanımak; hiçbir şekilde vazgeçmemek; sır tutmak ve sevgisini göstermek.* Günümüz modern babaları aile üyeleri arasındaki ilişkide güvenin hayati rolünün farkında olup, aile ilişkilerini bu ilkeye göre dizayn etmektedirler. Dolayısıyla bir yandan güvenin herhangi bir ilişkide doğallığında ortaya çıkması gerekirken diğer yandan da babalar güveni araçsallaştırma eğilimine girmektedirler. Dolayısıyla güven örtük otorite stratejisinin bir tekniğine indirgenmesi yani araçsallaştırılmış/rasyonelleştirilmiş güven, güvenin anlamının eksilmesine yol açmaktadır. Böyle bir risk tam olarak verilerden ortaya çıktığı söylenemese de bazı babaların böyle bir eğilime kaydıkları gözlemlenmiştir. Güvenin otorite stratejilerine göre analitik ayrımı mülakat sonuçlarına göre

yapılamamıştır. Bunun gerekçesi olarak ise güvenin babalar için çok temel bir anlama sahip olması ve bütün otorite stratejilerinde aynı işlevi görmüş olmasıdır. Örneğin zor kullanan ve şiddet uygulayan baba da alternatif yaklaşımlar sergileyen baba da eşit düzeyde güvene ihtiyaç duymaktadırlar.

3.2.2. Korku

Otoritenin niteliklerinden biri de korku uyandırma kapasitesidir. Bu başlık altında derinlemesine mülakatların analizine göre korkunun babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve korkuyu kullanarak otoritelerini yeniden nasıl ürettikleri ortaya konulacaktır.

ED için korku, *aile üyelerini yalnız bırakma* demektir. Herhangi olası kötü bir durum karşısında aile üyelerini çaresiz bir şekilde bırakmak ED'nin en büyük korkusudur. Ayrıca ED, korkunun *toplumsal olarak inşa* edildiğini düşünmektedir. Bu nedenle korku *öğrenilen bir davranıştır*. Bunlara ek olarak ED, korkunun insanın davranışlarını şekillendirme gibi bir işlevi olduğunu belirtmiştir.

“Kafkaesk bir baba gölgesi altında büyüdüm. (...) Ekonomik yoksunluk ve babanın psiko-şiddeti altında büyüdüm. (...) Korku öğrenilir. Korku öğrenilen bir davranış kalıbıdır. (...) Korkuları ını öğrenilen bir şey dediğinizde hiç öğrenmemek mümkün mü? dersiniz hiç öğrenmemek mümkün değil. Çünkü toplumsal, sosyal bir çevre içerisinde yaşıyoruz. Bunun aksi mümkün değil. Toplumsal çevreden soyutladığımızda birey diye bir şeyin mümkün olmadığı için korkular öğrenilir. (...) Benim ailemin kendi açımdan kansere karşı genetik yatkınlığı var ki, en son işte birkaç ay önce abimde de iki yaş büyük abimde de buna ilişkin bulgular gözlemlendi. Şimdi tedavi alıyor kendisi. Buna ilişkin bir durumda aynı hastalığın kısa bir süre sonra belki işte. (...) Benim başıma gelmesi durumunda kendime ilişkin bir korku değil. Ölüme ilişkin bir korku taşımıyorum ama geride kalanlara çocuğumun geleceğine ilişkin mutlaka.... Babalık pratiklerime ını biraz daha söylediğim gibi zaman zaman aşırı izin verici bir tutuma yol açıyor. Sanki şöyle imajiner durumlar oluşturun. (...) Sürekli onunla vakit geçirmeyi, onu güldürmeyi, onu eğlendirmeyi, ya yanlış bir yere çıkarttığının da farkındayım. (...) Bilinçli olarak kullanmıyorum. Tabi ki yani bir yerden düşecekse onun önce düşmesi, korkması için veya yapmaması gerektiğini öğrenmesi için önce düşmesi gerekmiyor tabi. Bak düşersin aman dikkat et oğlum, dikkat et düşersin. Burası tehlikeli gibi. (...) Aslında dolaylı korku” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *izin verici baba olmak, çocuğuyla vakit geçirmek ve korkuyu öğretmek* tekniklerini kullanmaktadır. İzin verici baba olmak ile çocuğunun isteklerini yerine getirmeyi kastetmektedir. Bunun gerekçesi olarak uzun yaşamayacağına inanmaktadır.

Çocuğuyla daha fazla vakit geçirmesinin nedeni ise, çocuğun kendisini iyi hatırlamasını istemesidir. Fazla yaşamayacağını düşündüğünden çocuğuyla beraber vakit geçirmek için çabalamaktadır. Ayrıca çocuğunun nelerden korkması gerektiğini de ona öğretmektedir. Böylelikle *tehlikelerden çocuğunu korumuş* olmaktadır.

İF için korku, *aile üyelerinin yaşamını sekteye uğratacak ve ailesini tehdit edebilecek* her şey anlamına gelmektedir. Örneğin alışılmış düzeninin bozulması, kaybetme duygusu ve kuralların ihlali anlamlarına gelmektedir.

“Bir anda işsiz kalabilirsiniz sistemde. Dolayısıyla bazen böyle korkularım var. İşsiz kalırsam ne olur ne biter ailemi nasıl etkiler? Onun için belli bir standartlara ulaşıyorsunuz belli bir süre sonra. O standartlara ulaştıktan sonra orada kalmak o standartları korumak zor. (...) Deniz Efeyi almaya geliyordu servis sabah. Evin önünde bir anda karşı kaldırıma fırladı. O sırada bir araba geldi. Hani böyle kafa kafaya geldi. Nerdeyse Deniz Efeye çarpacaktı. O an böyle bir şok oldum. (...) Ya şöyle iş kaygısıyla mesela. Onunla ilgili mesela kafanda bir B planı C planı oluşturuyorsun. (...) Onun dışında trafikle ilgili birkaç kere daha uyardım. Bazen sabah dışarı çıktığında söylüyorum. Uyarıyorum. Dikkatli ol diyorum karşıdan karşıya geçerken. Mesela sabah kapıdan uğrularken onu beşinci kattayız. Baba hadi iyi çalışmalar. Sana da iyi dersler oğlum diyorum. İşte karşıya geçerken dikkatli ol diyorum. Koşarak geçme diyorum. Tamam diyor iniyor. Sonra ben yukarıdan bakıyorum bazen. İşte kapının önünde duruyor. Sağına bakıyor araba geliyor mu gelmiyor mu diye. Karşıya geçiyor. Servisi bekliyor. Bazen ben kendim camdan iyice kontrol ediyorum. Hani o kapıdan çıktığında görüyorum onu sesleniyorum. Dikkatli ol karşıya geçerken diye. Yukarıdan bağıriyorum. (...) Onu birkaç kez de söylemişim. Odanı dağınık bırakma falan. Baktım yine odası dağınık. Gel buraya, gel, gel, gel dedim. Efendim baba dedi. Gel dedim bir gel. Kulağını şöyle bir tuttum. Götürdüm odasına doğru. Bak bakalım odana dedim. Baktı. Ne görüyorsun dedim? Ben sana ne söylemişim? Odan çok dağınık olmayacak diye. Bıraktım. Hemen odasını toplamaya başladı” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *yedek planlar yapmak, uyarmak, kontrol etmek ve şiddet uygulamak* tekniklerini kullanmaktadır. İF, olası tehdit senaryolarına karşı daima B ve C planları yaparak ailesinin herhangi bir zorlukla karşılaşması için yol haritaları hazırlamaktadır. Ayrıca çocuklarının davranışlarının tehdit edici hale gelmemesi için onları uyarmakta, kontrol etmekte ve gerektiğinde şiddete başvurmaktadır. Böylece İF hem ailesinin korkularla karşılaşmasını engellemekte hem de kendi korkularıyla baş etmektedir.

İİ için korku, *ailenin üyelerinin yaşamlarının tehdit edilmesi, aile üyelerinden herhangi birinin başına bir şeyler gelmesi* anlamlarına gelmektedir. Kısacası ailesinin dirliğine yönelik tüm tehlikeler olarak ifade edilebilir.

“Ne bileyim doğa olayları var. Ne bileyim bir deprem, bir yangın. İşte terör var. İnsan tedirgin oluyor. Kaza var. (...) Atıyorum bir deprem olacak diyoruz. Deprem için ne yapıyoruz: Deprem çantası hazırlıyoruz. Nerde buluşacağız. Kendimize bir konum hazırlıyoruz. Telefonlar olmayacak bilmem ne olursa parkta şurada buluşalım diyoruz. Öbür türlü bak kızım tanımadığın bilmediğin insanların yanına yaklaşma. Her şey olabilir. Kaçırırlar. Bilmem öyle olur böyle olur. (...) Onları uyarıyoruz işte. Bu madde bağımlılığı onları anlatmaya çalışıyoruz işte. Şimdiden bak böyle olursa çok büyük zararları var bunların. (...) Yalnız başına bir yere yollamıyoruz. Bir yere gitmemiz gerekiyorsa beraber gidiyoruz. Bakkala falan göndermiyorum. (...) Onun için ya acaba bir ekmek almaya gidecek ama acaba dikkat etmeden koşarsa işte bir araba gelir bilmem ne olur. O korku var bizde hala göndermiyoruz (...) Hani her şey var. Onun için okula gidiyor çocuk ama hep şimdiden bizde bir tedirginlik var. Ya ortaokula gidecek. Orada nasıl bir okul olacak. Nasıl bir yer. Liseyi nereye tutturacak. İyi bir yer gelecek mi? Hep bir tedirginlik. Bilmiyoruz işte” (İİ,37 yaşında, Balıkçı, İstanbul).

İİ, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *hazırlıklı olmak, uyarmak ve anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. İİ, olası tehdit edici öğeleri ön görüp bunlarla karşılaşmamak için hazırlıklar yapmaktadır. Buna ek olarak olası tehdit edici unsurlara kızının maruz kalmaması için onu uyarmakta ve eğer tehdit edilirse ne yapacağını ona anlatmaktadır. Böylelikle İİ, ailesinde hem korkuyu önlemekte hem de korkuyu kullanarak ailesini gözetim altında tutmaktadır.

MS için korku, aile üyelerinin özellikle de *çocuğunun başına kötü bir şey gelmesi* demektir. Korku MS için, *gelecek beklentilerinin tehdit edilmesi* anlamını da taşımaktadır.

“Yani hiç kimsenin tanıdığımız, tanımadığımız hiç kimsenin senin vücuduna ellemesine dokunmasına, senin iznin olmadan öpmesine, çok yakın temasta bulunmasına, yani yapmamalı. Eğer böyle bir şey olursa beni uyar. Karşındaki kişiyi uyar. Ben böyle bir şey yapmanı istemiyorum şeklinde. Ya da işte şey yap daha fazlası oldu, tehlikeye girdiğini anlarsa çılgılık at. Bağır. Feryat figan et. (...) Etrafa bakıyorsunuz, sigara içeni çok farklı durumlarda gezen çocuklar var. Gençler var. Kimsenin ses çıkarttığı yok. (...) Tedirgin oluyorsunuz. Haberleri izliyorsunuz. Sosyal medyayı biliyorsanız, zaten bu konuları soğurabildiği kadar sömürüyor. Etkileniyorsunuz haliyle. (...) Çok fazla mezun var, çok fazla üniversite mezunu var, işsiz var. Şimdi onları gördüğümüz zaman tedirgin oluyorum. Ha ne yapsın? En azından biraz kendine güveni olsun. (...) Çocuğumuzun kaygısı var. (...) Lise çağları çocukların genellikle ailede, öğretmenden yavaş yavaş çıktığı zamanlar. Arkadaşın daha çok etkin olduğu zamanlar. İşte özellikle o dönem içerisinde, belki de korkumuz hani hedef kitleden kaynaklı. İşte iyi insanlarla karşılaşacak mı? (...) Hani biz olmadığımız zaman ayakları üzerinde durabilecek mi?” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *savunma tekniklerini öğretmek, uyarmak, anlatmak ve özgüven geliştirmek* tekniklerini

kullanmaktadır. MS, çocuğunun tehdit edici bir unsurla karşılaşma olasılığına karşı ona savunma/korunma tekniklerini öğreterek olası tehlikelerle başa çıkabilmesi için çabalamaktadır. Uyarılar ve anlatılarla çocuğun karşılaşabileceği olası risklerin neler olduğunu öğretmekte ve çocuğun buna göre davranmasını sağlamaktadır. Özgüven gelişimi sağlanarak çocuğun kendi ayakları üzerinde durma imkânlarını oluşturulmaktadır. Bu sayede baba, hem korkuları ile karşılaşmamakta hem de bu korkularını motivasyon kaynağı haline getirerek çocukta davranış değişikliğini sağlamaktadır.

ÖY için korku, *sorumluluğunu yerine getirememe, aile üyelerinin tehlikeye maruz kalması* anlamlarına gelmektedir. Kısacası korku aile üyelerinin gelecek beklentilerinin tehdit edilmesidir.

“Baba olmaktan daha büyük korkuyordum. 11 ya çocuk sorumluluğu almak. Onu dünyaya getirmek kolay da onu büyütmek, hani bunun inanç tarafı da var, bunun sosyal sorumluluğu da var. (...) Eğer bir onların okul hayatına yetemezsem ekonomik anlamda ya da herhangi bir doğal ihtiyacını karşılayamama gibi bir durum beni her zaman tedirgin etmiştir. (...) Gözümüzün önünde olsun, uzak olmasın, kontrolümüz altında olsun isterim. Malum bir sürü haber okuyoruz. Görüyoruz. Duyuyoruz. Ama hani etkileniyoruz haliyle. Hanım biraz daha titiz o konuda. Çocuklara hani göz kulak ol. Ben diyorum benim kontrolüm altında. Merak etme. Ama işte yok kapının önüne çıkmasın, yani sitenin dışına çıkmasın, gibi şeyler oluyor. (...) Belki dozunda bir korkunun yani, ne bileyim yani. İşte çok hızlı gitme düşersin diyoruz ama hani düşecekse de düşer yani. O kadar da şey değildir mesela. (...) Çocuklarımızın başkaları tarafından tacize uğramaması için ya da onu fark edebilmesi için bu eğitimlerde de gördük. Kendi çevresini, işte şu noktalara dokunulmasını ya da şöyle davranılmasının yanlış olduğunu, baban seni çağırıyor gel götürüyim tarzında birisinde bir şey geldiğin de hani ona riayet etmemesi gerektiğini, anlatıyoruz” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *gözetim altında tutmak, uyarmak ve korunma tekniklerini öğretmek* tekniklerini kullanmaktadır. ÖY çocuğunu göz önünde tutarak, dışsal tehditlere maruz kalmasının önüne geçmektedir. Uyararak ise bu tehditlere hazırlıklı olmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak eğer tehdit edici unsurlara maruz kalırsa nasıl baş edeceğini gösteren savunma/korunma tekniklerini öğretmektedir. Dolayısıyla ÖY, aile üyelerini koruma ve kollama görevini korkularla baş ederek yerine getirmektedir.

Sİ için korku, aile üyelerinden *birinin başına kötü bir şey gelmesi* veya *herhangi birinin hastalanması* demektir. Bunun yanı sıra Sİ, korkunun yapıcı bir işlevi olduğunu belirtmiştir. Sİ, korku ile aile üyelerinin davranışlarını şekillendirmektedir.

“Dedi ki baba ben çocuk muyum? Dedim ki değilsin. Zaten korkum o. Artık çocuk değilsin. Artık sen genç bir adamsın kanın çok hızlı akıyor. O yüzden korkuyorum. (...) Çocuğu dayak arsız yapmaman lazım. Yani bir kere canını acıtırsın, hani bu şey gibidir. Hani soba, soba dersin. Cız dersin falan ama yaklaşırsın ona bir kere yanar ondan sonra yaklaştıramazsın. (...) Allah göstermesin hastalıktır. Suydu, buydu: örneğin ben hala ufak oğlum mayıs ayında ameliyat olacak gözünden. Onun stresi beni şimdiden bastırdı. (...) Onun adına korkmak. (...) Dedim ki tamam o zaman okula gitmiyorsan. Okula gitmiyorsan biz işe gidiyoruz. Sen o zaman bu çocuklar gibi sokakta oynayacaksın. Sokakta kalacaksın. (...) Ama bakın, tehdit derken, bu hani yapıcı. Ama yapıcı (...) Korku derken asla benden korkmaz zaten yani. Benden korkacak bir şeyi yok. Yapıcı korku, belki şey o kullandığım olabilir. Nitekim ben hiçbir şey demeden yarın öğretmenimden özür dileyeceğim, arkadaşlarımdan özür dileyeceğim ve yaptı bunu” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ, korku aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *konusmak, tehdit etmek ve şiddet uygulamak* tekniklerini kullanmaktadır. Konuşma ile olası tehdit unsurları hakkında çocuklarını bilgilendirmektedir. Tehdit ederek ise çocukta davranış değişikliğinin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ayrıca şiddet göstererek çocukta korku unsurunun yerleşmesini sağlamaktadır.

SB için korku, aile üyelerinin hem fiziksel açıdan hem de *gelecek beklentileri açısından tehlide maruz kalmaları* anlamına gelmektedir. Çocuklarının kötü bir şey yaşama olasılığı SB’nin en büyük korkularından biridir.

“Yani mesela kızımı bir yere gönderirken, daha tedirgin gönderiyorum. Bir arkadaşına ödev yapmaya gönderirken. (...) Çocuğa biz şey diyoruz. Cinsel istismar öğrencilerime de yaptırdım. Özel bölgeniz, özel dokunuşlarıyla alakalı annesi konuşuyor. Kızım bak bu normal bir dokunuş, şu şöyle olursa, şöyle bir şeyle karşılaşırsan, hemen ortamdan uzaklaş, ya da yakında birisi varsa gerekli şeyi yap. Çocuklarımızı uyarıyoruz bu konuda. (...) Belli bir yaştan sonra dedesi vefat etti. Bir ara ölüm korkusu oldu. Biraz şeyi o arada cennet cehennem muhabbeti. Ona gerekli açıklamaları yaptık. (...) Şu an ülkedeki yaşam şeklinin çocuklar için bir tehdit olduğunu düşünüyorum. (...) Ülkedeki değişen siyasi konjonktür. Hani bunu hepimiz biliyoruz. Ülke son üç beş yıldır ya da beş on yıldır değişik bir yöne doğru gidiyor. Son iki yıldır ya da son bir yıldır yaşanan ki benim de çalıştığım bir coğrafya ve çok da sevdiğim bir coğrafya yaşanan zamanla benim için çok değil ama çocuklarım için tehdit olduğunu düşünüyorum. Ben açıkçası çocuklarımla Cumhuriyetçi bireyler olarak yetişmelerini, daha çağdaş bilimle, sanatla uğraşan insan olmalarını istiyorum ama günümüzdeki siyasi konjonktür biraz buna ters” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *anlatmak, uyararak, açıklamak ve olası tehditlere karşı çocuklarını donanımlı kılmak* tekniklerini kullanmaktadır. SB için korku, olası tehlikeli durumlar için önlem alma gereksinimi üretir. Bu kapsamda olası tehlikeli unsurları çocuklarına anlatmakta, uyarılarda bulunmakta ve açıklamalar yapmaktadır. Böylece çocuklarının bu tehlikelerle karşılaşmasının önüne geçmekte ya da karşılaştıklarında ne yapacaklarını öğretmektedir. Ayrıca onları eğitsel olarak donanımlı hale getirip ülkenin geleceğinin belirsizleşebileceği olası durumlarda ayakta kalabilecek şekilde yetiştirmeye çalışmaktadır.

MB için korku, aile üyelerinin başına *istenmeyen bir şeylerin gelmesi, kendisiyle iletişimi kesmeleri ve aynı zamanda onların davranış geliştirmelerine yardımcı bir araç* anlamına gelmektedir. Ayrıca korku aile üyelerinin olası tehditlere karşı *uyanık olmalarını* sağlayan bir duygu durumudur.

“En büyük korkum tabi ki de çocukların başına kötü bir olay gelmesi ne bilim Allah korusun bir kaçırılma olabilir, bir kaza olabilir. Kaza sonucu yaralanması olabilir. Onları kaybetme bunlar benim en büyük korkumdur yani öncelikle. Bunun dışında çocuklarımızın kötü alışkanlığa yakanması uyuşturucu olabilir ne bileyim yani telifisi zor birtakım bağımlılıklara kapılması falan en büyük korkularımdan bir tanesi de budur yani. (...) tabi yani kendini koruması yolunda birtakım anlatımlarımız oluyor. İşte buna dikkat et şuna dikkat et çantayı önüne al. Cep telefonunu çantana koy. Yolda yürürken elinde cep telefonu ile yürüme. Gözün açık olsun. Sağa sola dikkat et. Çok ıssız tenha yerlerden yürüme. Herhangi hoşnutsuz bir durumda kaldığında bağır. Yani bağırabildiğin kadar bağır. İnsanları uyarıya çalış. Kaç gibi buna benzer hani tedbirlerden bahsediyoruz. (...) Benim korkum şu olabilir. Hani çocuklarımdan tamamen benden uzaklaşması, benden kopması, iletişimi kesmeleri, ııı veya tamamen yok saymaları diyebilirim. (...)Mert, büyük bir alışveriş merkezine geldiğimizde bizi göremediği zaman falan korkuyor. Hemen bizi bulmaya çalışıyor falan. Öyle bir korku yaşıyor falan. Çünkü biz bunu söylüyoruz. İşte bak aman dikkat et kaçırılabilirsin (...) Ya aslında bir miktar korkunun ben gerekli olduğunu düşünüyorum yani çünkü insan hiçbir şeyden korkmazsa etrafına karşı daha duyarsız kalabilir diye düşünüyorum. Biraz tabi korkuların olması lazım. Aksi takdirde etraftan gelebilecek tehlikelere karşı da bu sefer uyanık olmayacaktır diye düşünüyorum” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *korunma tekniklerini öğretmek, uyararak ve korkutmak* tekniklerini kullanmaktadır. Korunma tekniklerini öğretmek olası tehditlere karşı çocuğunun uyanık ve çözüm odaklı olmasını sağlamaktadır. Uyararak ile çocuğunu olası tehditlere karşı yapması gerekenleri aktarmaktadır. Korkutarak ise çocuğunun olası tehlikeli durumlardan

uzak kalmasını sağlamaktadır. Böylece aile üyelerinde davranış değişikliği meydana getirebilmektedir. Korkuları sayesinde MB, aile üyelerini tehdit edebilecek olası durumlara karşı önlem alabilir hale gelmektedir.

EE için korku, *duruma göre hareket etmeyi sağlayan ve aile üyelerinin yaşamlarını tehdit edebilecek olası durumlar* demektir. Korku, aile üyelerinin davranışlarını değiştirmek için kullanılabilir bir araçtır.

“Korku, şimdi hani bazı insanı seversin. O insana karşı yanlış yapmamak için korkun olur. Yani o korkunun şeyi o olur. Bazı durumlarda da ters tepki almamak için bu işi başarmak zorunda hissedersin kendi. Korku bununla alakalı olur. Bazı durumlarda fırça yememek için bu işi yaparsın. O bir korkudur. Bazı konularda ceza almamak için o işi yapmak zorunda kalırsın. Hiç sevemesen de istemesen de onu karşılığı korku olur. Korkunun farklı pozisyonları var yani. (...) Korkunun olabileceği durumları ifade etmeye çalışıyoruz. Ya da mesela diyelim ki yavaş yavaş arabayı merak ediyor çocuk. Anlatıyoruz mesela. İşte şunu yaparsan sonuçta böyle bir kaza olabilir. Karşılığında korkabilirsin, üzülebilirsin. Ya da mesela televizyonda bir şey seyrediyordur mesela orada sonuçların başında korkunun olacağını anlatmaya çalışıyoruz mesela olumsuz noktalarla alakalı. Bunların olmaması için ona göre ön hazırlık yapması gerektiğini anlatıyoruz. Örneklendirmeye çalışıyoruz. Sebep sonuç ilişkilerini ortaya koymaya çalışıyoruz. Ya da konuşarak birlikte fikir alışverişi yaparak bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Bu konuşmalar ne kadar yeterli bilmiyorum ama daha sonrasında ne olup biter bilmiyorum ama o an için olumlu tepkiler alıyoruz. Genel olarak olumsuz şeyler yok. Ama ufak tefek ayrıntılarda bazı ihmaller görebiliyorsun. Oğluma koşma, ani hareketler yapma, terlersin! Diyoruz” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *korku durumlarının farkında olmak, önlem almak için anlatmak, sebep-sonuç bağlarını göstermek, uyarmak ve örneklendirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Korku verici şeylerin neler olduğunu önceden tespit ederek EE aile üyelerini koruyabilecek gerekli önlemleri almaktadır. Anlatmak, uyarmak, örneklendirmek ve sebep-sonuç bağlantılarını göstererek onların olası tehdit unsurlarından neden nasıl uzak durmaları gerektiği hakkında aile üyelerini eğitmektedir. Böylece aile üyelerini tehlikenin uzak tutabilmekte ve onlarda gerekli davranış değişikliğini sağlayabilmektedir.

MÖ için korku, *alışılmış yaşamın tehlikeye girmesi* demektir. Ancak yine de korku MÖ için nötr bir duygudur. Çünkü kendi başına iyi ya da kötü olarak ifade edilemeyeceğini düşünmektedir. Bu nedenle korku MÖ için, *davranış değiştirme* aracıdır.

“Mesela bir şey olduğunda anne çocuğa kızacağı zaman hakkında gelemiyorsa babana söylerim. Baban gelsin seni döver. Biraz da böyle şiddete yönelik söylemler. Aslında baba şiddete yönelik olmasa da aynı şeyi yaparlar. Babayla korkuturlar sürekli çocuğu. Sanki öcü. (...) Birileri karıştığı zaman Allah muhafaza ceviz kabuğunu doldurmayacak sebepten çok yıkılan yuva var. Aynı şekle ben de gelebilirim diye bir korku var. (...) Korku da bir duygu. İnsan hani bir kötü duygusu, iyi duygusu yok. Öfke de bir duygu. Ya bunlar hep bir duygu. Biz sevince iyi diyemeyiz, korkuya kötü diyemeyiz. Biz bunu ayırt ederken çocuğumuza korkuyu gösterirken, böyle şeylerden korkulabilir, iyi güzel ama kendimizde korkuyoruz, çocuğa bunu nasıl kaçarsın nasıl yaparsın, bunun yollarını öğretmemiz gerekiyor. (...) Çocuğa korku olarak korku vermeyeceksiniz. Dediğim gibi yasak vermeyeceksiniz. En önemli şey yasak vermemek gerekir. (...) Şimdi biz diyoruz ki çocuğa yavrum kapıdan çıktığımızda seni bulalım. Bağırduğumuzda seni görelim. Sen bizi duy biz seni duyalım. Ve bir arkadaşları var onlar uzaklara gidiyorlar. Bir kere bulamadık. Çok perişan olduk kafayı yiyeceğiz” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için korkunun *bir araç olduğunun farkında olmak ve önlem almak için uyarlamak* tekniklerini kullanmaktadır. MÖ, korkunun araçsallığının farkında olmasıyla aile üyelerini disipline edebilmek için korkuyu nasıl ve nerede kullanacağını öğrenmiş konumdadır. Çünkü korkunun olası tehlikelere karşı önlem almak için bir araç olduğunu öğrenmiştir. Aile üyelerini uyararak onları korku verici şeylerden kaçınmalarını sağlamaktadır.

OE için korku, aile üyeleriyle ilgili *gelecek beklentilerinin sarsılması* demektir. Onların başına kötü bir şey gelmesi, zarar görmeleri, kaybedilmeleri ya da tehdide maruz kalmalarını korku olarak ifade etmektedir.

“Oğlum astım hastası. Had safhaya çıktı. Öksürmekten perişan oldu. Gelecek olarak da çocuğun gelişimiyle alakalı. Artık haberleri seyrederken tüylerimiz diken diken oluyor. Çocuklara yapılan, şiddet, kaçırma olayları, ortam. Kendi çocuklarım var. Ben de bunları yaşayabilirim. Aile çocuğu eğittiğini, yetiştirdiğini zannediyor ama çocuk gizli yapıyor bunları. Bunlardan korkuyorum. Çocuklarımı bu kötü ortamdan nasıl uzaklaştırabilirim. Ben sırf bu yüzden şehir değiştirmiyorum. (...) Elini bırakmayız biz. Biz böyle büyüdük. Biraz çekingen büyüdük. (...) Korkularla alakalı. (...) Ama ben işte dediğim gibi, yılda dört kere beş kere fevri çıkışım vardır. Bunları bildiği için ben ona bir şey söyleyeceğim korkusu var, baba bana kızacak korkusu var temelde. (...) Ben çok kötü bir çocukluk yaşadım. (...) Akrabalarımız gelmiş, köyde buluşmuşuz. Annelerimiz yok. Mustafa benden büyük, kardeşi var benden küçük. Dedi ya hadi aşağı gidelim, kuş kafesi yapalım mı dedi? Dedemin dedi bıçağını aldım. Kıvrımlı bir bıçak vardır şu şekilde onu aldım dedi. Gösterdi. Böyle gizlice almış. Olur gidelim dedik. Köyün altından dolaştık. Ufak bir yer var böyle. Ufak bir de kaya var. Onu kesiyorum. Siz yavaş gidin dedi. Kayanın üstüne çıktı onu kesti. O sırada köyün iki tane ısırın köpeği var. Köpeklerden biri havladı. Yakınımızda hayvan varmış herhalde. Bu korktu. Atlayıp inerken, bıçağın üstüne düşmüş. Bıçak kalbine

saplanmış dört santim. O süreçte o kadar büyük bir korku yaşadım ki” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *şehir değiştirmemek, çocuğu yalnız bırakmamak, şiddet uygulamak ve anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. OE, çocukların kötü alışkanlıklara gizli şekillerde bulaştıkları belirtmiştir. Yaşadığı şehir olan Eskişehir’i güvenilir bulan OE, burada yaşama sebebini çocuklar için güvenli olması olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla OE, çocuklarının olası kötü alışkanlıklara sahip olması korkusu nedeniyle yaşadığı yeri zihinsel olarak yüceltmektedir. Böylelikle çocuklarının olası tehlikeli alışkanlıklarına bulaşmasının önüne geçmektedir. Çocuğu yalnız bırakmayarak ise başına kötü şeylerin gelmesini önlemektedir. Koruyan ve kollayan biri olarak daima çocuğunun başında beklemektedir. Buna ek olarak anlatmakla çocuğunun nelere dikkat etmesi gerektiğini aktarmaktadır. Ayrıca şiddet uygulayarak kendisinden çekinmelerini sağlamaktadır.

EB için korku, *davranış geliştirmek için bir araç ve gelecek öngörülerinin tehlikeye girmesi* anlamına gelmektedir.

“Sesimi çok yükseltebiliyorum (...) Bayağı bir bağırırım. Çok uzun sürmez. Ya de ne bileyim işte çok geç kalıyoruz. Sen üstünü giymiyorsun. Annen şöyle yapıyor gibi bağırabiliyorum. (...) İı Melis hani bu tür durumları bazen annesi de yapıyor. Gerçekten hani çok geç kalıyoruz. Okula yetişemeyeceğimiz duruma geliyoruz. Orda patlıyorsun. Melis te o davranıştan sonra çok yumuşuyor niyeyse bilmiyorum. Hani korkuyor olabilir. Çünkü ondan önceki Melis’le o olaydan sonraki Melis biraz değişiyor. Her şeye tamam durumu gelişiyor. (...) Ya gelecekle ilgili kaygılarımız var. Herkesin yani şu ülkede yaşayan herkesin olduğu kadar bizim de gelecekle ilgili kaygılarımız var. (...) İşte gelecek için ülkenin nereye gideceği ile ilgili büyük sıkıntılar var. Görüyoruz şimdi çocukla ve gençler vefat etti. Bir sürü. Patlamalar oldu. (...) İşte ne bileyim ticari hayatımız çok iyi gitmiyor. Esnaf olarak belli sıkıntılar yaşıyoruz. Dolayısıyla işte hep zengin olan insanlar daha zengin oluyor, fakir insanlar ya da ne bileyim geçimini zor sağlayan ya da işte orta sınıf daha da zayıflıyor bir durumu var. (...) Ne bileyim iki yıldır bayağı endişe verici hissediyorum hayatımda dediğim gibi belli bir yaşa da geldikten sonra işinizi kaybetmeniz kaç iş yapabilirsiniz, kim sizi işe alır? (...) Ben biraz sağlamcı bir tipim. (...) Güvenlik mesela araba aldık. Bir koltuğu var Melis’in. Arkada sabittir. Mutlaka oturur. Kemerini bağlarız. Bakkala bile gitcek olsanız belki 200 300 metre bile gidecek olsanız o kemere takılacak yani” (EB,41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *önlem almak, bağırmak ve sağlamcı olmak* tekniklerini kullanmaktadır. Önlem alarak olası tehditlere karşı ailesini korumaktadır. Bağırarak kural ihlal edilmemesi gerektiğini

çocuğuna öğretmektedir. Sağlamcı olarak ise olası tehlikelerden kaçınmaya çalışmaktadır. EB, aile üyelerinin tehdit edici herhangi bir unsurla karşılaşmasının önüne korkuları aracılığıyla geçmektedir. Ancak bağırma sonucunda kendisi korkulan kişiye dönüşmektedir. Bu anlamda bir yandan korkuya karşı ailesini korurken diğer yandan kendisi korku nesnesi haline gelmektedir.

ÜA için korku, *yerleşik yaşamı tehlikeye atacak durumlar ve iftira* anlamına gelmektedir. Ayrıca eğitim vermenin de bir tekniğidir. Korku ile aile üyelerinden beklentileri yerine getirmeleri sağlamaktadır.

“Daha iyisini bulamayacaklardır (boşanan insanlar). Yeni aile kuracaklardır. Kursunlar bence mahsuru yok ama kurmuyorlar. Korkuyorlar. (...) İftiradan çok korkuyorum ben. Onun için şu an da bayanlar o kadar çıldırmış vaziyetler ki, ya şimdi biz burada işimiz gereği, tamam ben müşteri olarak bakıyorum ama bayanlar farklı bakıyorlar erkeklere. Ya biraz daha işte kendine bakıyorsan, işte sosyal medyada attığın fotoğrafların olsun, şunların bunların olsun veya gelip gittikçe, seni tanıdıkça ını farklı istekleri oluyor bu insanların, bayanların. Özellikle dullar mesela çok büyük tehlike. Onun için ben kaçıyorum onlardan. (...) Eşimle konuşurum tabi bu olayları. Belki de eşim bana bu konuda destek oluyor. Nasıl destek oluyor. Tamam diyor, işte biraz daha kendine çeki düzen veriyor. O da benim hoşuma gidiyor. Ben de kendime çeki düzen veriyorum. (...) Eğitimlerinde korkuyu tabi ki kullanıyorum. Yani okumazsan diyorum sürünürsün. Bizim diyorum gençlik dönemimizi 10 sene öncesini hatırlıyorsan sen diyorum sana her istediğini alamıyordum. Biz sana yeni bisiklet alamamıştık. (...) Ölçülü şiddet lise döneminde gençleri internetten, bilgisayardan uzaklaştırmak için kullanılması gerekirdi. Hala gerekir” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA, aile üyeleri üzerinde korku aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kaçınmak, aile üyelerine bilgi vermek, tehdit etmek ve fiziki şiddet uygulamak* tekniklerini kullanmaktadır. İş gereği kadınlarla muhatap olduğunu dile getiren ÜA, herhangi riskli bir duruma maruz kalmamak için onlardan kaçınmaktadır. Ayrıca bu tür konularda eşini bilgilendirerek riskli durumlarla ilgili dedikodulara karşı hazırlıklı olmasını sağlamaktadır. Çocukları için ise onları tehdit etmekte ve davranışlarını korkutarak şekillendirmeye çalışmaktadır. Tehdit yetersiz kaldığında ise belirli bir oranda şiddeti tasvip etmektedir. Dolayısıyla ÜA bir yandan korku sayesinde aile üyelerini tehlikelere karşı korumaktadır bir yandan kendisini korkunun kaynağı haline getirip korkuyu yeniden üretmektedir.

Otorite kısmında dile getirildiği gibi otoritenin niteliklerinden biri de korkudur. Bu başlık altında metodolojik analiz uyarınca bir yandan korku kavramının babalar için

nasıl bir anlama geldiği diğer yandan ise babaların ailelerinde korkuyu yeniden hangi araçlarla ürettikleri gösterildi. Babalar için korku *aile yaşamlarını tehdit edici unsurlar* anlamına gelmektedir. Genel olarak ise babalar korkudan şunları anlamaktadırlar: *Aile üyelerinin tehdit edilmesi; aile üyelerini yalnız bırakma; onların başına kötü bir şeylerin gelmesi; kaybedilmeleri; hastalanmaları; iletişimlerinin kopması; aile yaşantısına yönelik gelecek öngörülerinin riskli hale gelmesi; babanın sorumluluklarını yerine getirememesi; gelecek beklentilerinin sarsılması; iftira; davranış geliştirme aracı; uyanık olmayı sağlayan dürtü ve öğrenilen şey*. Babalar korkuyu birçok farklı anlamda ifade etmektedirler. Bu ifadelerden yola çıkılarak korku şu şekilde tanımlanabilir: *Herhangi bir insanın hem zihinsel hem de fiziksel olarak tehdit edici bir şeyle karşılaşması sonucu gelecek beklentisinde meydana gelen sarsıntı/sapma nedeniyle yaşadığı acı verici duygusal yoğunluktur*.

Derinlemesine mülakatlar babaların korkuyu ikili bir anlamda kullandıklarına işaret etmektedir. Bir yandan korkunun kendisinin korkunç olduğunu düşünmektedirler; diğer yandan da davranış geliştirmek için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Babalar korkuyu şu tekniklerle kullanmaktadırlar: Babalar bir yandan *izin verici baba olmak; birlikte vakit geçirmek; uyarmak; anlatmak; konuşmak; korunma tekniklerini öğretmek; özgüven geliştirmek; şehir değiştirmemek; yalnız bırakmamak; bilgi vermek; kontrol etmek; yedek planlar yapmak; hazırlıklı olmak; gözetim altında tutmak; donanımlı kılmak; sağlamcı olmak; örneklendirmek; sebep sonuç ilişkisini kurmak ve kaçınmak* gibi teknikleri kullanmaktadırlar. Diğer yandan ise *şiddet uygulamak, korkuyu deneyimletmek, tehdit etmek, korkutmak; kontrol etmek ve bağışlamak* gibi teknikleri kullanmaktadırlar. Babalar için korku bir yandan olumlu ve kullanışlı bir araç olarak iken diğer yandan kaçındıkları ve karşılaşmayı hiç istemedikleri bir duygu durumudur. Bu tekniklerden birinci gruptakiler *kurucu korku* olarak; ikinci gruptakiler *felç edici korku* olarak adlandırılacaktır. *Kurucu korku, korku duyabilecek kişinin korkuyla karşılaşmaması için bir çaba içine girmesi* olarak tasvir edilebilir. Böylece korkunun olası yıkıcı etkilerinden kaçınılmaktadır. *Felç edici korku ise doğrudan bir şekilde korku nesnesi ile karşılaşmadan doğan, bireyin yaşadığı çaresizlik hissi* olarak ifade edilebilir. Birey felç edici korku ile

karşılaşmasında ancak refleks olarak adlandırılabilen tepkileri gerçekleştirebilir. Otoritenin uygulanma stratejisine uygun bir şekilde birinciler örtük otorite stratejisinin, ikinciler de açık otorite stratejisinin teknikleridir. Babalar ihtiyaç duydukları teknikleri kullanıp ailelerini hem korkudan uzak tutmakta hem de korkuyu kullanarak otoritelerini yeniden üretmektedirler.

3.2.3. Disiplin

Otoritenin niteliklerinden biri de disiplindir. Bu başlık altında disiplin kavramının babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve disiplin aracılığıyla otoritelerini nasıl ürettikleri açığa çıkarılacaktır.

MÖ için disiplin, *edepli olma, düzen ve bozgunculuktan kaçınma ve kurallar seti* anlamına gelmektedir.

“Disiplin zaten güvenle, biz çocuğa eğitim verirken, disiplin veriyoruz, disiplinin yanında edebi gösteriyoruz aslında. Edep ve terbiye olduktan sonra disiplin zaten gelir. (...) Çünkü terbiyeli ve edepli bir insan hayatta düzeni bozacak bir iş yapmaz. Disiplinin açılımı nedir? Ortamın bozulmamasıdır, düzendir, tertiptir. Şimdi biz herkesi burada aynı yöne bakıyor, bir kişi arkasını dönüp durursa, ya da adamlar namaz kılıyor saf saf durmuş. On tane saf var. 100 kişi var. 99 tanesi hocayla beraber kıbleye bakıyor. Bir tanesi kıbleye sırtını dönmüş. O namaz kabul olur mu? O düzeni bozmamak gerek. O da edepten gelir. (...) Disiplinin şartları var. Mesela kurallar vardır. Çocuğa ne dedik biz. Bir yataktan bahsettik. En baş. Çocuk onu yapıyorsa sen zaten yavaş yavaş disiplini veriyorsun. Her şeyi bir dozajında vermek lazım. Kademe kademe vermek gerekir. İşte çantan düzenli olacak, dolabın düzenli olacak” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *edepli olmak, kuralları öğretmek ve kademeli yaklaşmak* tekniklerini kullanmaktadır. MÖ, kuralları ve kuralların içinde anlam bulunduğu edep dünyasını çocuğuna öğretmek onun davranışını şekillendirmektedir. Kademeli yaklaşarak, davranışı biçimlendirme sürecini aşamalı bir şekilde yaptığı ve onun gelişim dönemlerine uygun hareket ettiğini ifade etmektedir. Çocuğun bu kuralları kendi özdenetim süreçleri ile yerine getirmesi, babanın çocuğunu disipline edebildiğini göstermektedir.

HK için disiplin aile üyelerinin selameti için *kurallara uyma ve kuralları uygulatma* anlamlarına gelmektedir.

“Disiplin diye düşündüğümüz şey, insanın düşünüp, kendisinin iyiliğini ya da kötülüğüne karar verip uygulaması gereken şeyler. Biraz önce bahsettiğim şeyler, ders çalışmak, hangi okula gitmek. İşte disiplin bence böyle oluşmalı. Hedef belirlemek, bu hedefe gitmek için yapılacakları belirlemek. Burada çocuklarımızın çok baba rolüne ihtiyacı var. Çünkü o giden yol o kadar alavereli, dalavereli ki televizyon programları, bilgisayar oyunları, arkadaşları ile dışarı çıkmalar, gezmek istemeler gibi, işte o orda birazcık belki baba rolü bilerek çocuğu doğru yanlışı anlatmada” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul)

HK, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *hedefler belirlemek, babalık rolünü icra etmek ve anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Hedefler koyarak HK, aile üyelerinin yaşamlarına belli bir amaç bağlamında yön vermektedir. Ayrıca bu hedeflere ulaşmaları için onların çabalamalarını da sağlamaktadır. HK, babalık icralarını başarılı bir şekilde yerine getirerek aile üyelerini belirlenen hedefler doğrultusunda motive etmektedir. Anlatma tekniği ile de aile üyelerinin davranışlarının nasıl olması gerektiğini belirtmektedir.

EE için disiplin, *yapılması gerekeni uygulama* anlamına gelmektedir. EE, disiplinin gündelik hayatın her alanında aktif bir şekilde görülebildiğini düşünmektedir. EE disiplinden, kuralların herhangi bir dış motivasyona gerek kalmaksızın çocuk tarafından benimsenmesini anlamaktadır.

“O an için ya da daha sonraki dönemlerde olması gerekeni uygulamak yani. Misal okula gitmesi lazım. Okula giderken kılık kıyafet, çantası, defteri, kalemi vs. çocuğun bunu hazırlaması bir disiplin. Saatinden önce okulda olması bir disiplin. Sabahleyin kalkması, yatağını toplaması, dişlerini fırçalaması, kahvaltısı şu su busu bunları uygulaması bir disiplin. Derste öğretmeni dinlemesi gerektiğini anlatıyoruz. Daha iyi konuları kavraması için, daha iyi bilgi alabilmesi için. Bunları yapması bir disiplin. Bunların hepsini kendisinin kabullenip aktif etmesi bir disiplin. Bunların hepsi disiplinin kısımları. Aksi halde kaybettiklerini, kaybedebileceklerini ya da zarar görebilecekleri noktaları anlatmaya çalışıyoruz. (...) O söylem şekilleri ilk başta böyle sohbet şeklinde. Sonra gerekirse uyarılarda da bulunuyoruz” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE, aile üyeler üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *anlatmak veya sohbet etmek ve uyarmak* tekniklerini kullanmaktadır. Anlatmak/sohbet etmek tekniği ile EE, çocuğuna ne tür davranışları nerede sergilemesi gerektiğini ya da çocuktan ne beklendiğini dile getirmektedir. Uyararak ise çocuğun herhangi bir kural ihlalinde yapılması gerekeni çocuğa bildirmektedir.

Böylelikle EE, bir yandan çocuktan neyi nasıl yapması gerektiğini talep ederken bir yandan da çocukların talepleri yerine getirme sürecini kontrol etmektedir.

İF için disiplin, *yaşamın düzenli hale sokulmasını* sağlayan kuralların dış zorlamaya maruz kalmadan kişinin kendiliğinden bir şekilde yerine getirmesidir.

“Ben mesela yatılı okuduğum için (Meslek lisesi) orada belli kurallar var. İster istemez kurallara uymak zorundasın. Kalkışın belli. Yiyişin belli. Sonuçta askere gidiyorsun. Aynı şekilde orada da. İş hayatındayım. İşe gelişim belli. Toplantı saatlerim belli. Oraya gidiyorsun. Müşteriye randevusuz gidemiyorsun. Randevu saatlerin belli. Hep böyle belli bir sistematik bir şekilde belli kurallar çerçevesinde yaşıyoruz. Belki onun verdiği bir şey. Disiplin nedir? Belli şeyleri belli hareketleri birilerinin söylemesine mahal bırakmadan kendiniz yapabiliyorsanız ya da yaptırabiliyorsanız almış olduğunuz disiplin ya da verdiğiniz disiplini ifade eder. Ben mesela artık bazı şeyleri söylemiyorum o yapıyor yani. Mesela üzerine düşen sorumlulukların ne olduğunu biliyor” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kişisel yaşam tecrübelerinden faydalanmak ve çocuğuna sorumluluklarını hatırlatmak* teknikleri kullanmaktadır. Kurallara uymaya özen gösteren biri olarak İF, kurala uymanın faydasını görmüş olması nedeniyle çocuğunun da kurallara uyan biri olarak yetişmesi için çabalamaktadır. Çocuğunun gündelik hayatında disiplinli olması için çeşitli komutlar vererek onu yönlendirmektedir. Ayrıca çocuğuna kuralları hatırlatarak onun kural ihlalinde bulunmasını engellemektedir. Ancak bir noktadan sonra buna gerek kalmadan çocuğun kendiliğinden disipline olmasını sağlamıştır.

EB için disiplin, *kurallara uygun hareket etme* demektir. EB ailede bazı kuralların olduğunu ve aile üyelerinin bu kurallara uymalarını disiplin olarak belirtmiştir.

“Disiplin derken? Disiplin benim dediğim, belli kurallar çerçevesinde bazı şeyleri yapmak olabilir disiplin dediğimiz. İşte ne bileyim uyku saati gibi, işte ne bileyim, belli ihtiyaçları belli zamanlarda yapmak gibi, ne bileyim gece yatmadan dış fırçalamak kızıma bayağı bir zülüm. Bir şekilde yapıyoruz yapmaya çalışıyoruz. Atlamamaya çalışıyoruz. Her akşam mutlaka süt içilir bir şekilde içilir. Yani 45 dakika sürüyor bazen. Ama içiliyor o süt. Ne bileyim belli yiyecekleri yememek gibi. Kurallar çerçevesinde bizim evimize çok cips girmez. Inı ne bileyim onun yerine annesi mısır patlatıyor. Seviyor hani. (...) Ama çocuğun gelişimiyle ilgili şeyleri düşünerek yapmaya çalışıyoruz. Hani onun ne bileyim araştırma merak vs. lerini köreltmeyecek şekilde kurallar koymaya çalışıyoruz. (...) Mesela bir örnek markete gidiliyorsa, çocuğu bıraksan her şeyi almak istiyor. Ama o biliyor bir tane bir şey alıyor. Belli bir yaşa kadar market görmedi sonuç itibarıyla. Ama artık beraber gidiyoruz her zaman. Belli şeyler alabilir mesela” (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kural koymak* tekniğini kullanmaktadır. EB, çocuğunun özelliklerini ve onun nasıl sağlıklı olabileceğini düşünüp ona göre kural koymaya çalışmaktadır. Böylelikle çocuğun hem kural ihlaliinde bulunmasını önlemekte hem de kurala uyması için bir neden oluşturmaktadır.

SA için disiplin, *kurallar ve kurallara uyma* demektir. SA aile üyelerinin kurallara uymak için zorlanmasından ziyade, bu kuralları benimsenip gönüllü bir şekilde uygulamasını disiplin olarak anlamaktadır.

“Ya daha çok uyarı anne veriyor. Örneğin okula gidilecek, çabuk üstünüzü giyin. Çabuk olun. O tür şeyleri genelde eşim götürüyor. Komutları genelde eşim veriyor. Ama ben son noktada girerim. Baktım ki işi kotaramadı veya yorgunluğunu hissettim. Ondan sonra çocuklar, hadi arkadaşlar, hadi bakalım güveniyorum size şudur budur, sarıl sarmaş, öp, kokla azıcıkta destekle iki dakikada hazırlanıyorlar. Olay bu yani. Ne yapalım abi. (...) Kendi iç, nasıl diyeyim, kendilerinin bunu içselleştirmesi lazım. Komutlarla değil de. (...) Güven yoluyla sanki. Onlara güvenerek” (SA,41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *komutlar vermek, sevecen ve arkadaş canlısı baba tipini canlandırmak ve güven duymak* tekniklerini kullanmaktadır. Komutlar vererek çocuğun nerede ne yapacağını ifade ederek yapılması gereken eylemleri çocuğa aktarmaktadır. Sevecen ve arkadaş canlısı bir baba olarak ise çocukların davranış değişikliği sürecinde onların gönlünü fethetmekte ve mevcut kurallara gönüllü bir şekilde uymalarını sağlamaktadır. Böylece kural ihlallerine mahal vermemektedir. Güven duyarak ise, çocuklarının beklenen davranışı sergileyeceklerinden emin olmaktadır. Dolayısıyla SA, çocuklarının davranışlarını istediği gibi şekillendirmekte ve onların kurallara uymasını sağlamaktadır.

SB için disiplin, *kurallar demeti* anlamına gelmektedir. Ancak bu kuralların kendi yetiştiği dönemdeki gibi katı ve sert olmadığını söylemiştir.

“Öyle katı bir disiplinden bahsedemeyiz. Ya geleneksel bizim içinden geçtiğimiz katı bir disiplinden bahsedemeyiz. Ama dediğim gibi bir baba olgusu ya da anne olgusu olayı var. (...) Mesela şöyle kurallarımız vardır. Hiçbir şekilde o günün ödevleri Ezel için konuşuyorum, bir sonraki güne bırakılmaz. Hatta geceye bırakılmaz. Okuldan gelinir, bir on-on beş dakika dinlenilir, ya da yarım saat dinlenilir. Ondan sonra en geç 6’ya kadar ödevleri biter. 6’dan sonra daha çok kardeşiyle oyun oynaması, bizimle oyun oynaması, ya da birlikte belgesel kanalları var. (...) Yapmadığı zaman şöyle

yapıyoruz. İki gün önce oldu. Yapmadı akşam ödevini. Ben yapmayacağım dedi. Baba ben sabah 7 de kalkıp ödevimi bitireceğim öbürsü gün 7 de kalkıp ödevini yapacak mısın? Evet baba yapacağım. Kalktı gitti ödevini yaptı. Okula ödevini yapmamış bir şekilde gitmedi. Şimdiye kadar hiç olmamıştır” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *aile üyelerine zamanlarını planlatmak ve pazarlık yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Zamanı çocuklarına planlatarak neyin ne zaman yapılması gerektiğini onlara öğretmiştir. Bu nedenle çocuklar yapması gerekenleri yapmaya gayret etmektedirler. Ayrıca kural ihlalinin meydana gelmemesi için önceden önlemini alarak çocuklarla talepleri konusunda bir pazarlığa tutuşmaktadır. Böylece çocuk, yapmış olduğu pazarlık nedeniyle kurala uymak zorunda kalmaktadır. Böylelikle aile üyelerinin disiplinli olması sağlanır.

MB için disiplin, *kuralların uygulanması* demektir. Fakat kendi babası gibi katı kurallarla aile üyelerinin davranışlarını şekillendirmediği belirtmiştir.

“Anne gayet başarılı disiplin konusunda benden daha disiplinli diyebilirim. Yani ya birtakım ev içi kurallarımız var konuştuğumuz ve bunların uygulanmasını sağlıyor. Ev içi kuralların yürütülmesi, uygulanmasında benden daha başarılı zaten. (...) Çocuklar ını kısmen disiplinli diyebilirim. Ama arzu ettiğimiz istediğimiz seviyelerde değil. Mesela diş fırçalama konusunda biraz bile şey yapıyoruz ya dişinizi fırçalayın o konuda bile hani yapın demek zorundayız yani. Çok disiplinli olduklarını söyleyemem ama çabalıyorlar. Muhakkak bir girdi olması lazım. Ders çalışma noktasında kişisel hijyen konusunda, duş alma konusunda atıyorum yani. (...) Biz de bazen şey yapıyoruz çünkü insanın doğasında yok hiçbirimiz robot değiliz. Bizim de hani serdiğimiz zamanlar oluyor. Hani ne yalan söyleyim. Boş verdiğimiz zamanlar oluyor olması da lazım” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *komut vermek* tekniğini kullanmaktadır. Çocuklarının kuralları her zaman isteyerek yerine getirmediğinden şikayetçi olan MB, bu sorunu aşmak için bildirimlerde bulunmaktadır. Böylece çocuklara uymaları gereken davranışı hatırlatmaktadır. Bildirimde bulununca çocukların kuralları yerine getirdiklerini söylemiştir. Bu sayede disiplin uygulanmaktadır.

ED için disiplin, *kurallara uyma* anlamına gelmektedir. ED disiplinin dışarıdan-zorlayıcı olmaktan ziyade kişinin bile isteye uyguladığı ve bu sayede yaşamını kolaylaştırdığı kurallara uyması anlamına geldiğini belirtmiştir.

“Doğal disiplin oluşmasını bekliyorum. Dışarıdan zorlayıcı bir disiplin yerine içsel otokontrol süreçlerinin gelişmesini (...) Bu tutumlar yani biraz özgürlükçü tutumlar, deneme yanılmacı tutumlar, keşfe izin verici tutumlar neticesinde bireycilik duygusunun daha sonraki dönemlerde özgeciliğe evrilerek bunun doğal bir disiplin kaynağı olabileceğini düşünüyorum. Bunun dışında dışarıdan dayatılan bir disiplin kavramının kişide belirli davranışları uygulamak için bağlayıcı bir otoriter merci halin gelse de bunların kaybının kazanımından fazla olabileceğini düşünüyorum. Nitekim bunu ben kendi içsel süreçlerimde yaşadım. (...) Disiplin belirli bir şekilde davranma eğilimi, kurallara uyma eğilimi diyebiliriz. Muhakkak kurallar olmalı” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *doğal disiplinin gelişmesine yardımcı olmak* tekniğini kullanmaktadır. Doğal disiplin, herhangi dış bir zorlamaya gerek kalmadan kuralların bile isteye yerine getirilmesidir. Ayrıca bu kuralların yerine getirilmesi sürecinde uygulayıcını aktif bir şekilde düşünme sürecini de deneyimlemektedir. Bu teknik sayesinde disiplini ifade eden kuralların aile üyelerince doğallığında yerine getirilmesi sağlanır. Üstelik bu şekilde ortaya çıkan disiplin pratiklerinde özgürlük zedelenmemiş olur.

ÜA için disiplin, *konulan kurallara uyma* demektir. Aile üyelerinin ailenin düzeniyle ilgili kurallara uymasını disiplin olarak anlamlandırmaktadır.

“Disiplin koyduğumuz kuralları beraber koyduğumuz kuralları beraber uygulamaktır. (...) Dedim gece 12’den sonra eve gelmeyin. Yaz dönemi saat 1 eve giriş saatiniz. Saat birden sonra kapıyı açmam. Küçüğün de en geç 9-9 buçukta yatma saati. Cumartesi ertesi gün cumartesi veya pazarsa yani ertesi gün okul yoksa saat 11 de yatacaksın. Buna göre programını yap. (...) O kuralları uyguluyoruz. Kaçmaya çalışıyor tabi. Annesi takipçisi. Annesi takip ediyor. Annesinin görevi de onu takip etmek. Yakalıyor. Yakaladığı zaman her yakaladığında yarım saat eksi olarak ceza alıyor. (...) Beni de disipline ediyorlar. Onların o disiplini beni de disipline ediyor. Eve gittiğim zaman ben de telefon elimde, oturmuyorum artık. Onlara, ben de telefonu bırakıyorum” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için kuralları *ortak belirlemek, planlama yaptırtmak, takip edilmelerini sağlamak ve ceza vermek* tekniklerini kullanmaktadır. Kuralları ortak belirleyerek ÜA aile üyelerinin kurala uymalarını sağlamaktadır. Ancak kuralları belirlerken uyanık davrandığını ve kuralı kendi lehine çevirdiğini belirtmiştir. Ayrıca çeşitli girdilerde bulunarak çocuklarının planlamalar yapmasını sağlamaktadır. Böylece neyi ne zaman yapmaları gerektiğini çocuklarına öğretmektedir. Ayrıca anneyi çocukları takip etmekle görevlendirerek çocukların davranış değişiklikleri kontrol altında tutmaya

çalışmaktadır. Son olarak kural ihlallerinde ceza vererek davranış değişikliği sürecine müdahale etmektedir.

ÖY için disiplin, *kural ya da kurallara uyma* demektir. Aile içi ilişkilerin yürütülmesinde yer alan kurallara riayet etmeyi disiplin olarak anlamlandırmaktadır.

“Disiplin deyince kurallara uymak diye düşünüyorum. O kuralları da tabi toplumun da genel geçer kuralları vardır. Ahlaki kuralları vardır. Ailemizin içinde de yatağını toplayacak mesela. Gerçi bizi pek dinlemiyorlar. İki gün toptasalar üçüncü gün unutuyorlar. Dördüncü gün diyoruz bak yine toplamamışsın. Yine dağınık bırakmışsın diyoruz. Gidiyorlar topluyorlar mesela. (...) Biz uyarıyoruz. Söylüyoruz. Bazen dille bazen hani belki ses tonumuzu yükselttiğimiz de oluyordur. Çünkü artık yat uyku saatin geldi. Israrla devam ediyorsa sesimizi yükseltiyoruz. (...) Pek ceza yöntemini tasvip etmiyoruz. Eşimde ben de ona dikkat ederiz. Ama uyguladığımız oldu. Nedir? İsteddiği bir şeyi o anda yapmadık, almadık. Ya da işte televizyon izlemesine bir haftalığına yasakladık gibi bu tür şeylerimiz oluyor. (...) Kural diye nitelendirilebilir belki. Yani bu böyle doğal olarak bir gereklilik olduğu için yapmaya çalışıyoruz?” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir)

ÖY, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *hatırlatmak, zorlamak ve ceza vermek* tekniklerini kullanmaktadır. Hatırlatma ile ÖY, kuralları çocuklarına yeniden ilan etmekte ve onlardan beklentisini yeniden dile getirmektedir. Zorlama ile, beklentiler daha sert bir biçimde ifade edilmemektedir. Ceza ise kural ihlallerinde davranış değişikliği için çocuğun zora maruz kalmasıdır. Böylece ÖY aile üyelerinin yerleşik kurallara uyarak aile ilişkilerini sürdürmelerini sağlamaktadır.

MS için disiplin, *kurallara riayet etme* demektir. Aile içinde bir düzenliliğin olması için bu kuralların bulunduğunu ifade etmiştir.

“Evde bazı kurallar vardır. O kurallara uyulması disiplindir. İlle katı kurallar olsun. Katı bir disiplin olsun. Gitmeyeceksin, gelmeyeceksin. Çıkmayacaksın, inmeyeceksin şeklinde bir disiplin taraftarı değilim. Nasıl bir disiplin taraftarıyım. Akşam eve gittiğimiz zaman sofraya beraber oturulacaktır. Bunu kabul ederim. Ama çocuk eğer oyuncaklarıyla oynayacaksa onun yerini ben seçme taraftarı değilim. (...) Yani şeyi illa burada oynayacaksın. Şuraya gideceksin. Buraya getir. Oraya götür. Falan gibisinden şeyleri kuralları koymuyoruz. Söylüyorum mesela oyuncaklarını kaldır diyorum. Kaldırmıyorsa, ben biraz daha radikal benim kararlarım. Onun sevdiği oyuncaklar var onları tekmeliyorum. Mesela çantasını ortaya attıysa çantaya bir tane tekme atıyorum, çanta uçuyor gidiyor bir yerlere. Tabi hemen bana bir surat asılıyor. Çanta hemen oradan alınıyor ve yerine koyuluyor. Bu bir iki şekilde devam ettiği zaman böyle çantaymış, montmuş artık gelişi güzel atılıp da sokağa çıkılmıyor artık. (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir)

MS, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kural koymak ve şiddete başvurmak* tekniklerini kullanmaktadır. MS, aile içerisinde çeşitli kurallar koyarak neyin yapıp yapılmayacağını belirlemektedir. Böylece bir beklenti evreni oluşturmaktadır. Bu davranış beklentilerinde sapma gerçekleştiği zaman şiddete başvurmaktadır. Şiddete başvurarak MS, çocuğu sapma davranışından geri döndürmektedir.

İİ için disiplin, *kurallar* anlamına gelmektedir. Kural olmayınca disiplinin olmayacağını belirten İİ, disiplinin aile yaşamını düzene soktuğuna inanmaktadır.

“Kural. Disiplin bence kural. Kurallar olursa disiplin oluyor. Kurallar olmazsa disiplin olmaz herhalde. Akşam atıyorum 9 buçukta yatılacak. Şimdi yaz oldu 10 buçuk oldu. En geç 10 buçuk yatmamız gerekiyor. Sabah erken kalkacaksın. Ben de yemeği yedikten sonra yatmaya çalışıyorum. Ödevini yapacak. Ödevini yapması gerekiyor. Sorumluluğunu biliyor zaten. Ödevini yapacak. Ondan sonra kitabını okuyacak. Yatacağız kuralımız bu. Akşam toplandığımız zaman sofrada mecbur hepimiz yemek yiyeceğiz. Yok ben yemeyeceğim şu bu yok. Uzun süre saatlerce öyle televizyon ya da oyun oynayamaz. Atıyorum işte günlük akşam geldi ödevini yaptı. Bir saat zamanı kaldı. Onunla oyun oynar. Bir saat yarım saat televizyon izler ama öyle iki saat üç saat televizyon izleyemez tabi. (...) Bu kurallar hepimiz için geçerli. Çünkü sadece çocuğa kurallar yapıp kendimiz uygulamazsak o zaman kuralın bir anlamı kalmaz” (İİ,37 yaşında, Balıkcı, İstanbul).

İİ, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *örnek olmak ve planlama yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. İİ kurallara öncelikle kendisi uyarak kuralların önemli olduğu mesajını aile üyelerine yaymaktadır. Buna ek olarak çocuğunun yaşam döngüsünü çeşitli şekillerde planlayarak bir zaman akış çizelgesi çıkarmaktadır. Böylelikle çocuğun ne zaman ne yapacağını belirleyerek onu disipline etmektedir.

MY için disiplin, *cezai işlem ve sorumluluk kazandırma* demektir. Disiplin MY için, sorumlulukların belirlenmiş kurallar çerçevesinde yerine getirilmesini sağlamak anlamına gelmektedir.

“Disiplin lafı biraz ağır geliyor bana. Yani görev paylaşımı da diyebiliriz. Sorumluluk da diyebiliriz buna. Asıl sorumlulukları var bir insanın yapması gereken. Bu sorumluluğu yerine getirdikten sonra bunu ayrıyeten bunu disipline etmeye ihtiyacı olduğunu zannetmiyorum. Çocuğu şöyle olacaksın böyle yapacaksın. Evet bazı çocuğun görevleri vardır. Çocuk bu görevler dahilinde –tabi yüzde yüz hiç kimse uyamaz bunlara. (...) Disiplin cezai işlem çağırıştırıyor bende. Sen bunu yaptın bundan sonra bir hafta boyunca şunu vermeyeceğim. (...) Disiplin ceza ile eş görünüyor. Çocuğa sorumluluklarını öğretip o yönde yaşamasını sağlayabiliyorsak zaten

disiplinlik bir şeye, tanzime gerek yok. Alman tarzı disipline etme. Sorumlulukları yerine getirip rahat bir hayat yaşama tarzı gibi algılanabilir. Zaten bizim amacımız da bu zaten. (...) Çok fazla cezai işlem uygulamıyoruz. Tabi şey var. Ben açıkçası ben tamamen tekrar tekrar çocuğa anlatmaktan yanayım. Bak kızım senin yaptığın bu olay yanlış. Bunu böyle yapıyorsun. Bunu düzelt. Çünkü çocuğa bağırarak, bağırarak hiçbir şey anlatabileceğinize inanmıyorum ben” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *çocuklarına sorumluluklarını öğretmek ve kural ihlallerinde tekrar tekrar anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuklarına sorumluluklarını öğretmek onların neleri nasıl yapmaları gerektiğini aktarmaktadır. Böylelikle çocuklar, beklentilere uygun davranış sergilemektedirler. Ayrıca kural ihlali ya da beklentilerde sarsılma söz konusu olduğunda şiddete başvurmak yerine MY, ısrarla anlatmayı denemektedir. Böylelikle kuralın çocukların bile isteye uyacakları bir hale gelmesini sağlamaktadır.

HKA için disiplin, *düzen* demektir. Aile içi işleyişin düzenliliği olarak disiplin, aile üyelerinden beklenen davranış her ne ise onun yapılmasını sağlamaktır.

“Bir düzen geliyor. Düzen demek. Disiplin olmadığı zaman bir düzen olmaz. Disiplin şey yapmak gerekiyor. İstikrarlı olmak gerekiyor. Verilen bir yoksun bırakma da ya bir cezadır ya da bu tarz şeylerde istikrarlı olmak gerekiyor. Yani bir şey söylendiyse ya senin bunu yapmanı istemiyorum. Bunu bu şekilde yapmayacaksın deyip gerekirse on gün 15 gün bir ayda geçse bu bunu yapılmayacağını bu çocuk bilmesi gerekiyor. (...) En azından disiplinde saatli kurallı bir en azından şey yapmak gerekiyor. Disiplinin birinde uyku saati var. Her gün maksimum 9 buçuğa kadar mecbur yatıyor. O disiplini bir şekilde sağladık. Sabahları kalkamıyor. Onu da o şekilde anlattık. İşte sabah kalkamıyorsun. O şekilde. Yeni bir şey yapmayı düşünüyorum. Davranış panosu tarzında. Kardeşiyle pek anlaşamıyorlar. Birisi kız biri erkek olunca. Anlaşma sıkıntıları var. Aralarında çatışma çıkıyor. Dünden itibaren pano yapmaya karar verdik” (HKA, 36 yaşında, Memur, Eskişehir).

HKA, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *istikrarlı olmak, ceza vermek, anlatmak ve yeni yöntemler denemek* teknikleri kullanmaktadır. İstikrar, kuralların her şart altında uygulanması demektir. Ayrıca kural ihlallerinde ceza vererek istenilen davranış sergilemesi için çocuk zorlanmaktadır. Buna ek olarak çocuğa kuralları anlatmayı denemektedir. Son olarak HKA güncel çocuk yetiştirme tekniklerini takip edip bunları denemektedir.

OE için disiplin, *kurallara uyma* demektir. Ev içinde birçok kuralın olduğunu belirten OE, disiplinin bu kurallara uymak olduğunu ifade etmiştir.

“Disiplinde ben evde daha baskınım. Nasıl baskınım? Ne kadar annesi bağırsırsa bağırsırsa onun için yumuşaklık var onun içinde. Ama ben işte dediğim gibi, yılda dört kere beş kere fevri çıkışım vardır. Bunları bildiği için ben ona bir şey söyleyeceğim korkusu var, baba bana kızacak korkusu var temelde. (...) Disiplin şöyle yapması gerekenleri biliyor. Yaptığı hataları da disiplinimiz şu şekilde bizim. Bizim disiplinimiz bazı şeyleri ona anlatarak, yaşatarak, bağırarak, kızarak, çağırarak aşılamıyoruz. Kurallara uymak. (...) Çok aşırı kuralcı değiliz. Kurallar vardır. Ama çok zorlayıcı bir aile değiliz. Yani oğlum bu akşam 9 da yatacağsın dedik yatağına yatar, uyuyamıyor. Yatma kuralı var. Iı elini yıkama kuralı yüzde yüzdür. Dışarıdan geldiği zaman mutlaka o el yıkanacak. Diş fırçalama kuralı vardır. Annesinin altın kuralları yine bunlar” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE, aile üyeleri üzerinde disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *fevri çıkışlarda bulunmak ve kuralları anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Fevri çıkışlarla korkuyu kullanan OE, bu sayede çocukları için korkulan kişi haline gelmektedir. Dolayısıyla çocukların kurala uymaları yönünde onları korkutarak zorlamaktadır. Ayrıca kuralları çocuklarına anlatarak onların bir kurala neden uymaları gerektiğini ifade etmeye çalışmaktadır. Bu şekilde aile üyelerinin kuralları öğrenmesini sağlamaktadır.

Otoritenin ete kemiğe bürünmesini sağlayan niteliklerden birinin disiplin olduğu ifade edilmişti. Bu çerçevede BADEP’e katılmış babaların metodolojik yaklaşım uyarınca bir yandan disiplinden nasıl bir şey anladıkları diğer yandan ise babaların otoritelerin üretebilmek için ailelerinde disiplini yeniden hangi araçlarla ürettikleri ortaya konuldu. Babalar disiplinden şunları anlamaktadırlar: *Edepli olma, düzen, bozgunculuktan kaçınma, kurallara uyma ve uygulatma, sorumluluk kazandırma ve cezai işlem uygulama, yapılması gerekenleri uygulama, doğal disiplin, zora maruz kalmadan düzenli olma ve kurallar seti*. Babalar için disiplin, kurallara uyulmasını sağlama anlamına gelmektedir. Bu bulgular neticesinde disiplin sosyolojik olarak şu şekilde tanımlanabilir: *Yapılması istenenlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için uygulanan yol ve yöntemler*.

Mülakatların analizi sonucunda babaların disiplini farklı şekillerde icra ettikleri görülmüştür. Bazı babalar kendi babaları gibi katı ve şiddet öğelerinin yer aldığı yöntemleri tercih ederken; bazıları da daha samimi ve insancıl yöntemleri tercih etmektedirler. Babaların bir kısmı disiplinden cezai işlem veya zor göstermek gibi bir anlam çıkarırken; bazıları da disiplini ailenin vazgeçilmez ve davranışı şekillendiren

bir ögesi olarak görmektedirler. Babalar için iki farklı türü olduğu görülen disiplin şu şekilde tasnif edilecektir. İlk olarak *kuralları öğretmek; kademeli bir şekilde kuralları öğretmek; kuralları ortak belirlemek; hedefler belirlemek; babalık rolünü icra etmek, sohbet etmek, anlatmak; sevecen olmak; güven duymak; zamanı planlamak; pazarlık yapmak; doğal disiplinin oluşumuna yardımcı olmak; istikrarlı olmak; yeni yöntemler belirlemek ve edepli olmak* gibi tekniklerle disiplini üretmektedirler. İkinci olarak ise *babalık rolünü icra etmek; uyarmak; komut vermek; takip ettirmek; ceza vermek; şiddet uygulamak; yasak ya da yoksun bırakmak; hatırlatmak; zorlamak ve fevri çıkışlarda bulunmak* gibi teknikleri kullanmaktadırlar. Birinci gruptaki teknikler bu çalışmada *içsel disiplin*; ikinci gruptaki teknikler ise *kurumsal disiplin* şeklinde adlandırılmıştır.

Tarihsel şartlara uyum sağlayan babalar, ihtiyaç duydukları teknikleri kullanıp ailelerinde disiplini sağlamaktadırlar. Bu disiplin türlerinden içsel disiplin aile üyelerinin kendiliğinden, bile isteye kurallara uymasını ifade ederken; kurumsal disiplin ise dış zor ile kuralların yerine getirilmesinin sağlanmasını ifade etmektedir. *Kurumsal disiplin kurumun alışkanlık zincirine girenlerden beklediği somut, tasnif edilmiş ve görece komutlandırılmış uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir. İçsel disiplin ise bireyin kişisel olarak benimsediği değerlere referansla herhangi bir pratiğin gerçekleştirilmesini sağlayan otomatikleşmiş, direktörsüz ve görece bağımsız uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir.* Otorite kavramının stratejik uygulamalarına bağlı olarak içsel disiplin örtük otorite stratejisine, kurumsal disiplin de açık otorite stratejisinin tekniğidir. Eğitim almış babalar kendi ailelerinde bu iki tür disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmeye çalışmaktadırlar.

3.2.4. Yargılama Gücü

Otoriteyi ete kemiğe büründüren niteliklerden biri de üstün bir yargılama gücüdür. Bu başlık altında BADEP'e katılmış babalar için üstün bir yargılama gücünün nasıl bir anlam taşıdığı ve aile üyeleri üzerinde otoritelerini üretmek için yargılama gücünü nasıl kullandıkları açığa çıkarılacaktır.

MB için yargılama gücü, *zararlı, faydalı ve olası durumların neler olduğu hakkında yorum sahibi olma ve sebep sonuç ilişkisi zincirinde yorumlarda bulunma* anlamlarına gelmektedir. MB genel olarak üstün bir yargılama gücü sayesinde aile üyeleri için iyi ve kötü ayrımlarını yapıp bunu onlara kabul ettirmektedir.

“Ekim ayında bir toplantı aile içi bir toplantı yaptık ve yazdık haftanın şu günlerinde cep telefonu şu saatlerde kullanılmayacak, elektronik cihazlarla oynanmayacak işte haftada iki gün grup içi aile içi oyunlar oynanacak. Her gün yarım saat kitap okunacak diye öyle bir sözleşme yaptık. Ve altını hepimiz imzaladık. Ha ne kadar uyguluyorsunuz dersiniz ne bileyim hani işte al göstermek için bak kardeşim ne yaptık geçen oturduk konuştuk aramızda demi şimdi insanoğlu çok çabuk unutuyor. (...) Dediğim gibi kararları genelde beraber alıyoruz. Beraber oturup, hep beraber tartışıp o şekilde karar alıyoruz. (...) Güzel de bir okul kazandı. Ve bu okulu kendi istedi mesela. Biz dedik ki bak kızım çok uzak bir yer iki vesayet bazen üç vesayet, yıpranacaksın. Çok erken kalkacaksın ve bu dört yıl devam edecek. Her şeye katlanırım dedi. Her şeye hazırım ve de ben kesinlikle bu okula gitmek istiyorum. Halbuki gidebileceği bir sürü güzel okul da vardı. Orayı seçti. Biz yaşayabileceği zorlukları ona anlattık ona rağmen hala orayı istedi ve biz de okey dedik. Hiçbir pişmanlık yaşamıyorum. (...) Ama mesela süreç içerisinde şartların değiştiğini görüp artık bazı şeylerin çocuğa zarar vermeye başlayacağını düşündüğünüz anda diyorsunuz ki işte ben şu durumdan hoşlanmadım şu kişilerden hoşlanmadım. Zaten kendi bize ipuçlarını veriyor. Kendi kendileri ele veriyorlar her şeyini anlatıyor bize aslı. (...) Biz etrafını tanıyoruz zaten. Etrafını anlattığı için bizlere ipuçları veriyor. Ve bazı şeylerin ben dozunu aşıldığını, ona zarar geleceğini düşündüğüm durumlarda Aslı şu şu kişilerle görüşmeni istemiyorum şu şu gerekçelerden dolayı. Şunla ilişkini kes, şunla görüşme veya şuraya artık gitme diyorum. O da peki diyor” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *sözleşme imzalamak, tartışmak, olası durumları anlatmak ve yasaklamak* tekniklerini kullanmaktadır. Sözleşme imzalayarak MB, kendi yorumlarını tartışmaya açarak aile üyelerine benimsetmektedir. Dolayısıyla almış olduğu kararların altına aile üyelerinin de imzalarını almaktadır. Böylelikle yapılan her türlü davranış sözleşme metnine kıyasla yorumlanabilir hale getirilmektedir. Ayrıca olası durumların neler olabileceği öngörüsüyle onları yönlendirmektedir. Son olarak yasaklar koyarak kendi yorumunun tahakkümünü sağlamaktadır.

ÜA için üstün bir yargılama gücü, *aile üyelerinin talepleri hakkında bir yoruma sahip olma*, onlar için *en doğru olana karar verme* ve *kendisinin farkında olma* anlamlarına gelmektedir. ÜA için yargılama gücü son kertede kendi dediklerinin aile üyelerince kabul edilmesi yani aile üyelerinin kendi sözünü dinlemesini sağlamadır.

“Baba konuşarak, yani iletişim kurarak, yani çocuğuyla iletişim kurmakla olur. Çocuğu dinlemekle olur. O sana zaten nasıl bir baba olman gerektiğini anlatacak söyleyecek. Her istediğini yaparak değil, ortak kararlılıkta istenileni yaparak olur. Ya her istediğini al. Bunu istiyorum al bunu verelim. Yok böyle bir şey yok. Ben çocuklarıma her istediklerini almıyorum. Ha ne olur. Yüz lira para biriktirmiştir. İki yüz liralık bir şey alacaktır. Tamam ona varım. Hiç parasız ben bunu istiyorum. Böyle bir şey yok. Bir miktar taşın altına elini sokacak ki değerini anlayacak. (...) Son noktayı ben söylerim. Onlar alternatifleri değerlendirirler. Biraz alacağım kararın şeklini değiştirebilirim ama yine o karar uygulanır. (...) Ben Pazar babalarındanım. Pazar babası. Evet Pazar babaları. Bizim gibi. (...) Kendi işletmem olduğu için böyle programlar yapma lüksüne sahip değil. (...) O yüzden pazar günü başbakan da arasa ben pazar gününü ailemle birlikte geçiriyorum. Bu kesin mi kesin” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *iletişim kurmak, açıklamalar yapmak ve aile üyelerini ihtiyaçların tespiti sürecine dâhil etmek* tekniklerini kullanmaktadır. İletişim kurarak aile üyelerinin talepleri hakkında bilgi edinmektedir. Böylelikle onları ihtiyaçların tespiti sürecine dâhil etmektedir. Bu süreçte kendi yorumunu ilan edip açıklamalarda bulunarak onların yoruma olan itaatlerini sağlamaktadır.

ED için yargılama gücü, *koşulların nesnel bir şekilde değerlendirilmesiyle makul bir yoruma ulaşma* demektir. Ancak ED için yargılama gücü üstünlük kurmaktan ziyade *mantıksal olarak değerlendirmeler yapabilme* anlamına gelmektedir. Özellikle aileyi ilgilendiren kararları ortak bir şekilde aldıklarını da ifade etmektedir.

“Karar alma süreçlerini tamamen birlikte konuşuruz. (...) Ortak karar alıyoruz. Kararı oraya atan, fikri ortaya atan ben olup bunun üzerine müşterek karara varıyoruz. (...) Örneğin şu an gündemimizde ev taşıma fikri var. Şu an ki evimiz rahat bir ev değil. Evi taşıyalım bu yıl işte artık burası gitmiyor falan dedim. Bende oturmak istemiyorum dedim. Nasıl bir eve taşınacağız? Şimdi kirası nasıl olacak? Kendisi çok fazla kiralar vermeyelim dedim. Bizim kendimize ait bir ev olunca ya tamam doğru söylüyorsun da kira vermeyelim de belli bir yaşam standardına, belli bir standarda ulaşmak için de ödenmesi gereken bir bedel var. Bu evden çıkıp da bu evin muadili bir eve taşınmaya da gerek yok. Yani çok olsa iyi evle kötü ev arasındaki kira farkı 200 veya 300 liraya mal olur. Ben de bu arasındaki farkı biraz daha fazla çalışarak telafi edebilirim. Ama bizim yaşantımızda o oranda etkileyecektir. Mantıklı geldi. Ya doğru aslında buradan çıkıp da başka bir yere gitmeye de o kadar da şey değil. 200 lira için değmez gibi bir düşünceye sahip oldu. Ondan sonra muhit işte bize neresi uygun olur? İşte kendisinin çalıştığı yer, işte çocuğumuzun çalıştığı yer. Biz buradan işte bir ev bakalım. Bu şekilde ortak bir karar aldık. İşte ev bakmaya başladık böylelikle” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED, yargılama gücü aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *ortak karar almak, fikirler öne sürmek ve mantıksal değerlendirmeler yapmak* tekniklerini

kullanmaktadır. ED ortak karar alarak aile üyelerini karar alma süreçlerine dahil etmektedir. Bu şekilde ‘iyi’ baba imajı çizmektedir. Buna ek olarak karar alınması gereken durumlarda öncelikle fikirleri öne sürerek üzerinde tartışılacak temaları belirlemektedir. Dolayısıyla aslında karar alma sürecini daha önceden arka planda planlamaktadır. Yine de sürece aile üyelerini katarak alınan karara uyum oranını yükseltmek istemektedir. Dolayısıyla ED’nin ihtiyaç duyduğu bir yorumu üretmek için birtakım oyunlara giriştiği söylenebilir.

HK için yargılama gücü, *doğru kararlar alabilme becerisi, gerçekleştirilebilir hedefler koyabilme ve olası sonuçları öngörüp yorumlarda bulunma* anlamlarına gelmektedir. HK için yargılama gücü aile üyelerini doğru istikamette tutan yorumlardır.

“İşte evin lideri olacaksın. Doğru karar vereceksin. Çocuğunla iletişimin çok ölçülü olacak. Onun yanlış yere gitmesine engel olacaksın gibi. (...) Cumartesi bitirmezse şunu biliyor o zaman benim koymuş olduğum kurallara uymak zorunda olduğunu biliyor. Yani bu kurallar beraber koyduğumuz kurallar. Hangi saatlerde çalışacağız. Konuşarak. Yapmamız gereken ne. Şunu sordum kızıma. Nereye gitmek istiyorsun. Hangi okulu kazanmak istiyorsun. Gidebileceğin okullar şunlar bu okullara gidersen bunları bunları yapabilirsin. Bu okula gidersen bunları bunları yapabilirsin. Ha değişebilir mi değişebilir. Ama bu bir gerçek yani bunu görebiliyorsun. Bunu yapabilmen için şöyle çalışman lazım. Bunu yapabilmen için bunu yayman lazım. (...) Afrikalı çocuklarla ilgili birkaç tane film seyrettirdim ona. Bak ne kadar insan aç. Bu sefer de mesela şey yapıyor. Yiyemiyor bunu sen ye diyor. (...) Onla mesela şu yapabiliyoruz. İyi polis kötü polis derler ya. O aslında çok doğru bir şey değil gibi geliyor ama bazen çok işe yarıyor. İşte o kızmıyor ama baba kızar diyor. Onu kullanıyor. Ya da ben annen buna üzülür diye şey yapıyorum. Daha çok ama otoriter biraz hani aile olarak baktığımızda benim sırtımda. Karar vermesi gereken kişi benim. (...) Ya tabi bu kararları alırken o kararlar zor kararlar. Eşim karar veremiyor, kızım karar veremiyor. Ya da ortalarda kalıyorlar. En son bu kararı ben veriyorum mesela. (...) Hedef belirlemek, bu hedefe gitmek için yapılacakları belirlemek. Burada çocuklarımızın çok baba rolüne ihtiyacı var. Çünkü o giden yol o kadar alavereli, dalavereli ki televizyon programları, bilgisayar oyunları, arkadaşları ile dışarı çıkmalar, gezmek istemeler gibi, işte o orda birazcık belki baba rolü bilerek çocuğu doğru yanlışı anlatmada” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *iletişim kurmak ve konuşmak, analogiler yaparak örnek olayları canlandırmak, iyi polis-kötü polis oynamak ve hedefler koymak* tekniklerini kullanmaktadır. Aile üyeleriyle iletişim kurup onlarla konuşarak ve çeşitli analogiler gerçekleştirerek sahip olduğu yorumun net, açık ve kabul edilebilir bir şekilde aktarımını sağlamaktadır. Böylece aile üyeleri HK’nın kararlarını benimsetmektedir. Ayrıca anneye birlik olup

iyi polis-kötü polis oyunu oynayarak çocuğun verilen karara uyma davranışı pekiştirmektedir. Ayrıca yargılama gücü sayesinde aile üyeleri için hedefler koymakta ve çocuğunun geleceğini belirlemektedir.

TK için yargılama gücü sahip olduğu *değerlere kıyasla yapılan veya muhakeme yeteneği sonucu edinilen yorumlama* anlamına gelmektedir. TK yargılama gücü ile çocuğu için öngördüğü geleceği hazırlamaya çalışmaktadır.

“Sonuçta benim kendi değerlerime göre değerlendirme yapıyorum. Bir şeye müsaade edip etmediğim. (...) Hani derler ya kırmızı çizgiler, bu kırmızı çizgiler her zaman için var. (...) Ben genelde kendimi bağlamaması için ‘bakarız’ kelimesini kullanırım. Çünkü bakarız’ın olumlu ve olumsuz yönde değerlendirmesi yapılabilir. (...) Ben telefonu değiştirdim. Bir telefon boşa çıktı. Dedi ki telefonu istiyorum dedi. Ben de hayır dedim. Sonra baktım. Kendi içimde muhakeme yaptım bunu. Bu elinde sonunda bunu benden alacak. O zaman ben de karşılıklı bir kazanımın olması gerekiyor. Ben de bir şey kazanmam lazım bu işte. Şu kuralı koydum ona: Dedik ki inançlı insanlar. Sonuçta hani derler yedi yaşından itibaren çocuğunuzu namaza alıştırın. Dedim ki beş vakit namaz kılarsan telefon senin. İki ay dedim ilk başta numara almayacağım. İki ay senin bu disiplinli bir şekilde götürdüğünü görürsem ııı hatta alacağım dedim. İnternetin dahi olacak dedim. Tamam dedi. (...) Sonuçta karar vermeden önce ya aslında ortaya atıyorum bazı şeyler. Yeri geliyor bizim istediğimiz olmuyor. Yani ama tabi ki bizi bam taline basıldığı noktalar olur. Israr edersiniz mutlaka dediğim olsun diye. Ama çoğunluğu belki de evdekilerin dediği yahut da ortaklaşa bir kanaat” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *değerlerini ön plana çıkarmak, ara yollar geliştirmek (bakarız demek gibi) ve fayda analizi yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Yorumlara ulaşmak için değer yargılarına başvuran TK, bu şekilde çocuğunu belli bir davranış kalıbına çekmektedir. TK, önceden belirlenmiş ölçütlere başvurarak yorumlarda bulunmaktadır. Ara yollar geliştirerek, yorumlarının alabileceği şekli önceden belirlemekten kaçınarak kendi yorumunun ayrıcalığını göstermektedir. Böylece kendi istediği yer ve zamanda çocuğuna karşı eylemlerini biçimlendirmektedir. Fayda analizi yaparak yorumlarının niteliğini belirlemeye çalışmaktadır. Böylece eylemlerin sonucunu ön görerek neyin yapılacağına karar vermektedir.

MÖ için yargılama gücü *sahip olduğu tecrübeler ışığında yaptığı yorumlar* anlamına gelmektedir. Babanın bir ayrıcalığı olarak yargılama gücünün bir görev olarak omuzlarında olduğunu belirtmiştir. Yargılama gücü MÖ için, adil olmak ve aile üyeleri hakkında doğru olan kararları almakla pekişmektedir.

“Kararların yüzde 90’ını ben veriyorum. Dediğim gibi ailede her zaman için, bir şey olduğu zaman, rol model dediğim olay baba olduğu için, her şeyi baba yükleniyor ve baba hani sürekli şey yapıyor. (...) O ayrıcalığımız işte hani ben, şimdi ben hani biraz daha hayatın tecrübesini şey yaptığım için babam beni önemseydiğinden dolayı. (...) Eş zaten bakıyor şimdi. Demek ki benim eşimin kararları değerli. Çocuk bakıyor hepsi öyle yapınca o da bizim kararımıza önem veriyor. (...) Diyelim bir oyuncak istedi, top istedi. Ee biz bunu şimdi topu almam demiyorum. Ama biraz ona siyaset yapıyorum. İşte diyorum. Oğlum daha yeni aldık ya diyorum. Bu topun kullanımı diyorum işte şu kadar zamanı var. Ee sen daha bunu bu kadar kullanmamışsın. Diğerini o zaman almamız lazım. Bunların hepsinin ömrü var. Bak yediğin yiyeceklerin bile burada tarihleri var diye gösteriyorum. Ha diyor baba bunun daha ömrü bitmemiş diyor o zaman. (...) Demokratik. Biz de şimdi ne oldu. Şimdi diyelim pikniğe gidilecek. Şimdi ben dedim. Üç tane piknik alanı söylendi bizde. Diğerlerinde çoğunluğa bakıyoruz. Üçünde tek kalanı eliyoruz. İkiye iki kaldı. Tek kalan elendi. Ondan sonra yüzde elli yüzde elli. O elenen taraf hangisini seçecek önemli olan o. Onun seçtiği taraf neyse oraya gidiyoruz. Bu yedi yaşındaki çocuğun verdiği karar da olabilir. 60 yaşındaki babamın verdiği karar da olabilir” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *baba olmak, güvenilir olmak, takdir ediliyor olmak ve siyaset yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Baba olmak, aile üyeleri arasında yorumların geçerliliğini arttıran bir avantaj sağlamaktadır. MÖ güvenilir olması ve diğer insanlarca takdir ediliyor olması nedeniyle aile üyeleri hakkında yapmış olduğu yorumların geçerliliğini ve güvenilirliğini yükseltmektedir. Böylelikle aile üyeleri babanın almış olduğu kararları gönül rahatlığıyla yerine getirmektedirler. Babanın adil ve doğru karar aldığı kabul edildiğinden yargılama gücünün üstünlüğü tartışmasız hale gelmektedir. Siyaset yapma ile MÖ, aile üyelerini ilgilendiren bir kararını onlara benimsetmektedir. Böylelikle daha önceden almış olduğu kararların aile üyelerinin kararıymış gibi aile üyelerine gösterilmesini sağlamaktadır.

ÖY için üstün bir yargılama gücü baba olmanın doğal sonucu sahip olunan bir beceri olarak düşünülmektedir. Başka bir deyişle baba olmanın getirdiği yorumda bulunma gücü olarak ifade edilebilir. Babanın sözünün ailenin diğer üyelerinin sözünden üstün olması demektir. ÖY, karar alma süreçlerine aile üyelerini de dâhil ettiğini ifade ederek bu avantajı pek kullanmadığını belirtmiştir.

“Anlatıyorum bak kızım böyle yapalım, böyle yapalım. Olmaz diyor. Böyle yapalım olmaz. Bak böyle yapmamız gerekiyor. Çünkü şundan şundan dolayı. Olmaz ben böyle yapacağım. Sonda dönüp öyle yapacaksın. Diyor ki niye öyle? Diyorum ben babamım. Bir bildiğimiz vardır. Benim dediğimi yap diyoruz tabi canım. (...) Genellikle ortak karar alırız. Eşimle de çocuklarımla da genelde ortak karar alırız. Yani o hani onun fikirlerini de alırız. (...) Dediğim gibi tartışıyoruz, onun söylediğini

dinliyoruz bir kere. Dinlemek önemli. Çocukları dinliyoruz gerçekten dinliyoruz. Öneriniz varsa söyleriz. Çocuklara da söyleriz. Onun olası pozitif negatif yönlerini açıklamaya çalışırız. Genellikle hep beraber ortak bir karara varırız. (...) Çocuklar hani çok şey yapmazlar hani babayı anneyi takmama durumunda değiller. Dediğimize uyarlar. Tabi yani çocuk olarak ipin ucunun kaçtığı yerler oluyor. Onda da biz hoş görüyoruz, anlatıyoruz. Ama genellikle sözümüzü dinlerler. Hep söz dinleme, söz dinleme olarak tarif ettik ama evet yani alınmış karar, ortak bir karara varıp da bir karar, bir kural koymuşsak hep beraber ona uyarlar. Genellikle dikkat ederler” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *babalığını vurgulamak, açıklamalarda bulunmak, karar alma sürecine aile üyelerini dahil etmek, dinlemek ve içsel disiplini geliştirmek* tekniklerini kullanmaktadır. ÖY, yapılması gereken eylem hakkında gerekli açıklamalarda bulunarak kendi yorumunu çocuklarına benimsetmeye çalışmaktadır. Ancak başarısız olduğu zamanlarda baba kimliğini öne sürerek onları kendi yorumuna katılmaya zorlamaktadır. Üstün bir yargı gücüne doğallığında sahip olduğunu dile getirerek yorumuna uyulmasını beklemektedir. Ayrıca karar alma süreçlerine aile üyelerini dâhil ederek onlara değer verdiğini de ifade etmektedir. Böylelikle kurala uyma davranışı geliştiren çocukların içsel disiplini de gelişmektedir.

SA için yargılama gücü aile üyeleri hakkında sahip olduğu *yorumların aile üyelerince kabul edilmesi* demektir. SA için yargılama gücü aile üyelerini yönlendirici bir etkiye sahiptir.

“Biraz uyanık davranıyoruz. (...) Neyi sağlamış oluyorsun. Bizim dediğimiz yapıyorlar ama legalleşiyor. Mesela biliyorum ki sağlıksız bir şey yemek isteyecek. Cips isteyecek. Çok da mahrum bırakmak istemiyorum. Ayda bir defa alıyorum. Birikiyor, birikiyor, birikiyor. Tam böyle şımarıklığın dibine vuracakları bir anda alıp saklıyorum evde. Çocuklar oturursanız size acayip sürpriz geliyor. Baba cips mi? Legalleşiyor. Bir açıyorsun cipsi tamam o gün bitti. Artık emrinde yani. Kararı istediğin gibi al karşılıklı. Ama mutlaka söz sahibi ediyorum onları da. Nerede işte renk seçiminde. Hangi oyuncak seçiminde. (...) Eşime bunu yapmıyorum tabi. Onun verdiği kararlara. O zaten birbirimizi iyi ezberlediğimiz için karşılıklı karar alıp verirken, benim nelerden huylandığımı veya ben onun neyin hoşuna gitmeyeceğini çok iyi bildiğim için mümkün merteye orta yolu bulmaya çalışıyoruz. Birlikte karar veriyoruz hani. (...) Ama bakıyorum onun bir bayan ve öğretmen. Hani ev hanımı olsa belki bir tane elbiseyle hayatını götürecek, bitirecek. Ama alışveriş yapma şeyi hissediyor. Fark ediyorum. Onu da şöyle legalleştiriyorsun. Ya hayatım bir iki bir şey alsan mı kendine. Sanki dolaptaki şeylerin eskidi. Ben algılıyorum çünkü onu. Aslında iyi olur ha. Hani itiraz yok. Ama ne yapıyor gidip mesela 300 lira 500 lira harcamak yerine, daha basit daha uygun bu o karara saygıdan biraz daha uygun şeylere kaçıyor” (SA,41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *uyanık davranmak, karar alma süreçlerini manipüle etmek ve yönlendirmelerde bulunmak* tekniklerini kullanmaktadır. Uyanık davranarak SA, aile üyelerinin taleplerini öngörmekte ve bu talepleri kendi istekleri doğrultusuna çekmeye çalışmaktadır. Böylece ihtiyaç üretim sürecini kendi tekeline almaktadır. SA, karar alma süreçlerini manipüle edip aile üyelerini yönlendirmektedir. Böylece SA, yargılama gücünü sayesinde baba olmanın avantajlarını görünür kılmaktadır.

MY için yargılama gücü *gelecek öngörüsü taşıyan yorumlarda bulunma, aile üyelerini sorumlulukları hakkında baskılama* demektir. MY, aile üyelerine güvendiği için karar alım sürecini ortak bir şekilde gerçekleştirdiğini belirtmiş ancak kendisini ilgilendiren kararları tek başına aldığını söylemiştir.

“Ama bazı şeylerin farkına varıp da benim çocuğum geleceğinde daha iyi bir insan olsun. Sadece ekonomik olarak iş anlamında değil. Bu birey yaşam, diğer insanların haklarına saygı anlamında, her şeyde. (...) O çocuğun sorumluluğunu. (...) Ama bundan sonra ne olacak? Yani bu işin çocuğu büyütmesi var. Koruması var. Yetiştirmesi var. Kademe kademe bu büyüdükçe okulu var. (...) Kararları genelde eşimle ortak kararlar alırız. Ailevi konulardaysa kesinlikle eşimle ortak alırız kararları. Nereye gidelim? Ben dedim Marmaris’e gidelim. Ben Marmaris’i seviyorum. Bize uyar dediler. Eşim dedim sen ne diyorsun. Bana uyar dedi. (...) Yani karar alma sürecinde fikir beyan edilir eşimde beyan eder, bende ederim. Ortak karar verimiz. Eşimin razı olmadığı bir kararı ben vermem. Eşim de aynı şekilde davranır. Bazı istisnalar hariç çok nadir istisnalar. (...) Fikir beyan etmişliğim olmuş olabilir. Ama kalkıp da son karar verici olarak şöyle yapın dememişimdir. Bu biraz da eşime olan güvenimden de kaynaklanıyor. Güven dedik ya eşimin de sağlıklı karar vereceğine olan güvencimden kaynaklanıyor. Konu benle ilgiliyse eşime de müdahale ettirmem. Fikrini alırım elbette. (...) O ödevi kendisinin yapması, çocuğun kendi sorumluluklarını bilmesi gerekiyor. Çocuğun sorumlulukları şu an itibarıyla okuldaki hal ve davranışları, öğretmene olan saygısı, dersini dinlemesi, anlaması, eve geldikten sonra varsa ödevi, ki ben çok tasvip etmemekle beraber –bizim öğretmenimiz çok verir- o ödevleri yapman gerekiyor. (...) Kontrol altında da bariz kontrol altında değil. Zaten çocuğu alışveriş esnasında da aslında kontrol altında tutuyorsunuz. Çocuğa uygun kıyafetleri alarak, zaten daha sonra seçimi kendisinin yapmasına bırakarak biraz çocuğa özgüven aşılama açısından bu tarz davranışlarımız oluyor” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY, yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *yorumlarında haksızlık yapmamak, güvenmek, ortak karar almak ve özgüven aşılama* tekniklerini kullanmaktadır. MY, aile üyelerine baba olarak haksızlık yapmaktan kaçındıkça onları ilgilendiren kararları aldığında aile üyelerinin bu kararları benimsemesini sağlamaktadır. Almış olduğu kararların saygınlığı

artmaktadır. Ayrıca aile üyelerine güvenmesi ve onları karar alım sürecine dahil etmesiyle bir yandan onları özgüvenini geliştirmekte bir yandan da anlayışlı bir baba olduğunu ilan etmektedir. Bu şekilde hem baba olarak pozisyonunun etki oranı artırmakta hem de aile üyeleri arasındaki bağı güçlendirmektedir. Kısacası MY, kendisini açarak onlar üzerinde kontrol kurmaktadır.

BADEP'e katılmış babalar yargılama güçleri sayesinde aile üyeleri üzerinde otoritelerini pekiştirmektedirler. Kısacası yargılama gücü, babalar için, aile üyelerini harekete geçirebilecek yorumlardır. Babalar ile yapılan mülakatlar sonucu babalar için yargılama gücü şu anlamlara geldiği görülmektedir. *Bir eylemin zararlı, faydalı ve olası sonuçları hakkında yorumda bulunma; sebep sonuç ilişkisini kurabilme; en doğru olana karar verebilme; aile üyelerinin taleplerini öngörebilme; nesnel bir şekilde koşulları değerlendirme; muhakeme edebilme; hedefler koyabilme; geleceği öngörebilme; değerlere ya da tecrübelerle kıyasla yorumlarda bulunma; aile üyelerince yorumların kabul edilmesi ve baba olmanın getirdiği kabul edilir yorumda bulunma.* Babaların yargılama gücüne atfettikleri bu anlamlardan hareketle sosyolojik olarak üstün bir yargılama gücü, *yargılananlar hakkında belli bir yargılayanın yaptığı yorumun diğer yargılayanların yorumuna nazaran daha üstün bir nitelik ve ayrıcalık taşıdığı kabul edilmesi* olarak tanımlanabilir.

Yargılama gücü babaların eylemlerinde iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu farklılaşma babaların kullanmış olduğu strateji ve tekniklere göre şekillenmektedir. Babaların yargılama güçleri şu tekniklerle açığa çıkmaktadır: Bir yandan *sözleşme imzalamak; tartışmak; anlatmak; iletişim kurmak; açıklamak; aile üyelerini sürece dahil etmek; fikir öne sürmek; değerlendirme yapmak; analogiler yapmak; ara yollar geliştirmek; fayda analizi yapmak; güvenilir olmak; güvenmek; takdir edilmek; dinlemek; haksızlık yapmamak ve özgüven aşılama* gibi teknikleri kullanmaktadırlar. Diğer yandan ise *yasaklamak, baba olmak, babalığını vurgulamak, manipüle etmek, ve yönlendirmek* gibi teknikleri kullanmaktadırlar. Bu tekniklerden birinci gruptakiler *ölçütsel yargılama gücü*; ikinci gruptakiler ise *görüşel yargılama gücü* olarak adlandırılacaktır. Bu tekniklerden hareketle ölçütsel yargılama gücü yargılayanın daima bir ölçüte göre gerçekleştirilmesini; görüşel yargılama gücü ise yargılayanın kişisel tecrübeler ışığında gerçekleştirilmesini ifade

etmektedir. Ölçütsel yargılama gücünde yargılamanın önceden tespit edilmiş bir ölçüte göre gerçekleştirilmesi söz konusu iken; görüsel yargılama gücünde böyle bir ölçütten bahsedilemez ve yargılama dolaysızlık içinde gerçekleştirilir. Otorite stratejileri ile paralel bir şekilde babalar ölçütsel yargılama gücü ile örtük otorite stratejisini, görüsel yargılama gücü ile de açık otorite stratejisini kullandıkları söylenebilir.

3.3. Otorite Stratejileri

Araştırmanın verileri günümüz babalarının otorite üretmede kullandıkları iki farklı yolun olduğunu göstermektedir. Bunlardan biri örtük otorite stratejisi ve diğeri de açık otorite stratejisidir. Bu kısımda babaların bu iki stratejiden nasıl bir şey anladıkları ve ailelerinde otoritelerini üretmek için bu stratejinin hangi tekniklerini kullandıkları belirtilecektir.

3.3.1. Örtük Otorite Stratejisi

Otoritenin niteliklerinden olan korku, disiplin ve yargı gücünün otoritenin stratejik uygulamalarına paralel bir şekilde babaların pratiklerine yansımaktadır. Bu başlık altında babaların geliştirmiş oldukları bu stratejiden örtük otorite stratejisinin mahiyeti soruşturulacaktır. Bu başlık altında BADEP’li babaların sıklıkla kullandıkları örtük otorite stratejisinin babalar için nasıl bir anlama taşıdığı ve hangi tekniklerle otorite üretici hale geldiği ortaya konulacaktır.

MÖ için örtük otorite stratejisi, *katı ve baskıcı olmayan bir tarzda çocuğa kuralların öğretilmesi ve çocuğun bu kurallara uymalarının sağlanması* demektir. Örtük otorite stratejisi *karşılıklı iletişim ve anlaşma zemininde kuralların icra edilmesinin sağlanmasıdır*. Kısacası MÖ için bu otorite tarzı kırıp dökmeden kuralları uygulatmaktır.

“Çocuk içeride televizyon izleyeceğim diyor. Sevdiği bir çizgi film var. Akşam yemeğine gelmiyor. (...) Dedik tamam oğlum şu anda gel. Bu akşam yemeğimiz bu saatte. Çünkü önceden beri hep bu saatte yiyorduk. Farklı bir saatte yedik mi diye sordum. Yok dedi baba dedi. Peki şimdi neden farklı bir saat istiyorsun. Ondan sonra dedi yok dedi. Ondan sonra şu anda gidiyoruz yiyoruz yemeğimizi yarın hep beraber karar verelim madem çizgi film bu saate geliyorsa ya bir saat ileri alalım ya da bir saat önceye alalım yemeğimizi. Çocuk ikna oldu. Yemeğe katıldı bizimle. (...) Aldığı

oyuncağın ilk önce kırılacak yerine bakıyor. Biz de bunu dedik ki oğlum bak hani ben darphane değilim, para basmıyorum. Ee dedemde var dedi. Dedemde var ama dedendeki de bitiyor. Dedik bitmez mi? Bitmez diyor. Sor bakalım dedene. Bitiyor mu bitmiyor mu? Soruyor. Bitiyor diyor. Ee bitiyormuş baba. Onun için ne yapmak lazım. Elindeki malzemeyi kırmadan kullanmak lazım. E şimdi sen bunu kırdığın zaman ben sana bunun yenisini alamayacağım. İster kırık kullan ister kullanma. O senin tercihin. (...) Ve bir gün bir de biz buna çizelge yaptık. Bir sayfa yaptık. Yatak toplama, çantayı düzenleme, dolap düzenleme. Üç tane kuralı verdik. Günleri yazdık. Birinci gün şunları yaptı. Artı. Bunların altına yazdık. Oyuncak araba, dondurma, çikolata. Hangisine önce ulaşırsa onu aldı. Bunu aldı o oyuncacı ona hiç dokunmuyor. Her zaman oyuncak kıran çocuk o oyuncaca hiç dokunmuyor” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *ikna etmek, anlatmak, tercihleri çocuğa bırakmak ve ölçütler geliştirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuğu ikna ederek MÖ, aile içi kurallara çocuğun uymasını sağlamaktadır. Ayrıca çocuğa seçenekler sunarak onun kuralla farklı şekillerde uyabileceğini belirtmektedir. Böylece çocuk kuralla uymaya ve kural dışında hareket etmemeye zorlanmaktadır. Sonuç olarak çocuk tercihte bulunarak hem kuralın sorumluluğu altına girmiş hem de özgüveni gelişmiş olur. MÖ, çocuğu hakkında yorumlamalarda bulunabilmek için ölçütler geliştirmektedir. Ölçütler geliştirme ile MÖ, çocuğuyla olan ilişkisini kişiselleştirmekten çıkarmaktadır. Böylelikle çocuğun kuralları içsel disiplin altında kodlamasını başarmaktadır.

MB için örtük otorite stratejisi, çocukların *kurallara uymasının sağlanması sürecinde şiddet ve zor içeren uygulamalardan uzak durma* anlamına gelmektedir. Kuralların uygulanmasını sağlamada sevginin şiddetten daha çok katkısı olacağını düşünen MB, bu tarz bir otorite ile aile içi ilişkileri daha insani düzeyde tuttuğunu düşünmektedir.

“Yani dayağın ben çözüm olmadığını düşünüyorum aslında. Ve çok nasıl deyim yani ağır gerek psikolojisinde gerek kişiliğinin oturmasında, karakterinin oturmasında çok olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyorum şahsen. (...) Ekim ayında bir toplantı aile içi bir toplantı yaptık ve yazdık haftanın şu günlerinde cep telefonu şu saatlerde kullanılmayacak, elektronik cihazlarla oynanmayacak işte haftada iki gün grup içi aile içi oyunlar oynanacak. Her gün yarım saat kitap okunacak diye öyle bir sözleşme yaptık. ve altını hepimiz imzaladık. Ha ne kadar uyguluyorsunuz dersiniz ne bileyim hani işte al göstermek için bak kardeşim ne yaptık geçen oturduk konuştuk aramızda demi şimdi insanoğlu çok çabuk unutuyor. (...) Herkes açıkça fikrini söylüyor. Bunu konuşarak yazıyoruz. Büyüklerin sözünü dinleyeceksin dediklerini yapacaksın çok fazla yargılamayacaksın, sorgulamayacaksınız. (...) Öncelikle şuna belirteyim biz ne karar alırsak alalım sizin iyiliğiniz için alıyoruz. Mutlaka asla biz sizin için kötü bir karar almayız. Biz her zaman sizin iyiliğinizi düşünüyoruz. Öyle değil mi? Öyle

haklısınız. Madde olarak yazıyorum tamam mı? Tamam. Yazıyoruz. Ve altını imzalıyoruz” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *şiddetten uzak durmak, sözleşme imzalamak ve ikna etmek* tekniklerini kullanmaktadır. MB, şiddetten uzak durarak çocuklarının baskı ve zor gibi öğelerle kuralları yerine getirmelerinin önüne geçmektedir. MB kurumsal disiplinden uzak durmaya çalışmaktadır. Ayrıca aile üyeleriyle sözleşme imzalayarak uyulması gereken kurallara çocukları ikna etmeye çalışmaktadır. Böylece kuralın sorumluluğunu çocuklara yükleyerek onları gönüllü bir şekilde kurala uymaya zorlamaktadır.

MY için örtük otorite stratejisi, *çocuğu birey olarak tanıyıp onun kişiliğini zedelemekten kuralları uygulamasını sağlama* anlamına gelmektedir. Şiddet-zor kullanmadan ve çocuğa herhangi bir zarar vermeden ondan beklenen her şeyi elde etmenin yolları demektir.

“Çocuğun yarın sınavı var. Bunu düşünüp, ben çalışırken çocuğun yarın sınavı var. Onu düşünüp, onu ders çalıştırayım. İşte erken yatsın. Sabah kahvaltı da şunu yesin. Sağlıklı beslensin. Dört dörtlük yapmaya çalıştığınız zaman kolay bir şey değil. Bir de bu programdan sonra özellikle çocuk eskiden bir şey dediği zaman hoşunuza gitmediği zaman işte sus! Otur oturduğun yerde! Karışma! gibi yani çocuğu onun bir birey olduğunu unutup hareket edip, o yüzeysellikten kastettiğim bu. Yaşayabilirsiniz. Çocuğa otur dersin. Konuşma dersin. Çocukta oturur konuşmaz veya gider başka odaya. Sen hayatının normal geçtiğini düşünebilirsin. Ama o çocuk için bazı handikaplara sebep olur. Çocuğun ileri yaşamında bazı değerlerinin eksik kalmasına sebep olur. (...) Çocuğumla ben sık sık konuşuyorum. Çocuğu şartlandırmaktan uzağım. (...) Çocuk çocuktur. Bir kedi gibi değildir” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *açıklamalarda bulunmak, şartlandırmaktan kaçınmak ve dinlemek* tekniklerini kullanmaktadır. MY, açıklamalarda bulunarak ve çocukları dinleyerek onların birey olduklarını ve çeşitli hakları bulunduğunu onaylamaktadır. Böylece çocukta olası travmatik etkilere karşı *önlem* almaktadır. Dolayısıyla baba korkularıyla karşılaşmamak için korkuyu kullanmaktadır. Ayrıca çocuğu şartlandırmaktan kaçınarak özgüven geliştirmesini sağlamaktadır. Böylelikle otorite kaybına uğramaktan kaçınıp çocuk üzerinde otoritesini pekiştirmektedir.

MT için örtük otorite stratejisi, *zor kullanma ve şiddetten uzak bir şekilde babanın sözünün dinletilmesi* anlamına gelmektedir. Otoritenin yumuşak veya ılımlı hali olarak tarif edilebilecek örtük otorite stratejisi kuralların uygulanmasını sağlarken zorlamadan uzak durmaktır.

“Ya tabi çocuklarımızın iyi eğitim almalarını sağlamaya çalışıyoruz. Çocuklar şiddetten uzak, şeyden uzak dediklerimizi yaptırmaya çalışıyoruz. (...) Eee üzüldüğümüzü söylüyoruz. Bak biz sana hani şey yapmaya çalışıyoruz, doğruyu yapmanı istiyoruz ama sen yapmayınca biz çok üzülmüyoruz diyoruz. O derste aldığımız bilgileri aktarmaya çalışıyoruz. Hani neyin yanlış olduğunu üzerinde durmaya çalışıyoruz. Hani bu oyuncakları toplamadıysan ayaklarımıza batıyor, gece görmüyoruz. Bize acı veriyor. Veya toplamadın mı kötü gözüküyor. (...) ‘Sen o suyu getirmediğinde benim çok zoruma gitti hani. Ben bir kerede onu yapman gerekiyordu’ diye düşünüyordum. Sen bana üç kere söyledin dedim. O zaman getirme dedim. Kalsın dedim. Ben gidip kendim alırım. İşte ondan sonra daha dikkatli olmaya başladı. (...) Yani oturmadıklarında derste öğrendiğimiz kurallar var. Biz de bekliyoruz. Neden geç kaldın? Onsuz yemek istemediğimizi, bekletiyoruz yani yemeği. Hadi seni bekliyoruz bak yemek daha el sürmedik diyoruz. Ee burada hep beraber yenecek yemek diyoruz” (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

MT, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *duygusal geri bildirimde bulunmak, anlatmak ve değerli olduğunu göstermek* tekniklerini kullanmaktadır. MT duygusal geri bildirimde bulunarak çocuğun kendi davranışları hakkında öz değerlendirme yapmasını sağlamakta ve kuralları ihlal etmesinin önüne içsel disiplin ile geçmektedir. MT anlatarak çocuğun bir kurala neden uyması gerektiğini ifade etmekte ve de çocuğuna değer verdiğini göstermektedir. Böylelikle çocuğun bir yandan içsel disiplini artarken bir yandan da kurala uyma ve babanın sözünü dinleme anlayışı gelişmektedir.

TK için örtük otorite stratejisi, baskıcı olmaktan ziyade *çocuğu dinleyip ona göre hareket etme* anlamına gelmektedir. Örtük otorite stratejisi, çocuğa zarar vermeden iş yaptırtma başka bir deyişle *insanileştirilmiş iş yaptırtma* demektir.

“Biz yeterince dinlemiyoruz. Sözleri bitmeden tepkiler veriyoruz. (...) Orada önemli olan ııı verilen eğitimin gayesi sonuna kadar dinlemek ona göre yani belli bir mesafeyi de bırakıp, şey var ya düşünme mesafesini de bırakıp süre olarak ondan sonra düşünceni söylemek. (...) Şimdi ise, diyelim ki tamam, bir yere gidecek diyelim. Siz hani bir yere gideceğim demesiyle vereceğiz tepkiyle bir yere gideceğim, nereye gideceğim noktasındaki belli olduktan sonraki tepkiniz farklı olur. En azından ikincisinin süresi biraz daha uzatıldığı için nereye gideceği noktasında bilgi sahibi oluyor. Aslında şunu devam etsek nereye gidecek ve ne yapacağını da öğrenebilsek daha da güzel olacak. Belki onun ne yapacağı noktasındaki ayrıntı bizim hani hayır diyeceğimiz yerde evete dönüştürebilir, evet diyeceğimiz yerde de hayıra

dönüştürebilir aslında. Ya şu var sabırla karşıdaki kişinin son kelimesine kadar dinlemek. (...) Ama annesinden. Şimdi yeri gelir annesi şey olur nasıl diyeyim kızlar, kızgınlığını belli eder konuşmaz. Konuşmaz. Şimdi o onun için yeterlidir. Konuşmaması yeterlidir. Çünkü o onu rahatsız eder. O bir ceza gibidir” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *dinlemek ve duygusal cezalar vermek* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuğu dinleyerek, onun iç dünyasını anlamaya çalışmaktadır. Böylece TK çocuğunun neleri, niçin ve nasıl yaptığı hakkında bilgi elde ederek çocuğunu kontrol etmeyi başarmaktadır. Duygusal cezalar ile de çocuk sevdiği bir şeyden mahrum bırakılmaktadır. Doğrudan yaptığı bir şeyden dolayı yasak koyma yerine küsme ya da konuşmama gibi daha duygu yüklü cezalandırma tekniklerini kullanmaktadır. Duygusal ceza ile çocuğunu şekillendirebilmektedir.

MS için örtük otorite stratejisi, *şiddet ve zor unsurları olmadan çocuğu kontrol edebilmenin yolları* anlamına gelmektedir. Örtük otorite stratejisi, babanın çocuğunu daha iyi tanımasına imkân sağlayan uygulamalar bütünü olarak ifade edilebilir.

“Kendi arkadaş kurduysa hani kendine bir arkadaş ortamı, evin olduğu yerde ya da okulunda yeni bir arkadaşlık kurduysa ailesiyle tanışmaya çalışıyoruz. Acaba annesi nasıl biri, babası nasıl biri. Ondan sonra kendi şeyimizde de ortamımızda etrafımızda bizim gibi olan aileleri tercih ediyoruz. Onların yaşlılarıyla, çocuklarıyla görüştürüyoruz. (...) Çiçeği sulamıyorsa eğer köpek gelmeyecek. Artık biliyor. Ya da ne bileyim bakmakla sorumlu olduğu bir şeyi konuşuyoruz tamam diyor baba. Ama yapmıyorsa eğer işte devamındaki yapılacak olan gelmiyor mesela. Ama oyuncak konusunda ya da benim koymuş olduğum kurallar işte kızım oyuncaklarını kaldır dediğim zaman o bana babacığım şunu yapalım dediğinde ben mantıklıysa yapıyorum onu. Ben ona söylediğimde mantıklıysa onun da yapmasını istiyorum. (...) Ya şimdi artık birbirimizi tanıyoruz. Tanıdıktan sonra da hani eşimi bu saatten sonra şöyle yapacaksın, bunu getireceksin, ya da kızıma hayır bunu istemiyorum ben kesinlikle bunu yapmayacaksın gibisinden şeyler. Hani ne istediğimizi biliyoruz en azından” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *gözetleme yapmak, aile üyelerine sorumluluk yüklemek ve eşini tanımak* tekniklerini kullanmaktadır. Gözetleme ile MS, çocuğunun kurmuş olduğu arkadaşlık ilişkilerini denetleyerek bu ilişkinin herhangi bir kural ihlaline yol açmamasını sağlamaktadır. Çocuğuna sorumluluklar yükleyerek ise istenilen işleri yapabilme becerisini arttırmakta ve içsel disiplini geliştirmeye çocuğu zorlamaktadır. Böylece çocuğunun özgüveninin gelişeceğini düşünmektedir. Eşini tanımaya çalışarak

karşılıklı olarak isteklerinin neler olduğunu anlamanın yolunu bulmaktadır. Böylece MS ailesindeki ilişki ağlarını avuçlarının içine alıp aile üyelerini her daim gözetim altında tutabilmektedir.

SG için örtük otorite stratejisi, *şiddetten uzak bir şekilde çocuğun davranışlarına müdahale etme* anlamına gelmektedir. SG örtük otorite stratejisini öğrenmeden önce şiddete yatkın bir baba iken BADEP sonrası daha sakin ve rahat bir şekilde çocuğunda davranış şekillendirmesini başardığını ifade etmektedir.

“Ama şimdi TV örneği, şöyle oluyor şimdi. Örneklerle, şimdi sen ne yaptın burada diyorum Can. Böyle böyle yaptım diyor. Eveet. Bu yaptığın doğru bir şey miydi? Sana göre doğru olabilir ama bana göre doğru değil. Annene göre de doğru değil, dedene ve babaannene göre de doğru değil bu yaptığın hareket. Demek ki yanlış bir hareketmiş. Şimdi yapmış olduğun yanlış hareketten dolayı ben sana ceza versem sen içeri gitsen otursan TV’yi biz izlese desem sen TV’yi izlemeyeceksin. Doğru mu? Doğru. Peki ben sana bu cezayı vermek zorunda mıyım? verebilirim, şu anda sana bu cezayı verebilirim. İçeri gönderebilirim seni? Şu an da sen artık TV’yi izlemeyeceksin. Şu an da on dakika sana ara diyorum. İçeri gideceksin biz izleyeceğiz. İçeri gideceksin on dakika süren dolduktan sonra geri geleceksin dediğimiz zaman bunu yaptırıyorum mesela. Gidiyor, on dakika sonra tekrar geliyor. Daha rahat artık ona tepkimi gösterebiliyorum bağırmadan, çağırmadan. (...) Biri dayak atarak yapıyor bunu. Biri de sadece onun anlayabilecek olduğu, ses tonunu bile değiştirmeden, sen tonunu, çeşitlilik sunarak, ya da ne bileyim değişik alternatif yollardan hareket ederek onu ona anlatmak var(...) Önceden böyle değildi. Biz zorla bir şiddetle oturturduk sofraya. Yani şiddetli derken. Ya oturulacak bu yemek yenecek, bu yemek yenmeden bu sofradan kalkılmayacak. TV yok, hiçbir şey yok falan filan. Daha serttik. Ama şimdi bağırmadan, çağırmadan daha düzelebiliyormuş her şey. Alternatif çözümler sunarak. (...) Bu olmayacak dediğiniz zaman onun çok şey yapardı zıddını şeyleri, yapmaya başlardı. ‘Ama bu olmayacak ama şöyle olabilir. Bu, bu şekilde olmaz ama şu şekilde olabilir. Bunu bu şekilde yapma şu şekilde yapabilirsin’ demek. Ona bir çözüm alternatifi sunmak, bu kuralları almamızı çok daha yardımcı oluyor yani” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *doğruyu anlatmak, gerekçe sunmak ve alternatif çözümler önermek* tekniklerini kullanmaktadır. Örtük otorite stratejisi aile ortamında gerilimi ortadan kaldırmış aile üyeleri arasında iletişim kanallarının açık kalmasını sağlamıştır. Doğruyu anlatmak ve çocukla konuşmak babanın taleplerinin ve kurallarının çocuğa aktarılmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece çocuğa yönelik herhangi bir bağırma ya da kızma ediminde bulunmadan çocuktan beklenenler gayet sakin bir şekilde bildirilmektedir. SG, gerekçeler sunarak ise çocuğa bu beklentilere neden uyması gerektiği bilgisini aktarmaktadır. Böylece çocuk neden sonuç ilişkisini kurarak içsel

disiplinini geliştirmektedir. Herhangi bir sorun karşısında alternatif çözümler önermek ile çocuğun talepleri ile kendi beklentileri arasında bir denge ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Çocukta sorunsuz bir şekilde beklenen davranışların oluşumunu sağlamaktadır.

SA için örtük otorite stratejisi, *kuralların herhangi bir zor ya da şiddet unsuruna başvurmaksızın aile üyeleri tarafından yerine getirilmesini sağlama* anlamına gelmektedir. SA için örtük otorite stratejisi *uyanık olma* ve *siyaset yapma* demektir. Görüntüde baba, bütün istekleri onaylarken gerçekte arka planda *bütün isteklerin belirleyicisi* olmasıdır. Kısacası SA için örtük otorite stratejisi babanın taleplerinin aile üyeleri tarafından meşru olarak görülmesidir.

“Biraz uyanık davranıyoruz. Ne yapıyoruz, atıyorum. Top alınacak demi? Futbol topu mu basketbol topu mu değil de ne renk alacağımızı kararlaştırmaya çalışıyoruz. Ya da işte ona legalleştirme diyelim. Mesela çok fazla istemediğimiz bir şey talep ediyorlar örneğin. Hani ne bileyim şunu şöyle yapabilir miyiz? Tercihi onu mu yapalım şu mu yapalımdan ziyade tercih işte biz parka gideceğiz de çocuklar parkta nelerle oynamak istersiniz? Hani iki tane park seçeneği sunsan biri diyecek ki buna gidelim, biri diyecek ötekine gidelim. Neyi sağlamış oluyorsun. Bizim dediğimiz yapıyorlar ama legalleşiyor. Mesela biliyorum ki sağlıksız bir şey yemek isteyecek. Cips isteyecek. Çok da mahrum bırakmak istemiyorum. Ayda bir defa alıyorum. Birikiyor, birikiyor, birikiyor. Tam böyle şımarıklığın dibine vuracakları bir anda alıp saklıyorum evde. Çocuklar oturursanız size acayip sürpriz geliyor. Baba cips mi? Legalleşiyor. Bir açıyorsun cipsi tamam o gün bitti. Artık emrinde yani. Kararı istediğin gibi al karşılıklı. Ama mutlaka söz sahibi ediyorum onları da. Nerede işte renk seçiminde. Hangi oyuncak seçiminde” (SA,41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kısmi olarak karar alma süreçlerine aile üyelerini katmak ve seçenekleri önceden belirleyerek kontrolü elden bırakmamak* tekniklerini kullanmaktadır. SA, ilk teknik sayesinde çocuklarıyla ilgili almış olduğu kararların çocuklar tarafından içsel disiplin ile yerine getirilmesini sağlamaktadır. Çünkü çocuklarda kararları kendileri aldıklarına dair bir inanç geliştirmektedir. Arka planda baba, siyaset yaparak kontrolü elinden bırakmamaktadır. İkinci teknik sayesinde ise SA olacakları öngörüp hamlelerini belirleyerek çocuğun neyi seçeceğine müdahale etmektedir.

EB için örtük otorite stratejisi, *aile üyelerini incitmeden onların kurallara uymasını sağlama* anlamına gelmektedir. Bu strateji ile çocuğun gelişimi için gerekli olan en

sağlıklı aile ortamını sağlamaktır. Örtük otorite stratejisi EB için *ailenin hijyenikleştirilmesi/tıbbileştirilmesi* olarak da okunabilir.

“Ben mesela yapamayacağım bir şeyin sözünü yani eşime de vermem. Etrafımdakilere de vermem. Çocuğuma hiç vermem. (...) Giyinmiyorsa giyinmiyor tamam. Orda çözmeye çalış. Ama onun Pazar günü sinema hayalini yıkma yani. Gidilecek dediyse götüreceksin onu sinemaya. Ne yaparsa yapsın yani. (...) Atıyorum mesela Pazar günü oturuyoruz bir şekilde bir konuda kapışıyorlar. Yaptığının yanlış olduğunu anlatıyorum konuşarak ve bir çözümü olduğunu aslında bunun. Ne oldu mesela, ııı televizyonda çizgi film izlemek istiyor ve bir patlama zamanıydı. Ben haber izlemek istiyorum televizyonda, o da çizgi film istiyor. Ondan sonra annesi de kızdı iş filan. Bunu izlememiz gerekiyor gibi filan feşmekan. Biraz sıkıntı oldu. Küstü filan. Daha sonra televizyonu kapattım ben. Dedim hani sen gerçekten çizgi film izlemek istiyorsan sonuçta evde bir bilgisayarımız var, bir tabletimiz var. Hani sen illa bunu sen televizyondan izlemek zorunda değilsin. Bunu tabletten de izleyebilirsin televizyondan da izleyebilirsin. ııı bunun bir çözümü var. Sen annene kötü konuştun. Annen çok üzüldü. Kendini kötü hissetti. Ama sen de hani kötü davrandın ona. Böyle olmamalıydı gibi bir konuşma yaptık. Daha sonra gitti annesinden özür diledi. (...) Biraz daha çocuğu anlamaya yönelik, işte her şeyi oyuna çevirmek, bazen işte annesiyle atışıyorlar. İşte yatmak konusunda vs. konusunda. Sinirleniyorlar ikisi de birbirlerine. Hani araya giriyorsun. Bir şekilde bir oyuna çeviriyorsun. Mesele giyinmek mesela dert oluyor. Sabahları giyinmek. Sevdiği çizgi filmler var. Oradaki sevdiği karakterler var. İşte sen atıyorum bu tişörtü giyince görünmez olacaksın deyip o tişörtü ona giydiriyorum. (...) Biraz daha empati kurmaya çalışıyorsunuz. Biraz daha anlayış göstermeye çalışıyorsunuz. Düşünüyorsunuz en azından. Hani gerçekten bazı davranışların arkasında başka şeyler oluyor. Onu çok algılayamıyorsun. Şimdi biraz daha dikkat ediyorsun. Acaba ne demiş olabilir ya da ne hissetmiş olabilir” (EB,41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, örtük otorite stratejisi aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesi yeniden üretmek için *çocuğunun özgürlüğünü sınırlamamak, güven vermek yani hayal kırıklığına uğratmamak, her şeyi oyuna çevirmek ve empati yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuğu yaptığı kural ihlalden dolayı başka bir şeyini elinden almayan ve buna karşı çıkan EB suç ile ceza arasında müteakabiliyet kurmaya çalışmaktadır. İhlalin cezası, verilen sözün tutulmaması olmasını çocuğun özgürlüğüne zarar vermek anlamına geldiğini düşünmektedir. Bu şekilde çocuğun kendisine ya da ailenin diğer üyelerine karşı öfke biriktirmesinin önüne geçmektedir. Söz verdiyse yerine getirerek çocuğun babaya olan güvenini pekiştirmektedir. Böylelikle çocuğun babaya olan bağı daha da güçlenmektedir. Ayrıca sorunla karşılaştığı zaman oyuna çevirme tekniği ile çocuğun anladığı dil üzerinden iletişime geçerek onu ikna etmektedir. Bunu yapabilmek için ise empatiye başvurmaktadır. Böylece hem çocuğu

anlayabilmekte hem de çocuk üzerinde baskı uygulamadan istenilenlerin yapılmasını sağlamaktadır.

BADEP'e katılan babaların örtük otorite stratejisini yaygın bir şekilde kullandıkları görülmektedir. Bu strateji sayesinde babalar aile ortamlarını yeniden yapılandırarak hâkimiyeti ellerinde tutmaya devam etmektedirler. Mülakatlara göre örtük otorite stratejisi otoritenin daha derinden ve gizlice uygulandığı ve görünürde otorite yokmuş gibi hissettirildiği bir tarzıdır. Kısacası otorite simgelerinin görünmezliğidir. Kısacası babalar için şu anlamlara gelmektedir: *Katı ve baskıcı olmayan bir şekilde aile üyelerinin kuralları öğrenmesini ve bu kurallara uymalarını sağlama; çocuğu birey olarak kabul edip kişiliğini zedelemeyen kuralları uygulamasını sağlama; şiddet ve zordan uzak durarak kuralları öğretme, kontrol etme, davranışlarına müdahale etme, siyaset yapma; aile üyelerinin talep ve ihtiyaçlarını şiddetten uzak bir şekilde gerçekleşmesini sağlama; karşılıklı iletişim ve anlaşma zemininde kuralların öğrenilmesini sağlama; insanileştirilmiş iş yaptırtma; şiddetten uzak babanın sözünü dinletme ve davranış geliştirmenin otoriter olmayan tarzı.* Bu anlamlardan hareketle sosyolojik olarak örtük otorite stratejisi *otoritenin uygulamalar esnasında hiçbir sembolünü pratiğe dökmeyeceği ancak gücünden hiçbir şey de yitirmediği veya derinden işlediği tarz* olarak tanımlanabilir.

Örtük otorite stratejisi aile ilişkilerinin yürütülmesinde birçok farklı tekniğe sahiptir. Bu teknikler ise şunlardır: *İkna etmek; duygusal geri bildirimde bulunmak ve duygusal ceza vermek; ölçütler geliştirmek; ölçütlere göre aile üyelerini denetlemek ve kontrol etmek; önlem almak; korkularından kaçınmak; sözleşmeler imzalamak; aile üyelerine seçim hakkı tanımak; içsel disiplini geliştirmek; açıklamalarda bulunmak; dinlemek; değerli olduğunu göstermek; gözetlemek; sorumluluk yüklemek; gerekçeler sunmak; alternatif çözümler sunmak; güven vermek; anlatmak; şartlandırmadan kaçınmak; tanımak; doğruyu söylemek ve kararları ortak almak.* Birçok teknik ile babalar aile üyeleri ile olan ilişkilerini yönetirken örtük otorite stratejisini kullanarak otoritelerini yeniden üretmeye devam etmektedirler. İlerleyen başlıklar altında örtük otorite stratejisinin tekniklerinden bazıları açılacaktır. Böylelikle günümüz babalarının otoritelerini hangi tekniklerle ürettiklerini daha açık bir şekilde görülecektir.

3.3.1. Örtük Otorite Stratejisi Teknikleri

Günümüz modern babalarının yaygın bir şekilde kullandıkları örtük otorite stratejisi babalık icrasında farklı tekniklerle açığa çıkmaktadır. Bu kısımda altında bu tekniklerin neler olduğu gösterilecektir.

3.3.1.1. İçsel Disiplin

Otoritenin görünür kılınmasını sağlayan niteliklerden birinin disiplin olduğu ifade edildi ve günümüz babalarının disiplini iki farklı tarzda uyguladıkları görüldü. Örtük otorite stratejisi altında babalar otoritelerini üretmek için *içsel disiplin* tekniğine başvurumaktadırlar. Bu kısımda içsel disiplinin babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve bu tarz disiplini uyguladıkları gösterilecektir.

MY için içsel disiplin *sorumluluk bilincine sahip olma ve bu bilinç doğrultusunda hareket etme* anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle içsel disiplin, kişinin *sorumluluklarını yerine getirirken dışsal bir zorlamaya maruz kalmamasıdır*. Bu tarz bir disiplini *Alman disiplini* olarak tanımlayan MY, bu şekilde bir disiplinin yaşamı oldukça kolaylaştıracağına inanmaktadır.

“Çocuğa sorumluluklarını öğretilip o yönde yaşamasını sağlayabiliyorsak zaten disiplinlik bir şeye, tanzime gerek yok. Alman tarzı disipline etme. Sorumlulukları yerine getirip rahat bir hayat yaşama tarzı gibi algılanabilir. Zaten bizim amacımız da bu zaten. (...) Çok fazla cezai işlem uygulamıyoruz. Tabi şey var. Ben açıkçası ben tamamen tekrar tekrar çocuğa anlatmaktan yanayım. Bak kızım senin yaptığın bu olay yanlış. Bunu böyle yapıyorsun. Bunu düzelt. Çünkü çocuğa bağırarak, bağırarak hiçbir şey anlatabileceğinize inanmıyorum ben. Sakın bunu böyle yapma! Bir daha yaparsan! En son şu oldu: konuyla alakası olur mu bilmiyorum? Benim eşim çocuklara biraz bağırır sert çıkar. Daha doğrusu aceleci davranarak sert çıkar. Kızım da ona cevap verirken aynı tonda cevap verir. Ben bir şey söylediğim zaman bana daha sakın bir tonda cevap verir. Kızsam dahi. (...) Şurada şunu anladım ben çocuğa nasıl yaklaşırsan tepkiyi de o şekilde oluyorsun” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için çocuklarına *sorumluluklarını öğretmek ve kural ihlallerinde tekrar ve tekrar yanlışları anlatarak* içsel disiplini açığa çıkarmaktadır. Aile üyelerinin sorumluluk bilinciyle yetişmesini isteyen MY, bu sorumlulukları yerine getirmeleri için onlara nelerden sorumlu olduklarını öğretmeye çalışmaktadır. Böylece aile üyelerini motive edip kurallara uymalarını sağlamaktadır. Cezai işleminden kaçınan ve bu tarz uygulamaları

benimsemeyen MY, çocuklara sorumluluklarını anlatarak ve eğer anlamıyorlarsa yeniden anlatarak davranış geliştirmeye çalışmaktadır.

İF için içsel disiplin *dışsal bir motivasyon olmadan ya da herhangi bir komut vermeden gerekli eylemlerin yapılıyor olmasını sağlama* anlamlarına gelmektedir.

“Mesela bir arkadaşıyla okulda bir internette bir tartışması olmuş. Ben orada işte karşı taraf küfür etmiş. Arkadaşı olduğunu söyledi. Tamam dedim. Çok fazla kızacak bir şey yok. Ondan sonra Deniz Efe ye sakın bir şekilde oğlum böyle şeyler olabilir. Sen sakın şöyle yapma böyle yapma falan dedim. Kavgacı biri değil. Uysal biri. Onu anlattım. O da tamam anladı. Tamam baba dedi. Bir daha böyle şey yapmamam lazım falan. (...) Ben mesela artık bazı şeyleri söylemiyorum o yapıyor yani. Mesela üzerine düşen sorumlulukların ne olduğunu biliyor. Diyorum ki senin şu an ki sorumluluğun okumak. Başka senden bizim istediğimiz para kazan, şunu yap bunu yap değil. Senin sorumluluğun öğrencilik şu an. Derslerini iyi dinleyeceksin. Verilen ödevleri yapacaksın. Senden istediğimiz bu. Dolayısıyla o konuda bizi çok fazla yormuyor. Derslerinde mesela disiplinli. Öğretmenlerinin verdiği ödevleri zamanında yapar. Hangi saatte ödevini yapacağını bilir. O mesela gelir yemeğini yer. Neyse oturur. (...) Ya da bazen ben diyorum ne yapacaksın bu akşam planın nedir? o diyor ki biraz şunu yapacağım, kitap okuyacağım falan. O ona uyar” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, içsel disiplinin aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *anlatmak, ikna etmek ve sorumluluklarını hatırlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. İF yapılması gerekenlerin neler olduğunu çocuğuna anlatarak beklentilerini dile getirmektedir. Beklentilerini aktarırken çocuğu kurala uyması yönünde ikna ederek davranışın oluşumunu sağlamaktadır. Ayrıca ara sıra ona sorumluluklarını hatırlatarak onun artık herhangi bir komuta gerek kalmaksızın kendiliğinden davranış sergilemesini sağlamaktadır.

EE için içsel disiplin, dışsal bir motivasyona gerek duymaksızın çocuktan *beklenen davranışın bile isteye sergilenmesi* anlamına gelmektedir. İçsel disiplin, EE için kuralların çocuk tarafından benimsenip uygulanmaya konması demektir.

“O an için ya da daha sonraki dönemlerde olması gerekeni uygulamak yani. Misal okula gitmesi lazım. Okula giderken kılık kıyafet, çantası, defteri, kalemi vs. çocuğun bunu hazırlaması bir disiplin. Saatinden önce okulda olması bir disiplin. Sabahleyin kalkması, yatağını toplaması, dişlerini fırçalaması, kahvaltısı şusu busu bunları uygulaması bir disiplin. Derste öğretmeni dinlemesi gerektiğini anlatıyoruz. Daha iyi konuları kavraması için, daha iyi bilgi alabilmesi için. Bunları yapması bir disiplin. Bunların hepsini kendisinin kabullenip aktif etmesi bir disiplin. Bunların hepsi disiplinin kısımları” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *sorumlulukları öğretmek ve bunların kabullenilmesini sağlamak* tekniklerini kullanmaktadır. EE çocuklarının ne zaman ve ne yapmaları gerektiğini çocuklarına aktarmaktadır. Bu aktarım sürecinde çocukların babanın bildirdiklerini benimsemeleri ile de yapılması gereken her ne ise onu yapmalarını sağlamaktadır.

EB için içsel disiplin, *mevcut kuralların çocuk tarafından bile isteye gerçekleştirilmesidir*. Böylece çocuğun kurallara uymasında sorun yaşanmasının önüne geçmektedir.

“Melis 11 kuralları çok iyi bilen bir çocuk. Yani etrafındaki çocukları düşününce, Ha kendine işlemesinden çok mutlu değil. Ama siz bir hata yaparsanız kuralları size hatırlatır. Tek tek her şeyi söyler yani. (...) bazı konularda kurallarımız var. 11 anneannede de kendi kuralları var. Anneannenin kuralları. Onlar o evde işliyor ama hani bizim eve gelince o kurallar işlemiyor. Çünkü onlar anneannenin kuralları. İşte ne bileyim okuldaki kurallar. Ama hani kuralları gerçekten iyi biliyor. Çok zorlamaz eğer kurallar çok kural böyle aklına yatmaz bir şeyse belki de hani şu ana kadar olmadı açıkçası. Bu tür kurallara uyar. Ve hani etrafındakiler de bu kurallara uymazsa onları da uyarır. (...) Belki, çok basit bir örnek olur mu bilemiyorum. Mesela alışveriş merkezlerine gidiyorsunuz orada hani uçan balonlar satıyorlar. Her çocuk ona bir özeniyor. Baba şunu al, baba bunu al. İki üç defa onu aldık. Eve gidiyorsunuz, bir gün sonra o balon iniyor. (...) Böyle poşet gibi bir şey oluyor. Onu Melis’le anlaştık. Dedim babam bak buna para veriyoruz. Sonra eve geliyoruz sonra sönüyor. Poşet oluyor bunlar dedim. Şimdi 11 alışveriş merkezine gittiğimiz zaman görüyor, baba diyor bunlar poşet oluyor demi? Diyor. Almayalım diyor” (EB,41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *konuşmak ve ikna etmek* tekniklerini kullanmaktadır. Zor ve şiddeti tasvip etmeyen EB, çocuğunun kurallara kendi isteğiyle uymasının sorunsuz bir ev ortamının oluşmasını sağladığını düşünmektedir. Bu nedenle çocuğuyla konuşarak ona beklentilerini aktarmakta ve çocuğun kurallara uyması için ikna etmektedir. Böylece çocuk kuralı kendiliğinden yerine getirmektedir.

SB için içsel disiplin, *belli bir uyum içinde ve çocuklarda özgüveni geliştirecek bir şekilde kuralların yerleşmesini sağlama* anlamına gelmektedir. SB aile ortamında katı ve sert bir disiplin uygulamadığını belirtmiştir.

“Ama bizim dediğim gibi aç değilim diyorsa, tamam kızım sen kaçta acıkırsın. 9 da. Tamam 9 da yersin. Ya da dediğim gibi bizim öyle bir şansımız yok. Alışverişe gidersin baba ya da anne neyi beğenirlerse onu alırlar sen giyersin. Ama ben çocuklarıma götürüyorum neyi istiyorsun? Neyi beğeniyorsun? Nasıl beğeniyorsun?

(...) Hiçbir şekilde o günün ödevleri Ezel için konuşuyorum, bir sonraki güne bırakılmaz. (...) Yapmadı akşam ödevini. Ben yapmayacağım dedi. Baba ben sabah 7 de kalkıp ödevimi bitireceğim öbürsü gün 7 de kalkıp ödevini yapacak mısın? Evet baba yapacağım. Kalktı gitti ödevini yaptı. Okula ödevini yapmamış bir şekilde gitmedi. Şimdiye kadar hiç olmamıştır” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *çocuklarının taleplerini dikkate alma ve takip etme* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuklarının taleplerini dikkate alarak onlara karşı daha anlayışlı bir yaklaşım sergilemektedir. Böylece çocuklarının davranışlarının şekillenmesinde özgüvenlerine bir zarar vermekten kaçınmaktadır. Çocuklarının davranışlarını takip ederek ise onların kuralları ihlal etmesinin önüne geçmektedir. Bu şekilde çocukların kuralları isteyerek uygulamalarını sağlamaktadır.

ED için içsel disiplin *kişinin içsel süreçlerle kendini disipline etmesi* anlamına gelmektedir. Bunu *özgürleştirme* olarak ifade etmektedir. Baskıcı olmayan, kişisel talepleri engellemeyen bir tarzda kuralların uygulanması demektir. Bu anlamda içsel disiplin, çocuğun özgeciliğe ulaşmasını, kendisini gözden geçirmesini ve bu amaç doğrultusunda hayatını sürdürmesini sağlamak demektir.

“Doğal disiplin oluşmasını bekliyorum. Dışarıdan zorlayıcı bir disiplin yerine içsel otokontrol süreçlerinin gelişmesini bekliyorum. (...) Bu tutumlar yani biraz özgürlükçü tutumlar, deneme yanılmacı tutumlar, keşfe izin verici tutumlar neticesinde bireycilik duygusunun daha sonraki dönemlerde özgeciliğe evrilerek bunun doğal bir disiplin kaynağı olabileceğini düşünüyorum. (...) Birlikte böyle olunca izin verici bir tutum olunca birlikte vakit geçirmekten zaten insan daha fazla hoşlanıyor. Yani ben onun tercihlerine karışmam. Ben karışmadığım için de o kendi tercihlerinin sınırlarını kendine koyar. Öyle ki benim izin vereceğim veya benim hoş karşılayacağım benim üst sınırından daha geriye çekiyor kendi çizgisini böyle olunca. Yani daha geriye nasıl diyelim. Ben daha müsahakâr olabilecekken kendisi daha farklı davranmayı tercih ediyor. Ama karışmam o da bana karışmaz. (...) Birlikte oluşturduğumuz kurallar. Birimizin diğerine dayattığı kurallar değil. Örneğin nedir? Ben akşam olduğunda ben eve gelmek durumundayım. Bu benim sorumluluğum altındadır. Ben geceyi dışarıda geçirmem. Ne bileyim çok sıra dışı durumlar varsa elbette bilgi veririm. Veya eşim eve gelmesi gereken zamanı bilir” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *karışmamak* yani *müdahale etmemek* ve *ortak kurallara uymaya dikkat etmek* tekniklerini kullanmaktadır. ED, kişinin özgürlük alanına müdahale edilmemesi gerektiğine inandığından birbirlerinin özgür alanlarına müdahale etmemekte ve bu

sayede kurallara uyma davranışını ortaya çıkarabilmektedir. Böylelikle karşılıklı kırmızı çizgilerden olabildiğince uzak durmaktadırlar.

MS için içsel disiplin, çocuğun *babanın talep ve isteklerini yerine getirmek için kendiliğinden harekete geçmesi* demektir. İçsel disiplini çocuğun, hatalarını kabul etme ve bunları düzeltmeye çalışması olarak anlamaktadır.

“Yani bir suç işlediğinde bunun için kızılıyorsa ona eğer, benim tarafımdan kızılıyorsa artık hani suç işlemiş. Anneye gitmek yerine biraz daha suçunu düzeltme şeyine gidiyor. (...) Diyalogla çözüyoruz zaten. Bir şey yapılacaksa diyalogla derken, derler ya evlilik dört beş yılı sıkıntılıdır. Ondan sonra bizim bayağı oldu. Artık yavaş yavaş bunda şey var. Küçük kural ihlalleri ise küçük laf sokmalar. Espri ile geçiştirmeler. Ama hani biraz daha böyle koyulmuş bir şeyse, ne olabilir? Aklıma gelmiyor. Yani çok böyle katı bir aile değiliz” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için aile üyeleriyle *diyalog kurma* tekniğini kullanmaktadır. Eşiyle diyalog kurarak düşünce ve duygularını aktarabildiğini aynı zamanda onun da düşünce ve duygularını öğrendiğini belirtmiştir. Böylece daha sorunsuz bir karı koca ilişkisi yürütmektedirler.

SA için içsel disiplin, komutlarla değil de *içselleştirmeye mevcut kurallara uyma eğilimi* anlamına gelmektedir. İçsel disiplinin güven yoluyla oluşturulabileceğine inanmaktadır.

“Baktım ki işi kotaramadı veya yorgunluğunu hissettim. Ondan sonra çocuklar, hadi arkadaşlar, hadi bakalım güveniyorum size şudur budur, sarıl sarmaş,öp, kokla azıcıkta destekle iki dakikada hazırlanıyorlar. Olay bu yani. Ne yapalım abi. (...) Kendi iç, nasıl diyeyim, kendilerinin bunu içselleştirmesi lazım. Komutlarla değil de. (...) Güven yoluyla sanki. Onlara güvenerek. Bir örnek. Arka bahçe şey. Hani yeni bir eve taşındık. Arka bahçe yeni ekilmiş. Çimler var. Oradaki toprak zeminde oynamak istiyorlar. Tabi ki komşular buna izin vermeyebilir. Henüz bir tepki gelmedi. Ama tabi nahoş bir durum. O çimlere basılmaması lazım. Yeni ekilmiş sonuçta. İını aldım karşıma, arkadaşlar bakın. Daha hiç şey yapmadan. Teklif dahi etmeden. Önce kuralı. Arkadaşlar kapının önünde burada oynayabilirsiniz ama yola dikkat ederek. Ancak ıını bu çimlere basarsanız, azıcık bastırdım hatta. Bas bakalım. Çim boynunu eğdi. Bak ölüyor. Çime yazık. Öncelikle. Artı komşularımız bundan rahatsız olabilir. Çok güzel kafalarını sallayarak dinliyorlar. İı size güveniyorum. Bir aksilik olursa oraya girmek isterseniz de bana haber verin. Gene de bir düşünelim. Belki bir esneklik olabilir. Tamam mı oğlum diyorum. Yukarıdan izliyorum çaktırmadan. Bir müddet sonra izlemeyi güven esaslı olduğu için bırakıyorsun. Küçük elini atıyor, geri çekiyor kapıya. Elini atıyor geri çekiyor. Elini atıyor geri çekiyor. Meğer topları kaçmış. Yani girip alsa bana ne lan toplum kaçtı dese kimse bir şey diyemez. Adamın topu kaçmış. Zile bastı geldi. Yukardan uzandım. Oğlum ne oldu? Babacığım o toprak yer vardı ya

çimlerin olduğu yer. Ya bizim topumuz kaçtı da nasıl alacağız? Bak hiçbir sertlik yok, hiçbir disiplin, asarım keserim lan oraya girerseniz yok. Sadece anlatmayla. İçselleştirmiş demek ki. Çözmüş. Bağırmaya çağırmaya hiç gerek yok” (SA,41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *güvenmek ve öğretmek* tekniklerini kullanmaktadır. Komutlarla işlerin yaptırılmadığını fark ettiğinde devreye giren SA, özellikle çocuklarında içsel disiplinin gelişmesini arzulamaktadır. Bunun için çocuklarının kendisine güvenmelerini sağlamakta ve onlara güvendiğini belirtmektedir. Güvenen ve güvenilen kişiler olarak çocuklar, babanın talep ve isteklerini ya da ortak belirlenmiş kuralları içselleştirerek komuta gerek kalmaksızın uygulamaktadırlar. SA, çocuklarına bunları öğretmek onlarda içsel disiplinin yerleşmesini sağlamaktadır.

SG için içsel disiplin, *aile üyeleriyle olan ilişkiyi sert, katı olmadan ve onları üzmeden yürütme* anlamına gelmektedir. Eğitim öncesi çocuğuyla ilişkisi şiddet üzerine kurulu olan SG, bu tekniği öğrendikten sonra oldukça rahatladığını ifade etmiştir. İçsel disiplin ile SG çocuğunu zorlamadan kurallara uymasını sağlamaya başlamıştır.

“Onu korkutarak, “bir daha bu TV izlenmeyecek, artık hele bir gör bakim, bak izle de tekrar ne olacak, ben hayır falan”. Şimdi öyle değil. Örneklerle, şimdi sen ne yaptın burada diyorum Can. Böyle böyle yaptım diyor. Eveet. Bu yaptığın doğru bir şey miydi? Sana göre doğru olabilir ama bana göre doğru değil. Annene göre de doğru değil, dedene ve babaannene göre de doğru değil bu yaptığın hareket.. Demek ki yanlış bir hareketmiş. Şimdi yapmış olduğun yanlış hareketten dolayı ben sana ceza versem sen içeri gitsen otursan TV’yi biz izlese de sen TV’yi izlemeyeceksin. Doğru mu? Doğru. Peki ben sana bu cezayı vermek zorunda mıyım? Verebilirim, şu anda sana bu cezayı verebilirim. İçeri gönderebilirim seni? Şu an da sen artık TV’yi izlemeyeceksin. Şu an da on dakika sana ara diyorum. İçeri gideceksin on dakika süren dolduktan sonra geri geleceksin dediğimiz zaman bunu yaptırıyorum mesela. Gidiyor, on dakika sonra tekrar geliyor. Ha aynı hareketi tekrarlıyor mu. Başka bir iş, hareket için aynı şeyi tekrarlayabiliyor. Bu sefer benim ona zorladığım şeyi o da gitmiyordu da ısrar ediyordu, ağlıyordu falan filan derken çok sıkıntılı. Ama şimdi öyle değil. Ben onla konuşmaya başladığım zaman o kendisi o işe gidiyor. Cezası süresi dolduğu zaman geri geliyor. Daha rahat artık ona tepkimi gösterebiliyorum bağırmadan, çağırmadan” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *anlatmak ve olayı açık ve net bir şekilde ince ayrıntılarına inerek açıklamak* tekniklerini kullanmaktadır. Anlatmak ile SG, çocuğa kuralı neden ve nasıl uygulaması gerektiğini aktarmaktadır. Açıklamayla ise çocuğun kural hakkında

oldukça detaylı bir şekilde bilgilendirilmesini sağlamaktadır. İhlal edilen kuralın yaratmış olduğu sorunları çocuğuna net ve açık bir şekilde aktarmaktadır. Bu aktarımlar neticesinde çocuk kural ihlalinin kaçınmaktadır. Bağırma, çağırma, zor kullanma ya da şiddete gerek kalmadan SG, çocuğun kurallara uymasını sağlayabilmektedir.

OE için içsel disiplin, *kendisi ortamda bulunsun bulunmasın çocuğun öğrendiği kuralları dış bir komuta bağlı olmaksızın sürdürmesi* anlamına gelmektedir. OE kendi çocuğunda böyle bir disiplin anlayışının gelişmesini arzulamaktadır.

“Gerçekleri görsün istiyorum. Yaptığım şeylerde yanımda olsun istiyorum. (...) Direksiyonu verdim. Göremediği için direksiyon hâkimiyeti bende. Gazı, debriyajı ayarladı. Sekiz tur falan attı. Ayağını debriyajda gazı bozmadan sürdü. Devri korudu. Ama ona şunu anlattım. Bak bunu yapabilmek için senin 18 yaşına gelmen, ehliyet alman gerekiyor. Bugün Eymen bunu yapıyor. Arka koltukta oturuyor. Kesinlikle öne geçmiyor. Yasağı biliyor. Anlattığımız için. Yasağı anlatıyoruz. Dedik ki mesela kurallar var. Ben yeşilde geçmem gerekiyor. Ben bugüne kadar yeşil de geçtim. Bir sefer gece, bir kere geçtim kırmızı ışıktaki. Baba dedi ki neden kırmızı ışıktaki geçiyorsun. Yanlış değil mi? Dedi. Bu zamana kadar benim yeşil ışıktaki geçtiğimi bilir. (...) Ben dışarı çıktığımız zaman sürekli Eymen’i Eymen’i o şekilde büyüttük. Elini bırakmayız biz. Dört ay önce bir İstanbul’a gittik. Bir adam var. Ve yani o kadar çok dikkatli baktı ki çocuklara. Eşim dedi OE çocuğun elinden sıkı sıkı tut dedi. Toplum artık öyle bir hale geldi ki bilemiyoruz yani tamam iki kişiyiz ama bilemiyoruz ki çok şeyler duyduk. (...) Çok işlek caddelerde bırakmıyoruz elini. Yoğun yerlerde. Ama evden buraya gelirken Eymen işte baba elini tutayım diyor. Oğlum gerek yok diyorum” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kuralları deneme yanılma yoluyla tecrübe ettirmek ve anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. OE, kuralları yaparak yaşayarak çocuğuna öğretmeye çalışmaktadır. Ayrıca kendi el becerileri ve hobilerini de çocuğuna aşılamaktadır. Bunu ise birlikte çalışarak ya da bizzat anlatarak uygulamaktadır. OE, çocuğunun kuralları benimsediğini yani çocuğunda içsel disiplinin geliştiğini belirtmiştir.

MÖ için içsel disiplin, *kuralları çocuğun kendisinin bile isteye uygulaması ve olabildiğince büyüklerine karşı terbiyeli olması* anlamına gelmektedir. MÖ çocuğunda içsel disiplinin gelişmesi için çabalamaktadır.

“Valla çocuğumun gözünde çok büyük bir babayım. Eşimin gözünde de öyleyim. (...) Baba bir şey dediği zaman ebedi kırmıyor. Mesela babam uyuyor desinler. Hayatta ses çıkartmıyor. Babam istirahat etmesi lazım diyor. Ve geliyor beni yatarken öpüyor gidiyor. Ondan sonra üstümü örtüyor. Babam üşümesin diyor. Aman burada ses

yapmayın diyor. Babam uyuyor benim diyor. İstirahat ediyor diyor. Para kazanıyor diyor. Benim için ekmek parası kazanıyor diyor. (...) Şimdi bakın ikna ettim. Gizli siyasettir bu. Ne yaptım? Malzemeyi koydum ortaya. Bunun tamamen kalkmasını istiyor musunuz? İstemiyoruz. Kullanmak istiyor musunuz? Evet. Ama bir tane var. Ona versem o küsecek, ona versem o küsecek. Ne diyorum? Aranızda karar verin. Ne kadar sen oynayacaksın ne kadar sen oynayacaksın. Kararını siz vereceksiniz. Bana bildirin. Haksızlık varsa ben bunu yine alırım içinden. Bu şekilde biz bunları çocuklara öğretiyoruz. Çocuklara söylüyoruz. Onun için çocuklar kendi kararların kendileri veriyorlar. (...) Diyorum ki eğer siz paylaşamıyorsanız ben bunu tamamen almak zorunda kalacağım. Kendimi de suçlu yapmıyorum. Çocuğa böyle ikna ediyorum. (...) Çocuğa korku olarak korku vermeyeceksiniz. Dediğim gibi yasak vermeyeceksiniz. En önemli şey yasak vermemek gerekir. Ha bu yasak buraya girme demeyin. Götüreceksiniz, göstereceksiniz bakın bu zararlı bu. (...) Şimdi biz diyoruz ki çocuğa yavrum kapıdan çıktığımızda seni bulalım. Bağırduğumuzda seni görelim. Bir kere bulamadık. Çok perişan olduk kafayı yiyeceğiz. Çocuk kendi de gördü bunu. Çocuk da telaşlanmış. (...) Ya da sözünü anlatamayan insan, kendini ifade edemeyen insan yapar onu. İfade eden bir insan yapmaz. Şiddete başvuramaz. En önemli şey kendini ifade etmektir. İfade edemiyorsan bağırırsın, şiddete başvurursun. Ses tonunu yükseltirsin. (...) Çocuğa soruyla yaklaşıyorum. Ve çocuk diyor ki ben bununla diyor direk olarak söylüyor. Ben böyle olurum demi baba diyor ondan sonra ben diyorum ki kendin kanaat ettin zaten. Öğretmenin gözünde nasıl biri olursun? İşe yaramaz tembel bir öğrenci olurum diyor. Çocuk bunu kendi söylüyor yedi yaşındaki çocuk. Ve bunu çocuğa hissettiriyoruz. Çocuk o zaman ne yapıyor” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, aile üyeleri üzerinde içsel disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kural ihlallerinden nelerin olabileceğini çocuğuna göstermek, anlatmak, ikna etmek ve çocuğu için çabaladığını ona hissettirmek* tekniklerini kullanmaktadır. MÖ, kural ihlallerinde aile üyelerini ne tür olumsuzlukların beklediğini anlatarak ya da örneklerini göstererek kural ihlalinin önüne geçmeye çalışmaktadır. Böylece çocuk aileme zarar veririm düşüncesiyle kuralları ihlal etmemektedir. Böylece MÖ, çocuğun kendini özel ve değerli hissetmesi için çabaladığını ona hissettirerek çocuk ile kendisi arasındaki bağı güçlendirmektedir.

BADEP’li babalar, otoritelerini yeniden üretmek için yaygın bir şekilde kullandıkları içsel disiplin tekniğinden şunları anlamaktadırlar: *Dışsal bir zorlama olmaksızın aile üyelerinin kurallara riayet etmesi; aile üyelerinin kurallara dışsal bir motivasyon olmaksızın uymaları; sorumluluk bilincine sahip olma; sorumlulukları yerine getirirken dışsal bir zora maruz kalmama; uyum içinde ve özgüveni geliştirerek kuralların yerleşmesini sağlama; içsel süreçlerle kişinin kendini disipline etmesi; aile üyeleriyle olan ilişkiyi sert, katı olmadan ve onları üzmeden yürütmek.* İçsel disiplin, babalar için aile üyelerinin bile isteye kurallara riayet etmesi anlamına gelmektedir. Bulgulardan hareketle içsel disiplin sosyolojik olarak şöyle

tanımlanabilir: Bireyin kişisel olarak benimsediği değerlere referansla herhangi bir pratiğin gerçekleştirilmesini sağlayan otomatikleşmiş, yönergesiz ve görece bağımsız uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemler. Babalar kendi aile ortamlarında bu tarz bir disiplinin yaygınlaşmasını istemektedirler.

İçsel disiplin tekniği babaların eylemlerine şu şekillerde yansımaktadır: Sorumlulukları hatırlatmak; anlatmak; açıklamak; ikna etmek; güvenmek; güven vermek; konuşmak; takip etmek; diyalog kurmak; öğretmek; deneme yaptırma; müdahale etmemek; çocuğun taleplerini dikkate almak; çocuğa kural ihlallerinde neler olabileceğini göstermek ve onun için çabaladığını hissettirmek. BADEP’li babalar bu teknikler ile aile üyelerinin kurala uymalarını gönüllü hale getirerek aralarındaki bağı kuvvetlendirmektedirler. Bu teknikler sayesinde babalar yerleşik düzenin meşruiyetini aile üyelerine benimsetmektedirler. Ancak bu disiplin türü aile üyelerinin hareket alanlarının babalar tarafından ele geçirilmesi olarak da yorumlanabilir. Çünkü babadan bağımsız bir şekilde hareket edebilecekleri hiçbir alan söz konusu değildir. İçsel disiplin baba olmadan da babanın kurallarının uygulanmasıdır. BADEP’li babalar, aile üyelerini disipline etmek ve böylelikle otoritelerini ete kemiğe büründürmek için içsel disiplini kullanmaktadırlar.

3.3.1.2. Kurucu Korku

Mülakatlarda babaların örtük otorite stratejisiyle uyumlu olarak kurucu korku olarak adlandırılan bir tekniği kullandıkları görüldü. Bu başlık altında babaların kurucu korkudan nasıl bir şey anladıkları ve kurucu korku aracılığıyla otoritelerini yeniden nasıl ürettikleri gösterilecektir.

EE için kurucu korku, aile üyelerinin olası acı verici şeylerle karşılaşmalarından ve beklentilerini askıya alabilecek durumlardan kaçınmayı sağlayan bir duygu yoğunlaşması anlamına gelmektedir. EE için kurucu korku, harekete geçirici olup aile üyelerinin ‘kötü olay’lar ile karşılaşmasını önler.

“Korkunun olabileceği durumları ifade etmeye çalışıyoruz. Ya da mesela diyelim ki yavaş yavaş arabayı merak ediyor çocuk. Anlatıyoruz mesela. İşte şunu yaparsan sonuçta böyle bir kaza olabilir. Karşılığında korkabilirsin, üzülebilirsin. Bunların olmaması için ona göre ön hazırlık yapması gerektiğini anlatıyoruz. Örneklendirmeye çalışıyoruz. Sebep sonuç ilişkilerini ortaya koymaya çalışıyoruz. Ya da konuşarak

birlikte fikir alışverişi yaparak bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. (...) Oğluma koşma, ani hareketler yapma, terlersin! Diyoruz. Geçenlerde şey yapmış ayağını vurmuş. Bir kere sağ ayağı çıkmıştı. Şimdi o acı, önceden yaşadığı o acılardan korkuyor. Tekrar o acıları yaşamama korkusu var. Buna sebep olacak şeyler belli” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *sebeup sonuç ilişkilerini anlatmak, örneklendirmek ve deneyimleri hatırlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Sebeup-sonuç ilişkilerini anlatma tekniği ile EE, herhangi bir beklentiyi sarsacak acılı bir durumunun ortaya çıkmaması için çocuğa *ne yaparsa ne olur* şeklinde açıklamalarla önlem alarak onu korumaya çalışmaktadır. Örneklendirme ile de acı verebilecek olayları çocuğun zihninde canlandırmaya çalışmaktadır. Yaşanılan deneyimleri hatırlatma ile ise daha önceden karşılaşılan korku deneyiminin ne kadar acı verici olduğu hatırlatarak çocuğu uyarmaktadır.

HK için kurucu korku, *aile üyelerinin başına acı verici şeylerin gelmemesi için çabalama* demektir. Bu çaba ile HK korkuyu yönlendirerek aile üyelerinin kurala uyma davranışını geliştirmeye çalışmaktadır. Böylece korku nesnesi dışsallaştırılarak olası tehditlerle karşılaşmaların önüne geçilmektedir.

“İıı bir de kaygılarım var geleceğiyle alakalı. Bu da belki en kötü yönlerimden bir tanesi. Oysaki herkesin bir hayatı var. Allah-u Teala ona nasıl bir hayat çizdiyse yazdıysa onu yaşayacak sonuçta. Ama kaygılanıyorum. Kötü bir eşle tanışırса mesela. En büyük kaygılarımdan bir tanesi bu. Kötü biriyle tanışırса başına kötü şeyler gelirse ne yaparım? (...) İşte odasının toplu olmasını istiyorum mesela. Ya da dişlerini, mesela böyle sıkıntı yaşadığımız konulardan bir tanesi bu. Dişlerini fırçaladıktan sonra diş macununun ağzını açık bırakması. Neden bu bende bir sıkıntı yaptı. Çünkü bunun için kavga ettiklerini biliyorum. Ve diyorum ki eğer bu çocuğu bir yetiştiriyorsak bu davranışları kazandıramazsak böyle bir adamla evlenirse aynı sıkıntıyı yaşayacaktır yani” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *tertipli, düzenli bir çocuk olmasını sağlamak* tekniğini kullanmaktadır. HK kendisinin deneyimlediği türden korkularla aile üyelerinin karşılaşmasını istememektedir. Bu nedenle, çocukta yaşamını sürdürebilmesi için kurala uyma davranışını geliştirmeye çalışmaktadır. Böylece olası riskli unsurlardan çocuğunu korumaktadır.

İİ için kurucu korku, *yaşamı sekteye uğratacak olası tehdit edici unsurları ortadan kaldırmak için önlem alma* demektir. 17 Ağustos depreminin dehşetini yaşamış olan

İİ, aile üyelerinin böyle bir dehşet ile karşılaşmamaları için önlem almayı kurucu korku olarak anlamaktadır. Kısacası kurucu korku, *korku veren durumlardan kaçınma çabasıdır*.

“Ne bileyim bir deprem, bir yangın. İşte terör var. İnsan tedirgin oluyor. Kaza var. Başka ne olabilir bilmiyorum. İşte bir deprem olsa evimiz mi yıkılacak, ölecek miyiz, sakat mı kalacağız. Hani ailemiz bir şekilde dağılacak. Van da oldu, bir sürü insan yok oldu. Terör olayı var. Ne bileyim okulların kenarı bu uyuşturucudur, maddedir şudur budur. Bir ilaçtır, ilişkidir, kıldır tüydür. (...) Onun için okula gidiyor çocuk ama hep şimdiden bizde bir tedirginlik var. Ya ortaokula gidecek. Orada nasıl bir okul olacak. Nasıl bir yer. Liseyi nereyi tutturacak. İyi bir yer gelecek mi? Hep bir tedirginlik. Bilmiyoruz işte. Onun için. (...) Atıyorum bir deprem olacak diyoruz. Deprem için ne yapıyoruz: Deprem çantası hazırlıyoruz. Nerde buluşacağız. Kendimize bir konum hazırlıyoruz. Telefonlar olmayacak bilmem ne olursa parkta şurada buluşalım diyoruz. Öbür türlü bak kızım tanımadığın bilmediğin insanların yanına yaklaşma. Her şey olabilir. Kaçırırlar. Bilmem öyle olur böyle olur. Tanımadığın bilmediğin insanların yanına kesinlikle gitme. İşte parkta olsun okulda olsun. Onları uyarıyoruz işte. Bu madde bağımlılığı onları anlatmaya çalışıyoruz işte. Şimdiden bak böyle olursa çok büyük zararları var bunların. (...) Yalnız başına bir yere yollamıyoruz. Bir yere gitmemiz gerekiyorsa beraber gidiyoruz. Bakkala falan göndermiyorum” (İİ, 37 yaşında, Balıkcı, İstanbul).

İİ, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *hazırlıklı olmak, uyarmak, anlatmak ve yalnız bırakmamak* tekniklerini kullanmaktadır. Hazırlıklı olma, korku nesnesi ile karşılaşıldığında neler yapılması gerektiği hususunda hem eğitimli olmayı hem de gerekli araç ve malzemeyi önceden temin etmeyi içermektedir. Kısacası böyle bir durumun üstesinden gelebilmenin şartlarına sahip olmaktır. Bu teknikle İİ, ailesini koruma ve kollama görevini başarıyla yerine getirmekte ve bir koordinatör olarak aile üyeleri üzerinde otoritesini hissettirmektedir. Uyarma ve anlatma teknikleri ile madde bağımlısı olma, tacize uğrama ve kaçırılma gibi olası tehdit edici durumlara karşı çocuğunun farkındalığını arttırmaya çabalamaktadır. Yalnız bırakmayarak, çocuğun yanında olunarak onun başına acı verici bir olayın gelmesini engellemektedir.

MS için kurucu korku, çocuğunun başına kötü şeylerin gelebilme ihtimaline karşı *önlemler alma* anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle MS için kurucu korku, beklentileri sarsabilecek olası durumlar karşısında yaşanabilecek acı duygusunu önceden tahmin ederek beklentilerin sarsılmasının önüne geçmektir.

“En azından bu taciz davalarını biliyorsunuz. Yani bu konularda kızımı hep uyarmaya çalışıyorum. Yani hiç kimsenin tanıdığımız, tanımadığımız hiç kimsenin senin

vücuduna ellemesine dokunmasına, senin iznin olmadan öpmesine, çok yakın temasta bulunmasına, yani yapmamalı. Eğer böyle bir şey olursa beni uyar. Karşındaki kişiyi uyar. Ben böyle bir şey yapmanı istemiyorum şeklinde. Ya da işte şey yap daha fazlası oldu, tehlikeye girdiğini anlarsa çığlık at. Bağır. Feryat figan et. (...) Bir eğitimci olarak bunları söylemek belki kötü ama. Çok fazla mezun var, çok fazla üniversite mezunu var, işsiz var. Şimdi onları gördüğümüz zaman tedirgin oluyorum. Ha ne yapsın? En azından biraz kendine güveni olsun. Biraz kişisel olarak biraz geliştiresek, kendi yolunu çizmesinde ya da bir yola çıktığı zaman bu özgüveniyle beraber gitmesine yardımcı olacaktır diye düşünüyorum. (...) İşte iyi insanlarla karşılaşacak mı? Yarın evlenecek kendi evini kuracak, işte kendini her an bir şeyler olabilir? Her an işte kötü bir şeyler başımıza gelebilir. Hani biz olmadığımız zaman ayakları üzerinde durabilecek mi? Kendine toplumda bir yer açabilecek mi? Yani kendi işini kurabilecek mi? Bir şekilde kendi hayatını kazanabilecek mi? Biz iyi bir destek olabilecek miyiz bu konuda?” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS kurucu korku, aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kendini savunma tekniklerini öğretmek, çocuğuna iyi bir eğitim aldırarak ve özgüven geliştirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Olası herhangi bir taciz ya da saldırı durumuyla kızının baş edebilmesi için çocuğuna savunma tekniklerini öğretmekte ve kızının başına kötü bir şeyin gelmesinin önüne geçmektedir. Ülkenin genel şartlarını göz önünde bulunduran MS, kızına iyi bir eğitim aldırarak onun üst gelir grubunda yer almasını sağlamaya çalışmaktadır. Buna ek olarak kızının özgüvenini geliştirerek onun girdiği ortamlarda kendi ihtiyaç ve taleplerini karşılaması için gerekli koşulları sağlamaktadır.

ST için kurucu korku, *aile üyelerinin başına gelebilecek kötü şeyleri önlemeyi içeren tedbirlerin alınması* demektir. ST kurucu korkunun öğretici bir yanının olduğunu düşünmektedir.

“Ailemi kaybetme korkusu, başına bir şey gelme korkusu olmuyor değil. Okulda işte ne bileyim, dikkat etmezse, merdivenlerden hızlı giderse, düşebilir mi diye. O tür şeyler olabilir yani. (...) Birkaç kere yaşanmış olduğu için korkuyorum. Sezaî, çocuk biraz da hareketli bir çocuk olduğu için o tür durumlardan korkuyorum yoksa. (...) Geçen mesela, okulda taş getirmişler birbirlerine taş atarken tırnağının üstüne gelmiş. İını tırnağı morarmış tabi. O tür şeylerden korkuyorum ben. Daha dikkatli olması gerektiğini söyledik ama çocukta daha dikkatli deyince ne kadar anlar onu. Daha dikkatli ol, işte hani ve tabi ki oynayacaksın ama daha dikkatli ol. Daha yavaş hareket et. Gör. O tarz. (...) Ona mesela tiyatro yapıyorum. Mesela sen şöyle yürüyorsun mesela. Böyle gitmek var. (Duvara çarparmış gibi yapıyor) bir de ne yapıyorum. Şöyle yapıyorum. Ahhhh. Yani ona biraz tiyatro yapıyorum onun da hoşuna gidiyor” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

ST, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *ikna edici açıklamalar yapmak, tehlikeden sakınması için yapması gerekenleri*

çocuğa söylemek ve bunları dramatize etmek tekniklerini kullanmaktadır. İkna edici açıklamalar ile ST, korku nesnesi ile karşılaşıldığında neler yapılması gerektiğini aktarmaktadır. Bu şekilde aile üyeleri babalarına güvenerek korku durumlarıyla nasıl baş edebileceklerini öğrenmektedirler. Tehlikeden sakınmayı sağlayan kuralları çocuğuna anlatan ST, onun tehlikeli durumlara maruz kalmasının önüne geçeceğini ummaktadır. Ayrıca ST, tehlikeli durumları dramatize ederek onda kuralların içsel disiplin ile uygulanmasını sağlamaktadır.

ÖY için kurucu korku, *aile üyelerinin başına bir şey gelmemesi için çaba gösterme* anlamına gelmektedir. ÖY için çocukların eğitilmesi ve korunmasında kurucu korkunun faydalı olup olası tehdit edici öğelere karşı önlem almayı sağlamaktadır.

“Bisiklet kullanması. Sitenin dışına çıkmamasını isterim. Gözümüzün önünde olsun, uzak olmasın, kontrolümüz altında olsun isterim. Malum bir sürü haber okuyoruz. Görüyoruz. Duyuyoruz. Etrafımızda çok şükür, olmadı. Ama hani etkileniyoruz haliyle. Hanım biraz daha titiz o konuda. Çocuklara hani göz kulak ol. Ben diyorum benim kontrolüm altında. Merak etme. Ama işte yok kapının önüne çıkmasın, yani sitenin dışına çıkmasın, gibi şeyler oluyor. (...) İşte çok hızlı gitme düşersin diyoruz ama hani düşecekse de düşer yani. O kadar da şey değildir mesela. Hatta düştü mü dönüp bakmam bile mesela. (...) Çocuklarımızın başkaları tarafından tacize uğramaması için ya da onu fark edebilmesi için bu eğitimlerde de gördük. Kendi çevresini, işte şu noktalara dokunulmasını ya da şöyle davranılmasının yanlış olduğunu, baban seni çağırıyor gel götürüyim tarzında birisinde bir şey geldiğin de hani ona riayet etmemesi gerektiğini, anlatıyoruz. Hani kapıyı açarken bile iyice emin olup, sorup öyle açması gerektiğini söylüyoruz. Hani bunu korkutup iyice hayata küstürmek şeklinde olmasını istemiyoruz tabi ama ufak örneklerle ya şöyle yapma, tanımadığın kişilerin arabasına binme gibisinden şeyleri anlatıyoruz” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuğu gözünün önünden ayırmamak ve onu tehlikelere karşı uyarmak* tekniklerini kullanmaktadır. ÖY olası bir kaçırılmayla ya da tacizle karşılaşmamak için çocuğunu gözetim altında tutarak yanından ayırmamaktadır. ÖY, çocuğunu tehlikelere karşı uyararak korku ile yaşar hale getirmektedir. ÖY çocuğunu korku ile karşılaşma korkusu ile kendisine bağlamaktadır. Böylece çocuk korkudan kaçınmak için kuralları içsel disiplinle yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu teknikler ile çocuk dış dünyadan gelebilecek olası tehditlere karşı savunma sistemleri ile donatılmaktadır.

OE için kurucu korku, *aile üyelerinden birinin başına kötü bir şey gelmemesi için önlem alma* anlamına gelmektedir. Nitekim OE için kurucu korku *korumacı olmanın bir gereğidir*.

“Aile çocuğu eğittiğini, yetiştirdiğini zannediyor ama çocuk gizli yapıyor bunları. Bunlardan korkuyorum. Çocuklarımı bu kötü ortamdan nasıl uzaklaştırabilirim. Ben sırf bu yüzden şehir değiştirmiyorum. (...) Elini bırakmayız biz. Biz böyle büyüdük. Biraz çekingen büyüdük. Dört ay önce bir İstanbul’a gittik. Bir adam var. Ve yani o kadar çok dikkatli baktı ki çocuklara. Eşim dedi OE çocuğun elinden sıkı sıkı tut dedi. Toplum artık öyle bir hale geldi ki bilemiyoruz yani tamam iki kişiyiz ama bilemiyoruz ki çok şeyler duyduk. İstanbul da yaşadığım için çok olaylar gördüm. Ha birinin o anda beni yanlarından alıkoyup, bir şeyle oyalayıp, çocuğu elimden almayacağını bilemiyoruz. (...) Mesela bir örnek vereyim. Benim eşim boğazına bir şey takıldığında bilir Eymen’in normal öksürüğü olduğunu. Ben bilmem ama o korku bana öyle bir yer etmiş ki. Eymen ufakken gece öksürür (ıhıh) boğazına tükürük kaçar öksürür ben yatağımdan fırlayıp öteki odaya giderim. (...) O yüzden bir koruma duygusu var. Kaybetme korkusu mu diyelim. O yüzden biraz vicdanlıyız. Biraz korumacıyız” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *evini daha tehlikeli şehirlere taşımamak, çocuğunu yanından ayırmamak ve ailesini yalnız bırakmamak* tekniklerini kullanmaktadır. Yaşadığı şehrin çocuk yetiştirmek açısından güvenli bir yer olduğunu düşünen OE, olası bir taciz vakasıyla karşılaşmamak için yaşadığı şehri değiştirmemektedir. Ayrıca OE, çocuğunun başına herhangi kötü bir şey gelme tehlikesine karşı daima çocuklarını gözetim altında ve yakınında tutmaktadır. Çocuklarını yalnız bırakmayan OE, onlara güven vermekte ve onları koruyacağını ilan etmektedir.

SB için kurucu korku, *aile üyelerinin başına kötü bir şeylerin gelmemesi için alınan önlemler* anlamına gelmektedir. Kurucu korku, sarsıntı verici duygu yoğunluklarından kaçınmak için alınan önlemler olarak ifade edilebilir.

“Şu an ülkedeki yaşam şeklinin çocuklar için bir tehdit olduğunu düşünüyorum. Ülkedeki değişen siyasi konjonktür. Hani bunu hepimiz biliyoruz. Ülke son üç beş yıldır ya da beş on yıldır değişik bir yöne doğru gidiyor. Ben açıkçası çocuklarımın cumhuriyetçi bireyler olarak yetişmelerini, daha çağdaş bilimle, sanatla uğraşan insan olmalarını istiyorum ama günümüzdeki siyasi konjonktür biraz buna ters. Fazlasıyla çok şey yapmak istemiyorum ama fazlasıyla az kalır. Sanat diye bir olayımız yok, bilim hak getire. (...) Yine dediğimiz gibi, şu dönemlerde yaşanan çocuk istismarları. İşte çocuklarımızı bırakıp gidiyoruz. Yani ne bileyim kreşte, okulda. Göremiyoruz. (...) Yani mesela kızımı bir yere gönderirken, daha tedirgin gönderiyorum. Bir arkadaşına ödev yapmaya gönderirken. (...) 6’da kızı kemana götürüyorum, 9’a kadar keman sürüyor. Ben orada bekliyorum” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuklarına sanatsal eğitimler aldirmek, dışarıda yalnız bırakmamak ve belli olaylarla ilgili ikna edici açıklamalar yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Ülkenin sosyal ve iktisadi koşullarının kötüleştiğini ve sanatsal yönünün her gün gerilediğini düşünen SB, kendi çocuklarını böyle bir dünyadan korumak için onlara sanat eğitimleri almaktadır. Çocuklarının başına bir şey gelir korkusuyla onları dışarıda yalnız bırakmamaya özen göstermektedir. Ayrıca korku verici durumlarla karşılaştıklarında mantıksal ve kabul edilebilir gerekçeler ile çocuklarını teskin etmektedir. Böylece onların panik ve şaşkınlık duygusuyla birlikte acı yaşamalarının önüne geçmeye çalışmaktadır.

İF için kurucu korku *yaşam standartlarında düşüş ihtimaline karşı önlem alma* anlamına gelmektedir. İF için kurucu korkunun faydalı bir işleve sahip olup A, B ve C planlarını yapmayı sağlar.

“Çok başarılısınızdır ama. Der ki küçülme kararı aldık. Bin kişi işten çıkaracağız. Bir anda işsiz kalabilirsiniz sistemde. Dolayısıyla bazen böyle korkularım var. (...) Onunla ilgili mesela kafanda bir B planı C planı oluşturuyorsun. Oluşturmamız gerektiğini düşünüyorum. (...) DE’yi almaya geliyordu servis sabah. Evin önünde bir anda karşı kaldırıma fırladı. O sırada bir araba geldi. Hani böyle kafa kafaya geldi. Nerdeyse DE’ye çarpacaktı. O an böyle bir şok oldum. O sahne hala gözümün önüne geliyor. Allah korusun yarın belki işte ölüm korkusu ya bana bir şey olsa ya ona o an ister istemez daha önce hiç düşünmediğim şeyleri düşündüm. Allah korusun DE’ye o an çarpsaydı ne olurdu gibi bir korkuya kapıldım. (...) Mesela sabah kapıdan uğrularken onu beşinci kattayız. Baba hadi iyi çalışmalar. Sana da iyi dersler oğlum diyorum. İşte karşıya geçerken dikkatli ol diyorum. Koşarak geçme diyorum. Tamam diyor iniyor. Sonra ben yukarıdan bakıyorum bazen. İşte kapının önünde duruyor. Sağına bakıyor araba geliyor mu gelmiyor mu diye. Karşıya geçiyor. Servisi bekliyor. Bazen ben kendim camdan iyice kontrol ediyorum. Hani o kapıdan çıktığında görüyorum onu sesleniyorum. Dikkatli ol karşıya geçerken diye. Yukarıdan bağıriyorum” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *yedek planlarını daima hazır tutmak, uyarmak, anlatmak ve kontrol etmek* tekniklerini kullanmaktadır. Yedek planlarını hazır tutarak İF, acı veren durumlarının gerçekleşmesi durumunda yaşam standartlarının düşmesinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Uyarma, anlatma ve kontrol etme ile çocuğunun kurallara uyup uymadığını denetlemekte ve çocuğunun korku nesnesiyle karşılaşmasını engellemeye çalışmaktadır.

TK için kurucu korku, *herhangi bir istenmeyen durumla karşılaşmamak için kuralların dışına çıkmama* anlamına gelmektedir. Kurucu korku aile üyelerinin başına kötü bir şeyin gelmemesi için önlem almak demektir.

“Mesela en son, bir yemek vardı. Tek başına gitmesini istemedim. Ya okul yemeği. Akşam 7 de başlayıp 11 de biten bir yemek bu. Öğretmenler olacak, arkadaşlar olacak. Dedim ki annen de gelirse olur. Yani bilmiyorum. Bu şey olarak benim kafamdaki şey bana göre 7-11 yani benim çocuğum –özel okula gidiyor- neden 7-11 neden dışarıda. Aslında birçok şey görüyoruz dışarıda. Hani en yakınımızdan geliyor zararlar. (...) Ben babamın üzülmekten korkuyorum. Yoksa bir şeyi bana anlattı da ben ondan bir şiddet göreceğim değil. Ben babamı üzeceğim korkusu var. O da beni üzüyor. Öyle bir duyguya kapılması aslında onun kendi içinde bazı sorunlara yaşamasına yol açıyor. Kaygı durumuna yol açıyor. Ben bunu yaptığım zaman babam üzülür. Aslında belki ben üzülmeyebilirim. Yani o bazı şeyleri yaparken kısmen belki de bu da ona kaygı yaratıyor olabilir. Onun için bende de onun rahatsızlığı var. Yani tamam özgüveni var ama bazı noktalarda demek ki bu bir soru işareti olarak kalıyor. Ben bunu yaptığım zaman babam üzülebilir” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *siyaset yapmak ve çocuğunun davranışlarından üzüldüğünü dile getirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Siyaset yapmak ile çocuğun taleplerine karşı kendi koşullarını sunarak kârlı duruma geçmeyi kastetmektedir. Çocuğunun gece vakitlerinde dışarıda olmasının tehlike yaratabileceğini düşünen TK siyaset yaparak bu olasılığı minimize etmeye çalışmaktadır. Çocuğun davranışlarından üzüldüğünü göstermek ile çocuğun kural ihlallerinin babayı olumsuz etkilediğini çocuğa hissettirmekte ve çocuğun kural ihlalinden vazgeçmesi için içsel disiplin geliştirmesini sağlamaktadır.

MY için kurucu korku, *aile üyeleriyle ilgili beklentilerinin sarsılmasına yol açabilecek unsurlardan kaçınma* anlamına gelmektedir. Kurucu korku, olası kötü durumlara karşı önlem almaya iten duygu yoğunlaşmasıdır. MY kurucu korkunun ailenin birliği ve dirliğini sağladığını düşünmektedir.

“Çocuklarımla ilgili olarak toplumsal bazı hadiseler canımızı sıkıyor. Özellikle televizyonda haberlerde seyrettiğimiz hadiseler bu açıdan çocuğumuzu mümkün olduğunca yalnız bırakmamaya, yabancı insanlarla temas kurdurmamaya, ama bunu yaparken de çocuğu tamamen toplumdan soyutlamak anlamında değil. (...) Benim en çok korktuğum bir gün eşimle bir konuda bir anlaşmazlık yaşarız veya bir şekilde Allah korusun diyorum yine de benim en çok korktuğum şey odur. Öyle bir şeyin başıma her ne sebeple olursa olsun gelmesini istemem. Öyle bir şeyi yakın görmüyorum kendime ama. İnsanlık hali dünyada her şey olabilir. En çok korktuğum şey odur. Bir de çocuğum büyümesi için ailenin bir arada olmasını şart olduğunu

düşünüyorum. Anne ayrı baba ayrı çocuklarda biraz sıkıntı olduğunu düşünüyorum” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuğu yalnız bırakmamak ve eşiyle açık ve samimi bir ilişki kurmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuğunu yalnız bırakmayarak olası kötü hadiselerden ve çocuğunun başına gelebilecek tüm olumsuzluklardan onu korumaya çalışmaktadır. Bu sayede koruyan kollayan baba imajını tahkim etmektedir. Eşiyle samimi ve açık bir ilişki geliştirerek güveni inşa etmekte ve eşiyle ilişkisini diri ve sıcak tutmaktadır.

MB için kurucu korku *insana acı ve tedirginlik verebilecek durumlara karşı uyanık olmayı sağlayan bir duygu durumu* anlamındadır. Kurucu korku aile üyelerini disipline eder. MB, kurucu korku sayesinde uyanık olmayı öğrenen çocuğunun kaçırılmaktan kurtulduğunu anlatmıştır.

“Benle dertlerini, sıkıntılarını paylaşın ki biz de olaylar büyümeden, daha içinde o çığ büyümeden birtakım şeyleri çözelim. Zamanında müdahale edelim. İleride daha büyük travmalara, daha büyük şeylere sebebiyet vermesin. (...) Yani kendini koruması yolunda birtakım anlatımlarımız oluyor. İşte buna dikkat et şuna dikkat et çantayı önüne al. Cep telefonunu çantana koy. Yolda yürürken elinde cep telefonu ile yürüme. Gözün açık olsun. Sağa sola dikkat et. Çok ıssız تنها yerlerden yürüme. Herhangi hoşnutsuz bir durumda kaldığında bağır. Yani bağırabildiğin kadar bağır. İnsanları uyarmaya çalış. Kaç gibi buna benzer hani tedbirlerden bahsediyoruz. (...) Belki Mertte biraz var çünkü Mert büyük bir alışveriş merkezine geldiğimizde bizi göremediği zaman falan korkuyor. Hemen bizi bulmaya çalışıyor falan. Öyle bir korku yaşıyor falan. Çünkü biz bunu söylüyoruz. İşte bak aman dikkat et kaçırılabilirsin işte arkadaşlarından ayrılma mesela toplu bir faaliyet oluyor mesela aman sakın. Bu daha gerçekçi bir korku yani anlatabildim mi. Arkadaşlarından ayrılma seni kaçırırlar falan filan gibi. Ya aslında bir miktar korkunun ben gerekli olduğunu düşünüyorum yani çünkü insan hiçbir şeyden korkmazsa etrafına karşı daha duyarsız kalabilir diye düşünüyorum. Biraz tabi korkuların olması lazım. Aksi takdirde etraftan gelebilecek tehlikelere karşı da bu sefer uyanık olmayacaktır diye düşünüyorum” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, kurucu korku aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *paylaşmak ve savunma tekniklerini öğretmek* tekniklerini kullanmaktadır. Birlikte zaman geçirerek karşılıklı olarak birbirlerini iyi bir şekilde tanıma olanağı yakaladığını düşünen MB bu sayede çocuklarının herhangi bir sıkıntısına anlık cevap verebileceğini ve olası travmalardan onları koruyabileceğini düşünmektedir. Kendini savunma tekniklerini aile üyelerine öğretmek çocuğunun başına gelebilecek herhangi olumsuz bir durumda ne yapması gerektiğini aktarmaktadır.

BADEP’li babaların otoritelerini yeniden üretmek için kurucu korkuyu sıklıkla kullandıkları görülmektedir. BADEP’li babalar kurucu korkudan şunları anlamaktadır: *Olası tehdit unsurlarından kaçınmayı sağlayan duygu yoğunlaşması; aile üyelerinin başına kötü bir şeyin gelmemesi için çabalama, önlem ve tedbir alma; kuralın dışına çıkmama; yaşam standartlarının düşüşü ihtimaline karşı önlem alma; tehlikeli olabilecek durumlara karşı uyanık olma ve beklentilerin sarsılmaması için çabalama.* BADEP’li babalar, kurucu korkudan genel olarak kaçınma ve önlem almaya iten itkiyi anlamaktadırlar. Bu bağlamda sosyolojik olarak kurucu korku şöyle ifade edilebilir: *Korku duyabilecek kişinin korkularıyla karşılaşmaması için çaba içine girmesi.* Bu şekilde tanımlanan kurucu korku, babaların aile üyelerini bir arada tutabilmek, onları disiplin edebilmek için başvurdukları bir tekniktir. BADEP’li babalar kurucu korkuyu babalık icralarında şu şekilde açığa çıkarmaktadırlar: *Çocuğu yalnız bırakmamak; açık ve samimi ilişki kurma; örüntüyü belirtmek; deneyimleri hatırlatmak; sebep sonuç ilişkisini açıklamak; hazırlıklı olmak; uyarmak; anlatmak; birlikte zaman geçirmek; korunma tekniklerini öğretmek; yedek planlar yapmak; kontrol etmek; düzenli olmasını sağlamak; hastalıklar için önlem almak; özgüven aşılama; içsel disiplini geliştirmek; iyi bir eğitim almak; ikna etmek; siyaset yapmak; paylaşmak; olayları dramatize etmek ve üzüldüğünü göstermek.* Sonuç olarak denebilir ki kurucu korku istenmeyen bir durumla karşılaşma ihtimalini sıfıra indirmek için girişilen tüm çabalara karşılık gelen bir kavramsallaştırmadır. Babalar, aile üyelerinde korkunun korkunçluğu imgesini uyandırarak yani kurucu korkuyu kullanarak babalık pozisyonlarını güçlendirmekte ve aile üyeleri üzerindeki otoritesini yeniden üretmektedirler. Babalar, koruyan kollayan imgesini kurucu korku aracılığıyla tahkim etmektedirler. BADEP’li babalar kurucu korku ile otorite devşirmektedirler.

3.3.1.3. Ölçütsel Yargılama Gücü

Mülakatlar sonucunda BADEP’li babaların yargılama güçlerini örtük otorite stratejisiyle uyumlu bir şekilde de icra ettikleri bulgulanmıştı. Bu kısımda ise ölçütsel yargılama gücü olarak adlandırılan yargılama gücünün BADEP’li babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve bu tekniğin babalık icrasında nasıl kullanıldığı gösterilecektir.

MB için ölçütsel yargılama gücü, *yaşananları belli birtakım ölçütlere göre kıyaslayıp bir yoruma ulaşma* anlamına gelmektedir. Ölçütsel yargılama gücü MB için kayıt altına alınmış kurallara göre değerlendirmeler yapıp bir yoruma ulaşmaktır. Bu şekilde denetlenebilir bir aile ortamı inşa etmektedir.

“Ha bir de şöyle bir şey var ben babamdan çok dayak yedim. Ve hakikaten arkadaşlarımın yanında bile dayak yedim. Ben diyorum keşke böyle olmasaydı belki bir de bir mesafe vardı babamla aramızda ben babamla yani hiç böyle bir kucak kucağa sarılmadık şöyle omzuma şöyle vurup da aslan oğlum bir kere dememiştir. (...) Ama şimdi mesela bakıyorum kızım mesela bence benle paylaşıyor yaşadığı şeyleri bana anlatabiliyor rahat rahat anlatabiliyor. Çünkü benden aşırı tepki gelmeyeceğini biliyor. (...) Bir toplantı aile içi bir toplantı yaptık ve yazdık haftanın şu günlerinde cep telefonu şu saatlerde kullanılmayacak, elektronik cihazlarla oynanmayacak işte haftada iki gün grup içi aile içi oyunlar oynanacak. Her gün yarım saat kitap okunacak diye öyle bir sözleşme yaptık. Ve altını hepimiz imzaladık. (...) Mesela benim çocukluktan beri görüştüğümüz bir arkadaşımı düşünüyorum. Babasını ve annesini de tanıyorum. Ablamın üniversiteden hocaları, işte Alim amca ve Zübeyde teyze falan filan. (...) Hani çok güzel ilişkileri var. Hala irtibat halindeler. Birbirlerine gidip geliyorlar. Çok güzel hoşuma gidiyor onların ilişkileri mesela. (...) Mesela Mert notları konusunda bize yalan söyledi. İşte notları biraz yüksek attı 90 dedi 95 dedi birkaç ders için falan filan. Fakat daha sonra e-okul var ya oradan girdik notların öyle olmadığını gördük” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *babalık icrasını kendi babasınınkiyle kıyaslamak, sözleşmelere göre değerlendirmeler yapmak, aile ilişkilerini başka ailelerle kıyaslamak ve resmi yollar kullanarak denetlemeler yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Babası tarafından fazlasıyla dövüldüğünü belirten MB, kendisinin daha samimi ve şiddet karşıtı bir baba olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca sözleşmeler hazırladıklarını ve herhangi bir kural ihlalini bu sözleşme metnine göre tespit ettiklerini dile getiren MB, bu şekilde çocuklarının kurallara uymasını sağlamaktadır. MB, aile üyeleri arasındaki ilişkinin kalitesini tespit etmek için ilişkileri daha iyi olan ailelerle kıyaslamalar yapmaktadır. Böylece kendi ailesini değerlendirebilmektedir. Denetleme ile MB, resmi yollardan çocuğunun neler yaptığını görmektedir.

ÖY için ölçütsel yargılama gücü, *belli bir referans noktasına göre aile üyeleri hakkında yoruma ulaşma* anlamına gelmektedir.

“Mühendislik formasyonu aldığımız için biraz şeyiz hani olaylara biraz katı bakıyorum ben. Doğru doğru. Çocuklarıma ben bunu yansıttığımı düşünüyorum. Doğruysa doğru illa öyle olacak. Şunu yeri burasıysa hep burada duracak. Şurada durursa olmaz bu. (...) Babam mesela en çok eleştirdiğim husus, bana yaptığı

eleştirilerin yani eleştiriden öte dövmeye giden şeyler çocukken tabi, kalabalık bir ortamda da yapardı. Hani onun yaşadığı döneme şartlara bakınca bizim onu yapmamamız gerektiğini biliyorum. Ben mesela kesinlikle bunu yapmam Malum Türkiye koşullarında da biz bir Norveç değiliz, bir Katar değiliz. Onlar hani çocuklar doğmadan bütün hayatı garanti altında. Ama Türkiye öyle değil. Bizim onlara hazırlık yapmamız lazım. Ben bunun maddi, maddi demeyeyim de inanç tarafından da kutsal olduğunu düşünüyorum. (...) Anlatıyorum bak kızım böyle yapalım, böyle yapalım. Olmaz diyor. Böyle yapalım. Olmaz. Bak böyle yapmamız gerekiyor. Çünkü şundan şundan dolayı (...) Genellikle ortak karar alırız. Çocuklara da mesela tabi onların bilgi dağarcığı içerisinde, dışarıda yemek yiyelim dediklerinde illa buraya gideceğiz demem. Sorarız sen ne istiyorsun sen ne istiyorsun kızım. Nereye gidelim. Bazen ikisi tabi farklı yerler istiyorlar. O zaman diyoruz ki ortayı bulmaya çalışalım. Geçen sefer abinin dediği yere gitmiştik. Bu sefer kızın dediği yere gidelim. Olur mu oğlum diyorum. Olur diyor. Mantıklı açıklamadan sonra o da şey yapıyor. Anlayış gösteriyor” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *zihniyet analizi yapmak, kendini babasıyla ve ülkenin koşullarını başka ülkelerle kıyaslamak, gerekçeler sunmak ve karar alma süreçlerine aile üyelerini katmak* tekniklerini kullanmaktadır. Zihniyet analizi ile ÖY, mühendislik formasyonunun ölçeklere göre hareket etmeyi gerektirdiğini ve bu nedenle ailesine de bu özelliğini yansıttığını ifade etmiştir. Babasının şiddet eğilimli olduğunu ve kendisinin şiddetten kaçınmaya çalıştığını belirten ÖY, ölçütsel yargılama sayesinde kendi babalığını daha ileri bir noktaya taşıdığını düşünmektedir. Ülkenin koşullarının daha gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşmadığı için uyguladığı babalık pratiklerini görece yoksunluk şeklinde meşrulaştırmaktadır. ÖY, gerekçeler sunma ve sebep sonuç ilişkilerini çocuklarına aktarma ile onların belli bir hareket alanı içerisinde eylemde bulunmalarını beklemektedir.

MS için ölçütsel yargılama gücü, *davranışlara bakarak yordama yapma ile çocuğun gelişimi hakkında yorumlara ulaşma* anlamına gelmektedir. MS, çocuğun nasıl yetiştirilmesi gerektiği konusunda başkalarının uygulamalarıyla kendi uygulamalarını kıyaslayarak bir yoruma ulaşmasından ölçütsel yargılama gücünü anlamaktadır.

“Hani bir sürü çevre var. Bir sürü değişik örnekler var çevremde. Hangisine göre şey yapacağım? Ben bütün hepsine ağırlık vermeye çalışıyorum. (...) Mesela evimiz bahçeli olunca köpek isteği var. Eşimin de kızımın da köpek istiyorlar. Diyorum ki eğer sen köpeğe bakacaksan ben diyorum sana köpeği alayım. Biz senin için köpek alacağız. Benim şu an köpek isteğim yok. Evin içerisine girmeyecek. Ondan sonra tamam diyor. Ben diyor bakarım diyor. O zaman diyorum önce bakacağın şeylere bak

ondan sonra ben sana köpek alayım. Mesela odasına çiçek koyduk çiçeğine bakıyor musun diyorum? Mesela sulamıyor çiçeğini. Sulamadığından dolayı yavaş yavaş yaprakları solmaya başlıyor. Ben bunu ona söylüyorum bak diyorum çiçeğine bakmıyorsun. Sadece su dökceksin. Çiçeğine su dökmüyorsun. Çiçeklerin yavaş yavaş kurumaya başlamış O yüzden diyorum sana köpek almıyorum” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kendini diğer babalarla kıyaslamak ve ödevler yüklemek* tekniklerini kullanmaktadır. MS, çocuğunu yetiştirirken uygulaması gereken pratikleri diğer babaların uygulamalarını gözden geçirerek edinmektedir. Çevresindeki diğer babaları değerlendirip çocuğu konusunda saplantılı denebilecek bir eğitim yarışının içerisine girmekten kaçınmaktadır. Ayrıca çocuğa bazen ödevler yükleyerek sorumluluk bilinci edinmesi için çabalamaktadır. Böylece çocuğuyla ilgili vereceği kararlar hakkında gelecek öngörüsü oluşturmaktadır.

HK için ölçütsel yargılama gücü, *koşulları nesnel bir şekilde değerlendirip rasyonel bir edimde bulunmak için yorumda bulunma* anlamına gelmektedir. HK, ölçütsel yargılama gücünden çocuğunun geleceğini belirlemek için eldeki nesnel verilerin kullanılmasını anlamaktadır.

“Mesela bu eğitime katıldıktan sonra kardeşime de bu eğitime de katılması gerektiğini söylediğimde kardeşimin bana tepkisi çok kötü oldu ya babalığı mı öğreneceğiz. (...) Mesela bende anlatırım ona. Afrikalı çocuklarla ilgili birkaç tane film seyrettirdim ona. Bak ne kadar insan aç. Bu sefer de mesela şey yapıyor. Yiyemiyor bunu sen ye diyor. Atılmasın diyor. (...) TEOG çalışıyor mesela. Her gün bir deneme yapması lazım. Saat 9 buçuk gibi yapması gereken denemeleri bitirmemişti. Yapacaksın dedim. Yapmayacağım baba dedim. Bunun kararı bende de merak etme. Cumartesi bitirmesi gerekiyor. Cumartesi bitireceğim. (...) Cumartesi bitirmezse şunu biliyor o zaman benim koymuş olduğum kurallara uymak zorunda olduğunu biliyor. Yani bu kurallar beraber koyduğumuz kurallar. (...) Şunu sordum kızıma. Nereye gitmek istiyorsun. Hangi okulu kazanmak istiyorsun. Gidebileceğin okullar şunlar bu okullara gidersen bunları bunları yapabilirsin. Bu okula gidersen bunları bunları yapabilirsin. (...) Bunu yapabilmen için şöyle çalışman lazım. Bunu yapabilmen için bunu yapman lazım” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *karşılaştırma yapmak, farklı yaşam koşullarını göstermek, denetlemek ve hedefe ulaşmanın bilgisini aktarmak* tekniklerini kullanmaktadır. Karşılaştırma yaparak iyi ve kötü örneği gözler önüne sermektedir. Böylelikle çocuğun davranışlarının ideal olana göre geliştirilmesini sağlamaktadır. Başkalarının

yoksulluklarını göstererek çocukta kurucu korku aracılığıyla kurala uyma davranışı geliştirmektedir. Denetleme tekniği sayesinde ise çocuğunun ödevlerini gözden geçirmekte veya ödevlerin yapılıp yapılmadığını denetlemektedir. Ayrıca belirli hedefe nasıl ulaşılacağını bilgisini çocuğuna aktararak kurumsal disiplin aracılığıyla çocukta davranış değişikliği gerçekleştirmektedir.

MÖ için ölçütsel yargılama gücü, *uzman görüşünden hareketle aile üyeleri hakkında bir yorumda bulunma* anlamına gelmektedir. Öğretmen uyarısıyla psikoloğa gitmesi ve psikoloğun bir uzman olarak söylediklerini benimsenmesi MÖ'nün ölçütsel yargılamada bulunduğunu göstermektedir.

“Bu sene de öğretmenimiz dedi dikkat sorunuz var dedi çocuğumuzda. Dedik tamam biz gidelim madem muayene ettirelim çocuğumuzu. Psikoloğa gittik. .. Baktı. .. Dikkat sorunu yok, hiperaktivite yok. Herhangi psikolojik sorunu yok. .. Sonra neticesinde dedi tek şeyi çok büyük insanla bulunması, büyük insanlarla konuşması ona özgüveni artırıyor dedi. (...) Benim dedem ninem anlasın anlamasın hep onun fikirlerini alırdı. O tamam dedikten sonra yaptı o işleri. (...) Ödev yapmayı şu an da çocuğum okuldan gelsin hemen ödevini yapar. Ben sadece ödevini yap dedim. Gelir gelmez demedim. Oğlum dedim saat koy kendine işte bu şu saatlerde okuldayım. Şu saatte öğle yemeğine geliyorum. Şu saatte geri okula gidiyorum. Şu saatte okulla tamamen irtibatım kesiliyor. Şu saatte yüzmeye gidiyorum Çarşamba ve Cuma günleri bunların hepsini hesabı olması lazım. Programı lazım. Ama ben programsız çalışırsam. Programsız yaparsam işimi ne yapacağımı bilemem. Ben o zaman arkadaşlarıma mahcup olurum demi dedi. Kendisi söyledi cevabını zaten” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *uzman görüşüne başvurmak ve planlı ve programlı olmanın faydalarını anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Uzman görüşüne başvurarak herhangi bir durum hakkında standardize edilmiş yoruma ulaşmaya çalışmaktadır. Böylece MÖ, çocuğu için hedef belirlemeyi ve bunları uygulamayı sağlayacak teknik desteği elde etmektedir. MÖ, planlı programlı olmanın faydalarını anlatmak ile çocuğunun plan ve programa göre durumunun tespit edebilme ve gelişiminin düzeyini ölçebilme imkânını yakalamaktadır.

TK için ölçütsel yargılama gücü, *mevcut uygulamalarla geçmişin kıyaslanması sonucunda elde edilen yorum* anlamına gelmektedir. TK aile ortamında icra ettiği pratiklere meşruiyet sağlamak için ölçütsel yargılama gücünü kullanmaktadır.

Alışlagelmiş olan uygulamaların olumsuz çıktılarının olduğunu fakat kendi icrasının aksine aile üyeleri için olumlu olduğunu ölçütsel yargılama gücü ile öne sürmektedir.

“Çok güzel ve net bir şekilde derdini anlatıyor. Mesela biz ben onun yaşlarındayken biz konuşamazdık. (...) Yani benim yeğenim benim için çok değerliydi. Çok ama çok değerliydi. Yine değerli. Ama evlat bunu çok katlıyormuş. Ancak işte olduktan sonra farkına varıyorsunuz. (...) Geçmişteki bir baba ufak bir çocuğunu dahi sevmesi ayıp olarak karşılanan bir kültürden gelmişler. Ben hayıflanmıyorum. Ben sadece şunu söylemek istedim. Ben babama karşı biz güzel bir şekilde sarılamadım babama. Belki de sarılmak hani vücudun ihtiyacıydı. Ama olmadı. (...) Dediğim gibi sarılmak benim içinde çok iyi gelirdi aslında babam için de çok iyi gelirdi. Çünkü ben şu anda çocuğumla sarılırken müthiş rahatlıyorum. O da sarıldığı anda onun rahatladığını bazen sözlü olarak bunu söylüyor. (...) Şu andaki dönemdeki çocuklara bakıyorsunuz iyicene her şeye ulaşmış durumda ve bir doyumsuzluk var. Ve diyelim ki şey yapıyorsunuz aradan belli bir süre sonra artık o da bitmiş oluyor tüketilmiş. Tüketilmiş bir durumda. Sonraki aşamalarda ona artık verebileceğiniz hiçbir şey kalmıyor” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *babalık ve çocukluk modellerini ve bunların mevcut yaklaşımlarını kıyaslamak* tekniklerini kullanmaktadır. Babalık ve çocukluk modellerini kıyaslayarak kendi uygulamış olduğu babalık icrasını ve çocuğuna yaklaşım tarzını meşru bir zemine çekmektedir. Eski olanın daha ilkel koşullara sahip olduğunu ifade ederek kendi babalık pratiklerini anlamlı kılmaktadır. Ayrıca günümüzün çocuklara yaklaşımını da eleştirerek mevcut çocuk yaklaşımlarının çocukları fazlasıyla merkezileştirdiğini ifade etmiştir. Böylelikle kendi babalık pratiklerinin önemi vurgulamaktadır.

İF için ölçütsel yargılama gücü, *farklı eğitim tarzlarını kıyaslayarak bir yoruma ulaşma* anlamına gelmektedir. İF, babasının pratikleri ile kendi babalık pratiklerini kıyaslayarak kendi babalık icrasını değerlendirmesini de ölçütsel yargılama olarak anlamlandırmaktadır.

“Anne baba geçmişte ne görmüşse çocuklarına da o şekilde eğitime devam eder. Eğitim yani eğitim gördüğü gibi eğitmek ister. Orada tabi ister istemez hatalar olabileceğini düşündüm ben. (...) Çok küçük gibi gözüküyor ama seni seviyorum demek ama aslında sihirli kelime. Babam bana hiç demedi. Ben hiç hatırlamıyorum. Dedem de demedi. İki dedemi de gördüm. (...) Geçmişte bir baba kendisine yapılan bir yanlışlıkları süzebiliyorsa anne babasının kendisine uyguladığı şeyleri. Ben mesela geçmişe baktığımda anne babamın işte diyorum ki keşke burada bana böyle davranmasaydı diyorum. (...) Yani geçmişte bir anne baba dayak yedi diye çocuğuna dayak atmasına gerek yok” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, ölçütsel yargılama gücü aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *mevcut olan ile uygulanmış olanın sonuçlarını kıyaslamak* tekniğini kullanmaktadır. Anne babasının çocuk yetiştirme anlayışları ile kendisinin yaklaşımını kıyaslayan bu eğitimli baba ölçütsel yargılama gücü sayesinde çocuk yetiştirme hakkında bir yoruma ulaşmaktadır. Bu elde ettiği yorum sayesinde kendi babalık pratiklerinin meşru ve ideal babalık pratiklerine yakın olduğunu ifade etmiştir.

BADEP'e katılmış babalar, ölçütsel yargılama gücü ile aile ortamlarında sergilemiş oldukları performanslarını anlamlı bir şekilde meşrulaştırmaktadırlar. Mülakatlarda da görüldüğü gibi babalar ölçütsel yargılama gücünden rasyonel olarak belirlenmiş bir referans noktasından hareketle bir yoruma ulaşmayı anlamaktadırlar. Mülakatlar babalar için ölçütsel yargılama gücünün şu anlamlara geldiğini göstermiştir: *Yaşananları belli birtakım ölçütlere göre kıyaslayıp bir yoruma ulaşma; belli bir referans noktasına göre aile üyeleri hakkında yoruma ulaşma; belli bir davranış sonucunda ulaşılan yorumun yine başka bir davranışa kıyasla elde edilmesi; koşulları nesnel bir şekilde değerlendirip rasyonel bir edimde bulunmak için yorumda bulunma; uzman görüşünden hareketle aile üyeleri hakkında bir yorumda bulunma; mevcut uygulamalarla geçmişin kıyaslanması sonucunda elde edilen yorum; farklı eğitim tarzlarını kıyaslayarak bir yoruma ulaşma*. Babaların bu ifadelerinden hareketle sosyolojik olarak ölçütsel yargılama gücü şöyle ifade edilebilir: *Önceden ve rasyonel olarak belirlenmiş bir ölçüt bağlamında elde edilen yorumun etkisidir*. Babalar, örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan ölçütsel yargılama gücünü aile ilişkilerini sürdürmek için kullanmaktadırlar. Bu teknik aynı zamanda şiddet ve zor kullanımından uzak durmayı da içermektedir. Ölçütsel yargılama gücü babaların babalık pratiklerinde ise şu şekillerde açığa çıkmaktadır: *Babalık icrasını endi babasınıninkiyle kıyaslamak; sözleşmelere göre değerlendirmeler yapmak; aile ilişkilerini başka ailelerle kıyaslamak ve resmi yollar kullanarak denetlemeler yapmak; zihniyet analizi yapmak; kendini babasıyla ve ülkenin koşullarını başka ülkelerle kıyaslamak; kendini diğer babalarla kıyaslamak; ödevler yüklemek; karşılaştırma yapmak; farklı yaşam koşullarını göstermek; denetlemek; hedefe ulaşmanın bilgisini aktarmak; uzman görüşüne başvurmak; planlı ve*

programlı olmanın faydalarını anlatmak; babalık ve çocukluk modellerini ve bunların mevcut yaklaşımlarını kıyaslamak; mevcut olan ile uygulanmış olanın sonuçlarını kıyaslamak. Bu uygulamalarla babalar ölçütsel yargılama güçlerinin vermiş olduğu ayrıcalıklar sayesinde ailelerindeki pozisyonlarını yeniden üretmekte ve tarihsel konumlarını korumaktadırlar. Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan ölçütsel yargılama gücü ile babalar otoritelerini yeniden üretebilmektedir.

3.3.2. Diğer Örtük Otorite Stratejisi Teknikleri

Örtük otorite stratejisi altında BADEP’li babalar birçok farklı teknik kullanılmaktadırlar. Yukarıda açılmaya çalışılan tekniklere ek olarak çalışmanın bulguladığı bazı teknikler aşağıda belirtilecektir.

3.3.2.1. Önlem Almak

Mülakatların analizi sonucunda babaların örtük otorite stratejisi altında kullandıkları farklı tekniklerin de olduğunu ortaya çıkmıştır. Bu tekniklerden biri de önlem almaktır. Özellikle kurucu korkunun yaygın kullanımı babaların birçok konuda önlem alan kişi pozisyonuna sürüklenmesine yol açmıştır. Bu çerçevede BADEP’li babaların olası durumları kontrol edebilmek için birtakım önlemler aldıkları görülmüştür. Bu kısımda babaların önlem almaktan nasıl bir şey anladıkları ve babalık icralarında önlem almayı otorite üretmek için nasıl kullandıkları ortaya konulacaktır.

MB için önlem almak, *olası riskleri minimize etme çabasıdır*. Önlem almak çocuklarının karşılaşılabileceği herhangi olumsuz bir durumun ya engellenmesi ya da böyle bir durumun en az zararla atlatılması için yapılan girişimlerdir. Kısacası, önlem almak babanın *koruyucu ve güven verici* etkisine işaret eder.

“Çocuk hata yapmalı diyorum ben. Kıracak dökcek kirletecek zarar verecek etrafına. (...) Ki birtakım kazanımlar elde edebilesin yani. Tabi burada önemli olan ne kendine zarar vermesin, birtakım tedbirleri alalım, işte kendine zarar vermesin ufak tefek hatalar tabi ki herkeste olacak yani. (...) Niye istiyorum, ııııı birbirimize daha yakın olalım bir birimize uzak durmayalım, sıkıntılarımızı, dertlerimizi paylaşalım ve içindeki sıkıntılar belki paylaşmaya çekineceği ve ileride daha büyük sorun olabilecek birtakım sıkıntıları daha rahat paylaşabilsin ki benle dertlerini, sıkıntılarını paylaşsın ki biz de olaylar büyümeden, daha içinde o çığ büyümeden birtakım şeyleri çözelim.

Zamanında müdahale edelim. İleride daha büyük travmalara, daha büyük şeylere sebebiyet vermesin” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB, önlem almak aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuğa kontrollü bir şekilde hatalar yapmasına izin vermek ve paylaşımda bulunmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuklarına kontrollü bir şekilde hata fırsatı tanıdığı zaman onların kuralları içselleştirdiklerini ve böylece uyguladıklarını belirtmiştir. Böylece aile üyeleri MB’nin sözünü dinlemektedirler. Ayrıca onlarla bolca paylaşımlarda bulunarak, herhangi bir olumsuz durumla aile üyelerinin karşılaşmaları sonucunda onlara destek olabilmektedir. Paylaşımları arttıkça onların herhangi bir travmatik sorun yaşamalarının önüne geçmektedir. Kurucu korkunun bir yansıması olarak hem aile üyelerini tanımakta hem de onlara taleplerini aktarabilmektedir.

MS için önlem almak *çocuğu takip ve kontrol etme* demektir. MS önlem olarak çocuğunun hem davranış değişim süreçlerini izlemekte hem de diğer ilişkilerinde neler yaptığını takip edebilmektedir.

“Ama mutlaka davranışlarında değişiklikler olacak. Onları da takip etmek zorundayım. Yani onlara bakmak zorundayım. (...) Yine de çok fazla hani arkadaşlarıyla olan tanımadığımız ortamlarda arkadaşlarıyla olan diyalogları uzaktan seyrederiz. Şu an için bu konuda çok yapabileceğimiz bir şey yok. Biz ne yapıyoruz? Kendi arkadaş kurduysa hani kendine bir arkadaş ortamı, evin olduğu yerde ya da okulunda yeni bir arkadaşlık kurduysa ailesiyle tanışmaya çalışıyoruz. Acaba annesi nasıl biri, babası nasıl biri” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS, önlem almak aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *takip etmek* tekniğini kullanmaktadır. Böylece çocuğunun dış ortamda kimlerle neler yaşadığını öğrenebilmektedir. Bu sayede çocuğunun yaşayabileceği olası durumlar için ön hazırlıklar yapmaktadır. Çocuğunun edindiği arkadaşlıklarını denetleyerek olası dışsal tehditleri minimize etmektedir.

İF için önlem almak, *çocuğunun olumsuz herhangi bir şeyle karşılaşmasını engelleme* demektir. Önlem alma çocuğun istenilen şekilde yetişmesini sağlayan bir araçtır.

“Ya ben mesela belki işim gereğidir bilmiyorum ikili ilişkilerde çok dikkat ederim. O yüzden de bu tarz şeylerde onu çok rahat bırakmam. Hani mümkün olduğunca hayatın içinde ona öğretmeye çalışırım. Bak bunu böyle yapma şöyle yap. Böyle olursa daha

iyi olur gibisinden. Mesela yüksek sesle konuşma. (...) Geçen şeyde böyle abuk sabuk mesajlaşmalar gördüm oyun sitesinde. Orada dedim ki evet güveni sarsmaktan ziyade bazen belli şeyleri kontrol altında tutmak gerekiyor” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF, önlem almak aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *uyarmak ve kontrol etmek* tekniklerini kullanmaktadır. Uyarma ile nasıl davranması gerektiğini çocuğuna öğretmeye çalışmaktadır. Kontrol ederek ise çocuğunun zararlı şeylerden uzak durması için neler yapması gerektiğini öğretmektedir. Böylece çocuğun kişisel gelişimini sekteye uğratabilecek herhangi bir tehdit edici olayla karşılaşmasının önüne geçmektedir. Bu şekilde davranması koruyucu ve kollayıcı baba tipini meşrulaştırmaktadır.

ÜA için önlem almak *kendisini sağlama alma* anlamına gelmektedir. İftiraya maruz kalmamak için kullandığı teknikler olarak ifade edilebilir.

“İftiradan çok korkuyorum ben. (...) Özellikle dullar mesela çok büyük tehlike. Onun için ben kaçıyorum onlardan. (...) Bundan korkuyorum onun için bu konuda ara sıra eşimle de konuşuruz. Bak arkadaş ben şuraya gidiyorum buraya gidiyorum bunları söylerim ben ona. Yaşadığım olayları da söylerim. Bak şöyle bir müşteri geldi. Böyle böyle talepleri oldu. Ben tabi hayır dedim. (...) Onun için hemen baktım iş sakat. O nedenle tedbir aldım. Dedim yani bazen ben cinsel tercihim buradaki bayanlara söylüyorum. Benim cinsel tercihim bayanlara yönelik değil diyorum öyle kapatıyorum kapıyı. Kaçıyorum açıkça söyleyeyim” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA, önlem almak aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *kaçınma* tekniğini kullanmaktadır. İftiraya maruz kalmamak için dullardan uzak durduğunu belirtmiştir. Kötü şeylerden uzak durdukça aile içerisinde meşru pozisyonunun hiçbir şekilde zedelenmeyeceği düşünmektedir.

ED için önlem almak, çocuğunun eylemlerine *kılavuzluk yapma* anlamına gelmektedir. İİ için ise *olası tehditlere karşı hazırlıklı olma* anlamına gelmektedir.

“Etkili olabilecek derken bir durumla çocuğumuzla ilgili bir durumla bir olayla karşılaştığımızda bunu somut tepkisel önlemler şeklinde bir kılavuzlama ihtiyacı hissedilebiliyor” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

“Atıyorum bir deprem olacak diyoruz. Deprem için ne yapıyoruz: Deprem çantası hazırlıyoruz. Nerde buluşacağız. Kendimize bir konum hazırlıyoruz. Telefonlar olmayacak bilmem ne olursa parkta şurada buluşalım diyoruz. Öbür türlü bak kızım tanımadığın bilmediğin insanların yanına yaklaşma. Her şey olabilir. Kaçırırlar. Bilmem öyle olur böyle olur. Tanımadığın bilmediğin insanların yanına kesinlikle gitme. İşte parkta olsun okulda olsun. Onları uyarıyoruz işte” (İİ, 37 yaşında, Balıkçı, İstanbul).

Bu eğitimli babalar önlem alma aracılığıyla ailelerinde otoritelerini yeniden üretmek için *yol göstermek ve uyarılarda bulunmak* tekniklerini kullanmaktadırlar. Çocuğunu geleceğe hazırlamak için onun yol gösterilmesi gerektiğini düşündüğünden ED, bu tekniği kullanarak olası risklerden çocuğunu korumaktadır. Aynı şekilde İİ, uyarılarda bulunarak çocuğunu ikna etmeye çalışarak olası tehlikelerden korumaktadır. Bu tekniklerle BADEP’li babalar otoritelerini yeniden üretmektedirler.

Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olarak önlem alma, güven veren, koruyan ve kollayan baba tipine uygun düşmektedir. Aynı zamanda kurucu korkunun aktif bir alt tekniğidir. Önlem alma, BADEP’e katılmış babalar için şu anlamlara gelmektedir: *Olası riskleri minimize etme çabası; çocuğu takip ve kontrol etme; çocuğunun olumsuz herhangi bir şeyle karşılaşmasını engelleme; kendisini sağlama alma; kılavuzluk yapma; olası tehditlere karşı hazırlıklı olma.* BADEP’li babalar için önlem almak kurucu korkunun bir alt tekniği olarak olası tehdit edici unsurların ya oluşmasını engelleme ya da oluştuysa zararlarını minimize etme çabasıdır. Bu anlamlar, BADEP’li babaların eylemlerinde ise şu şekilde açığa çıkmaktadır: *Çocuğa kontrollü bir şekilde hatalar yapmasına izin vermek; paylaşımda bulunmak; takip etmek; uyarmak; kontrol etmek; kaçınmak ve yol göstermek.* Bu şekilde hareket eden babalar otoritelerini yeniden üretmektedirler.

3.3.2.2. Siyaset Yapma

Örtük otorite stratejisi altında babaların ifade edilenlere ek olarak siyaset yapma tekniğini kullandıkları mülakatlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Babalar, ailelerinde siyaset yaparak çocuklarını kontrol edip tahakkümlerini zor kullanmadan veya şiddete başvurmadan devam ettirmektedirler. Bu başlık altında babalar için siyaset yapmanın nasıl bir anlam taşıdığı ve otoritelerini yeniden üretmek için ailelerinde bu tekniği nasıl kullandıkları gösterilecektir.

MÖ için siyaset yapma, *çocuğun taleplerini kontrol altına alıp bir yere kanalize etme* anlamına gelmektedir. Böylece MÖ çocuğunun taleplerini kendi denetimi altında tutabilmeyi başarmaktadır. MÖ için ikna etme olarak da ifade edilebilir.

“Ben çocuğumla yeri geliyor, çok böyle zor durumlarda işin içinden sıyrılmayı biliyorum. Mesela çocuk acil bir şey istedi. Diyelim bir oyuncak istedi, top istedi. Ee

biz bunu şimdi topu almam demiyorum. Ama biraz ona siyaset yapıyorum. İşte diyorum. Oğlum daha yeni aldık ya diyorum. Bu topun kullanımı diyorum işte şu kadar zamanı var. Ee sen daha bunu bu kadar kullanmamışsın. Diğerini o zaman almamız lazım. Bunların hepsinin ömrü var. Bak yediğin yiyeceklerin bile burada tarihleri var diye gösteriyorum. Ha diyor baba bunun daha ömrü bitmemiş diyor o zaman. (...) Diyorum ki tamam ben bunu ortaya koyuyorum. Ya ben bunu tamamen alayım. İkiniz de oynamayın. Ama ikinizde oynamak istiyorsanız, nasıl paylaşım yapacağınızı düşünün. Karar verin bana bildirin. Haksızlık varsa ben bunu yine alırım içinden. Siyasette de bu böyledir. Size hemen bir şey koyarlar, kepçeyle buradan alırlar. Yani bugün iyisiniz, yarın kötüsünüz (...) Gizli siyasettir bu. Ne yaptım? Malzemeyi koydum ortaya. Bunun tamamen kalkmasını istiyor musunuz? İstemiyoruz. Kullanmak istiyor musunuz? Evet. Ama bir tane var. Ona versem o küsecek, ona versem o küsecek. Ne diyorum? Aranızda karar verin. Siyasette de bu böyledir” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ, siyaset yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *ikna etmek, anlatmak ve uyarmak* tekniklerini kullanmaktadır. İkna ederek kaşıkla verdiği kepçeyle alabilmektedir. Ayrıca anlatma ve uyarma ile çocuğun taleplerini kontrol altında tutabilmektedir. Böylece çocuk hem babasına daha çok bağlanmakta hem de disipline olabilmektedir. Siyaset yaparak MÖ, aile üyelerinin ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemeye çalışmaktadır. Bu şekilde onların ne isteyeceğini önceden görüp kendi arzusuna göre şekillendirmeye çalışmaktadır.

SA için siyaset yapma, *kendi eylemlerini meşrulaştırma ve çocukların taleplerine karşı uyanık olma* anlamlarına gelmektedir. SA, siyaset yapmadan çocuğun ihtiyaçlarının üretilmesi sürecine müdahale ederek belirleyici olmayı anlamaktadır. Böylece onların taleplerini istediği yöne çekebilmektedir. Siyaset yapma proaktif babalık tarzı olarak da ifade edilebilir. Ayrıca siyaset yapma babanın kararlarının yüksek oranda kabul edilmesini de sağlamaktadır.

“Biraz uyanık davranıyoruz. Ne yapıyoruz, atıyorum. Top alınacak demi? Futbol topu mu basketbol topu mu değil de, ne renk alacağımızı kararlaştırmaya çalışıyoruz. Ya da işte ona legalleştirme diyelim. Mesela çok fazla istemediğimiz bir şey talep ediyorlar örneğin. Hani ne bileyim şunu şöyle yapabilir miyiz? Tercihi onu mu yapalım şu mu yapalımdan ziyade tercih işte biz parka gideceğiz de çocuklar parkta nelerle oynamak istersiniz? Hani iki tane park seçeneği sunsan biri diyecek ki buna gidelim, biri diyecek ötekine gidelim. (...) Artık emrinde yani. Kararı istediğin gibi al karşılıklı. Ama mutlaka söz sahibi ediyorum onları da. Nerede işte renk seçiminde. Hangi oyuncak seçiminde” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA, ailesinde siyaset yapma aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *uyanık davranmak ve tercihlere müdahale etmek* tekniklerini kullanmaktadır. Uyanık davranarak çocukların taleplerinin ne olacağını öngörüp onların ihtiyaçlarını kendi

belirlediği alana çekmeye çabalamaktadır. Böylece tercihlere müdahale ederek çocukların taleplerini istediği mecraya çekmiş olmaktadır. Bu teknikler babanın gerçekleştirmek istemediği olası istekleri önceden görüp çocuğa hissettirmeden müdahale etmenin imkânını sağlamaktadır.

TK için siyaset yapma, *çocuğun taleplerinin çocuğa hissettirilmeden baskılanması* anlamına gelmektedir. Siyaset yapma çocuğu kırmadan dökmeden, onu ciddiye aldığını gösterip yapılan pazarlık sonucu babanın kârlı çıktığı bir süreç demektir.

“Demokrat baba olmak. Hem çocuğun fikirlerine değer verip hem de onun her istediğini yapmak değil. Yani ben şimdi o fikirleri söyleyecek. Ama ben onun istediği şeyi yapmakla yükümlü değilim. (...) Bir anlaşmamız var. Anlaşma şu hocam. Ben telefonu değiştirdim. Bir telefon boşa çıktı. Dedi ki telefonu istiyorum dedi. Ben de hayır dedim. Sonra baktım. Kendi içimde muhakeme yaptım bunu. Bu elinde sonunda bunu benden alacak. O zaman ben de karşılıklı bir kazanımın olması gerekiyor. Ben de bir şey kazanmam lazım bu işte. Şu kuralı koydum ona: Dedik ki inançlı insanlarız. Sonuçta hani derler yedi yaşından itibaren çocuğunuzu namaza alıştırın. Dedim ki beş vakit namaz kılarısan telefon senin. İki ay dedim ilk başta numara almayacağım. İki ay senin bu disiplinli bir şekilde götürdüğünü görürsem ııı hatta alacağım dedim. (...) Benim dini inançlarım gereği bu çocuğuma bunu vermem bu şekilde olması benim üzerime görev. Sonuçta bunları yerine getirmesi sonuçta ben kazanıyorum” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK siyaset yapma aracılığıyla aile üyeleri üzerinde otoritesini yeniden üretmek için *dinlemek ve anlaşma yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. TK çocuğunu dinleyerek onun taleplerini öğrenmektedir. Onunla anlaşmalar yaparak ise TK, kendi isteklerinin çocuk tarafından benimsenmesini sağlamaktadır.

BADEP’E katılmış babalar, otorite üretim sürecini örtüklemektedirler. Bu bağlamda örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan siyaset yapmayı babalar sıklıkla kullanmaktadır. Siyaset yapma babalar için *çocukların ihtiyaçlarını önceden görüp bu ihtiyaçların çocuk tarafından dile gelmesinden önce üretilip üretilmeyeceğine karar verme* olarak ifade edilebilir. Saha verilerine göre ise şu anlamlara gelmektedir: *Çocuğun taleplerini kontrol altına alıp bir yere kanalize etme; kendi eylemlerini meşrulaştırma ve çocukların taleplerine karşı uyanık olma; çocuğun taleplerinin çocuğa hissettirilmeden baskılanması*. Bu anlamlar babaların eylemlerinde ise şu şekilde açığa çıkmaktadır: *İkna etmek, anlatmak; uyarmak; uyanık davranmak; tercihlere müdahale etmek; dinlemek; anlaşma yapmak*. Bu tekniklerle babalar, çocuklarında gelişmesini istedikleri davranış ve tutumların belli

bir seviyede olmasını sağlamaktadırlar. Genel olarak siyaset yapmak çocukların istekleri üzerinde babanın tahakkümünün örtük bir şekilde icra edilmesidir. BADEP’e katılmış babalar siyaset yapmayı öğrenerek aile üyelerinin ihtiyaçlarına müdahale etmektedirler. Böylece babalar, otoritelerini örtük bir şekilde yeniden üretmektedirler.

3.3.2.3. İkna Etmek

Örtük otorite stratejisi altında babaların otoritelerini yeniden üretmek için sıklıkla başvurdukları tekniklerden biri de ikna etmektir. Bu başlık altında BADEP’e katılmış babaların ikna etme tekniğinden nasıl bir şey anladıkları ve otorite üretmek için bu tekniği eylemlerine nasıl yansıttıkları ortaya konulacaktır.

TK için ikna etmek, *çocuğu disipline edebilmenin şiddetten uzak yolu* anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle ikna etmek TK için *beklentilerinin herhangi bir zor olmaksızın aile üyelerince yerine getirilmesini sağlama* anlamına gelmektedir.

“Şunu söyledim sadece. Kızım şu anda siz daha çocuksunuz. Önünüzde eğitim öğretim hayatı var. Siz okula gitmek için şu an da yani siz eğitim almak için okula gidiyorsunuz. Bu gibi şeylere pek vakit ayırmamanız lazım. Ha dedim sen sevebilirsin. (...) (Aşırı ısrarcılığı konusunda) Sadece şunu söyledim. Bazı belki ıı hikâyelerden yola çıkmak suretiyle sabretmenin güzel bir şey olduğunu, ıııı ve o zaman elde edildiğinde daha güzel olacağını söylemişimdir. Yani şey olarak da onun haricinde şey yapmadım. (...) Mesela benim halen uygun bulmadığım mesela ben geçmişten beri ıı parmaklarını boyamayı sever bizim kız. Boyamasını istemiyorum. Ve anlattığım şey şu. Sana zarar veriyor. Kimyasaldır bunlar. Ve sana bir şekilde hem kanserojen olması sebebiyle nihayetinde geleceğini etkileyecek bir durum. Ben bunu anlatıyorum” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK ikna etme aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *konuşmak* tekniğini kullanmaktadır. Konuşarak çocukta gelişmesi beklenen kuralları ona aktarmaktadır. Böylece baba çocuktan beklentileri aktararak onun içsel disiplin geliştirmesini beklemektedir. Böylelikle çocuğun kurala uyma davranışı kendiliğinden bir şekilde gerçekleşmektedir.

MB için ikna etmek *sağlam gerekçeler sunarak aile üyelerini doğru olan konusunda hem fikir kılma* anlamına gelmektedir.

“Ya bir şeye hayır diyorsanız, bunun sebebini açıklamanız gerekir. Bir çocuğu bu konuda ikna etmeniz lazım. Ve o zaman çocuk gerçekten ikna oluyor. Haa demek ki

bundan bundan dolayı babam bana hayır dedi. Ya da beni reddetti bu konuda. (...) Mesela hava dışarıda eksi 2 derece işte yağmur ya da kar yağıyor oğlum dışarıda oynamak istiyor mesela baba dışarıda oynayabilir miyim? Ben de diyorum ki oğlum dışarıda hava eksi derece dışarıda şiddetli rüzgâr var, yağışta başladı, daha da şiddetlenecek, çıkarsan ıslanırsın, hastalanabilirsin, zatürre bile olabilirsin, iste bu senin eğitim yaşantını da etkiler, normal hayatını hayatının akışını da etkiler okula bile gitmene engel olabilir, arkadaşlarınla görüşemeyebilirsin gibi böyle yaklaşımlarla onu ikna etmeye çalışarak (...) İkna edebiliyorsanız sağlam dayanaklarla mantıklı açıklamalarda bulunuyorsanız sizi dinliyorlar. (...) Ve bazı şeylerin ben dozunu aşıldığını, ona zarar geleceğini düşündüğüm durumlarda Aslı şu şu kişilerle görüşmeni istemiyorum şu şu gerekçelerden dolayı. Şunla ilişkini kes, şunla görüşme veya şuraya artık gitme diyorum. O da peki diyor” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *gerekçe sunmak ve sebep-sonuçları göstermek* tekniklerini kullanmaktadır. Gerekçe sunmak yapılması gereken her ne ise onun neden yapılması gerektiği hakkında doyurucu kanıtlar sunmak anlamına gelmektedir. MB gerekçe sunmayı çocuğun talebinin neden reddedildiği ya da onandığını bildirmek anlamında da kullanmaktadır. Ayrıca sebep-sonuç bağlantıları belirtilerek mevcut kurallar aile üyelerine aktarılmaktadır. Dolayısıyla kural ihlalinin neden yapılmaması gerektiği aile üyelerine benimsetilmeye çalışılmaktadır. Hem içsel disiplinin hem de kurucu korkunun çocukta yerleşmesini sağlayarak MB kural ihlallerinin önüne geçmektedir.

EB için ikna etmek babanın *beklediği davranış örüntülerinin aile üyelerince benimsenerek sergilenmesi* anlamına gelmektedir. Özellikle doğru olanın yapılması için çabalama olarak ifade edilebilir.

“Ya da bisiklet istiyordu. Bisiklet alacağız ikisini birden alamayız demiş olabiliriz. İı zannediyorum böyle konuşmalar geçti. Bir süre sonra da sakinleşti. Hani ikna ettik diyelim. (...) Yine anneyle kapışıyorlar. Atıyorum mesela Pazar günü atıyoruz oturuyoruz bir şekilde bir konuda kapışıyorlar. Yaptığının yanlış olduğunu anlatıyorum konuşarak ve bir çözümü olduğunu aslında bunun. Ne oldu mesela, ıı televizyonda çizgi film izlemek istiyor ve bir patlama zamanıydı. Ben haber izlemek istiyorum televizyonda, o da çizgi film istiyor. Ondan sonra annesi de kızdı iş filan. Bunu izlememiz gerekiyor gibi filan feşmekan. Biraz sıkıntı oldu. Küstü filan. Daha sonra televizyonu kapattım ben. Dedim hani sen gerçekten çizgi film izlemek istiyorsan sonuçta evde bir bilgisayarımız var, bir tabletimiz var. Hani sen illa bunu sen televizyondan izlemek zorunda değilsin. Bunu tableten de izleyebilirsin televizyondan da izleyebilirsin. İı bunun bir çözümü var. Sen annene kötü konuştun. Annen çok üzüldü. Kendini kötü hissetti. Ama sen de hani kötü davrandın ona. Böyle olmamalıydı gibi bir konuşma yaptık. Daha sonra gitti annesinden özür diledi” (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *açıklamak ve alternatifleri belirlemek* tekniklerini kullanmaktadır. Açıklamak ve alternatifleri belirlemek ile EB yapılan şeyin ne olduğunu ve sonuçlarının ne olabileceğini göstermekte ve eğer yanlışsa yapılması gerekenin ne olduğunu aktarmaktadır. Böylece baba, çocuğa zor ya da şiddet öğelerini kullanmadan onların kendiliğinden bir şekilde kuralı gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Doğru olarak kabul edilen eylemin yapılması içsel disiplin ile sağlamış olmaktadır. Bu anlamda ikna etmenin içsel disiplinin bir alt tekniği olduğu söylenebilir.

SA için ikna etmek *çocuğun doğru olana yönlendirilmesi* anlamına gelmektedir. İkna etmeyi profesyonel düzeyde kullanan SA bu sayede çocuklarının kuralları ihlal etmelerinin önüne geçmektedir.

“Çocuklara her şeyi oturup anlatmam gerektiğini öğrendim. Çocuk senden daha iyi çözümlüyor. Sen den daha iyi anlıyor. (...) İşte forma aldık dün. Baba niye kendine almadın? Algılıyorlar. Oğlum belli bir gelir ortalamamız var. Belli bir paramız var bizim. Cebimizde o paranın tamamını bitirirsek yarın öbür gün size başka bir şey alamam. Ve yani çok acil bir ihtiyacımız daha öncelikli bir ihtiyacımız olduğunda bunu karşılayamayabiliriz. O yüzden çok da bana lazım değil. Ama illaki siz de Barselona formasını beni görmek istiyorsanız alım ben de bir tane. (...) Bilgisayarın bir saatten 45 dakikadan sonra kendisine vereceği zararları anlatarak. Anlatarak. Oğlum bak böyle yaparsan işte göz sağlığın şöyle bozulur. Yanlış bir siteye girersen ahlaki düzen böyle olur. İşte bunun zararlarını da gördükten sonra bir müddet alttan aldık tabi. Bir buçuk iki saate çıkardığı oldu. Gözler yoruldu. Kan çanağına döndü. Bak bakalım şimdi aynaya. Kasıtlı olarak izin verdik mesela. Hani yaparak yaşayarak dediğimiz öğrenme var ya gözler kan çanağına dönünce iki gün göz damlası kullanınca, göz sağlığına zarar verdiğini anladı” (SA,41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *gereçekler sunmak ve deneyime imkân sağlamak* tekniklerini kullanmaktadır. Gerekçe sunmak ile SA çocuğun belli bir davranışı sergilemesi için kuralı içselleştirmesini sağlamaktadır. Böylece çocuklarında içsel disiplinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca deneyimlemeye olanak sağlayarak çocuklarının bir eylemin zararlı sonuçlarıyla yüzleşmesini gerçekleştirmektedir. Bu şekilde çocuklar yapılmasının yanlış olduğu ifade edilen eylem biçimlerinden bile isteye kaçınmaktadırlar.

MY için ikna etmek *kuralların çocuk tarafından özümsemesi için çabalama* anlamına gelmektedir. İkna etmek içsel disiplini geliştirmeye dönük bir uygulama

olarak ifade edilebilir. MY için ikna etme terbiye etmenin bir yolu olduğu söylenebilir.

“Önce anlamaya çalış. Konuş. Çocuğa anlat. Kaç sefer söyledim hala aynı şeyi yapıyor. Ee olsun sen yine konuş. Tekrar tekrar konuş. Anlayana kadar konuş. Çocuğa bağırıp çağırarak çocuğu terbiye etmemiz mümkün değil. (...) Ben açıkçası ben tamamen tekrar tekrar çocuğa anlatmaktan yanayım. Bak kızım senin yaptığın bu olay yanlış. Bunu böyle yapıyorsun. Bunu düzelt. Çünkü çocuğa bağırarak, bağırarak hiçbir şey anlatabileceğinize inanmıyorum ben. (...) Şurada şunu anladım ben çocuğa nasıl yaklaşırsan tepkiyi de o şekilde oluyorsun” (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

MY ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *konuşmak ve anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Konuşma ile çocuklarına sorumluluklarını tam olarak anlatmaktadır. Ayrıca anlatmak sayesinde çocuğun kuralı içsel disiplin ile uygulaması sağlamaktadır. MY çocuklarıyla konuşup onlara kuralları anlatarak onların yerleşik kurallara neden uymaları gerektiğini gerekçeleriyle, makul bir şekilde sunmaktadır.

SB için ikna etmek *içsel disiplinin sağlanması* anlamına gelmektedir.

“Mesela kızım bazen küçük de olsa çocuksu yalanlar söylediğini fark ediyorum. Çağırıyorum. Ezelim bak bu aslında şöyle idi bence. Hani bu böyle de olsa, hani sen burada hatalı da davranmış olsan bana doğrusunu söyle. Küçük de bir yalan olsa yalan söyleme. Bu bizim aramızdaki ilişkiyi bozar. Şeylerini böyle küçük anekdotlarımız oluyor. (...) Belli bir yaştan sonra dedesi vefat etti. Bir ara ölüm korkusu oldu. Biraz şeyi o arada cennet cehennem muhabbeti. Ona gerekli açıklamaları yaptık. (...) Bunu sık kullandığımı düşünüyorum kızım beni çok üzüyorsun. Benim çok üzülmemi ister misin?” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *gerekçe sunmak* tekniğini kullanmaktadır. Baba çocuğuna yaptığı hatalı şeyleri anlatarak onun güvenini elde etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca çocuklarına kuralları ihlal etmenin karşılıklı güveni zedeleyeceğini öğretmektedir. Böylece kurallara neden uymalarını daha açık ve net olarak sunup aksi durumlarda nelerle karşılaşabileceklerini belirtmektedir. SB bir yandan aile üyelerini korurken bir yandan da onlarda içsel disiplinin gelişmesini sağlamaktadır.

ÖY için ikna etmek *çocuğun içsel disiplini edinmesi için uygun bir dil kullanma* anlamına gelmektedir. ÖY ikna etmenin aile içinde şiddet söylemini ortadan kaldıran bir etkisi olduğunu belirtmiştir.

“Yani çocuğu diyelim ki geç uyuyor. Ya git uyu artık kapandı falan demek yerine, televizyon kapandı hadi yat uyku saati geldi demek yerine, işte uyumazsan yarın geç kalırsın, okuluna yetişemezsin. Dinlenemezsin gibi çocuğun anlayacağı dilden daha yumuşak bir şekilde anlatarak bunları yaparak bunları yapmayı öğrendik. (...) Daha uygun dille. Bir de çocuğun yap yapma demek yerine, yaparsa ne olacak, yapmazsa sonucu ne olacak, onları da anlatarak mesela çocukta konuşunca onun da daha iyi anladığını daha iyi özümselediğini, çünkü bir şey yap diyoruz. (...) Onlara sınırlamalar koyduk tabii ki. Kesinlikle oynamayacaksın yasaklıyorum demiyoruz. O olmuyor, olmayacağını da biliyoruz. Bir saat madem çizgi film izledin bir saatte belgesel izle. Çocuk belgesellerinden izle. Ya da oğlum kitap okuyabildiği için kitaplarını okunu. Hikâye kitabı ya da” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *gerekçe sunmak ve alternatifler önermek* tekniklerini kullanmaktadır. Gerekçe sunmak çocuğun bir eylemi neden yapması gerektiğini kanıtlarıyla birlikte çocuğa aktarmak anlamına gelmektedir. Bu şekilde gerekçeleri gören çocuk kuralları içsel disiplin ile yerine getirmek için çabalar. Alternatif sunma ile çocuğun enerjisi babanın zararlı olmadığını düşündüğü uygulamalara aktarılır.

OE için ikna etmek *çocuklarının davranışlarını doğru olana çekme girişimi* anlamına gelmektedir. Özellikle çocukların kuralları anlamaları ve uymalarının sağlanmasında bu tekniğin önemli olduğunu düşünmektedir.

“İşte bugün bir kıza âşık olmuş birinci sınıfta. (...) Biz bunları anlatmaya başladık ona. Ne yapabiliriz? Aman oğlum hayır öyle olmaz, böyle olmazla değil de ona bunu tatlılıkla anlatmaya başladık. Biz bunun olumlu sonucunu almaya başladık Eymen’de. (...) Ama ona şunu anlattım. Bak bunu yapabilmek için senin 18 yaşına gelmen, ehliyet alman gerekiyor. Bugün Eymen bunu yapıyor. Arka koltukta oturuyor. Kesinlikle öne geçmiyor. Yasağı biliyor. (...) İki bir şey yapma demektense bunu anlatarak, tabletle, telefonla, bilgisayarla oynama. Kaldırıp yasaklama yok. Zararları sana şunlar. Zamanını çalıyor, boşa zaman harcıyorsun. Uykundan çalıyor. Bizimle vakit geçirmen gerekirken bizimle vakit geçirmiyorsun. Bu şekilde misafir geldiğinde onlarla diyalog kuramıyorsun ve güzellikleri kaybediyorsun. Esir ediyor seni” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *gerekçeler sunmak* tekniğini kullanmaktadır. Bu teknikle baba çocuğuna neyi neden yapması gerektiğini çocuğun anlayabileceği şekilde anlatmaktadır. Böylelikle çocukta kurallara uyma davranışı gelişir. Bu teknik çocukta içsel disiplinin gelişmesini sağlar.

HK için ikna etmek *çocuğun motivasyonunu arttırma* anlamına gelmektedir. Çocuğunun başarısını arttırmak için yapılan çabalardır.

“Şunu sordum kızıma. Hangi okulu kazanmak istiyorsun? Gidebileceğin okullar şunlar. Bu okullara gidersen bunları bunları yapabilirsin. Bu okula gidersen bunları bunları yapabilirsin. Bunu yapabilmen için şöyle çalışman lazım. (...) Öğretmeni ile yaşadığı her türlü sıkıntıyı kendisinin çözmesini sağlamaya çalışıyorum. Gidip öğretmeniyle konuyu konuşmasını istiyorum. Bir büyüğüyle nasıl amcasıyla bir sıkıntı yaşadığında işte amcasıyla gidip konuşmasını istiyorum. (...) Ya yapacaksan otur beraber yapalım bunu. Ya da kendi başına yapacaksın ben senin yanında olamayacağım dedim. Sonra baktım saat dokuzda gel de yapalım dedi. Oturduk bir saat kadar bir saat on-beş dakika kadar sürdü beraber yaptık. Mesela orda bana ihtiyacı oluyor mesela. Türkçeyi çözüyor muhtemelen şeytan orda onun kanına giriyor. Yeter bu kadar diyor. Baba yeter mi sence. Diyorum ki bak biz söz verdik, bu sözü tutalım. Ha şunu diyebilirsin. Baba çok yoruldu yapmak istemiyorum dersin yapmayabilirsin. Ama emin ol bunu yaptıktan sonra iyi ki baba yapmışız diye buradan kalkacaksın diyorum yani. O gönül rahatlığı içimize dolan o şeyi yaşayacaksın diyorum devam ediyor yani” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *anlatmak ve cesaretlendirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Kızının hedeflere ulaşabilmesi için motivasyonunun diri tutulması gerektiğini düşünen HK ona kurallara neden uyması gerektiğini anlatmaktadır. Ayrıca hedefe ulaşması için gerekli yerlerde onu cesaretlendirerek yoldan uzaklaşmasının da önüne geçmektedir. Bu şekilde çocuğuna belirlediği hedefe ulaşması için destek olmaktadır.

MÖ için ikna etmek *mevcut kurallara uyulmasını sağlama* anlamına gelmektedir.

“Akşam yemeğine gelmiyor. Dedik tamam oğlum şu anda gel. Çünkü önceden beri hep bu saatte yiyorduk. Farklı bir saatte yedik mi diye sordum. Yok dedi baba dedi. Peki şimdi neden farklı bir saat istiyorsun? Ondan sonra dedi yok dedi. Ondan sonra şu anda gidiyoruz yiyoruz yemeğimizi yarın hep beraber karar verelim madem çizgi film bu saate geliyorsa ya bir saat ileri alalım ya da bir saat önceye alalım yemeğimizi. Çocuk ikna oldu. (...) Ben veriyorum o da işliyor. Ama onu nasıl işliyor? Kötüyü gösteriyorum. Bakın ben sizi aradım mı oğlum? Aradın. Kızımıyorum açıklamacı gidiyorum ama diğerinin annesi aha buraya geldi. Pat pat çocuğa vuruyor. (...) Çocukla da mesela biz pikniğe gideceğiz. Bana söyler. Bu hafta sonu pikniğe gidecek miyiz? Ben de ona tamam derim ya da hayır şu sebepten dolayı gidemeyiz. Ya da istirahat edeceğim diye açıklarım” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ ikna etmek aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *Sokratik sorular sormak, analojik ve anlaşılır açıklamalar yapmak, bir eylemi kademe kademe anlatmak ve gerekçeler sunmak* tekniklerini kullanmaktadır. Sokratik sorular sorarak MÖ çocuğun neyin doğru neyin yanlış olduğunu kendi kendine fark etmesi için çabalar. Analojik ve anlaşılır açıklamalar ile MÖ çocuğun elde etmek istediği bir şeyin başka bir olayla bağı kurularak ya reddi ya da onaylanması için gerekli zemini elde eder. Bu şekilde MÖ çocuğunda içsel disiplinin gelişmesine yardımcı olur.

Yapılması beklenen bir eylemin çocuk tarafından gerçekleştirilmesi için kuralı parça parça yaptırtarak çocuğunda davranış gelişimini amaçlamaktadır. Böylece çocuk içsel disiplini geliştirerek kuralı icra etmektedir. Son olarak MÖ gerekçeler sunarak yapılan ya da yapılmayan bir eylemin neden ve sonuçları izah edilerek çocuğu kurala ikna eder.

AÖ için ikna etmek *çocukla davranış değişikliği için yapılan konuşma* anlamına gelmektedir. Çocuğunun ya da eşinin davranış gelişimini sağlamak için onlara vermiş olduğu girdiler olarak ifade edilebilir. Bu anlamda ikna etmek kurallara uyulmasını sağlamak anlamına gelmektedir.

“Evde konuşmak lazım. Konuşkan olmak lazım. Eve girdiğiniz zaman eşinize çocuğunuza merhaba demek lazım. Halini hatırını sormak lazım. Onlarla ilgilendiğini değer verdiğinin kelime olarak simgesidir bunlar. Bu sefer eşin görüyor çocukların görüyor. Selamünaleyküm diyorsun o da aleyküm selam diyor. Demiyorsa bekliyorsun. Deyinceye kadar bekliyorsun. Diyecek, bunu demesi lazım. Neden olduğunu anlatıyorsun. Neden bunu yaptığını ve onun buna neden öyle cevap vermesi gerektiğini bunları anlatıyorsun. Hani verdim aldım. Bilmiyor ki çocuk. Bunu anlatacaksın. Şundan şundan dolayı. O onu bilecek. Bunları anlatıyorum. Ya bunu çocuğun anlayabileceği dilde, fazla uzun olarak değil kısa olarak anlayabileceği zaman dilimlerinde, anlayacağı yaşlarda yavaş yavaş böyle anlatarak. (...) Diyorsunuz ki oğlum, sen şu anda bu yaştasın. Senin uykuya ihtiyacın var. Hepimizin uykuya ihtiyacı var. Senin büyümen için hızlı gelişmen için, sağlıklı olabilmen için daha çok uyuman lazım. Şu yaşlardaki insanlar bu şekilde uyur. Bu yaştaki insanlar bu şekilde uyur” (AÖ, 40 yaşında, Teknisyen, Eskişehir).

AÖ ailesinde ikna etme aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *rol model olmak ve gerekçe sunmak* tekniklerini kullanmaktadır. Rol model olma ile AÖ aile üyelerinin davranışları nasıl yapmaları gerektiğini bilfiil kendisi uygulayarak göstermektedir. Kendisi kuralı uyguladığı için aile üyeleri de kuralı uygulamaya dönük edimlerde bulunmaktadır. Gerekçe sunarak ise yapılması istenen davranışın nedenleri anlaşılabilir bir dille çocuğa aktarmaktadır. Bu sayede çocukta kurala uyma davranışı geliştirilmektedir.

Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan ikna etmek BADEP’li babalara göre *çocuklarının kurallara uymalarını sağlamak için şiddetten kaçınan bir dille onları yönlendirmek* anlamına geldiği söylenebilir. Detaylı olarak ise şu anlamlara gelmektedir: *Çocuğu disipline edebilmenin şiddetten uzak yolu; beklentilerinin asabileşmeden aile üyelerince gerçekleştirilmesini sağlama; sağlam gerekçeler*

sunarak aile üyelerini doğru olan konusunda hem fikir kılma; aile üyelerinden sergilemelerini beklediği davranış örüntülerinin gerçekleştirilmesini sağlama; çocuğun doğru olana yönlendirilmesi; kuralın çocuk tarafından özümsemişi; çocuğun içsel disiplini edinmesi için uygun bir dil kullanma; çocuğun motivasyonunu arttırma; mevcut kurallara uyulmasını sağlama ve çocukla davranış değişikliği için yapılan konuşma. Bu anlamlar BADEP'e katılmış babaların eylemlerinde şu şekilde açığa çıkmaktadır: *Konuşmak; gerekçe sunmak; sebep sonuçları göstermek; açıklamak; alternatifleri belirlemek; deneyime imkân sağlamak; anlatmak; cesaretlendirmek; Sokratik sorular sormak; analogik ve anlaşılır açıklamalar yapmak; bir eylemi kademe kademe anlatmak ve rol model olmak.* BADEP'e katılmış babaların çocuklarını idare edebilmek için bu tekniği sıklıkla kullandıkları bulgulanmıştır. Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olarak ifade edilebilecek ikna etme ile babalar aldıkları eğitimin de katkısıyla aile üyelerinin kural ihlalinde bulunmalarının önüne geçmektedir. Üstelik babalar bu teknik sayesinde kuralların aile üyelerince içsel disiplin haline getirilmesini de başarmaktadırlar. Dolayısıyla ikna etme tekniği ile babalar zorla(n)madan aile ilişkilerini sürdürebilmekte ve kural ihlallerine mahal vermemektedirler. Bu teknik sayesinde babalar çocukları üzerinde kuralları dikte etmekte ve tahakküm kurmaktadır. Ancak bu tahakküm örtük otorite stratejisi ile gerçekleştirildiği için olumlu olarak karşılanmakta ve aile üyelerinin kurala karşı gelmeleri gibi bir durum mevzu bahis olmamaktadır. Görüldüğü gibi babalar bu teknik ile örtük otorite stratejisini uygulamakta ve otoritelerini yeniden üretebilmektedir.

3.3.2.4. Empati Yapma

Saha bulguları örtük otorite stratejisi kullanan babaların sıklıkla empati yapma tekniğini kullandıklarını göstermektedir. Metodolojik analiz uyarınca BADEP'e katılmış babaların empati yapmadan nasıl bir şey anladıkları ve empatiyi otorite üretmek için ailelerinde nasıl kullandıkları bu başlık altında dile getirilecektir.

ED için *çocuğun düşüncelerini ve hislerini anlama* empati yapmak demektir. ED için empati yapmak baba olmanın en önemli niteliklerinden biridir. Kısacası empati yapmak ED için *çocuğunun farkında olmak* anlamına gelmektedir.

“İletişim uzmanı derken metafor aslında. Tabi ki burada akademik bir birikimden söz etmiyorum ama ııı kişisel olarak en azından empati kurma yeteneğine sahip olabilmeli. Kendisini karşısındakinin yerine koyup onun hislerini, duygularını anlayabilmeli. (...) Temel düzeyde anlamaya istekli olması, dinlemeye istekli olması daha doğrusu yeterli olabilirdi. (...) İletişim kurma. Baba öyle bir iletişim uzmanı olmalı ki çocuğu kendisini ifade etmesine olanak tanımalı. Öğüt vermekten ziyade kendisini ifade etmesine izin vermeli. Aslında pek çok çocuk babasından öğüt dinlemek yerine babasına kendisini anlatmak istiyor” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED empati yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuğun yerine kendini koymak ve öğüt vermekten kaçınmak* tekniklerini kullanmaktadır. ED çocuğunun yerine kendini koyarak çocuğunun neler hissettiğini kavrayabilmektedir. Ayrıca ED öğüt vermekten kaçınarak çocuğun kendini ifade etmesine alan açmaktadır. Böylece ED çocuğunun duygu ve düşüncelerini baskılamaktan uzak durmaktadır. Böylece baba ile çocuk arasındaki bağ iletişimin güçlenmesi nedeniyle daha da sıkı bir hale gelmektedir. Ancak empati yaparak babalar çocuk dünyasını kendi dünyalarına göre inşa edebilmektedirler. Bu anlamda babalar otoritelerini yeniden üretebilmek için çocuk dünyasını empati ile anlaşılır kılmakta ve bu sayede babanın kurallarının çocukta yerleşmesini sağlamaktadırlar.

ST için empati yapmak *çocuğun yaşam dünyası ile iletişim kurabilme* anlamına gelmektedir. Ayrıca ST için empati yapmak aile üyeleri arasındaki sorunların çözümüne çare bulabilmeyi kolaylaştırmaktadır.

“Empati, hani empati yapma duygusunu daha çok artırdı. Benim en büyük yararım o oldu. Çocuğun yerine kendini onun yerine koyuyorsun. Hani istekleri karşısında ne bileyim bir olumsuz davranış karşısında ben olsam nasıl davranırdım? Ben çocuk olsaydım nasıl davranırdım? Empati en çok bu yönümüzü geliştirdi diye düşünüyorum ben. Zaten sorunların temelinde bu yatmıyor mu hocam? Yani empati başvuruyorsak her olay karşısında olay biraz daha minimize oluyor” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

ST empati yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuğun yerine kendini koymak* tekniğini kullanmaktadır. Böylece baba ile çocuk arasında bağ kuvvetlenmektedir. Baba çocuğun yerine kendini koyarak onun yaşam dünyasını anlamaya çalışmaktadır. Böylece ST çocuk kaynaklı herhangi bir sorunla karşılaşmadan ilişkilerini sürdürmektedir.

EB için empati yapmak *çocuğun dünyasını yetişkin dünyasına açma* anlamına gelmektedir. EB çocuğun çocukluğunun doğal olduğunu ancak bu dünyanın

yetişkinlerce anlaşılmasının zor olduğunu belirtmiştir. EB için empati tam olarak bu iki farklı dünyanın kesişmesini sağlayan bir beceri olarak anlam kazanmaktadır.

“Halbuki orta bir yol bulmak bir şekilde, çocuğun bunu neden yaptığını anlamak için çaba göstermek gerekiyor. Hani biz ebeveynler olarak bunları çok şey yapmıyoruz hani. Çünkü sen haklısın ya çocuk ne bilecek durumda oluyor. Halbuki onun dünyasında bu iş başka işliyor. (...) Biraz daha empati kurmaya çalışıyorsunuz. Biraz daha anlayış göstermeye çalışıyorsunuz. Düşünüyorsunuz en azından. Hani gerçekten bazı davranışların arkasında başka şeyler oluyor. Onu çok algılayamıyorsun. Şimdi biraz daha dikkat ediyorsun. Acaba ne demiş olabilir ya da ne hissetmiş olabilir. (...) Büyük adam gibi davranırsa çocuk olmanın bir anlamı yok. Bazen çok şey bekliyoruz. Şey yapamıyoruz hani. Her şeyi biliyor diyoruz bunu niye anlamıyor gibi düşünüyoruz. Ama onun dünyasında o başka bir şey” (EB,41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB empati yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *aile üyelerini anlamak ve onlara karşı anlayışlı olmak* tekniklerini kullanmaktadır. Ayrıca EB empatinin şartı olarak *çocuğu çocuk olarak kabul etmek* gerektiğini ifade etmiştir. Çocuğu anlayarak çocuğun çocukça olan dünyasına yakın olmanın başarılacağını düşünmektedir. Ayrıca ona karşı anlayışlı olmak sayesinde EB çocuğun çocukluklarını anlamayı ve gerektiğinde hoşgörü ile yaklaşmayı başarmaktadır.

OE için empati yapmak *iletişim kurma* anlamına gelmektedir. Çocukları sevdiğini belirten OE bu sevgisi sayesinde doğallığında empati yapabildiğini ifade etmiştir. Kısacası OE çocuklarla yakınlık ve ilişki kurabilmesini sağlayan şeyin empati olduğunu ifade etmektedir.

“İletişim. Onlarla güzel şekilde anlaşabiliyorum. Çünkü şu an da ufaklıkla da her türlü anlaşmayı sağlayabiliyorum, elektriği kurabiliyorum. Evlenmeden önce zaten çocuklara karşı zaafım vardır. Çocuk şeyim yüksektir, empati, diyalog, ilişki. Çocuklarımda da bunu yapıyorum. (...) Elimden geldiği kadar, özellikle şu anda Eymen anladığı için, her şeyini anlatarak yapıyorum” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE empati yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *sevmek ve düşünceleri anlatmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocukları seviyor olması onlarla iletişim kurabilmesini sağlamaktadır. Çocuklarla iletişim kurmak ise onlarla diyalogun yollarını açmaktadır. Anlatma ile de çocuğundan beklentilerini ona anlatarak kendi düşüncelerini çocuğuna aktarmayı başarmaktadır.

Sİ için empati yapmak *çocuklarla iletişim kurmayı ve onları anlamayı sağlayan bir beceri* anlamına gelmektedir. Empatinin aile üyeleri arasında karşılıklı diyalog kurulmasına yardımcı olduğuna inanmaktadır. Kısacası empati yapmak çocukla karşılıklı bir ilişki kurmak için karşılıklı anlayış zemininde tarafların buluşması anlamına gelmektedir.

“Şu anda oğlumla büyük oğlumla iletişimim iyi. Ha benim istediğim noktaya geldi mi? Hayır gelmedi. Tabi ki gelmedi. Tabi ki gelmedi ama en azından, en azından iletişim kurabiliyorum. (...) İletişim kuramıyordum derken şöyle yani empati yapamıyorduk birbirimizle. Ne o benle ne ben onla. Ne o beni anlıyordu ne ben onu anlıyordum. Yani dediğim gibi ın bir şeyde o çok rahat ya da bana o öyle geliyor. Çok rahat, çok large diye geliyordu” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ empati yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *iletişim kurmaya çabalamak* tekniğini kullanmaktadır. Böylece çocuklarıyla olan ilişkisini sürdürülebilir bir seviyede tutarak ilişkilerini koparmadan sürdürmeyi sağlamaktadır.

MB için empati yapmak *çocuğu anlayıp onun davranışlarını öngörülebilir hale getirme* anlamına gelmektedir.

“Yok ama modernleşmekten daha ziyade mantıklı olmaya çalışıyorum mantıklı olmaya çalışıyorum biraz empati kurmaya çalışıyorum. Empati kurup mantıklı olmaya çalışıyorum desem yanlış mı olur desem. Onu anlamaya çalışıp, biraz da ona nasıl zarar gelmez, onu nasıl yönlendirirsem onun için daha uygun oluru düşünüp o şekilde girdilerde bulunuyorsunuz bunu kastettim aslında” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB empati yapma aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *mantıklı olmak ve anlamak* tekniklerini kullanmaktadır. Mantıklı olmakla MB aldığı kararların geçerliliğini ve doğruluğunu ifade etmektedir. Bu sayede çocuğu için en uygun olanı elde etmeye çalışmaktadır. Anlama ile de çocuklarının davranışlarını ve taleplerini kavrama çabasını kastetmektedir. Böylelikle çocuklarının hedeflerinin ne olması gerektiğini belirleyerek onları yönlendirebilmekte ve kontrol edebilmektedir.

HK ve İF için empati yapmak *çocuğunun yaşadığı sıkıntıların neler olduğunu anlayabilme* anlamına gelmektedir. Çocuğuyla yaşadığı sorunları aşmak için empatinin önemini fark eden babalar bu sayede çocuğunun neler düşünüp hissettiğini anlamaktadır. Empati yapmak bu eğitilmiş babalar için çocuk ile yetişkin arasındaki duvarı aşmak için önemli bir araçtır.

“Yani çocuğumun, çocuğumla yaşadığım sıkıntılarda en büyük silah iletişim. Onu dinleyebilmek, onu anlayabilmek. Biraz önce de söylediğim gibi onun yaşadıklarının çok normal olduğunu düşünebilmek. (...) Nasıl söyleyebilirim ki? Dinliyorum yani. Dinlemek. Hatta belki empatiyi de koyabilirim. Empati yapmak kendimi onun yerine koymak. Ne düşündüğünü hissetmek adına iyi yaptığımı düşünüyorum” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

“Hani çocuklar ne diyor biz ne anlıyoruzdan ziyade onların ne dediklerini bizim doğru anlamamız önemli. Tamam onlar bir şeyler söylüyor ama biz çocukları hep kendimiz gibi görmeye çalışıyoruz. Aslında çocuklar çok sadece ve basit düşünüyorlar. Biz biraz daha olayı karmaşıktırıyoruz. Dolayısıyla da bu eğitimde hani bana en çok faydası çocuğun ne demek istediği bizim nasıl anladığımız onunla ilgili” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF ve HK empati yapma aracılığıyla ailelerinde otoritelerini yeniden üretmek için *dinlemek ve yaşadıklarını anlayabilmek yani onların dünyasının içine girmek* tekniklerini kullanmaktadırlar. Böylece bu eğitimli babalar çocuklarıyla olan ilişkisini güçlendirmektedirler. Bu sayede sağlam iletişim kurmayı başarmaktadırlar.

Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan empati yapmak BADEP’li babalara göre çocuklarının duygu ve düşüncelerini anlayabilmek anlamına gelmektedir. Detaylı olarak ise şu anlamlara gelmektedir: *Çocuğunun neler hissettiğini anlama; çocuğunun farkında olma; çocuğun yaşam dünyasını anlama; çocuğun dünyasını yetişkin dünyasına açma; iletişim kurma; çocuklarla iletişim kurmayı ve onları anlamayı sağlayan bir beceri; çocuğunu anlayıp onun davranışlarını öngörülebilir hale getirme; çocuğunun yaşadığı sıkıntıların neler olduğunu anlayabilme*. Bu anlamlar BADEP’e katılmış babaların eylemlerinde ise şu şekilde açığa çıkmaktadır: *Çocuğun yerine kendini koymak; öğüt vermekten kaçınmak; çocuklarını anlamak ve onlara karşı anlayışlı olmak; çocuğu çocuk olarak kabul etmek; sevmek; düşünceleri anlatmak; iletişim kurmaya çabalamak; mantıklı olmak; dinlemek ve yaşadıklarını anlayabilmek için onların dünyasının içine girmek*. Empati yapmak BADEP’e katılmış babalar için çocukların davranışlarını anlamlandırmayı sağlayan bir tekniktir. Böylece empati yaparak babalar çocuklarının eylemleri üzerinde tahakküm kurabilmektedirler. Bu teknik sayesinde *çocuk dünyası* babanın dünyasına açılarak babanın bu dünya üzerinde tasarrufta bulunmasının imkânı ortaya çıkar. Özellikle babaların tarihsel pozisyonu da göz önüne alındığında babaların böyle bir beceriden otorite devşirmektedirler. Bu beceri sayesinde aile içi ilişkilerde çatışma yerini uyuma bırakmakta ve itaat sorunları ile karşılaşılmasının önüne geçilmekte ya da

minimize edilmektedir. Empati yapabilme karşılıklı olarak anlaşabilmenin yollarını bulmak anlamına gelmektedir. Empati becerisi edinmiş babalar aile üyelerini anlamada görece başarılı olmaktadır. Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olarak empati yapma ile babalar otoritelerini yeniden üretmektedirler.

3.3.2.5. Kaliteli Zaman Geçirme

Saha bulgularına göre BADEP'e katılmış babaların örtük otorite stratejisi altında kaliteli zaman geçirme tekniğini sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Bu başlık altında BADEP'e katılan babaların kaliteli zaman geçirmeden nasıl bir şey anladıkları ve bunu ailelerinde nasıl kullandıkları ortaya çıkarılacaktır.

TK için kaliteli zaman geçirmek *çocuğu tanımak için birlikte çeşitli aktivitelerde bulunma* anlamına gelmektedir. Ayrıca TK kaliteli vakit geçirme sayesinde çocuğuyla arkadaş olduğunu ve birbirleriyle dertleşebildiklerini dolayısıyla da daha samimi olmayı başardıklarını belirtmiştir.

“Bir de kaliteli vakit geçirme. Çocukla biz aslında gün içerisinde vakit geçiriyorsunuz ama göz teması kurmadan, onunla birebir oynamadan onun derdini bir taraftan televizyonla değil de direk gözüne bakmak suretiyle yani o kaliteli zamanla dinlemek suretiyle bunları öğrendik. (...) Odaklandınız. İşte bu kaliteli zaman. En azından belli bir yani şunu söylemişti hoca yarım saat. Hani siz çocuğunuzla iki saat üç saat kalitesiz bir şekilde yani var yok var yok noktasında geçireceğiniz üç saattense belki 15-20 dakika bire bir kaliteli bir şekilde ama karşılıklı var olma suretiyle geçirirseniz daha güzel, daha verimli daha böyle en azından sonuca ulaşan bir şeydir. (...) Belki daha çok zaman geçirmek olabilir. Şöyle diyelim. Aslında ben yeterince vakit ayırıyorum akşam 8'den sonra evimdeyimdir. Belki şu dersleriyle daha fazla ilgilenmek diyebilirim. Ama biz çok şey yapıyoruz Cansu'yla” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *etkin dinlemek ve birlikte aktiviteler gerçekleştirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Etkin dinleme çocuğun herhangi konudaki anlatımına odaklanarak neden bahsettiğini tam olarak öğrenmek demektir. Bu şekilde çocuğa önemsendiği mesajını vererek karşılıklı güveni perçinlemektedir. Karşılıklı güvenin gelişimine ek olarak çocukta içsel disiplinin de yerleşmesini sağlamaktadır. Birlikte aktivitelerde bulunarak TK çocuğuyla ortak bir iş üzerinden bir araya gelmektedir. Hem birbirlerini tanımakta hem de karşılıklı olarak aralarındaki bağ güçlenmektedir.

EE için kaliteli zaman geçirme *aile üyelerine değer verdiğini göstermektedir*. Aile üyelerine değer vermek onlar arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Ayrıca kaliteli zaman geçirme EE için *çocuğunu tanıma* anlamına da gelmektedir.

“Bu sefer çocuğa mesela konuşurken bile göz teması var ya. Direkt çocukla onu hissettirerek ona değer verdiğini, nasıl değer vermen gerektiğini veya konuşarak, bir durumu varsa bir sıkıntı varsa böyle bir aradaki diyalogu yaparak, muhabbeti yaparak onu çözmeye yönelik, o çocuğa güven verebilmeyi hani babam benimle ilgileniyor, babam benim derdimle sıkıntıyla uğraşıyor. İşte çocuğa değer verme. (...) Televizyondan ziyade bu sefer çocukla sohbet, kızımın oğlumla, günü değerlendirme, ne yaptın? Ne ettin, var mı bir problemin vs. böyle genelden ayrıntıya doğru daha böyle farklı konulara girme, oturup beraber langırt oynama veya birlikte oyun oynayarak satrançtı vs. birlikte zaman geçirebilme, yani daha fazla şey yapmaya çalışmaya başladık. Hafta sonu mesela beraber gezerek aile olarak gezerek, aile olarak daha çok kaynaşmayı” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *sohbet etmek ve birlikte aktiviteler yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Sohbet ederek çocuklarının sıkıntılarını öğrenme fırsatı yakalayarak onları çözmek için çabalamaktadır. Böylece çocuklarına değer verdiğini ilan etmektedir. Birlikte aktivitelerde bulunarak ise karşılıklı kaynaşma oranlarını yükseltmektedir. Bu teknikler sayesinde EE aile üyeleri arasındaki bağı kuvvetlenmektedir.

SA için kaliteli zaman geçirmek *çocukları sosyalleştirme çabası* anlamına gelmektedir. SA için kaliteli zaman geçirme çocuklar için babanın en *kral baba* olmasını sağlamaktadır.

“Valla çocuklarıma ara ara soruyorum ben. Eksik gördüğünüz bir şey var mı harbiden söyleyin. ‘Yaw sen dünyanın en kral babasısın’ diyorlar. Niye? E hocam işte tabii ki kendime çok fazla özel zaman ayırmıyorum diyeceğim ama mutlu olabilecek kadar ayırıyorum aslında. Büyük bir çoğunluğunu onlarla geçiriyorum ama. Bu onlar için iyi babalığın sembollerinden birisi. (...) Şimdi üçümüz iniyoruz aşağıda top oynuyoruz bazen. Hani bunlar çocuk için süper baba imajını herhalde yapıyor. (...) Sosyal anlamda en iyi ben yaparım herhalde. Sosyalite, yani çocuklarımla çok kaliteli zaman geçirebilirim. Çocuklarımla çok güzel eğlenirim. İyi sohbet ederim. İki en kuduruk oldukları anda bile bir şekilde devreye girip onları kandırır, sakinleştirmeyi de bilirim yani” (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *çocuklarla birlikte eğlenmek* tekniğini kullanmaktadır. En iyi niteliğinin çocuklarla kaliteli vakit geçirme olduğunu ifade eden SA bu şekilde çocukları için önemli kişi haline gelmektedir. Böylece babanın beklentilerini çocuklar bile isteye yerine

getirmektedirler. Kaliteli zaman geçirme sayesinde SA çocuklarıyla olan bağıni kuvvetlendirmektedir.

SG için kaliteli zaman geçirmek *çocuk ile oyun arkadaşı olma* anlamına gelmektedir. Ayrıca SG için kaliteli zaman geçirmek çocuğun babaya olan bağıni güçlendirmektedir.

“Biz onla birbirimizi artık şey yaptık yani hani böyle bir oyun arkadaşımışı gibi akşam belli bir saatimiz var. O saatte buluşuyoruz. Eğlencemizi oyunlarımızı yapıyoruz sonra tekrar ertesi güne kadar bekliyoruz. (...) Oyun arkadaşı şöyle. Onunla daha çok zaman geçirmeye başladığınız zaman sadece babalık değil de farklı farklı şeylermiş gibi ortaya çıkıyor. Sadece bir oyunla ilgili değil. İııı yani onun daha çok vakit ayırdığınız zaman onun daha çok sizi düşkün olduğunu daha çok ortaya çıkıyor. Her işi sizinle yapmak istiyor yani. Bütün oyunlarını sizinle oynak istiyor. (...) Ama ben ona ne kadar çok öyle onla ilgilenmeye başlayınca kendisi bana da yönelmeye başladı. Bana da dönemeye başladı” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *birlikte oyunlar oynamak* tekniğini kullanmaktadır. SG çocuğuyla oyun oynayarak aralarındaki güveni perçinlemektedir. Bu bağlamda SG çocuğuyla kaliteli zaman geçirerek çocuğunun kendisine olan bağılılığını ve güvenini arttırmaktadır.

MS için kaliteli zaman geçirmek *çocuğuyla arkadaş olma* anlamına gelmektedir. Ancak MS arkadaşlık ilişkisinin BADEP sonrası eğitim içerikli olmaya dönüştüğünü ifade etmiştir.

“Boş bulduğum zamanlarda hep kızımın beraber giderdik bir yerlere. Kocaeli’nde sahile giderdik. Parklara, bahçelere giderdik. Alışveriş merkezlerinde beraber gezerdik. Evde beraber oynardık. Çok farklı oyunlar ürettik falan. Hani kızımın ilgileniyordum. (...) Etkili zaman geçirmek. Bu kelime çok önemliydi. Çocuğunuzla oynuyorsunuz, koşuyorsunuz, eğleniyorsunuz ondan sonra oyunlar oynuyorsunuz vs. vs. hani iyi zaman geçiriyorsunuz eğleniyorsunuz. (...) Ama şimdi ne yapıyoruz BADEP’ten sonra işin bu olmadığını yani güzel vakit geçirmek, eğlenmek ama bunun dönüşü olarak çocuğa ne düşündürtebildiniz. Yani çocuğun farklı bakmasını, farklı görmesini sağladınız mı? (...) Dedim ya kızımın vakit geçirmek en çok yaptığım şeylerden bir tanesi. Bu bana zevk veriyor. Mesela akşam yaklaşık hafta içi akşamları düşünürsek kızımın 5 buçuktan itibaren beraberiz. Yatana kadar beraberiz. Bahçemiz var. Mesela havalar güzelleştiği zaman bahçeye ineriz. Çapalama işi varsa çapalama yaparız. Ondan sonra kileri badana yapılacaksa onu yaparız. Çok büyük değil, hobi bahçesi gibi düşünün” (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *çocukla birlikte eğlenmek ve değerlendirmeler yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. MS çocuğuyla vakit geçirerek onun gelişimine katkı sunmaya çalışmaktadır. Çünkü

çocuk ile babanın birlikte vakit geçirmesi MS için çocuğun dış tehditlerden korunması ve ikisi arasındaki güvenin pekişmesi demektir. Buna ek olarak değerlendirmeler yaparak birlikte geçirdikleri vakit esnasında yapılan aktiviteler hakkında çocuğun düşünmeye sevk edilmesini kastetmektedir. Bu şekilde çocuğunun düşünsel gelişimine de destek olmaktadır.

AÖ için kaliteli zaman geçirmek *çocuğu daha iyi tanıma* anlamına gelirken, İF için *çocukla arkadaş olma* anlamına gelmektedir. AÖ çocukla az vakit geçirmenin onu kuralları ihlal etmesine yol açabileceğini belirtmiştir. İF ise çocukla birlikte kaliteli zaman geçirmenin onun sorunlarına vakıf olmayı sağlayacağını ifade etmiştir.

“Çocuklar genelde babalarını az görür. Az görmekten ziyade kaliteli zaman ayırmak. Şimdi 24 saat içindesin. Ama kaliteli bir zaman ayıramamışsın, verememişsin, sevgiyi yaşayamamışsın çocuğunla oynayamamışsın, hoplayamamışsın, gezememişsin. 10 dakika geçir. Kaliteli zaman ver çocuğuna. O çocuk senle 24 saat beraberdir. (...) Siz onu bir saat görmeniz çocuğun size sizin dediğinizin tersinde bir şeyler de yapsa onu şey görebiliyorsunuz. Hani bir saat görebildiğiniz için” (AÖ, 40 yaşında, Teknisyen, Eskişehir).

“Valla mümkün olduğunca ilgili olmaya çalışıyorum. Çocuğuma arkadaş gibi olmaya çalışıyorum. Yani çocuğun her türlü sorunuyla, daha doğrusu çocuğuma vakit ayırmaya çalışıyorum” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

Bu eğitilmiş babalar kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailelerinde otoritelerini yeniden üretmek için *arkadaşlık yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. AÖ çocukla arkadaşlık yaparak geri kalan zamanlarda çocuğun babayı düşünmesini sağlarken, İF ise çocukla arkadaşlık yaparak çocuğun sorunlarını görme fırsatı yakaladığını düşünmektedir. Böylece baba ile çocuk arasındaki yakınlaşma artarken aynı zamanda sorunlar çözümü de kolaylaşır.

Kaliteli vakit geçirmek aşağıdaki babalar için *aile üyelerinin birbirine kaynaşması, baba olma ve çocukların ihtiyaç duyduğu güveni inşa etmeyi sağlama* anlamlarına gelmektedir. Bu tekniğin kullanımıyla babalar çocuklarının kendilerine daha fazla güvendiklerini ifade etmişlerdir.

“Böyle aile oyunları tabudur, efendime söyleyeyim tombala bile değişik böyle oyunlar oynarız ara ara. Sıcak soğuk oyunu vardır onu oynarız. Hani yeter ki birlikte ortak bir şey yapalım birbirimize yakınlaşalım kaynaşalım gibilerinden bu tür faaliyetler yaparız. (...) Valla birliktelik ve paylaşım açısından onlara yani daha çok vakit ayırdığımı düşünüyorum ı hani belki diğer babalara göre. Paylaşımlarımız daha çok

birlikteliklerimiz daha çok hemen hemen her şeyi birlikte yapıyoruz yani” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

“Çoluğunla çocuğunla ilgileniyorsan onlara babalık yapıyorsun evet. Onlarda sana bunu veriyorlar bunu görüyorsun. (...) Çoluğumla çocuğumla güzel vakit geçireyim ki, az olsun ama benden onu istemesinler. Onun açlığını yaşamasınlar” (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

“Hani biraz vakit ayırabilirseniz kendiliğinden birçok şey çıkarıyorsun. (...) Sanırım güven. Niye mesela benimle santranç oynasın. Niye benle dışarıya parka gitsin. Niye benle top oynasın. Niye birlikte uçak yapıp uçuralım mesela. Hoşuna gidiyor. Birlikte zaman geçirmek kavramı, güven de olduğu sürece hoşuna gidiyor” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

Bu eğitilmiş babalar kaliteli zaman geçirme aracılığıyla ailelerinde otoritelerini yeniden üretmek için *çocuklarla birlikte etkinlik yapmak* tekniğini kullanmaktadırlar. Bu eğitilmiş babalar çocuklarıyla aktiviteler gerçekleştirerek onları daha iyi tanımakta ve onlarla çeşitli paylaşımlar gerçekleştirmektedirler. Buna ek olarak birlikte bir şeyler yapmaya meyilli olunca yeni oyunlar, etkinlikler geliştirme olanakları da bulmaktadırlar. Tüm bunların neticesinde babalarına güvenen ve babalarının sözünü dinleyen çocuklar ortaya çıkmaktadır.

Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olduğu ifade edilen kaliteli zaman geçirmek babalar için çocuklarına daha fazla zaman harcayıp onları yakından tanıma anlamına gelmektedir. Detaylı olarak ise şu anlamlara gelmektedir: *Çocuğu tanımak için birlikte bir şeyler yapma; aile üyelerine değer verdiğini gösterme; çocukları sosyalleştirme çabası; çocuk ile oyun arkadaşı olma; çocuğuyla arkadaş olma; çocuğu daha iyi tanımak; aile üyelerinin birbirine kaynaşması; baba olmayı ve çocukların ihtiyaç duyduğu güveni inşa etmeyi sağlama*. Bu anlamlar BADEP’e katılmış babaların pratiklerinde şu şekilde açığa çıkmaktadır: *Etkin dinlemek; çocuklarla birlikte etkinlik yapmak, eğlenmek ve oyunlar oynamak; sohbet etmek; değerlendirmeler yapmak ve arkadaşlık yapmak*. Kaliteli zaman geçirmek BADEP’e katılmış babalar için çocuklarını tanıma ve davranışlarındaki değişimi gözlemlemek için fırsat vermektedir. Aynı zamanda kaliteli zaman geçirerek çocuk ile baba arasındaki güven de pekişmektedir. Bu anlamda denebilir ki kaliteli zaman geçirme güveni örtük otorite stratejisi altında inşa eden bir tekniktir. Ayrıca kaliteli zaman geçirme ile çocuklarıyla yoğunlaştırılmış etkileşimde bulunmaktadırlar. Dolayısıyla BADEP’li babalar kaliteli zaman geçirme aracılığıyla hem çocuklarına en iyi baba oldukları mesajını vermekte hem de bir noktada sürekli babalık icrasından kaçınma

fırsatı da sağlamaktadırlar. Çünkü kaliteli zaman geçirilerek çocuk tanınmakta ve olası eylemleri önceden görülerek davranışlarına çok önceden müdahale edilebilmektedir. Bu örtük otorite stratejisi aracılığıyla babalara otoritelerini üretmeleri için muazzam bir fırsat sunmaktadır. Sonuç olarak örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan kaliteli zaman geçirme aracılığıyla babalar aile üyeleri üzerindeki otoritesini yeniden üretebilmektedir.

3.3.2.6. Gözetim

Mülakatlar örtük otorite stratejisinin bir tekniği olarak gözetimi babaların sıklıkla kullandıklarını göstermiştir. Bu başlık altında babaların gözetimden nasıl bir şey anladıklarını ve gözetimi ailelerinde nasıl kullandıkları ortaya çıkarılacaktır.

İF için gözetim *çocuğunda davranış gelişimini sağlamak için takip etme* anlamına gelmektedir. Bu takip sayesinde çocuğun davranışları kontrol altında tutulmaktadır. Bu teknik ile İF aile üyelerine sözünü dinletebilmektedir.

“Takip ediyorum. Bazen tabletiyle oynarken ne oynuyorsun diyorum. Beraber bakabilir miyiz? Oturuyorum yanına ne oynadığına bakıyorum. Bazen odasına girip ne yaptığını bakıyorum(...) Her akşam bir kere unutmazsam soruyorum dişini fırçaladın mı? Diyor ki mesela fırçalayacağım. Tamam ben takip ediyorum. On dakika sonra iyi geceler babacım diyor. Nereye? Yatağa. Dişini fırçaladın mı? Hayır. Hadi beraber gidelim fırçalayalım. (...) Kitap okumasını takip etmeye çalışıyorum. Diyorum ki kitap oku. Tamam okuyacağım. (...) Kitap okudun mu diyorum. Hangisini okudun? Getir bir bakayım diyorum. Alıyorum mesela okuduysa açıyorum oradan aa diyorum şu şöyle olmuş sonra ne olmuş acaba diyorum. Anlatmasını bekliyorum sonra. Aa orada şu olmuş bu olmuş deyince ha diyorum tamam. (...) Mesela odası çok dağınıktı. Onu birkaç kez de söylemiştim. Odanı dağınık bırakma falan. Baktım yine odası dağınık. Gel buraya, gel, gel, gel dedim. Efendim baba dedi. Gel dedim bir gel. Kulağını şöyle bir tuttum. Götürdüm odasına doğru. Bak bakalım odana dedim. Baktı. Ne görüyorsun dedim? Ben sana ne söylemiştim? Odan çok dağınık olmayacak diye. Bıraktım. Hemen odasını toplamaya başladı. (...) Geçen sarıldım. İşte öptüm. Öperken de kokladım. Aa baktım ter kokuyor. Dedim ki Deniz Efe duş al dedim. (...) Tamam dedi. Çıktı yukarı. Ben de aşağı indim. Spora gittim. Döndüm. Duşumu alacağım. Baktım havlusu yok. Buhar yok. Dedim duş aldın mı? Neden almadın? Ben sana söylemedim mi? Kaç kere söyledim? İki kere söyledim. Neden almadın?” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF gözetim aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *kontrol etmek, iştirak etmek ve sınav yapmak* tekniklerini kullanmaktadır. Kontrol etme ile ara sıra çocuğun bilgisayarda neler yaptığını incelemektedir. Bu şekilde çocuğun zararlı sitelere ulaşmasının önüne geçmeye çalışmaktadır. Kurucu korkunun bir alt tekniği

olarak gözetim ile İF çocuklarının olası tehditlerle karşılaşmaması için önlemler almaktadır. Ayrıca sınav yaparak çocuğundan yapılmasını beklediği davranışları yapıp yapmadığını denetlemektedir. Bu şeklide hareket eden İF çocuğunun öğrenme düzeyini belirlemektedir. Dolayısıyla gerek duyulursa çocuğun davranışına müdahale imkânına kavuşmaktadır. Oldukça başarılı olduğunu düşünüldüğünde İF, gözetim açısından çocuğunu bütünüyle sarıp sarmalamıştır. İF çocuğunu gözetleyerek kaçabileceği gizli sığınaklara imkân bırakmamıştır.

Sİ için gözetim *çocuğun yaptıklarını takip etme* anlamına gelmektedir.

“Aradım onu nerdesin oğlum? Dedi ki parktayım. İıı pek uygun olmayan bir park. Biraz sıkıntılı bir park. Yanında da bir arkadaşı tanımıyorum. Tanımıyorum. Telefonda ben oğlumla konuşurken o oradan ekstradan bir şeyler söyledi. Kim var yanında? Dedi ki arkadaşım. Sen tanımazsın. Dedim ki ikinizde ayrılmayın ben geliyorum. Gittim, tabi yanında ne arkadaşı var ne bir şey var. Nerde o arkadaşın? Ee gitti. Korktu gitti. Ee peki oğlum dedim, yani ben onu dövecek değilim, şey yapacak değilim. Hani niye şey yaptı? Peki dedim burada daha değişik bir olay da olabilir. Burası iyi bir yer değil, çünkü biliyorum ben. Yani çok, çok serseri tarzı yer var. Hani böyle kötü” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ gözetim aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *ortam denetimi yapma* tekniğini kullanmaktadır. Böylece çocuğun kimlerle takıldığı ve neler yaptığını görme fırsatı yakalamaktadır. Çocuğun takıldığı ortamlara bizzat katılınca çocuğunu tehlikeli işlere bulaşmaktan koruyacağını düşünmektedir. Gözetim sayesinde koruyan baba imajını yeniden üretmektedir.

ST için gözetim *çocuğun davranışlarının kayıt altına alınması* anlamına gelmektedir. Böylece çocukta içsel disiplinin gelişmesini sağlamaktadır.

“Sürekli bir oyuncak istiyor mesela. Sürekli oyuncak istiyor. Araba oluyor. Ben videoya alıyorum bak bu alacağım sana son araba. Bu hatırlatmak için sana bu videoyu çekiyorum falan dedim. Bu kez ertesi gün oldu işte. İki üç hafta geçti. Yine bir araba istemişti. İıı alışveriş merkezinde. Bu kez ben küçük araba almayacağım diye söz vermiştim. (...) Sonat Mandolin çalar. Çocuklar bu tür şeyleri çok seviyor. Bir sene sonra altı ay sonra seyret. Kendini seyretmesi çok mutlu oluyor. Böyle pür dikkat dinliyor. Bunu mesela gözlemledim” (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

ST gözetim aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *kamera ile kayıt almak* tekniğini kullanmaktadır. Kamera kaydı tutarak ST çocuğuna herhangi bir şeyi hatırlatmak istediğinde ona geçerli bir kanıt olarak sunmaktadır. Çocuk böylelikle daha tutarlı olmayı öğrendiği gibi önceki vermiş olduğu sözün bağlayıcılığını

fazlasıyla hissetmektedir. Hareketleri kaydedilen çocuk kural ihlal etmemek için çabalamaktadır.

MB için gözetim *çocukların gizli işler çevirmelerinin önüne geçen uygulamalar* anlamına gelmektedir. Böylece çocukların kontrol altında tutulmasını sağlamaktadır.

“Mesela Mert notları konusunda bize yalan söyledi. İşte notları biraz yüksek attı 90 dedi 95 dedi birkaç ders için falan filan. Fakat daha sonra e-okul var ya oradan girdik notların öyle olmadığını gördük. (...) Şöyle yaptım internetini açmayacaksın dedim. Tamam dedi. Watsuptan bir mesaj attım mesela ulaştığında çift tık atıyor ya mesela. Ha diyorum interneti açmış gittiğimde kızım internetin açılmış itiraf et. Ya işte arkadaşlara ders sordum da soru attım da bilmem ne falandı filandı. (...) Okulla ilgili e-okuldan notlarını takip ediyoruz. Ayrıca müdür yardımcısı benim milli eğitimden arkadaşım. Tesadüfen iki tane arkadaşım aynı okulda kızım. Ara ara onlarla sohbet ediyoruz falan. Onlar sayesinde az çok bir takip oluyor” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB gözetim aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *resmi kanallar aracılığıyla takip etmek, eş dost desteği almak ve internetten izlemek* tekniklerini kullanmaktadır. E-okul gibi resmi kanalları kullanarak çocuğunun okul başarısını denetleyip kontrol edebilmektedir. Ayrıca eş-dost aracılığıyla çocuklarıyla ilgili bilgiler de toplamaktadır. Buna ek olarak internetten izleyerek çocuğunun nerede ya da ne zaman nete girdiğini gözetleyebilmektedir. Bu şekilde çocuklarının eylemlerine müdahale edebilmektedir.

Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan gözetleme, BADEP’li babalar için çocuklarının davranışlarının kontrol edilmesi ve izlenmesi anlamına gelmektedir. Detaylı olarak ise şu anlamlara gelmektedir: *Çocuğunda davranış gelişimini sağlamak için takip etme; çocuğun yaptıklarını takip etme; çocuğun davranışlarının kayıt altına alınması; çocukların gizli işler çevirmelerinin önüne geçen uygulamalar*. BADEP’e katılmış babalar için bu anlamlar şu şekilde pratiğe yansımıştır: *Kontrol etmek; iştirak etmek, sınav yapmak; ortam denetimi yapmak; kamera ile kayıt almak; resmi kanalları kullanmak; eş dost desteği almak; internetten izlemek*. Gözetim BADEP’li babalar için çocuklarının davranışlarında değişimi izleme fırsatı vererek onları kontrol altında tutabilmenin yollarını sağlar. Ayrıca gözetim aracılığıyla kurucu korku amaçlarına ulaştırılabilir. Gözetim bir yandan disipline edici iken bir yandan da kurucu korkunun bir yansımasıdır. Gözetleme tekniği geç modern dünyada babaların aile üyelerini gelişen tekniğin desteğiyle birlikte her daim kurallar

çerçevesinde güdülemesidir. Bu teknik aile üyelerinin üzerinde babaların gözlerinin olduğunu ifade etmektedir. Böylelikle aile üyeleri hesap verebilir bir alanla sınırlandırılarak babanın kontrolüne açık halde tutulmaktadır. Sonuç olarak kurallara riayet edilmesi garantilenmiş olduğu düşünülmektedir. Ayrıca gözetleme ile BADEP’e katılmış babalar çocuklarının yaptığı her bir davranış hakkında geri bildirimler almakla birlikte davranışı nasıl yaptıklarının da bilgisini edinmektedirler. Böylelikle çocukların gelişimlerinin istenilen istikamette yürütülmesi sağlanmaktadır. Örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan gözetim aracılığıyla BADEP’e katılmış babalar ailelerinde otoritelerini yeniden üretebilmektedir.

3.4. Açık Otorite Stratejisi

Mülakatlar kimi zaman babaların açık otorite stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Bu başlık altında genel olarak kaçındıkları ve çoğunlukla yadsıdıkları otorite stratejisi olan açık otorite stratejisinin babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve tekniklerinin neler olduğu ortaya çıkarılacaktır.

MS için açık otorite stratejisi *aile üyelerinin kurallara uymalarını sağlayan şiddet içeren bildirimler* anlamına gelmektedir. MS her ne kadar kaçınmaya çalışsa da aile üyeleri üzerinde zaman zaman bu stratejiyi kullandığını ifade etmiştir.

“Ben dediysem, bir şey göstereceğim bir şey anlatacağım, ben dediysem dinleyecek. Yani onu istiyorum o zaman. Ondan sonra, olacak dedim olmayacak, olacak olmayacak en sonunda ben kızdım. Ondan sonra bu sinirli bir şekilde defterlerini çıkartmaya başladı. Tabi bana tripler. Artistikler falan şunlar bunlar. Ben daha da kızdım bu defa. Mesela yemek konusu, mesela oyuncaklarının kaldırılmaması var. Ondan sonra cumartesi ödev yapmaları var. Yatmaması var. (...) Söylüyorum mesela oyuncaklarını kaldır diyorum. Kaldırmıyorsa, ben biraz daha radikal beni kararlarım. Onun sevdiği oyuncaklar var onları tekmeliyorum. Mesela çantasını ortaya attıysa çantaya bir tane tekme atıyorum, çanta uçuyor gidiyor bir yerlere. Tabi hemen bana bir surat asılıyor. Çanta hemen oradan alınıyor ve yerine koyuluyor. Bu bir iki şekilde devam ettiği zaman böyle çantaymış, montmuş artık gelişi güzel atılıp da sokağa çıkılmıyor artık” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS açık otorite stratejisi aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *babalığını vurgulamak, kızmak ve şiddet öğelerini devreye sokmak* tekniklerini kullanmaktadır. Babalığı vurgulamak, yapılan yorumların doğallığında doğru olduğunu ve aile üyelerinin babanın kararlarına uymalarının bir zorunluluk olduğunu ifade etmektir. Bu nedenle aile üyeleri MS’nin sözünü dinlemeleri gerektiğini kabul

etmektedirler. Kızarak ise çocuğa kurallar hatırlatılmakta ve herhangi bir kural ihlalden vazgeçmesi istenmektedir. Bunlar yeterli gelmediğinde ise şiddet öğelerini devreye sokarak çocuğun ihlalden vazgeçmesi sağlanmaktadır.

HKA için açık otorite stratejisi *çocuğa yönelik kural bildirimlerinde şiddet içeren öğelerin kullanılması* anlamına gelmektedir. Ayrıca çocuğun kuralları uygulamada gönülsüz olduğu durumlarda baskı ve zorlamanın kullanılması anlamına da gelmektedir.

“Biz akşam eve gidiyoruz yorgun oluyoruz, biraz tepkilerimiz sert oluyor çocuğa. Sert derken, bağıyoruz, kızıyoruz. Ee çocuk da enerjiyi atamıyor bilmem. (...) Nerde faydası var (kursun) bilmiyorum ama bazen kendimi çok tutuyorum öyle konuşuyorum. Çocuk bazen lavabodan ellerini yıkamadan çıkıp geliyor diyorum ki ne kadar pis adamsın sen daha sonra BADEP’te anlatılan ‘çocuğun karakterine yönelik suçlamalarda bulunma’ ne demek gerekiyor orda, sen ellerini yıkamadın bu beni çok rahatsız etti ellerini yıkarsan daha iyi olur, şeklinde konuşmak daha iyi. (...) Eksik yanım çok çabuk kızmam. Yani şöyle çocuktur bu anlama kapasitesi ona kadardır şimdi ben karşımda kişiyi yetişkin olarak görmek istiyorum. O var yani. Karşımdaki çocuk 8 yaşında ben onu 8 değil de 18 yaşında veya 20 yaşında bir yetişkin gibi görerek aslında o küçük ama ben yetişkine göre bir cevap almak istiyorum ama o da olmuyor ve benim anlatmam gerekiyor. Sürekli de aynı şeyi anlat, anlatmak beni sinirlendiriyor” (HKA,36 yaşında, Memur, Eskişehir).

HKA açık otorite stratejisi aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *kızmak, bağırarak ve hakaret etmek* tekniklerini kullanmaktadır. Kızma tekniği ile HKA çocuğunun davranışlarına aşırı tepki göstererek onu davranışını değiştirmeye zorlamaktadır. Aynı şekilde bağırma ve hakaret etme ile de çocuğunda kurumsal disiplinin gelişmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu tekniklerle HKA çocuğunun yapmış olduğu kural ihlallerini bir daha yapmaması gerektiğini ona öğretmeye çalışmaktadır. Böylece çocuklarından kural ihlal etmeme davranışı beklemektedir.

ÖY için açık otorite stratejisi *aile üyelerinin katı kurallara uyması için zor ve baskı uygulama* anlamına gelmektedir. Aynı zamanda ÖY için kendi babasının kullandığı strateji olarak da ifade etmektedir. Asabi bir baba olduğunu ifade eden ÖY her ne kadar kaçınmak istese de zaman zaman bu stratejiyi kullandığını belirtmiştir.

“Babam daha agresifti. Çok dürüst, çok titiz, çok düzenli. Dolayısıyla en ufak bir hatayı bile tolere etmeyen bir yapısı vardı. Bana da tabi o yansıdı. (...) Babam evet çok dürüst, çok prensipli, mert bir adamdı. Bunlar iyi yönleri. Ama bunları yapacağım derken de kırıcıydı. Hani hiç toleransı yoktu. (...) Babam mesela en çok eleştirdiğim husus, bana yaptığı eleştirilerin yani eleştiriden öte dövmeye giden şeyler çocukken

tabi, kalabalık bir ortamda da yapardı. (...) Doğruysa doğru illa öyle olacak. Şunu yeri burasıysa hep burada duracak. Şurada durursa olmaz bu. (...) Şimdi ben yapı olarak biraz rahat öfkelenen bir insanım. (...) Çocuklarıma olan bazen öfkem hani aşırı oluyor hani bir çocuk sonuçta. Ama biz bir yetişkin insandan beklediğim şeyleri bekleyip, onu da yapmayınca kızırıyordum. Sonra da kendim de üzülüyordum tabii ki çok doğal olarak. (...) Belki ses tonumuz artmıştır. Arttı yani. Bağırarak. Ya anlık tabii ki” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY ailesinde açık otorite stratejisi aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *katı kuralcı olmak, öfkelenip bağırarak ve bazen şiddete başvurmak* tekniklerini kullanmaktadır. Katı kuralcı olmak ile aile üyeleri arasındaki ilişkileri sağlayan kurallarda herhangi bir esnemeye ya da kural ihlaline müsamaha göstermemeyi ifade etmektedir. Böylece çocuklar kurala kesinkes uyulması gerektiği bilincini edinmektedirler. Çünkü baba kural ihlallerinde öfkelenip bağırarak ve kimi zaman şiddete başvurarak aile üyelerini korku nesnesi ile karşı karşıya getirmektedir. Böylece baba kural ihlalinde bulunan aile üyeleri için felç edici korku haline gelmektedir. Dolayısıyla baba bu tekniklerle aile üyelerini kurallara uymaları için zorlamaktadır. Bu sayede çocuklarında kurala uyma davranışlarını kurumsal bir disipline sağlamaktadır.

Sİ için açık otorite stratejisi *aile üyelerine bir şeyleri zorla yaptırtma* anlamına gelmektedir. Ayrıca Sİ için *korku nesnesiyle karşılaştırmakla tehdit etme* anlamını da içermektedir.

“Ee peki tamam oğlum dedim. Ben 18 yaşındayım, kendi kararlarımı kendim verebilirim dedi. Tamam oğlum dedim. Kendi kararlarını kendin verebilirsin. Ama o kararların arkasında durmak zorundasın. Nasıl yani dedi? Dedim ki. Bundan sonra sponsorluğunu ödemem. İnternetini ödemem. Sadece cep telefonunu öderim. (...) Kavga yumruk yok. Oğlum 21 yaşında. Oğluma sadece 13 yaşında bi fiskem vardır. Bir fiskem vardır. Ben şuna inanırım. Çocuğu dayak arsız yapmaman lazım. Yani bir kere canını acıtırsın, hani bu şey gibidir. Hani soba, soba dersin. Cız dersin falan ama yaklaşır ona bir kere yanar ondan sonra yaklaştıramazsın. Onun gibi yani. O hani bakmamdan çekinir normalde. Ama tabi belirli yaştan sonra artık hani genç nesil ama asla hani şiddete şey değilim. Ha dediğim gibi sinirliyim, bağırırım, çağırırım. (...) Dediğim gibi ben agresif biriyimdir falan da. Dediğim gibi ben her konuda anlayışlı biriyimdir. Eğer istemediğim bir şey yaptıysa en büyük ceza bağırarak değil susmaktır. (...) Olumsuz manada söylüyorum. Çok tez canlıyım. Yani çabuk sinirlenebilen bir tipim” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ açık otorite stratejisi aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *korkutmak, tehdit etmek ve kişiliğinin sert ve asabi oluşunun arkasına sığınmak* tekniklerini kullanmaktadır. Korkutmak ile kural ihlalinde çocukların korku

nesnesiyle karşılaşacaklarını onlara belirtmektedir. Bunu ise kendisini korku nesnesi haline getirerek gerçekleştirmektedir. Böylece çocukların kurallara uymalarını kurumsal disiplin ile sağlamaktadır. Aynı şekilde tehdit ederek çocuğun istenmeyen davranışı gerçekleştirmesinin önüne geçmektedir. Sert ve agresif olarak bağırıp çağırma ile etrafına korkulan kişi izlenimini yaymaktadır.

OE için açık otorite stratejisi *aile üyelerinin davranışlarını şekillendirmek için şiddet ve zorlama unsurlarını kullanma* anlamına gelmektedir. Ailesinde kimi zaman bu stratejiyi kullandığını ifade eden OE bu stratejinin teknikleri vasıtasıyla aile üyelerini kontrolü altında tutabildiğini ifade etmektedir.

“Çok ani fevri çıkışlarım var. Anlık. İşte ne diyelim üç ayda bir diyebiliriz buna. Yıla vurduğunuzda dört kere beş keredir. Fevri patlamalar. (...) Preslerin hortumları vardır. Babam bir tane onunla vurdu bana yaptığım şakadan dolayı. Ama acıtmadı o. Babam bana acıtmak için vurmadı. Babamın o hareketi öyle bir dokundaki durmam gerektiğini o zaman öğrendim. O sembolikti aslında. Hortum sembolikti. Canımız yanmadı. (...) Eymen’e en büyük şiddet mi diyelim ona şiddetim şu şekilde şu (işaret parmağını başparmağına sürterek ileri gitmesini sağlama). Eymen’e ben bunu yaparım şöyle yaparım uyarı. O bilir. Baba sen bana uyarı verdin ya. Tık diyelim. Parmakla tık. Benim bugüne kadar yaptığım en büyük şey budur. (...) Yani kızdığım zaman o aileye baskı uygulayabiliyorum ben. Bir kere yaşadım bunu. Eşimle bir tartışma yaşadım. Siniyi getirdi koydu önüme. Bir şeyden tartışma çıktı o gün. O kadar çok sinirlendim ki. Elimdeki kaşığı siniye vurdum. Sinin boyası kalktı. O boya çok kolay kalkan bir şey değil. o kadar sert vurmuşum ki boya kalkmış. O sini hala duruyor” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE ailesinde açık otorite stratejisi aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *fevri çıkışlar göstermek, sembolik şiddet kullanmak ve şiddet uygulamak* tekniklerini kullanmaktadır. OE fevri çıkışlar göstererek aile üyelerinin korku nesnesi olarak baba ile karşılaşabileceklerini onlara belirtmektedir. Böylece onları kurallara uymaları hakkında uyarmaktadır. Sembolik şiddet kullanarak ise kural ihlallerine karşı çocuklarını uyarmaktadır. Ancak yetersiz kaldığını hissettiğinde ise şiddete başvurarak kuralların yürürlüğünü sağlamaktadır.

ÜA için açık otorite stratejisi *kurallara uyması için çocuğa şiddet uygulama* anlamına gelmektedir. Aynı zamanda *korku nesnesi ile temas etme* anlamına da gelmektedir.

“Mesela yüzüne hiç vurmadan, yani vücudunda iz yapmadan bir şiddet uygulayabilirsiniz. Fiziki şiddetten bahsediyorum. Mesela cetvelle eline vurdum. Şöyle ben bunu birkaç defa ikaz ettim. Odanı topla, masanı topla, masanı topla. Ben buna söyledim tabi. Bak bu senin toplamaman benim hoşuma gitmiyor, üzülüyorum.

Yani uygun şekilde anlatmaya çalışıyordum. Bu beni anlamadı. Dedim ki bir daha yaparsan bunu farklı bir şekilde söyleyeceğim sana bunu dedim. Bağırmadan, çağırmadan. O tekrar yine aynı devam etti. Bira hafta sonra çektim kenara. Tabi başka bir suçu ile birleştirerekten. Gel bakalım oğlum dedim sen neden böyle yapıyorsun. Sana defalarca söyledim. Getir cetveli. Getirdi. Tahta cetvelle. İkişer tane ellerine vurdum. Sebebini de biliyorsun. Tabi çok üzüldü. Gözleri de dolu dolu oldu. Ağlayamadı da. Suçunu biliyor çünkü. Dedim bundan sonra tekrar böyle bir şeyler karşılaşırsam ciddi sıkıntı olur dedim. O gün bu gündür masa çok düzgün bir şekilde toparlanıyor ve hareketlerine daha çok dikkat eder oldu” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA ailesinde açık otorite stratejisi aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *uyarmak, tehdit etmek ve dayak atmak* tekniklerini kullanmaktadır. Uyararak çocuğun kuralı yerine getirmesini talep etmektedir. Halen çocuk ihlal etme davranışı sergiliyorsa tehdit edebilmektedir. ÜA bu teknikler yetersiz kalında çocuğun kuralı uygulaması için dayak atmayı denemektedir. Böylece çocukta kurala uyma davranışını kurumsal disiplin ile sağlamaktadır.

TK için açık otorite stratejisi *çocuğa baskı uygulama* anlamına gelmektedir. Kendisinin bu stratejiyi kullanmaktan çekindiğini ifade etmiş olsa da bazen kullandığını söylemiştir.

“Baskıcı baba hort zort çocuk hiçbir şey konuşmasın o. (...) Valla kural ihlallerinde bir şey yook. Bağırma bir an için çıkan bir şey. Onun haricinde diyelim ki. Şunu söyleyeyim bizim uyku saatimiz 10’dur mesela. O aksar. Hatta bazen bir iki defa üç defa söylersiniz yerine gelmez. Onda birazcık daha ses tonunuzu yükseltmek suretiyle ve artık ‘Cansu Yeter’ ‘Git Yat’ mecburen bir ultimatoma veriyorsunuz” (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

TK açık otorite stratejisi aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *bağırma /ultimatoma vermek* tekniğini kullanmaktadır. Bu teknik kurumsal disiplinin çocukta gelişmesini sağlamaktadır. Ültimatoma vermek olarak ifade ettiği şey ile çocuğa kuralı hatırlatarak uymasını beklediğini ilan etmektedir. Kural ihlalinde çocuğa bağırarak TK beklediği davranışı sergilemesi için çocuğunu dışsal olarak zorlamaktadır. Böylelikle kural ihlalinin önüne geçilmektedir.

BADEP’e katılmış babalar açık otorite stratejisi ile aile üyelerinin hâkimiyetini ellerinde tutabildikleri görülmüştür. Ancak BADEP’li babalar günümüz koşullarında bu stratejinin zararlı sonuçlarının olduğunu da düşünmektedirler. Saha verilerinden hareketle açık otorite stratejisi, aile üyelerinin kurala uyma davranışı geliştirmeleri

için şiddet sembollerini kullanmak anlamına gelmektedir. Kısacası otorite simgelerinin görünürlüğü olarak tanımlanabilir. Daha detaylı olarak açık otorite stratejisi babalar için şu anlamlara gelmektedir: *Kuralların uygulanmasını sağlayan şiddet içeren bildirimler; çocuğa yönelik kural bildirimlerinde şiddet içeren öğelerin kullanılması; çocuğa kurumsal disiplini edindirme; kendi babalarının çocuk yetiştirme stratejisi; çocuğun katı kurallara uyması için zor ve baskı uygulama; bir şeyleri zorla yaptırma; korku nesnesiyle karşılaştırmakla tehdit etmek; aile üyelerinin davranışlarını şekillendirmek için şiddet ve zorlama unsurlarını kullanma; kurala uyması için çocuğa şiddet uygulama; korku nesnesi ile temas ettirme ve çocuğa baskı uygulama.* Açık otorite stratejisi BADEP'E katılmış babaların pratiklerinde şu şekilde açığa çıkmaktadır: *Babalığını vurgulamak; kızmak; şiddet öğelerini devreye sokmak; hakaret etmek; katı kuralcı olmak; öfkelenip bağırarak; korkutmak; tehdit etmek; kişiliğinin sert ve asabi oluşunun arkasına sığınmak; fevri çıkışlar göstermek; sembolik şiddet kullanmak; şiddet uygulamak; uyarmak; tehdit etmek; dayak atmak; ültimat vermek.* Bu teknikler ile kendisini açan açık otorite stratejisi sosyolojik olarak şu şekilde ifade edilebilir: *Otoritenin sembollerinin uygulama esnasında kendini saklama gereği duymadığı tarzıdır.* Görüldüğü gibi babalar kendi babalarının uygulamalarını, kurumsal disiplinin geliştirilmesini, felç edici korku ile aile üyelerinin temas ettirilmesini ve kendi yorumlarının doğruluğunu dayatması yani görüsel yargı gücüne başvurmaları açık otorite stratejisinin tekniklerini teşkil etmektedir. İlerleyen başlıklar altında açık otorite stratejisinin bu teknikleri açılmaya çalışılacaktır. Böylelikle geç modern babaların otorite üretmek için kullanabilecekleri ama mümkün oldukça kaçındıkları bir stratejinin nasıl bir otorite üretebileceği görünür kılınabilecektir.

3.4.1. Açık Otorite Stratejisi Teknikleri

Babaların otorite üretmek için ara sıra başvurdukları bir strateji olan açık otorite stratejisi babaların eylemlerinde birçok farklı şekillerde görünür olmaktadır. Bu kısım altında babaların açık otorite stratejisine başvurduklarını gösteren pratiklerden mülakatların göstermiş oldukları tartışmaya açılacaktır.

3.4.1.1. Babalarının Mirası

Açık otorite stratejisi tarihsel olarak daha bildik uygulamalar setine sahip olup daha çok olumsuz sonuçlara sahip olduğu BADEP’li babalarca ifade edilmektedir. Örneklemi oluşturan BADEP’li babalar, açık otorite stratejisini kendi çocukluklarında tecrübe etmişlerdir. Kendileri açık otorite stratejisini kullanma eğiliminde olmasalar da bu stratejiyi ve tekniklerini ayrıntılı bir şekilde bilmektedirler. Çünkü kendi babalarının bu strateji ve bu stratejinin tekniklerini kullanarak kendilerini yetiştirdiklerini düşünmektedirler. Bu başlık altında açık otorite stratejisinin temsilcileri olarak gördükleri kendi babaları hakkındaki görüşleri analiz edilecektir. Açık otorite stratejisini tam olarak anlamak ancak BADEP’li babaların kendi babalarına bakışlarını anlaşıldığında mümkün olabilir. Bu başlık altında BADEP’e katılmış babaların kendi babalarından neleri miras olarak aldıkları ortaya çıkarılacaktır.

SG babasının aile ortamına şiddet uyguladığını, dediğim dedik biri olduğunu, aile üyelerine duygusal açıdan fazlasıyla uzak olduğunu ve duygularını belli etmediğini belirtmiştir. SG için babasının bu yaklaşımı açık otorite stratejisinin nitelikleri olarak anlaşıldığı görülmektedir. Bu bağlamda SG kendi babasını açık otorite stratejisinin bir temsilcisi olarak nitelemektedir.

“Çünkü evde böyle çok katı kurallar geçerlidir. Hep anne üzerinden hareket ederdik. Hep anne üzerinden bir şeyler söylemeye çalışırdık hani hep şey derdik yani biz böyle olmayalım ben en çok çünkü o zaman ailede şiddette vardı o zaman işte. (...) Ben onun yaşındayken öyle değildim. Daha çok içine kapanık, pısırık tarzda böyle, devamlı şiddet altında biriydik o zaman. (...) Ben yine söylüyorum. Babamla ben şu an da mesela kendi çocuğumun yaşadığı ortamla babamla öyle olmak isterdim. Babam işte katı, kuralcı, şiddet uygulayan o tarzda biriydi” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG babasının kendileri üzerinde otoritesini üretebilmek için *şiddet uygulamak, katı ve kuralcı olmak, çocuklarıyla doğrudan temas etmemek, çocuklarını pısırık ve içine kapanık yetiştirmek* tekniklerini kullandığını belirtmiştir. Babasının bu teknikler ile her dediğini yapabildiğini, aile üyelerini önemsemediğini, onlara değer vermediğini ifade etmektedir. Tüm bu niteliklerin SG için açık otorite stratejisi anlamına geldiği belirtilmelidir. Kendisinin babası gibi olmak istemediğini belirten SG bu tarz bir otorite stratejisinden kaçınmaya çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca babası gibi olmaktan

kaçınması ile SG kendi otoritesini üretmektedir. Çünkü daha kötüsünün olduğunu belirterek örtük otorite stratejisini meşrulaştırmaktadır.

HKA babasını aile ortamında *iletişim kurmayan, kendisinden çekinilen, herhangi bir şey talep edilemeyen ve yanında rahat olunamayan* biri olarak ifade etmiştir. Babasının bu tekniklerle kendisini yetiştirmiş olmasının yanlış olduğunu ve bu tekniklerin kişiliğe zarar verdiğini HKA düşünmektedir. Bu anlamda HKA için kendi babası açık otorite stratejisinin aktif bir uygulayıcısıdır. HKA bu tarz bir otorite stratejini kullanmaktan kaçınmaya çalıştığını da belirtmiştir.

“Biz babamızı, biz şimdi çocuklarla arkadaş gibi olduk. Bizim zamanımızda öyle babayla oturacaktı, bir yere gezmeye gidecektik, yok. (...) Hani babamız gelirdi akşamın geç saatlerinde, işten gelirdi. Ya biz o saate kadar uyumuş olurduk ya da öyle. Hani hafta sonu bile çok nadiren bir iki saat filan görürdük. Onun için babamla pek vakit geçirmedi ben. Şimdi öyle değil ki. Ya biz bacağımızı uzatıp oturamıyorduk babamızın yanında. Bu eskilerden gelme bize böyle öğretildi. Hani büyüğünün yanında ayak uzatılmaz. Şöyle yapılmaz, böyle yapılmaz gibisinden söyleniyordu bize. Ama şimdi çocuklar rahat. Bir babadan çekinme, ne bir babaya böyle bir şeylik durumu yok. Ne var? Çok rahatlar, bir arkadaş gibiler. İstedığı gibi kolunu bacağın uzatıp oturma da biliyor. Ne bileyim işte şişt baba telefonunu versene biraz oynayayım de diyebiliyor. Ne bileyim bir şey söylediğin zaman yapmayacağım da diyebiliyor” (HKA, 36 yaşında, Memur, Eskişehir).

HKA babasını açık otorite stratejisini uygulayan biri olarak gördüğü söylenebilir. Üstelik kendi babalığı ile kıyaslayarak bunu yapmaktadır. Kendi babasını çocuklarına zaman ayırmayan, yanında dikkatli olunması gereken ve itiraz edilemeyen biri olarak anlamlandırmaktadır. Bu nedenle HKA babası gibi olmaktan kaçınarak örtük otorite stratejisini meşrulaştırmaktadır.

MB için açık otorite stratejisi babasının uygulamış olduğu tekniklerle anlam kazanmaktadır. MB babasının dayak, azarlanma, topluluk içinde küçük düşürme gibi birçok tekniği çekinmeden kullandığını belirtmiştir. Bu nedenle kendi babası açık otorite stratejisinin temsilcisi olarak ifade edilebilir.

“Dayağın ben çözüm olmadığını düşünüyorum aslında. Ve çok nasıl deyim yani ağır gerek psikolojisinde gerek kişiliğinin oturmasında, karakterinin oturmasında çok olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyorum şahsen. (...) Ha bir de şöyle bir şey var ben babamdan çok dayak yedim. Çok sağlam dayak yedim. ve hakikaten arkadaşlarımın yanında bile dayak yedim. Ki benim babam da eğitmen bir insandı. Üniversitede okutmandı benim babam da. Emekli oldu ama tabi hani derler ya eğitim cehaleti eşeklik baki kalır o da babasından çok dayak yemiş aileden belki öyle görmüş o da belki ailesinden görmüş o yüzden bana o şekilde bir yaklaşımı oldu belki ben

babamdan çok dayak yedim ve bunun çok sıkıntılarını yaşadım ciddi anlamda. Ben diyorum keşke böyle olmasaydı belki bir de bir mesafe vardı babamla aramızda ben babamla yani hiç böyle bir kucak kucağa sarılmadık şöyle omzuma şöyle vurup da aslan oğlum bir kere dememiştir” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB babasını şiddet uygulayan, kişiliğe zarar veren eylemlerde bulunan ve mesafeli duran biri olarak tanımlayarak açık otorite stratejisini kullandığını belirtmektedir. Ama kendisi açık otorite stratejisinden uzak durarak aile üyelerinin daha sağlıklı yetişmelerine yardımcı olmaya çalışmaktadır. MB açık otorite stratejisi yerine örtük otorite stratejisini kullanarak otoritesini yeniden üretmeye çalışmaktadır.

ED kendi babasını Kafkaesk bir baba olarak tanımlayıp açık otorite stratejisinin ete kemiğe büründüğü kişi olduğunu düşünmektedir. Şiddet ve yoksulluk altında geçen çocukluğunu açık otorite stratejisini en ayrıntılı şekilde deneyimlemesini sağladığını ifade etmiştir.

“Kafkaesk bir baba gölgesi altında büyüdüm. Kafkaesk, Kafkanın babası. Patriyarsşik bir arka plana haizdik. Yoksun, ekonomik olarak sosyo ekonomik olarak sosyo kültürel olarak yoksun bir aileden geliyorum. Ekonomik yoksunluk ve babanın psiko-şiddeti altında büyüdüm. 11 katı yargıları vardı. Mütedeyyin bir ailevi arka plana haizim. (...) Mükemmeliyetçiydi. Yani böyle pek şefkat duygusu tatmadık, sevgi duygusu tatmadık yani. Bunu aslında belirli bir dönem en azından Y kuşağındaki veya X kuşağındaki pek çok kişi böyle olduğunu ifade edecektir. Ama babanın daha aşırı bir tarzı vardı. Tarzdan ziyade şu an ki bildiklerimle kıyasladığımda sosyal anksiyete bozukluğu olabileceğini düşünüyorum. Aslında ciddi bir tedaviye ihtiyaç varmış. Bununla birlikte ekonomik yoksunluklar belki onun babalık rollerini yerine getirmeye engel olduğunu düşündürdü. Onun da bir telafi mekanizması olarak aileye karşı psikolojik şiddeti kullanmış bir enstrüman olarak kullanmış olabilir diye düşünüyorum” (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED için açık otorite stratejisi babasının kullandığı bir davranış şekillendirme aracıdır. ED babasını şefkatten uzak, şiddet uygulayan, ekonomik olarak yoksun, katı yargıları olan, mükemmeliyetçi, sevgi göstermeyen ve psikolojisi bozuk biri olarak hatırlamaktadır. Babasının bu nitelikleri açık otorite stratejisinin tekniklerinin yansıması olarak yorumlanabilir. Kendisi ailesinde açık otorite stratejisinden uzak durmaya çalışarak aile üyelerinin hatırasında babası gibi kötü biri olarak anılmak istememektedir.

SB için babası aile üyeleri üzerinde otoritesini tesis etmek için açık otorite stratejisini kullandığını belirtmiştir. Babasını iletişim kurmayan biri olarak hatırlamaktadır.

“Ya rastgele büyümüşüz ya. Ha annemle babam kötü insanlar mı değiller ama beni yetiştirirken yapılmaması gereken her şeyi yapmışlar. Hani yapılması gerekenlere hiç artı koyamadık. (...) Dünyaya getirdiğin çocuğun, dünyaya getirirken acaba ben bunun isteklerini karşılayabilir miyim? Ben bunun ıı yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli şartları oluşturabilir miyim? Ya da ben bir çocuğun sorumluluğunu almaya hazır mıyım? Sorularına cevap alabiliyorsan, istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya, o sorumluluklarını almaya, almaya değil alabiliyorsanız ata olabiliyorsunuz. (...) Yani diyorum ya ben açıkçası bu konuda babamdan sıkıntılıyım. Babam baba oldu ama ata olma konusunda çok başarılı olduğunu düşünmüyorum” (SB, 38 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SB babasının açık otorite stratejisini kullandığını düşünmektedir. Çünkü babasının çocuklarına atalık yapmadığını, onlarla ilgilenmediğini, sorumluluklarını almadığını, ihtiyaçlarını karşılamadığını ifade etmiştir. Bu nedenle rastgele büyüdüklerini söylemektedir. Bu nedenle babasının kullandığı tekniklerden uzak durarak kendi aile üyelerini yetiştirmeye çalışmaktadır. SB babasından farklılaşarak otoritesini yeniden üretmeye çalıştığı söylenebilir.

ÖY için babası açık otorite stratejisini uygulayan biri anlamına gelmektedir. Babasını katı kuralcı, şiddet uygulayan, tolere edemeyen ve asabi olarak hatırlamaktadır. Kendi ailesinde eğitim sonrasında bu tarz uygulamalardan uzak durmaya çalıştığını ifade etmiştir.

“Buna net cevaplarım var. Babam daha agresifti. Çok dürüst, çok titiz, çok düzenli. Dolayısıyla en ufak bir hatayı bile tolere etmeyen bir yapısı vardı. Bana da tabi o yansımıştı. (...) Babam tabi ki dürüstlük, doğruluk adına yaptığı hareketlerde daha katıydı, daha bir sertti. Bir de ona da o şekilde uygulanmış. Kendisi en büyük kardeş, dört kardeşin en büyüğü. Büyük sorumluluklar altında. İşte kardeşlerini okutmak gibi. (...) Babam evet çok dürüst, çok prensipli, mert bir adamdı. Bunlar iyi yönleri. Ama bunları yapacağım derken de kırıcıydı. Hani hiç toleransı yoktu. Ben kendimde bunu törpülemeye çalışıyorum. Törpüledim de onunla kıyaslayacak olursak. Muazzam şekilde törpüledim. Babam mesela en çok eleştirdiğim husus, bana yaptığı eleştirilerin yani eleştiriden öte dövmeye giden şeyler çocukken tabi, kalabalık bir ortamda da yapardı. Hani onun yaşadığı döneme şartlara bakınca bizim onu yapmamamız gerektiğini biliyorum. Ben mesela kesinlikle bunu yapmam” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY kendisini babasının açık otorite stratejisinin uygulamalarına maruz kalmış biri olarak ifade etmiştir. Babasının aile üyeleri üzerinde otoritesini sert uygulamalarla ürettiğini söylemiştir. Bu nedenle ÖY kişiliğinin babası tarafından zedelendiğini düşünmektedir. Kendisi babasının kullandığı açık otorite stratejisinden uzaklaşarak aile üyelerini yetiştirmektedir.

İF için babası açık otorite stratejisinin ete kemiğe büründüğü biri anlamına gelmektedir.

“Ya hani benim babam daha dediği dedik. Babam ne derse doğrudur onun dediği. Hiç senin söylediğin fikrin bir önemi yok açıkçası. O öyle karar vermiştir öyle söyler. Sen ne kadar söylesen de yok. Onun dışında daha serttir. Daha despottur babam. Mesela çocukken dayak yediğim oldu. Bu despotluktur yani. (...) Ne olur işte sen oynamak istiyorsun o oynatmak istemiyor. Herkes oynuyor. Bütün çocuklar oynuyor. Sen oynayamıyorsun. Ya da ne bileyim işte bir şey kırıyorsun dayak yiyorsun. Şimdi baktığında çok anlamsız manasız geliyor. Kırabilir herkes kırabilir. O da kırdı. O kırdığında dedeme söyleyeyim o da onu mu dövsün yani. Çocuklar basit düşünüyor. Yani öyle çok basit şeylerde çok dayak yediğim oldu. Komşunun camı kırıldı. Neden kırdın hadi dayak. Elinde bir şey taşıyorsun düştü yere kırıldı. Niye kırdın? Niye dikkatli olmadın? Dayak. Baktığında çok mantıklı gelmiyor bana yani. (...) Geçmişte bir baba kendisine yapılan bir yanlışlıkları süzebiliyorsa anne babasının kendisine uyguladı şeyleri. Ben mesela geçmişe baktığımda anne babamın işte diyorum ki keşke burada bana böyle davranmasaydı diyorum. Baktığınızda da evet öyle davranmaması gerekiyordu. Ama anne baba öyle davranmış. Dolayısıyla da eğer o doğruyu yanlış çözebiliyorsa benim de ileriki dönemde çocuğuma böyle bir durumda evet ben geçmişte böyle bir şey yaşadım. Bu yanlışta babamın bana yaptığı. Ben bunun doğrusunu çocuğuma yapmam gerektiğini düşünüp o şekilde davranması gerektiğini düşünüyorum. Yani geçmişte bir anne baba dayak yedi diye çocuğuna dayak atmasına gerek yok” (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF açık otorite stratejisinin bir temsilcisi olarak babasını görmektedir. Babasını dayak atmak, katı kurallar koymak, karar alırken kimseyi hesaba katmamak gibi tekniklerle otoritesini inşa etmiş biri olarak hatırlamaktadır. Ancak kendisi bu tarz uygulamaların hata olduğuna ve babasının bir despot olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle ailesinde açık otorite stratejisinden uzak bir otorite üretmeye çalışmaktadır.

Bu başlık altında BADEP'E katılmış babalar açık otorite stratejisinin ete kemiğe büründüğü kişi olarak kendi babalarını gördükleri ifade edildi. Ancak açık otorite stratejisinden kaçındıklarını ifade etmiş olsalar da kendi babalarından bu stratejiyi ve tekniklerini miras olarak aldıkları görülmüştür. Kendi babalarını açık otorite stratejisini kullandıkları için yadsıyan BADEP'li babalar örtük otorite stratejisini kullanmaya meylettikleri bulgulanmıştır. Babaları gibi olmak istemeyen BADEP'li babalar bu otorite tarzından uzaklaşmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca kendi babalarını kötü örnek olarak gösterip kendi babalık icralarını da meşrulaştırmaktadırlar. Açık otorite stratejisini kullanan babalarının temel nitelikleri ise şunlardır: *Dokunmayan, şiddet uygulayan, dediğim dedik bir tavır benimseyen, korkutan, komutlar veren, duygularını belli etmeyen, uzak duran, mükemmeliyetçi, şefkatten uzak, ilgilenmeyen,*

sorumluluk almayan, tolere edemeyen, asabi, kararları kendisi alan, katı kurallar koyan, azarlayan ve küçük düşüren, değer vermeyen, iletişim kurmayan ve dayak atan biri olarak tarif etmektedirler. Tüm bu uygulamalar kendi babalarının açık otorite stratejisini uyguladıklarını göstermektedir. Bu anlamda aynı zamanda bu uygulamalar açık otorite stratejisini de betimlemektedir. BADEP'E katılmış babalar kendi babalık icralarını bu pratiklerden ayırıştırarak meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Toparlarsak BADEP'li babalar babalarının icralarından kaçınarak açık otorite stratejisinden uzak durmaları gerektiğini öğrenmişlerdir.

3.4.1.2. Kurumsal Disiplin

Açık otorite stratejisinin bir tekniği olarak kurumsal disiplinin BADEP'e katılmış babalar için nasıl bir anlama geldiği ve babaların ailelerinde bu tekniği nasıl kullandıkları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

MS için kurumsal disiplin *aile üyelerinin kurallara uymaları için yönergelerde bulunma* anlamına gelmektedir. Kurumsal disiplin ile çocuğa ne yapması gerektiği daima ifade edilir ve çocuğun bunu hemen yapması beklenir. Kısacası *davranış geliştirmek için dışarıdan müdahale etme* olarak tanımlanabilir.

“Cumartesi günü akşam dedim ki kızım, ödevlerimizi bugün yapalım senle. Kızım bana mukavemet gösterdi. Ben biraz bu konularda şey olsun istemiyorum. Ben dediysem, bir şey göstereceğim bir şey anlatacağım, ben dediysem dinleyecek. Yani onu istiyorum o zaman. Ondan sonra, olacak dedim olmayacak, olacak olmayacak en sonunda ben kızdım. (...) Mesela yemek konusu, mesela oyuncaklarının kaldırılmaması var. Ondan sonra cumartesi ödev yapmaları var. Yatmaması var. Çiçeği sulamıyorsa eğer köpek gelmeyecek. Artık biliyor. Ya da ne bileyim bakmakla sorumlu olduğu bir şeyi konuşuyoruz tamam diyor baba. Ama yapmıyorsa eğer işte devamındaki yapılacak olan gelmiyor mesela. Ama oyuncak konusunda ya da benim koymuş olduğum kurallar işte kızım oyuncaklarını kaldır dediğim zaman o bana babacığım şunu yapalım dediğinde ben mantıklıysa yapıyorum onu. Ben ona söylediğimde mantıklıysa onun da yapmasını istiyorum. Söylüyorum mesela oyuncaklarını kaldır diyorum. Kaldırmıyorsa, ben biraz daha radikal beni kararlarım. Onun sevdiği oyuncaklar var onları tekmeliyorum. Mesela çantasını ortaya attıysa çantaya bir tane tekme atıyorum, çanta uçuyor gidiyor bir yerlere. Tabi hemen bana bir surat asılıyor. Çanta hemen oradan alınıyor ve yerine koyuluyor. Bu bir iki şekilde devam ettiği zaman böyle çantaymış, montmuş artık gelişi güzel atılıp da sokağa çıkılmıyor artık” (MS,42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

MS kurumsal disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *kızmak, davranışlarını takip etmek, ödül-ceza kullanmak ve şiddet uygulamak* tekniklerini

kullanmaktadır. Çocuğa kızarak kuralı uygulaması gerektiğini hatırlatmaktadır. Takip ederek ise yapıp yapmadığını gözetlemektedir. Ödül ve ceza ile de kuralı yapması için dışsal bir motivasyon sunmaktadır. Bunlara rağmen kural yerine getirilmiyorsa MS şiddet uygulamaktadır. Böylece kuralın yerine getirilmesi sağlanmaktadır. Bu disiplin tarzında baba çocuğun kuralları yerine getirmesi için çocuğun başında beklemekte ve ona uyarılar vermektedir.

MB için kurumsal disiplin *girdiler verme* anlamına gelmektedir. Çocuklarının ancak komutlar ile bir davranış geliştirebildiklerini düşünen MB onlarda herhangi bir davranış geliştirmek için kurumsal disiplin tekniğini uygulamaktadır.

“İşte diyorum ya birtakım yasaklar getiriyorum sevdiği şeylerden mahrum bırakıyorum. (...) Otoriteyi kurarken dediğim gibi hani biraz yaptırımlar da var birtakım yaptırımlar koyuyoruz ister istemez. (...) İı ne kadar doğru ama işte bak işte yarın sınavın var eğer oturup şu an ders çalışmazsan işte hafta sonu bilgisayar oynayamayacaksın hiçbir şekilde. Bu şekilde otorite kurulmuş oluyor hani. Ve oturup ders çalışıyor. Birtakım şeylerden mahrum kalacağı için onu yapıyor anlatabildim mi. (...) Çok disiplinli olduklarını söyleyemem ama çabalıyorlar. Muhakkak bir girdi olması lazım. Ders çalışma noktasında kişisel hijyen konusunda, duş alma konusunda atıyorum yani” (MB, 41 yaşında, Binbaşı, İstanbul).

MB kurumsal disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *yaptırımlar uygulamak ve yasaklar koymak* tekniklerini kullanmaktadır. MB çocuklarında içsel disiplinin gelişme düzeyinin düşük olduğunu belirtmiş onların bir davranış geliştirebilmeleri için girdilere ihtiyaç duyduklarını söylemiştir. Girdilerde bulunarak onların davranışlarını şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle davranış gelişebilmesi için yaptırımlar uygulamakta ve sevdikleri şeylere yasak koymaktadır. Bu şekilde hareket eden baba çocuklarını kontrol altında tutarak onları istenilen davranışı yapmaya zorlamaktadır.

İF için kurumsal disiplin *davranış geliştirmek için aile üyelerine komutlar verme* anlamına gelmektedir.

“Diyorum şu an için gereksiz. Evde var. Ya da diyorum ki evet bunu sana alabilirim. Ama şu an için alamam. Ya da diyorum ki evet bunu alırım ama şu şartla alırım. İşte şöyle şöyle derslerinde başarılı olursan ya da şu sınavı kazanırsan. Bu şekilde bir ödüllendirme sistemiyle alabilirim. (...) Mesela odası çok dağınıktı. Onu birkaç kez de söylemiştim. Odanı dağınık bırakma falan. Baktım yine odası dağınık. Gel buraya, gel, gel, gel dedim. Efendim baba dedi. Gel dedim bir gel. Kulağını şöyle bir tuttum. Götürdüm odasına doğru. Bak bakalım odana dedim. Baktı. Ne görüyorsun dedim?

Ben sana ne söylemiştim? Odan çok dağınık olmayacak diye. Bıraktım. Hemen odasını toplamaya başladı. (...) Öperken de kokladım. Aa baktım ter kokuyor. Dedim ki Deniz duş al dedim. Ben dedim şimdi spora gidiyorum. Sen dedim hani duşuna al öyle yatarsın dedim. Ya yapmasam olmaz mı dedi. Hayır dedim bak dedim kokuyorsun. Tamam dedi. Çıktı yukarı. Ben de aşağı indim. Spora gittim. Döndüm. Duşumu alacağım. Baktım havlusu yok. Buhar yok. Dedim duş aldın mı? Neden almadın? Ben sana söylemedim mi? Kaç kere söyledim? İki kere söyledim. Neden almadın?" (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

İF kurumsal disiplin aracılığıyla otoritesini yeniden üretmek için *ödül-cezayı kullanmak, uyarılarda bulunmak, kızmak ve şiddet uygulamak* tekniklerini kullanmaktadır. Kurumsal disiplinin en önemli araçlarından olan ödül-cezayı kullanan İF bu sayede çocuğunda davranış değişikliği oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca uyarılarda bulunarak ve kızarak çocuğunun kurallara uymasını sağlamaya zorlamaktadır. Ek olarak şiddet gösterme sayesinde İF çocuğuna müdahale ederek çocuğunun kurallara uymasını sağlamaktadır.

ÖY için kurumsal disiplin aile üyelerine *komutlar verme* anlamına gelmektedir. ÖY çocuğun davranış geliştirmesi için uyarılmaya ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Kısacası kurumsal disiplin bir *davranış geliştirmek için dışarıdan zorlama* anlamına gelmektedir.

"Belki hani odasını toplamadı diyelim. Hani gülüp geçebileceğim bir anda belki bak ellinci seferdir söylüyorum hala toplamamışsın diyorum yani. (...) Ben diyorum oğlum orayı karıştırma, kızım oraya girme. Şu odaya girme. Ben diyorum işte ama o çocuktur yapar diyorlar. Yok diyorum o sizin o odanız özeldir. Girmeyecek tabi ki oraya. Ya da izin almadan vitrini dolabı karıştırmayacak. Bu konularda hani biraz şeyizdir çocuklar da hani buna dikkat ediyorlar. (...) Biz uyarıyoruz. Söylüyoruz. Bazen dille bazen hani belki ses tonumuzu yükselttiğimiz de oluyordur. Çünkü artık yat uyku saatin geldi. Israrla devam ediyorsa sesimizi yükseltiyoruz. (...) Pek ceza yöntemini tasvip etmiyoruz. Eşimde ben de ona dikkat ederiz. Ama uyguladığımız oldu. Nedir? İsteddiği bir şeyi o anda yapmadık, almadık. Ya da işte televizyon izlemesine bir haftalığına yasakladık gibi bu tür şeylerimiz oluyor" (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY kurumsal disiplin aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *komutlar vermek, ceza vermek ve ses tonunu yükseltmek* tekniklerini kullanmaktadır. Komutlar vermek çocuklarının yapması gerekenleri onlara aktarmaktadır. Bu şekilde çocuklarından beklediği davranışları yerine getirmelerini talep etmektedir. Ses tonunu yükselterek ise beklentilerinde bir sapmanın olduğu aile üyelerine hatırlatılır. Son olarak komutlar verdiğinde davranış gelişmiyor, ses tonu artırma yetersiz kalıyorsa ÖY ceza vermeye başvurmaktadır.

SG için kurumsal disiplin *davranış geliştirilebilmesi için yaptırımların belirginleştirilmesi* anlamına gelmektedir.

“Diyorum ki mesela, aşağıda arkadaşlarıyla oynuyor, bir saatin var şu saatler arasında orda oynayacaksın. Artık oyun oynaman süren bitti. Yemek yenilecek sonra yatılacak diyorum. İşte diyorum ki artık Can artık eve çıkmamız lazım ya biraz böyle baba uff işte daha yeni geldim oynayacaktık. Ama yok bana verdiğin bir söz vardı sözün doldu. Şimdi artık sözü sen tutacaksın. Saatin doldu dediğim zaman işte biraz üzülerek falan da olsa o yerine getiriliyor yani. Tabii ki yani. Mümkünatı yok. Yerine getiriyor. Yoksa bir daha aşağı inemeyeceğini biliyor. (...) İııı mesela o kadar çok kıymetlidir ki o oyuncakları misafir geleceği zaman onlar alınır, gardıroba kilitlenir, saklanır. Diğer küçük oyuncaklar çıkartılır. Şimdi mesela ne yaparız? Oyuncaklarıyla oynamamasını söylemem de ceza olarak, oyuncaklarıyla oynamayacaksın demem. Ama sadece şunu derim ki takip eden doğum gününde senin şu istediğin model vardı ya onu herhalde almayacağım öyle görünüyor derim. Ooo onun için bitmiştir yani. İnanın o hareketi bir daha tekrarlamaz yani” (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

SG kurumsal disiplin aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *ceza vermek ve tehdit etmek* tekniklerini kullanmaktadır. SG çocuğunun herhangi bir kural ihlalinde karşılaşacağı ceza ile tehdit edilerek kurala uymaya zorlanmaktadır. Dolayısıyla çocuk herhangi bir ceza ile karşılaşmamak için babanın beklediği davranışları sergilemektedir.

ÜA için kurumsal disiplin *kuralların uygulanması için cezanın belirginleştirilmesi* anlamına gelmektedir. Bu disiplin türü babanın *hatırlatıcı* olması anlamına gelmektedir.

“Mesela yüzüne hiç vurmada, yani vücudunda iz yapmadan bir şiddet uygulayabilirsiniz. Fiziki şiddetten bahsediyorum. Mesela cetvelle eline vurdum. Şöyle ben bunu birkaç defa ikaz ettim. Odanı topla, masanı topla, masanı topla. (...) Bu beni anlamadı. O tekrar yine aynı devam etti. Bira hafta sonra çektim kenara. Tabi başka bir suçu ile birleştirerekten. Gel bakalım oğlum dedim sen neden böyle yapıyorsun. Sana defalarca söyledim. Getir cetveli. Getirdi. Tahta cetvelle. İkişer tane ellerine vurdum. Sebebini de biliyorsun. Tabi çok üzüldü. Gözleri de dolu dolu oldu. Ağlayamadı da. Suçunu biliyor çünkü. Dedim bundan sonra tekrar böyle bir şeyler karşılaşırsam ciddi sıkıntı olur dedim. O gün bu gündür masa çok düzgün bir şekilde toparlanıyor ve hareketlerine daha çok dikkat eder oldu. (...) Kaçmaya çalışıyor tabi. Annesi takipçisi. Annesi takip ediyor. Annesinin görevi de onu takip etmek. Yakalıyor. Yakaladığı zaman her yakaladığında yarım saat bir saat eksi olarak ceza alıyor. Ertesi gün bir saat yarım saat alamıyor. Bazen bir hafta cezalı olabiliyor. Telefona el koyabiliyoruz” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA olan kurumsal disiplin aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *dayak atmak, kuralları açık ve net koymak ve takip sistemi geliştirmek* tekniklerini kullanmaktadır. Dayak atarak çocuklarından kurallara uyması konusunda ciddi bir

uyarı ile karşılaşmalarını sağlamaktadır. Ayrıca korku nesnesi olarak kendisini onlara hissettirmektedir. Kuralları açık bir şekilde belirleyerek onların neleri yapması gerektiğini belirtmektedir. Aile üyelerinin bu kuralları uygulanıp uygulanmadığını takip ederek onları dışarıdan zorlamaktadır. Dolayısıyla ÜA kuralları aile üyelerine sürekli hatırlatarak onları uyarmaktadır.

BADEP'e katılmış babaların bu başlık altında saha verilerine göre açık otorite stratejisinin bir tekniği olan kurumsal disiplinden dışsal bir zor aracılığıyla aile üyelerinin kurula uymalarının sağlanmasını anladıkları görülmektedir. Kurumsal disiplin aile üyelerinden beklenen davranışı geliştirebilmeleri için babaların komut vermeleri anlamına gelmektedir. Nitekim BADEP'e katılmış babaların metodolojik analize uygun bir şekilde kurumsal disiplinden şunları anladıkları görüldü: *Aile üyelerinin kurallara uymaları için yönergelerde bulunma; davranış geliştirmek için dışarıdan müdahale etme; davranış geliştirmek için komutlar ya da girdiler verme; davranış geliştirmek için dışarıdan zorlama; davranışın geliştirilmesi için yaptırımların belirginleştirilmesi; kuralların uygulanması için cezanın belirginleştirilmesi.* Bu ifadelerden hareketle kurumsal disiplin sosyolojik olarak şöyle tanımlanabilir: *Herhangi bir kurumun, alışkanlık zincirine girenlerden beklediği somut, tasnif edilmiş ve görece komutlandırılmış uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir.* Babalar açık otorite stratejisinin bir tekniği olan kurumsal disiplini ailelerinde şu tekniklerle sağlanmaktadır: *Kızmak; davranışlarını takip etmek; ödül ve ceza kullanmak; şiddet uygulamak; yaptırımlar uygulamak; yasaklar koymak; uyarılarda bulunmak; komutlar vermek; ceza vermek; ses tonunu yükseltmek; tehdit etmek; dayak atmak; kuralları açık ve net koymak; takip sistemi geliştirmek.* BADEP'e katılmış babalar mümkün oldukça açık otorite stratejisini uygulamaktan kaçınırsalar da aile üyelerinde bazen davranış geliştirebilmek için kurumsal disipline başvurmaktadırlar. Bu teknik aile üyelerinin kurula uyma davranışını zor kullanımına dayanarak geliştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla babanın varlığı ile kuralın uygulanması özdeşleşerek aile üyeleri babanın yokluğunda kuralı uygulamaktan vazgeçebilmektedirler. BADEP'li babalar, ailelerinde kurumsal disipline zaman zaman başvurarak otoritelerini yeniden üretmektedirler.

3.4.1.3. Felç Edici Korku

Bu başlık altında açık otorite stratejisinin bir tekniği olarak felç edici korkunun BADEP'e katılmış babalar için nasıl bir anlam taşıdığı ve bu babaların ailelerinde felç edici korkuyu nasıl kullandıkları açığa çıkarılacaktır.

Sİ için felç edici korku *korkulan şeyle karşılaşma* anlamına gelmektedir. Ayrıca bir defa karşılaşılması halinde gelecekte olası tüm eylemler üzerinde derin izler bırakan acı verici ve şaşkınlık yaratan bir durum olarak da ifade edilebilir.

“Oğluma 13 yaşında sadece bi fiskem vardır. Bir fiskem vardır. Ben şuna inanırım. Çocuğu dayak arsız yapmaman lazım. Yani bir kere canını acıtırsın, hani bu şey gibidir. Hani soba, soba dersin. Cız dersin falan ama yaklaşırsın ona bir kere yanar ondan sonra yaklaştıramazsın. Onun gibi yani” (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

Sİ felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *dayak atmak/can acıtmak* tekniğini kullanmaktadır. Dayak atma ile çocuğun felç edici korkunun kaynağı olarak ‘baba’ ile karşılaşmasını sağlamaktadır. Böylece baba çocuk için korku nesnesi haline gelir ve babanın taleplerini yerine getirmesi için çocuk korkutan bir nesne olan babanın varlığıyla zorlanır.

ÜA için felç edici korku, *korku veren şeyin kendisiyle karşılaşma* anlamına gelmektedir. Felç edici korku ÜA için *insanı derinden sarsan ve sonraki tüm yaşamı üzerinde derin izler bırakabilen olay ve nesneler ile karşılaşma* olarak yorumlanabilir.

“Babam bana bir sefer dövdü beni. (...) Ne yaptım da dövdüydü? Tabi her gencin böyle farklı şeyleri denemek istemesi var. Alkol bir düğünde içmiyordum. Babam da içki kullanmıyordu ama ben o gün içtim. İçirdiler. Ee tabi çok kötü sarhoş olmuşum. İlk defa içiyorum. Daha da ondan sonra içmedim zaten. O zaman babam beni dövdü. Dedi bu ya işte hem belki de kötü sözler söyleyip dövdü ama iyi ki de dövmüş. (...) Fiziki şiddetten bahsediyorum. Mesela cetvelle eline vurdum.” (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

ÜA felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *dayak atmak* tekniğini kullanmaktadır. Baba dayak atarak çocuk için korku nesnesine dönüşmektedir. Dolayısıyla çocuklar babanın koymuş olduğu kuralı ihlal etmekten kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde çocuğunun kural ihlalinde bulunmasının önüne geçerek aile ortamının huzurunu sağlamaktadır.

MÖ için felç edici korku *çaresizlik* anlamına gelmektedir. Çocuğunun kaybolduğunu düşünüp çaresizlik içerisine girmesi yani *perişan olması*, MÖ için felç edici korkuyla karşılaşma anlamını taşımaktadır.

“Şimdi biz diyoruz ki çocuğa yavrum kapıdan çıktığımızda seni bulalım. Bağırduğumuzda seni görelim. Sen bizi duy biz seni duyalım. Ve bir arkadaşları var onlar uzaklara gidiyorlar. Bir kere bulamadık. Çok perişan olduk kafayı yiyeceğiz. Çocuk kendi de gördü bunu. Çocuk da telaşlanmış. Sonradan bir sokak ötede bulduk topu topu. Ondan sonra çocuk ne yaptı. İki tane arkadaşı var bu bahçede oynarsak oynayalım diyor. Yavrum onlar var arkadaşların var. Ben soruyorum. Çünkü ötekilerin yanlışını gösterdim. Onlar uzağa gittiği annesi babası böyle böyle perişan oldu. Bak birinde de sen vardın. Biz de perişan olduk sizi aramaktan” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *paniklemek ve bunu çocuğa yansıtmak* tekniklerini kullanmaktadır. Çocuğunun kaybolduğunu düşünmesi ve tüm aramalarına rağmen onu bulamaması MÖ’yü ‘perişan’ ederek paniklemesine yol açmıştır. Kaybetmeyi felç edici korku olarak tanımlayan MÖ paniklediğini çocuğuna aktararak onun bir daha kural ihlal etmemesi gerektiği hakkında uyarmaktadır. Böylece çocuk babanın paniklediğini ve korktuğunu hissederek kural ihlalinden kaçınmaktadır.

EB için felç edici korku *kural ihlallerinde babanın sinir patlamaları yaşaması* anlamına gelmektedir. EB’nin kural ihlalinde yaşadığı sinir patlamaları aile üyelerinin korku nesnesi ile karşılaşması anlamına geldiğini ifade etmiştir.

“Sesimi çok yükseltebiliyorum. Bu çok fazla olmadı ama olunca gerçekten hani bazen çileden çıkar derler ya onun gibi bir şey oluyor. Bir sinir patlaması olabiliyor bazen. (...) Bayağı bir bağırırım. Çok uzun sürmez. Ya de ne bileyim işte çok geç kalıyoruz. Sen üstünü giymiyorsun. Annen şöyle yapıyor gibi bağırabiliyorum. (...) Yok. Çok uzun sürmez. İki üç cümleyi geçmez çok fazla. Iı Melis hani bu tür durumları bazen annesi de yapıyor. Gerçekten hani çok geç kalıyoruz. Okula yetişemeyeceğimiz duruma geliyoruz. Orda patlıyorsun. Melis’te o davranıştan sonra çok yumuşuyor niyeyse bilmiyorum. Hani korkuyor olabilir. Çünkü ondan önceki Melis’le o olaydan sonraki Melis biraz değişiyor. Her şeye tamam durumu geliyor” (EB,41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

EB felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *bağırarak ve sinir patlaması yaşamak* tekniklerini kullanmaktadır. İsteklerinin yerine getirilmemesi durumunda sinirlenip ani patlamalarla bağırarak EB’nin aile üyelerini kurala uymaları için zorlaması anlamına gelmektedir. Kendisi korku nesnesi haline

gelerek aile üyelerini korkutmaktadır. Nitekim böyle bir durum sonrası çocuğunun tam uyum sergilediğini belirtmektedir.

OE için felç edici korku *aile üyelerinin babanın öfkesi ile karşılaşması* anlamına gelmektedir. Bu teknik ile aile üyelerinin disipline edilmesini sağlamaktadır.

“Ama ben işte dediğim gibi, yılda dört kere beş kere fevri çıkışım vardır. Bunları bildiği için ben ona bir şey söyleyeceğim korkusu var, baba bana kızacak korkusu var temelde. (...) Yani kızdığım zaman o aileye baskı uygulayabiliyorum ben. Bir kere yaşadım bunu. Eşimle bir tartışma yaşadım. İstanbul'dayım o zaman. İki senelik evliyiz. Akşam işten geldim. Bir şey oldu. Siniyi getirdi. (...) Siniyi getirdi koydu önüme. Bir şeyden tartışma çıktı o gün. O kadar çok sinirlendim ki. Yani hani bir doktor bana gizli sinirimin olduğunu söylemişti. Neye göre söyledi bilmiyorum. Elimdeki kaşığı siniye vurdum. sinin boyası kalktı. O boya çok kolay kalkan bir şey değil. o kadar sert vurmuşum ki boya kalkmış. O sini hala duruyor” (OE,33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

OE felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *fevri çıkışlarda bulunmak ve şiddet uygulamak* tekniklerini kullanmaktadır. Fevri çıkışları ile OE aile üyeleri için korku nesnesine dönüşmektedir. Böylece OE aile üyelerine sözünü dinletebilmektedir. Çünkü aile üyeleri babanın korkutma kapasitesini görüp kurala uyma davranışı sergilemektedirler. Eşyalara zarar verme ile şiddet gösterisi yapan OE aile üyelerine gözdağı vermektedir. Bu tekniklerle OE onların kurallara riayet etmelerini garantilemektedir.

EE için felç edici korku *davranış kontrol yöntemi olarak çocukların şiddete maruz bırakılmaları* anlamına gelmektedir.

“Olmaması gereken bir tartışma veya birbirilerine zarar verebilme ya da nasıl diyeyim birbirlerini böyle kışkırtıcı yönde çatışmalar olabiliyor. O durumda insanın ruh haline göre farklı tepkiler olabiliyor. Sonuçta insanız. O bağırma da olabiliyor ya da ceza da olabiliyor. Bazen dayak atmaya kadar gidebiliyor. Birkaç kere olmuştur ama beşi geçmemiştir. Ama zaten şiddeti sürekli uygularsan bunun sonuçları farklı olur” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *bağırma ve dayak atmak* tekniklerini kullanmaktadır. Bağırıldığı zaman çocukların istenmeyen davranıştan uzaklaştıklarını deneyimlemiştir. Dayak atarak ise babanın kendisi korkulan kişi haline gelmektedir. Böylelikle babanın her dediğini yapan çocuklar ortaya çıkmaktadır.

HK için felç edici korku *çocuğunun baş edilmesi zor kötü bir şeyler yaşaması* anlamına gelmektedir.

“Yok şöyle yaş olarak büyük biri. Yani facebook’tan tanışmış itfaiyecimiymiş falan filan böyle. Bir garip site. Arkadaşlık sitesi gibi bir şey. Benim ikiz kardeşim orada oturuyor. Kuzenler muzenler. Kimdir bu falan filan diye. Sonra kızdım öfkelen dim. Eşim bak şimdi gitme sıkıntı olacak. Gel otur, sakın ol. Sonra oturduk, ettik filan. Sonra gittim kızıma. Kimdir bu? Bizden habersiz ne yapıyorsun? yani. O da dedi ki Çanakkale’den yazlığımız var. Çanakkale’den arkadaşım. Ben dedim benim hiç haberim yok. Ben senin arkadaşlarının yüzde 80’ni, yüzde 90’ını tanıttım. İşte bir gelmişlerde, gitmişler de işte sıyrılıyor yani. Korkusundan yalan mı söylüyor neyse artık. Saklamaya ihtiyaç duyuyor” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK felç edici korku aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *müdahale etmek* tekniğini kullanmaktadır. Müdahale ederek çocuğunun kural ihlali yapmasını önlemekte ve onu cezalandırmaktadır. Ayrıca müdahale esnasında baba korku nesnesi haline gelerek çocukta sarsıntı yarabilmektedir. Bu nedenle çocuk korku nesnesi olarak baba ile karşılaşmamak için kurala uyma davranışı sergilemektedir.

Mülakatlara göre babalar felç edici korkuyu otoritelerini yeniden üretmek için başarılı bir şekilde kullanmaktadırlar. BADEP’e katılmış babaların metodolojik analizle uyumlu olarak kurucu korkudan şunları anlamaktadır: *Korku veren şeyin kendisiyle karşılaşma; insanı derinden sarsan ve sonraki tüm yaşamı üzerinde derin izler bırakabilen olay ve nesneler ile karşılaşma; çaresizlik; kural ihlallerinde babanın sinir patlamaları yaşaması; aile üyelerinin babanın öfkesi ile karşılaşması; davranış kontrol yöntemi olarak çocukların şiddete maruz bırakılmaları ve çocuğunun baş edilmesi zor kötü bir şey yaşaması*. Görüldüğü gibi babaların felç edici korkudan genel olarak aile üyelerini sarsan ve onları kötü etkileyen bir duygu durumunu anlamaktadırlar. Bu bağlamda felç edici korku sosyolojik olarak şöyle tanımlanabilir: *Doğrudan bir şekilde korku nesnesi ile karşılaşmadan doğan, bireyin yaşadığı çaresizlik hissidir*. Babalar felç edici korkuyu şu tekniklerle açığa çıkarmaktadırlar: *Dayak atmak/can acıtmak; paniklemek ve bunu çocuğa yansıtmak; sinir patlaması yaşamak; fevri çıkışlarda bulunmak; şiddet uygulamak ve müdahale etmek*. Sonuç olarak felç edici korku istenmeyen bir durumla/şeyle karşılaşma anlamına gelmektedir. Görüldüğü gibi babalar kural ihlallerinde aile üyeleri için felç edici korkunun nesnesi haline dönüşmektedirler. Babalarını bu tekniği uygularken gören aile üyeleri babanın otoritesini tanıyıp kural ihlallerinden kaçınmaya

çalışmaktadırlar. Bu çerçevede BADEP’li babalar ailelerinde açık otorite stratejisinin bir tekniği olan felç edici korku ile -her ne kadar kullanmamaya çalışsalar da- otoritelerini yeniden üretmektedirler.

3.4.1.4. Görüsel Yargılama

Bu kısımda açık otorite stratejisinin bir tekniği olan görüsel yargılama gücünün babalar için nasıl bir anlam ifade ettiği ve bunu ailesinde nasıl uyguladıkları gösterilecektir.

MÖ için görüsel yargılama gücü *sağduyusu aracılığıyla ulaşılan yorumların etkisi* anlamına gelmektedir. Aile üyelerini ilgilendiren konularda doğallığında yapılan yorumlar denebilir. Başka bir deyişle görüsel yargılama gücü MÖ için kişisel tecrübelerine dayanarak verdiği kararların adil ve doğru olduğu konusunda herkesin hem fikir olması olarak ifade edilebilir.

“Ne kadar sen oynayacaksın ne kadar sen oynayacaksın. Kararını siz vereceksiniz. Bana bildirin. Haksızlık varsa ben bunu yine alırım içinden. Yani bir şeyi paylaşmayı, iki çocuğa paylaştırmayı gösteriyorum. Diyorum ki eğer siz paylaşmıyorsanız ben bunu tamamen almak zorunda kalacağım. (...) Kararların yüzde 90’ını ben veriyorum. Dediğim gibi ailede her zaman için, bir şey olduğu zaman, rol model dediğim olay baba olduğu için, her şeyi baba yükleniyor ve baba hani sürekli şey yapıyor. Eş ne kadar şey yapsa da onu düşünmüyor, planlamıyor. Çünkü eş geliyor, direkt babaya aile reisini anlatıyor. Aile reisi ona ne karar verirse onu uyguluyor. (...) O ayrıcalığımız işte hani ben, şimdi ben hani biraz daha hayatın tecrübesini şey yaptığım için babam beni önemsedüğinden dolayı” (MÖ, 33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

MÖ görüsel yargılama gücü aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *güvenilir olmak, kararları tek başına almak ve adil olmak* tekniklerini kullanmaktadır. MÖ herkes tarafından güvenilir biri olarak bilinmektedir. Bu sayede aile üyeleri MÖ’nün asla adaletsiz davranmayacağından emindirler. Aile üyelerinin bu inancı babanın tek başına karar alabilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla MÖ güvenilir ve adil olmak ile yargılamada bulunabilmektedir. Bu yargılamaları sayesinde aile üyeleri arasındaki bağı kuvvetlendirmekte ve onları kontrol altında tutabilmektedir. Çünkü almış olduğu kararlara aile üyeleri itaat etmektedir.

ÖY için görüsel yargılama gücü herhangi bir konu hakkında babanın bir kıyas unsuruna başvurmaksızın sadece kişisel tecrübelerine dayanarak yapmış olduğu yorumlama anlamına gelmektedir.

“Yani kızım mesela geçenler öyle bir şey yaşadık. Anlatıyorum bak kızım böyle yapalım, böyle yapalım. Olmaz diyor. Böyle yapalım olmaz. Bak böyle yapmamız gerekiyor. Çünkü şundan şundan dolayı. Olmaz ben böyle yapacağım. Sonda dönüp öyle yapacaksın. Diyor ki niye öyle? Diyorum ben babanım. Bir bildiğimiz vardır. Benim dediğimi yap diyoruz tabi canım” (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

ÖY görüsel yargılama gücü aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *baba olduğunu vurgulamak* tekniğini kullanmaktadır. ÖY baba olmanın çocuk üzerinde tasarruf sahibi olma anlamına geldiğini düşünerek almış olduğu kararlara çocuğunun uymasını beklemektedir. Çocuk kural ihlal ettiğinde ya da sözünü dinlemeye yanaşmadığında *ben babayım* diyerek onun üzerindeki hakkını dile getirmektedir. Dolayısıyla ÖY görüsel yargılama gücünü doğallığında sahip olduğu bir güç olarak ifade etmektedir. ÖY görüsel yargılama gücüne dayalı olarak kendisinin almış olduğu kararlara aile üyelerinin uymalarını beklemektedir. Kural ihlallerinde açık ya da örtük otorite stratejisinin farklı tekniklerini kullandığı daha önce gösterilmişti.

EE için görüsel yargılama gücü *babalık bilgeliği* anlamına gelmektedir. Babalık bilgeliği EE’ye göre baba olduğu için sahip olduğu ayrıcalıklar sayesinde aile üyelerinin yapmaları gerekenler hakkında yorumlarda bulunması demektir. Ayrıca görüsel yargılama gücü EE için *mantıklı kararlar alabilme* anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle görüsel yargılama gücü *babanın tecrübeleri bağlamında sahip olduğu öngörülü yorumların etkisi* olarak ifade edilebilir.

“Çok önemli bir şeyse bir etkinlikse buna işte gitmen lazım buna gidersen çok iyi olur. Senin için gibilerinden yönlendirmeye çalışıyoruz. (...) Karar mantıklı olduktan sonra fark etmiyor. Çocuk da söylese anne de söylese. Mantıklı derken olması gereken. (...) Yanlış karar almamaya çalışırım. Yanlışsa da hiç onu karar olarak konuşmam bile uygulamam bile. Bunları yapıyor olmak otoriteyi doğruyor. Ailede benim otoritem daha ayrıcalıklı” (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

EE görüsel yargılama gücü aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *doğru olanı bildiğini ifade etmek ve olması gerekeni bildiğini ilan etmek* tekniklerini kullanmaktadır. Bu iki teknik sayesinde baba sağduyusu ile aile üyelerinin yapması gerekenler hakkında yönlendirebilecek donanımına sahip olduğunu açık bir şekilde ilan etmektedir. Böylece aile üyeleri babanın dediklerine doğruluğunu sorgulamadan itaat etme davranışı sergilemektedir.

HK için görüsel yargılama gücü *babanın doğruyu bilerek yaptığı doğru yorum* anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle gelecek öngörüsünün doğrulanması anlamına gelmektedir. Buna ek olarak görüsel yargılama gücü baba olmanın zorunlu niteliklerinden biridir.

“İşte evin lideri olacaksın. Doğru karar vereceksin. Çocuğunla iletişimin çok ölçülü olacak. Onun yanlış yere gitmesine engel olacaksın gibi. (...) Karar vermesi gereken kişi benim. (...) Baba da dediğim gibi biraz daha objektif. (...) Ya tabi bu kararları alırken o kararlar zor kararlar. Eşim karar veremiyor, kızım karar veremiyor. Ya da ortalarda kalıyorlar. En son bu kararı ben veriyorum mesela” (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

HK görüsel yargılama gücü aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *doğru kararlar almak* tekniğini kullanmaktadır. Doğru karar almak babanın güvenilirliğini arttırmaktadır. HK doğru karar almayı ise sahip olduğu deneyimler ile yapabildiğini belirtmektedir.

İİ için görüsel yargılama gücü *babalık bilgeliği* anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle görüsel yargılama gücü *baba olmaktan ötürü yapılan yorumlamaların etkisinin* aile üyelerinde güven üretmesidir. *Ben onun babasıyım* ifadesi aslında görüsel yargılamanın dayanağı olarak görülebilir.

“Ben onun babasıyım. Yani dayanacağı atıyorum iki kişiden biriyim. Biri annesiye biri benim. Hani sırtını dayanacağı veya güveneceği her şeyi benim işte” (İİ,37 yaşında, Balıkçı, İstanbul).

İİ görüsel yargılama gücü aracılığıyla ailesinde otoritesini yeniden üretmek için *biyolojik kimliğini kullanmak ve güven vermek* tekniklerini kullanmaktadır. Biyolojik olarak baba olmak doğallığında aile üyelerinin güvenini elde etmektir. Böylece babanın yaptığı tüm yorumların aile üyeleri tarafından bilgece olduğu anlayışı gelişir. Babanın kararlarına inanan aile üyeleri dolayısıyla kurallara riayet etmektedirler. Böylelikle alınan karara gönüllü bir şekilde itaat edilmektedir.

Mülakatlara göre BADEP’e katılmış babalar için görüsel yargılama gücü açık otorite stratejisinin bir tekniğidir. Babalar aile üyeleri üzerinde otoritelerini görünür kılmak için her ne kadar açık otorite stratejisinden kaçınırsalar da bu tekniği kullandıkları görülmektedir. Görüsel yargılama gücü BADEP’li babalar için babalık bilgeliği anlamına gelmektedir. Metodolojik analiz uyarınca görüsel yargılama gücünün

babaların kendi yaşam tecrübelerini ve sağduyularını referans alarak yapmış oldukları yorumların aile üyeleri üzerindeki bağlayıcı etkisi anlamına geldiği söylenebilir. Daha detaylı olarak görüsel yargılama gücü babalar için şu anlamlara gelmektedir: *Sağduyusu sayesinde varılan yorumların etkisi; herhangi bir konuda doğallığında sahip olduğu yorumun etkisi; mantıklı kararlar alabilme; babalık bilgeliği; babanın tecrübeleri bağlamında sahip olduğu öngörülü yorumların etkisi; babanın doğruyu bilip doğru yoruma sahip olması; baba olmaktan ötürü yapılan yorumlamalarının etkisi.* Babaların bu ifadelerinden hareketle görüsel yargılama gücü sosyolojik olarak şöyle ifade edilebilir: *Yargılayanın görüşündeki doğal üstünlüğü ifade etmektedir. Dolaysızlık içinde gerçekleştirilen ve daha çok sezgiyi içeren bir hal durumu, keşfe dönük ve tasviri olarak varılan yorumların etkisi.* Babaların görüsel yargılama gücü pratiklerinde şu şekillerde açığa çıkmaktadır: *Güvenilir olmak; kararları tek başına almak; adil olmak; baba olduğunu ilan etmek; doğru olanı bildiğini ifade etmek; olması gerekeni bildiğini ilan etmek; doğru kararlar almak ve biyolojik kimliğini kullanmak.* Görüsel yargılama gücünün anlamı ve kendini açığa çıkarma biçimlerine bakıldığında keyfi uygulamaları içerdiği söylenebilir. Sağduyuya dayalı görüsel yargılama gücünün günümüz babaları tarafından çok sık kullanılmadığı söylenebilir. Görüsel yargılama gücü, referans noktası olarak babanın kendi bildiklerini alması ve bunu açıklamaya gerek duymaması olarak ifade edilebilir. Herhangi bir ilke uyarınca değil de sadece baba olduğu için o işin öyle yapılmasının doğru olduğunu belirtme durumu görüsel yargılama gücünün göstergesidir.

Bu bölüm altında, babalar ile yapılan mülakatlar sayesinde elde edilen veriler belirtilen metodolojik bakış açısıyla analiz edildi. Bu kısım belirtildiği gibi üç ana temadan oluşmaktadır. Her bir tema da ikili bir analize tabi tutulmuştur. Bir yandan babaların anlam dünyası analiz edildi bir yandan da otorite üretmek için kullanmış oldukları teknik ve stratejiler ortaya konuldu. Babaların özellikle otorite üretmek için örtük ve açık otorite stratejilerini kullandıkları görüldü. Ayrıca örtük otorite stratejisinin de otoriterliğe kayma riskini en az açık otorite stratejisi kadar içinde barındırmakta olduğu ortaya konuldu.

SONUÇ

OTORİTE ÜRETİMİNİN LİSANSLI YOLU

Çalışmanın amacı, günümüz dünyasında baba otoritesinin yeniden nasıl üretildiğini, aile eğitimleri kapsamında BADEP'e katılmış babaların babalık icralarındaki dönüşüme bakarak ortaya çıkarmaktır. BADEP'e katılmış 22 baba ile yapılan mülakat sonuçları çerçevesinde bu iddia soruşturulmuştur. Çalışmada metodolojik analiz birimi olarak sembolik etkileşimcilik ve etnometodoloji kullanılmıştır. Bu analiz birimleri ile bir yandan babaların anlam dünyası, diğer yandan da otorite üretiminde kullanmış oldukları strateji ve teknikler ortaya konulmuştur. Bu kısımda derinlemesine mülakatların sonuçları yorumlanmıştır.

İki yüzyıldan uzun bir süredir ülkemiz, toplumsal yaşam dünyasında kopuşlar ve yeniden teyellenmeler yaşamaktadır. Kopuşlar ve yeniden teyellenme süreci aile ve baba olmanın anlamının yanı sıra baba otoritesini de dönüştürmüştür. Babanın aile içindeki pozisyonuna dönük modernleştirici saldırılar, bu pozisyonun yeniden yerleştirilmesi sürecini doğurmuştur. Baba otoritesini yeniden biçimlendirmek isteyen bu modernist müdahaleler karşısında babalar, binlerce yıllık babalık mirasını basiretleri ile -pronesis (pratık bilgelik)- yeniden üretme eğilimi sergilemişlerdir. Günümüz modern babaları, *yeni şişede eski şarap* atasözüne uygun bir şekilde bir yandan modernleştirici talepleri yerine getirmekte; diğer yandan da atalarının mirasını sürdürerek modernliğin kültürel aptal ideolojisini yerle bir etmektedirler. Babalar bir yandan yeni babalık icralarını performe etmekte, diğer yandan da yeni babalık icralarını alışageldikleri ilişki ağlarını üretmek için kullanmaktadırlar. Kısacası günümüz modern babaları, yeni babalık icraları ile aile üyeleri arasındaki ilişkilerin biçimlendirilmesinde 'patria potestas' anlamındaki tarihsel pozisyonlarını yeniden üretmektedirler.

Aile, son iki yüzyıldır, özellikle üretim rejimlerindeki değişimlere bağlı önemli dönüşümler yaşamıştır. Kadınların aile içindeki değişen pozisyonları, babaların çalışma süreleri ve iş gücüne katılımları, aile üyelerinin işçileşme süreçleri, refahtan aldıkları pay ve gelirin adil dağılımı gibi birçok etken sonucu ailenin ilişkilerinde dönüşümler yaşanmıştır. Yaşanan bu dönüşümler mevcut aile tanımlarının yetersiz

kalmasına yol açtığından yeni bir aile tanımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışma aileyi şu şekilde tanımlanmıştır: *Üyeleri arasında sosyal bir bağ oluşturan veya dayanışma hissini üreten; oluşan bu bağın ya da dayanışmanın toplumsal olarak kabul edildiği, dolayısıyla kolektif bir özne olarak tüzel bir formu olan, ayrıca günün koşullarına eklemlenebilme yetisine sahip ilişkiler uzamıdır.* Bu dönüşümlere rağmen aile, eklemlenebilme becerisine sahip olmasıyla sürdürülebilirliğini ve yeni koşullarda hayatta kalabilmesini sağlamıştır. Ancak aile, bu dönüştürücü etkenler sonucunda yeniden yapılaşmıştır. Bu yapılaşma, günümüz ailelerinde babanın aile içindeki pozisyonunu da şekillendirmiştir. Günümüz modern babaları, kendi babalarından dolayı olarak öğrendikleri babalık icralarının bugün için yetersiz olduğu düşünmektedirler. Dolayısıyla günümüz babalarının icralarını anlayabilmek için yeni baba tanımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışma babalığı şu şekilde tanımlamıştır: *Biyolojik ya da resmi olarak edinilen çocuğa yönelik, kültürce sınırları çizili belirli pratiklerin yerine getirilmesiyle kazanılan yeni toplumsal pozisyonudur.* Bir pozisyon olarak babalık, bir yanıla kültürel icralar setini uygulamak, diğer yanıla da gelişen yeni koşullara aile üyelerinin eklemlenmesini sağlamak demektir. Günümüz modern dünyası, babalık icralarının sadece kültürel miras ile yerine getirilmesinin yeni koşullara uymada eksik kaldığı düşüncesiyle babalık icrasının nasıl olması gerektiği hakkında toplumsal ilişkilere müdahale edici nosyonlar ileri sürmüştür. Böyle bir yetersizlik bir yandan uzmanların aileye müdahaleleri için meşru bir zemin hazırlarken diğer yandan da babaların babalıklarını yeniden üretmeleri için fırsatlar vermektedir. Ailelerin eğitilmesi gerektiği düşüncesiyle, babaların babalık icraları tartışılarak ideal babalık icralarının neler olduğu babalara öğretilmek istenmiştir. Bu çerçevede yaklaşık 40 yıldır ülkemizde, babalık icralarını yeniden yapılandırma faaliyetleri yürütülmektedir. Aile eğitimleri kapsamında yürütülen bu çalışmalar, babalığın resmi formunu temsil etmektedir.

Babalık icrasının yeniden yapılandırılması süreci, baba ile aile üyeleri arasındaki ilişkinin dönüşümüyle ilişkilidir. Günümüz modern dünyasında, kültürel olarak ailede otoriteyi tekelinde bulunduran kişinin baba olduğu düşüncesi yerini -ailede yaşanan dönüşümler sonucunda- baba otoritesinin ortadan kaldırılması arzusuna

bırakmıştır. Bu arzu, baba otoritesinin, ‘yetkili, ayrıcalıklı olma’ ya da ‘itaat edilme hakkı’ anlamlarına karşı modernist saldırılarla güçlenmiştir. Kısacası otoriteye karşı yürütülen başkaldırı ailede muhatap olarak babayı seçmiştir. Ancak, ailede bir otoritenin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü otorite, aynı zamanda ‘arttırma, bilgelik ve ilişkisellik’ gibi kültür üretici anlamlara da gelmektedir. Dolayısıyla günümüz babaları, otoritelerinden vazgeçmemiş ancak yaşanan dönüşüme eklemlenebilmek için otorite icrasında stratejik ve taktiksel yenilikler ortaya çıkarmışlardır. Bu yenilikleri anlayabilmek için çalışma, otoriteyi *tüm ilişkilerin kategorik zemini ya da ilişkilerin ortaya çıkabilmesinin koşulu* olarak tanımlamıştır. Yapılan derinlemesine mülakatlardan hareketle babaların örtük ve açık otorite stratejisini kullandıkları belirlenmiştir. Kısacası bu çalışma, ailenin bir ilişki uzamı olduğunu, babalığın kültürel bir pozisyon olduğunu, otoritenin olumsuz çağrışımlarına rağmen kültür-üretici bir işlev gördüğünü ve otoritenin babalar tarafından uygulanan iki farklı stratejisi olduğunu göstermiştir. İlerleyen paragraflarda öncelikle BADEP’li babalar için aile ve baba olmanın anlamı yorumlanacaktır. Daha sonra otoritelerini nasıl ürettikleri ifade edilecektir.

Derinlemesine mülakatlar sonucu BADEP’e katılmış babalar için aile, evlilik akdiyle başlayan ve bir çocuğun dünyaya gelmesiyle güçlenen klasik aile anlayışına oldukça yakın bir anlama sahiptir. BADEP, aile olmanın önemine vurgu yapmasıyla bu klasik anlamın üretilmesine katkı sunmaktadır. Bu nedenlerle babalar, tarihsel aile anlayışını yeniden ürettiklerinden muhafazakardırlar. BADEP’in babalara ‘patria potestas’ oldukları inancını aşılması, evli ve çocuklu aileyi idealleştirip propagandasını yapması; aileyi düzen ve istikrarla birlikte değerlendirip yeni neslin yetiştirilmesi misyonunu aileye yüklemesi babaların muhafazakârlaşmasına yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak babalar, tarihsel olarak babalık hakkını yeniden üretmektedirler. BADEP’e katılmak, günümüz babalarının eril tahakkümünü yeniden üretmelerine destek sunmaktadır.

BADEP’e katılmış babalar için aile olmak, toplumsal itibar kaynağıdır. Erkeğin evlilik akdiyle ve bir çocuk sahibi olmasıyla statüsü toplum tarafından yeniden güncellenir ve ‘baba’ olarak toplumda saygı görmeye başlar. Bunun yanı sıra aile olmak toplumun hijyenikleştirilmesi misyonunu yüklenmek demektir. Babalar,

hijyenikleştirme misyonu ile topluma müdahale edebilmekte ve BADEP'in propagandasını yaptığı aile modelinin politik ajanlığını üstlenmektedirler. Dolayısıyla aile olmak, almış oldukları eğitim doğrultusunda toplumsal biçimlendirmektir. Bu biçimlendirme girişimi ancak aile olmanın önemini fark edince ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede babalar için aile olmak, aile üyeleri arasında dayanışmanın üretilmesi, bağların güçlenmesi, her koşulda yan yana olmaları ve birbirlerini hiçbir şekilde yalnız bırakmamaları demektir. Her ne kadar BADEP, babalara, bireyselleşmeyi aşılasa da, ortaya çıkan şey aile üyeleri arasındaki bağın ve dayanışmanın artması ve hatta aile üyelerinin babaya bağımlı olmalarıdır. Bu eğilim, babanın gardiyanlaşması ve anne-baba-çocuk üçlüsünden oluşan kapalı bir ilişki biçimi olarak yıkıcı bir cemaatin ortaya çıkması riskini beraberinde taşımaktadır. Bu risk, aile üyelerinin içe kapanık hale gelerek toplumsal ilişkilerden kopmalarına ve baba tarafından hapsedilmelerine yol açabilir.

Araştırma “bunca değişimin ortasında baba olmak nasıl bir şeydir?” sorusuna da cevap aramıştır. BADEP'li babalar için baba olmak, bir yandan biyolojik diğer yandan da kültürel bir konumdur. Baba olmak hem *orijinal* yani biyolojik bağı gerektirmekte hem de resmi olarak *edinilmiş babalığı* kapsamaktadır. Babalık pratiklerinin icrası sonucu elde edilen baba pozisyonu, gelişen yeni trendlere uyumlu bir şekilde yeniden yapılaşmaktadır. Babalar, BADEP'e katılarak yeni babalık pratiklerinin icrasını öğrenmekte ve babalık icralarını meşrulaştırmaktadırlar. Babaların bu şekilde davranmaları onların bir merkez tarafından oynatılan kuklalar olmadıklarını göstermektedir. Nitekim babalar, sadece yeni olanın icrasını performe etmemekte aksine tarihsel olarak kendilerine aktarılan babalık mirasını da göz önüne alarak bir uyumlulaştırma eğilimi sergilemektedirler. Aktif bir ilişki ağı içerisinde aile üyeleri için koruyucu ve kollayıcı imajını; ailenin direği, çınarı ve yaslanılan duvarı imgesini; aile üyeleri için ata, lider olmayı; ilgili olmayı; iletişim kurmayı; aile üyelerini sosyalleştirmeyi; onlar adına kararlar alabilmeyi ve geçimlerini temin etmeyi yeniden üretmektedirler. Babalar, aile üyelerinin çıkarlarının savunucusu olarak, yeni babalık pratikleri ile tarihsel babalık pratikleri arasındaki uyumu bulan kişilerdir. Babalar, süreç içerisinde meydana gelen ilişkiyel değişiklikleri kendi çıkarlarına uygun bir şekilde araçsallaştırmaktadırlar. Bir yönetim sanatçısı olarak

babalar, aile içindeki pozisyonlarını ve babanın tarihsel-toplumsal kodlarını yeniden üretmektedirler. Dolayısıyla BADEP'e katılmış babalar, öğrenmiş oldukları örtük otorite stratejisi ile kendi atalarından almış oldukları miraslarını yeniden üretmektedirler.

Babalık icrasını yeniden yapılandırma girişimi olan BADEP'e babaların katılma gerekçeleri tüm bu değişimlerin ardında nelerin yattığını gösterir. Çünkü babaların programa katılma gerekçeleri aile içinde sahip oldukları pozisyonla nasıl bir bağ kurduklarına işaret eder. Ayrıca programa katılma, onların aile üyeleri arasındaki ilişkilerinde neleri nasıl değiştirdiklerine ilişkin amaçlarını da verir. Örneğin babalar, kendi babalık pratiklerinden şüphe duydukları için programa katılmışlardır. Bu şüphenin temelinde ise bilimsel çalışmaların aile üyeleri ile olan ilişkiyi biçimlendirmeye talip olması yatmaktadır. Böylece babalar özellikle çocuk yetiştirme açısından bilimin yolundan uzak olduklarını düşünerek yaptıkları yanlışlardan dönmek için BADEP'e katılmışlardır. Bu çerçevede babalar, çocuklarının sorunlarını çözebilecek yolları; onları idare etmenin püf noktalarını; sağlıklı bir iletişimi nasıl kurabileceklerini; onların gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmayı öğrenebilme gibi saiklerle BADEP'e katılmışlardır. Ayrıca mahalle baskısının da etkisi yani yeni-babalık pratiklerini uygulayan babaların tavsiyeleri de BADEP'e katılımlarını etkilemiştir. Babalar, aile ve baba olmanın uzmanlık bilgisini elde etmek arzusuyla programa katılmışlardır. Programın babalık icrasını nasıl dönüştürdüğü ise otorite kavramının analiziyle ortaya konulmuştur. Bu çerçevede babaların otoriteden nasıl bir şey anladıkları ve bunu kendi ailelerinde nasıl tesis ettikleri sorusunun cevapları ilerleyen paragraflarda sunulmaktadır.

Çalışmada otorite, -tıpkı Durkheim'ın toplumu kategorik bir ilke olarak belirtmesi gibi- kendisi deneyimlenemeyen ancak deneyimi kuran bir kategorik olarak ele alınmıştır. Otoritenin, *arttırma*, *ayrıcalıklı olma*, *yetkili kılınmış olma*, *ilişkisellik* ve *yol gösterme* gibi anlamları bulunmaktadır. Bu anlamda *otorite tüm karşılaşma, buluşma ve görüşmelerin üzerinde kurulduğu zemindir*. Bir ilişki otorite ile kurulabilir ve otorite ancak bir ilişkide açığa çıkabilir. Bu iddiaya gerekçe olarak Weber'in toplumsal etkileşimlerin nasıl inşa edildiği hakkında yapmış olduğu egemenlik türleri sınıflaması; Simmel'in ilişkilerin nasıl kurulup yürütüldüğü

hakkında yapmış olduğu bir gruba ya da nesnel ilkeye itaat olarak otorite sınıflaması gösterilmektedir. Weber'in üçlü ve Simmel'in ikili otorite tasnifi, *tarihsel, donuk ya da dondurulabilir anlar* için geçerli olması nedeniyle bu çalışmada yeniden tanımlanan otorite, hareket halinde, canlı ve aktif bir ilişkiyi yorumlamaya imkân tanımaktadır. Geliştirilen otorite tanımının dinamikliği ve geçişgenliği sayesinde, ilişkisel dünyanın akışkanlığı sosyolojik olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede yaşam dünyasında otoritenin babalar tarafında örtük ve açık otorite stratejisi olmak üzere iki farklı şekilde uygulandığı görüldü. Bunun yansıması olarak BADEP'li babaların da en az geçmişte yaşayan babalar kadar otorite sahibi oldukları ortaya çıkarıldı. Eğer Weber ya da Simmel'in otorite anlayışlarından hareket etmiş olsaydık, günümüz modern dünyasında babaların, rasyonel-yasal otoriteyi icra ettiklerini ya da nesnel ilkeye göre aile ilişkilerini biçimlendirdiğini söyleyerek konuyu hiç açmamış olurduk. Ancak konuyu açmış olmak onlardan çok uzaklaşıldığı anlamına da gelmez.

Günümüz modern babalık icrasının otoriteden arındırılması entelektüel dünyanın arzusudur. Böyle bir arzunun temelinde otorite kavramının anlamında yer alan 'itaat edilme hakkı' isteği ve 'ayrıcalıklı olma' hali yatmaktadır. Oysa çalışma, otoritenin aynı zamanda *bilen, arttıran ve ilişkisellik* anlamlarının da olduğunu ve *kültür-üretici* bir rolünün bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu olumlanabilecek anlamlarıyla otorite, toplumsalın kuruluşunda insanları bir araya getirme ve ilişki kurmayı sağlama gibi önemli bir misyona sahiptir. Dolayısıyla kavramın yadsınması tarihsel ve talihsiz bir hatadır. Ancak kavram günümüz modern dünyasında halen bu ikili ayrımı beraberinde taşımaktadır. Bu çerçevede kavram, tarihsel sonuçları itibariyle bir yanı otoriterlik bir yanı ilişkisizlik olan uçlar arasında salınmaktadır. Matematiksel olarak ifade edilirse (+) 1 ile (-) 1 arasında bir değer olarak yorumlanabilecek otorite, tam olarak 0 (sıfır) noktasındadır. (+) 1 otoriterlik (-) 1 ise ilişkisizliktir. Otoritenin bir kıvam durumu olarak en ideali 0 (sıfır) noktasıdır.

Babalar günün koşulların uygun bir şekilde otoritelerini tesis edebilmek için farklı stratejiler geliştirmişlerdir. Babaların bu şekilde stratejik bir dönüşüm gerçekleştirmelerinin ardında uyanık, iş bitiren, uyum gösteren, direnen ve mücadele eden kişiler olmaları yatmaktadır. Böylelikle babalar, aile üyelerine *sözlerini dinletmekte* (otorite üretmekte) ve aile üyelerine dönük eylemlerini

meşrulaştırmaktadırlar. Günümüz modern babaları strateji değiştirerek modernleştirici saldırılara karşı otorite alanlarını muhafaza etmektedirler. Babalar günün koşullarına göre, bu stratejilerden birini ya da aynı anda ikisini kullanarak otoritelerini üretmektedirler. BADEP'e katılan babaların çok az bir kısmı hariç hemen hepsi her iki otorite stratejisini kullanmaktadırlar. Bu stratejilerden açık otorite stratejisi, *şiddet ve zor kullanmanın belirgin bir şekilde uygulanmasında hiçbir sakıncanın görülmediği otorite icrasdır*. Başka bir deyişle *otorite sembollerinin, uygulama esnasında kendini saklama gereği duymadığı tarzdır*. Kavramın 'itaat edilme hakkı' yönündeki olumsuz imajı bu stratejinin sıklıkla kullanılması nedeniyledir. Bu strateji aracılığıyla babalar, ellerinde tutmuş oldukları şiddet tekeli ile aile üyelerini denetim altına alıp kendilerine tabi kılmaktadırlar. Babalar, açık otorite stratejisinden korkutmayı, aile üyelerine komutlar vermeyi, şahsi tecrübeleri ışığında yargılamalarda bulunmayı ve özellikle kendi babalarını anlamaktadırlar. Babalar, bu stratejiyi felç edici korku, görüsel yargılama ve kurumsal disiplin gibi tekniklerle açığa çıkarmaktadırlar. Ancak babalar, açık otorite stratejisini kullanmaktan kaçınmaya çalışmakta fakat ara sıra sahip oldukları mirası devam ettirme yönünde bu stratejiye başvurumaktadırlar.

Örtük otorite stratejisi ise BADEP'li babalarca yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu strateji otorite örüntülerinin derinden ve gizlice yürütüldüğü ve aile üyelerine otorite yokmuş gibi hissettirildiği icralar bütünüdür. Örtük otorite stratejisi, *otorite icra edilirken hiçbir sembolünün pratiğe yansımadağı ancak otoritenin etkisinden hiçbir şey de yitirmedığı veya derinden işlediği tarzdır*. BADEP, katılımcısı olan babalara aile üyeleri ile olan ilişkilerini yürütmeleri için bu stratejiyi önermekte ve bu stratejinin teknik becerilerini babalara öğretmektedir. Böylelikle babalar bir yandan aile üyeleri arasındaki otoritesini üretirken; diğer yandan da sağlıklı ailelerin oluşmasına yardımcı olur. Sağlıklı aile, BADEP'li babalar için ideal aile tasviri olup, mutlu mesut bir aile ortamına atıfta bulunmaktadır. Bu anlamda örtük otorite stratejisini uygulayan babalar aile ortamlarını cennet benzeri hale getirebileceklerini düşünmektedirler. Ancak babalar, şiddet ve zor kullanmadan da otoriter olabilmektedirler. Örtük otorite stratejisi en az açık otorite stratejisi kadar eğer koşullar müsaitse otoriterleşmeyi doğurur. Nitekim örtük otorite stratejisi ile aile

üyelerinin özgürlüklerinin, babanın sınırlarına kadar olduğu gerçeği manipüle edilir. Böylelikle aile üyelerinin –miş gibi yaşamaları sağlanmakta ve onlar babanın tahakkümüne direnemez hale gelmektedirler. Oysa aslında özgürlük sınırları örtük otoritenin sıklıkla kullandığı içsel disiplin, kurucu korku, ölçütsel yargılama gücü, önlem alma, siyaset yapma, ikna etme, empati yapma, kaliteli zaman geçirme ve gözetim faaliyetinde bulunma gibi tekniklerle baba tarafından gizlice çizilir. Başka bir deyişle aile üyelerinde rıza üretilerek babanın tahakkümü görünmez kılınmıştır. Bu sayede babalar, otorite üretme pratiklerini örtükleştirerek günün koşullarına adapte olmuşlardır. Böylece aile üyeleri hem belirgin şiddet pratiklerinden uzak tutulmakta hem de baba otoritesinden razı edilmektedirler. Bu atalarından aldıkları mirasın yadsınarak yeniden yüceltilmesidir.

Günümüz modern dünyasında babalar, geliştirdikleri stratejik ve taktiksel dönüşümle otoritenin niteliklerinde de taktiksel çeşitlenmeler üretmişlerdir. Otoritenin niteliklerinden olan güven, değişen koşullara rağmen günümüz aile üyeleri arasındaki ilişkilerin sürdürülmesinde hayati önemini korumaktadır. Güven, belirsizliklerden kaçınma, işlerin yapılması konusunda iç rahatlığı, bağlılık ve itimat etmektir. Güveni babalar, doğru söyleme, sözünde durma, dürüst olma, aile üyelerinden hiçbir şekilde şüphe etmeme, ne yapılacağını bilme, iletişim kurabilme, aile üyelerinin her durumda arkalarında durabilme, ilgilenme, sır saklama, samimi olma şeklinde aile ilişkilerinde görünür kılmaktadırlar. Çalışma bu verilerden hareketle güveni şöyle tanımlamıştır: *Güven hayatın belirsizlikleri karşısında hayatta kalmak için geliştirilen geleceğe dönük beklentilerin gerçekleşeceğine yönelik şaşmazlık duygusudur.* Dolayısıyla güven, ailenin birliği, dirliği ve sürdürülebilirliği için en önemli unsurdur. Başka bir deyişle ailenin bekası güven üzeredir. Otorite stratejisinde farklılaşmalar güven üzerinde pek bir değişikliğe yol açmamakla birlikte, açık ve örtük otorite stratejisini kullanan babaların güvene yaklaşımlarında nüans farklılıkları söz konusudur. Açık otorite stratejisini kullanan babalar kan bağına güven inşası için yeterli görüp ek bir çabaya girmemektedirler. Örtük otorite stratejisini kullanan babalar güveni araçsallaştırmışlardır. Aile üyelerinin güvenini elde etmek için babaların özel olarak güven üretmeye çabaladıkları görülmüştür. Örtük otorite stratejisini kullanan babalar için güvenin

araçsallaştırılması, çocuğun babaya olan aidiyetinin arttırılması girişimi demektir. Babalar, BADEP sonrası, bilinçli bir şekilde güven üretimi çabasına girmişlerdir. Böylelikle aile üyeleri üretilmiş güven aracılığıyla babaya kesin inanç geliştirmektedir. Güven aracılığıyla baba, kendisine bağlanan çocuğunun kiminle arkadaşlık edeceğinden, nerede oynayabileceğine, yolda nasıl yürümesi gerektiğinden hangi internet sitelerini kullanabileceğine kadar birçok alanda söz sahibi olmuştur. Dolayısıyla güvenin örtük otorite stratejisinin bir tekniği olarak kullanılması, günümüz modern dünyasında babalığın 'patria potestas' olarak yeniden üretilmesi demektir. Başka bir deyişle güvenin araçsallaştırılmasının yan etkisi aile üyelerinin babanın tahakkümü altına girmesidir.

Güven aile üyelerinin geçerli kurallara uymalarına da yardımcı olur. Ancak bu kurallara uyma stratejik bir farklılık üretmektedir. Örtük otorite stratejisini kullanan babalar araçsallaştırdıkları güven sayesinde aile üyelerinde içsel disiplini geliştirmektedirler. Aile üyelerine güven vermenin olası çıktıları hakkında bilgi sahibi olduklarından BADEP'li babalar, gelecek olası durumlar hakkında spekülasyonlar yapabilmektedirler. Böylelikle babalar, bir yandan riskleri minimize edip diğer yandan da aile üyelerinin eylemlerini öngörerek onlara yön tayin etmektedirler. Bu yön tayin etme işi ise babaların kullanmış oldukları stratejiye göre değişmektedir. Açık otorite stratejisini kullanan babaların güvenilirliği kişisel tecrübelerine bağlı olup, babalar ailenin hedeflerini bu doğrultuda çizmektedirler. Bu yönde aile üyelerinin ilerlemesi ise babanın baba olması nedeniyledir. Ancak örtük otorite stratejisini kullanan babalar ise daha kurallı ve nesnel bir işleyiş öngördüğünden, aile üyelerinin belli kurallar çerçevesinde hareket etmesini beklemektedirler. Dolayısıyla aile üyelerinin kurala riayeti kuralın kendisiyle ilişkilidir. Elbette BADEP'li babaların gündelik hayatlarında otorite üretme faaliyetleri bu kadar analitik ve kesin bir şekilde gerçekleştirilmemektedir. Nitekim babalar, 'her zaman kurala riayet edemiyoruz' diyerek bu kurallı yaşamın pratiğe aktarılmasının mekanik bir şey olmadığını dile getirmektedirler. Bu sorunlar güvenin araçsallaştırılmasına meydan okuyan öğeler olarak görülebilir.

Otoritenin diğer bir niteliği de korku uyandırma kapasitesi idi. Korku, otoritenin özellikle otoriterlik anlamının üretilmesine yardımcı olmaktadır. Ancak korkunun

aynı zamanda kültür-üretici bir yanı da söz konusudur. Korku *herhangi bir insanın hem zihinsel hem de fiziksel olarak tehdit edici bir şeyle karşılaşması sonucu gelecek beklentisinde meydana gelen sarsıntı/sapma nedeniyle yaşadığı acı verici duygusal yoğunluktur*. Kısacası korku, bir tehlikenin sezilmesi ya da tehlikeye maruz kalma sonucu yaşanan acı verici duygudur. Bu nedenle korku bir yandan yaşamı iptal ederken bir yandan da yaşamı sürdürmek için fırsatlar sunar. Korkunun bu ikili anlamı felç edici ve kurucu korku şeklinde adlandırıldı. Bu ikili anlam otorite stratejilerine göre çeşitlenmiştir.

Açık otorite stratejisinin bir tekniği olarak felç edici korku, otoritenin salınımsal niteliğine paralel bir şekilde ilişkiyi ortadan kaldıran bir anlama sahiptir. BADEP’li babalara göre felç edici korku, *doğrudan bir şekilde korku nesnesi ile karşılaşmadan doğan, bireyin yaşadığı çaresizlik hissidir*. Kişi felç edici korku ile karşılaştığında sadece refleksif tepkiler verebilir. Örnek olarak ölümle burun buruna gelme, şiddete maruz kalma gibi çaresizlik hissi veren duygu durumları gösterilebilir. Babalar, aile üyeleri üzerinde kullanmış olduğu stratejiye göre bazen felç edici korkunun kaynağı olabilirler. Özellikle şiddet tekeline ellerinde tutmaları nedeniyle babalar, aile üyeleri için korku nesnesine dönüşmektedirler. Nitekim kendi babaları her zaman korkulan ve kaçınılan kişiler olup BADEP’li babalar için felç edici korkunun simgesidirler. Felç edici korku, aile üyelerinin babanın otoritesini tanımlamak için kullandıkları teknik olup, şiddet uygulamak, korkuyu deneyimletmek, tehdit etmek, korkutmak, kontrol etmek ve bağırarak şeklinde açığa çıkmaktadır.

Örtük otorite stratejisini kullanan babaların başvurdukları bir teknik olarak kurucu korku ise *kişinin korku nesnesiyle karşılaşmaması için bir çaba içine girmesidir*. Kurucu korku, ilişki kurulması için aile üyelerini zorlayan ve aile üyelerini muhtemel yıkıcı etkilerden koruyan önlem mekanizmasıdır. Babalar kurucu korkuyla aile üyelerini bir arada tutmakta ve ailenin sürdürülebilirliğini sağlamaktadırlar. Dolayısıyla araçsallaştırılan ya da rasyonelleştirilen korku olan kurucu korku ile babalar, aile üyelerinin her türlü tehlikeye karşı uyanık olmalarını ve kurallara uymalarını sağlamaktadır. Babalar bu korku tekniğini, izin verici baba olmak; birlikte vakit geçirmek; uyarmak; anlatmak; savunma tekniklerini öğretmek; özgüven geliştirmek; şehir değiştirmemek; yalnız bırakmamak; bilgi vermek; kontrol etmek;

yedek planlar yapmak; hazırlıklı olmak; gözetim altında tutmak; donanımlı kılmak; sağlamcı olmak; örneklendirmek; sebep sonuç ilişkisini kurmak ve kaçınmak gibi davranışlarla açığa çıkarmaktadırlar. Böylelikle babalar hem otoritelerini tesis etmekte hem de tahakkümden kaçındıkları mesajını vermektedirler.

BADEP’li babalar örtük otorite stratejisini kullanmaya gayret etmeleri ve kurucu korkunun faydalarının farkında olmaları nedeniyle sahip oldukları pozisyonları güçlendirmek için aile üyelerini zaman zaman felç edici korku ile kontrollü bir şekilde temas ettirmektedirler. Ayrıca kurucu korkuyu kullanan babalar, aile üyelerinin herhangi bir taciz ya da travmatik etkileri olabilecek bir olaya maruz kalmamaları için onların yaşam dünyalarını tanzim etmektedirler. Bu aynı zamanda aile üyelerinin babayla geçirmedikleri zamanlarının dahi babanın kontrolüne tabi kılınması demektir. Bu bağlamda örtük otorite stratejisi açık otorite stratejisinden daha fazla otoriterleşme eğilimini içerisinde barındırmaktadır. Bunlara ek olarak babalar, kurucu korku ile aile üyelerini kendilerine bağımlı kılmaktadır. Kısacası korkunun örtükleşerek kurucu korku şeklinde araçsallaştırılması, aile üyelerinin babanın sözünün dışında hareket etmelerini engellemektedir. Ayrıca kurucu korkunun yoğun kullanımı, aile üyelerinin otoriteye yani babaya bağımlı olmalarına yol açmaktadır.

Otoritenin niteliklerinden bir diğerinin de disiplin olduğu belirtilmişti. BADEP’li babalar için disiplin, *yapılması istenenlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için uygulanan yol ve yöntemlerdir*. Babaların bir kısmı için disiplin katılık ve sertlik anlamına gelse de babaların geneli için aile içi kurallara riayet edilmesini sağlamaktır. Babalar, kullanmış oldukları otorite stratejine bağlı olarak katı ve sert bir disiplinden uzak durmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ancak kendi babalarını katı ve sert bir disiplin uygulayan kişiler olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla babalar için disiplin, iki farklı teknikle icra edilmektedir. İlki kurumsal disiplin olarak adlandırılmış olup, *kurumun alışkanlık zincirine girenlerden beklediği somut, tasnif edilmiş ve görece komutlandırılmış uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir*. İkincisi ise içsel disiplin olarak adlandırılmış olup *bireyin kişisel olarak benimsediği değerlere referansla herhangi bir pratiği icra etmesini sağlayan otomatikleşmiş, direktörsüz ve görece bağımsız uygulamaların*

gerçekleştirilmesini sağlayan yol ve yöntemlerdir. BADEP’li babalar, aile üyelerinde içsel disiplinin gelişmesini arzulamaktadırlar.

Disiplin, babalar için hayatın düzenli akışını sağlayan, başarıyı getiren, terbiye eden ve aynı zamanda kısıtlayan kurallar demetidir. Babalar çocuklarının davranışlarını iki disiplin tekniği –kurumsal ve içsel- ile biçimlendirmektedirler. Kurumsal disiplin tekniği ile babalar, baba olduklarını ilan ederek, yaptırım tekeline başvurarak, sorguya çekerek aile üyelerinin kurallara uymalarını sağlamaktadır. İçsel disiplin tekniği ile babalar aile üyelerine sorumlulukları hatırlatarak, anlatarak, onları ikna ederek, onlarla konuşarak, deneme yanılmaya başvurarak aile üyelerinde kurala uyma davranışını geliştirmektedir. BADEP’li babalar almış oldukları eğitim sonucu, disiplinli aile ortamının üyelerine huzur ve mutluluk getireceğine ikna olmuşlardır. Çünkü babalar, içsel disiplini geliştirerek daha fazla itaat üretmektedirler. Örneğin, kuralın aile üyelerince içselleştirilmesi herhangi bir ihlal durumunda ihlalcı, kendi kendisini cezalandırabilmektedir. Dolayısıyla bu disiplin tekniği ile babalar, otoritelerini kendileri ortamda bulunmasa dahi yürürlükte tutabilmektedirler. Çünkü örtük otorite stratejisinin bir tekniği olan gözetim faaliyeti ile babaların daha fazla kurala uyma davranışını aile üyelerinde geliştirmesi söz konusudur. Dolayısıyla babalar içsel disiplin sayesinde aile üyelerinin yaşam dünyasını ele geçirerek sözlerinin *Tanrı kelamı*’na dönüşmesini sağlamaktadırlar. Dolayısıyla günümüz modern babaları, kullanmış oldukları disiplin teknikleri sayesinde otoritelerini üretmektedirler.

Otoritenin ete kemiğe bürünmesini sağlayan niteliklerden biri de yargılama gücüdür. Yargılama gücü, babalar için aile üyeleri arasındaki iletişimi yürüten önemli bir öğedir. Babalar yargılama gücü ile aile üyelerinin davranışlarını şekillendirmekte ve onları harekete geçirebilmektedirler. Yargılama gücü, *yargılananlar hakkında belli bir yargılayanın yaptığı yorumun diğer yargılayanların yorumuna nazaran daha üstün bir nitelik ve ayrıcalık taşıdığının kabul edilmesidir.* Araştırmada, feraset sahibi babaların yapmış olduğu yorumların, ailenin diğer üyelerinin yorumlarına nazaran daha baskın olduğu ve ayrıca yargılama gücünün sağduyu ve toplumsal kabule ihtiyaç duyduğu ortaya konulmuştur.

Babalar yargılama güçlerini örtük ve açık otorite stratejilerine paralel olarak ölçütsel ve görüsel yargılama gücü diye adlandırılabilir iki teknik aracılığıyla kullanmaktadırlar. *Ölçütsel yargılama gücü yargılamada bulunan kişinin nesnel ölçütlere kıyasla yargılama faaliyetini yürütmesidir.* Örtük otorite stratejisini kullanan babalar günümüz dünyasının ölçüt merkezliliğine uygun bir şekilde, önceden belirlenmiş ve nesnel ölçütlere göre aile üyeleri hakkında yorumlarda bulunmaktadırlar. Dolayısıyla ölçütsel yargılama gücünde babalar sağduyularında ya da vicdanlarından öte kabul edilmiş ölçütleri kullanmaktadırlar. Böylelikle babalar tarihsel olarak korkulan/öcü baba imajından uzaklaşıp yeni babalık pratiklerinin tavsiye edilen özelliklerini benimsemektedirler. Örtük otorite stratejisini kullanan BADEP’li babalar, ölçütsel yargılama gücü ile aile üyelerinden taleplerini ayrıntılı bir şekilde dile getirebilmekte, onlara sebep sonuç zincirini gösterebilmekte ve değerli olduklarını hissettirebilmektedir. Çünkü nesnel olarak belirlenmiş kriterler bunların neler olduğunu içermektedir. Babalar bu teknik sayesinde aile üyelerini karar alma süreçlerine katmaktan çekinmemektedirler. Böylelikle aile üyelerinin babaya olan bağlılığı artmaktadır. Ancak ölçütlerin hazır olması diğer aile üyelerinin de alınacak kararlar üzerinde belirleyiciliğinin olmadığı anlamına da gelir. Baba, ölçütsel yargılama gücü ile neyi nasıl yaptığını açık bir şekilde görünür kılarak aile üyelerinin güçlü bir onayını elde etmektedir. Dolayısıyla baba aile üyeleri tarafından babalık icrasını başarılı bir şekilde yerine getiren kişi olarak onanır. Böylece itaat edilme hakkını elde etmektedirler. Ancak bu yargılama türü erdemlerden azade bir aile örgütlenmesine yol açarak babanın bürokratlaşması sonucunu da doğurmaktadır.

Açık otorite stratejisini kullanan babalar ise, görüsel yargılama tekniğini kullanmaktadırlar. Görüsel yargılama gücü *yargılamada bulunan kişinin kişisel tecrübeleri ışığında dolaysız bir şekilde varmış olduğu yorumlardır.* Görüsel yargılama gücü, sağduyu yönelimli olup babaların kişisel tecrübelerine ya da basiretlerine atıfta bulunur. Basiret olarak da ifade edilebilecek görüsel yargılama gücü babanın sırf baba olduğu için ve tecrübeleri doğrultusunda, gerçekleşen herhangi bir olay hakkında otomatik bir analiz yapabilme ve olası opsiyonları sezebilme gücüdür. Bu onların bilgelikleri ile ilgilidir. Görüsel yargılama gücü günümüz dünyası için açık otorite stratejisinin bir tekniği altında anlam bulmaktadır.

Ancak BADEP, baba otoritesinin örtükleşmesini tavsiye ettiğinden babaların basiretlerine güvenmelerini zedelemektedir. Program, ısrarla nesnel yargılamalarda bulunmalarını babalardan istemektedir. Görüsel yargılama gücü, babanın komutlarının sorgulanmasının önüne geçer ancak daima isyanla karşılaşma riskini de beraberinde taşır. Çünkü ne aile üyeleri baba tarafından ikna edilmiştir ne babalar empati yapmış ve ne de babalar siyaset yapmaya gerek duymaktadırlar. Dolayısıyla bu yargılama türü ölçütsel yargılama gücüne göre daha özgürleştirici dinamikleri içinde barındırmaktadır.

Babalar, hem ailede hem de babalık icralarında yaşanan dönüşümler sonucunda otoritelerini üretmek için farklı stratejik yaklaşımlarda bulunmaktadır. Araştırma aynı zamanda babaların yaşanan stratejik dönüşüm sonucu aile üyeleri ile olan ilişkileri nasıl yapılaşmıştır sorusuna da cevap aramıştır. Mevcut dönüşümlerin baskısı sonucu BADEP eğitimine katılan babalar, eğitilebilir bir zihne sahip olduklarından BADEP'in onları kişilik olarak bir uçtan bir uca taşıdığı söylenemez. Ancak babalık icraları açısından babalar, U dönüşü yaşamışlardır. Nitekim örtük otorite stratejisine ağırlık vermeleri ve kendi babalarından farklılaşma talepleri bunun bir kanıtıdır. Babalar, BADEP'e katıldıktan sonra aile üyelerini etkin dinlediklerini, diğer babaların babalık icralarına müdahale edebildiklerini, çocuklarıyla empati yaparak onların kişisel becerilerine katkı sunabildiklerini, aile örgütlenmelerini çocuk merkezli hale getirmeyi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Babalar, babalık icralarını bu şekilde yeniden organize ettiklerinde aile üyeleri üzerinde örtük bir şekilde otoritelerini tesis etmektedirler.

BADEP, babaların *ailelerini nizamileştirmelerini* sağlamıştır. Örtük otorite stratejisinin bir yansıması olarak nizamileştirilmiş aile, aile ilişkilerinin hemen her boyutunun önceden tespit edilmiş kurallara göre işletilmesidir. Aile içi iletişim kurallı bir hale getirilerek babalar, aile üyelerini terbiye etmekte, onları gözetim ve kontrol altında tutmaktadırlar. Günümüz babaları bunu başarmak için aile üyelerinde içsel disiplini geliştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca BADEP, babalık icrasının bilimselleştirilmesi girişimi olarak, babaların çocuklarını psişik bir varlık olarak görmelerini sağlamıştır. Psikolojizmin bir yansıması olarak kabul edilebilecek bu süreç *kitabı babalığı* doğurmuştur. Kitabı babalık ile babalar, bilimsel araştırmaların

sonuçlarına göre aile üyeleri ile olan ilişkilerini yeniden biçimlendirmektedir. Babalar kitabileşerek aile üyelerine karşı daha özenli ve onları koruyucu bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu sayede babaların babalık icraları, aile üyeleri tarafından daha fazla benimsenerek gönüllü itaati üretmektedir.

Örtük otorite stratejisinin babalar tarafından yaygın kullanımı babaların *proaktif babalık* tarzını uygulamalarıyla sonuçlanmıştır. Eğitime katılma gerekçelerinde de belirttikleri gibi babalar, çocuğu kontrol edebilmenin püf noktalarını öğrenerek onların eylemlerini önceden tahmin etmek istemekte ve program sonucunda bunu başarmaktadırlar. Böylece babalar çocuğun davranışlarını öngörerek istemedikleri olası durumların önüne geçmektedirler. Tıpkı satranç oyuncusu gibi baba, birkaç hamle önceden çocuğunun neler yapacağını görmektedir. Böylelikle ya önlem almakta ya da başka türlü davranmaya çocuğu yönlendirmektedir. Dolayısıyla babalar, çocuğun ısrarlı taleplerine karşı direnebilmektedirler. Başka bir deyişle kaşıkla verip kepçeyle alan siyasetçiler gibi siyaset yapmaya başlayarak geleceği kontrol altına almaya çalışmaktadırlar. Çünkü BADEP, babalara kontrolü sağlamanın yol ve tekniklerini öğretmiştir.

Örtük otorite stratejisini kullanmanın bir sonucu olarak babalar, aile üyeleri ile kaliteli zaman geçirmenin faydasını öğrenmişlerdir. Ancak babalar, uyanık davranarak kaliteli vakit geçirmeyi, birlikte geçirilen süreden kısip yoğunlaştırma olarak anlamaktadırlar. Bu anlamda BADEP, babalara *yoğunlaştırılmış etkileşimde* bulunmayı öğretmiştir. Günümüz modernliğine uygun bir şekilde babalar, yoğunlaştırılmış etkileşim/konsantre anlar ile aile üyelerini bir çeşit simülasyona maruz bırakmaktadırlar. Çünkü babalar bağımlı birinin belli saatlerde ve belli dozlarda aldığı bir hap gibi babalık icrasını gerçekleştirmekte ve bunu meşru olarak göstermektedirler. Yoğunlaştırılmış etkileşimde bulunan baba, çocuğuna gerekli zamanı ayırdığını düşündüğünden lisansı olmayan babalara göre daha ‘iyi’ baba olacaklarına inanmaktadırlar.

Günümüz dünyasında babalar arası dayanışmanın zedelenmiş ve kuşaklar arası tecrübe aktarımının kesintiye uğramış olması nedeniyle BADEP ortaya çıkmıştır. Ancak BADEP, ortaya çıkış koşullarını iptal edici bir şekilde babalar arası *yetişkin*

dayanışmasını üretmektedir. Eğitim süresince, birlikte geçirilen uzun haftalar neticesinde, babalar arasında arkadaşlıklar kurulmakta ve birbirlerine nasıl daha iyi babalık yapılabileceklerinin bilgisini aktarmaktadırlar. Bu sayede aile üyelerine karşı babalar arası bir birlik kurulmuştur. Böylece babanın aile üyelerine sözünü dinletme olasılığı daha da güçlenmektedir. Çünkü yetersiz kaldığı bir alanda takviye yapabileceği deneyimli babalar ile irtibat kurabilmektedir.

Günümüz modern babaları aile üyeleri arasındaki ilişkinin boyutları hakkında bilgilidirler. Özellikle bireyselleşmenin öneminin artması sayesinde babalar ile eşleri arasında ilişkisi yeniden yapılaşmıştır. Babalar, aile üyeleri arasındaki ilişkinin biçimlendirilmesi üzerinden anne otoritesinin de etkisinin olduğunu bilmektedirler. Dolayısıyla aile üyeleri arasındaki özel otorite alanlarına karşılıklı olarak müdahale edilmemektedir. *İş bölümsel otorite* olarak adlandırılan bu otorite türü, aile üyelerinden özellikle anne ve babanın ‘bilen’ kişi oldukları alanlara karşılıkları olarak girmemeleri demektir. Aile içi ilişkiler gereği, aile üyelerinin otorite alanlarına müdahale edilmemesidir. Annenin bilgisi dâhilinde olan alana baba; babanın bilgisi dahilinde olan alana da anne müdahale etmemektedir. Böylelikle herkes kendi sınırları içinde otoritesi yeniden üretmektedir. Ayrıca baba otoritesinin yeniden üretilmesinde, babanın otoritesinin aile üyelerine reklamını yapan annenin de katkısı vardır.

Toparlarsak; babalar, BADEP sonucunda öğrenmiş oldukları yeni otorite stratejisi ile aile üyelerini kontrol altında tutabilmek için kullanabilecekleri her şeyin *araçsallaştırılabileceğini* öğrenmişlerdir. Dolayısıyla çocuklarına çıkarın peşinde koşması konusunda rol model olmaktadırlar. *Ailenin Makyavelleşmesine* yol açmakta olan babalar, bu araçsallaştırıcı edimleri ile ahlaki olarak da oldukça sorunlu bir zeminde bulunmaktadırlar. Babalar uygulamış oldukları örtük otorite stratejisi ile aile üyelerinin kendilerine bağımlı olmalarına yol açmaktadırlar. Ancak babalar, araçsal bir yaklaşımla çocuk yetiştirdiklerini çocuklarının fark etmediklerini düşünmektedirler. Oysa çocuklar her şeyi fark ederler. Stefan Zweig’ın, *Yakıcı Sır* (2011) adlı hikâyesindeki 11 yaşındaki çocuk, yakışıklı ve genç baronun annesini ayartmak için kendisini araç olarak kullanma niyetini fark eder ve buna engel olmak için elinden gelen tüm çabayı sarf eder. Çünkü çocuklar çok iyi sezerler. Dolayısıyla

babaların her şeyi araçsallaştırdıklarını gören çocukların yaşamlarında amaç olarak neyi hedefleyecekleri bir muammadır. Böyle bir dünyada Horkheimer’ın şu cümlesi anlam bulmaktadır: “Adalet, eşitlik, mutlak hoşgörü, geçmiş yüzyıllarda aklın doğasında var olduğu ya da gücünü akıldan aldığı varsayılan bütün bu kavramlar, düşünsel köklerinden kopmuştur” (Horkheimer, 2010: 69). Babalarının sahtekârlıklarını gören çocuklar babalarından daha büyük sahtekarlıklar yapmamaları için onları motive edecek hiçbir erdemin kalmadığı bir hale gelebilirler. Dolayısıyla daha karlı bir sözleşme yapıldığı zaman, aile üyeleriyle yapılan sözleşmenin feshini önleyebilecek hiçbir şey söz konusu değildir. Böyle bir yeni nesil, ülkeyi gözü korkmadan savaşa dahi sürükleyebilir. Çünkü hiç bir yasanın bu şekilde yetiştirilen çocuklar için anlamı olmayacaktır.

Çalışma, BADEP’in yol açtığı istenmeyen sonuçların neler olduğunun ayrıntılı bir şekilde araştırılmasını ve en azından bu çalışmanın bulguladığı sorunlar nedeniyle bile programın gözden geçirilmesini ve hatta kaldırılmasını önermektedir. Ayrıca aile yaşantısına herhangi bir proje ile müdahale edilmemesi konusunda sorumlu kurumların önlem almasını tavsiye etmektedir.

KAYNAKÇA

- AÇEV: **Baba Destek Programı Bilgilendirme Broşürü**, (Çevirimiçi), <http://www.acev.org/docs/default-document-library/badep.pdf?sfvrsn=2>, 03.05.2016.
- Adak, Nurşen: “Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile”, **Kurumlara Sosyolojik Bakış** içinde, Ed: Sevinç Güçlü, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2005,s.27-62
- Adorno, *Theodor W.*: **Otoriteryan Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri**, Çev: Doğan Şahinler, İstanbul, Say Yayınları, 2011.
- Agamben, Giorgio: **Kutsal İnsan**, Çev: İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Akın, Erhan : “Türk Ailesinde Babanın Rolü ve Yeri”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Cilt: 1, s.147-155, Yay: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1991, Ankara,
- Aksu, Şener : **Yaşam Alanı-Otorite İlişkisi Açısından Devrim**, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2011
- Aksoy, Ayşe B., ve Gür, Çağla: “Ortadoğu Ülkelerinde Aile Yapısı ve Çocuğa Bakış”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:16, No:1, 2008, s.49-60.
- Aksoy, İlhan: “Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:4, Sayı:16, 2011, s. 11-20.
- Aktaş, Cihan: **Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği**, İstanbul, Beyan Yayınları, 1992.
- Aktaş, Gül: “Türkiye’de aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 52, s. 419-441, 2015.

- Alewyn, Richard: “Edebi Kaygı”, **Korku ve Kaygı** içinde, Ed. Von Ditfurth, Hoimar, Çev: Nasuh Barın, İstanbul, Metis Yayınları, 1991, sf:29-47.
- Ali Efendi, Kınalızade: **Devlet ve Aile Ahlakı**, İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2010.
- Ahmet Mithat Efendi: **Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi**, Çev: Gizem Akyol, İstanbul, Dergah Yayınları, 2013a.
- Ahmet Mithat Efendi: **Peder Olma Sanatı**, Çev: Gizem Akyol, İstanbul, Dergah Yayınları, 2013b.
- Alkan, Cevat; Deryakulu, Deniz; Şimşek Nurettin: **Eğitim Teknolojisine Giriş**, Ankara, Önder Matbaacılık, 1995.
- Alpkaya, Faruk ve Duru, Bülent: **1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim**, Ankara, Phoenix yayınları, 2012.
- Altheid, David: “Terrorism and the Politics of Fear”, **Cultures of Fear** içinde, Ed: Uli Linke and Danielle Taana Smith, New York, By PlutoPress, 2009, s.54-70.
- Amin, Ash: **“Post-Fordims: A Reader**, Oxford UK, Blackwell Publisher, 2000.
- Arpacı, Fatma ; Ersoy, Ali F.: “Kadının Çalışmasının Ailenin Yaşam Kalitesine Etkisinin İncelenmesi”, **Aile ve Toplum**, Cilt:3, Sayı 11, 2007, s.41-50.
- ASAGEM: **Boşanma Nedenleri Araştırması**”, Edit: Nesrin Türkaslan, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2009.
- ASAGEM: **Aile Yapısı Araştırması**, Ankara T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, 2006.

- ASAGEM: **Tek Ebeveynli Aileler**, Ankara T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011.
- Aslanoğlu, Rana : **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa, Asa Yayınları, 1998.
- Aydın, Mustafa: **Aile Sosyolojisi Yazıları**, İstanbul, Açılım Kitap, 2014.
- Aytaç, Ahmet Murat: **Ailenin Serancamı Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşumu**, İstanbul, Dipnot Yayınları, 2007.
- Aristoteles: **Metafizik**, Çev: Ahmet Arslan, İstanbul, Sosyal Yayınları, 2012.
- Aristoteles: **Retorik**, Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Austin, Jhon **Hukukun Belirlenmiş Alanı**, Çev: Yükselbaba, Ü, Üye, S. ve Koloş, U., İstanbul, Tekin Yayınevi, 2015.
- Kasapoğlu, Aytül ve Karkıner, Nadide: **Aile Sosyolojisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2306, 2012.
- Bachelard, Gaston: **Rasyonalist Bağlanma**, Çev: Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2015.
- Balcetis, Emily & Dunning, David A.: “Judging for Two: Some Connectionist Proposals for How the Self Informs and Constrains Social Judgment”: **The Self in Social Judgement** içinde, Ed. by. Mark D. Alicke, David A. Dunning Joachim I. Krueger, New York, Psychology Press, 2005, s.181-213.
- Barbalet, Jack: “A Characterization of Trust, and Its Consequences”, **Theory and Society**, Vol. 38, No. 4, Special Issue: Emotion and Rationality in Economic Life, 2009, s. 367-382 .
- Bataille, Georges: **Lanetli Pay**”, Çev: Işık Ergüden, Ankara, Dost Yayınları, 2011.

- Bauman, Zygmunt: **Ölümlülük, Ölümsüzlük ve diğer Hayat Stratejileri**, Çev: Nurgül Demirdöven, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012
- Bauman, Zygmunt: **Küreselleşme**, Çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Bauman, Zygmunt: **Postmodern Etik**, Çev: Alev Türker, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Bauman, Z ve Lyon, David: **Akışkan Gözetim**, Çev: Elçin Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Baydar, Nazlı; Akçınar, Berna; İmer, Nagihan: “Çevre Sosyo-Ekonomik Bağlam ve Ana-babalık”, **Ana-Babalık Kuram ve Araştırma** içinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s.81-129.
- Becker, Howard S: **Sanat Dünyaları**, Çev: Evren Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Behar, Cem ve Alan Duben: **İstanbul Hâneleri**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2014.
- Bell, Daniel: **İdeolojinin Sonu: Ellilerdeki Siyasi Fikirlerin Tükenişine Dair**, Çev: Volkan Hacıoğlu, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2013.
- Berger, Peter: **Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları**, Çev: Ali Coşkun, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2005..
- Berger, Peter ve Luckmann, Thomas: **Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi**, Çev: Vefa Saygılı Öğütler, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2008.

- Berki, Şakir: “Roma’da Aile Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Volume 14, Issue 1-4, Ankara, 1957, s.11-121.
- Beşpınar, İnci: “Yerel Yönetimlerin Aile Destek Hizmetleri Çalışmaları: Kadıköy Belediyesi Örneği”, **V. Aile Şurası, Aile Destek Hizmetleri İçinde**, 2008.
- Binici, Uğur: “Anthony Giddens’ın Yapılaşma Teorisinde Eylem Sorunsalı”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Aydın, 2013.
- Birekul, Mehmet: “Aile-Toplum İlişkisi”, **Sistematik Aile Sosyolojisi** içinde, Ed: Mustafa Aydın, Konya, Çizgi Yayınevi, 2013, s. 271-285.
- Bora, Aksu ve Üstün, İlkur: **Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler**, İstanbul, TESEV Yayınları, 2005
- Bourdieu, Pierre : **Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine**, Çev: Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul, Hil Yayınları, 2006.
- Bourdieu, Pierre: **Eril Tahakküm**, Çev: Bediz Yılmaz, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2015a.
- Bourdieu, Pierre: **Devlet Üzerine: College De France Dersleri**, Çev: Aslı Sümer, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015b.
- Bourdieu, Pierre ve Wacquant, Loic: **Düşünümsel bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev: Nazlı Ökten, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Bowlby, John: **Bağlanma**”, Çev: Tuğrul Veli Soylu, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2013.
- Bröckling, Ulrich: **Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi**, Çev: Veysel Atayman, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2008.
- Bulut, Yücel: **Sosyolojiye Giriş**, Yayımlanmamış Ders Notları, İstanbul, 2014.

- Bumin, Tülin: **Hegel**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Butler, Judit: **“Kırılğan Hayat”**, Çev. Başak Ertürk, İstanbul, Metis Yayınları, 2005.
- Butler, Judit: “Olumsal Temeller: Feminizm ve “Postmodernizm” Sorusu, İçinde: **atışan Feminizmler”**, Çev: Feride Evren Sezer, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s.: 44-67
- C. Bougle (Clestin) ve J. Raffault: **Sosyolojinin Unsurları”**, Çev: Kazım Namık Duru, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi İkinci Baskı, 1964.
- Can, İslam: “Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dn, Bugünü ve Yarını”, **Sistematik Aile Sosyolojisi** içinde, Ed: Mustafa Aydın, Konya, izgi Yayınevi, 2013, s. 65-93.
- Canatan, Kadir: “Aile Kavramının Tanımı”, **Aile Sosyolojisi** içinde, Ed: Canatan, Kadir ve Yıldırım, Ergün, İstanbul, Açılım Kitap, 2009, s. 65-81.
- Canatan, Kadir: “Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi”, **Aile Sosyolojisi** içinde, Ed: Canatan, Kadir ve Yıldırım, Ergün, İstanbul, Açılım Kitap, 2009, s. 119-148.
- Cansel, Erol: “Sosyal Devlet ve Aile”, **Aile Yazıları: Kültürel Değerler ve Sosyal Değışme** içinde, Cilt:2, Ed. Beylü Dikeçligil ve Ahmet iğdem, T.C. Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s. 63-71.
- Camus, Albert: **İlk Adam**, Çev: Tahsin Yücel, İstanbul, Can Yayınları, 2010.
- Camus, Albert: **Yabancı**, Çev: Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Can Yayınları, 2016.
- Castells, Manuel: **Enformasyon ağı: Ekonomi, Topum ve Kültür: Ağı Toplumunun Yükselişİ**, Cilt 1, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

- Castells, Manuel: **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Topum ve Kùltür: Kimliğin Gücü**, Cilt 2, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Catells, Manuel(), **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kùltür: Binyılın Sonu**, Cilt 3, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Cebioğlu, Seray G. Ve Aksan, Nazan: “Benlik Düzenleme Davranışları: İçselleştirme, İtaat ve İtaatsizlik”, İçinde: **Ana-Babalık Kuram ve Araştırma** içinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, , s.239-270.
- Cevizci, Ahmet: **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2010.
- Cevizci, Ahmet: **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Say Yayınları, 2011
- Charles, Nickle, Davies, Aull Charlotte ve Chris Harris: **Families in Transition: Social Change, Family Formation and Kin Relationships**, Bristol UK, The Policy Press. 2007.
- Cheal, David: **Sociology of Family Life**. Hampshire, Palgrave Macmillan, 2002.
- Chodorow, Nancy: **Duyguların Gücü**, Çev: Jale Özata Dirlikyapan, İstanbul, Metis Yayınları, 2007.
- Chomsky, Noam: **Entelektüellerin Sorumluluğu**, Çev: Nuri Ersoy, İstanbul, BGTS Yayınları, 2006.
- Cole, Richard L.: “Toward as Model of Political Trust: A Causal Analysis”, **American Journal of Political Science**, Vol. 17, No. 4 (Nov., 1973), 1973, s. 809-817.
- Collins, R. & Coltrane, Scoot L.: **Sociology of Marriage and the Family**, Chicago, Nelson-Hall Publishers, 1991.
- Robin, Corey: **Fear: The History of a Political İdea**, Oxford, Published by Oxford University Press, 2004.

- Coulon, Alain: **Etnometodoloji**, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, Küre Yayınları, 2010.
- Çarkoğlu, Ali ve Kalaycıoğlu, Ersin: Türkiye’de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet, İstanbul, Tübitak 112K157 projesi, 2013.
- Çeker, Orhan: **Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi**, Konya, Mehir Vakfı Yayınları, 1999.
- Çelebi, Nilgün: “Ferdinand Tönnies’in Hayatı ve Görüşleri”, **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 4 , 1987, ss.: 81-93
- Çetin, Halis: **Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Çetiner, Özgür: “Fordist Konsensüs’ten Washington Konsensüsü’ne Birikim ve Bölüşüm Politikaları”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi** içinde, Cilt: 19, Issue:68, 2008, s. 17-46.
- Çeker, Orhan: **Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi**, Konya, Mehir Vakfı Yayınları, 1999.
- Ekşi, Halil ve Çelik, Hilal: **Nitel Desenler: Gömülü Teori**, İstanbul, EDAM Yayınları, 2015.
- Çiftçi, Orhan: “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”, **Aile ve Toplum**, Cilt:1, Sayı: 2, 1991, 19-23.
- Çoker, Çağatay: “Gündelik Hayatta Korku Kavramının Söylemsel Psikolojik - Düzeyde İncelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2014.
- Daly, Kery J.: “Reshaping Fatherhood: Finding the Models”, **Fatherhood: Contemporaray Theory, Research, and Social Policiy** içinde, California, Sage Publications, 1995, s.21-41.
- Dasgupta, Partha: “Trust as a Commodity” **Trust: Making and Breaking Cooperative Relations** içinde, Ed. Gambetta, Diego, Cambridge USA, Basil Blackwell, 1990.

- Davis, Mike: **“Gecekondü Gezegeni**, Çev: Gürol Koca, İstanbul, Metis Yayınları, 2010.
- De Botton, Alain: **Statü Endişesi**, Çev: Ahu Sıla Bayer, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2005.
- De Certeau, Michel: **Gündelik Hayatın Keşfi**, Cilt 1, Çev: Lale Arslan Özcan, Ankara, Dost Yayınları, 2008.
- De Certeau, Michel: **Gündelik Hayatın Keşfi**, Cilt 2, Çev: Çağrı Eroğlu ve Erkan Ataçay, Ankara, Dost Yayınları, 2009.
- De Sassure, Ferdinand: **Genel Dilbilim Dersleri**, Çev: Berke Vardar, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2001.
- Dikeçligil, Beylü: “Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu”, İçinde: **Muhafazakar Düşünce**, Yıl:8, Sayı:31, 2012, s.21-52.
- Dikeçligil, Beylü: “Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu”, **Aile Sosyolojisi Yazıları** içinde, Ed: Mustafa Aydın, İstanbul, Açılım Kitap, 2014.
- Deustcher, Max: **Judgement After Arendt**, Hampshire England Ashgate Publishing Limited, 2007.
- Doğan, İsmail: **Osmanlı Ailesi**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Doğancı, Kamil ve Kocakuşak Fulya: “Eski Roma Ailesinde ‘Pater Familias’ ve ‘Patria Potestas’ Kavramları, **U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:16, Sayı:27, Bursa, 2014/2.
- Dokur, Murat ve Profeta, Yeal: **Aile ve Çift**, İstanbul, Morpa yayıncılık, 2006.
- Duben, Alan: **Kent, Aile, Tarih**, Çev: Leyla Şimşek, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.
- Duhm, Diter: **Kapitalizmde Korku**, Çev: Sargut Şölçün, Ankara, Kalem Yayınları, 1987.

- Dunn, John: “Trust and Political Agency”, **Trust: Making and Breaking Cooperative Relations** içinde, Ed. Gambetta, Diego, Cambridge, USA, Basil Blackwell, 1990.
- Durakbaşı, Ayşe: Ziya Gökalp’ın Limni ve Malta Mektup’larında Yeni Hayat ve Yeni Aile, 2004.
- Durkheim, Emile: **Terbiye ve Sosyoloji**, Çev: İ. Memduh Seydol, İstanbul, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, 1950.
- Durkheim, Emile: **Ahlak Eğitimi**, Çev: Oğuz Adanır, İstanbul, Say Yayınları, 2010a.
- Durkheim, Emile: **Sosyoloji Dersleri**, Çev: Ali Berktaş, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010b.
- Durkheim, Emile: **Dini Hayatın İlk Şekilleri**, Çev: İzzet Er, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Durkheim, Emile: **Toplumsal İşbölümü**, Çev: Özer Ozankaya, İstanbul, Cem Yayınevi, 2006.
- Elias, Norbert: **Uygarlık Süreci**, Cilt 2, Çev: Erol Özbek, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Elias, Norbert: **Uygarlık Süreci**, Cilt 1, Çev: Ender Ateşman, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Elif Üstün Köse: “Okul Öncesi Eğitim Alan 5-6 Yaş Ve İlkokula Devam Eden 7-8, 9-10, 11 Yaş Grubu Çocukların Anne-Babalarının Otoritesini Algılama Farklarının Karşılaştırılması”, **Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 1989.
- Elmacı, Figen: “Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerin Korkuları Üzerindeki Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, 2008.

- Enriquez, Eugene: **Sürüden Devlete: Toplumsal Bağ Üzerine Psikanalitik Deneme**, Çev: Nilgün Tatal, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004.
- Erdem, Nilüfer: “Freud’un Kuramında Baba İşlevi”, “**Baba İşlevi**” içinde, Ed. Ertüzün, M. Işıl, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Erik Nazlı: **Ailede Eğitim**, Ankara, Çağdaş Basımevi, 1979.
- Ermisch, John vd.: “Measuring People’s Trust”, **Journal of the Royal Statistical Society**, Volume: 172, No:4, 2009, October, pp. 749-769.
- Esen, Nüket: **Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Basımevi, 1990.
- Esgin, Ali: **Sosyolojik Soruşturmlar: Gündelik Olanın Analizinden Kesitler**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2014.
- Eyyüpoğlu, İsmail Zeki: **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1988.
- Fay, Brian: **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi**, Çev: İsmail Türkmen , İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Feyrabend, Paul: **Yönteme Hayır**, Çev: Ertuğrul Başer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Finch, Janet: **Family Obligations and Social Change**, Polity Press, Cambridge, 1989.
- Foucault, Michel: **Hapishanenin Doğuşu**, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1992
- Foucault, Michael: **Özne ve İktidar**, Çev: Işık Ergüden ve Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000.

- Foucault, Michel: **Güvenlik, Toprak, Nüfus**, Çev: Ferhat Taylan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Foucault, Michel: **Biyopolitikanın Doğuşu: College de Drance Dersleri (1978-1979)**, Çev: Alican Tayla, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Fraser, Nancy: “Sahte Karşısavlar: Seyla Benhabib ve Judith Butler’a Yanıt”, İçinde: **Çatışan Feminizmler**”, Çev: Feride Evren Sezer, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s.: 68-85
- Freud, Sigmund: **Totem ve Tabu**, Çev: Sahir Sel, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1984.
- Freud, Sigmund: **Ket Vurma, Belirti ve Korku**, Çev: Lütü Yarbaş, İzmir, İlyayayinevi, 2010.
- Freud, Sigmund: **Kitle Psikolojisi**, Çev: Kamuran Şipal, İstanbul, Bozak Yayınları, 1975.
- Fukuyama, Francis: **Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**, Çev: Ahmet Buğdaycı, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1998.
- Fukuyama, Francis: **Büyük Çözölme: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması**, Çev: Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2009.
- Furedi, Frank: **Paranoyak anne babalık: Uzmanları Dikkate Almamak Çocuğunuz İçin En İyisi Olabilir**, Çev: Arzu Tüfekçi, İstanbul, İz Yayıncılık, 2013.
- Furedi, Frank: **Korku Kültürü**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.

- Furstenberg, Frank ve Kaplan, Sarah: “Sosyal Sermaye ve Aile”, **Aile Sosyolojisi Yazıları** içinde, Ed: Mustafa Aydın, İstanbul, Açılım kitap, 2014.
- Gadamer, Hans G.: **Yöntem ve Hakikat**, Çev: Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan, Cilt:1, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2008.
- Gadamer, Hans G.: **Yöntem ve Hakikat**, Çev: Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan, Cilt:2, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2009.
- Garfinkel, Harold: **Etnometodolojide Araştırmalar**, Çev: Ümit Tatlıcan, Ankara, Heretik Yayınları, 2015.
- Geertz, Clifford: **Yerel Bilgi**, Çev: Kudret Emiroğlu, Ankara, Dost Yayınları, 2007.
- Geertz, Clifford “Kültürel Bir Sistem Olarak Din”, **Din Sosyolojisi** içinde, Ed. Aktay, Yasin ve Köktaş, M. Emin, Ankara, Vadi Yayınları, 1998, Sf.177-189.
- Gençcan, Ömer Uğur: **Aile Mahkemesi Davaları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.
- Giddens, Anthony: **Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları**, Çev: Hüseyin Özel, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Giddens, Anthony: **Sosyal Teorinin Temel Problemleri**, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2005.
- Giddens, Anthony: **Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori**, Çev: Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2008.
- Giddens, Anthony: **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010a.
- Giddens, Anthony: **Modernite ve Bireysel Kimlik**, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, Say Yayınları, 2010b.

- Giddens, Anthony: **Mahremiyetin Dönüşümü**, Çev: İdris Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010c.
- Giddens, Anthony: **Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Giriş**, Çev: Ülgen yıldız Battal, Ankara, Phoenix Yayınları, 2012.
- Gilbert, Paul: “Family Values and the Nation-State”, **Changing Family Values** içinde, Ed. Jagger, Gill ve Wright, Caroline, London and New York, Rotludge, 1999, s.136-150.
- Gittins, Diana: **Aile Sorgulanıyor!**, Çev: Tuna Erdem, İstanbul, Pencere Yayınları, 2011.
- Glesne, Corrine: **Nitel Araştırmaya Giriş**, Çev: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoglu, Ankara, Anı Yayıncılık, 2012.
- Goffman, Erving: **Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patienst and Other İnmates**, Garden City NewYork, Aldine Transaction Publisher, 2009.
- Goffman, Erving: **Damga**, Çev: Kolektif, Ankara, Heretik Yayınları, 2014.
- Goffman, Erving: **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**, Çev: Barış Cezar, İstanbul, Metis Yayınları, 2012.
- Good, David: “Individuals, Interpersonal Relations, and Trust”, “**Trust: Making and Breaking Cooperative Relations** içinde, Ed. by. Gambetta, Diego, Cambridge, USA, Basil Blackwell, 1990
- Goody, Jack: **Avrupa’da Aile: Bir Tarihsel-Antropolojik Deneme**, Çev: Serpil Arısoy, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2004.
- Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, Haz: Mehmet Kaplan, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.

- Gökçe, Birsen: “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, **Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç** içinde, Ed. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Cilt:1, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s.197-215.
- Güçlü, Sevinç: **Sosyolojik Kurumlara Bakış**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2011.
- Güler, Deniz ve Ulutak, Nazmi: “Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile”, **Kurgu Dergisi**, Sayı: 11, 1992, s. 51-76.
- Habip, Bella (2012), “Psikanaliz Kuramlarından Babanın Yeri Paneli Açılış Konuşması”, İçinde: “Baba İşlevi”, Der: Ertüzün, M. Işıl, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Habip, Bella: “Kulisteki Baba: Winnicott ve Yapıtı”, **Baba İşlevi** içinde, Ed. Ertüzün, M. Işıl, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Halis, İsa: **Çocuk Eğitiminde Disiplin**, İstanbul, Eylül Yayınları, 2003.
- Hammond, Kenneth R.: **Human Judgement and Social Policy**, New York, Oxford University Press, 1966.
- Hançerlioğlu, Orhan: **Toplumbilim Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2007.
- Hankiss, Elemer: **Fears and Symbols**, United Kingdom, Central European University Press, 2001.
- Harvey, David: **Postmodernliğin Durumu**, Çev:Sungur Savran, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.
- Heath, Phyllis A.: “Developing Parent Education Courses: A Review of Resources”, **Family Relations**, Vol. 36, No. 2, 1987, s. 209-214.

- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich: **Tinin Görüngübilimi**, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi, 2011.
- Held, Virginia: “On the Meaning of Trust”, **Ethics**, Vol. 78, No. 2, 1968,s. 56-159.
- Hobbes, Thomas: **Leviathan**, Çev: Semih Lim, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Horkheimer, Max: **Akıl Tutulması**, Çev: Orhan Koçak, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Horkheimer, Max: **Geleneksel Ve Eleştirel Kuram**”, Çev: Mustafa Tüzel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Hofstede, Geert: **Culture’s Consequences: Comparing Values, Behavior, Institutions and Organizations Across Nation**, California, Sage Publication, 1980.
- Humpyreys, Tony: **Aile Terk Etmemiz Gereken Sevgili**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2003.
- HÜ Nüfus Etütleri Enstitüsü: **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, Ankara, H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, 2014.
- H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü: **Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması**, Ankara, H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, 2008
- İnam, Ahmet: “Her Şeyin Başı Güven”, (Çevirimiçi) <http://phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/guven.htm>, 11.01.2015.
- İncil: Yaratılış Kitabı, <http://incil.info/arama/Yaratilis+12> 02.03.2015 tarihli erişim.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem: “Kültür ve Ana-Babalık”, **Ana-babalık Kuram ve Araştırma** İçinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s.61-80.
- Kant, İmmanuel: **Pratik Usun Eleştirisi**, Çev: İsmet Zeki Eyyüpoğlu, İstanbul, Say Yayınevi, 2008.
- Kant, İmmanuel: **Saf Aklın Eleştirisi**, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi, 2010.

- Kant, İmmanuel: **Yargı Yetisinin Eleştirisi**, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi, 2011.
- Kant, Immanuel: “Aydınlanma Nedir?”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt:10, No:38-39, 2005, s.225-230.
- Kapçı, Emine G. ve Küçüker, Sevgi: “Ana Babaya Bağlanma Ölçeği: Türk Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özelliklerin Değerlendirilmesi”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 17, Sayı:4, 2006, s. 286-295.
- Karatani, Kojin: **Metafor Olarak Mimari**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul, Metis Yayınları, 2006.
- Kardeş, Ertan: “Aşırı-Bireycilik ve Otoritarizm İkileminin Ötesinde Eğitimde Otorite Sorunu”, **Sosyoloji Dergisi** içinde, 2015/1, 3. Dizi, 30. Sayı, İstanbul, 2015, s. 39-52,
- Karpat, Kemal: “Ailede Devletçi ve Ferdietçi Görüş”, **Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç** içinde, Ed. Beylül Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Cilt:1, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Kasapoğlu, Abdurrahman: “Hz. Musa Kıssasında Korku Fenomeni”, **Din Bilimleri Akâdemik Araştırma Dergisi**, Sayı:1, 2008, sf:101-151.
- Kasapoğlu, Aytül ve Karkıner, Nadide: **Aile Sosyolojisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2306, 2012.
- Kaya, Yunus: “Türkiye Ekonomisinin Dönüşümleri Işığında Tabakalaşma”, **Türkiye’de Toplumsal Değişim** içinde, Ed: Lütfi Sunar, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2014, s. 155-176
- Keleş, Ruşen: **Kentleşme Politikası**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2008.

- Kemal, Namık: “Aile”, **Namık Kemal: Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri** içinde, Haz: Nergis Yılmaz Aydoğdu ve İsmail Kara, İstanbul, Dergah Yayınları, 2005, s.274-279.
- Keyif, Hüseyin: **Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartlarının Geliştirilmesi**, Ankara, T.C. Başbakanlık Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2008.
- Kılıç, Çiğdem: “Aile Eğitim Programları ve Türkiye’deki Örnekleri”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2010, s.99-111.
- Kıraç, Emine: “Aile Eğitimi ve Önemi”, **V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri** içinde, 2008.
- Kierkegaard, Søren: **Korku ve Titreme: Diyalektik Lirik**, Çev: N. Ekrem Düzen, İstanbul, Ara Yayıncılık, 1990.
- Kripke, Eric: **Spernatural**”, Dizi Film, Amerika, 2005-2017.
- Krishnamurti, Jiddu: **Korku Üzerine**, Çev: Anita Tatlier, İstanbul, Ayna Yayınevi, 2012.
- Kristeva, Julia: **Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme**, Çev: Nilgün Tural, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Kocacık, Faruk: **Sivas’ta Kentsel Aile**, Sivas, Dilek Matbaacılık, 1997.
- Koçak, Aylin Atmaca: **Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu**, İstanbul, AÇEV, 2004.
- Kojeve, Alexandre: **Otorite Kavramı**, Çev: Murat Erşen, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2007.
- Köksal, Onur: “Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8, Sayı: 15, 2011, s.101- 122.

- Kömürcüoğlu, Mustafa: “Göç ve Kentleşme: Gecekondu dan Kentsel Dönüşüm”, **Türkiye’de Toplumsal Değişim** içinde, Ed: Lütü Sunar, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2014, s. 89-124.
- Krueger, Joachim I.; Alicke, Mark D. ve Dunning, David A.: ”Self as Source and Constraint of Social Knowledge”, **The Self in Social Judgement** içinde, Ed. by. Mark D. Alicke, David A. Dunning Joachim I. Krueger, New York, Psychology Press, 2005, s.3-17.
- Kur’an-ı Kerim: **Kur’an Yolu Meali**, Haz: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı cı, İbrahim K. Dönmez, Sadrettin Gümüş, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 2014.
- Kuzucu, Yaşar: “Değişen Baba Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi** içinde, Sayı: 35, Cilt:4, 2011, s.79-89.
- LaFollette, Hugh: **Kişisel İlişkiler: Sevgi, Kimlik ve Ahlak**, Çev: Ferma Lekesizalın, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997.
- LaRossa, Ralph: “Fatherhood and Social Change”, **Family Relations** içinde, Volume: 37, No: 4, 1988, pp.451-457.
- Layder, Derek: **Sosyal Teoriye Giriş**, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, Küre Yayınları, 2010.
- Layder, Derek: **Sosyolojik Araştırma Pratiği: Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi**, Çev: Serdar Ünal, Ankara, Heretik Yayıncılık, 2013.
- Liljestrom, R., ve Özdalga, E.: **Autonomy and Dependence in the Family: Turkey and Sweden in Critical Perspective**. Londra, Routledge, 2003.

- Linke, Uli and Smith, D. Taana: “Fear: A Conseptual Framework”, **Cultures of Fear** içinde, Ed: Uli Linke and Danielle Taana Smith, New York, By PlutoPress, 2009, s.1-24.
- Luhmann, Niklas: “Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives”, **Trust: Making and Breaking Cooperative Relations** içinde, Ed. Gambetta, Diego, Cambridge USA, Basil Blackwell, 1990.
- Luhmann, Niklas: “Samimiliğin Çağdaş Kodlaması”, **Özneyi Yeniden Düşünmek** içinde, Ed. Faubion, James D., Çev: Fikret Yılmaz, İstanbul, İnsan Yayınları, 2014.
- Lynch, Sandra M.: **Dostluk Üzerine**, Çev: Ferma Lekesizalın, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997
- Lyon, David: **Elektronik Göz**, Çev: Dilek Hattatoğlu, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.
- Lyon, David: **Gözetlenen Toplum: Gündelik Hayatı Kontrol Etmek**, Çev: Gözde Soykan, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006.
- Lyon, David: **Gözetim Çalışmaları: Genel Bir Bakış**, Çev: Ali Toprak, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2013.
- Lukes, Steven: “İktidar ve Otorite”, Çev: Sabri Tekay, İçinde: **“Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi”**, Derl: Bottomore, Tom ve Nisbet Robert, Ankara, V Yayınları, 1990, s.: 644-686
- Macionis, Jhon: **Sosyoloji**, İstanbul, Çev: Vildan Akan, Nobel Yayınevi, 2012.
- MacIntyre, Alasdair: **Erdem Peşinde: Ahlak Teorisi Üzerine Bir Çalışma**, Çev: Muttalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.

- Malkoç, Günseli: **Yetişkin Eğitimi Faaliyeti Olarak Aile Eğitimi ve Bir Uygulama**, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s.16-24.
- Mann, Thomas: **Buddenbrook Ailesi**, Çev: Burhan Arpad, İstanbul, Can Yayınları, 1983.
- Manz, Charles C.: **Duygusal Disiplin: Duyguları Yönetmenin Gücü**, Çev: Nelda Bayraktar, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 2009.
- Marcuse, Herbert: **Aşk ve Uygarlık**, Çev. Seçkin Çağan, İstanbul, May Yayınları, 1968.
- Marcuse, Herbert: **Tek Boyutlu İnsan**, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınları, 1997.
- Masco, Joseph: “Engineering Ruins and Affect”, **Cultures of Fear** içinde, Ed: Uli Linke and Danielle Taana Smith, New York, By PlutoPress, 2009, s.38-54.
- Mauss, Marcel: **Sosyoloji ve Antropoloji**, Çev: Özcan Doğan, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Mayring, Philipp: **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş: Nitel Düşünce için Bir Rehber**, Çev: Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun, Ankara, Bilgesu Yayınları, 2011.
- McDowell, Linda: “Father And Ford Revisited: Gender, Class And Employment Change İn The New Millennium”, **Transactions of the Institute of British Geographers**, Vol. 26, No. 4, 2001, pp. 448-464.
- MEB: **Aile Eğitimi Programları Tarihsel Gelişimi**, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, (Çevirimiçi), http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/programlar/cocuk_gelisimi_ve_egitimi/7_11_BADEP_Programi.pdf, 2015.

- MEB: **Aile Eğitimi Programları Tarihsel Gelişimi**, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, (Çevirimiçi), http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/programlar/cocuk_gelisimi_ve_egitimi/7_11_BADEP_Programi.pdf, 15 Haziran 2015.
- MEB: **Aile Eğitimleri İstatistik Verileri**, Ankara, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2016.
- Mendel, Gerard: **Bir Otorite Tarihi**, Çev: Işık Ergüden, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
- Merriam, Sharan: **Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için bir Rehber**, Çev: Selahattin Turan, Ankara, Nobel Kitap, 2013
- Mert, Güler: “Aile Eğitimi”, **V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri** içinde, Ankara, 2008.
- Mike Davis: **Gecekondu Gezegeni**, Çev: Gürol Koca, İstanbul, Metis Yayınları, 2010.
- Mitchell Juliet: **Kardeşler: Cinsellik ve Şiddet**, Çev: Pınar Padar, Billur C. Yılmazyığıt, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Morgan, Robert M. ve Hunt, Shelby D.: “The Commitment-Trust Theory of Relationship Marketing”, **Journal of Marketing** içinde: Vol:58, No:3, 1994, Pp. 20-38.
- Nazlı, Serap: **Aile Danışmanlığı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2011.
- Neil, A. Sutherland: **Sorunlu Aile: İnsan İlişkileri Üzerine Bir Araştırma**, Çev: Şemsa Yeğin, İstanbul, Payel Yayınları, 2002.
- Neuman, W. Lawrence: **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar**, Çev: Sedef Özge, İstanbul, Yayınodası Yayınları, 2006.

- Newman, David: **Sosyoloji: Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek**, Çev: Ali Arslan, Ankara, Nobel Yayınevi, 2013.
- Newman, David: **Families: A Sociological Perspective.**, New York, McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages, 2008.
- Nirun, Nihat: **Sistematik Sosyoloji Açısından Aile ve Kültür**, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1994.
- Nisbet, Robert: **Sosyolojik Düşünce Geleneği**, Çev: Yusuf Kaplan, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2013.
- Nişanyan, Sevan: **Sözlerin Soy Ağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, İstanbul, Everest Yayınları, 2012.
- Nişanyansözlük: “Güven”, (Çevirimiçi), <http://www.nisanyansozluk.com/?k=g%C3%BCven&x=0&y=0>:
- Nuhoğlu, Ayşe: **Aile Düzenine Karşı Suçlar**, İstanbul, Beta Yayınları, 2009.
- OECD: **Labour Force Statistics**, (Çevirimiçi), http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REG_DEMO_TL2#, 04.04. 2015.
- Online Etymology Dictionary: “Father”, (Çevirimiçi), http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=father, 18.03.2016.
- Online Etymology Dictionary: “Judge”, (Çevirimiçi), http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=jurisdiction, 18.03.2016.
- Orman, Sabri: **İktisat, Tarih ve Toplum**, İstanbul, Küre Yayınları, 2010.
- Ortaylı, İlber: **Osmanlı Toplumunda Aile**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2000.

- Orwell, George: **1984**, Çev: Celal Üster, İstanbul, Can Yayınları, 2011.
- Outwhite, William: **Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü**, Çev: Melih Pekdemir, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Özay, Mehmet: **Sekülerleşme ve Din**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2007.
- Özbay, Ferhunde: **Women, Family and Social Change in Turkey**, Bangkok, UNESCO, 1990, s. 162.
- Özensel, Ertan: “Köylerden Kirlara: Türkiye’de Kırın Dönüşümü”, **Türkiye’de Toplumsal Değişim** içinde, Ed: Lütü Sunar, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2014, s. 125-154.
- Özmen, Suna Kaymak: “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, Sayı: 2, 2004, s. 27-39.
- Öztan, Güven Gürkan: **Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Öztürk, Melda Yaman: “Ataerki: Bir Kavramın Yeniden İnşası “Eski Ataerki’nden Ataerki Kapitalizme”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi** içinde, Cil:10, Sayı: 38, Bahar, 2012, sf. 72-115.
- Özyurt, Cevat: “Tocqueville’de Demokratik Toplumun Doğası”, **Muhafazakar Düşünce Dergisi** içinde, Yıl:3/ Sayı:12, 2007, S. 23-42.
- Parsons, Talcott ve Barle, Robert: **Family, Socializatoın and İnteraction Process**, New York, Macmillian Publishing, 1966.
- Peters, Ellen ve De Bruin, Bruine: “Aging and Decision Skills”, **Judgement and Decision Making as a Skill: Learnig, Development and Evolution** içinde, Ed: Dhami, Mandeep K, Schlottmmann Anne and Waldmann Micheal R., New York, Cambridge Universtiy Press, 2012, S.113-140.

- Philips, Adam: **Dehşetler ve Uzmanlar**, Çev: Tuna Erdem, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.
- Philips, Adam: **Kreşteki Yabani**, Çev: Özden Arıkan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Plous, Scott: **The Psychology of Judgment And Decision Making**, New York, Mcgraw-Hill Book Company, , 1993.
- Pollock, Linda A.: **Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900**. New York, Cambridge University Press. 1983.
- Poster, Mark: **Eleştirel Aile Kuramı**, Çev: Hüseyin Tapınç, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1989.
- Postman, Neil: **Çocukluğun Yok Oluşu**, Çev: Kemal İnal, Ankara, İmge Yayınları, 1995.
- Poulter, Stephan B.: **Baba Faktörü: Babanızın Mirası Mesleki Başarınızı Nasıl Etkiliyor?**, Çev: Saadet Özkal, İstanbul, Optimist Yayınları, 2006.
- Püsküllüoğlu, Ali: **Türkçe Sözlük**, İstanbul, İstanbul, Doğan Kitap, 1999.
- Richo, David: **Güven Duygusu: Sevgi ve İçtenliğe Açılan Kapı**, Çev: Mehmed Koç, İstanbul, Kuraldışı Yayıncılık, 2010.
- Ringer, Fritz: **Weber'in Metodolojisi**, Çev: Mehmet Küçük, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2014.
- Rousseau, Jean Jacques: **Emile: Ya da Eğitim Üzerine**, Çev: Yaşar Avunç, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2009.
- Safa, Peyami: **Kadın Aşk Aile**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007.
- Sancar, Serpil: **Erkeklik: İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Soakta Erkekler**, İstanbul, Metis Yayınları, 2011.

- Savran, Gülnur Acar: “Özel/Kamusal, Yerel/Evrensel: İkilikleri Aşan Bir Feminizme Doğru”, **Praksis Dergisi** içinde, Sayı:8, 2011, s.255-306
- Sayın, Önal: **Aile Sosyolojisi- Ailenin Toplumdaki Yeri**, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 57. 1990.
- Sayıl, Melike ve Kındap, Yeliz Tepe: “Ana Babanın Kontrol Davranışları ve Ergenlik”, **Ana-babalık Kuram ve Araştırma** içinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s.329-362.
- Sayita, Sevgi Usta: **Türk Hukukunda Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1996.
- Schulz, Walter: “Çağdaş Felsefede Kaygı Sorunu”, **Korku ve Kaygı** içinde, Ed. Von Ditfurth, Hoimar, Çev: Nasuh Barın, İstanbul, Metis Yayınları, 1991, s. 7-28
- Scmidt, Carl: **Siyasal Kavramı**, Çev: Ece Göztepe, İstanbul, Metis Yayınları, 2006.
- SEKAM: **Türkiye’de Aile: Aile’nin Yapısal Özellikleri, İşlevleri Ve Değişimi**, İstanbul, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2011.
- Sennett, Richard: **Gözün Vicdanı**, Çev: Süha Sertabiboğlu ve Can Kurultay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Sennett, Richard: **Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2002.
- Sennett, Richard: **Saygı: Eşit Olmayan Bir Dünyada**, Çev: Ümmühan Bardak, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

- Sennett, Richard: **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev: Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Sennett, Richard: **Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir**, Çev: Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2011a
- Sennett, Richard: **Otorite**, Çev: Kamil Durand, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011b.
- Sezal, İhsan: **Sosyolojiye Giriş**, İstanbul, Beta Yayınları, 2012.
- Sezal, İhsan: **Aile Nedir**, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1996.
- Sills, David L.: **International Encyclopedia of the Social Sciences**, Volume:1, U.S.A, The Macmillan Company & The Free Press, 1968.
- Simmel, Georg: **Bireysellik ve Kültür**, Çev: Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2009.
- Skoll, Geoffrey: **Social Theory of Fear: Terrori Torture, and Death in a Post-Capitalist World**, Basingtoke, UK and New York, USA, Palgrave Macmillan, , 2010.
- Skolnick, Arlene ve Skolnick Jerome H.: **Family in Transition**, New York, Prentice Hall, 2010
- Smelser, Neil ve Baltes, Paul: **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, Ed: Smelser, Neil ve Baltes,Paul, Elsevier, Pergamon, 2001.
- Smith, Deborah J.: “Love, Fear and Discipline: Everyday Violence Toward Children in Afghan Families”, **Afghanistan Research and Evaluation Unit**, by European Commission (EC), 2008.

- Sönmez, Özlem Altınsu: “Ailenin Diğer Kurumlarla İlişkisi”, **Sistemantik Aile Sosyolojisi** içinde, Ed: Mustafa Aydın, Konya, Çizgi Yayınevi, 2013, s. 293-314.
- Spinoza, Benedictus: **Etika**, Çev: Çiğdem Dürüşken, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2012.
- Stauth, Georg ve Turner Bryan S.: **Nietzsche’nin Dansı**, Çev: Mehmet Küçük, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Supiot, Alain: **Homo Juridicus: Hukukun Anropolojik İşlevi Üzerine Bir Deneme**, Çev: Bige Açımız, Ankara, Dost Kitabevi, 2014.
- Sümer, Nebi: “Ana-babalık ve Bağlanma, **Ana-Babalık Kuram ve Araştırma** içinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s.169-214
- Swingewood, Alan: **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev: Osman Akınhay, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2010.
- Sztompka, Piotr: **Trust: A Sociological Theory**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Şahin, Fatma Tezel: “Destekleyici Eğitim Programlarının 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Babalar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, 1998.
- Şahinkaya, Rezan: “*Orta Anadolu Köylerinde Aile Yapısı*”, **Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç** içinde, Ed. Beylül Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Cilt:1, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s.34-39
- Şen, Rahime B. ve Demirkan, Semra: “Türkiye’de Aile Eğitimi ve Yerel Yönetimler/Sivil Toplum Örgütler İçin Uygulamalı Bir

Model Önerisi” V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri içinde, 2008.

Şentürk, Murat ve Ceylan, Harun: **İstanbul’da Yaşlanmak: İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması**, İstanbul, Açılım Kitap, 2015.

Taylan, Hasan H.: “Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 22, 2009, s.117-138.

Taylor, Charles: **Modernliğin Sıkıntıları**, Çev: Uğur Canbilen, İstanbul, Metis Yayınları, 2011.

Tekeli, İlhan: **Türkiye’de Kentleşme Yazıları**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1982

Tezcan, Mahmut: **Türk Aile Antropolojisi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

Therborn, Göran: **Between Sex and Power: Family in the World, 1900-2000**, New York and London, Rotludge, 2004.

Thoma, Dieter: **Babalar: Modern bir Kahramanlık Hikâyesi**, Çev: Fikret Doğan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

Timuçin, Afşar: “*Korkunun Felsefesi*”, **Felsefe Logos**, Sayı: 20, Bulut Yayınevi, 2003, s.35.

Tocqueville, Alexis De: **Amerika’da Demokrasi**, Çev: Özcan Doğan, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2015.

Toffler, Alvin **Dünyayı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor**, Çev: Murat Çiftkaya, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997.

Toffler, Alvin: **Üçüncü Dalga**, Çev: Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, Yayınevi, 2008.

Tolan, Barlas: **Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru, Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç içinde**,

Ed. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Cilt:2, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s.483-496.

Tonguç, Ayşe H. ve Akşener, Ayşe: “Aile Destek Hizmetleri Yerel Yönetimlerin Rolü ve Akdem Örneğ”, **V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri** içinde, 2008.

Topçuoğlu, Abdullah **Türkiyede Aile Değeri Araştırması**, Ankara, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010.

Toprak, Hicret K.: “Dinin Aile Bütünlüğüne Katkısı ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Aile Destek Hizmetleri”, **V: Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri** içinde, 2008

Torun, Hale: “Haber Metinlerinde Korku retimi”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2011.

Tönnies, Ferdinand: **Community and Civil Society**, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

Tönnies, Ferdinand: Gemeinschaft ve Gesselchaft, Çev: Ahmet Aydoğın, İçinde: **Şehir ve Cemiyet**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2000, s. 185-219.

Turinay, Necmettin: **Değışen Toplum ve Aile**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1996.

Turner, Bryan S.: **Klasik Sosyoloji**, Çev: İdil Çetin, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

TÜİK: **Evlenme ve Boşanma İstatistikleri**, Ankara, TÜİK Yayınları, 2009.

TÜİK: **Yaşam Memnuniyeti Araştırması**, Ankara, TÜİK Yayınları, 2010.

TÜİK: **İstatistiklerle Kadın**, Ankara, TÜİK Yayınları, 2010.

- TÜİK: **İstatistik Göstergeler**, Ankara, TÜİK Yayınları, 2012.
- Türk, H. Bahadır: “Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Bourdieu”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı:112, 2008, s. 119-147.
- Türkçe Sözlük: **Haz:** Akalın, Şükrü Haluk, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Uluç, Sait(2012), “Doğuştan Getirilen İlişkisellik Arayışının Ana Babayla Kurulan Duygusal Bağ Aracılığıyla Biçimlenmesi”, **Ana-Babalık Kuram ve Araştırma** içinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 191-215
- Ulutaş, Ejder: “Ekonomik Ünite Olarak Aile”, **Sistemik Aile Sosyolojisi** içinde, Ed: Mustafa Aydın, Konya, Çizgi Yayınevi, 2013, s. 335-357.
- Uslu, İbrahim: **Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması (TAYA)**, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara, 2011.
- Uzun, S. Ahmet: **Özgürleştiren Disiplin**, İstanbul, Bilge Yayıncılık, 2004.
- Ülken, Hilmi Ziya: **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Ülken, Hilmi Ziya: “Aile”, İçinde: **Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç** içinde, Ed. Beylül Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Cilt:1, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s.24-30.
- Üstünoğlu, Ülkü: **Aile Eğitiminde Uygulanabilecek Farklı Yaklaşımlar**, Aile araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s.80-90.
- Voll, Stanley: **Everyday Thinking: Memory, Reasoning, and Judgement in the Real World**, London, Lawrence Erlbaum Associates, 2008.

Yağmurlu, Bilge ve Yavuz, Melis: “Ana Babalığın Görünmeyen Yönü: Bilişler”, **Ana-Babalık Kuram ve Araştırma** içinde, Ed. Sayıl, Melike ve Yağmurlu Bilge, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s.149-168.

Yasa, İbrahim: Evlilik ve Geniş Aile Kurumunun Yazgısı, **Aile Yazıları: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme** içinde, Cilt:1, Ed. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, T.C. Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s. 203-210.

Yates, Frank J. ve Angott, Andrea M.: “Aiding Judgement and Decision Making”, **Judgement and Decision Making as a Skill: Learnig, Development and Evolution** içinde, Ed: Dhami, Mandeep K, Schlottmmmmann Anne and Waldmann Micheal R., New York, Cambridge Universtiy Press, 2012, S.259-289.

Yıldırım Ali ve Şimşek Hasan: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**”, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008.

Yıldırım, Ergün: “Bir Modernite Rüyası: Ailenin Sonu mu? -Kütahya Yetiştirme Yurdu Örneği”, **Aile ve Toplum**, Cilt:2, Sayı:9, 2005, s.93-101.

Yıldırım, Kadir: “Cumhuriyet Döneminde Türkiye Çalışma Hayatının Gelişimi ve Değişimi”, **Türkiye’de Toplumsal Değişim** içinde, Ed: Lütfi Sunar, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2014, s. 177-202.

Yücel Doğu: “Çocuklar Hakkında Konuşmamız Gerek”, **2. Korku Anlatıları Konferansı: Korku Anlatılarında Çocuk** içinde, Ed. Buket Akgün, Yayın No:5154, İstanbul, 2013, sf:1-10.

Wagner, Peter: **Modernliğin Sosyolojisi**, Çev: Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

- Walby, Sylvia: **Patriyarka Kuramı**, Çev: Hülya Osmanağaoğlu, Ankara, Dipnot Yayınları, 2016.
- Wallace, Ruth: **Çağdaş Sosyoloji Teorileri**, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2013.
- Wayne, Martin (2005), “Theories of Judgement: Psychology, Logic, Phenomeology”, Cambridge University Press, New York
- Weber, Max: **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı**, Çev: Zeynep Aruoba, İstanbul, Hil Yayıncılık, 1985.
- Weber, Max: **Bürokrasi ve Otorite**, Çev: H. Bahadır Akın, Ankara, Adres Yayınları, 2008.
- Weber, Max: **Ekonomi ve Toplum**, Cilt:1, İstanbul, Yarı Yayınları, 2012a.
- Weber, Max: **Ekonomi ve Toplum**, Cilt:2, İstanbul, Yarı Yayınları, 2012b.
- Webster’s New World: Essential Vocabulary: By David A. Herzog, Hoboken, Canada Jhon Willey ve Sons Inc., 2005.
- West, David: **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel ve Nietzsche’den Heidegger, Foucault ve Derrida’ya**, Çev: Ahmet Cevizci, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2013.
- Winnicott, D. W.: **Çocuk, Aile ve Dış Dünya**, Çev: Nur Nirven ve Nüket Diner, İstanbul, Pinhan Yayınları, 2014.
- Wolf, Alison ve Wallace, Ruth A.: **Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin İyileştirilmesi**, Çev: Mehmet Rami Ayas, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2012.
- Wood, Allen: **Kant**, Çev: Aliye Kovanlıkaya, Ankara, Dost Yayınları, 2009.

- Zarifoğlu, Cahit: **Bütün Şiirleri**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Zeybekoğlu, Özge: “Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile”, **Mediterranean Journal of Humanities** içinde, III/2, 2013, s.297-328
- Zweig, Stefan: ‘Yakıcı Sır’, **Unutulmuş Düşler** içinde, Derl: Ahmet Arpad, İstanbul, Everest Yayınları, 2011, s.:40-112.

ÖZGEÇMİŞ

1985 Diyarbakır doğumlu. 2002 yılında Çermik Lisesi'nden, 2006 yılında Çukurova Üniversitesi Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Lisans mezuniyetini takiben aynı üniversitede Felsefe Grubu Eğitimi Yüksek Lisans Programı'na kaydoldu ve burada yabancı dil hazırlık okuduktan sonra 2010 sonunda “Kentte Kalış Süresi ve Sekülerleşme İlişkisi: Seyhan Örneği” başlıklı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. Aynı yıl Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Doktora Programı'na kaydoldu. Burada bir yıl bilimsel hazırlık eğitimi aldı. İngilizce bilen yazar, İstanbul'da ikamet etmektedir, evlidir ve bir çocuk beklemektedir.

